

Vāgbhaṭa

Rasaratnasamuccaya

— Rasaratnasamuccayabodhinī — Rasaratnasamuccayaṭīkā

SARIT

SARIT

Contents

Contents	i
1 Adhyāya 1	1
2 Adhyāya 2	20
3 Adhyāya 3	66
4 Adhyāya 4	111
5 Adhyāya 5	133
6 Adhyāya 6	201
7 Adhyāya 7	214
8 Adhyāya 8	225
9 Adhyāya 9	308
10 Adhyāya 10	366
11 Adhyāya 11	422
12 Adhyāya 12	470
13 Adhyāya 13	500
14 Adhyāya 14	519
15 Adhyāya 15	539
16 Adhyāya 16	557
17 Parts of Adhyāya 17 (input by Oliver Hellwig)	591
18 Adhyāya 17:atha mūtrakṛcchrāśmaryyādīcīkīsanam -\-	596

19 Adhyāya 18 :atha vidradhyādicikitsanam - -	628
20 Adhyāya 19 :athodarādicikitsanam --	678
21 Adhyāya 20 :atha visarpādicikitsanam --	703
22 Adhyāya 21 :atha vātavyādhyādicikitsanam --	757
23 Parts of Adhyāya 22 (input by Oliver He- llwig)	802
24 Adhyāya 22 :atha bandhyādicikitsanam - \-	808
25 Adhyāya 23 :atha unmādavātādicikitsanam --	849
26 Adhyāya 24 :atha karṇarogādicikitsanam - -	872
27 Adhyāya 25 :atha kṣudrarogādicikitsanam --	909
28 Adhyāya 26 :atha jarārogacikitsanam --	940
29 Adhyāya 27 :atha vājīkaraṇam --	956
30 Adhyāya 28 :atha lohakalpaḥ --	989
31 Adhyāya 29 :atha viṣakalpaḥ --	1015
32 Adhyāya 30 :atha rasakalpaḥ --	1054
The TEI Header	1089

1 Adhyāya 1

yasyānandabhavena
 maṅgalakalāsaṃbhāvitena
 sphuradhāmnā siddharasāmṛtena
 karuṇāvīkṣāsudhāsindhunā /
 bhaktānāṃ
 prabhavaprasaṃhṛtijarārāgādirogāḥ
 kṣaṇācchāntiṃ yānti
 jagatpradhānabhiṣaje tasmai
 parasmai namaḥ // VRrs_1.1 // §2

ādimaścandrasenaśca laṅkeśaśca
 viśāradaḥ /
 kapālī mattamāṇḍavyau bhāskaraḥ
 śūrasenakaḥ // VRrs_1.2 // §4

5 ratnakośaśca śambhuśca sāttviko
 naravāhanaḥ /
 indrado gomukhaścaiva kambalir
 vyāḍireva ca // VRrs_1.3 // §6

nāgārjunaḥ surānando nāgabodhir
 yaśodhanaḥ /
 khaṇḍaḥ kāpāliko brahmā govindo
 lampako hariḥ // VRrs_1.4 // §8

saptaviṃśatisaṃkhyākā
 rasasiddhipradāyakāḥ /

rasāṅkuśo bhairavaśca nandī
svacchandabhairavaḥ // VRrs_1.5
//§ 10

manthānabhairavaścaiva
kākaçaṇḍīśvarastathā /
vāsudeva ṛṣiḥ śṛṅgaḥ
kriyātantrasamuccayī // VRrs_1.6
//§ 12

rasendratilako yogī bhālukī
maithilāhvayaḥ /
mahādevo narendraśca vāsudevo
hariśvaraḥ // VRrs_1.7 //§ 14

5

eteṣāṃ kriyate +anyeṣāṃ
tantrāṅyālokya saṃgrahaḥ /
rasānāmatha siddhānām
cikitsārthopayoginām // VRrs_1.8
//§ 16

sūnunā siṃhaguptasya
rasaratnasamuccayaḥ /
rasoparasalohāni yantrādikaraṇāni ca
// VRrs_1.9 //§ 18

śuddhyarthamapi lohānām
tantrādikaraṇāni ca /
śuddhiḥ sattvaṃ drutirbhasmakaraṇam
ca pravakṣyate // VRrs_1.10 //§ 20

10

asti nīhāranilayo mahānuttaradiṅmukhe
 /
 uttuṅgaśṛṅgasamghātalaṅghitābhro
 mahīdharah // VRrs_1.11 // § 22

viśrāmāya
 viyanmārgavilaṅghanaghanaśramah
 /
 avatīrṇa iva kṣoṇīm śaradambumucām
 gaṇah // VRrs_1.12 // § 24

5 rāsīrāsīviṣādhīsaphaṇāphalakarociṣām
 /
 bhittvā bhuvamivottīrṇo yo vibhāti
 bhr̥sonnataḥ // VRrs_1.13 // § 26

jvaladauśadhayo yasya
 nitambamaṇibhūmayah /
 naktamuddāmataḍitāmanukurvanti
 vārmucām // VRrs_1.14 // § 28

10 kaṭake samcarantīnām yasya
 kiṃnarayoṣitām /
 pādeṣu dhāturāgeṇa
 lākṣākṛtyamanuṣṭhitam // VRrs_1.15
 // § 30

avataṃsitaśītāṃsurācchāditadigambarah
 /

yo guhādhigato lokairgirīśa iti gīyate //
VRrs_1.16 //§ 32

nimīlitadrśo nityaṃ munayo yasya
sānuṣu /
pratyakṣayanti
giriśamavānmanasagocaram //
VRrs_1.17 //§ 34

śilātalapratihatairyasya nirjharaśīkaraiḥ
/
ahanyapi nirīkṣante yakṣāstārāṅkitam 5
nabhaḥ // VRrs_1.18 //§ 36

nīhārapavanodrekaniḥsahā yatra
puruṣāḥ /
nijastrīṇāṃ niṣevante kucōṣmāṇam
nirantaram // VRrs_1.19 //§ 38

saṃcaran kaṭake yasya nidāghe +api
divākaraḥ /
uddāmahimaruddhoṣmā na
śītāṃśorvibhidyate // VRrs_1.20
//§ 40

guhāgrheṣu 10
kastūrīmṛganābhisugandhiṣu /
gāyanti yatra kiṃnaryo
gaurīpariṇayotsavam // VRrs_1.21
//§ 42

cakāsti tatra jagatāmādidevo
 maheśvaraḥ /
 rasātmanā jagattrātuṃ jāto
 yasmānmahārasaḥ // VRrs_1.22
 //§ 44

śatāśvamedhena kṛtena puṇyaṃ
 gokoṭibhiḥ svarṇasahasradānāt /
 nṛṇāṃ bhavetsūtakadarśanena
 yatsarvatīrtheṣu kṛtābhiṣekāt //
 VRrs_1.23 //§ 46

5 vidhāya rasaliṅgaṃ yo bhaktiyuktaḥ
 samarcayet /
 jagattritayaliṅgānāṃ
 pūjāphalamavāpnuyāt // VRrs_1.24
 //§ 48

bhakṣaṇaṃ sparśanaṃ dānaṃ dhyānaṃ
 ca paripūjanam /
 pañcadhā rasapūjoktā
 mahāpātakanāśinī // VRrs_1.25
 //§ 50

10 hanti bhakṣaṇamātreṇa
 pūrvajanmāghasambhavam /
 rogasaṃghamaśeṣāṇāṃ narāṇāṃ nātra
 saṃśayaḥ // VRrs_1.26 //§ 52

pūrvajanmakṛtaṃ pāpaṃ sadyo naśyati
dehinām /
sugandhapiṣṭasūtena yadi
śambhurvilepitaḥ // VRrs_1.27 // § 54

abhrakaṃ truṭimātraṃ yo rasasya
parijārayet /
śatakratuphalaṃ tasya
bhavedityabravīcchivaḥ // VRrs_1.28
// § 56

yaśca nindati sūtendraṃ śambhostejaḥ 5
parātparam /
sa patennarake ghore
yāvatkalpavikalpanā // VRrs_1.29
// § 58

rogibhyo yo rasaṃ datte
śuddhipākasamanvitam /
tulādānāśvamedhānāṃ phalaṃ
prāpnoti śāśvatam // VRrs_1.30
// § 60

siddhe rase kariṣyāmi
nirdāridryagadaṃ jagat /
rasadhyānamidaṃ proktaṃ 10
brahmahatyādipāpanut // VRrs_1.31
// § 62

abhragrāso hi sūtasya naivedyaṃ
parikīrtitam /

rasasyetyarcanam kṛtvā
 prāpnuyātkratujam phalam //
 VRrs_1.32 // § 64

udare samsthite sūte yasyotkrāmati
 jīvitam /
 sa mukto duṣkṛtādghorātpṛayāti
 paramam padam // VRrs_1.33 // § 66

5 mūrchitvā harati rujam
 bandhanamanubhūya muktido
 bhavati /
 amarīkaroti hi mṛtaḥ ko +anyaḥ
 karuṇākaraḥ sūtāt // VRrs_1.34
 // § 68

suragurugodvijahimsāpāpakalāpodbhavam
 kilāsādhyam /
 śvitram tadapi ca śamayati
 yastasmātkaḥ pavitratarah sūtāt //
 VRrs_1.35 // § 70

rasabandha eva dhanyaḥ prārambhe
 yasya satatamitikaraṇā /
 setsyati rase kariṣye mahīmaham
 nirjarāmarāṇām // VRrs_1.36 // § 72

10 sukṛtaphalam tāvadidaṁ sukule
 yajjanma dhīśca tatrāpi /

sāpi ca sakalamahītalatulanaphalā
bhūtaḥ ca suvidheyam //
VRrs_1.37 //§ 74

bhūtalavidheyatāyāḥ phalamarthāste ca
vividhabhogaphalāḥ /
bhogāśca santi śarīre tadanityamato
vr̥thā sakalam // VRrs_1.38 //§ 76

iti dhanaśarīrabhogānmatvānityānsada-
iva yatanīyam
/
muktau sā ca jñānāt taccābhyāsāt sa ca 5
sthire dehe // VRrs_1.39 //§ 78

tatsthairye na samartham rasāyanam
kimapi mūlaloḥādi /
svayamasthirasvabhāvam dāhyam
kledyam ca śoṣyam ca // VRrs_1.40
//§ 80

kāṣṭhaśadhyo nāge nāgo vaṅge +atha
vaṅgamapi śulbe /
śulbam tāre tāram kanake kanakam ca
līyate sūte // VRrs_1.41 //§ 82

amṛtatvam hi bhajante haramūrtau 10
yogino yathā līnāḥ /
tadvatkavalitagagane rasarāje
hemalohādyāḥ // VRrs_1.42 //§ 84

paramātmanīva satataṃ bhavati layo
 yatra sarvasattvānām /
 eko +asau rasarājaḥ śarīramajarāmaram
 kurute // VRrs_1.43 // § 86

sthiradehe +abhyāsavaśāt prāpya
 jñānaṃ guṇāṣṭakopetaṃ /
 prāpnoti brahmapadaṃ na
 punarbhavavāsajanmaduḥkhāni //
 VRrs_1.44 // § 88

5

ekāṃśena
 jagadyugapadavaṣṭabhyāvasthitaṃ
 paraṃ jyotiḥ /
 pādaistribhistadamṛtaṃ sulabhaṃ na
 viraktimātreṇa // VRrs_1.45 // § 90

na hi dehena kathaṃcidvyādhijarāmar-
 aṇaduḥkhavidhureṇa
 /
 kṣaṇabhaṅgureṇa sūkṣmaṃ
 tadbrahmopāsituṃ śakyam //
 VRrs_1.46 // § 92

10

nāmāpi dehasiddhe ko grhṇīyādvina
 śarīreṇa /
 yadyogagamyamamalaṃ manaso +api
 na gocaraṃ tattvam // VRrs_1.47
 // § 94

yajñāddānāttapasō
vedādhyayanāddamātsadācārāt /
atyantabhūyasī kila
yogavaśādātmasaṁvittiḥ //
VRrs_1.48 //§ 96

bhrūyugamadhyagataṁ
yacchikhividyutsūryavajjagadbhāsi /
keṣāṁcitpuṇyadr̥śāmunmīlati
cinmayaṁ paraṁ jyotiḥ // VRrs_1.49
//§ 98

paramānandaikarasam paramam 5
jyotiḥsvabhāvamavikalpam /
vīgalitasakalakleśam jñeyam śāntam
svasaṁvedyam // VRrs_1.50 //§ 100

tasminnādhāya manaḥ sphuradakhilaṁ
cinmayaṁ jagatpaśyan /
utsannakarmabandho
brahmatvamihaiiva cāpnoti //
VRrs_1.51 //§ 102

rāgadveṣavimuktāḥ satyācārā
mṛṣārahitāḥ /
sarvatra nirviśeṣā bhavanti 10
cidbrahmasaṁsparśāt // VRrs_1.52
//§ 104

tiṣṭhantyaṇimādiyutā vilasaddehāḥ
 sadoditānandāḥ /
 brahmasvabhāvamamṛtaṃ samprāptāś
 caiva kṛtakṛtyāḥ // VRrs_1.53 // § 106

āyatanam vidyānām mūlam
 dharmārthakāmamokṣāṇām /
 śreyaḥ param
 kimanyaccharīramajarāmaram
 vihāyaikam // VRrs_1.54 // § 108

5

pratyakṣeṇa pramāṇena yo na jānāti
 sūtakam /
 adṛṣṭavigrahaṃ devaṃ kathaṃ jñāsyati
 cinmayam // VRrs_1.55 // § 110

yajjarayā jarjaritam
 kāsaśvāsādiduḥkhavivaśam ca /
 yogyaṃ tanna samādhau
 pratihatabuddhīndriyaprasaram //
 VRrs_1.56 // § 112

10

bālah ṣoḍaśavarṣo
 viṣayarasāsvādalampaṭaḥ parataḥ /
 yātaviveko vṛddho martyaḥ
 kathamāpnuyānmuktim //
 VRrs_1.57 // § 114

asminn eva śarīre yeṣāṃ paramātmano
 na saṃvedaḥ /

dehatyāgādūrdhvaṃ teṣāṃ tadbrahma
dūratarāṃ // VRrs_1.58 // § 116

brahmādayo yatante tasmindivyaṃ
tanuṃ samāśritya /
jīvanmuktāścānye kalpāntasthāyino
munayaḥ // VRrs_1.59 // § 118

tasmājjīvanmuktiṃ samīhamānena
yoginā prathamam /
divyā tanurvidheyā 5
haragaurīsr̥ṣṭisaṃyogāt // VRrs_1.60
// § 120

śaile +asmiñ śivayoḥ prītyā
parasparajigīṣayā /
sampravṛtte ca sambhoge
trilokīkṣobhakāriṇi // VRrs_1.61
// § 122

vinivārayituṃ vahniḥ sambhogaṃ
preṣitaḥ suraiḥ /
kāṅkṣamāṇais tayōḥ putraṃ
tārakāsuramāarakam // VRrs_1.62
// § 124

kapotarūpiṇaṃ prāptaṃ 10
himavatkandare +analam /
apakṣibhāvasaṃkṣubdhaṃ
smaralīlāvilokinam // VRrs_1.63
// § 126

taṃ dr̥ṣṭvā lajjitaḥ śambhurvirataḥ
 suratāttadā /
 pracyutaścaramo dhāturgr̥hītaḥ
 śūlapāṇinā // VRrs_1.64 // § 128

prakṣipto vadane vahnergaṅgāyāmapi
 so +apatat /
 bahiḥ kṣiptastayā so +api
 paridahyamānayā // VRrs_1.65
 // § 130

5 samjātāstanmalādhānāddhātavaḥ
 siddhihetavaḥ /
 yāvadagnimukhādreto
 nyapatadbhūrisārataḥ // VRrs_1.66
 // § 132

śatayojananimnāmstānkṛtvā kūpāmstu
 pañca ca /
 tadāprabhṛti kūpasthaṃ tadretaḥ
 pañcadhābhavat // VRrs_1.67 // § 134

10 raso rasendraḥ sūtaśca pārado
 miśrakastathā /
 iti pañcavidho jātaḥ kṣetrabhedena
 śambhujah // VRrs_1.68 // § 136

raso rakto vinirmuktaḥ sarvadoṣai
 rasāyanaḥ /

saṃjātāstridaśāstena nīrujā

nirjarāmarāḥ // VRrs_1.69 // § 138

rasendro doṣanirmuktaḥ śyāvo rūkṣo

+aticañcalah /

rasāyino +abhavaṃstena nāgā

mṛtyujarojjhitāḥ // VRrs_1.70 // § 140

devairnāgaiś ca tau kūpau pūritau

mṛdbhir aśmabhiḥ /

tadāprabhṛti lokānāṃ tau jātāv

atidurlabhau // VRrs_1.71 // § 142

5

īṣatpītaśca rūkṣāṅgo doṣayuktaśca

sūtakaḥ /

daśāṣṭasaṃskṛtaiḥ siddho dehaṃ lohaṃ

karoti saḥ // VRrs_1.72 // § 144

athānyakūpajaḥ ko +api sa calaḥ

śvetavarṇavān /

pārado vividhairiyogaiḥ sarvarogaharaḥ

sa hi // VRrs_1.73 // § 146

mayūracandrikāchāyaḥ sa raso miśrako

mataḥ /

so +apyāṣṭādaśasaṃskārayuktaścātīva

siddhidaḥ // VRrs_1.74 // § 148

10

trayaḥ sūtādayaḥ sūtāḥ sarvasiddhikarā

api /

nijakarmavinirmāṇaiḥ śaktimanto
+atimātrayā // VRrs_1.75 // § 150

etāṃ rasasamutpattiṃ yo jānāti sa
dhārmikaḥ /
āyur ārogyasaṃtānaṃ rasasiddhiṃ ca
vindati // VRrs_1.76 // § 152

5 rasanātsarvadhātūnāṃ rasa
ityabhidhīyate /
jarāruṇmr̥tyunāśāya rasyate vā raso
mataḥ // VRrs_1.77 // § 154

rasoparasarājatvādrasendra iti kīrtitaḥ /
dehalohamayīṃ siddhiṃ sūte sūtastataḥ
smṛtaḥ // VRrs_1.78 // § 156

rogapaṅkābdhimagnānāṃ pāradānāc ca
pāradaḥ /
sarvadhātugataṃ tejomiśritaṃ yatra
tiṣṭhati // VRrs_1.79 // § 158

10 tasmātsa miśrakaḥ prokto
nānārūpaphalapadaḥ /
evambhūtasya sūtasya
martyamr̥tyugadacchidaḥ /
prabhāvān mānuṣā jātā
devatulyabalāyusaḥ // VRrs_1.80
// § 161

tān dṛṣṭvābhyarthito rudraḥ śakreṇa
tadanantaram /
doṣaiśca kañcukābhiśca rasarājo
niyojitaḥ // VRrs_1.81 // § 163

tadāprabhṛti sūto +asau naiva
sidhyatyasaṃskṛtaḥ /
*jalago jalarūpeṇa tvarito haṃsago
bhavet // VRrs_1.82 // § 165

malago malarūpeṇa sadhūmo dhūmago 5
bhavet /
anyā jīvagatirdaivī jīvo +aṇḍādiva
niškramet // VRrs_1.83 // § 167

sa tāṃś ca jīvayejjīvāṃstena jīvo rasaḥ
smṛtaḥ / § 168

Rasaratnasamuccayabodhinī

rasasya pañcavidhagatimāha jalaga iti //
VRrsBo_1.84ab ;1 § 169

jalarūpeṇa dravatvena jalagaḥ jalena saha ga- 10
manaśīlaḥ bhavet rasasya cūrṇaprāyo +atisū-
kṣmāṃśa iti bhāvaḥ tvaritaḥ cañcalaḥ cāñcalyād-
ityarthaḥ haṃsagaḥ haṃsavad gamanaśīlaḥ bh-
avet malarūpeṇa malavattvāt malagaḥ malena 15
saha miśritaḥ doṣasaṃśliṣṭaḥ bhavet sadhūmaḥ
vahnidrṣṭatvāt dhūmagaḥ dhūmena saha gama-

4 *] 5 gatis

naśīlaḥ uḍḍayanasvabhāvaḥ bhavet anyā aparā
 pañcamītyarthaḥ daivī adṛśyarūpā jīvasya rasa-
 sya gatiḥ gamanam astīti śeṣaḥ tayā gatyā aṇḍāt
 deharūpakośāt jīvaḥ ātmā iva niṣkramet rasa iti
 5 bhāvaḥ kena pathā dehāt jīvo nirgacchati tat ya-
 thā na drśyate tathā pāradasya pañcamī gatiḥ
 na jñātum śakyate ityārthaḥ // VRrsBo_1.84ab ;2
 § 170

pūrvaśloke jīvagatiśabdena rasagatiriti prad-
 10 arśitaṃ jīvaśabdasya rasārthatve hetumāha sa iti
 // VRrsBo_1.84ab ;3 § 171

saḥ rasaḥ tān jīvān jīvayet jarāmaraṇādivināś-
 anadvārā dīrghajīvanam pradāpayet tena hetunā
 rasaḥ jīvaḥ jīvayatīti vyutpattyā jīvanadāyakaḥ
 15 smṛtaḥ kathitaḥ // VRrsBo_1.84ab ;4 § 172

catasro gatayo drśyā adṛśyā pañcamī
 gatiḥ // VRrs_1.84 // § 173

mantradhyānādinā tasya rudhyate
 pañcamī gatiḥ // VRrs_1.85 // § 174

Rasaratnasamuccayaṭīkā

saṃprati pañcabhūtātmakasya tasya gatibhe-
 dena nāmabhedamāha jalaga iti // VRrsṬī_1.85 ;1
 20 § 175

yaḥ pārado jalarūpeṇa jalasvabhāvena ga-
 cchati sa jalago jalagativiśiṣṭa ityucyate //
 VRrsṬī_1.85 ;2 § 176

tanmayāstu suvarṇādilohāḥ // VRrsṬī_1.85;3
§ 177

sthirasattvā rasādayo+api tanmayāḥ // VRrsṬī_1.85;4
§ 178

bhūmimalakittayogenaiva teṣāṃ ghanatvaṃ 5
sthiratvaṃ ca // VRrsṬī_1.85;5 § 179

ata eva drutirūpeṇaiva teṣāṃ sthitiḥ sambha-
vati // VRrsṬī_1.85;6 § 180

jalavabhāvo+adhogamanarūpaḥ // VRrsṬī_1.85;7
§ 181

nirmaladrutirūpalohānām apyadhogamaṇaṃ
drśyata eva // VRrsṬī_1.85;8 § 182

yaḥ pāradastvaritastvarayā vegena yukto nā-
tyucchritam ākāśe gacchati kiṃtu bhūmiṣaṃn-
ihitākāśe bhuvi ca sa haṃsaga ityucyate // 15
VRrsṬī_1.85;9 § 183

haṃsa ivākāśe gacchatīti haṃsagaḥ // VRrsṬī_1.85;10
§ 184

sa tu mayūragaṇḍūpadādiṣu vyavasthitaḥ //
VRrsṬī_1.85;11 § 185

yastu malarūpeṇa kṛṣṇavarṇenāṃśena viśiṣṭo
gacchati sa malaga ityucyate // VRrsṬī_1.85;12
§ 186

yaśca sadhūmo dhūmena dhūmasamānava-
ṇordhvarekhāsahitākāśagatyā saha vartata iti 25
sadhūmaḥ sa dhūmaga ityucyate // VRrsṬī_1.85;13
§ 187

sa tu haritālahiṅgulamanaḥśilārasakagaurīp-
āṣāṇādiṣu vyavasthitaḥ // VRrsṬī_1.85;14 § 188

te hi dhūmarodhāt sphoṭaṃ kṛtvodgacchant- 30
ītyanubhūyate // VRrsṬī_1.85;15 § 189

nābhiyantrabhūdharalohamūṣādiyantrādinā ni-
rdhūmajāraṇāyāmapi mahatā prayatnenāpi te-
ṣāṃ sthiratvaṃ mīmāṃsyaṃ bhavati bhavenna-
nveti // VRrsTī_1.85;16 § 190

5 anyā caturthī gatiḥ pāradasyāsti // VRrsTī_1.85;17
§ 191

sā tu jīvagatirityucyate // VRrsTī_1.85;18 § 192
jīvasyevādrśyā gatiḥ jīvagatiḥ // VRrsTī_1.85;19
§ 193

10 ata eva sā daivītyapyucyate // VRrsTī_1.85;20
§ 194

tasyā devagaterivādrśyatvāttayā yuktaḥ sa
pārado+aṇḍājīva ivādrśyagatyā yuktaḥ svasthā-
nāniṣkramennirgacchati // VRrsTī_1.85;21 § 195

15 aṇḍāddehasya nirgamaṇaṃ drśyate dehasah-
itasya jīvasya tu bahirnirgamaṇaṃ na drśyate //
VRrsTī_1.85;22 § 196

bālasya cālanaśvāsocchvāsādikriyayā cānum-
īyate tadvad asyāpīti bhāvaḥ // VRrsTī_1.85;23
20 § 197

tayā gatyā yukta evāyaṃ jīvānprāṇino jīvaye-
ttena sa raso jīvanāmnā smṛtaḥ // VRrsTī_1.85;24
§ 198

kārayettaṃ saṃskāranipuṇavaidyahastena rājā
25 tatsamo vasumānvātmanaḥ prajānāṃ ca rakṣaṇ-
ārtham iti bhāvaḥ // VRrsTī_1.85;25 § 199

iti bhinnagatitvācca sūtarājyasya
durlabhaḥ /

saṃskārastasya bhiṣajā nipuṇena tu
rakṣayet // VRrs_1.86 // § 201

prathame rajasi snātāṃ hayārūḍhāṃ
svalaṃkṛtāṃ /
vīkṣamāṇāṃ vadhūṃ dr̥ṣṭvā jighr̥kṣuḥ
kūpago rasaḥ // VRrs_1.87 // § 203

udgacchati javātsāpi taṃ dr̥ṣṭvā yāti
vegataḥ /
anugacchati tāṃ sūtaḥ sīmānaṃ
yojanonmitam // VRrs_1.88 // § 205

5

pratyāyāti tataḥ kūpaṃ vegataḥ
śivasambhavaḥ /
mārganirmitagarteṣu sthitaṃ gr̥hṇanti
pāradam /
patito darade deśe
gauravādvahnivaktrataḥ //
VRrs_1.89 // § 208

sa raso bhūtale līnas
tattaddeśanivāsinaḥ /
tāṃ mṛdaṃ pātanayantre kṣiptvā sūtaṃ
haranti ca // VRrs_1.90 // § 210

10

2 Adhyāya 2

1

1. aṣṭamahārasāḥ

abhraivaikrāntamākṣīkavimalādrijasasyakam /
 capalo rasakaśceti jñātvāṣṭau saṃgrahed
 rasān // VRrs_2.1 // § 212

devyā rajo bhavedgandho dhātuḥ
 śukraṃ tathābhrakam iti kṣepakaḥ /
 *gaurītejaḥ paramamamṛtaṃ
 vātapittakṣayaghnāṃ prajñābodhi
 praśamitarujaṃ
 vṛṣyamāyūṣyamagryam /
 5 balyaṃ snigdhaṃ rucidam akaphaṃ
 dīpanaṃ śītavīryaṃ tattadyogaiḥ
 sakalagadahṛd vyoma
 sūtendrabandhi // VRrs_2.2 // § 215

1

rājahastād adhastād yatsamānītaṃ
 ghaṇaṃ khaneḥ /
 bhavettaduktaphaladaṃ niḥsattvaṃ
 niṣphalaṃ param // VRrs_2.3 // § 217

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tadevābhrakam bhūmimadhye rājahastāt sap-
 ādahastād adhastād adhobhāgasthaṃ yat khan-
 10 ijaṃ ghaṇam abhrakam vajrākhyam tad eva pū-
 rvoktaguṇam // VRrsṬī_2.3;1 § 218

1. abhra :: production

4 *] abhra :: medic. properties

itaram tu vāyujalamūtramalatāpakṛmisam-
bandhānnihsāram jñeyam // VRrsṬī_2.3;2 § 219

idam upalakṣaṇam sarveṣāṃ khanijadravyā-
ṇām // VRrsṬī_2.3;3 § 220

prāyasteṣāṃ hi bhūmigarbhassthānām eva pū- 5
ṇātmaguṇatvāt // VRrsṬī_2.3;4 § 221

atra ghanaśabdo +abhrakamātravācako+api
vajrābhrake paryavasyati // VRrsṬī_2.3;5 § 222

tasyaiva yathoktaguṇatvāt // VRrsṬī_2.3;6
§ 223

10

1

pinākaṃ nāgamaṇḍūkaṃ
vajramityabhrakaṃ matam /
*śvetādivarṇabhedena pratyekaṃ
taccaturvidham // VRrs_2.4 // § 225

2

pinākaṃ pāvakottaptaṃ vimuñcati
dalocayam /
tatseviṭam malaṃ baddhvā mārayatyeva
mānavam // VRrs_2.5 // § 227

3

nāgābhraṃ nāgavatkuryāddhvaṇiṃ
pāvakaśamsthitaṃ /

15

-
1. abhra :: subtypes
 2. pināka
 3. nāga

12 *] abhra :: subtypes :: colour

*tadbhuktaṃ kurute kuṣṭhaṃ
 maṇḍalākhyam na saṃśayaḥ //
 VRrs_2.6 // § 229

1

utplutyotplutya maṇḍūkaṃ dhmātaṃ
 patati cābhraḥ /
 *tatkuryādaśmarīrogamasādhyam
 śastrato +anyathā // VRrs_2.7 // § 231

2

vajrābhraṃ vahnisaṃtaptaṃ
 nirmuktāśeṣavaikṛtam /
 dehalohakaram tacca sarvarogaharam
 param // VRrs_2.8 // § 233

5

śvetam raktam ca pītam ca kṛṣṇamevam
 caturvidham /
 śvetam śvetakriyāsūktam raktābham
 raktakarmani /
 pītābhamabhraḥ yattu śreṣṭham
 tatpītakarmani // VRrs_2.9 // § 236

caturvidham varam vyoma
 yadyapyuktaṃ rasāyane /

-
1. maṇḍūka
 2. vajra

-
- 1 *] nāga :: medic. properties
 3 *] maṇḍūka :: medic.

properties

tathāpi kṛṣṇavarṇābhraṃ
koṭikoṭiguṇādhikam // VRrs_2.10
//§ 238

1

snigdham pṛthudalam
varṇasaṃyuktaṃ bhārato +adhikam
/
sukhanirmocyapattraṃ ca tadabhraṃ
śastamīritam // VRrs_2.11 //§ 240

2

sacandrikam ca kiṭṭābham vyoma na
grāsayedrasaḥ /
grasitaśca niyojyo +asau lohe caiva
rasāyane // VRrs_2.12 //§ 242

5

Rasaratnasamuccayaṭikā

grāsābhāve hyupoṣita iva rasaḥ kāryakaro na
bhavedityāha sacandrikamiti // VRrsṬī_2.12;1
§ 243

sacandrikam cākacikyasahitam // VRrsṬī_2.12;2
§ 244

10

kiṭṭābham prabhūtakiṭṭam // VRrsṬī_2.12;3
§ 245

grasitaśca grasitābhrasattva eva lohe svarṇā-
dyutpādane lohamāraṇe rogavāraṇārthaṃ loha-
prayoge ca niyojyaḥ // VRrsṬī_2.12;4 § 246

15

1. abhra :: parīkṣā
2. grāsāyogyābhra

tathā rasāyane jvarāṅkuśādi tattadrāse rasāy-
ane ca lakṣmīvilāsavajrapañjarādirūpe vakṣyam-
āṇa ityarthah // VRrsTī_2.12 ;5 § 247

5 rasa īyate prāpyate+aneti vyutpattyātra ras-
aśabdena rasarasāyanayoḥ saṁgrahāt // VRrsTī_2.12 ;6
§ 248

1

niścandrikam mṛtam vyoma sevyam
sarvagadeṣu ca /
sevitam candrasamyuktam meham
mandānalam caret // VRrs_2.13
// § 250

10 yair uktam yuktinirmuktaiḥ
pattrābhrakarasāyanam /
tair drṣṭam kālakūṭākhyam viṣam
jīvanahetave // VRrs_2.14 // § 252

sattvārtham sevanārtham ca
yojayecchodhitābhrakam /
anyathā tv aguṇam kṛtvā vikarotyeva
niścitam // VRrs_2.15 // § 254

2

prataptam saptavārāṇi nikṣiptam
kāñjike +abhrakam /
nirdoṣam jāyate nūnam prakṣiptam vāpi
gojale // VRrs_2.16 // § 256

1. abhra :: niścandrika :: medic. properties

2. abhra :: śodhana

triphalākvaṭhite cāpi gavāṃ dugdhe
viśeṣataḥ /
* tato dhānyābhraḥkaṃ kṛtvā piṣṭvā
matsyākṣikārasaiḥ // VRrs_2.17
// § 258

Rasaratnasamuccayabodhinī

matsyākṣikā hīlamocikā gaṇḍadūrvā vā //
VRrsBo_2.17 ;1 § 259

cakrīm kṛtvā viśoṣyātha puṭeḍ
ardhebhake puṭe / § 260

5

Rasaratnasamuccayaṭikā

tatastadabhraḥkaṃ dhānyābhraḥkaṃ kṛtvā ma-
ttsyākṣikārasenaikadinaparyantaṃ saṃmardya ca-
krīm vartulasthūlavaṭikāṃ vidhāyāvaśoṣya śa-
rāvasaṃpuṭitaṃ kṛtvārdhe+abhraḥke puṭe pu-
ṭeḍ ardhe+abhraḥke puṭam ardhaḡajapuṭam tacca 10
ḡajapuṭaḡatārdhabhāḡam vanopalaiḥ pūrayitvā
bhavati // VRrsṬī_2.18ab ;1 § 261

puṭeṭ paced ityārthaḥ // VRrsṬī_2.18ab ;2 § 262
pratipuṭam abhraḥkasya mardanaṃ tataśca-
krīm kṛtvā viśoṣya śarāvasaṃpuṭitaṃ kāryam 15
// VRrsṬī_2.18ab ;3 § 263

2 *] abhra :: māraṇa

puṭedevaṃ hi ṣaḍvāraṃ
 paunarnavarasaiḥ saha // VRrs_2.18
 //§ 264

kalāṃśaṭaṅkaṇenāpi saṃmardya
 kṛtacakrikam /
 ardhebhākhyapuṭais tadvat saptavāraṃ
 puṭet khalu // VRrs_2.19 //§ 266

5 evaṃ vāsārasenāpi taṇḍulīyarasena ca /
 prapuṭet saptavārāṇi
 pūrvaproktavidhānataḥ /
 evaṃ siddhaṃ ghaṇaṃ sarvayogeṣu
 viniyojayet // VRrs_2.20 //§ 269

1

cūrṇābhraṃ śāliṣaṃyuktaṃ
 vastrabaddhaṃ hi kāñjike /
 niryātaṃ
 mardanādvastrāddhānyābhramiti
 kathyate // VRrs_2.21 //§ 271

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 dhānyābhraṇavidhimāha cūrṇābhramiti // VRrsBo_2.21 ;1
 § 272

cūrṇābhra abhracūrṇaṃ śāliṣaṃyuktaṃ ady-
 āpyatra śāliparimāṇaṃ noktaṃ tathāpi tantrā-

1. dhānyābhra

ntarānusaraṇāt pādamiśālidhānyasahitaṃ bo-
ddhavyaṃ tathā ca rasendrasārasaṃgrahe / § 273

pādāṃśaṃ śāliśaṃyuktamabhraṅkaṃ kamba-
lodare / § 274

trirātraṃ sthāpayennīre tat klinnaṃ marday- 5
eddr̥ḍham / § 275

kambalāḍgalitaṃ ślakṣṇaṃ vālukārahitam yat
/ § 276

taddhānyābhramiti proktamabhramāraṇasiddh-
aye / § 277 10

iti // VRrsBo_2.21 ;2 § 278

niryātaṃ nirgatam // VRrsBo_2.21 ;3 § 279

abhraṃ cūrṇitaṃ kṛtvā pādāṃśaśālidhāny-
ena saha sthūlavastre baddhvā kāñjike tāvanma-
rdanīyaṃ yāvad vastracchidrāt ślakṣṇaṃ vāluk- 15
ārahitam sat niryāti taddhānyābhraṃ smṛtam //
VRrsBo_2.21 ;4 § 280

1

dhānyābhraṃ kāsamardasya rasena
parimarditam /

puṭitaṃ daśavāreṇa mriyate nātra
saṃśayaḥ /

tadvanmustārasenāpi taṇḍulīyarasena 20
ca // VRrs_2.22 // § 283

2

pītāmalakasaubhāgyapiṣṭaṃ
cakṛīkṛtābhraṅkaṃ /

1. dhānyābhra :: māraṇa

2. abhra :: māraṇa

puṭitaṃ ṣaṣṭivārāṇi sindūrābhaṃ
 prajāyate /
 kṣayādyakhilarogaghnaṃ
 bhavedrogānupānataḥ // VRrs_2.23
 //§ 286

1

vaṭamūlatvacahaḥ kvāthais
 tāmbūlipatrasārataḥ /
 vāsāmatsyākṣikābhyāṃ vā mīnākṣyā
 sakāṭhillayā // VRrs_2.24 //§ 288

5

payasā vaṭavṛkṣasya marditaṃ puṭitaṃ
 ghanam /
 bhavedviṃśativāreṇa
 sindūrasadrśaprabham // VRrs_2.25
 //§ 290

2

pādāṃśaṭaṅkaṇopetaṃ
 musalīrasamarditam /
 rundhyātkoṣṭhyāṃ dṛḍham dhmatam
 sattvarūpaṃ bhaved ghanam //
 VRrs_2.26 //§ 292

3

kāsamardaghanādhānyavāsānāṃ ca
 punarbhuvaḥ /

-
1. abhra :: māraṇa
 2. abhra :: sattvapātana
 3. abhra :: sattvapātana

matsyākṣyāḥ kāṇḍavallyāśca
haṁsapādyā rasaiḥ pṛthak //
VRrs_2.27 // § 294

piṣṭvā piṣṭvā prayatnena śoṣayed
gharmayogataḥ /
palaṁ godhūmacūrṇasya
kṣudramatsyāśca taṅkaṇam //
VRrs_2.28 // § 296

pratyekamaṣṭamāṁśena dattvā dattvā
vimardayet /
mardane mardane
samyakśoṣayedraviraśmibhiḥ //
VRrs_2.29 // § 298

pañcājam pañcagavyaṁ vā
pañcamāhiṣameva ca /
kṣiptvā golānprakurvīta
kiṁcittindukato +adhikān //
VRrs_2.30 // § 300

1

payo dadhi ghṛtaṁ mūtraṁ saviṭkaṁ
cājam ucyate /
adhaḥpātanakoṣṭhyāṁ hi dhmātvā
sattvaṁ nipātayet // VRrs_2.31
// § 302

2

1. pañcāja

2. abhra :: sattvapātana :: separation of sattva and kiṭṭa

koṣṭhyām kiṭṭam samāhṛtya vicūrṇya
ravakān haret / § 303

Rasaratnasamuccayaṭīkā

koṣṭhyām avaśiṣṭasattvaṃ kācakiṭṭasamśliṣṭam
kaṇarūpaṃ durgrāhyaṃ tatttu agnau śānte sati
samāhṛtyaikīkṛtya bahir niṣkāsyā saṃkuṭya vi-
5 cūrṇya tatsamśliṣṭam kaṇasattvaṃ haret //
VRrsṬī_2.32ab;1 § 304

kiṭṭāt pṛthakkṛtya gṛhṇīyāt // VRrsṬī_2.32ab;2
§ 305

tatkiṭṭam svalpaṭaṅkena gomayena
vimardya ca // VRrs_2.32 // § 306

10 golānvidhāya saṃśoṣya gharme bhūyo
+api pūrvavat /
bhūyaḥ kiṭṭam samāhṛtya mṛditvā
sattvamāharet // VRrs_2.33 // § 308

1

atha sattvakaṇāmstāmstu
kvāthayitvāmlakāñjikaiḥ /
śodhanīyagaṇopetaṃ mūṣāmadhye
nirudhya ca // VRrs_2.34 // § 310

1. abhra :: sattva :: śodhana

samyagdrutaṃ samāhṛtya dvivāraṃ
pradhamed ghanam /
iti śuddhaṃ bhavetsattvaṃ yojyaṃ
rasarasāyane // VRrs_2.35 // § 312

1

madhutailavasājyeṣu drāvitaṃ
parivāpitaṃ / § 313

Rasaratnasamuccayabodhinī

parivāpitaṃ prakṣiptam // VRrsBo_2.36ab ;1
§ 314

5

mṛdu syāddaśavāreṇa sattvaṃ
lohādikaṃ kharam // VRrs_2.36
// § 315

2

paṭṭacūrṇaṃ vidhāyātha goghṛtena
pariplutam /
bharjayetsaptavārāṇi
cullīsaṃsthitakharpare // VRrs_2.37
// § 317

agnivarṇaṃ bhavedyāvadvāraṃ vāraṃ
vicūrṇayet /
tṛṇaṃ kṣiptvā dahedyāvattāvadvā
bharjanaṃ caret // VRrs_2.38 // § 319

10

1. abhra :: sattva :: mṛdūkaraṇa
2. abhra :: māraṇa

tataḥ sagandhakam piṣṭvā
 vaṭamūlakaṣāyataḥ /
 puṭedviṃśativāreṇa vārāheṇa puṭena hi
 // VRrs_2.39 // § 321

punarviṃśativārāṇi
 triphalotthakaṣāyataḥ /
 triphalāmuṇḍikābhṛṅgapatrapathyākṣamūlakaiḥ
 // VRrs_2.40 // § 323

5 bhāvayitvā prayoktavyam sarvarogeṣu
 mātrayā /
 sattvābhrātkiṃcidaparam nirvikāram
 guṇādhikam // VRrs_2.41 // § 325

evam cecchatavārāṇi puṭapākena
 sādhitam /
 guṇavajjāyate +atyartham param
 pācanadīpanam // VRrs_2.42 // § 327

1

10 gandharvapattratoyena guḍena saha
 bhāvitam /
 adhordhvam vaṭapatrāṇi niścandram
 tripuṭaiḥ khagam // VRrs_2.43
 // § 329

kṣudham karoti cātyartham
 guṅjārdhamitisevayā /

1. abhra :: māraṇa :: niścandrika

1
tattadrogaharairyogaiḥ sarvarogaharaṃ
param // VRrs_2.44 // § 331

sattvasya golakaṃ dhmātaṃ
sasyasaṃyuktakāñjike /
nirvāpya tatkṣaṇenaiva
kuṭṭayellohapārayā // VRrs_2.45
// § 333

Rasaratnasamuccayabodhinī

§ 334
lohapārayā lohamusalena // VRrsBo_2.45;1
5

sampratāpya ghanasthūlakaṇān
kṣiptvātha kāñjike /
tatṣaṇena samāhṛtya kuṭṭayitvā
rajaścaret // VRrs_2.46 // § 336

goghṛtena ca taccūrṇaṃ bharjayet
pūrvavat tridhā /
dhātrīphalarasaistadvaddhātrīpatrarasena
vā // VRrs_2.47 // § 338

bharjane bharjane kāryaṃ śilāpaṭṭena
peṣaṇam /
tataḥ punarnavāvāsārasaiḥ
kāñjikamiśritaiḥ // VRrs_2.48 // § 340
10

1. abhra :: sattva :: śodhana

prapuṭeddaśavārāṇi daśavārāṇi
 gandhakaiḥ /
 evaṃ saṃśodhitam vyomasattvam
 sarvaguṇottaram /
 yatheṣṭam viniyoktavyam jāraṇe ca
 rasāyane // VRrs_2.49 // § 343

1

drutayo naiva nirdiṣṭāḥ śāstre drṣṭā api
 drḍham /
 vinā śaṃbhoḥ prasādena na sidhyanti
 kadācana // VRrs_2.50 // § 345

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

vallaḥ dviguñjā guñjātrayam iti līlavatī sārdh-
 aguñjeti rājanighaṇṭuḥ // VRrsBo_2.50 ;1 § 346

2

vellavyoṣasamanvitam ghr̥tayutam
 vallonmitam sevitam divyābhram
 kṣayapāṇḍuruggrahaṇikāśūlāmaku-
 ṣṭhāmayam
 /

1. abhra :: druti

2. abhra :: mṛta :: medic. properties, application

jūrtiṃ śvāśagadaṃ pramehamaruciṃ
kāsāmayam durdharam mandāgniṃ
jaṭharavyathāṃ vijayate
yogairaśeṣāmayān // VRrs_2.51
//§ 348

1

aṣṭāśraś cāṣṭaphalakaḥ ṣaṭkoṇo masrṇo
guruḥ /
śuddhamiśritavarṇaiśca yukto vaikrānta
ucyate // VRrs_2.52 //§ 350

2

śveto raktaśca pītaśca nīlaḥ
pārāpatacchaviḥ /
śyāmalaḥ kṛṣṇavarṇaśca
karburaścāṣṭadhā hi saḥ //
VRrs_2.53 //§ 352

3

āyuhpradaśca balavarṇakaro +ativṛṣyaḥ
prajñāpradaḥ sakaladoṣagadāpahārī
/
dīptāgnikṛt pavisaṃnāgūṇastarasvī
vaikrāntakaḥ khalu
vapurbalalohakārī // VRrs_2.54
//§ 354

5

-
1. vaikrānta :: parīkṣā :: good quality
 2. vaikrānta :: subtypes :: colour
 3. vaikrānta :: medic. properties

1 rasāyaneṣu sarveṣu pūrvagaṇyaḥ
 pratāpavān /
 vajrasthāne niyoktavyo vaikrāntaḥ
 sarvadoṣahā // VRrs_2.55 // § 356

daityendro māhiṣaḥ siddhaḥ
 sahadevasamudbhavaḥ /
 durgā bhagavatī devī taṃ śūlena
 vyamardayat // VRrs_2.56 // § 358

5 tasya raktaṃ tu patitaṃ yatra yatra
 sthitaṃ bhuvi /
 tatra tatra tu vaikrāntaṃ vajrākāraṃ
 mahārasam // VRrs_2.57 // § 360

2

vindhyasya dakṣiṇe vāsti hy uttare vāsti
 sarvataḥ /
 *vikrāntayati lohāni tena vaikrāntakaḥ
 smṛtaḥ // VRrs_2.58 // § 362

3

10 śvetaḥ pītastathā rakto nīlaḥ
 pārāvataprabhaḥ /
 mayūraṅṅhasadrśaścānyo
 marakataprabhaḥ // VRrs_2.59
 // § 364

-
1. vaikrānta :: myth. origin
 2. vaikrānta :: local distribution
 3. vaikrānta :: subtypes :: colour

8 *] vaikrānta :: nirukti

dehasiddhikaram kṛṣṇam pīte pītam
site sitam /
sarvārthasiddhidam raktam tathā
marakataprabham /
śeṣe dve niṣphale varjye vaikrāntamiti
saptadhā // VRrs_2.60 // § 367

yatra kṣetre sthitam caiva vaikrāntam
tatra bhairavam /
vināyakam ca sampūjya
grhṇīyācchuddhamānasaḥ //
VRrs_2.61 // § 369

1

vaikrānto vajrasadṛśo dehalohakaro
mataḥ /
viṣaghno rasarājaśca
jvarakuṣṭhakṣayapraṇut //
VRrs_2.62 // § 371

2

vaikrāntakāḥ syustridinaṃ viśuddhāḥ
saṃsveditāḥ kṣārapaṭūni dattvā /
amleṣu mūtreṣu kulattharambhānīre
+athavā kodravavāripakvāḥ //
VRrs_2.63 // § 373

3

-
1. vaikrānta :: medic. properties
 2. vaikrānta :: śodhana
 3. vaikrānta :: śodhana

kulathhakvāthasaṃsvinno vaikrāntaḥ
 pariśudhyati /
 *mriyate +aṣṭapuṭair
 gandhanimbukadravasamṃyutaḥ //
 VRrs_2.64 // § 375

1

vaikrānteṣu ca tapteṣu hayamūtraṃ
 vinikṣipet /
 paunaḥpunyena vā kuryāddravam
 dattvā puṭam tvanu /
 5 bhasmībhūtaṃ tu vaikrāntaṃ
 vajrasthāne niyojayet // VRrs_2.65
 // § 378

2

mocamoraṭapālāśakṣāragomūtrabhāvitam
 /
 vajrakandaniśākalkaphalacūrṇasamanvitam
 // VRrs_2.66 // § 380

tatkalkaṃ ṭaṅkaṇaṃ lākṣācūrṇaṃ
 vaikrāntasaṃbhavam /
 navasārasamāyuktaṃ
 meṣaśṛṅgīdravānvitaṃ // VRrs_2.67
 // § 382

-
1. vaikrānta :: mārāṇa
 2. vaikrānta :: sattvapātana

2 *] vaikrānta :: mārāṇa

piṇḍitaṃ mūkamūṣasthaṃ dhmāpitaṃ
ca haṭhāgninā /
tatraiva patate sattvaṃ vaikrāntasya na
saṃśayaḥ // VRrs_2.68 // § 384

1

sattvapātanayogena marditaśca
vaṭīkṛtaḥ /
mūṣāstho ghaṭīkādhmāto vaikrāntaḥ
sattvamutsṛjet // VRrs_2.69 // § 386

2

bhasmatvaṃ samupāgato vikṛtako
hemnā mṛtenānvitaḥ pādāṃśena
kaṇājyavellasahito guñjāmitaḥ
sevitaḥ /
yakṣmāṇaṃ jaraṇaṃ ca pāṇḍugudajaṃ
śvāsaṃ ca kāsāmayam duṣṭam ca
grahaṇīm uraḥkṣatamukhān
rogāñjayed dehakṛt // VRrs_2.70
// § 388

5

sūtabhasmārdhasaṃyuktaṃ
nīlavaikrāntabhasmaṃ /
mṛtābhrasattvamubhayostulitaṃ
parimarditaṃ // VRrs_2.71 // § 390

1. vaikrānta :: sattvapātana

2. vaikrānta :: formulations

kṣaudrājyasamṣyutaṃ
 prātarguñjāmātraṃ niṣevitam /
 nihanti
 sakalānrogāndurjayānanyabheṣajaiḥ
 /
 triḥsaptadivasair nṛṇām gaṅgāmbha iva
 pātakam // VRrs_2.72 // § 393

1

suvarṇaśailaprabhavo viṣṇunā kāñcano
 rasaḥ /
 tāpyām kirātacīneṣu yavaneṣu ca
 nirmitaḥ /
 *tāpyaḥ sūryāmśusamṭapto mādhave
 māsi dṛśyate // VRrs_2.73 // § 396

5

2

madhuraḥ kāñcanābhāsaḥ sāmlo
 rajatasamṇibhaḥ /
 kiṃcitkaṣāyamadhuraḥ śītaḥ pāke
 kaṭurlaghuḥ /
 tatsevanājjarāvyādhiviṣairna
 paribhūyate // VRrs_2.74 // § 399

3

10

mākṣiko dvividho
 hemamākṣikastāramākṣikaḥ /

-
1. mākṣika :: myth. origin
 2. mākṣika :: medic. properties
 3. mākṣika :: subtypes

6 *] mākṣika :: time of origin

* tatrādyam mākṣikam kānyakubjottham
svaṇṣaṃnibham // VRrs_2.75
//§ 401

1

tapatītīrasambhūtam
pañcavaṇṣasuvaṇavat /
pāṣāṇabahalahaḥ proktastārākhyo
+alpaḡuṇātmakaḥ // VRrs_2.76
//§ 403

mākṣīkadhātuḥ sakalāmayaghnaḥ
prāṇo rasendrasya paraḡ hi vṛṣyaḥ /
durmelaḡohadvayamelanaś ca
ḡuṇottaraḥ sarvarasāyanāḡryaḥ //
VRrs_2.77 //§ 405

5

2

eraṇḡatailaluḡgāmbusiddham śudhyati
mākṣikam /
* siddham vā kadalīkandatoyena
ghaṡīkādvayam /
taptam kṣiptam varākvāthe
śuddhimāyāti mākṣikam //
VRrs_2.78 //§ 408

3

-
1. tāramākṣika
 2. mākṣika :: śodhana
 3. mākṣika :: māraṇa

-
- 1 *] svaṇṣamākṣika
 - 7 *] mākṣika :: śodhana

1 mātuluṅgāmbugandhābhyāṃ piṣṭaṃ
 mūṣodare sthitam /
 pañcakroḍapuṭair dagdhaṃ mriyate
 māḁṣikaṃ khalu // VRrs_2.79 // § 410

5 eraṇḁasnehagavyājair mātuluṅgarasena
 vā /
 kharparasthaṃ dṛḁhaṃ pakvaṃ jāyate
 dhātusaṃnibham /
 2 evaṃ mṛtaṃ rase yojyaṃ
 rasāyanavidhāv api // VRrs_2.80
 // § 413

3 triṃśāṃśanāgasamyuktaṃ kṣārair
 amlaiśca vartitam /
 dhmātaṃ prakāṭamūṣāyāṃ sattvaṃ
 muñcati māḁṣikaṃ // VRrs_2.81
 // § 415

4 saptavāraṃ paridrāvya kṣiptaṃ
 nirguṇḁikārase /
 māḁṣikasattvasaṃmiśraṃ nāgaṃ
 naśyati niścitam // VRrs_2.82 // § 417

-
1. māḁṣika :: māraṇa
 2. māḁṣika :: sattvapātana
 3. māḁṣika :: sattva :: nāgrāsa
 4. māḁṣika :: sattvapātana

kṣaudragandharvatailābhyām
gomūtreṇa ghr̥tena ca /
kadalīkandasāreṇa bhāvitam mākṣikam
muhuḥ /
mūṣāyām muñcati dhmātam sattvam
śulbanibham mṛdu // VRrs_2.83
//§ 420

1

guñjābījasamacchāyam drutadrāvam ca
śītaḥ /
tāpyasattvam viśuddham
taddehalohakaram param //
VRrs_2.84 //§ 422

2

mākṣikasattvena rasendrapīṣtam kṛtvā
vilīne ca baliṃ nidhāya /
saṃmīśrya saṃmardya ca
khalvamadhye nikṣipyā sattvam
drutimabhrakasya // VRrs_2.85
//§ 424

vidhāya golaṃ lavaṇākhyayantre
paceddinārdham mṛduvahninā ca /

1. mākṣika :: sattva :: properties

2. mākṣika :: sattva :: medicines

svataḥ suśītaṃ paricūrṇya
 samyagvallonmitaṃ
 vyoṣaṇḍāṅgayuktam // VRrs_2.86
 //§ 426

saṃsevitam kṣaudrayutaṃ nihanti
 jarāṃ sarogāṃ tvapamṛtyumeva /
 duḥsādhyarogānapi
 saptavāsarairnaitena tulyo +asti
 sudhāraso +api // VRrs_2.87 //§ 428

eraṇḍotthena tailena guñjākṣaudraṃ ca
 ṭaṅkaṇam /
 5 marditaṃ tasya vāpena sattvaṃ
 māḥṣīkajaṃ dravet // VRrs_2.88
 //§ 430

1

vimalastrividhaḥ prokto
 hemādyastārapūrvakaḥ /
 ṛtīyaḥ kāṃsyavimalastattatkāntyā sa
 lakṣyate // VRrs_2.89 //§ 432

Rasaratnasamuccayabodhinī

vimalasya bhedaṃ vimala itaḥ // VRrsBo_2.89;1
 § 433

10 vimalaḥ māḥṣīkaviśeṣaḥ // VRrsBo_2.89;2
 § 434

1. vimala :: subtypes

tattatkāntyā hemādīnāṃ prabhayā // VRrsBo_2.89 ;3
§ 435

paryāyamuktāvalīkṛtā vimalaśabdena raupy-
amākṣikaṃ gṛhītam // VRrsBo_2.89 ;4 § 436

1

vartulaḥ koṇasaṃyuktaḥ snigdhaśca 5
phalakānvitaḥ /
* marutpittaharo vṛṣyo vimalo
+atirasāyanaḥ // VRrs_2.90 // § 438

2

pūrvō hemakriyāsūkto dvitīyo
rūpyakṛnmataḥ /
tṛtīyo bheṣaje teṣu pūrvapūrvō
guṇottaraḥ // VRrs_2.91 // § 440

3

ātarūṣajale svinno vimalo vimalo bhavet
/
jambīrasvarase svinno meṣaśṛṅgīrase 10
+athavā /
āyāti śuddhiṃ vimalo dhātavaśca yathā
pare // VRrs_2.92 // § 443

4

-
1. vimala :: phys. properties
 2. vimala :: subtypes :: use
 3. vimala :: śodhana
 4. vimala :: māraṇa

6 *] vimala :: medic. properties

1 gandhāśmalakucāmlaiśca mriyate
 daśabhiḥ puṭaiḥ // VRrs_2.93 // § 444

 saṭaṅkalakucadrāvairmeṣaśṛṅgyāśca
 bhasmanā /
 piṣṭo mūṣodare liptaḥ saṃśoṣya ca
 nirudhya ca // VRrs_2.94 // § 446

5 ṣaṭprasthakokilairdhmāto vimalaḥ
 sīśasaṃnibhaḥ /
 sattvaṃ muñcati tadyukto rasaḥ syātsa
 rasāyanaḥ // VRrs_2.95 // § 448
2

 vimalaṃ śigrutoyena
 kāṅkṣīkāśisaṭaṅkaṇam / § 449

Rasaratnasamuccayabodhinī

 kāṅkṣī saurāṣṭramṛttikā // VRrsBo_2.96ab ;1
§ 450

 vajrakandasamāyuktaṃ bhāviṭaṃ
 kadalīrasaiḥ // VRrs_2.96 // § 451

10 mokṣakakṣārasaṃyuktaṃ dhmāpitaṃ
 mūkamūṣagam /

1. vimala :: sattvapātana
2. vimala :: sattvapātana

1

sattvaṃ candrārkaṣaṃkāṣaṃ patate
nātra saṃśayaḥ // VRrs_2.97 // § 453

tatsattvaṃ sūtaṣaṃyuktaṃ piṣṭaṃ kṛtvā
sumarditam /
vilīne gandhake kṣiptvā
jārayettriguṇālakam // VRrs_2.98
// § 455

śilāṃ pañcaguṇāṃ cāpi vālukāyantrake
khalu /
tārabhasmadaśāṃśena
tāvadvaikrāntakam mṛtam //
VRrs_2.99 // § 457

5

sarvamekatra saṃcūrṇya paṭena
parigālya ca /
nikṣipya kūpikāmadhye paripūrya
prayatnataḥ // VRrs_2.100 // § 459

līḍho vyoṣavarānvito vimalako yukto
ghṛtaiḥ sevito hanyāddurbhagakṛjjv-
arāñśvayathukam
pāṇḍupramehārucīḥ /

1. vimala :: sattva :: medic. use

mūlārtiṃ grahaṇīm ca śūlamatulaṃ
 yakṣmāmayaṃ kāmālāṃ
 sarvānpittamarudgadānkimaparairy-
 ogairaśeṣāmayān // VRrs_2.101
 //§ 461

1

śilādhātur dvidhā prokto gomūtrādyo
 rasāyanaḥ /
 karpūrapūrvakaścānyastatrādyo
 dvividhaḥ punaḥ /
 sasattvaścaiva niḥsattvastayoḥ pūrvo
 guṇādhikaḥ // VRrs_2.102 //§ 464

2

5 grīṣme tivrārkataptebhyaḥ pādebhyo
 himabhūbhṛtaḥ /
 svarṇarūpyārkaḡarbhebhyaḥ
 śilādhāturviniḥsaret // VRrs_2.103
 //§ 466

3

svaṇaḡarbhaḡirerjāto jaḡapūṣṇanibho
 guruḥ /
 sasvalpatiktaḥ susvāduḥ paramaṃ
 tadrasāyanam // VRrs_2.104 //§ 468

Rasaratnasamuccayabodhinī

-
1. śilājatu :: subtypes
 2. śilājatu :: origin during summer
 3. śilājatu :: from gold

tatrādaḥ svarṇādibhyaḥ utpattibhedena trivi-
dhasya gomūtragandhinaḥ tasya lakṣaṇādikam-
āha svarṇeti // VRrsBo_2.104;1 § 469

tantrāntare tu utpattibhedena bhinnasya tasya
cāturvidhyamuktaṃ yathā carake / § 470 5

nātyuṣṇaśītaṃ dhātubhyaścaturbhyastasya sa-
mḥbavaḥ / § 471

hemno+atha rajatāttāmrāt varam kālāyasād-
api // VRrsBo_2.104;2 § 472

iti // VRrsBo_2.104;3 § 473 10

atra tu āyasaṃ noktaṃ tallakṣaṇamapi tatra-
iva draṣṭavyaṃ yathā / § 474

yattu guggulusaṃkāśaṃ tiktakaṃ lavaṇānvi-
tam / § 475

vipāke kaṭu śītaṃ ca sarvaśreṣṭhaṃ tadāya-
saṃ // VRrsBo_2.104;4 § 476 15

gomūtragandhi sarveṣāṃ sarvakarmasu yau-
gikam / § 477

rasāyanaprayogeṣu paścimaṃ tu viśiṣyate //
VRrsBo_2.104;5 § 478 20

iti // VRrsBo_2.104;6 § 479

atra haimaśilājatuno paramarasāyanatveno-
ktatvād āyasyāpi mukhyataḥ rasāyanaguṇa-
tvena ekakāryakatvād āyasaṃ pṛthānnoktamiti
mantavyam // VRrsBo_2.104;7 § 480 25

1

rūpyagarbhagirerjātaṃ madhuraṃ
pāṇḍuraṃ guru /

1. śilājatu :: from silver

śilājaṃ pittarogaghnaṃ
viśeṣātpāṇḍurogahr̥t // VRrs_2.105
//§ 482

1

tāmragarbhaṃ girerjātaṃ nīlavarnaṃ
ghanaṃ guru /
śilājaṃ kaphavātaghnaṃ tiktoṣṇaṃ
kṣayarogahr̥t // VRrs_2.106 //§ 484

2

vahnau kṣiptaṃ
bhavedyattallīṅgākāramadhūmakam
/
salile +atha vilīnaṃ ca tacchuddhaṃ hi
śilājatu // VRrs_2.107 //§ 486

5

3

nūnaṃ sajvarapāṇḍuśophaśamanaṃ
mehāgnimāndyāpahaṃ
medaśchedakaraṃ ca
yakṣmaśamanaṃ
śūlāmayonmūlanam /

-
1. śilājatu :: from copper
 2. śilājatu :: parīkṣā :: śuddha
 3. śilājatu :: medic. properties

gulmaplīhavināśanam
jaṭharahr̥cchūlaghnamāmāpaham
sarvatvaggadanāśanam kimaparam
dehe ca lohe hitam // VRrs_2.108
//§ 488

1

rasoparasasūtendraratnalohesu ye
guṇāḥ /
vasanti te śilādhātau jarāmṛtyujigīṣayā
// VRrs_2.109 //§ 490

2

kṣārāmlagojalair dhautam śudhyatyeva
śilājatu // VRrs_2.110 //§ 491

3

śilādhātum ca dugdhena
triphalāmārkavadravaiḥ /
lohapātre viniḥṣīpya
śodhayedatīyatnataḥ // VRrs_2.111
//§ 493

4

kṣārāmlaguggulopetaiḥ
svedanīyantramadhyagaiḥ /

5

-
1. śilājatu :: possesses properties of its sources
 2. śilājatu :: śodhana
 3. śilājatu :: śodhana
 4. śilājatu :: śodhana

1 sveditaṃ ghaṭikāmānācchilādhātu
viśudhyati // VRrs_2.112 // § 495

2 śilayā gandhatālābhyāṃ
mātuluṅgarasena ca /
puṭitaṃ hi śilādhātu mriyate
+aṣṭagirīṇḍakaiḥ // VRrs_2.113
// § 497

5 bhasmībhūtaśilodbhavaṃ samatulaṃ
kāntaṃ ca vaikrāntakaṃ yuktaṃ ca
triphalākaṭutrikaghr̥tairvallena
tulyaṃ bhajet /
pāṇḍau yakṣmagade tathāgnisadane
meheṣu mūlāmaye
gulmaplīhamahodare bahavidhe śūle
ca yonyāmaye // VRrs_2.114 // § 499

3 seveta yadi ṣaṇmāsaṃ
rasāyanavidhānataḥ /
valīpalitanirmukto jīvedvarṣaśataṃ
sukhī // VRrs_2.115 // § 501

piṣṭaṃ drāvaṇavargeṇa sāmleṇa
girisambhavam /

-
1. śilājatu :: māraṇa
 2. śilājatu :: medic. application
 3. śilājatu :: sattvapātana

kṣiptvā mūṣodare ruddhvā
gāḍhairdhmātaṃ hi kokilaiḥ /
sattvaṃ muñcecchilādhātuḥ
śvasanairlohasaṃnibham //
VRrs_2.116 // § 504

1

pāṇḍuraṃ sikatākāraṃ karpūrādyam
śilājatu /
* mūtrakṛcchrāśmarīmehakāmalāpāṇḍunāśanam
// VRrs_2.117 // § 506

2

elātoyena saṃbhinnam siddham
śuddhimupaiti tat /
* naitasya māraṇam sattvapātanam
vihitam budhaiḥ // VRrs_2.118
// § 508

5

3

pītvā hālāhalaṃ vāntam
pītāmṛtagarutmatā /
viṣeṇāmṛtayuktena girau
marakatāhvaye /

1. karpūraśilājatu :: phys. properties

2. karpūraśilājatu :: śodhana

3. sasyaka :: myth. origin

4 *] karpūraśilājatu :: medic.
properties

sattvapātana

6 *] karpūraśilājatu :: māraṇa,

tadvāntaṃ hi ghanībhūtaṃ saṃjātaṃ
sasyakaṃ khalu // VRrs_2.119 // § 511

1

mayūraṅṭhasacchāyaṃ
bhārādhyamatiśasyate // VRrs_2.120
// § 512

dravyaṃ viṣayutaṃ
yattaddravyādhikaguṇaṃ bhavet /
hālāhalaṃ sudhāyuktaṃ
sudhādhikaguṇaṃ tathā //
VRrs_2.121 // § 514

2

5 niḥśeṣadoṣaviṣahṛdgadaśūlamūlaku-
ṣṭhāmlapaittikavibandhaharaṃ
paraṃ ca /
rasāyanaṃ vamanarekakaraṃ
garaghnaṃ śvitrāpahaṃ gaditamatra
mayūratutthaṃ // VRrs_2.122 // § 516

3

sasyakaṃ śuddhimāpnoti raktavargeṇa
bhāvitam // VRrs_2.123 // § 517

snehavargeṇa saṃsiktaṃ
saptavāramadūṣitam /

-
1. sasyaka :: parīkṣā :: good quality
 2. mayūratuttha :: medic. properties
 3. sasyaka :: śodhana

dolāyantreṇa susvinnaṃ sasyakaṃ
praharatrayam /
gomahiṣyājamūtreṣu śudhyate
pañcakharparam // VRrs_2.124
//§ 520

1

lakucadrāvagandhāśmaṭaṅkaṇena
samanvitam /
nirudhya mūṣikāmadhye mriyate
kaukkuṭaiḥ puṭaiḥ // VRrs_2.125
//§ 522

2

sasyakasya tu cūrṇaṃ tu
pādasaubhāgyasaṃyutam /
karañjatailamadhyasthaṃ dinamekaṃ
nidhāpayet // VRrs_2.126 //§ 524

5

andhamūṣāsyamadhyasthaṃ
dhmāpayetkokilatrayam /
indragopākṛti caiva sattvaṃ bhavati
śobhanam // VRrs_2.127 //§ 526

3

nimbudravālpataṅkābhyāṃ
mūṣāmadhye nirudhya ca /

-
1. tutthakharpara :: māraṇa
 2. kharpara :: sattvapātana
 3. kharpara :: sattvapātana

tāmrarūpaṃ paridhmātaṃ sattvaṃ
 muñcati sasyakam // VRrs_2.128
 //§ 528

1

śuddhaṃ sasyaṃ śilākrāntaṃ
 pūrvabheṣajasamyutam /
 nānāvidhānayogena sattvaṃ muñcati
 niścitam // VRrs_2.129 //§ 530

sattvametatsamādāya
 kharabhūnāgasattvabhuk /
 tanmudrikā kṛtasparśā śūlaghnī
 tatkṣaṇād bhavet // VRrs_2.130
 //§ 532

5

carācamaṃ viṣaṃ bhūtaḍākinīdr̥gataṃ
 jayet /
 mudrikeyaṃ vidhātavyā
 dr̥ṣṭapratyayakārikā // VRrs_2.131
 //§ 534

rāmavat somasenānīr mudrite +api
 tathākṣaram /
 himālayottare pārśve aśvakarṇo
 mahādrumaḥ /
 tatra śūlaṃ samutpannaṃ tatraiva
 vilayaṃ gatam // VRrs_2.132 //§ 537

10

1. kharpara :: sattvapātana

mantreṇānena mudrāmbho nipītaṃ
saptamantritam /
sadyaḥ śūlaharam proktamiti
bhālukibhāṣitam // VRrs_2.133
//§ 539

anayā mudrayā taptam tailamagnau
suniścitam /
lepitaṃ hanti vegena śūlam yatra
kvacidbhavet /
sadyaḥ sūtikaram nāryāḥ sadyo 5
netrarujāpaham // VRrs_2.134 //§ 542

Rasaratnasamuccayabodhinī

capalaḥ yaśadaḥ dasteti loke // VRrsBo_2.134 ;1
§ 543

1

gauraḥ śveto +aruṇaḥ kṛṣṇaścapalastu
caturvidhaḥ /
hemābhaścaiva tārābho
viśeṣādrasabandhanaḥ //
VRrs_2.135 //§ 545

śeṣau tu madhyau 10
lākṣāvachhīghradrāvau tu niṣphalau
/§ 546

1. capala :: subtypes

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athoddeśakramānurodhena tutthavarṇanānt-
aram capalam varṇayati gaura iti // VRrsṬī_2.136ab ;1
§ 547

5 ayam padārtho vyāvahārikanāmnāsmin deśe
loke na prasiddhaḥ // VRrsṬī_2.136ab ;2 § 548
pāṣāṇaviśeṣo+ayam jasadakhanisaṁnihitabh-
ūgarbha upalabhyata ityanumīyate // VRrsṬī_2.136ab ;3
§ 549

10 āṅglabhāṣāyāṁ reḍiyam iti nāmnopalabdhaḥ
padārtho +ayam eveti kecit // VRrsṬī_2.136ab ;4
§ 550

kr̥trimastu paribhāṣādhyāye vakṣyamāṇaḥ //
VRrsṬī_2.136ab ;5 § 551

1

vaṅgavaddravate vahnau capalastena
kīrtitaḥ // VRrs_2.136 // § 552

2

15 capalo lekhanaḥ snigdho dehalohakaro
mataḥ /
rasarājasahāyaḥ syāttiktoṣṇamadhuro
mataḥ // VRrs_2.137 // § 554

3

-
1. capala :: nirukti
 2. capala :: medic. properties
 3. capala :: phys. properties

capalaḥ sphaṭikacchāyaḥ ṣaḍasrī
snigdhako guruḥ /
*tridoṣaghno +ativṛṣyaśca
rasabandhavidhāyakaḥ //
VRrs_2.138 //§ 556

1

mahāraseṣu kaiściddhi capalaḥ
parikīrtitaḥ // VRrs_2.139 //§ 557

2

jambīrakarkoṭakaśṛṅgaverair
vibhāvanābhiṣcapalasya śuddhiḥ //
VRrs_2.140 //§ 558

3

śailaṃ tu cūrṇayitvā tu
dhānyāmlopaviṣair viṣaiḥ /
piṇḍaṃ baddhvā tu
vidhivatpātayeccapalaṃ tathā //
VRrs_2.141 //§ 560

4

rasako dvividhaḥ prokto durduraḥ
kāravellakaḥ /
sadalo durduraḥ prokto nirdalaḥ
kāravellakaḥ // VRrs_2.142 //§ 562

5

-
1. capala :: element of mahārasa
 2. capala :: śodhana
 3. capala :: sattvapātana
 4. rasaka :: subtypes

2 *] capala :: medic. properties

Rasaratnasamuccayabodhinī

rasakasya dvaividhyaṃ lakṣaṇaṃ cāha rasaka
iti // VRrsBo_2.142;1 § 563

rasakaḥ kharparītutthakaviśeṣaḥ yad uktaṃ
bhāvaprakāśe / § 564

5 kharparītutthakaṃ tutthād anyat tad rasakaṃ
smṛtam / § 565

ye guṇāstutthake proktāste guṇāḥ rasake sm-
ṛtāḥ // VRrsBo_2.142;2 § 566

iti // VRrsBo_2.142;3 § 567

10 sadalaḥ sapattraḥ vaṃśapattraharitālavād iti
bhāvaḥ // VRrsBo_2.142;4 § 568

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athoddeśakramaprāptaṃ rasakaṃ varṇayati
rasaka iti // VRrsṬī_2.142;1 § 569

15 rasako jasadopādānakhanijamṛttikā // VRrsṬī_2.142;2
§ 570

tatsattvaṃ jasadatulyam evotpadyate // VRrsṬī_2.142;3
§ 571

sattvapāte śubhaḥ pūrvo

dvitīyaścauṣadhādiṣu /

* rasakaḥ sarvamehaghnaḥ

kaphapittavināśanaḥ /

20 netrarogakṣayaghnaśca

lohapāradarañjanaḥ // VRrs_2.143

// § 574

19 *] rasaka :: medic. properties

nāgārjunena saṃdiṣṭau rasaśca
rasakāvubhau /
śreṣṭhau siddharasau khyātau
dehalohakarau param // VRrs_2.144
//§ 576

1
rasaśca rasakaścobhau yenāgnisahanau
kṛtau /
dehalohamayī siddhirdāsī tasya na
saṃśayaḥ // VRrs_2.145 //§ 578

2
kaṭukālābuniryāsa āloḍya rasakaṃ
pacet /
śuddhaṃ doṣavinirmuktaṃ pītavarṇaṃ
tu jāyate // VRrs_2.146 //§ 580

3
kharparaḥ parisamṭaptaḥ saptavāraṃ
nimajjitaḥ /
bījapūrarasasyāntarnirmalatvaṃ
samaśnute // VRrs_2.147 //§ 582

nṛmūtre vāśvamūtre vā takre vā kāñjike
+athavā /

-
1. rasaka :: śodhana
 2. rasaka :: śodhana
 3. rasaka :: śodhana

1 pratāpya majjitaṃ samyakkharparaṃ
pariśudhyati // VRrs_2.148 // § 584

2 naramūtre sthito māsaṃ rasako
rañjayeddhravam /
śuddhatāmraṃ rasaṃ tāraṃ
śuddhasvarṇaprabhaṃ yathā //
VRrs_2.149 // § 586

5 haridrātriphalārālāsindhudhūmaiḥ
saṭaṅkaṅaiḥ /
sāruṣkaraiśca pādāṃśaiḥ sāmlaiḥ
saṃmardya kharparam //
VRrs_2.150 // § 588

liptaṃ vṛntākamūṣāyāṃ śoṣayitvā
nirudhya ca /
mūṣāmukhopari nyasya kharparaṃ
pradhameṭṭataḥ // VRrs_2.151
// § 590

kharpare prahr̥te jvālā bhavennīlā sitā
yadi /
tadā saṃdamśato mūṣāṃ dhṛtvā kṛtvā
tvadhomukhīm // VRrs_2.152 // § 592

1. rasaka :: śodhana
2. rasaka :: sattvapātana

śanairāsphālayedbhūmau yathā nālaṃ
na bhajyate /
vaṅgābhaṃ patitaṃ sattvaṃ samādāya
niyojayet /
evaṃ tricaturairvāraiḥ sarvaṃ sattvaṃ
viniḥsaret // VRrs_2.153 // § 595

1

sābhayājatubhūnāganiśādhūmajāṭaṅkaṇam
/
mūkamūṣāgataṃ dhātāṃ śuddhaṃ 5
sattvaṃ vimuñcati // VRrs_2.154
// § 597

2

lākṣāgudāsuriṇīpathyāharidrāsarjāṭaṅkaṇaiḥ
/
samyaksaṃcūrṇya tatpakvaṃ
godugdhenā gṛṭena ca //
VRrs_2.155 // § 599

vṛntākamūṣikāmadhye nirudhya
guṭikākṛtim /
dhātāvā dhātāvā samākṛṣya
dhālayitvā śilātale /
sattvaṃ vaṅgākṛtiṃ grāhyaṃ rasakasya 10
manoharam // VRrs_2.156 // § 602

3

-
1. rasaka :: sattvapātana
 2. rasaka :: sattvapātana
 3. rasaka :: sattvapātana

yadvā jalayutāṃ sthālīm
 nikhanetkoṣṭhikodare /
 sacchidraṃ tanmukhe mallaṃ
 tanmukhe +adhomukhīm kṣipet //
 VRrs_2.157 // § 604

mūṣopari śikhitrāṃśca prakṣipya
 pradameddṛḍham /
 patitaṃ sthālikānīre sattvamādāya
 yojayet // VRrs_2.158 // § 606

1

5

tatsattvaṃ tālakopetaṃ prakṣipya khalu
 kharpare / § 607

Rasaratnasamuccayabodhinī

§ 608 kharpare mṛtkaṭāhe ityārthaḥ // VRrsBo_2.159ab ;1

mardayellohadanḍena bhasmībhavati
 niścitam // VRrs_2.159 // § 609

2

tadbhasma mṛtakāntena samena saha
 yojayet /

1. rasaka :: sattva :: māraṇa

2. rasaka :: sattva :: mṛta :: medic. use

aṣṭaguñjāmitaṃ cūrṇaṃ
triphalākvāthasaṃyutam //
VRrs_2.160 // § 611

kāntapātrasthitam rātrau
tilajaprativāpakam /
niṣevitam nihantyāśu madhumehamapi
dhruvam // VRrs_2.161 // § 613

pittaṃ kṣayaṃ ca pāṇḍuṃ ca
śvayathuṃ gulmameva ca /
raktagulmaṃ ca nārīṇāṃ pradaram
somarogakam // VRrs_2.162 // § 615

5

yonirogānaśeṣāṃśca viṣamāṃśca
jvarānapi /
rajaḥśūlaṃ ca nārīṇāṃ kāsaṃ śvāsaṃ ca
hidhmikām // VRrs_2.163 // § 617

3 Adhyāya 3

gandhāśmagairikāsīsakāṅkṣītālaśilāñjanam /
kaṅkuṣṭhaṃ cetyuparasāścāṣṭau
pāradakarmani // VRrs_3.1 // § 619
pārvatyuvāca / § 620

10

gandhakasya tu mātmyam
tadguhyam vada me prabho //
VRrs_3.2 // § 621

īśvara uvāca / § 622

1

śvetadvīpe purā devi
 sarvaratnavibhūṣite /
 sarvakāmamaye ramye tīre
 kṣīrapayonidheḥ // VRrs_3.3 // § 624

5

vidyādharādīmukhyābhiraṅganābhiśca
 yoginām /
 siddhāṅganābhiḥ
 śreṣṭhābhistathaihvāpsarasām gaṇaiḥ
 // VRrs_3.4 // § 626

devāṅganābhī ramyābhiḥ
 krīḍitābhirmanoharaiḥ /
 gītairnṛtyairvicitraiśca
 vādyairnānāvidhaistathā // VRrs_3.5
 // § 628

evaṃ saṃkrīḍamānāyāḥ prābhavat
 prasṛtaṃ rajaḥ /
 tadrajo +atīva suśroṇi sugandhi
 sumanoharam // VRrs_3.6 // § 630

10

rajasaścātibāhulyādvāsaste raktatām
 yayau /
 tatra tyaktvā tu tadvastraṃ susnātā
 kṣīrasāgare // VRrs_3.7 // § 632

1. sulfur :: myth. origin

vṛtā devāṅganābhistvaṃ kailāsaṃ
punarāgatā /
ūrmibhistadrajovastraṃ nītaṃ madhye
payonidheḥ // VRrs_3.8 // § 634

evaṃ te śoṇitaṃ bhadre praviṣṭaṃ
kṣīrasāgare /
kṣīrābdhimathane caitadamṛtena
sahotthitam // VRrs_3.9 // § 636

nijagandhena 5
tānsarvānharṣayansarvadānavān /
tato devagaṇairuktaṃ gandhakākhyo
bhavatvayam // VRrs_3.10 // § 638

rasasya bandhanārthāya jāraṇāya
bhavatvayam /
ye guṇāḥ pārade proktāste caivātra
bhavantviti // VRrs_3.11 // § 640

iti devagaṇaiḥ prītaiḥ purā proktaṃ
sureśvari /
tenāyaṃ gandhako nāma vikhyātaḥ 10
kṣitimaṇḍale // VRrs_3.12 // § 642

1

sa cāpi trividho devi śukacañcunibho
varaḥ /

1. gandhakabhedāḥ

madhyamaḥ pītavarṇaḥ
 syācchuklavarṇo +adhamah priye //
 VRrs_3.13 // § 644

1

caturdhā gandhako jñeyo varṇaiḥ
 śvetādibhiḥ khalu /
 śveto +atra khaṭikāprokto lepāne
 lohamāraṇe // VRrs_3.14 // § 646

Rasaratnasamuccayaṭikā

5 khaṭikā khaḍu cās iti nāmnā loke prasiddhā
 // VRrsṬī_3.14;1 § 647

tathā cāmalasāraḥ syādyo
 bhavetpītavarṇavān /
 śukapicchaḥ sa eva syācchreṣṭho
 rasarasāyane // VRrs_3.15 // § 649

raktaśca śukatunḍākhyo
 dhātuvādaividhau varaḥ /
 durlabhaḥ kṛṣṇavarṇaśca sa
 jarāmṛtyunāśanaḥ // VRrs_3.16
 // § 651

2

-
1. gandhakabhedāḥ (2)
 2. gandhakaguṇāḥ

gandhāsmātirasāyanah sumadhurah
pāke kaṭuṣṇo mataḥ
kaṇḍūkuṣṭhavisarpadadrudalano
dīptānalah pācanaḥ /
āmonmocanaśoṣaṇo viṣaharah
sūtendrāvīryaprado
gaurīpuṣṭpabhavastathā kṛmiharah
satyātmakah sūtajit // VRrs_3.17
//§ 653

1

balinā sevitaḥ pūrvam
prabhūtabalahetave // VRrs_3.18
//§ 654

vāsukim karṣatastasya tanmukhajvālayā
drutā /
vasā gandhakagandhāḍhyā sarvato
niḥsr̥tā tanoḥ // VRrs_3.19 //§ 656

5

gandhakatvaṃ ca samprāptā gandho
+abhūtsaviṣaḥ smṛtaḥ /
tasmād balivasetyukto gandhako
+atimanoharah // VRrs_3.20 //§ 658

2

payahsvinno ghaṭimātram vāridhauto hi
gandhakah /

-
1. sulfur :: origin from Bali
 2. gandhakaśodhana

gavyājyavidruto vastrādgālitaḥ
śuddhimṛcchati // VRrs_3.21 // § 660

evaṃ saṃśodhitaḥ so +ayaṃ pāṣāṇān
ambare tyajet /
ghṛte viṣaṃ tuṣākāraṃ svayaṃ
piṇḍatvameva ca // VRrs_3.22 // § 662

5 iti śuddho hi gandhāsmā
nāpathyairvikṛtiṃ vrajet /
1 apathyādanyathā hanyātpītaṃ
hālāhalaṃ yathā // VRrs_3.23 // § 664

2 gandhako drāvito bhṛṅgarase kṣipto
viśudhyati /
tadrasaiḥ saptadhā bhinno gandhakaḥ
pariśudhyati // VRrs_3.24 // § 666

sthālyāṃ dugdhaṃ vinikṣipyā mukhe
vastraṃ nibadhya ca /
gandhakaṃ tatra nikṣipyā cūrṇitaṃ
sikatākṛti // VRrs_3.25 // § 668

10 chādayetpṛthudīrghēṇa kharpareṇaiva
gandhakam /

-
1. sulfur :: śodhana
 2. gandhakaśodhana (2)

jvālayetkharparasyordhvaṃ
vanachāṇais tathopalaiḥ //
VRrs_3.26 // § 670

dugdhe nipatito gandho galitaḥ
pariśudhyati /
śatavāraṃ kṛtaṃ caiva nirgandho jāyate
dhruvam // VRrs_3.27 // § 672

Rasaratnasamuccayabodhinī

matāntaramāha sthālyāmiti // VRrsBo_3.27 ;1
§ 673

jvālayedityatra vahnimiti śeṣaḥ // VRrsBo_3.27 ;2
§ 674

vanacchāṇaiḥ vanopalaiḥ // VRrsBo_3.27 ;3
§ 675

upalaiḥ gṛhajātaśuṣkagomayapiṇḍaiḥ // VRrsBo_3.27 ;4
§ 676

1

itthaṃ viśuddhastriphalājyabhṛṅgama-
dhvanvitaḥ śāṇamito hi līdhaḥ
/
gṛdhrākṣitulyaṃ kurute +akṣiyugmaṃ
karoti rogojjhitadīrghamāyuh //
VRrs_3.28 // § 678

2

1. śuddhagandhakaprayoga
2. sulfur :: gandhataila

kalāmśavyoṣasamyuktaṃ gandhakaṃ
 ślakṣṇacūrṇitaṃ /
 aratnimātre vastre tad viprakīrya
 viveṣṭya tat // VRrs_3.29 // § 680

sūtreṇa veṣṭayitvātha yāmaṃ taile
 nimajjayet /
 dhṛtvā saṃdaṃśato vartimadhyam
 prajvālayecca tam /
 5 druto nipatito gandho binduśaḥ
 kācabhājane // VRrs_3.30 // § 683

1

tāṃ drutiṃ prakṣipet pattrē nāgavallyās
 tribindukām /
 vallena pramitaṃ svacchaṃ sūtendraṃ
 ca vimardayet // VRrs_3.31 // § 685

aṅgulyātha sapattrāṃ tāṃ drutiṃ
 sūtaṃ ca bhakṣayet /
 karoti dīpanaṃ tīvraṃ kṣayaṃ pāṇḍuṃ
 ca nāśayet // VRrs_3.32 // § 687

10

kāsaṃ śvāsaṃ ca śūlārtigrahaṇīm
 atidurdharām /
 āmaṃ vināśayatyāśu laghutvaṃ
 prakaroti ca // VRrs_3.33 // § 689

2

-
1. sulfur :: gandhataila :: application
 2. sulfur :: gandhataila :: application

ghṛtākte lohapātre tu vidrutam
śuddhagandhakam /
ghṛtāktadarvikākṣiptam
dviniṣkapramitam bhajet /
hanti kṣayamukhān rogān kuṣṭharogaṃ
viśeṣataḥ // VRrs_3.34 // § 692

kṣārāmlatailasauvīraavidāhi dvidalam
tathā /
śuddhagandhakasevāyām
tyajedyogayutena hi // VRrs_3.35
// § 694

5

gandhakastulyamaricaḥ
ṣaḍguṇatriphalānvitaḥ /
ghṛṣṭaḥ śamyākamūlena
pītaścākhilakuṣṭhahā // VRrs_3.36
// § 696

tanmūlam salile piṣṭam
lepayetpratyaham tanau /
drṣṭapratyayayogo +ayam sarvatra
prativīryavān /
śrīmatā somadevena samyagatra
prakīrtitaḥ // VRrs_3.37 // § 699

10

dviniṣkapramitam gandham piṣṭvā
tailena saṃyutam /
athāpāmārgatoyena satailamaricena hi
// VRrs_3.38 // § 701

vilipya sakalaṃ dehaṃ tiṣṭhedgharme
 tataḥ param /
 takrabhaktam ca bhuñjīta tṛtīye prahare
 khalu // VRrs_3.39 // § 703

bhajerātrau tathā vahniṃ samutthāya
 tathā prage /
 mahiṣīchagaṇam liptvā snāyācchītena
 vāriṇā // VRrs_3.40 // § 705

5 tato +abhyajya ghr̥tairdehaṃ
 snāyādiṣṭoṣṇavāriṇā /
 amunā kramayogena
 vinaśyatyativegataḥ /
 durjayā bahukālīnā pāmā kaṇḍuḥ
 suniścitam // VRrs_3.41 // § 708

gandhakasya prayogāṇāṃ śataṃ tanna
 prakīrtitam /
 granthavistārabhītena somadevena
 bhūbhujā // VRrs_3.42 // § 710

1

10 athavārkasnuhīkṣīrair vastraṃ lepyaṃ
 tu saptadhā /
 gandhakaṃ navanītena piṣṭvā vastraṃ
 lipedghanam // VRrs_3.43 // § 712

1. sulfur :: gandhataila

1 tadvartiṃ jvalitāṃ daṃśe dhṛtāṃ
kuryād adhomukhīm /
tailaṃ patedadhobhāṇḍe grāhyaṃ
yogeṣu yojayet // VRrs_3.44 // § 714

2 śuddhagandho
haredrogāṅkuṣṭhamṛtyujarādikān /
agnikārī mahānuṣṇo vīryavṛddhiṃ
karoti ca // VRrs_3.45 // § 716

3 pāṣāṇagairikaṃ caikaṃ dvitīyaṃ 5
svaṇṇagairikaṃ // VRrs_3.46 // § 717

4 pāṣāṇagairikaṃ proktaṃ kaṭhinam
tāmravarṇakam /
* atyantaśoṇitaṃ snigdhaṃ masṛṇaṃ
svaṇṇagairikaṃ // VRrs_3.47 // § 719

svādu snigdhaṃ himaṃ netryaṃ
kaṣāyaṃ raktapittanut /
hidhmāvamiviṣaghnaṃ ca raktaghnaṃ
svaṇṇagairikaṃ /

-
1. sulfur :: śuddha :: medic. properties
 2. gairika :: subtypes
 3. pāṣāṇagairika :: properties
 4. svaṇṇagairika :: medic. properties

7 *] svaṇṇagairika :: properties

* pāṣāṇagairikaṃ
cānyatpūrvasmādalpakaṃ guṇaiḥ //
VRrs_3.48 // § 722

1

gairikaṃ tu gavāṃ dugdhairbhāvitam
śuddhim ṛcchati // VRrs_3.49 // § 723

2

gairikaṃ sattvarūpaṃ hi nandinā
parikīrtitam // VRrs_3.50 // § 724

kair apyuktaṃ patetsattvaṃ
kṣārāmlaklinnagairikāt /
upatiṣṭhati sūtendramekatvaṃ
guṇavattaram // VRrs_3.51 // § 726

5

3

kāsīsam vālukādyekaṃ puṣpapūrvam
athāparam // VRrs_3.52 // § 727

4

kṣārāmlāgarudhūmābhaṃ soṣṇavīryam
viṣāpaham /

-
1. gairika :: śodhana
 2. gairika :: sattva
 3. kāsīsa :: subtypes
 4. kāsīsa :: medic. properties

1 *] pāṣāṇagairika :: medic.
properties

1 vālukāpuṣpakāsīsaṃ śvitraghnaṃ
keśarañjanam // VRrs_3.53 // § 729

2 puṣpādikāsīsamatipraśastaṃ soṣṇaṃ
kaṣāyāmlam atīva netryam /
viṣānilaśleṣmagadavraṇaghnaṃ
śvitrakṣayaghnaṃ kacarañjanam ca
// VRrs_3.54 // § 731

3 sakṛdbhṛṅgāmbunā klinnaṃ kāsīsaṃ
nirmalaṃ bhavet // VRrs_3.55 // § 732

4 tuvarīsattvavatsattvametyāpi
samāharet // VRrs_3.56 // § 733 5

kāsīsaṃ śuddhimāpnoti pittaiśca rajasā
striyāḥ // VRrs_3.57 // § 734

balinā hatakāsīsaṃ krāntaṃ
kāsīsamāritam /
ubhayaṃ samabhāgaṃ hi
triphalāvellasamyutam // VRrs_3.58
// § 736

-
1. puṣpakāsīsa :: medic. properties
 2. kāsīsa :: śodhana
 3. kāsīsa :: sattvapātana
 4. kāsīsa :: śodhana

viṣamāṃśaghṛtakṣaudraplutaṃ
 śāṇamitaṃ prage /
 sevitaṃ hanti vegena śvitraṃ
 pāṇḍukṣayāmayam // VRrs_3.59
 //§ 738

gulmaplīhagadaṃ śūlaṃ mūlarogaṃ
 viśeṣataḥ /
 rasāyanavidhānena sevitaṃ
 vatsarāvadhī // VRrs_3.60 //§ 740

5 āmasaṃśoṣaṇaṃ śreṣṭhaṃ
 mandāgniparidīpanam /
 palitaṃ valibhiḥ sārdhaṃ vināśayati
 niścitam // VRrs_3.61 //§ 742

1

saurāṣṭrāśmani sambhūtā sā tuvarī matā
 /
 vastreṣu lipyate yāsau
 mañjiṣṭhārāgabandhinī // VRrs_3.62
 //§ 744

2

phaṭakī phullikā ceti dvitīyā parikīrtitā
 // VRrs_3.63 //§ 745

3

-
1. tuvarī
 2. tuvarī :: subtypes
 3. phaṭakī :: medic. properties

īṣatpītā guruḥ snigdḥā pītikā viṣanāśanī
/
vraṇakuṣṭhaharā sarvakuṣṭhaghñī ca
viśeṣataḥ // VRrs_3.64 // § 747

1

nirbhārā śubhravarṇā ca snigdḥā
sāmlāparā matā /
sā phullatuvarī proktā lepāttāmraṃ
caredayaḥ // VRrs_3.65 // § 749

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tadbhedāvāha sphaṭikī pītiketi // VRrsṬī_3.65 ;1
§ 750

sphaṭikīlepācchataṅgāṃ tāmrapatram lohap-
atram prati vā liptā satī tatpaścāt caret pāradena
prayojyakartrā cārayed bhakṣitāṃ kārayed itya-
rthaḥ // VRrsṬī_3.65 ;2 § 751

10

yato jāraṇāyām asyā viḍadravyatvenopayogāt
// VRrsṬī_3.65 ;3 § 752

antarbhāvitanyartho +atra caradhātuḥ // VRrsṬī_3.65 ;4
§ 753

Rasaratnasamuccayabodhinī

lepād iti // VRrsBo_3.65 ;1 § 754
phullatuvarīlepena tāmraṃ lauhāṃśam ujh-
ati tāmre yaḥ lauhāṃśaḥ vidyate sa nirgacchat-

15

1. phullikā :: medic. properties

ītyarthaḥ tāmraṃ lauhavat kāṭhinyaṃ gacchatī-
tyartha vā // VRrsBo_3.65 ;2 § 755

1
kāṅkṣī kaṣāyā kaṭukāmlakaṅṭhyā keśyā
vraṇaghnī viṣanāśanī ca /
śvitrāpahā netrahitā tridoṣaśāntipradā
pāradajāraṇī ca // VRrs_3.66 // § 757

5
2
tuvarī kāṅjike kṣiptvā
tridinācchuddhimṛcchati //
VRrs_3.67 // § 758

3
kṣārāmlair marditā dhmātā sattvaṃ
muñcati niścitam // VRrs_3.68
// § 759

4
gopittena śataṃ vārān saurāṣṭrāṃ
bhāvayettataḥ /
dhamitvā pātayetsattvaṃ krāmaṇaṃ
cātiguhyakam // VRrs_3.69 // § 761

-
1. tuvarī :: śodhana
 2. tuvarī :: sattvapātana
 3. tuvarī :: sattvapātana
 4. haritāla :: subtypes

haritālaṃ dvidhā proktaṃ pattrādyam
piṇḍasaṃjñakam // VRrs_3.70
//§ 762

1

svarṇavarṇam guru snigdham
tanupattram ca bhāsuram /
tat pattratālakam proktaṃ bahupattram
rasāyanam // VRrs_3.71 //§ 764

2

niṣpattram piṇḍasadrśam
svalpasattvam tathāguru /
strīpuṣpahaṇam tattva guṇālpam
piṇḍatālakam // VRrs_3.72 //§ 766

3

śleṣmaraktaviṣavātabhūtanutkevalam ca
khalu puṣpahr̥tstriyaḥ /
snigdhamuṣṇakaṭukam ca dīpanam
kuṣṭhahāri haritālamucyate //
VRrs_3.73 //§ 768

4

snigdham kūṣmāṇḍatoye vā
tilakṣārajale api vā /

-
1. pattratālaka
 2. piṇḍatālaka
 3. haritāla :: medic. properties
 4. haritāla :: śodhana

1 toyē vā cūrṇasaṃyukte dolāyantreṇa
śudhyati // VRrs_3.74 // § 770

2 aśuddhaṃ tālamāyughnaṃ
kaphamārutamehakṛt /
tāpasphoṭāṅgasamkocaṃ kurute tena
śodhayet // VRrs_3.75 // § 772

5 tālakaṃ kaṇaśaḥ kṛtvā daśāṃśena ca
ṭaṅkaṇam /
jambīrotthadravaiḥ kṣālyaṃ kāñjikaiḥ
kṣālayettataḥ // VRrs_3.76 // § 774

3 vastre caturguṇe baddhvā dolāyantre
dinaṃ pacet /
sacūrṇenāranālena dinaṃ kūṣmāṇḍaje
rase /
svedyaṃ vā śālmalītoyaistālakaṃ
śuddhimāpnuyāt // VRrs_3.77
// § 777

10 madhutulye ghanībhūte kaṣāye
brahmamūlaje /
trivāraṃ tālakaṃ bhāvyaṃ piṣṭvā mūtre
+atha māhiṣe // VRrs_3.78 // § 779

-
1. haritāla :: aśuddha :: medic. properties
 2. haritāla :: śodhana
 3. haritāla :: śodhana

1
upalairdaśabhirdeyaṃ puṭaṃ
ruddhvātha peṣayet /
evaṃ dvādaśadhā pācyam śuddham
yogeṣu yojayet // VRrs_3.79 // § 781

kulitthakvāthasaubhāgyamahīṣyājyamadhuplutam
/
sthālyāṃ kṣiptvā vidadhyācca tv amlena
chidrayoginā // VRrs_3.80 // § 783

samyañnirudhya śikhinaṃ 5
jvālayetkramavardhitam /
ekapraharamātraṃ hi
randhramācchādya gomayaiḥ //
VRrs_3.81 // § 785

yāmānte chidramudghāṭya drṣṭe dhūme
ca pāṇḍure /
śītāṃ sthālīm samuttārya
sattvamutkrṣya cāharet // VRrs_3.82
// § 787

sarvapāṣāṇasattvānāṃ prakārāḥ santi
koṭīśaḥ /
granthavistārabhītyāto likhitā na mayā 10
khalu // VRrs_3.83 // § 789

2

1. haritāla :: sattvapātana

2. haritāla :: sattvapātana

palālakam raverdugdhairdinamekam
 vimardayet /
 kṣiptvā ṣoḍaśikātaile miśrayitvā tataḥ
 pacet // VRrs_3.84 // § 791

anāvṛtapradeśe ca saptayāmāvadhi
 dhruvam /
 svāṅgaśītamadhastham ca sattvaṃ
 śvetam samāharet // VRrs_3.85
 // § 793

1

5 chāgalasyātha bālasya balinā ca
 samanvitam /
 tālakam divasadvaṃdvaṃ
 mardayitvātiyatnataḥ // VRrs_3.86
 // § 795

yuktaṃ drāvaṇavargeṇa kācakupyāṃ
 vinikṣipet /
 tridhā tāṃ ca mṛdā liptvā pariśoṣya
 kharātape // VRrs_3.87 // § 797

10 tataḥ kharparakacchidre tāmardhāṃ
 caiva kūpikāṃ /
 praveśya jvālayedagniṃ
 dvādaśapraharāvadhi /

1. haritāla :: sattvapātana

kūpikaṅṭhasthitam sītam śuddham
sattvam samāharet // VRrs_3.88
//§ 800

1

palārdhapramitam tālam baddhvā
vastre site dṛdhe /
balinālipya yatnena trivāram pariśoṣya
ca // VRrs_3.89 //§ 802

drāvite triphale tāmre
kṣipettālakapoṭalīm /
bhasmanā chādayecchīghram
tāmreṇāveṣṭitam sitam /
mṛdulaṃ sattvamādadyātproktaṃ
rasarasāyane // VRrs_3.90 //§ 805

2

manaḥśilā tridhā proktā śyāmāṅgī
kaṇavīrakā /
khaṇḍākhyā ceti tadrūpaṃ vivicya
parikathyate // VRrs_3.91 //§ 807

3

śyāmā raktā sagaurā ca bhārādhyā
śyāmikā matā /

-
1. haritāla :: sattvapātana
 2. manaḥśilā :: subtypes
 3. manaḥśilā :: śyāmāṅgī

*tejasvinī ca nirgaurā tāmṛābhā
kaṇavīrakā // VRrs_3.92 // § 809

1

cūrṇībhūtātiraktāngī sabhārā
khaṇḍapūrvikā /
uttaroktaguṇaiḥ śreṣṭhā bhūrisattvā
prakīrtitā // VRrs_3.93 // § 811

2

manaḥśilā sarvarasāyanāgryā tiktā
kaṭuṣṇā kaphavātahantrī /
sattvātmikā bhūtaviṣāgnimāndyakaṇḍ-
ūtikāsakṣayahāriṇī ca // VRrs_3.94
// § 813

5

3

aśmarīm mūtrakṛcchraṃ ca aśuddhā
kurute śilā /
mandāgniṃ malabandhaṃ ca śuddhā
sarvarujāpahā // VRrs_3.95 // § 815

4

agastyapatratoyena bhāvitā
saptavāarakam /

-
1. manaḥśilā :: khaṇḍa
 2. manaḥśilāguṇāḥ
 3. manaḥśilā :: aśuddha :: medic. properties
 4. manaḥśilāśodhanam

1 *] manaḥśilā :: kaṇavīraka

- 1
śṛṅgaverarasair vāpi viśudhyati
manaḥśilā // VRrs_3.96 // § 817
- 2
jayantībhṛṅgarājottharakṭāgastyarasaiḥ
śilām /
dolāyante pacyāmaṃ yāmaṃ
chāgotthamūtrakaiḥ /
kṣālayedāranālena sarvarogeṣu yojayet
// VRrs_3.97 // § 820
- 3
aṣṭamāṃśena kiṭṭena
gudaguggulusarpiṣā /
koṣṭhyāṃ ruddhvā dṛḍhaṃ dhmatā
sattvaṃ muñcenmanaḥśilā //
VRrs_3.98 // § 822
- 5
bhūnāgadhautasaubhāgyamadanaīśca
vimarditaiḥ /
kāravallīdalāmbhobhirmūṣāṃ kṛtvātra
nikṣipet // VRrs_3.99 // § 824
- śilāṃ kṣārāmlaniṣpiṣṭāṃ
pradhamettadanantaram /

1. manaḥśilā :: śodhana
2. manaḥśilāsattvapātana (1)
3. manaḥśilāsattvapātana (2)

kokilādvayamātraṃ hi dhmānātsattvaṃ
tyajatyasau // VRrs_3.100 // § 826

1

sauvīramañjanaṃ proktaṃ
rasāñjanamataḥ param /
srotoñjanaṃ tadanyacca
puṣpāñjanakameva ca /
nīlāñjanaṃ ca teṣāṃ hi svarūpamiha
varṇyate // VRrs_3.101 // § 829

2

5 sauvīramañjanaṃ dhūmraṃ
raktapittaharaṃ himam /
viśahidhmākṣirogaghnaṃ
vraṇaśodhanaropaṇam //
VRrs_3.102 // § 831

Rasaratnasamuccayaṭīkā

sauvīraṃ kṛṣṇavarṇasurmā iti lokabhāṣāyām
// VRrsṬī_3.102;1 § 832

3

rasāñjanaṃ ca pītābhaṃ
viśavaktragadāpaham /

-
1. añjana :: subtypes
 2. sauvīra
 3. rasāñjana

śvāsahidhmāpahaṃ varṇyaṃ
vātapittāsrānāśanam // VRrs_3.103
//§ 834

Rasaratnasamuccayaṭīkā

rasāñjanamiti // VRrsṬī_3.103;1 § 835
etad rasod iti brijabhāṣāyām uttaradeśe prasi-
ddham // VRrsṬī_3.103;2 § 836
etad rītikīṭajanyaṃ dāruharidrākaṣāyājadu- 5
gdhapākajanyaṃ tu rasāñjanam ityapi vadanti
// VRrsṬī_3.103;3 § 837

1

srotoñjanaṃ himaṃ snigdhaṃ kaṣāyaṃ
svādu lekhanam /
netryaṃ hidhmāviṣachardikaphapittā-
sraroganut // VRrs_3.104
//§ 839

Rasaratnasamuccayaṭīkā

srotoñjanamiti // VRrsṬī_3.104;1 § 840 10
śvetavarṇasurmā iti loke prasiddham // VRrsṬī_3.104;2
§ 841

2

-
1. srotoñjana
 2. puṣpāñjana

puṣpāñjanam sitam snigdham himam
 sarvākṣiroganut /
 atidurdharahidhmāghnam
 viṣajvaragadāpaham // VRrs_3.105
 //§ 843

Rasaratnasamuccayaṭīkā

puṣpāñjanamiti // VRrsṬī_3.105 ;1 § 844
 etad rītipuṣpajanyam // VRrsṬī_3.105 ;2 § 845
 5 jastaphūl iti mahārāṣṭrabhāṣāyām prasiddham
 // VRrsṬī_3.105 ;3 § 846
 1

nīlāñjanam guru snigdham netryam
 doṣatrayāpaham /
 rasāyanam suvarṇaghnam
 lohamārdavakāarakam // VRrs_3.106
 //§ 848

Rasaratnasamuccayaṭīkā

nīlāñjanamiti // VRrsṬī_3.106 ;1 § 849
 10 nīlavarṇasurmā iti loke prasiddhaḥ // VRrsṬī_3.106 ;2
 § 850
 2

-
1. nīlāñjana
 2. añjana :: śodhana

añjanāni viśudhyanti
bhr̥ṅgarājanijadravaiḥ // VRrs_3.107
//§ 851

1

manohvāsattvavat sattvam añjanānām
samāharet // VRrs_3.108 //§ 852

2

valmīkaśikharākāraṃ bhaṅge
nīlotpaladyuti /
ghṛṣṭaṃ tu gairikacchāyaṃ srotojaṃ
lakṣayedbudhaḥ // VRrs_3.109
//§ 854

Rasaratnasamuccayabodhinī

valmīkaśikharākāraṃ valmīkavat unnatāvan- 5
atabahuśikharaviśiṣṭaṃ // VRrsBo_3.109;1 § 855

3

gośakṛdrasamūtreṣu
ghṛtakṣaudravasāsu ca /
bhāvitaṃ bahuśastacca śīghraṃ
badhnāti sūtakam // VRrs_3.110
//§ 857

4

-
1. añjana :: sattvapātana
 2. srotoñjana :: phys. properties
 3. srotoñjana :: preparation for rasabandhana
 4. rasāñjana :: śodhana

sūryāvartādiyogena śuddhimeti

rasāñjanam // VRrs_3.111 // § 858

1

rājāvartakavatsattvaṃ grāhyaṃ

srotoñjanādapi // VRrs_3.112 // § 859

2

himavatpādaśikhare

kañkuṣṭhamupajāyate /

* tatraikaṃ nālikākhyam hi

tadanyadreṇukaṃ matam //

VRrs_3.113 // § 861

3

5

pītaprabham guru snigdham śreṣṭham

kañkuṣṭhamādimam /

* śyāmapītam laghu tyaktasattvaṃ

neṣṭam hi reṇukam // VRrs_3.114

// § 863

4

kecidvadanti kañkuṣṭham sadyojātasya
dantinaḥ /

1. srotoñjana :: sattvapātana

2. kañkuṣṭha

3. nālika

4. kañkuṣṭha :: origin from diff. animals

4 *] kañkuṣṭha :: subtypes

6 *] reṇuka

varcaśca śyāmapītābhaṃ recanaṃ
parikathyate // VRrs_3.115 // § 865

katicit tejivāhānāṃ nālaṃ
kaṅkuṣṭhasaṃjñakam / § 866

Rasaratnasamuccayaṭīkā

matāntaramāha katiciditi // VRrsṬī_3.116ab ;1
§ 867

katicidvadanti kiṃ tejivāhānāṃ prabalaveg- 5
asāmarthyaviśiṣṭāśvānāṃ nālaṃ sadyojātānāṃ
teṣāṃ nābhinaṃ kaṅkuṣṭhamiti // VRrsṬī_3.116ab ;2
§ 868

vadanti śvetapītābhaṃ tadatīva
virecanam // VRrs_3.116 // § 869

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha kramaprāptaṃ kaṅkuṣṭhaṃ varṇayati 10
himavaditi // VRrsṬī_3.116 ;1 § 870

sa ca pītavarṇaḥ // VRrsṬī_3.116 ;2 § 871

ślakṣṇānekasacākacikyaphalakaviśiṣṭaḥ kha-
nijāḥ kṣudrapāṣāṇaḥ prāṇijaśca // VRrsṬī_3.116 ;3
§ 872

15

ubhayamapi dvididhaṃ nalikā reṇukaśceti
khanijabhedau // VRrsṬī_3.116 ;4 § 873

1 rase rasāyanam śreṣṭham niḥsattvam
 bahuvaikṛtam // VRrs_3.117 // § 874

2 kaṅkuṣṭham tiktakaṭukam vīryoṣnam
 cātirecanam /
 vraṇodāvartaśūlārtigulmaplīhagudārtinut
 // VRrs_3.118 // § 876

5 sūryāvartakakadalī vandhyā kośātakī ca
 suradālī /
 śigruśca vajrakando niraṅkaṇā
 kākamācī ca // VRrs_3.119 // § 878

3 āsāmekarasena tu
 lavaṅakṣārāmlabhāvitam bahuśaḥ /
 śudhyanti rasoparasā dhmatā muñcanti
 sattvāni // VRrs_3.120 // § 880

4 kaṅkuṣṭham śuddhimāyāti tridhā
 śuṅṭhyambubhāvitam // VRrs_3.121
 // § 881

-
1. kaṅkuṣṭha :: medic. properties
 2. mahārasa, uparasa :: śodhana, sattvapātana
 3. kaṅkuṣṭha :: śodhana
 4. kaṅkuṣṭha :: sattvapātana

sattvākarṣo +asya na prokto
yasmātsattvamayaṃ hi tat //
VRrs_3.122 // § 882

bhajedenam virekārthaṃ
grāhibhiryavamātrayā /
nāśayedāmapūrtiṃ ca virecya
kṣaṇamātrataḥ // VRrs_3.123 // § 884

bhakṣitaḥ saha
tāmbūlairviricyāsūnvināśayet //
VRrs_3.124 // § 885

barburīmūlikākvāthajīrasaubhāgyakaṃ 5
samam /
kaṅkuṣṭhaṃ viṣanāśāya bhūyo bhūyaḥ
pibennaraḥ // VRrs_3.125 // § 887

Rasaratnasamuccayabodhinī

gaurīpāṣāṇaḥ śuklapāṣāṇaḥ phulkhaḍi iti loke
// VRrsBo_3.125 ;1 § 888

Rasaratnasamuccayaṭikā

kampillaḥ kṣudrapāṣāṇaviśeṣaḥ kapileti nā-
mnā loke prasiddho gaurīpāṣāṇo dāruṇaviṣar- 10
ūpo+ayaṃ pāṣāṇaviśeṣaḥ somala iti mahārāṣṭr-
abhāṣāyāṃ prasiddhaḥ // VRrsṬī_3.125 ;1 § 889

1

1. sādharmaṇasāḥ

kampillaścapalo gaurīpāṣāṇo
navasāraḥ / § 890

Rasaratnasamuccayabodhinī

vahnijāraḥ svanāmakhyātaḥ paścimasāgaras-
ambhūta auṣadhiviśeṣaḥ // VRrsBo_3.126ab ;1
§ 891

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 agnijāro bahir arṇavojjhito viśiṣṭanakrajarā-
yuḥ // VRrsṬī_3.126ab ;1 § 892

kapardo vahnijāraśca
girisindūrahiṅgulau // VRrs_3.126
// § 893

Rasaratnasamuccayaṭīkā

girisindūraḥ parvatapāṣāṇodare raktavarṇaḥ
padārthaviśeṣaḥ // VRrsṬī_3.126 ;1 § 894
10 hiṅgulaścūrṇapāradaḥ svanāmnaiva loke pr-
asiddhaḥ // VRrsṬī_3.126 ;2 § 895

Rasaratnasamuccayabodhinī

mṛddāraśṅgaṃ sīsakasamutpannaḥ pārvatī-
yadhātuviśeṣaḥ // VRrsBo_3.126 ;1 § 896

Rasaratnasamuccayaṭikā

moddāraśṅgaṃ murdāśiṃgeti loke prasi-
ddham // VRrsTī_3.126;1 § 897

modāraśṅgaṃ ityaṣṭau sādharmaṇarasāḥ
smṛtāḥ /
rasasiddhakarāḥ proktā
nāgārjunapuraḥsaraiḥ // VRrs_3.127
// § 899

Rasaratnasamuccayabodhinī

candrikādhyāḥ cākacakyaviśiṣṭāḥ sacandrā- 5
bhavad ujjvalakaṇābahulaḥ ityarthāḥ // VRrsBo_3.127;1
§ 900

1

iṣṭikācūrṇasaṃkāśāścandrikādhyo
+atirecanaḥ /
saurāṣṭradeśe cotpannaḥ sa hi
kampillakaḥ smṛtaḥ // VRrs_3.128
// § 902

2

pittavraṇādhmānavibandhanighnaḥ 10
śleṣmodarārtikṛmigulmavairī /

1. kampillakaḥ

2. kampilla :: medic. properties

mūlāmaśophajvaraśūlahārī kampillako
 recyagadāpahārī // VRrs_3.129
 // § 904

1

gaurīpāśāṅakah pīto vikaṭo
 hatacūrṅakah /
 sphaṭikābhaśca śaṅkhābho haridrābhas
 trayah smṛtāḥ // VRrs_3.130 // § 906

Rasaratnasamuccayabodhinī

gaurīpāśāṅasya paryāyān varṇabhedena trai-
 5 vidhyaṃ cāha gaurīti // VRrsBo_3.130;1 § 907
 pītavikaṭahatacūrṅakāḥ iti ime trayah paryā-
 yāḥ // VRrsBo_3.130;2 § 908
 pūrva iti // VRrsBo_3.130;3 § 909
 10 pūrvaḥ pūrvaḥ haridrābhagaurīpāśāṅāt śa-
 ṅkhābhaḥ śaṅkhābhapaśāṅāt sphaṭikābhaḥ śre-
 ṣṭhaḥ // VRrsBo_3.130;4 § 910

Rasaratnasamuccayaṭīkā

trividhasya tasya svarūpamāha yaḥ kiṃcit pī-
 tavarṇo vikaṭakarāla āhataḥ saṃcūrṅarūpo bha-
 vati sa gaurīpāśāṅa ityucyate // VRrsṬī_3.130;1
 15 § 911
 ayam eva sphaṭikasamānacākacikyaviśiṣṭaḥ
 // VRrsṬī_3.130;2 § 912

1. gaurīpāśāṅakah

etad viśeṣaṇaṃ dvitīyabhedasyāpi sambhav-
ati // VRrsṬī_3.130;3 § 913

dvitīyaḥ śaṅkhābhaḥ so+api cākacikyaviśi-
ṣṭhaḥ // VRrsṬī_3.130;4 § 914

ṭṛtīyabhedāpanno yaḥ sa tu haridrābho hari- 5
drāsamānaḥ pūrṇapītavarṇaḥ // VRrsṬī_3.130;5
§ 915

trividhamadhya uttarottarāt pūrvapūrvāḥ śr-
eṣṭhaḥ // VRrsṬī_3.130;6 § 916

1

pūrvam pūrvam guṇaiḥ śreṣṭhaḥ 10
kāravallīphale kṣipet /
svedayeddhaṇḍikāmadhye śuddho
bhavati mūṣakaḥ // VRrs_3.131
//§ 918

2

tālavadgrāhayetsattvaṃ śuddham
śubhram prayojayet // VRrs_3.132
//§ 919

3

rasabandhakarāḥ snigdho doṣaghno
rasavīryakṛt // VRrs_3.133 //§ 920

4

-
1. gaurīpāṣāṇa :: śodhana
 2. gaurīpāṣāṇa :: sattvapātana
 3. gaurīpāṣāṇa :: medic. properties
 4. navasāra :: production

karīrapīlukāṣṭheṣu pacyamāneṣu
 codbhavaḥ /
 kṣāro +asau navasāraḥ
 syāccūlikālavaṇābhidhaḥ //
 VRrs_3.134 //§ 922

iṣṭikādahane jātaṃ pāṇḍuraṃ lavaṇaṃ
 laghu /
 taduktaṃ navasārākhyam
 cūlikālavaṇaṃ ca tat // VRrs_3.135
 //§ 924

1

5

rasendrajāraṇaṃ lohadrāvaṇaṃ
 jaṭharāgnikṛt /
 *gulmaplīhāśyaśoṣaghnaṃ
 bhuktamāmsādirāraṇaṃ /
 viḍākhyam ca tridoṣaghnaṃ
 cūlikālavaṇaṃ matam // VRrs_3.136
 //§ 927

2

pītābhā granthikā pṛṣṭhe dīrghavṛttā
 varāṭikā /
 rasavaidyairvinirdiṣṭā sā
 carācarasaṃjñikā // VRrs_3.137
 //§ 929

3

-
1. navasāra :: alchem. properties
 2. varāṭikā
 3. varāṭika :: weight

6 *] navasāra :: medic. properties

sārdhaniṣkabharā śreṣṭhā niṣkabhārā ca
madhyamā /
pādonaniṣkabhārā ca kaniṣṭhā
parikīrtitā // VRrs_3.138 // § 931

1

pariṇāmādiśūlaghnī grahaṇīkṣayanāśinī
/
kaṭuṣṇā dīpanī vṛṣyā netryā
vātakaphāpahā /
* rasendrajāraṇe proktā viḍadravyeṣu
śasyate // VRrs_3.139 // § 934

2

5

tadanye tu varāṭaḥ syur guravaḥ
śleṣmapittalāḥ // VRrs_3.140 // § 935

3

varāṭaḥ kāñjike svinnā
yāmācchuddhimavāpnuyuḥ //
VRrs_3.141 // § 936

4

samudreṇāgninakrasya jarāyur
bahirujjhitaḥ /

-
1. varāṭikā :: medic. properties
 2. varāṭikā :: medic. properties of bad specimens
 3. varāṭikā :: śodhana
 4. agnijāra

5 *] varāṭikā :: alchem. properties

saṃśuṣko bhānutāpena so +agnijāra iti
smṛtaḥ // VRrs_3.142 // § 938

1

agnijārastridoṣaghno
dhanurvātādivātanut /
vardhano rasavīryasya dīpano
jāraṇastathā // VRrs_3.143 // § 940

2

tad abdhikṣārasaṃsuddhaṃ
tasmācchuddhirna hīṣyate //
VRrs_3.144 // § 941

3

5 mahāgiriṣu cālpiyaḥpāṣāṇāntaḥsthitō
rasaḥ /
śuṣkaśoṇaḥ sa nirdiṣṭo
girisindūrasaṃjñayā // VRrs_3.145
// § 943

Rasaratnasamuccayabodhinī

girisindūrasya svarūpalakṣaṇam āha maheti
// VRrsBo_3.145 ;1 § 944

10 himālayādibr̥hatparvatāntarvartikṣudrapāṣāṇa-
dvayamadhyanisṛtaḥ raktavarṇarasaviśeṣaḥ śu-
ṣkībhūtaḥ girisindūra iti khyātaḥ // VRrsBo_3.145 ;2
§ 945

1. agnijāra :: medic. properties

2. agnijāra :: śodhana

3. girisindūra

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha girisindūram āha mahāgiriṣviti // VRrsṬī_3.145 ;1
§ 946

alpīyo+atyalpaḥ // VRrsṬī_3.145 ;2 § 947
ayaṃ loke prāyo nopalabhyate // VRrsṬī_3.145 ;3
§ 948

kecittu kāmiyāṃ sindūra iti nāmnā prasi-
ddho+ayaṃ padārtho+atiraktavarṇa iti vadanti
// VRrsṬī_3.145 ;4 § 949

loke+atiprasiddhastu nāgasambhava eva //
VRrsṬī_3.145 ;5 § 950

sa eva cātra grāhya iti rāvaṇamatam //
VRrsṬī_3.145 ;6 § 951

sindūro nāgasambhava iti tadvacanāditi //
VRrsṬī_3.145 ;7 § 952

1

tridoṣaśamanam bhedi
rasabandhanam agrimam /
dehalohakaraṃ netryaṃ
girisindūramīritam // VRrs_3.146
// § 954

2

hiṅgulaḥ śukatuṇḍākhyo
haṃsapākastathāparaḥ //
VRrs_3.147 // § 955

3

-
1. girisindūra :: medic. properties
 2. hiṅgula
 3. hiṅgula :: śukatuṇḍa

1 prathamo +alpaguṇastatra carmāraḥ sa
nigadyate // VRrs_3.148 // § 956

śvetarekhaḥ pravālābho haṁsapākaḥ sa
īritaḥ // VRrs_3.149 // § 957

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athoddeśakramaprāptaṁ hiṅgulaṁ varṇayati
hiṅgula iti // VRrsṬī_3.149 ;1 § 958

5 ayam rasah pāradakhanijamṛdviśeṣah // VRrsṬī_3.149 ;2
§ 959

ata eva prathamādhyāya uktam / § 960
tām mṛdam pātanāyantre pātayanti rasam ta-
taḥ / § 961

10 iti // VRrsṬī_3.149 ;3 § 962

kṛtrimo+api loke dṛśyate pāradagandhakana-
vasāgarapākajanyaḥ // VRrsṬī_3.149 ;4 § 963

khanijo+ayam dvividhaḥ // VRrsṬī_3.149 ;5
§ 964

15 tasya cottamasya lakṣaṇamāha śvetareṣa iti //
VRrsṬī_3.149 ;6 § 965

sa ca haṁsapāka iti nāmnā kathitaḥ pākena
vyavasthitaḥ // VRrsṬī_3.149 ;7 § 966

20 śvetaraktavarṇaviśiṣṭatvāt // VRrsṬī_3.149 ;8
§ 967

ayam uttamaḥ // VRrsṬī_3.149 ;9 § 968

1. hiṅgula :: haṁsapāka

prathamastu hīnaśvetareṣo+alpaguṇaḥ // VRrsTī_3.149 ;1
§ 969

sa tu carmāra iti nigadyate // VRrsTī_3.149 ;11
§ 970

1

hiṅgulaḥ sarvadoṣaghno dīpano 5
+atirasāyanaḥ /
sarvarogaharo vṛṣyo jāraṇāyātīśasyate
// VRrs_3.150 // § 972

2

etasmādāhṛtaḥ sūto jīrṇagandhasamo
guṇaiḥ // VRrs_3.151 // § 973

3

saptakṛtvārdrakadrāvairlakucasyāmbunāpi
vā /
śoṣito bhāvayitvā ca nirdoṣo jāyate
khalu // VRrs_3.152 // § 975

4

kimatra citraṃ daradaḥ subhāvitaḥ 10
kṣīreṇa meṣyā bahuśo +amlavargaiḥ
/

-
1. hiṅgula :: medic. properties
 2. hiṅgulākṛṣṭa
 3. hiṅgulākṛṣṭa :: śodhana
 4. hiṅgula :: gold-production

evaṃ suvarṇaṃ bahugharmatāpitaṃ
karoti sākṣādvarakuṅkumaprabham
// VRrs_3.153 // § 977

1

daradaḥ pātanāyante pātitaśca jalāśraye
/
tatsattvaṃ sūtaśaṃkāśaṃ pātayennātra
saṃśayaḥ // VRrs_3.154 // § 979

2

sadalaṃ pītavarṇaṃ ca
bhavedgurjaramaṇḍale /
arbudasya gireḥ pārśve jātaṃ
mṛddāraśṅgakaṃ // VRrs_3.155
// § 981

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

mṛddāraśṅgasya lakṣaṇaṃ utpattisthānaṃ
cāha sadalamiti // VRrsBo_3.155;1 § 982

vaṃśapattraharitālavat paṭalaviśiṣṭam // VRrsBo_3.155;2
§ 983

10 mṛddāraśṅgasya paryāyādikaṃ nighaṇṭvā-
dau anyatra vā kutrāpi granthe na paridrśyate
paraṃ tu asmaddēse yanmudrāśaṅkha iti nāmnā
prasiddhaṃ paścimadēse tat murdārśiṅ iti nā-
mnā tatratyairabhidhīyate ato manye mṛddāraśṅ-

1. hiṅgula :: sattvapātana

2. mṛddāraśṅgaka

ṅgakaṃ mudrāśaṅkha eva iti // VRrsBo_3.155;3
§ 984

Rasaratnasamuccayaṭīkā

gurjaramaṇḍale gurjaradeśe // VRrsṬī_3.155;1
§ 985

arbudagireḥ pārśve nāgakhaniṣṭhānabhūte ca 5
jātam utpannam yad viśiṣṭam kṣudrapāṣāṇātm-
akam dravyam sadalapītavarṇātmakam tanmṛ-
ddāraśṛṅganāmnā prathitam bhavet // VRrsṬī_3.155;2
§ 986

tadguṇānāha sīsasattvamiti // VRrsṬī_3.155;3 10
§ 987

sīsasattvasyopādānam kāraṇam // VRrsṬī_3.155;4
§ 988

1

sīsasattvam guru śleṣmaśamanam
puṅgadāpaham /
rasabandhanamutkrṣṭam 15
keśarañjanamuttamam //
VRrs_3.156 // § 990

2

sādhāraṇarasāḥ sarve
mātuluṅgārdrakāmbunā /

-
1. mṛddāraśṛṅga :: medic. properties
 2. sādhāraṇarasa :: śodhana

trirātraṃ bhāvitāḥ śuṣkā
 bhaveyurdoṣavarjitāḥ // VRrs_3.157
 //§ 992

yāni kāni ca sattvāni tāni
 śudhyantyaśeṣataḥ /
 dhmātāni śuddhivargeṇa milanti ca
 parasparam // VRrs_3.158 //§ 994
 iti karavālabhairavaḥ / § 995
 1

5 rājāvarto
 +alparaktorunīlikāmiśritaprabhaḥ /
 gurutvamasṛṇaḥ śreṣṭhastadanyo
 madhyamaḥ smṛtaḥ // VRrs_3.159
 //§ 997

2

pramehakṣayadurnāmapāṇḍuśleṣmānilāpahaḥ
 /
 dīpanaḥ pācano vṛṣyo rājāvarto
 rasāyanaḥ // VRrs_3.160 //§ 999

3

nimbudravaiḥ sagomūtraiḥ sakṣāraiḥ
 sveditāḥ khalu /

-
1. rājāvarta
 2. rājāvarta :: medic. properties
 3. rājāvarta :: śodhana

dvitrivāreṇa śudhyanti

rājāvartādīdhātavaḥ // VRrs_3.161

//§ 1001

1

śirīṣapuṣpārdrarasai rājāvartaṃ

viśodhayet // VRrs_3.162 //§ 1002

2

luṅgāmbugandhakopeto rājāvarto

vicūrṇitaḥ /

puṭanātsaptavāreṇa rājāvarto mṛto

bhavet // VRrs_3.163 //§ 1004

3

rājāvartasya cūrṇaṃ tu

kunaṭīghṛtamiśritam /

vipacedāyase pātre

mahiṣīkṣīrasaṃyutam // VRrs_3.164

//§ 1006

5

saubhāgyapañcagavyena piṇḍībaddhaṃ

tu jārayet /

dhmāpitaṃ khadirāṅgāraiḥ sattvaṃ

muñcati śobhanam // VRrs_3.165

//§ 1008

4

1. rājāvarta :: śodhana

2. rājāvarta :: māraṇa

3. rājāvarta :: sattvapātana

4. gairika :: śodhana

anena kramayogena gairikaṃ vimalaṃ
bhavet /

*kramāt pītaṃ ca raktaṃ ca sattvaṃ
patati śobhanam // VRrs_3.166
//§ 1010

4 Adhyāya 4

1

maṇayo +api ca vijñeyāḥ sūtabandhasya
kāraḥ // VRrs_4.1 //§ 1011

vaikrāntaḥ sūryakāntaśca hīraḥ
mauktikaṃ maṇiḥ // VRrs_4.2
//§ 1012

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 rājāvarto rāuṭī iti brijabhāṣāyām // VRrsṬī_4.2 ;1
§ 1013

candrakāntastathā caiva rājāvartaśca sapta-
maḥ / § 1014

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. maṇayaḥ

2 *] gairika :: sattvapātana

garuḍodgāraḥ tārksyaḥ marakata ityapar-
aparyāyadvayam // VRrsṬī_4.3ab ;1 § 1015

pannā iti loke prasiddham // VRrsṬī_4.3ab ;2
§ 1016

garuḍodgāraścaiva jñātavyā 5
maṇyastvamī // VRrs_4.3 // § 1017

Rasaratnasamuccayaṭīkā

puṣparāgaḥ pukhrāj iti loke prasiddham //
VRrsṬī_4.4ab ;1 § 1018

Rasaratnasamuccayaṭīkā

mahānīlamindranīlam // VRrsṬī_4.4ab ;1 § 1019

Rasaratnasamuccayaṭīkā

padmarāgaḥ māṇikyam // VRrsṬī_4.4ab ;1
§ 1020

10

puṣparāgaḥ mahānīlaḥ padmarāgaḥ
pravālakam / § 1021

Rasaratnasamuccayaṭīkā

vaiḍūryaṃ tad yadākāṣe sajalameghaśabdād
aṅkuraviśiṣṭaṃ bhavati // VRrsṬī_4.4ab ;1 § 1022

ata evāsyābhraloham iti paryāyāntaram //
VRrsṬī_4.4ab ;2 § 1023

5 etat pirojā iti loke prasiddham // VRrsṬī_4.4ab ;3
§ 1024

vaiḍūryaṃ ca tathā nīlamete ca maṇayo
matāḥ /

yatnataḥ saṃgrahītavyā rasabandhasya
kāraṇāt // VRrs_4.4 // § 1026

1

padmarāgendranīlākhyau tathā
marakatottamaḥ /

10 puṣparāgaḥ savajrākhyāḥ pañca
ratnavarāḥ smṛtāḥ // VRrs_4.5
// § 1028

2

māṇikyamuktāphalavidrumāṇi

tārṣyaṃ ca puṣpaṃ bhiduraṃ ca
nīlam /

gomedakaṃ cātha vidūrakaṃ ca

krameṇa ratnāni navagrahāṇām //
VRrs_4.6 // § 1030

1. pañcaratna (?)

2. jewels:: navagraha

grahānumaitryā kuruvindapuṣpapravā-
lamuktāphalatārksyavajram

/

nīlākhyagomedavidūrakaṃ ca krameṇa
mudrādhr̥tamiṣṭasiddhyai //

VRrs_4.7 // § 1032

rase rasāyane dāne dhāraṇe devatārcane

/

surakṣyāṇi sujātīni ratnānyuktāni

siddhaye // VRrs_4.8 // § 1034

1

māṇikyam padmarāgākhyam dvitīyam

nīlagandhi ca // VRrs_4.9 // § 1035

5

2

kuśeśayadalacchāyam svaccham

snigdham mahatsphuṭam /

vṛttāyatam samam gātram māṇikyam

śreṣṭhamucyate // VRrs_4.10 // § 1037

3

nīlam gaṅgāmbusambhūtam

nīlagarbhāruṇacchavi /

pūrvamāṇikyavacchreṣṭhamāṇikyam

nīlagandhi tat // VRrs_4.11 // § 1039

4

-
1. māṇikya
 2. māṇikya :: parīkṣā
 3. māṇikya :: nīlagandhi
 4. māṇikya :: parīkṣā

randhrakārkaśyamālinyaraukṣyāvaiśadyasaṃyutam
/

cipiṭaṃ laghu vakraṃ ca māṇikyam
duṣṭamaṣṭadhā // VRrs_4.12 // § 1041

1

māṇikyam dīpanam vṛṣyam

kaphavātakṣayārtinut /

bhūtavetālapāpagnaṃ

karmajavyādhināśanam // VRrs_4.13

// § 1043

2

5

hlādi śvetam laghu snigdham

raśmivannirmalam mahat /

khyātam toyaprabham vṛttam

mauktikam navadhā śubham //

VRrs_4.14 // § 1045

Rasaratnasamuccayabodhinī

toyaprabham jalābham yatra tiṣṭhati tatra dū-
rato jalabhramotpādakam ityartham yadvā jala-
vat taralacchāyam lāvaṇyaviśiṣṭam iti yāvat //

10 VRrsBo_4.14 ;1 § 1046

3

1. māṇikya :: medic. properties

2. mauktika :: parīkṣā

3. mauktika :: medic. properties

muktāphalaṃ laghu himaṃ madhuraṃ
ca kāntidr̥ṣṭyagnipuṣṭikaraṇaṃ
viṣahāri bhedi /
vīryapraḍaṃ jalanidherjanitā ca
śuktirdīptā ca paktirujamāśu
haredavaśyam // VRrs_4.15 // § 1048

Rasaratnasamuccayabodhinī

nirjalaṃ nirjaḍaṃ ḍalayor aikyāt aśīśiramity-
arthaḥ uṣṇamiti yāvad yadvā vicchāyaṃ dr̥śyate 5
ca lāvaṇye jalaśabdopacāraḥ muktāphalasya tar-
alacchāyā eva lāvaṇyaśabdabodhikā yaduktaṃ /
§ 1049

muktāphaleṣu chāyāyāstaralatvam ivāntarā /
§ 1050

pratibhāti yadaṅgeṣu tallāvaṇyam ihocyate // 10
VRrsBo_4.15 ;1 § 1051

iti // VRrsBo_4.15 ;2 § 1052
atra jalaśabdena muktāphalagatatara-
lacchāyā bodhyā // VRrsBo_4.15 ;3 § 1053

1

rūkṣāṅgaṃ nirjalaṃ śyāvaṃ tāmraḅhaṃ 15
lavaṇopamam / § 1054

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. mauktika :: parīkṣā :: bad quality

vikaṭaṃ viṣamaḡātram // VRrsBo_4.16ab;1
§ 1055

ardhaśubhraṃ ca vikaṭaṃ granthilaṃ
mauktikaṃ tyajet // VRrs_4.16
//§ 1056

1

kaphapittakṣayadhvaṃsi
kāsaśvāsāgnimāndyanut /
5 puṣṭidaṃ vṛṣyamāyusyaṃ dāhaghnaṃ
mauktikaṃ matam // VRrs_4.17
//§ 1058

2

pakvabimbaphalacchāyaṃ
vṛttāyatamavakrakam /
snigdhamavraṇakaṃ sthūlaṃ pravālaṃ
saptadhā śubham // VRrs_4.18
//§ 1060

Rasaratnasamuccayabodhinī

pāṇḍuraṃ śvetapītamiśravarṇam // VRrsBo_4.18;1
§ 1061

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. mauktika :: medic. properties
2. pravāla :: parīkṣā :: good quality

dhūsaram śvetakṛṣṇamiśravarṇam // VRrsBo_4.18 ;1
§ 1062

1

pāṇḍuram dhūsaram sūkṣmam
savraṇam kaṇḍarānvitam / § 1063

Rasaratnasamuccayaṭīkā

kaṇḍarānvitam sirāvṛtam // VRrsTī_4.19ab ;1
§ 1064

5

nirbhāram śulbavarṇam ca pravālam
neṣyate +aṣṭadhā // VRrs_4.19
// § 1065

2

kṣayapittāsrakāsaghnam dīpanam
pācanam laghu /
viṣabhūtādiśamanam vidrumam
netraroganut // VRrs_4.20 // § 1067

3

haridvarṇam guru snigdham
sphuradraśmicayam śubham /

-
1. pravāla :: parīkṣā :: bad quality
 2. pravāla :: medic. properties
 3. tārksya :: parīkṣā :: good quality

masṛṇaṃ bhāsuram tārksyaṃ gātram
 saptagaṇam matam // VRrs_4.21
 //§ 1069

1

kapilaṃ karkaśam nīlam pāṇḍu kṛṣṇam
 ca lāghavam /
 cipiṭam vikaṭam kṛṣṇam rūkṣam
 tārksyaṃ na śasyate // VRrs_4.22
 //§ 1071

2

jvaracchardiviṣaśvāsasamnipātāgnimāndyanut
 /
 durnāmapāṇḍuśophagnaṃ
 tārksyamojovivardhanam //
 VRrs_4.23 //§ 1073

5

3

puṣparāgaṃ guru svacchaṃ snigdhaṃ
 sthūlam samaṃ mṛdu /
 karṇikāraprasūnābhaṃ masṛṇam
 śubhamaṣṭadhā // VRrs_4.24 //§ 1075

4

niṣprabhaṃ karkaśam rūkṣam pītam
 śyāmaṃ natonnatam /

-
1. tārksya :: parīkṣā :: bad quality
 2. tārksya :: medic. properties
 3. puṣparāga :: parīkṣā
 4. puṣparāga :: parīkṣā :: bad quality

1 kapiśaṃ kapilaṃ pāṇḍu puṣparāgaṃ
parityajet // VRrs_4.25 // § 1077

2 puṣparāgaṃ
viśacchardikaphavātāgnimāndyanut
/
dāhakuṣṭhāsraśamanaṃ dīpanaṃ
pācanaṃ laghu // VRrs_4.26 // § 1079

vajraṃ ca trividhaṃ proktaṃ nara nārī
napuṃsakam /
pūrvam pūrvamiha śreṣṭhaṃ
rasavīryavipākataḥ // VRrs_4.27
// § 1081

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

aṣṭaphalakam aṣṭadhāram astrādīnām agra-
bhāgavat sūkṣmāgram ityārthaḥ // VRrsBo_4.27 ;1
§ 1082

3

aṣṭāśraṃ vāṣṭaphalakam
ṣaṭkoṇamatibhāsuram /

-
1. puṣparāga :: medic. properties
 2. vajra :: subtypes
 3. puṃvajra

ambudendradhanurvāritaraṃ
 puṃvajramucyate // VRrs_4.28
 //§ 1084

1

tadeva cipiṭākāraṃ strīvajraṃ
 vartulāyatam /
 *vartulaṃ kuṅṭhakoṇāgraṃ kiṃcidguru
 napuṃsakam // VRrs_4.29 //§ 1086

strīpuṃnapuṃsakam vajraṃ yojyaṃ
 strīpuṃnapuṃsake /
 5 vyatyāsānnaiva phaladaṃ puṃvajreṇa
 vinā kvacit // VRrs_4.30 //§ 1088

2

śvetādivarṇabhedena tadekaikaṃ
 caturvidham /
 brahmakṣatriyaviṭśūdraṃ
 svasvavarṇaphalapradam //
 VRrs_4.31 //§ 1090

uttamottamavarṇaṃ hi
 nīcavarṇaphalapradam /
 nyāyo +ayaṃ bhairaveṇoktaḥ
 padārtheṣvakhileṣvapi // VRrs_4.32
 //§ 1092

3

-
1. strīvajra
 2. vajra :: subtypes :: color
 3. vajra :: medic. properties
-

3 *] napuṃsaka

āyuhpradam jhaṭiti sadguṇadam ca
vṛṣyam doṣatrayapraśamanam
sakalāmayaghnam /
sūtendrabandhavadhasadguṇakṛtpradīpanam
mṛtyumjayam tadamṛtopamameva
vajram // VRrs_4.33 // § 1094

1

gauratrāsaśca binduśca rekhā ca
jalagarbhatā /
sarvaratneṣvamī pañca doṣāḥ sādharmaṇā
matāḥ / § 1096

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha sādharmaṇān sarvaratnadoṣān āha grāsa- 5
strāsaśceti // VRrsṬī_4.34a-d ;1 § 1097
grāso grasitaikadeśatvam // VRrsṬī_4.34a-
d ;2 § 1098
trāsaḥ sabāhyābhyantaramalaviśiṣṭatvam //
VRrsṬī_4.34a-d ;3 § 1099 10
binduḥ prasiddhaḥ // VRrsṬī_4.34a-d ;4 § 1100
sa cānekavidhaḥ // VRrsṬī_4.34a-d ;5 § 1101
rekhā prasiddhā // VRrsṬī_4.34a-d ;6 § 1102
jalagarbhatā // VRrsṬī_4.34a-d ;7 § 1103
yatrāntaḥ koṭara ivāntaḥ śuṣiraviśiṣṭajalābh- 15
āso bhavati tādrśatvam // VRrsṬī_4.34a-d ;8
§ 1104

1. jewels :: 5 doṣas

kṣetratoḃabhavā doṣā ratneṣu na laganti
te // VRrs_4.34 // § 1105

1

kulatthakvāthake svinnam
kodravakvathitena vā /
ekayāmāvadhi svinnam vajram śudhyati
niścitam // VRrs_4.35 // § 1107

2

vajram matkuṇaraktena caturvāram
vibhāvitam /
sugandhimūṣikāmāmsairvartitairmardya
veṣṭayet // VRrs_4.36 // § 1109

5

puṭetpuṭairvarāhākhyaiṣṭriṣadvāram
tataḥ param /
dhmātvā dhmātvā śataḥ
vārānkulatthakvāthake kṣipet /
anyairuktaḥ śataḥ vārānkartavyo
+ayaḥ vidhikramaḥ // VRrs_4.37
// § 1112

3

kulatthakvāthasaṃyuktalakucadravapiṣṭayā
/

-
1. vajra :: śodhana
 2. vajra :: māraṇa
 3. vajra :: māraṇa

śilayā liptamūṣāyāṃ vajraṃ kṣiptvā
nirudhya ca // VRrs_4.38 // § 1114

aṣṭavāraṃ puṭetsamyagviśuṣkaiśca
vanotpalaiḥ /
śatavāraṃ tato dhmātvā nikṣiptaṃ
śuddhapārade /
niścitaṃ mriyate vajraṃ bhasma
vāritaraṃ bhavet // VRrs_4.39
// § 1117

satyavāk somasenānīr etadvajrasya
māraṇam / 5
dṛṣṭapratyayasamyuktamuktavānrasakautukī
// VRrs_4.40 // § 1119

1

viliptaṃ matkuṇasyāsre saptavāraṃ
viśoṣitam /
kāsamardarasāpūrṇe lohapātre
niveśitam // VRrs_4.41 // § 1121

saptavāraṃ paridhmātaṃ vajrabhasma
bhavetkhalu /
brahmajyotirmunīndreṇa kramo +ayaṃ 10
parikīrtitaḥ // VRrs_4.42 // § 1123

2

1. vajra :: māraṇa
2. vajra :: māraṇa

nīlajyotirlatākande ghr̥ṣṭaṃ gharme
 viśoṣitam /
 vajraṃ bhasmatvamāyāti
 karmavajjñānavahninā // VRrs_4.43
 //§ 1125

1

madanasya phalodbhūtarasena
 kṣoṇināgakaiḥ /
 kṛtakalkena saṃlipya
 puṭedviṃśativāarakam /
 vajracūrṇaṃ bhavedvaryaṃ yojayecca
 rasādiṣu // VRrs_4.44 //§ 1128

5

2

tadvajraṃ cūrṇayitvātha kiṃciḥ
 taṅkaṇasaṃyutam /
 kharabhūnāgasattvena viṃśenāvartate
 dhruvam /
 tulyasvarṇena taddhmātaṃ yojanīyaṃ
 rasādiṣu // VRrs_4.45 //§ 1131

triguṇena rasenaiva saṃmardya
 guṭikīkṛtam /
 mukhe dhṛtaṃ karotyāśu
 caladdantavibandhanam //
 VRrs_4.46 //§ 1133

10

-
1. vajra :: māraṇa
 2. vajra :: māraṇa

triṃśadbhāgamitaṃ hi vajrabhasitaṃ
svaṇṇaṃ kalābhāgikaṃ tāraṃ
cāṣṭagaṇaṃ sitāmṛtavaraṃ
rudrāṃśakaṃ cābhṛakaṃ /
pādāṃśaṃ khalu tāpyakaṃ vasugaṇaṃ
vaikrāntakaṃ ṣaḍgaṇaṃ bhāgo
+apyuktarasai raso +ayamuditaḥ
ṣaḍgaṇyasamśiddhaye // VRrs_4.47
//§ 1135

1

jalanīlendraṇīlaṃ ca śakraṇīlaṃ
tayorvaram // VRrs_4.48 //§ 1136

2

śvaityagarbhitaṇīlābhaṃ laghu
tajjalanīlakam /
*kāṛṣṇyagarbhitaṇīlābhaṃ sabhāraṃ
śakraṇīlakam // VRrs_4.49 //§ 1138

3

5

ekacchāyaṃ guru snigdhaṃ svacchaṃ
piṇḍitavigrahaṃ /
mṛdu madhye lasajjyotiḥ saptadhā
nīlamuttamam // VRrs_4.50 //§ 1140

4

-
1. nīla
 2. jalanīla :: phys. properties
 3. nīla :: parīkṣā :: good
 4. jalanīla :: parīkṣā

5 *] indraṇīla :: phys. properties

komalaṃ vihiṭaṃ rūkṣaṃ nirbhāraṃ
 raktagandhi ca /
 cipiṭābhaṃ sasūkṣmaṃ ca jalanīlaṃ ca
 saptadhā // VRrs_4.51 // § 1142

1

śvāsakāsaḥaraṃ vṛṣyaṃ tridoṣaghnaṃ
 sudīpanam /
 viṣamajvaradurnāmapāpaghnaṃ
 nīlamīritam // VRrs_4.52 // § 1144

2

5 gomedāḥsamarāgatvādgomedam
 ratnamucyate // VRrs_4.53 // § 1145

3

susvacchagojalacchāyaṃ svacchaṃ
 snigdham samaṃ guru / § 1146

Rasaratnasamuccayabodhinī

nirdalaṃ niṣpattraṃ aśubhagomedasya sapa-
 ṭalatvād atra śubhagomedasya nirdalatvāvatāra-
 ṇam // VRrsBo_4.54ab ;1 § 1147

-
1. nīla :: medic. properties
 2. gomedā
 3. gomedā :: parikṣā

1 nirdalaṃ maṣṛṇaṃ dīptaṃ gomeḍaṃ
śubhamaṣṭadhā // VRrs_4.54 // § 1148

2 vicchāyaṃ laghu rūkṣāṅgaṃ cipiṭaṃ
paṭalānvitam /
niṣprabhaṃ pītakācābhaṃ gomeḍaṃ na
śubhāvaham // VRrs_4.55 // § 1150

3 gomeḍaṃ kaphapittagnaṃ
kṣayaḥpāṇḍukṣayaṃkaram /
dīpanaṃ pācanaṃ rucyaṃ tvacyaṃ 5
buddhiprabodhanam // VRrs_4.56
// § 1152

4 vaidūryaṃ śyāmaśubhrābhaṃ samaṃ
svacchaṃ guru sphuṭam /
bhramacchubhrottariyeṇa garbhitam
śubhamīritam // VRrs_4.57 // § 1154

śyāmaṃ toyasamacchāyaṃ cipiṭaṃ
laghu karkaśam /

-
1. gomeḍa :: parīkṣā :: bad quality
 2. gomeḍa :: medic. properties
 3. vaidūrya :: parīkṣā :: good quality
 4. vaidūrya :: parīkṣā :: bad quality

raktaḡarbhottarīyaṃ ca vaidūryaṃ
naiva śasyate // VRrs_4.58 // § 1156

1

vaidūryaṃ raktapittaghaṇaṃ
prajñāyurbalavardhanaṃ /
pittapradhānarogaghaṇaṃ dīpanaṃ
malamocanaṃ // VRrs_4.59 // § 1158

2

śudhyatyamlena māṇikyāṃ jayantyā
mauktikaṃ tathā /
vidrumaṃ kṣāravargeṇa tārksyaṃ
godugdhakaistathā // VRrs_4.60
// § 1160

5

puṣparāgaṃ ca saṃdhānaiḥ
kulatthakvāthasaṃpuṭaiḥ /
taṇḍulīyajalair vajraṃ nīlaṃ nīlīrasena
ca /
rocaṇābhiśca gomeḡaṃ vaidūryaṃ
triphalājalaiḥ // VRrs_4.61 // § 1163

Rasaratnasamuccayabodhini

lakucaḥ ḡahukaḥ // VRrsBo_4.61 ;1 § 1164

3

1. vaidūrya :: medic. properties

2. ratna :: śodhana

3. ratna :: māraṇa

lakucadrāvasampiṣṭaiḥ
śilāgandhakatālakaiḥ /
vajraṃ vinānyaratnāni mriyante
+aṣṭapuṭaiḥ khalu // VRrs_4.62
//§ 1166

1

rāmaṭhaṃ pañcalavaṇaṃ kṣārāṇāṃ
tritayaṃ tathā /
māṃsadravo +amlavetaśca
cūlikālavaṇaṃ tathā // VRrs_4.63
//§ 1168

sthūlaṃ kumbhīphalaṃ pakvaṃ tathā
jvālāmukhī śubhā /
dravantī ca rudantī ca payasyā
citramūlakam // VRrs_4.64 //§ 1170

5

dugdhaṃ snuhyāstathārkasya sarvaṃ
saṃmardya yatnataḥ /
golaṃ vidhāya tanmadhye
prakṣipettadanantaram // VRrs_4.65
//§ 1172

guṇavannavaratnāni jātimanti śubhāni
ca /
bhūrje taṃ golaṃ kṛtvā sūtreṇāveṣṭya
yatnataḥ // VRrs_4.66 //§ 1174

10

1. ratna :: drāvaṇa

punarvastreṇa saṃveṣṭya dolāyantre
 nidhāya ca /
 sarvāmlayuktasamdhānaparipūrṇaghaṭodare
 // VRrs_4.67 // § 1176

ahorātratrayaṃ yāvat svedayet
 tīvravahninā /
 tasmādāhrṭya saṃkṣālya ratnajāṃ
 drutimāharet /
 5 ratnatulyaprabhā laghvī dehalohakarī
 śubhā // VRrs_4.68 // § 1179

1

muktācūrṇaṃ tu saptāhaṃ vetasāmlena
 marditam /
 jambīrodaramadhye tu dhānyarāśau
 vinikṣipet /
 saptāhādudhrtaṃ caiva puṭe dhṛtvā
 drutirbhavet // VRrs_4.69 // § 1182

2

vajravallyantarasthaṃ ca kṛtvā vajraṃ
 nirodhayet /
 10 amlabhāṇḍagataṃ svedyaṃ saptāhād
 dravatām vrajet // VRrs_4.70 // § 1184

3

-
1. pearl :: drāvaṇa
 2. vajra :: drāvaṇa
 3. vaikrānta :: drāvaṇa

śvetavarṇaṃ tu
vaikrāntamamlavetasabhāvitam /
saptāhānnātra saṃdehaḥ kharagharme
dravatyasau // VRrs_4.71 // § 1186

1

ketakīsvarasaṃ grāhyaṃ saindhavaṃ
svaṇṇapuṣpikā /
indragopakasaṃyuktaṃ sarvaṃ
bhāṇḍe vinikṣipet /
saptāhaṃ svedayettasminvaikrāntaṃ
dravatāṃ vrajet // VRrs_4.72 // § 1189

2

lohāṣṭake tathā vajravāpanāt svedanād
drutiḥ /
jāyate nātra saṃdeho yogasyāsya
prabhāvataḥ // VRrs_4.73 // § 1191

kurute yogarājo +ayaṃ ratnānāṃ
drāvaṇaṃ param // VRrs_4.74
// § 1192

3

kusumbhatailamadhye tu saṃsthāpyā
drutayaḥ pṛthak /

-
1. vaikrānta :: drāvaṇa
 2. ratna :: drāvaṇa
 3. drutīnāṃ dīrghakālarakṣaṇopāyaḥ

tiṣṭhanti cirakālaṃ tu prāpte kārye
niyojayet // VRrs_4.75 // § 1194

1

sūryādigrahanigrahāpaharaṇaṃ
dīrghāyurārogyadaṃ /
saubhāgyodayabhāgyavaśyavibhavotsāhapradaṃ
dhairyakṛt // VRrs_4.76 // § 1196

duśchāyācaladhūliṣaṃgatibhavālakṣmīharaṃ
sarvadā /

5

ratnānāṃ paridhāraṇaṃ nigaditaṃ
bhūtādinirnāśanam // VRrs_4.77
// § 1198

5 Adhyāya 5

śuddhaṃ lohaṃ kanakarajataṃ
bhānulohāśmasāraṃ pūtilohaṃ
dvitayamuditaṃ
nāgavaṃgābhidhānam /
miśraṃ lohaṃ tritayamuditaṃ pittalaṃ
kāṃsyavartaṃ dhātur lohe luha iti
mataḥ so+apyanekārthavācī //
VRrs_5.1 // § 1200

2

1. ratna :: good properties
2. gold :: subtypes

prākṛtaṃ sahaṃ vahnisambhūtaṃ
khanisaṃbhavam /
raseṃdravedhasaṃjātaṃ svarṇaṃ
pañcavidhaṃ smṛtaṃ // VRrs_5.2
//§ 1202

1

āyurlakṣmīprabhādhīsmṛtikaramakhila-
vyādhividhvaṃsi puṇyaṃ
bhūtāveśapraśāntismarabharasukha-
daṃ saukhyapuṣṭiprakāśi
/
gāṅgeyaṃ cātha rūpyaṃ
gadaharamajarākāri mehāpahāri
kṣīṇānāṃ puṣṭikāri
sphuṭamatikaraṇaṃ
vīryavṛddhiprakāri // VRrs_5.3
//§ 1204

2

brahmāṇḍaṃ saṃvṛtaṃ yena
rajoguṇabhuvā khalu /
tatprākṛtamiti proktaṃ devānāmapi
durlabham // VRrs_5.4 //§ 1206

3

brahmā yenāvṛto jātaḥ suvarṇena
jarāyuṇā /

-
1. gold :: medic. properties
 2. gold :: prākṛta
 3. gold :: sahaja

1 tanmerurūpatāṃ yātaṃ suvarṇaṃ
sahajaṃ hi tat // VRrs_5.5 // § 1208

visṛṣṭamagninā śaivaṃ tejaḥ pītaṃ
suduḥsaham /
abhūtsarvaṃ samuddiṣṭaṃ suvarṇaṃ
vahnisaṃbhavam // VRrs_5.6
// § 1210

5 etatsvarṇatrayaṃ divyaṃ varṇaiḥ
ṣoḍaśabhiryutam /
dhāraṇādeva
2 tatkuryāccharīramajarāmaram //
VRrs_5.7 // § 1212

tatra tatra girīnāṃ hi jātaṃ khaṇiṣu
yadbhavet /
taccaturdaśavarṇādhyam bhakṣitaṃ
sarvarogahṛt // VRrs_5.8 // § 1214

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tattrividhaṃ ṣoḍaśavarṇayuktam // VRrsṬī_5.8;1
§ 1215

10 te ca varṇā granthāntare viśiṣṭadravyasā-
myam udāhṛtya pṛthakpradarśitāḥ // VRrsṬī_5.8;2
§ 1216

1. gold :: vahnisaṃbhava
2. gold :: khaṇija

śvetaḥ śvetajapāpuṣpe balakṣaḥ kadalīsume /
§ 1217

syādarjunastu kumude vidvadbhiḥ parikīrti-
taḥ // VRrsṬī_5.8;3 § 1218

pāṇḍuvarṇo bhavedreṇau ketakīpuṣpaje tathā 5
/ § 1219

hariṇaḥ pītaśabalaśukladravye sunirdiśet //
VRrsṬī_5.8;4 § 1220

dhūsaro bakule puṣpe kṛṣṇaḥ syād atasīsume
/ § 1221 10

haricchirīṣaje pattre rakto raktotpale smṛtaḥ
// VRrsṬī_5.8;5 § 1222

kṛṣṇamiśre lohite syād aruṇaḥ śvetaraktake /
§ 1223

pāṭalo+atho markāṭe tu kapiśaḥ kṛṣṇalohite 15
// VRrsṬī_5.8;6 § 1224

bhaved dhūmro rocanābhaḥ piṅgo+atho syā-
tpiśaṅgakaḥ / § 1225

padmadhūlau karburaśca smṛtaścendradhan-
uḥsamaḥ // VRrsṬī_5.8;7 § 1226 20

iti // VRrsṬī_5.8;8 § 1227

1

rasaṃdravedhasambhūtaṃ
tadvedhajamudāhṛtam /
rasāyanaṃ mahāśreṣṭhaṃ pavitraṃ
vedhajam hi tat // VRrs_5.9 // § 1229

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. gold :: vedhaja

prasiddhasvarṇaṃ khaṇisaṃbhavam āha ta-
tra tatreti // VRrsTī_5.9;1 § 1230

girīṇām // VRrsTī_5.9;2 § 1231

ete ca girayo himālayavindhyaśahyakaṇṇāṭa-
5 kasthanīlagiriprabhṛtayaḥ svarṇakhaṇisthānatv-
ena prasiddhāḥ santi // VRrsTī_5.9;3 § 1232

kāṣṭhāṃ prāptaṃ pītaraṅgavarṇau paripūrṇau
vihāya caturdaśavarṇapūrṇaṃ khaṇijaṃ bhavati
// VRrsTī_5.9;4 § 1233

10 ratnaparīkṣakaṣṭeṣāmeva varṇānām utkarṣa-
vibhājakā yāvachchatam vikalpitāḥ kakṣā loke pr-
asiddhāḥ // VRrsTī_5.9;5 § 1234

1

snigdhaṃ medhyaṃ viṣagadaharaṃ
br̥ṃhaṇaṃ vṛṣyamagryaṃ
yakṣmonmādapraśamanaparaṃ
deharogapramāthi /
medhābuddhismṛtisukhakarāṃ
sarvadoṣāmayaghaṇaṃ rucyaṃ dīpi
praśamitarujaṃ svādupākaṃ
suvarṇaṃ // VRrs_5.10 // § 1236

2

15 saukhyaṃ vīryaṃ balaṃ hanti
rogavargaṃ karoti ca /

1. gold :: medic. properties

2. gold :: aśuddha :: medic. properties

aśuddhamamṛtaṃ svarṇaṃ
tasmācchuddhaṃ ca mārayet //
VRrs_5.11 //§ 1238

1

karṣapramāṇaṃ tu suvarṇapatraṃ
śarāvaruddhaṃ paṭudhātuyuktam /
aṅgārasaṃsthaṃ praharārdhamānaṃ
dhmānena tatsyānnanu pūrṇavarṇam
// VRrs_5.12 //§ 1240

lohānāṃ māraṇaṃ śreṣṭhaṃ sarveṣāṃ
rasabhasmanā /
mūlībhirmadhyamaṃ prāhuḥ
kaniṣṭhaṃ gandhakādibhiḥ //§ 1242

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

arilohena lohāriṇā haritāleneti yāvat // VRrsBo_5.13a-
d;1 § 1243

arilohena lohasya māraṇaṃ
durguṇapradam // VRrs_5.13
//§ 1244

2

kṛtvā kaṇṭakavedhyāni svarṇapatrāṇi
lepayet /

1. gold :: colouring (suvarṇasampādana)

2. gold :: māraṇa

luṅgāṃbubhasmasūtena mriyate
 1 daśabhiḥ puṭaiḥ // VRrs_5.14 // § 1246

drute vinikṣipetsvarṇe lohamānaṃ
 mṛtaṃ rasam /
 vicūrṇya luṅgato yena daradena
 samanvitam /
 jāyate kuṃkumacchāyaṃ svarṇaṃ
 2 dvādaśabhiḥ puṭaiḥ // VRrs_5.15
 // § 1249

5 hemnaḥ pādaṃ mṛtaṃ sūtaṃ
 piṣṭamamlena kenacit /
 patre liptvā puṭaiḥ
 pacyādaṣṭabhirmriyate dhruvam //
 3 VRrs_5.16 // § 1251

maṃḍūkāsthivasāṭaṃkahayalālendragopakaiḥ
 / § 1252

Rasaratnasamuccayabodhini

prativāpaḥ galitasya dhātoḥ dravyāntareṇa
 avacūrṇanam // VRrsBo_5.17ab ;1 § 1253

-
1. gold :: māraṇa
 2. gold :: māraṇa
 3. gold :: drāvaṇa

prativāpena kanakaṃ suciraṃ tiṣṭhati
drutam // VRrs_5.17 // § 1254

1

cūrṇaṃ surendragopānāṃ
devadālīphaladravaiḥ / § 1255

Rasaratnasamuccayabodhinī

devadālī hastighoṣakaḥ // VRrsBo_5.18ab;1
§ 1256

bhāvitaṃ sadṛśaṃ hema karoti
jalavaddrutam // VRrs_5.18 // § 1257

2

etadbhasma suvarṇajaṃ
kaṭughṛtopetaṃ dviḡuṃjonmitaṃ
līḍhaṃ hanti nṛṇāṃ
kṣayāgnisadanaṃ śvāsaṃ ca
kāsārucim /

ojodhātuvivardhanaṃ balakaraṃ
pāṇḍvāmayadhvaṃsanaṃ pathyaṃ
sarvaviṣāpahaṃ garaharaṃ
duṣṭagrahaṇyādinut // VRrs_5.19
// § 1259

3

-
1. gold :: drāvaṇa
 2. gold :: bhasman :: medic. application
 3. gold :: amārita :: medic. properties

balaṃ ca vīryaṃ harate narāṇāṃ
 rogavrajaṃ kopayatīva kāye /
 asaukhyakāraṃ ca sadaiva
 hemāpakvaṃ sadoṣaṃ maraṇaṃ
 karoti // VRrs_5.20 // § 1261

1

sahajaṃ khanisaṃjātaṃ kṛtrimaṃ
 trividhaṃ matam /
 rajataṃ pūrvapūrvam hi
 svaguṇairuttarottaram // VRrs_5.21
 // § 1263

2

5 kailāsādyadrisambhūtaṃ sahajaṃ
 rajataṃ bhavet /
 tatsprṣṭaṃ hi sakṛdvvyādhināśanaṃ
 dehināṃ bhavet // VRrs_5.22 // § 1265

3

himālayādikūṭeṣu yadrūpaṃ jāyate hi
 tat /
 khanijaṃ kathyate tajjñaiḥ paramaṃ hi
 rasāyanam // VRrs_5.23 // § 1267

4

-
1. silver :: subtypes
 2. silver :: sahaja
 3. silver :: khanija
 4. silver :: pādarūpya

śrīrāmapādukānyastaṃ vaṅgaṃ
yadrūpyatāṃ gatam /
tatpādarūpyamityuktaṃ kṛtrimam
sarvaroganut // VRrs_5.24 // § 1269

1

ghanam svaccham guru snigdham dāhe
chede sitam mṛdu / § 1270

Rasaratnasamuccayabodhinī

sphoṭarahitam vraṇavat gaṇḍarahitam //
VRrsBo_5.25ab ;1 § 1271

5

śaṃkhābham masṛṇam sphoṭarahitam
rajatam śubham // VRrs_5.25 // § 1272

2

dāhe raktam ca pītam ca kṛṣṇam
rūkṣam sphuṭam laghu /
sthūlāṅgam karkaśāṅgam ca rajatam
tyājyamaṣṭadhā // VRrs_5.26 // § 1274

3

rūpyam vipākamadhuram
tumarāmlasāram śītam saram
paramalekhanakam ca rūpyam /

-
1. silver :: parīkṣā :: good quality
 2. silver :: parīkṣā :: bad quality
 3. silver :: medic. properties

1
 snigdham ca vātakaphajijjatharāgnidīpi
 balyam param sthiravayaskaraṇam ca
 medhyam // VRrs_5.27 // § 1276

2
 raupyam śītam kaṣāyāmlam snigdham
 vātaharam guru /
 rasāyanavidhānena
 sarvarogāpahārakam // VRrs_5.28
 // § 1278

5
 taile takre gavām mūtre hyāranāle
 kulatthaje /
 kramāniṣecayettaptaṃ drāve drāve tu
 saptadhā /
 svarṇādilohapatrāṇām śuddhireṣā
 praśasyate // VRrs_5.29 // § 1281

3
 āyuh sukram balaṃ hanti
 tāpaviḍbandharogakṛt /
 aśuddham na mṛtaṃ tāraṃ śuddham
 māryamato budhaiḥ // VRrs_5.30
 // § 1283

Rasaratnasamuccayabodhinī

-
1. silver :: medic. properties (2)
 2. silver :: śodhana
 3. silver :: aśuddha :: medic. properties

vāpitaṃ kalkīkṛtaṃ piṣṭamityarthaḥ // VRrsBo_5.30 ;1
§ 1284

1

nāgena ṭaṃkaṇenaiva vāpitaṃ
śuddhimṛcchati /
tāraṃ trivāraṃ nikṣiptaṃ taile
jyotiṣmatībhava // VRrs_5.31 // § 1286

2

kharpare bhasmacūrṇābhyāṃ paritaḥ 5
pālikāṃ caret /
tatra rūpyaṃ vinikṣipya
samāsīsamānvitam // VRrs_5.32
// § 1288

jātasīsakṣayaṃ yāvaddhamettāvatpunaḥ
punaḥ /
itthaṃ saṃśodhitāṃ rūpyaṃ yojanīyaṃ
rasādiṣu // VRrs_5.33 // § 1290

Rasaratnasamuccayabodhinī

matāntaramāha kharpare iti // VRrsBo_5.33 ;1
§ 1291

10

bhasmacūrṇābhyāṃ sīsakabhasmaṭaṅkaṇac-
ūrṇābhyāṃ pālikāṃ ālavālam // VRrsBo_5.33 ;2
§ 1292

-
1. silver :: śodhana
 2. silver :: śodhana

atrāyaṃ vidhiḥ nāgabhasmaṭaṅkaṅacūrṇe jal-
ena piṣṭvā tatpiṅḍena mṛtkharparam paritaḥ āla-
vālaṃ racayitvā tanmadhye samasīnacūrṇapiṣṭa-
raupyaṃ nikṣipyā tāvat bhastrayā dhamet yāvat
5 sīsakṣayo na bhavediti // VRrsBo_5.33 ;3 § 1293

1

lakucadravasūtābhyāṃ tārapatram
pralepayet /
ūrdhvādho gandhakaṃ dattvā
mūṣāmadhye nirudhya ca //
VRrs_5.34 // § 1295

svedayedvālukāyantre dinamekaṃ
dṛḍhāgninā /
svāṃgaśītāṃ ca tāṃ piṣṭiṃ sāmlatālena
marditāṃ /
10 puṭeddvādaśavārāṇi bhasmībhavati
rūpyakam // VRrs_5.35 // § 1298

2

mākṣīkacūrṇaluṅgāmlamarditaṃ
puṭitaṃ śanaiḥ /
triṃśadvāreṇa tattāraṃ
bhasmasājāyatetarām // VRrs_5.36
// § 1300

3

-
1. silver :: māraṇa
 2. silver :: māraṇa
 3. silver :: nirutthīkaraṇa

bhāvyaṃ tāpyaṃ
snuhīkṣīraistārapatrāṇi lepayet /
mārayetpuṭayogena nirutthaṃ jāyate
dhruvam // VRrs_5.37 // § 1302

1

tārapatraṃ caturbhāgaṃ bhāgaikaṃ
śuddhatālakam /
mardyaṃ jambīrajadrāvaistārapatrāṇi
lepayet // VRrs_5.38 // § 1304

śodhayed andhayantre ca
triṃśadutpalakaiḥ pacet /
caturdaśapuṭairevaṃ nirutthaṃ jāyate
dhruvam // VRrs_5.39 // § 1306

5

2

saptadhā naramūtreṇa
bhāvayeddevadālikām /
taccūrṇāvāpamātreṇa drutiḥ
syātsvarṇatārayoḥ // VRrs_5.40
// § 1308

3

bhasmībhūtaṃ rajatamamaḷaṃ
tatsamau vyomabhānū sarvaistulyaṃ
trikaṭu savaraṃ sāraghājyena yuktaṃ
/

-
1. silver :: māraṇa :: niruttha
 2. silver, gold :: drāvaṇa
 3. silver :: medic. application

līḍhaṃ prātaḥ kṣapayatitarāṃ
 yakṣmapāṇḍūdarārśaḥ śvāsam
 kāsam nayanajarujaḥ
 pittarogānaśeṣān // VRrs_5.41
 //§ 1310

1

mlecchaṃ nepālakaṃ ceti
 tayornepālakaṃ varam /
 nepālādanyakhanyutthaṃ
 mlecchamityabhidhīyate //
 VRrs_5.42 //§ 1312

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 tāmrya khanidvayaṃ vartate // VRrsṬī_5.42 ;1
 § 1313

tatraikakhanisthaṃ nepālam iti khyātam //
 VRrsṬī_5.42 ;2 § 1314

nepālī kunaṭī // VRrsṬī_5.42 ;3 § 1315

tatsamaraktavarṇatvāt // VRrsṬī_5.42 ;4 § 1316

10 khaṇer nepāladeśasaṃnihitatvād vā nepāleti
 saṃjñā // VRrsṬī_5.42 ;5 § 1317

athavā rūḍhasaṃjñeyam // VRrsṬī_5.42 ;6
 § 1318

15 tato+anyakhanisthaṃ tu mleccham ityabhi-
 dhīyate // VRrsṬī_5.42 ;7 § 1319

yathā mlecchadhātur aspaṣṭaśabde tathā spa-
 ṣṭaśabdaraktavarṇatvānmleccham iti saṃjñā //
 VRrsṬī_5.42 ;8 § 1320

1. copper :: subtypes

1

sitakṛṣṇāruṇacchāyam ativāmi
kaṭhorakam /
kṣālitam ca punaḥ kṛṣṇam
etanmlecchakatāmtrakam //
VRrs_5.43 // § 1322

2

susnigdham mṛdulam śoṇam
ghanāghātakṣamam guru /
nirvikāram guṇaśreṣṭham tāmram
nepālamucyate // VRrs_5.44 // § 1324

3

pāṇḍuram kṛṣṇaśoṇam ca
laghusphuṭanasamṣyutam / § 1325

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

sadalam sapatram paṭalasaṃsyutam iti yā-
vat dalaṃ jor iti loke iti bhāvamiśraḥ //
VRrsBo_5.45ab ;1 § 1326

4

rūkṣāṅgam sadalam tāmram neṣyate
rasakarmani // VRrs_5.45 // § 1327

-
1. copper :: mleccha :: properties
 2. copper :: nepāla :: parīkṣā
 3. copper :: parīkṣā :: bad quality
 4. copper :: medic. properties

tāmraṃ tiktakaṣāyakaṃ ca madhuraṃ
 pāke+atha vīryoṣṇakaṃ sāmlaṃ
 pittakaphāpahaṃ
 jaṭhararukkuṣṭhāmajantvantakṛt /
 ūrdhvādhaḥ pariśodhanaṃ viṣayakṛt
 sthauyāpahaṃ kṣutkaraṃ
 durnāmakṣayapāṇḍurogaśamanaṃ
 netryaṃ paraṃ lekhanam //
 VRrs_5.46 // § 1329

1

aśuddhaṃ tāmramāyurghnaṃ
 kāntivīryabalāpahaṃ /
 vāntimūrcchābhramotkledaṃ kuṣṭhaṃ
 śūlaṃ karoti tat // VRrs_5.47 // § 1331

5

utkledabhedabhramadāhamohāstāmrasya
 doṣaḥ khalu durdharāste /
 viśodhanāttadvigatasvadoṣaṃ
 sudhāsamaṃ syād rasavīryapāke //
 VRrs_5.48 // § 1333

2

tāmraṃ kṣārāmlasaṃyuktaṃ drāviṭaṃ
 dattagairikam /
 nikṣiptaṃ mahiṣītakre chagaṇe
 saptavāraṅkaṃ /

1. copper :: aśuddha :: medic. properties

2. copper :: śodhana

pañcadoṣavinirmuktaṃ bhasmayogyam
hi jāyate // VRrs_5.49 // § 1336

1

tāmranirmalapatrāṇi liptvā
nimbvambusindhunā /
dhmātvā sauṃirakakṣepādviśudhyatya-
ṣṭavārataḥ // VRrs_5.50
// § 1338

2

nimbvambupaṭuliptāni
tāpitānyaṣṭavārakam /
viśudhyantyarkapatrāṇi
nirguṇḍyārasamajjanāt // VRrs_5.51
// § 1340

3

gomūtreṇa pacedyāmaṃ tāmrapatram
dṛḍhāgninā /
śudhyate nātra saṃdeho mārāṇam
cāpyathocyate // VRrs_5.52 // § 1342

4

jambīrarasasampiṣṭarasagandhakalepitam
/

-
1. copper :: śodhana
 2. copper :: śodhana
 3. copper :: śodhana
 4. copper :: mārāṇa

1 śulbapatraṃ śarāvasthaṃ tripuṭairyāti
 pañcatām // VRrs_5.53 // § 1344

 athavā mārītaṃ tāmramamlenaikena
 marditam /
 tadgolaṃ sūraṇasyāntā ruddhvā
 sarvatra lepayet // VRrs_5.54 // § 1346

5 śuṣkaṃ gajapuṭe pacyātsarvadoṣaharaṃ
 bhavet /
 vāntiṃ bhrāntiṃ virekaṃ ca na karoti
 kadācana // VRrs_5.55 // § 1348

2 tāmrapatrāṇi sūkṣmāṇi gomūtre
 pañcayāmakam /
 kṣiptvā rasena bhāṇḍe taddviguṇaṃ
 dehi gandhakam // VRrs_5.56
 // § 1350

Rasaratnasamuccayabodhinī

 amlaparṇī cāṅgerī // VRrsBo_5.56 ;1 § 1351

10 amlaparṇīm prapiṣyātha hyabhito dehi
 tāmraḥ /
 samyaṅ nirudhya bhāṇḍe tamagniṃ
 jvālaya yāmakam /

1. copper :: māraṇa

2. copper :: māraṇa

1 bhasmībhavati tāmraṃ tadyatheṣṭaṃ
viniyojayet // VRrs_5.57 // § 1354

sūtād dviguṇitaṃ tāmrapatraṃ
kanyārasaiḥ plutam /
piṣṭvā tulyena balinā bhāṇḍamadhye
vinikṣipet // VRrs_5.58 // § 1356

channaṃ śarāvakeṇaitattadūrdhvaṃ
lavaṇaṃ tyajet /
mukhe śarāvakaṃ dattvā vahniṃ
yāmacatuṣṭayam // VRrs_5.59
// § 1358

5

avacūrṇyaiva tacchulbaṃ vallamātraṃ
prayojayet /
pippalīmadhunā sārdhaṃ sarvarogeṣu
yojayet // VRrs_5.60 // § 1360

śvāsaṃ kāsaṃ kṣayaṃ
pāṇḍumagnimāṇḍyamarocakam /
gulmaplihayakṛṇmūrcchāśūlapaktyartham
uttamam // VRrs_5.61 // § 1362

doṣatrayasamudbhūtānāmayāñjayati
dhruvam /
rogānupānasahitaṃ jayeddhātugataṃ
jvaram /

10

1. copper :: medic. application

rāse rasāyane tāmraṃ
 yojayeddyuktamātrayā // VRrs_5.62
 //§ 1365

1

śulbatulyena sūtena balinā tatsamena ca
 /
 tadardhāṃśena tālena śilayā ca
 tadardhayā // VRrs_5.63 //§ 1367

vidhāya kajjalīm ślakṣṇām
 bhinnakajjalasannibhām /
 yantrādhyāyavinirdiṣṭagarbhayanthrodarāntare
 // VRrs_5.64 //§ 1369

5

kajjalīm tāmrapatrāṇi paryāyeṇa
 vinikṣipet /
 prapacedyāmaparyantaṃ svāṃgaśītaṃ
 vicūrṇayet // VRrs_5.65 //§ 1371

tattadrogaharānupānasahitatāmraṃ
 dvivallonmitaṃ saṃlīḍhaṃ
 pariṇāmaśūlamudaraṃ śūlaṃ ca
 pāṇḍujvaram /

1. somanātha

gulmaplīhayakṛtkṣayāgnisadanam
meḥam ca mūlāmayam duṣṭam ca
grahaṇīm hared dhruvam idaṃ
śrīsoṃanāthābhidham // VRrs_5.66
//§ 1373

1

muṇḍam tīkṣnam ca kāṃtam ca
triprakāramayaḥ smṛtam //
VRrs_5.67 //§ 1374

2

mṛdu kuṇṭham kaḍāram ca trividham
muṇḍamucyate // VRrs_5.68 //§ 1375

3

drutadrāvamavisphoṭam cikkaṇam
mṛdu tacchubham // VRrs_5.69
//§ 1376

4

hataṃ yatprasared duḥkhāttatkuṇṭham 5
madhyamaṃ smṛtam // VRrs_5.70
//§ 1377

5

-
1. iron :: subtypes
 2. muṇḍa :: subtypes
 3. mṛdu :: phys. properties
 4. kuṇṭha :: phys. properties
 5. kaḍāra :: phys. properties

yaddhataṃ bhajyate bhaṅge kṛṣṇaṃ
 syāttatkaḍārakam // VRrs_5.71
 //§ 1378

1

muṇḍaṃ paraṃ mṛdulakaṃ
 kaphavātaśūlamūlāmamehagadakā-
 malapāṇḍuhāri
 /
 guḷmā mavātajaṭharārthiharaṃ pradīpi
 śophāpahaṃ rudhirakṛtkhalu
 koṣṭhaśodhi // VRrs_5.72 //§ 1380

2

aśuddhalohaṃ na hitaṃ niṣevaṇād
 āyurbalaṃ kāntivināśi niścitam /
 hr̥di prapīḍāṃ tanute hyapāṭavaṃ
 rujaṃ karotyeva viśodhya mārayet //
 VRrs_5.73 //§ 1382

5

3

kharaṃ sāraṃ ca hr̥nnālaṃ tārāvataṃ
 ca vājiram /
 kālaloḥābhidhānaṃ ca ṣaḍvidhaṃ
 tīkṣṇamucyate // VRrs_5.74 //§ 1384

4

-
1. muṇḍa :: medic. properties
 2. iron :: aśuddha :: medic. properties
 3. tīkṣṇaloḥa :: subtypes
 4. kharaloḥa :: phys. properties

paruṣaṃ pogaronmuktaṃ bhaṃge
pāradavacchavi /
namane bhaṅguraṃ
yattatkharalohamudāhṛtam //
VRrs_5.75 // § 1386

Rasaratnasamuccayabodhinī

pogaraṃ kuñcitālakavat taraṅgāyitaṃ tena
unmuktaṃ tadrāhitam ityarthaḥ // VRrsBo_5.75 ;1
§ 1387

5

Rasaratnasamuccayaṭīkā

yat paruṣaṃ kaṭhoraṃ pogaronmuktaṃ pog-
aram alakavat kuṭilarekhās tābhir muktaṃ tadr-
ahitam ityarthaḥ // VRrsṬī_5.75 ;1 § 1388

1

vegabhaṅguradhāraṃ yatsāralohaṃ
tadīritam /
pogarābhāsakaṃ pāṇḍubhūmijaṃ
sāramucyate // VRrs_5.76 // § 1390

10

2

kṛṣṇapāṇḍuvapuścañcubījatulyorupogaram
/

-
1. sāra
 2. ḥṛnnāla

chedane cātiparuṣaṃ hr̥nnālamiti
kathyate // VRrs_5.77 // § 1392

1

aṅgakṣayā ca vaṅgaṃ ca
pogarasyaḥbhidhātrayam /
cikuraṃ bhaṅguraṃ lohāt pogaraṃ
tatparaṃ matam // VRrs_5.78
// § 1394

Rasaratnasamuccayabodhinī

kharalakṣaṇe pogaronmuktam ityuktam ataḥ
5 pogarasya paryāyādikam āha aṅgakṣayeti //
VRrsBo_5.78 ;1 § 1395

tritvaṃ cātra pogaram apekṣya bodhyaṃ tena
aṅgakṣayā vaṅgaṃ pogaraṃ ca ityekārtham //
VRrsBo_5.78 ;2 § 1396

10 pogarasya svarūpalakṣaṇamāha cikuraṃ iti
// VRrsBo_5.78 ;3 § 1397

lohāt lauhagātre ityarthah // VRrsBo_5.78 ;4
§ 1398

15 atra saptamyarthe pañcamīti boddhavyam yat
cikuraṃ bhaṅguraṃ kuñcitakuntalavadbhaṅgī-
viśeṣah ityarthah // VRrsBo_5.78 ;5 § 1399

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. pogara

pogaraśabdo+atrāgataḥ // VRrsṬī_5.78 ;1 § 1400
 sa cāpratisiddhārthaḥ // VRrsṬī_5.78 ;2 § 1401
 ato bodhārthaṃ tatparyāyān āha aṅgachāyā
 ca vaṅgaṃ cikuraṃ ca iti pogarasyābhidhātra-
 yaṃ nāmatrayam asti // VRrsṬī_5.78 ;3 § 1402 5
 evaṃ ca nāmānyetāni viśiṣṭākāratejasa itya-
 rthaḥ // VRrsṬī_5.78 ;4 § 1403
 vaṅgasyeva rekhānāṃ śvetacchāyātvād vaṅg-
 amiti saṃjñā // VRrsṬī_5.78 ;5 § 1404
 kāntīnāṃ cikurākāratvāt keśākāratvācciku- 10
 ram ityapi nāma // VRrsṬī_5.78 ;6 § 1405
 yad uktam eva kharalohaṃ tadyadi lohādbha-
 ṅguraṃ lohamayaghanaghātena bhaṅguraṃ bh-
 avati paraṃtu pogaraṃ pogaraviśiṣṭaṃ dr̥śyeta
 tarhi tat kharalohaṃ api paramuttamaṃ matam 15
 // VRrsṬī_5.78 ;7 § 1406

1

pogarairvajrasaṃkāśaiḥ
 sūkṣmarekhaiśca sāndrakaiḥ /
 nicitam̐ śyāmalāṅgaṃ ca vājīraṃ
 tatprakīrtyate // VRrs_5.79 // § 1408

2

nīlakṛṣṇaprabhaṃ sāndraṃ masṛṇaṃ
 guru bhāsuram /

-
1. vājira
 2. kālāyasa

lohāghāte +apyabhaṅgātmadhāraṃ
 kālāyasaṃ matam // VRrs_5.80
 //§ 1410

1

rūkṣaṃ syāt kharalohakaṃ
 samadhuraṃ pāke+atha vīrye himaṃ
 tiktoṣṇaṃ kaphapittakuṣṭhajatharapl-
 ihāmapāṃḍvartinut
 /
 sadyaḥ śūlayakṛdgadakṣayajarāmeḥām-
 avātāpahaṃ dīptaṃ cātirasāyanaṃ
 balakaraṃ durnāmadāhāpahaṃ //
 VRrs_5.81 //§ 1412

kharalohātparaṃ
 sarvamekaikasmācchatottaram //
 VRrs_5.82 //§ 1413

2

5 bhrāmakaṃ cumbakaṃ caiva karṣakaṃ
 drāvakaṃ tathā /
 evaṃ caturvidhaṃ kāntaṃ romakāntaṃ
 ca pañcamam // VRrs_5.83 //§ 1415

3

ekadvitricatuṣpañcasarvatomukham
 eva tat /§ 1416

-
1. tīkṣṇaloha :: khara :: medic. properties
 2. kānta :: subtypes
 3. kānta :: subtypes :: mukha

Rasaratnasamuccayaṭikā

tasya cokto vyastah samasto vā bhedo+ayaṃ
jāraṇāyāṃ sakaladhātubhakṣaṇārthaṃ pāra-
dasya mukharūpo bhavatītyāha ekadvitrīti //
VRrsṬī_5.84ab ;1 § 1417

kevalabhrāmakasattvasya prathamam yathā- 5
vidhijāraṇenāpi pāradasya mukhaṃ bhavati //
VRrsṬī_5.84ab ;2 § 1418

tataḥ pāradaḥ sarvāṃllohādīn grasati //
VRrsṬī_5.84ab ;3 § 1419

ata ekabhedo+api kaścitpāradamukhaṃ bha- 10
vati // VRrsṬī_5.84ab ;4 § 1420

yasya tad ekamukham // VRrsṬī_5.84ab ;5
§ 1421

bhrāmakacumbakayoḥ sattvadvayasyaikīkṛ-
tasya yathāvidhijāraṇena pāradamukhaṃ kṛtaṃ 15
cet saṃyuktabhedadvayaviśiṣṭaṃ tat kāntaṃ
dvimukham ucyate // VRrsṬī_5.84ab ;6 § 1422

evam evārthastrimukhādau bodhyaḥ // VRrsṬī_5.84ab ;7
§ 1423

vijātīyadravyagrāsāntarasahitam apyetat pra- 20
thamaṃ jāritaṃ cenmukhaṃ bhavatītyataḥ sarv-
atomukham ityuktam // VRrsṬī_5.84ab ;8 § 1424

sajātīyavijātīyavyastasamastaṃ bhedaviśiṣṭaṃ
etanmukhaṃ bhavatītyarthaḥ // VRrsṬī_5.84ab ;9
§ 1425

25

1

1. kānta :: subtypes :: colour

pītaṃ kṛṣṇaṃ tathā raktaṃ trivarnaṃ
 syātprṥthak prṥthak /
 kramaṇa devatāstatra
 brahmaviṣṇumaheśvarāḥ //
 VRrs_5.84 // § 1427

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 sparśavedhi sparśamātreṇaiva vedhakāraṃ
 rasendrasya vedhākhyasaṃskārasaṃpādakaṃ vā
 ityarthāḥ // VRrsBo_5.84;1 § 1428

sparsavedhi bhavetpītaṃ kṛṣṇaṃ
 śreṣṥthaṃ rasāyane /
 raktavarnaṃ tathā cāpi rasabandhe
 praśasyate // VRrs_5.85 // § 1430

bhrāmakaṃ tu kaniṣṥthaṃ
 syāccumbakaṃ madhyamaṃ tathā /
 uttamaṃ karṣakaṃ caiva drāvakaṃ
 cottamottamaṃ // VRrs_5.86 // § 1432

1

10 bhrāmayellohajātaṃ yattatkāntaṃ
 bhrāmakaṃ matam // VRrs_5.87
 // § 1433

1. bhrāmaka

cumbayeccumbakaṃ kāntaṃ
karṣayetkarṣakaṃ tathā // VRrs_5.88
//§ 1434

1

sākṣād yaddrāvayellohaṃ tatkāntaṃ
drāvakaṃ bhavet // VRrs_5.89
//§ 1435

2

tadromakāntaṃ sphuṭitād yato
romodgamo bhavet // VRrs_5.90
//§ 1436

3

kaniṣṭhaṃ syādekamukhaṃ madhyaṃ
dviṭrimukhaṃ bhavet /
catuṣpañcamukhaṃ śreṣṭhamuttamaṃ
sarvatomukhaṃ // VRrs_5.91
//§ 1438

5

4

bhrāmakaṃ cumbakaṃ caiva
vyādhināśe praśasyate /
rase rasāyane caiva karṣakaṃ drāvakaṃ
hitam // VRrs_5.92 //§ 1440

-
1. drāvaka
 2. romakānta
 3. kānta :: subtypes :: mukha
 4. kānta :: subtypes :: medic. properties

madonmattagajaḥ sūtaḥ kāntam
aṅkuśamucyate // VRrs_5.93 // § 1441

1

kṣetram jñātvā grahītavyam
tatprayatnena dhīmatā /
mārutātapavikṣiptam varjayennātra
saṁśayaḥ // VRrs_5.94 // § 1443

2

pātre yasya prasarati jale tailabindurna
lipto gandham hiṅgustyajati ca tathā
tikatām nimbakalkaḥ /
pāke dugdham bhavati śikharākāraḥ
naiti bhūmau kāntam lauham
tadidamuditam lakṣaṇoktam ca
nānyat // VRrs_5.95 // § 1445

5

3

kāntāyo +atirasāyanottaratarām svasthe
cirāyuhpradam snigdham
mehaharam tridoṣaśamanam
śulāmamūlapaham /
gulmaplīhayakṛtkṣayāmayaharam
pāṇḍūdaravyādhinut tiktoṣnam
himavīryakam kimaparam yogena
sarvārtinut // VRrs_5.96 // § 1447

-
1. kānta :: collecting
 2. kānta :: parīkṣā (?)
 3. kānta :: medic. properties

samyagauṣadhakalpānāṃ lohakalpaḥ
praśasyate /
tasmātsarvaprayatnena śuddhaṃ lohaṃ
ca mārayet // VRrs_5.97 // § 1449

nāyaḥ pacetpañcapalād arvāg ūrdhvaṃ
trayodaśāt // VRrs_5.98 // § 1450

ādau mantrastataḥ karma kartavyaṃ
mantra ucyate // VRrs_5.99 // § 1451

oṃ amṛtodbhavāya svāhā anena
mantreṇa lohamāraṇam /
lakṣottaragaṇaṃ sarvaṃ lohaṃ
syāduttarottaram /
kāntaṃ koṭigaṇaṃ tatra tadapyevaṃ
gaṇottaram // VRrs_5.100 // § 1454

1

śaśakṣatajasamliptaṃ trivāraṃ
paritāpitaṃ /
muṇḍādisakalaṃ lohaṃ sarvadoṣān
vimuñcati // VRrs_5.101 // § 1456

2

kvāthyamaṣṭagaṇe toye
triphalaśoḍaśaṃ palam /
tatkvāthe pādaśeṣe tu lohasya
palapañcakam // VRrs_5.102 // § 1458

5

10

1. iron:: śodhana

2. iron:: śodhana:: giridoṣa

kṛtvā patrāṇi taptāni saptavāraṃ
 niṣecayet /
 evaṃ pralīyate doṣo giriḥ
 lohasambhavaḥ // VRrs_5.103
 //§ 1460

1

sāmudralavaṇopetaṃ taptaṃ
 nirvāpitaṃ khalu /
 triphalākvaṭhite nūnaṃ giridoṣam
 ayastyajet // VRrs_5.104 //§ 1462

2

5 ciñcāphalajalakvāthādayo doṣam
 udasyati // VRrs_5.105 //§ 1463

3

yadvā phalatrāyopetaṃ gomūtre
 kvathitaṃ kṣaṇam /§ 1464

Rasaratnasamuccayabodhinī

recitaṃ srāvitam // VRrsBo_5.105;1 § 1465

recitaṃ ghṛtasamṣyuktaṃ kṣiptvāyaḥ
 kharpare pacet // VRrs_5.106 //§ 1466

1. iron :: śodhana :: giridoṣa

2. iron :: śodhana :: giridoṣa

3. iron :: māraṇa :: vāritara

cālayellohadaṇḍena yāvatkṣiptaṃ tṛṇaṃ
dahet /

piṣṭvā piṣṭvā pacedevaṃ
pañcavāramataḥ param //
VRrs_5.107 //§ 1468

dhātrīphalarasair yadvā
trīphalākvaṭhitodakaiḥ /
puṭellohaṃ caturvāraṃ
bhavedvāritaraṃ khalu //
VRrs_5.108 //§ 1470

1

snehāktaṃ loharajo mūtre svarase+api 5
rātridhātrīṇām /
pṛthagevaṃ saptakṛtvo
bharjitamakhilāmāye vojyam //
VRrs_5.109 //§ 1472

2

tīkṣṇalohasya patrāṇi nirdalāni
dṛḍhe+anale /
dhmātvā kṣipejjale sadyaḥ
pāṣāṇolūkhalodare // VRrs_5.110
//§ 1474

kaṇḍayedgāḍhanirghātaiḥ sthūlayā
lohapārayā /

-
1. iron :: māraṇa
 2. tīkṣṇaloha :: māraṇa

tanmadhyātsthūlakhaṇḍāni ruddhvā
 malladvayāntare // VRrs_5.111
 //§ 1476

dhmātvā kṣiptvā jale samyak
 pūrvavatkaṇḍayetkhalu /
 taccūrṇaṃ sūtagandhābhyāṃ
 puṭedviṃśativāarakam // VRrs_5.112
 //§ 1478

5 puṭe puṭe vidhātavyaṃ peṣaṇaṃ
 dr̥ḍhavattaram /
 evaṃ bhasmīkṛtaṃ lohaṃ tattadrogeṣu
 1 yojayet // VRrs_5.113 //§ 1480

kāntāyaḥ kamanīyakāntijanaṃ
 pāṇḍvāmayonmūlanam /
 yakṣmavyādhinibarhaṇaṃ garaharaṃ
 doṣatrayonmūlanam /
 nānākuṣṭhanibarhaṇaṃ balakaraṃ
 vṛṣyaṃ vayahstambhanam /
 sarvavyādhiharaṃ rasāyanavaraṃ
 bhaumāmṛtaṃ nāparam //
 VRrs_5.114 //§ 1484

2

10 hiṅgulasya palānpañca nārīstanyena
 peṣayet /

1. kānta :: medic. properties

2. iron (gen.) :: māraṇa

tena lohasya patrāṇi
lepayetpalapañcakam // VRrs_5.115
//§ 1486

ruddhvā gajapuṭe
pacyātkaṣāyaistraiphalaiḥ punaḥ /
jambīrairāranālairvā viṃśatyamaṣena
hiṅgulam // VRrs_5.116 //§ 1488

piṣṭvā ruddhvā pacellohaṃ taddravaiḥ
pācayetpunaḥ /
catvāriṃśatpuṭairevaṃ kāntaṃ tīkṣṇaṃ 5
ca muṇḍakam /
mriyate nātra saṃdeho dattvā dattvaiva
hiṅgulam // VRrs_5.117 //§ 1491

1

atha pūrvoditaṃ tīkṣṇaṃ
vasubhallakavāsayoḥ /
puṭitaṃ patratoyena triṃśadvārāṇi
yatnataḥ /
śoṇitaṃ jāyate bhasma
kṛtasindūravibhramam //
VRrs_5.118 //§ 1494

2

yadvā tīkṣṇadalodbhūtaṃ rajaśca 10
triphalājalaiḥ /

-
1. tīkṣṇaloha :: māraṇa
 2. tīkṣṇaloha :: māraṇa

piṣṭvā dattvaudanaṃ kiṃciccakrikām
pravidhāya ca // VRrs_5.119 // § 1496

śoṣayitvātiyatnena prapacetpañcabhiḥ
puṭaiḥ /
raktavarṇaṃ hi tadbhasma yojanīyaṃ
yathāyatham // VRrs_5.120 // § 1498

1

matsyākṣīgandhabāhlīkairlakucadravapeṣitaiḥ
/

5

vilipya sakalaṃ lohaṃ
matsyākṣīkalkalepitaṃ //
VRrs_5.121 // § 1500

bhastrābhyāṃ sudṛḍhaṃ dhmātvā
triśūlīnirgamāvadhī / § 1501

Rasaratnasamuccayabodhinī

triśūlī triśūlavaccaṭikātrayaṃ ityarthah //
VRrsBo_5.122ab;1 § 1502

athoddhṛtya kṣipetkvāthe
triphalāgojalātmake // VRrs_5.122
// § 1503

10

tasmādāhṛtya saṃtāḍya mṛtamādāya
lohakam /

1. iron (gen.) :: māraṇa :: niruttha

punaśca pūrvavad dhmātvā
mārayedakhilāyasam // VRrs_5.123
//§ 1505

khaṇḍayitvā tato gandhaguḍatriphalayā
saha /
puṭettriṃśativārāṇi niruttham bhasma
jāyate // VRrs_5.124 //§ 1507
1

samagandham ayaścūrṇam
kumārīvāribhāvitam /
puṭīkṛtam kiyatkālamavaśyaṃ mriyate 5
hyayah // VRrs_5.125 //§ 1509
2

jambīrarasasaṃyukte darade
taptamāyasam /
bahuvāram vinikṣiptam mriyate nātra
saṃśayah // VRrs_5.126 //§ 1511
3

gomūtraistriphalā kvāthyā tatkaśāyeṇa
bhāvayet /
triḥsaptāham prayatnena dinaikaṃ
mardayetpunaḥ // VRrs_5.127
//§ 1513

-
1. iron (gen.) :: māraṇa
 2. iron (gen.) :: māraṇa
 3. iron (gen.) :: māraṇa

ruddhvā gajapuṭe pacyāddinaṃ
 kvāthena mardayet /
 divā mardyaṃ
 puṭedrātrāvekaviṃśaddināvadhi /
 ekaviṃśatpuṭairevaṃ mriyate trividhaṃ
 hyayaḥ // VRrs_5.128 // § 1516

1

yatpātrādhyuṣite toyē tailabindurna
 sarpati /
 tāreṇāvartate yattatkāntaloḥaṃ
 tanūkr̥tam // VRrs_5.129 // § 1518

5

ayasāmuttamaṃ siñcettaptaṃ taptaṃ
 varārase /
 evaṃ śuddhāni lohāni piṣṭānyamlena
 kenacit // VRrs_5.130 // § 1520

mṛtasūtasya pādena pralīptāni puṭānale
 /
 pacettulyena vā
 tāpyagandhāśmaharatejasā //
 VRrs_5.131 // § 1522

10

taptaṃ kṣārāmlasaṃliptaṃ śāsarakte
 nidhāpitaṃ /

1. kāntaloḥa :: śodhana

kāntaloḥaṃ bhavedbhasma
sarvadoṣavivarjitam // VRrs_5.132
//§ 1524

1

śuddhaṃ sūtaṃ dvidhā gandhaṃ
khallena kṛtakajalam /
dvayoḥ samaṃ lohacūrṇaṃ
mardayetkanyakādravaiḥ //
VRrs_5.133 //§ 1526

yāmadvayātsamuddhr̥tya yadgolaṃ
tāmrapātrake /
ācchādyairamaṇḍapatraiśca
yāmārdhe+atyuşṇatāṃ vrajet //
VRrs_5.134 //§ 1528

5

dhānyarāśau nyasetpaścātridinānte
samuddharet /
saṃpeṣya gālayedvastre satyaṃ
vāritaraṃ bhavet /
kāntaṃ tīkṣṇaṃ ca muṇḍaṃ ca
nirutthaṃ jāyate mṛtaṃ //
VRrs_5.135 //§ 1531

2

svarṇādīnmārayedevaṃ cūrṇaṃ kṛtvā
ca lohavat /

1. iron :: māraṇa :: vāritara

2. metals :: māraṇa

siddhayogo hyayaṃ khyātaḥ siddhānāṃ
sumukhāgataḥ // VRrs_5.136 // § 1533

anubhūtaṃ mayā satyaṃ
sarvarogajarāpahaṃ /
triphalāmadhusaṃyuktaṃ sarvarogeṣu
yojayet // VRrs_5.137 // § 1535

5 etasmād apunarbhavaṃ hi bhasitaṃ
lohasya divyāmṛtaṃ samyak
siddharasāyanaṃ
trikaṭukīvellājyamadhvanvitaṃ /
1 hanyānniṣkamitaṃ
jarāmarañajavyādhīṃśca
satputradaṃ diṣṭe śrīgiriśena
kālayavanodbhūtyai purā tatpituh //
VRrs_5.138 // § 1537

lohaṃ jantuvikārapāṇḍupavanakṣīṇa-
tvapittāmayasthaulyārśograhaṇījva-
rārtikaphajicchophapramehapraṇut
/
gulmaplīhaviṣāpahaṃ balakaraṃ
kuṣṭhāgnimāndyapraṇut
saukhyālambirasāyanaṃ mṛtiharaṃ
kiṭṭaṃ ca kāntādivat // VRrs_5.139
// § 1539

1. iron :: mṛta :: medic. properties

mṛtāni lohāni rasībhavanti nighnanti
yuktāni mahāmayāṃśca /
abhyāsayogād dr̥dhadehasiddhiṃ
kurvanti rugjanmajarāvināśam //
VRrs_5.140 //§ 1541

1

pakvajambūphalacchāyaṃ kāntalohaṃ
taduttamam // VRrs_5.141 //§ 1542

2

triḥsaptakṛtvo gomūtre
jālinībhasmabhāvitam /
śoṣayettasya vāpena tīkṣṇaṃ
mūṣāgataṃ dravet // VRrs_5.142
//§ 1544

3

5

suradālibhasma galitaṃ
triḥsaptakṛtvo+atha gojale śuṣkam /
vāpena salilasadr̥śaṃ karoti mūṣāgataṃ
tīkṣṇam // VRrs_5.143 //§ 1546

4

suradālibhavaṃ bhasma naramūtreṇa
gālitam /

-
1. kānta :: optimal :: phys. properties
 2. tīkṣṇa :: dr̥vaṇa
 3. tīkṣṇa :: dr̥vaṇa
 4. kānta :: dr̥vaṇa

triṣaptavāraṃ tatkṣāravāpāt
 kāntadrutir bhavet // VRrs_5.144
 //§ 1548

1

gaṃdhakaṃ kāṃtapāṣāṇaṃ cūrṇayitvā
 samam samam /
 drute lohe pratīvāpo deyo lohāṣṭakaṃ
 dravet // VRrs_5.145 //§ 1550

2

devadālyā dravairbhāvyaṃ gaṃdhakaṃ
 dinasaptakam /
 tena pravāpamātreṇa lauham tiṣṭhati
 sūtavat // VRrs_5.146 //§ 1552

5

3

aśuddhalohaṃ na hitaṃ niṣevaṇād
 āyurbalaṃ kāntivināśi niścitam /
 hr̥di prapīḍāṃ tanute hyapāṭavaṃ
 rujaṃ karotyeva viśodhya mārayet //
 VRrs_5.147 //§ 1554

kiṭṭāddaśagaṇaṃ muṇḍaṃ
 muṇḍāttikṣṇaṃ śatonmitam /
 tīkṣṇāllakṣagaṇaṃ kāntaṃ
 bhakṣaṇātkurute guṇān /

1. iron (gen.) :: drāvaṇa

2. iron (gen.) :: drāvaṇa

3. iron :: aśuddha :: medic. properties

tasmāt kāntaṃ sadā sevyam
jarāmṛtyuharam nṛṇām //
VRrs_5.148 //§ 1557

āyusṣpradātā balavīryakartā
rogaprahartā madanasya kartā /
ayaḥsamānaṃ na hi kiṃcid
anyadrasāyanam śreṣṭhatamaṃ hi
jantoḥ // VRrs_5.149 //§ 1559

1

akṣāṅgārairdhametkiṭṭam lohajaṃ
tadgavāṃ jalaiḥ /
secayedakṣapātrāntaḥ saptavāram
punaḥ punaḥ /
maṇḍūro+ayaṃ samākhyātaścūrṇam
ślakṣṇam prayojayet // VRrs_5.150
//§ 1562

5

2

gomūtraistriphalā kvāthyā tatkvāthe
secayecchanaiḥ /
lohakiṭṭam susaṃtaptam yāvajjīryati
tatsvayam /
taccūrṇam jāyate peṣyam
maṇḍūro+ayaṃ prayojayet //
VRrs_5.151 //§ 1565

3

-
1. maṇḍūra :: preparation
 2. maṇḍūra :: preparation
 3. muṇḍa :: maṇḍūra :: medic. properties

ye guṇā mārīte muṇḍe te guṇā
 muṇḍakiṭṭake /
 tasmātsarvatra maṇḍūraṃ rogaśāntyai
 prajayet // VRrs_5.152 // § 1567

1

khurakaṃ miśrakaṃ ceti dvividhaṃ
 vaṅgamucyate /
 khuraṃ tatra guṇaiḥ śreṣṭhaṃ
 miśrakaṃ na hitaṃ matam //
 VRrs_5.153 // § 1569

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 na hitam iti // VRrsṬī_5.153 ;1 § 1570
 tatra nāgamiśraṇenāśuddhatvāt // VRrsṬī_5.153 ;2
 § 1571

2

dhavalaṃ mṛtaṃ snigdhaṃ
 drutadrāvaṃ sagauravam / § 1572

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 niḥśabdaṃ pattribhūtamapi śabdarahitaṃ pa-
 ttribhūtaṃ raṅgāntaraṃ yathā saśabdaṃ bhavati
 tathā na ityārthaḥ // VRrsBo_5.154ab ;1 § 1573

1. tin :: subtypes

2. khura :: mṛta :: parīkṣā

1

niḥśabdaṃ khuravaṃgaṃ syāt
miśrakaṃ śyāmaśubhrakam //
VRrs_5.154 //§ 1574

2

vaṅgaṃ tiktoṣṇakaṃ rūkṣamīśad
vātaprakopanam /
mehaśleṣmāmayaghnam ca
medoghnam kṛmināśanam //
VRrs_5.155 //§ 1576

3

drāvayitvā niśāyukte kṣiptaṃ
nirguṇḍikārāse /
viśudhyati trivāreṇa khuravaṃgaṃ na
saṃśayaḥ // VRrs_5.156 //§ 1578

4

amlatakraṇinikṣiptaṃ
varṣābhūviṣatindubhiḥ /
kaṭṭhalāmbugataṃ vaṅgaṃ dvitīyaṃ
pariśudhyati // VRrs_5.157 //§ 1580

5

-
1. miśraka :: phys. properties
 2. tin :: medic. properties
 3. khura :: śodhana
 4. miśraka :: śodhana
 5. metals :: śodhana

śudhyati nāgo vaṃgo ghoṣo
 ravirātape+api munisaṃkhyaiḥ /
 nirguṇḍīrasasekaistanmūlarajaḥpravāpaiśca
 // VRrs_5.158 // § 1582

1

satālenārkadugdhena liptvā
 vaṃgadalāni ca /
 bodhicimcātvacaḥ
 kṣārairdadyāllaghupuṭāni ca /
 mardayitvā caredbhasma tadrāsādiṣu
 śasyate // VRrs_5.159 // § 1585

5

2

pradrāvya kharpāre vaṃgaṃ
 ṣoḍaśāṃśaṃ rasam kṣipet / § 1586

Rasaratnasamuccayabodhinī

bhāradvājasya vanakārpāsyāḥ // VRrsBo_5.160ab ;1
 § 1587

svalpasvalpālakaṃ dattvā
 bhāradvājasya kāṣṭhataḥ /
 mardayitvā caredbhasma tadrāsādiṣu
 śasyate // VRrs_5.160 // § 1589

10

3

1. tin :: māraṇa

2. tin :: māraṇa

3. tin :: māraṇa

1 palāśadravayuktena vaṃgapatram
pralepayet /
tālena puṭitam paścānmriyate nātra
saṃśayaḥ // VRrs_5.161 // § 1591

2 bhallātatailasamḷiptam vaṃgam
vastreṇa veṣṭitam /
ciṃcāpippalapālāśakāṣṭhāgnau yāti
pañcatām // VRrs_5.162 // § 1593

vaṃgabhasmasamaṃ kāntam 5
vyomabhasma ca tatsamam /
mardayetkanakāmbhobhirnimbapatrarasairapi
// VRrs_5.163 // § 1595

dāḍimasya mayūrasya rasena ca pṛthak
pṛthak /
bhūpālāvartabhasmātha vinikṣipyā
samāṃśakam // VRrs_5.164 // § 1597

gomūlakaśilādhātujaḷaiḥ
samyagvimardayet /
tato guggulatoiyena mardayitvā 10
dināṣṭakam // VRrs_5.165 // § 1599

viśoṣya paricūrṇyātha samabhāgena
yojayet /

1. tin :: māraṇa

2. tin :: formulations

ghrṣṭaṃ bandhūkaniryāsair
 nākulībījacūrṇakaiḥ // VRrs_5.166
 //§ 1601

Rasaratnasamuccayabodhinī

nākulībījaṃ rāsnābījaṃ śālmalībījaṃ vā //
 VRrsBo_5.166;1 § 1602

tataḥ kṣipetkaraṇḍāntarvidhāya
 paṭagālitam /
 5 gotakrapīṣṭarajanīsāreṇa saha pāyayet
 // VRrs_5.167 //§ 1604

caturbhir vallakaistulyaṃ ramyaṃ
 vaṃgarasāyanam /
 niścitaṃ tena naśyanti mehā
 viṃśatibhedakāḥ // VRrs_5.168
 //§ 1606

śālayo mudgasūpaṃ ca navanītaṃ
 tilodbhavam /
 paṭolaṃ tiktatuṇḍīraṃ takraṃ pathyāya
 śasyate // VRrs_5.169 //§ 1608
 1

10 drutadrāvaṃ mahābhāraṃ chede
 kṛṣṇaṃ samujjvalam /

1. lead :: śuddha :: parīkṣā

pūtigandham bahiḥ kṛṣṇam śuddham
sīsamato+anyathā // VRrs_5.170
//§ 1610

1

atyuṣṇam sīsakam snigdham tiktaṃ
vātakaphāpaham /
pramehatoyadoṣaghaṇam dīpanam
cāmavātanut // VRrs_5.171 //§ 1612

2

sinduvārajaṭākauntīharidrācūrṇakam
kṣipet /
drute nāge+atha nirguṇḍyās trivāram
nikṣipedrase /
nāgaḥ śuddho bhavedevam
mūrchāsphoṭādi nācāret //
VRrs_5.172 //§ 1615

3

tiryagākāracullyām tu tiryagvaktraṃ
ghaṭam nyaset /
taṃ ca vaktraṃ vinā sarvaṃ
gopayedyatnato mṛdā // VRrs_5.173
//§ 1617

bhṛṣṭayantrābhidhe tasmin pātre sīsam
vinikṣipet /

-
1. lead :: medic. properties
 2. lead :: śodhana
 3. lead :: māraṇa

palaviṃśatikam
 śuddhamadastivrānalam kṣipet //
 VRrs_5.174 // § 1619

drute nāge kṣipetsūtam śuddham
 karṣamitam śubham /
 gharṣayitvā kṣipetkṣāramekaikam hi
 palam palam // VRrs_5.175 // § 1621

arjunasyākṣavṛkṣasya mahārājagirerapi
 / § 1622

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 mahārājagiriḥ śākaviśeṣaḥ rājaśākam itiyāvat
 sa tu laghusthūlabhedena dvididhaḥ atra ca sth-
 ūlo grāhyaḥ // VRrsBo_5.176ab ;1 § 1623

dāḍimasya mayūrasya kṣiptvā kṣāram
 pṛthak pṛthak // VRrs_5.176 // § 1624

10 evam viṃśatirātrāṇi pacettivreṇa
 vahninā /
 vighaṭṭayandṛḍham dorbyāṃ
 lohadarvyā prayatnataḥ //
 VRrs_5.177 // § 1626

raktam tajjāyate bhasma
 kapotacchāyameva vā /

nāgaṃ doṣavinirmuktaṃ

jāyate+atirasāyanam // VRrs_5.178

//§ 1628

Rasaratnasamuccayabodhinī

atredaṃ kāryaṃ vakrākārāṃ cullīṃ kṛtvā ta-
dupari ghaṭamekaṃ vakramukhaṃ kṛtvā sth-
āpayet tato vaktramātraṃ vihāya kṛtsnaṃ gh-
aṭāvayavaṃ mṛllepenācchādayet bhrṣṭayantrā- 5
khye+asmin yantra viṃśatipalamānaṃ śuddhaṃ
sīsakaṃ dattvā tīvrottāpena dravīkuryāt ta-
taḥ tasmin karṣapramāṇaṃ śodhitapāradaṃ pr-
akṣipya darvyā ghaṭṭayet miśrībhūte ca ta-
smin pratyekaṃ palamānaṃ arjunādīnāṃ kṣā- 10
raṃ pṛthak pṛthak dattvā lauhadarvyā dr̥ḍhaṃ
ghaṭṭayan tīvrāgninā viṃśatirātraṃ pacet //
VRrsBo_5.178 ;1 § 1629

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tiryagākārā tiraścīnā yā dīrghā cullī āhāla iti
mahārāṣṭrabhāsāyāṃ prasiddhā tasyāṃ ghaṭaṃ 15
tiryagvaktram etādr̥śaṃ ghaṭaṃ nyased adhiśr-
ayet // VRrsṬī_5.178 ;1 § 1630

taṃ ghaṭaṃ ca vaktraṃ vinā bāhye samaṃ
tato+aṅgulasthūlaṃ mṛdā gopayellepayet //
VRrsṬī_5.178 ;2 § 1631 20

bhrṣṭayantrākhye tasmin viṃśatipalamitaṃ
sīsaṃ vinikṣipet // VRrsṬī_5.178 ;3 § 1632

tasmin drute sati ekakarṣaṃ śuddhasūtaṃ ta-
tra kṣiptvā tato darvyā vighaṭṭya itastataḥ saṃcā-
lyaikībhūte satyarjunādīnāṃ pratyekaṃ kṣāraṃ
palamitaṃ kṣipet // VRrsṬī_5.178 ;4 § 1633

5 tato dorbhyāṃ lohadarvyā vighaṭṭayaṃścāla-
yan viṃśatirātraparyantaṃ tīvrāgninā pacet //
VRrsṬī_5.178 ;5 § 1634

10 tena vidhinā nāgabhasma raktavarṇaṃ kapo-
tacchāyaṃ kṣṇamiśraraktavarṇaṃ vā bhavet //
VRrsṬī_5.178 ;6 § 1635

tāpasphoṭādikaratvarūpadoṣarahitaṃ bhasm-
ībhūtaṃ nāgaṃ rasāyanam bhavati // VRrsṬī_5.178 ;7
§ 1636

1

hatamutthāpitaṃ sīsaṃ daśavāreṇa
sidhyati /

15 tanmṛtaṃ sīsaṃ sarvadoṣamuktaṃ
rasāyanam // VRrs_5.179 // § 1638

2

aśvatthaciṃcātvagbhasma nāgasya
caturaṃśataḥ /
kṣipennāgaṃ pacetpātre
cālayellohacāṭunā // VRrs_5.180
// § 1640

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. lead :: māraṇa

2. lead :: māraṇa :: niruttha

lohacāṭunā lohadarvyā // VRrsBo_5.180;1
§ 1641

yāmādbhasma taduddhṛtya
bhasmatulyā manaḥśilā /
jambīrair āranālairvā piṣṭvā ruddhvā
puṭe pacet // VRrs_5.181 // § 1643

svāṃgaśītaṃ punaḥ piṣṭvā
viṃśatyamaṣāśilāyutam /
amlenaiva tu yāmaikaṃ
pūrvavatpācayetpuṭe /
evaṃ ṣaṣṭipuṭaiḥ pakvo nāgaḥ
syātsunirutthitaḥ // VRrs_5.182
// § 1646

1

śīlayā ravidugdhenā nāgapatrāṇi
lepayet /
mārayetpuṭayogena nirutthaṃ jāyate
tathā // VRrs_5.183 // § 1648

2

evaṃ nāgodbhavaṃ bhasma
tāpyabhasmārdhabhāgikam /
pādaṃ pādaṃ kṣīpedbhasma śulbasya
vimalasya ca // VRrs_5.184 // § 1650

10

1. lead :: māraṇa :: niruttha

2. lead :: formulations

kāntābhrasattvayoś cāpi sphaṭikasya
 pṛthak pṛthak /
 sarvamekatra saṃcūrṇya
 puṭettriphalaavāriṇā // VRrs_5.185
 //§ 1652

triṃśadvanagiriṇḍaiśca triṃśadvāraṃ
 vicūrṇya tat /
 vyoṣavellakacūrṇaiśca samāṃśaiḥ saha
 melayet // VRrs_5.186 //§ 1654

5 madhvājyasahitaṃ hanti pralīdhaṃ
 vallamātrayā /
 aśītivātājānrogāndhanurvātam
 viśeṣataḥ // VRrs_5.187 //§ 1656

kapharogānaśeṣāṃśca mūtrarogāṃśca
 sarvaśaḥ /
 śvāsaṃ kāsaṃ kṣayaṃ pāṇḍuṃ
 śvayathuṃ śītakajvaram //
 VRrs_5.188 //§ 1658

10 grahaṇīmāmaḍoṣaṃ ca vahnimāndyaṃ
 sudurjaram /
 sarvānudakadoṣāṃśca
 tattadrogānupānataḥ // VRrs_5.189
 //§ 1660

1

1. brass :: subtypes

rītikā kākatuṇḍī ca dvividhaṃ pittalaṃ
bhavet // VRrs_5.190 // § 1661

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tat pittalaṃ dvividham // VRrsṬī_5.190;1
§ 1662

rītikā kākatuṇḍī ceti bhedaṭ // VRrsṬī_5.190;2
§ 1663

tatra rītikāyā dvau bhedau // VRrsṬī_5.190;3
§ 1664

kiṃcittāmrābhā svarṇavarṇā ca // VRrsṬī_5.190;4
§ 1665

1

saṃtāpya kāṃjike kṣiptā tāmrābhā
rītikā matā // VRrs_5.191 // § 1666

2

evaṃ yā jāyate kṛṣṇā kākatuṇḍīti sā
matā // VRrs_5.192 // § 1667

3

rītikā rāsā rūksā jantughnī
sāsrappittanūt /
pāṇḍukuṣṭhaharā yogātsosṇavīryā ca
śītalā // VRrs_5.193 // § 1669

4

-
1. rītikā :: parīkṣā
 2. kākatuṇḍī :: parīkṣā
 3. rītikā :: medic. properties
 4. kākatuṇḍī :: medic. properties

kākatuṇḍī gatasnehā tiktoṣṇā
 kaphapittanut /
 yakṛtplīhaharā śītavīryā ca parikīrtitā
 // VRrs_5.194 // § 1671

1

gurvī mṛdvī ca pītābhā sārāṅgī
 tāḍanakṣamā /
 susnigdhā masṛṇāṅgī ca rītiretādrśī
 śubhā // VRrs_5.195 // § 1673

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 barbarā adhamā ityarthah // VRrsBo_5.195 ;1
 § 1674

2

pāṇḍupītā kharā rūkṣā barbarā
 tāḍanakṣamā /
 pūtigandhā tathā laghvī rītirneṣṭā
 rasādiṣu // VRrs_5.196 // § 1676

3

taptvā kṣiptvā ca nirguṇḍīrase
 śyāmārajo+anvite / § 1677

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. brass :: rīti :: phys. properties
2. rīti :: parīkṣā :: bad quality
3. rīti :: śodhana

śyāmārajo+anvite haridrācūrṇasaṃyute //
VRrsBo_5.197ab ;1 § 1678

1 pañcavāreṇa saṃsuddhiṃ rītirāyāti
niścitam // VRrs_5.197 // § 1679

2 nimbūrasaśilāgandhaveṣṭitā
puṭitāṣṭadhā /
rītirāyāti bhasmatvaṃ tato yojyā 5
yathāyatham // VRrs_5.198 // § 1681

3 tāmraṇmāraṇaṃ tasyāḥ kṛtvā sarvatra
yojayet // VRrs_5.199 // § 1682

mṛtārakūṭakaṃ kāntaṃ vyomasattvaṃ
ca māritam /
trayaṃ samāṃśakaṃ tulyaṃ vyoṣaṃ
jantughnasamyutam // VRrs_5.200
// § 1684

brahmabījājamodāgnibhallātatilasaṃyutam
/ § 1685

Rasaratnasamuccayabodhinī

-
1. rīti :: mārāṇa
 2. rīti :: mārāṇa
 3. brass :: pittalarasāyana

ajamodā yamānī antaḥparimārjanakatvāt //
VRrsBo_5.201ab ;1 § 1686

sevitam niṣkamātram hi jantughnam
kuṣṭhanāśanam /
viśeṣācchvetakuṣṭhaghnam dīpanam
pācanam hitam // VRrs_5.201
// § 1688

1

5 suvarṇarītikācūrṇam bhakṣitam
veṣṭitam punaḥ /
chāgena kṛṣṇavarṇena mattena
taruṇena ca // VRrs_5.202 // § 1690

talliṭtam kharpare dagdham drutiṃ
muñcati śobhanām /
caturdaśalasadvarṇasuvarṇasadṛśachaviḥ
/
dehalohakarī proktā yuktā rasarasāyane
// VRrs_5.203 // § 1693

2

10 aṣṭabhāgena tāmreṇa
dvibhāgakhurakeṇa ca /

-
1. brass :: drāvaṇa
 2. bronze :: production

vidrutena bhavetkāṃsyaṃ
tatsaurāṣṭrabhavaṃ śubham //
VRrs_5.204 //§ 1695

1

tīkṣṇaśabdaṃ mṛdu
snigdhamīṣacchyāmalaśubhrakam /
nirmalaṃ dāharaktaṃ ca ṣoḍhā
kāṃsyaṃ praśasyate // VRrs_5.205
//§ 1697

2

tatpītaṃ dahane tāmraṃ kharaṃ
rūkṣaṃ ghanāsaham /
mandanādaṃ gatajyotiḥ saptadhā
kāṃsyamutsrjet // VRrs_5.206
//§ 1699

3

kāṃsyaṃ laghu ca tiktoṣṇaṃ lekhaṇaṃ
dr̥kprasādanam /
kṛmikuṣṭhaharaṃ vātapittagnaṃ
dīpanaṃ hitam // VRrs_5.207
//§ 1701

ghṛtamekaṃ vinā cānyatsarvaṃ
kāṃsyagataṃ nṛṇām /

1. bronze :: parīkṣā :: good quality
2. bronze :: parīkṣā :: bad quality
3. bronze :: medic. properties

bhuktamārogyasukhadam hitam
 sātmyakaram tathā // VRrs_5.208
 //§ 1703

1

taptam kāmsyam gavām mūtre vāpitam
 pariśudhyati // VRrs_5.209 //§ 1704

2

mriyate gandhatālābhyām niruttham
 pañcabhiḥ puṭaiḥ // VRrs_5.210
 //§ 1705

3

triḡṡāram pañcalavaṇam saptadhāmlena
 bhāvayet /§ 1706

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 ārakūṭam pittalam // VRrsBo_5.210 ;1 § 1707

kāmsyāarakūṭapatrāṇi tena kalkena
 lepayet /
 ruddhvā gajapuṭe pakvam
 śuddhabhasmatvamāpnuyāt //
 VRrs_5.211 //§ 1709

4

-
1. bronze :: śodhana
 2. bronze :: māraṇa :: niruttha
 3. bronze :: māraṇa
 4. vartaloha

kāṃsyārkarītilohāhijātaṃ
tadvartalohakam /
tadeva pañcalohākhyam
lohavidbhirudāhṛtam // VRrs_5.212
//§ 1711

1

himāmlaṃ kaṭukaṃ rūkṣam
kaphapittavināśanam /
rucyam tvacyam kṛmighnam ca
netryam malaviśodhanam //
VRrs_5.213 //§ 1713

tadbhāṇḍe sādhitam sarvam
annavyañjanasūpakam /
amlena varjitam cātidīpanam pācanam
hitam // VRrs_5.214 //§ 1715

5

2

drutamaśvajale kṣiptam vartalohaṃ
viśudhyati // VRrs_5.215 //§ 1716

3

mriyate gandhatālābhyāṃ puṭitam
vartalohakam /

-
1. vartaloḥa :: medic. properties
 2. vartaloḥa :: śodhana
 3. vartaloḥa :: māraṇa

1
teṣu teṣviha yogeṣu yojanīyaṃ
yathāvidhi // VRrs_5.216 // § 1718

jātimadbhirviśuddhaiśca vidhinā
parisādhitaiḥ /
rasoparasalohādyaiḥ sūtaḥ sidhyati
nānyathā // VRrs_5.217 // § 1720

5
2
ratnāni lohāni varāṭasuktipāṣāṇajātaṃ
khuraśṛṅgaśalyam /
mahārasādyeṣu kaṭhoradehaṃ
bhasmīkṛtaṃ syāt khalu sūtayogyam
// VRrs_5.218 // § 1722

vajrāṇaṃ drāvaṇārthāya sattvaṃ
bhūnāgajaṃ bruve /
tadeva paramaṃ tejaḥ
sūtarājendravajrayoḥ // VRrs_5.219
// § 1724

dhautabhūnāgasambhūtaṃ
mardayedbhr̥ṅgajadravaiḥ /
nimbūdravaiśca nirguṇḍyāḥ
svarasaistridinaṃ pṛthak //
VRrs_5.220 // § 1726

-
1. mercury :: preparation with mahārasas etc.
 2. bhūnāga :: sattva

taddrāvaṇagaṇopetaṃ saṃmardya
vaṭakīkṛtam /
nirudhya dr̥ḍhamūṣāyāṃ dvidanḍam
pradhamed dr̥ḍham // VRrs_5.221
//§ 1728

svataḥśītaṃ samāhṛtya paṭṭake
viniveśya tat /
ravakān rājikātulyān reṇūn
atibharānvitān // VRrs_5.222 //§ 1730

dvādaśāṃśārkaśaṃyuktāndhamitvā 5
ravakānharet /
prakṣālya ravakānāśu samādāya
prayatnataḥ // VRrs_5.223 //§ 1732

vajrādidrāvaṇaṃ tena prakurvīta
yathepsitam /
kharasattvam idaṃ proktaṃ
rasāyanamanuttamam /
dvitrimūṣāsu caikasyāṃ sattvaṃ
bhavati niścitam // VRrs_5.224
//§ 1735

1

bhujaṅgamānupādāya 10
catuṣprasthasamanvitān /
suvarṇarūpyatāmrāyaskāṃtasam̐bhūtibhūmijān
// VRrs_5.225 //§ 1737

1. bhūnāga :: sattva

prakṣālya rajanītoyaiḥ śītalaiśca jalairapi
/
upoṣitaṃ mayūraṃ vā śūraṃ vā
caraṇāyudham // VRrs_5.226 // § 1739

krameṇa cārayitvātha tadviṣṭhāṃ
samupāharet /
kṣārāmlaiḥ saha saṃpeṣya viśoṣya ca
kharātape // VRrs_5.227 // § 1741

5 tataḥ kharparake kṣiptvā bharjayitvā
maṣīṃ caret /
maṣīṃ drāvaṇavargeṇa saṃyuktāṃ
saṃpramarditāṃ // VRrs_5.228
// § 1743

nirudhya koṣṭhikāmadhye pradhamed
ghaṭikādvayam / § 1744

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 khoṭaṃ rasajāraṇabandhanadravyaviśeṣaṃ bh-
ūnāgasattvasya rasajārakatvāt atra khoṭaśabd-
ena ravakareṇurūpaṃ bhūnāgasattvaṃ bodhyam
// VRrsBo_5.229ab ;1 § 1745

śītalībhūtamūṣāyāḥ khoṭamāhṛtya
peṣayet // VRrs_5.229 // § 1746

prakṣālya ravakānsūkṣmānsamādāya
prayatnataḥ /
suvarṇamānavad dhmātvā ravaṃ kṛtvā
niyojayet // VRrs_5.230 // § 1748

1

bhūnāgodbhavasattvamuttamamidaṃ
śrīsomadevoditaṃ dattaṃ
pādamitaṃ dviśāṇakanakenaikam
gatenormikām /
taddhautāmbuvilepitaṃ
sthiracarodbhūtaṃ viṣaṃ netraruk
śūlaṃ mūlagadaṃ ca karṇajarujo
hanyāt prasūtigraham // VRrs_5.231
// § 1750

2

mūlānyuttaravāruṇyā jarjarīkṛtya
kāṃjike /
kṣipedaṅkollabījānāṃ peśikāṃ
jarjarīkṛtām /
tattailaṃ ghṛtavatstyānaṃ grāhyaṃ
tattu yathāvidhi // VRrs_5.232
// § 1753

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

peṭakārī jyotiṣmatī // VRrsBo_5.232 ;1 § 1754

1. bhūnāga :: mudrikā (?)

2. tailapātana

1

saṃpeṣyottaravāruṇyāḥ peṭakāryā
 dalānyatha /
 kāñjikenā tatastena kalkena
 parimardayet // VRrs_5.233 // § 1756

5

rajaścāṅkollabījānāṃ tadbaddhvā
 viralāmbare /
 tadvilambyātape tivre
 tasyādhaścaṣakam nyaset /
 tasminnipatitam tailamādeyam
 śvitranāśanam // VRrs_5.234 // § 1759

2

aṅkollabījasambhūtam cūrṇam
 saṃmardya kāñjikaiḥ /
 ekarātroṣitam tattu piṇḍīkṛtya tataḥ
 param // VRrs_5.235 // § 1761

svedayetkanduke yantra
 ghaṭikādvitayam tataḥ /
 tām ca piṇḍim dr̥ḍhe vastre baddhvā
 niṣpīḍya kāṣṭhataḥ // VRrs_5.236
 // § 1763

10

adhaḥpātrasthitam tailam samāhṛtya
 niyojayet /

-
1. tailapātana
 2. taila :: pātana

evaṃ kandukayantreṇa

sarvatailānyupāharet // VRrs_5.237

//§ 1765

Rasaratnasamuccayabodhinī

kākatuṇḍī śvetaguñjā // VRrsBo_5.237;1 § 1766

aṅkolasyāpi tailaṃ syātkākatuṇḍyā

samūlayā // VRrs_5.238 //§ 1767

Rasaratnasamuccayabodhinī

vākucī somarājī // VRrsBo_5.238;1 § 1768

devadālī hastighoṣakaḥ // VRrsBo_5.238;2 § 1769

Rasaratnasamuccayabodhinī

karkoṭī karkoṭakaṃ kāmkola iti bhāṣā //
VRrsBo_5.238;1 § 1770

1

vākucidevadālyośca karkoṭīmūlato

bhavet // VRrs_5.239 //§ 1771

2

1. taila :: pātana
2. taila :: viṣamuṣṭi

apāmārgakaṣāyeṇa tailaṃ
 syādviṣamuṣṭijam // VRrs_5.240
 //§ 1772

1

mūlakvāthaiḥ kumāryāśca tailaṃ
 jaipālajaṃ haret // VRrs_5.241
 //§ 1773

2

kvāthai raktāpāmārgasya
 vākucītailamāharet // VRrs_5.242
 //§ 1774

3

kṛṣṇāyāḥ kākatuṇḍyāśca bījacūrṇāni
 kārayet /
 kāntapāśāṇacūrṇaṃ ca ekīkṛtya
 nirodhayet /
 dhānyarāśigataṃ paścāduddhṛtya
 tailamāharet // VRrs_5.243 //§ 1777

5

6 Adhyāya 6

rasaśāstrāṇi sarvāṇi samālocya yathākramam /
 sādhakānāṃ hitārthāya prakāṭīkriyate
 +adhunā // VRrs_6.1 //§ 1779

-
- 1. taila :: jaipāla
 - 2. taila :: vākucī
 - 3. taila :: pātana

na krameṇa vinā śāstraṃ na śāstreṇa
vinā kramaḥ /
śāstraṃ kramayutaṃ jñātvā yaḥ karoti
sa siddhibhāk // VRrs_6.2 // § 1781

ācāryo jñānavāndakṣo
rasaśāstraviśāradaḥ /
mantrasiddho mahāvīro
niścalaśivavatsalaḥ // VRrs_6.3
// § 1783

devībhaktaḥ sadā dhīro
devatāyāgatatparaḥ /
sarvāmnāyaviśeṣajñaḥ kuśalo
rasakarmaṇi /
evaṃ lakṣaṇasaṃyukto rasavidyāgurur
bhavet // VRrs_6.4 // § 1786

5

gurubhaktāḥ sadācārāḥ satyavanto
dṛḍhavrataḥ /
nirālasyaḥ svadharmajñāḥ
sadājñāparipālakāḥ // VRrs_6.5
// § 1788

dambhamātsaryanirmuktāḥ kulācāreṣu
dīkṣitāḥ /
atyantasādhakāḥ śāntā
mantrārādhanaatparaḥ /
ityevaṃ lakṣaṇairyuktāḥ śiṣyāḥ syuḥ
sūtasiddhaye // VRrs_6.6 // § 1791

10

sahāyāḥ sodyamāstatra yathā
 śiṣyāstato+adhikāḥ /
 kulīnāḥ svāmibhaktāśca kartavyā
 rasakarmaṇi // VRrs_6.7 // § 1793

nāstikā ye durācārāścumbakā
 guruto+aparāt /
 vidyāṃ grahītumicchati
 cauryacchadmakhalotsavāt //
 VRrs_6.8 // § 1795

5 na teṣāṃ sidhyate kiṃcin
 maṇimantrauṣadhādikam /
 kurvanti yadi mohena nāśayanti svakaṃ
 dhanam /
 iha loke sukhaṃ nāsti paraloke tathaiva
 ca // VRrs_6.9 // § 1798

tasmād bhaktibalādeva saṃtuṣyati yadā
 guruḥ /
 tadā śiṣyeṇa sā grāhyā
 rasavidyātmasiddhaye /
 10 hastamastakayogena varam labdhvā
 susādhayet // VRrs_6.10 // § 1801

ātaṅkarahite deśe dharmarājye
 manorame /
 umāmaheśvaropete samṛddhe nagare
 śubhe // VRrs_6.11 // § 1803

kartavyam sādhanam tatra rasarājasya
dhīmatā /
atyantopavane ramye
caturdvāropaśobhite // VRrs_6.12
//§ 1805

tatra śālā prakartavyā suvistīrṇā
manoramā /
samyagvātāyanopetā divyacitrair
vicitritā // VRrs_6.13 //§ 1807

tatsamīpe same dīpte kartavyam
rasamaṇḍapam /
atiguptam suvistīrṇam
kapāṭārgalaśobhitam // VRrs_6.14
//§ 1809

5

dhvajachattravitānāḍhyaṃ
puṣpamālāvilambitam /
bherīkāhalaghaṇṭādiśṛṅgīnādāvanāditam
// VRrs_6.15 //§ 1811

bhūḥ samā tatra kartavyā sudṛḍhā
darpaṇopamā /
tanmadhye vedikā ramyā kartavyā
lakṣaṇānvitā // VRrs_6.16 //§ 1813

10

niṣkatrayam hemapattram rasendram
navaniṣkakam /

amlena mardayed yāmaṃ tena liṅgaṃ
tu kārayet // VRrs_6.17 // § 1815

dolāyantre sāranāle jambīrasthaṃ
dinaṃ pacet /
talliṅgaṃ pūjayettatra
suśubhairupacārakaiḥ // VRrs_6.18
// § 1817

5 liṅgakoṭisahasrasya yatphalaṃ
samyagarcanāt /
tatphalaṃ koṭiguṇitaṃ
rasaliṅgārcanādbhavet // VRrs_6.19
// § 1819

brahmahatyāsahasrāṇi
gohatyāścāyutāni hi /
tatkṣaṇādvilayaṃ yānti rasaliṅgasya
darśanāt // VRrs_6.20 // § 1821

sparśanātprāpyate muktiriti satyaṃ
śivoditam /
āgneyyāṃ śrīghoreṇa mantrarājena
cārcayet // VRrs_6.21 // § 1823

10 aṣṭādaśabhujāṃ śubhraṃ pañcavakraṃ
trilocanam /
pretārūḍhaṃ nīlakaṇṭhaṃ rasaliṅgaṃ
vicintayet // VRrs_6.22 // § 1825

tasyotsaṅge mahādevīmekavaktrāṃ
caturbhujām /
akṣamālāṅkuśaṃ dakṣe vāme
pāsābhayaṃ śubham /
dadhatīm taptahemābhām pītavastrām
vibhāvayet // VRrs_6.23 // § 1828

vāñmayī śrīḥ kāmarājaśaktibījaṃ
rasāṅkuśāyai namo dvādaśārṇaiṣā
jñeyā vidyā rasāṅkuśā // VRrs_6.24
// § 1829

anayā pūjayeddevīm
gandhapuṣpākṣatādibhiḥ /
nandībhṛṅgīmahākālakuḷīrān
pūrvadikkramāt /
pūjayen nāmamantraís ca
praṇavādinamo+antakaiḥ //
VRrs_6.25 // § 1832

5

eva nityārcanaṃ tatra kartavyaṃ
rasasiddhaye // VRrs_6.26 // § 1833

rasavidyā śivenoktā dātavyā sādhakāya
vai /
yathoktena vidhānena guruṇā
muditātmanā // VRrs_6.27 // § 1835

10

sumuhūrte sunakṣatre
candratārābalānvite /

kalaśaṃ toyasampūrṇaṃ
 hemaratnaphalairyutam //
 VRrs_6.28 // § 1837

sthāpayed rasaliṅgāgre divyavastreṇa
 veṣṭitam /
 gandhapuṣpākṣatair dhūpair
 naivedyaiśca supūjayet // VRrs_6.29
 // § 1839

5 pūjānte havanaṃ kuryādyonikuṇḍe
 sulakṣaṇe /
 tilājyaiḥ pāyasaiḥ puṣpaiḥ
 śatapuṣpādikaiḥ pṛthak // VRrs_6.30
 // § 1841

aghoreṇa rasāṅkuśyā homānte
 śiṣyamāhvayet /
 kālinīśaktisaṃyuktaṃ
 rasasiddhiparāyaṇam // VRrs_6.31
 // § 1843

yasyāstu kuñcitāḥ keśāḥ śyāmā yā
 padmalocanā /
 surūpā taruṇī bhinnā vistīrṇajaghanā
 śubhā // VRrs_6.32 // § 1845

10 saṃkīrṇahr̥dayā pīnastanabhāreṇa
 namritā /
 cumbanāliṅgasparśakomalā
 mṛdubhāṣiṇī // VRrs_6.33 // § 1847

aśvatthapattrasadṛśayonideśasuśobhitā
/
kṛṣṇapakṣe puṣpavatī sā nārī kālīnī
smṛtā /
rasabandhe prayoge ca uttamā sā
rasāyane // VRrs_6.34 // § 1850

tadabhāve surūpā tu yā kācit
taruṅāṅganā /
tasyā deyaṃ trisaptāhaṃ gandhakaṃ 5
ghṛtasamyutam /
karṣaikaikaṃ prabhāte tu sā
bhavetkālīnīsamā // VRrs_6.35
// § 1853

evaṃ śaktiyuto yo +asau dīkṣayet taṃ
gurūttamaḥ /
susnātam abhiṣiñceta mantreṇa
kalaśodakaiḥ // VRrs_6.36 // § 1855

aghorāmaṅkuśīm vidyāṃ
dadhyācchiṣyāya sadguruḥ /
yathāśaktyā suśiṣyeṇa dātavyā 10
gurudakṣiṇā // VRrs_6.37 // § 1857

athājñayā gurormantraṃ lakṣaṃ lakṣaṃ
pṛthagjapet /

oṃ hrām hrīm hrūṃ adyōratara
 prasphuṭa 2 prakāṭa 2 kaha 2 śamaya
 2 jāta 2 daha 2 pātaya 2 oṃ hrīm
 hraiṃ hrauṃ hrūṃ aghorāya phaṭ
 imam aghoramantram tu auṃ
 kāmarājaśaktibījarasāṅkuśāyai ājñayā
 vidyāṃ rasāṅkuśām /
 anayā pūjayeddevīm śaktim
 aṅkuśavidyayā // VRrs_6.38 // § 1860

daśāṃśaṃ juhuyātkuṇḍe trikōṇe
 hastamātrake /
 jātipuṣpaṃ trimadhvaktam pūrṇānte
 kanyakārcanam // VRrs_6.39 // § 1862

5 kṛtvātha praviśecchālām śuddhām
 liptām savedikām /
 ṣaṭkoṇaṃ maṇḍalaṃ tatra sindūreṇa
 dvihastakam // VRrs_6.40 // § 1864

vedikāyām likhetsamyak tadbahiś
 cāṣṭapattrakam /
 kamalaṃ caturasraṃ ca caturdvāraiḥ
 suśobhitam // VRrs_6.41 // § 1866

10 karṇikāyām nyaset khallam lohajaṃ
 svarṇalekhitam /
 tanmadhye rasarājam tu palānām
 śatamātrakam /
 pañcāśatpañcaviṃśad vā pūjayed
 rasaliṅgavat // VRrs_6.42 // § 1869

vajravaikrāntavajrābhrakāntapāṣāṇaṭaṅkaṇam
/
bhūnāgaḥ śaktayaścaitāḥ ṣaṭkoṇe
pūjayet kramāt // VRrs_6.43 // § 1871
1

gandhatālakakāsīsaṣilākaṅkuṣṭhabhūṣaṇam
/
rājāvarto gairikaṃ ca khyātā uparasā
amī /
pūjyā aṣṭadalesvete pūrvādīśānaṅam 5
kramāt // VRrs_6.44 // § 1874
2

rasakaṃ vimalā tāpyaṃ capalā tuttham
aṅjanam /
hiṅgulaṃ sasyakaṃ caiva khyātā ete
mahārasāḥ /
pūrvādīśānaparyantaṃ patrāgreṣu
prapūjayet // VRrs_6.45 // § 1877

pūrvadvāre svarṇaraupye dakṣiṇe
tāmrasīsake /
paścime vaṅgakāntau ca uttare 10
muṇḍatīkṣṇake /
sarvametad aghoreṇa pūjayed
aṅkuśānvitam // VRrs_6.46 // § 1880

1. uparasa
2. mahārasa

viḍam kāñjikayantrāṇi kṣāramṛllavaṇāni
 ca /
 koṣṭhī mūṣā
 vaṅkanālatuṣāṅgāraṇanopalāḥ //
 VRrs_6.47 // § 1882

bhastrikā daṇḍikānekā śilā
 khalvānyulūkhalam /
 svarṇakāropakaraṇam samastatulanāni
 ca // VRrs_6.48 // § 1884

5

mṛtkāṣṭhatāmralohotthapātrāṇi
 vividhāni ca /
 divyauṣadhīnām vargāśca
 rañjakasnehanāni ca /
 etāni dvārabāhye tu mūlamantreṇa
 pūjayet // VRrs_6.49 // § 1887

vāṅmāyā hrīm tataḥ kṣeṃ ca kṣmaśca
 pañcākṣaro manuḥ /
 anena mantreṇa bhairavaṃ tatra pūjayet
 /

10

sarveṣām rasasiddhānām nāma
 saṃkīrtayet tadā // VRrs_6.50
 // § 1890

vyālācāryaś candrasenaḥ
 subuddhirnaravāhanaḥ /
 nāgārjuno ratnaghoṣaḥ surānando
 yaśodhanaḥ // VRrs_6.51 // § 1892

indraśca māṇḍavyaścarpaṭī śūrasenakaḥ
/
āgamo nāgabuddhiś ca khaṇḍaḥ
kāpāliko mataḥ // VRrs_6.52 // § 1894

kāmāris tāntrikaḥ śambhur
laṅkālampāṭaśāradau /
bāṇāsuro muniśreṣṭho govindaḥ kapilo
baliḥ // VRrs_6.53 // § 1896

ete sarve tu sūtendrā rasasiddhā
mahābalāḥ /
caranti sarvalokeṣu nityā
bhogaparāyaṇāḥ // VRrs_6.54
// § 1898

5

saptaviṃśatisaṃkhyākā
rasasiddhipradāyakāḥ /
vaidyāḥ pūjyāḥ prayatnena tataḥ
kuryādrasārcanam // VRrs_6.55
// § 1900

harṣayandvijadevānāṃ
tarpayedīṣṭadevatāḥ /
kumārīyoginīyogīśvarānmelakasādhakān 10
/
tarpayet pūjayed bhaktyā
yathāśaktyanusārataḥ // VRrs_6.56
// § 1903

ityevaṃ sarvasambhārayuktaṃ
 kuryādrasotsavam /
 sarvavighnapraśāntyartham
 sarvepsitaphalapradam // VRrs_6.57
 //§ 1905

anyathā yo vimūḍhātmā
 mantradīkṣākramādvina /
 kartumicchati sūtasya sādhanam
 guruvarjitaḥ // VRrs_6.58 //§ 1907

5 nāsau siddhimavāpnoti
 yatnakoṭīśatairapi /
 tasmātsarvaprayatnena śāstroktam
 kārayetkriyam // VRrs_6.59 //§ 1909

samyaksādhanasodyamā guruyutā
 rājājñayālamkṛtā
 nānākarmaparānmukhā rasaparāś
 cādhyā janaiścārthitāḥ /
 mātrāyantrasupākakarmakuśalāḥ
 sarvauşadhe kovidāḥ teṣāṃ sidhyati
 nānyathā vidhibalācchrīpāradaḥ
 pāradaḥ // VRrs_6.60 //§ 1911

10 rasaśāstram pradātavyam viprāṇam
 dharmahetave /
 rājñe vaiśyāya vṛddhyartham
 dāsyārtham itarasya ca // VRrs_6.61
 //§ 1913

gurau tuṣṭe śivastuṣyecchive tuṣṭe
rasastathā /
rase tuṣṭe kriyāḥ sarvāḥ sidhyantyeva na
saṃśayaḥ // VRrs_6.62 // § 1915

rasavidyā dṛḍhaṃ gopyā
māturguhyamiva dhruvam /
bhaved vīryavatī guptā nirvīryā ca
prakāśanāt // VRrs_6.63 // § 1917

na rogiḍitaṃ kāryaṃ 5
bahubhirḍitaṃ tathā /
rogiṇāṃ bahubhirjñātaṃ
bhavennirvīryam auśadham //
VRrs_6.64 // § 1919

7 Adhyāya 7

rasaśālāṃ prakurvīta sarvabādhāvivarjite /
sarvaauśadhimaye deśe ramye
kūpasamanvite // VRrs_7.1 // § 1921

yakṣatryakṣasahasrākṣadigvibhāge
suśobhane /
nānopakaraṇopetāṃ prakāreṇa 10
suśobhitāṃ // VRrs_7.2 // § 1923

śālāyāḥ pūrvadigbhāge sthāpayed
 rasabhairavam /
 vahnikarmāṇi cāgneye yāmye
 pāṣāṇakarma ca // VRrs_7.3 // § 1925

nairṛtye śastrakarmāṇi vāruṇe
 kṣālanādikam /
 śoṣaṇam vāyukoṇe ca vedhakarmottare
 tathā /
 5 sthāpanam siddhavastūnām prakuryād
 īśakoṇake // VRrs_7.4 // § 1928

padārthasaṃgrahaḥ kāryo
 rasasādhanahetukaḥ /
 sattvapātanakoṣṭhīm ca jharatkoṣṭhīm
 suśobhanām // VRrs_7.5 // § 1930

bhūmikoṣṭhīm calatkoṣṭhīm jaladroṇyo
 +apyanekaśaḥ /
 bhastrikāyugalam tadvannalike
 vaṃśalohayoḥ // VRrs_7.6 // § 1932

Rasaratnasamuccayaṭīkā

10 svarṇādīmāyāḥ kuṇḍyo vartulapātrāṇi //
 VRrsṬī_7.6;1 § 1933

svaṇṇāyoghoṣaśulvāśmakūṇḍyaś
 carmakṛtām tathā /

karaṇāni vicitrāṇi dravyāṅyapi
samāharet // VRrs_7.7 // § 1935

kaṇḍaṇi peṣaṇi svalpā droṇīrūpāśca
vartulāḥ /
āyasāstaptakhallāśca mardakāśca
tathāvidhāḥ // VRrs_7.8 // § 1937

sūkṣmacchidrasahasrādhyā
dravyagālanahetave / § 1938

Rasaratnasamuccayaṭīkā

kaṭatrāṇi kaṣāyitacarmakhaṇḍāni // VRrsTī_7.9ab ;1
§ 1939

cālanī ca kaṭatrāṇi śalākā hi ca kuṇḍalī
// VRrs_7.9 // § 1940
1

cālanī trividhā proktā tatsvarūpaṃ ca
kathyate /
vaiṇavībhiḥ śalākābhirnirmitā grathitā
guṇaiḥ /
kīrtitā sā sadā sthūladravyāṅām gālāne 10
hitā // VRrs_7.10 // § 1943

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. sieve

iyam̐ catuṣkoṇā dīrghacālanī // VRrsṬī_7.10 ;1
§ 1944

5 tatra dīrghāḥ śalākāstiraścīnāśca vaṃśama-
yyaś catuṣkoṇakāṣṭhapaṭṭikāchidreṣu bahirnirg-
atāgrāḥ sūtrabaddhāḥ kāryāḥ // VRrsṬī_7.10 ;2
§ 1945

1

cūrṇacālanahetośca cālanyanyāpi
vaṃśajā // VRrs_7.11 // § 1946

karṇikārasya śālmalyā harijātasya
kambayā /
caturaṅgulavistārayuktayā nirmītā
śubhā // VRrs_7.12 // § 1948

2

10 kuṇḍalyaratnivistārā
chāgacarmābhiveṣṭitā /
vājivālāmbārānaddhatalā cālanikā parā
/
tayā pracālanam̐ kuryāddhartum̐
sūkṣmataram̐ rajaḥ // VRrs_7.13
// § 1951

Rasaratnasamuccayaṭīkā

kuṇḍalīm̐ kuṇḍalākārām̐ vartulām̐ ṭṛṭiyām̐ cā-
lanīm̐ vidadhyāt // VRrsṬī_7.13 ;1 § 1952

1. sieve :: v.2

2. sieve :: kuṇḍalī

vājivālā aśvapucchakeśāḥ // VRrsṬī_7.13;2
§ 1953

ambaraṃ vastram // VRrsṬī_7.13;3 § 1954
tadanyatareṇānaddhatalā baddhatalā // VRrsṬī_7.13;4
§ 1955

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

kuṇḍalī cālanyā veṣṭanī // VRrsBo_7.13;1
§ 1956

aratnivistārā prasāritakaniṣṭhāṅgulibaddham-
uṣṭihastapramāṇāyatā caturaṅgulavistr̥takarṇik-
ārādivalkalanirmitā aratnivistāraveṣṭanī yuktā 10
chāgacarmamaṇḍitā aśvapucchakeśasūkṣmava-
straracitataladeśā sūkṣmataradravyacālanārtham
aparavidhā cālanītyarthaḥ // VRrsBo_7.13;2
§ 1957

mūṣāmṛttuṣakārpāsavanopalakapiṣṭakam¹⁵
/
trividhaṃ bheṣajaṃ
dhātuḥjīvamūlamayaṃ tathā / § 1959

Rasaratnasamuccayabodhinī

śarkarā vālukā // VRrsBo_7.14a-d;1 § 1960

Rasaratnasamuccayaṭīkā

śarkarā atikṣudrapāṣāṅgaravakāḥ // VRrsṬī_7.14a-
d;1 § 1961

tadapekṣayā sthūlāḥ śvetāḥ kaṇāḥ sitopalāḥ
// VRrsṬī_7.14a-d;2 § 1962

5 śarkarāśabdena vālukāpi grāhyā // VRrsṬī_7.14a-
d;3 § 1963

1

śikhitrā govaram caiva śarkarā ca
sitopalā // VRrs_7.14 // § 1964

Rasaratnasamuccayabodhinī

sitopalā kaṭhinī phulakaḍī iti bhāṣā // VRrsBo_7.14;1
§ 1965

2

10 śikhitrāḥ pāvakocchiṣṭā aṅgārāḥ kokilā
matāḥ // VRrs_7.15 // § 1966

Rasaratnasamuccayaṭīkā

dagdhakāṣṭhakaṭhinakhaṇḍānāmeva śikhitr-
asaṃjñā kokilasaṃjñā ca // VRrsṬī_7.15;1 § 1967

saṃprati teṣāṃ sāmānyam avāntarabhedam
cāha śikhitrā iti // VRrsṬī_7.15;2 § 1968

15 pāvakena vahninā bhuktvā ucchiṣṭāḥ pari-
tyaktā aṅgārāḥ śikhitrāḥ kokilāśca matāḥ //
VRrsṬī_7.15;3 § 1969

-
1. śikhitra, śarkarā
 2. charcoal

viśeṣastvittham vahninā bhuktvā svayaṃ ty-
aktāḥ śikhitrā haṭhāt praktikūlavāyudhūlikṣepa-
mr̥ttikādinipīḍanādinā yatnena vahnito viyojitā
aṅgārāḥ kokilā matā iti ceti // VRrsṬī_7.15;4
§ 1970

5

te prajvalitā jalena vinā nirvāṇāḥ kṛtā vahni-
muktāḥ kṛtāḥ // VRrsṬī_7.15;5 § 1971

1

kokilāś cetitāṅgārā nirvāṇāḥ payasā
vinā // VRrs_7.16 // § 1972

Rasaratnasamuccayabodhinī

śikhitalakṣaṇe kokilā uktāḥ ataḥ kokilāśabd-
asyārtham āha kokilā iti // VRrsBo_7.16;1 § 1973

10

cetitāṅgārāḥ taptāṅgārāḥ payaso vinā svayaṃ
nirvāṇāḥ śāntāḥ cet te aṅgārāḥ kokilāḥ matāḥ ko-
kilāḥ kaylā iti bhāṣā // VRrsBo_7.16;2 § 1974

2

piṣṭakaṃ chagaṇaṃ chāṇaṃ upalaṃ
cotpalaṃ tathā /
giriṇḍopalasāṭhī ca
saṃśuṣkacchagaṇābhidhāḥ //
VRrs_7.17 // § 1976

15

Rasaratnasamuccayabodhinī

-
1. charcoal :: kokila
 2. dried cowdung

caṣakaṃ pānapātraṃ vāṭi glās iti prasiddham
// VRrsBo_7.17 ;1 § 1977

1 kācāyomṛdvarāṭānāṃ kūpikā caṣakāni
ca // VRrs_7.18 // § 1978

2 kūpikā kupikā siddhā golā caiva
giriṇḍikā // VRrs_7.19 // § 1979

5 caṣakaṃ ca kaṭorī ca vāṭikā khārikā
tathā /
kañcolī grāhikā ceti nāmānyekārthakāni
hi // VRrs_7.20 // § 1981

Rasaratnasamuccayabodhinī

kṣudraśiprāḥ kṣudrākārāḥ śuktayaḥ // VRrsBo_7.20 ;1
§ 1982

śūrpādiveṇupātrāṇi kṣudraśiprāśca
śaṅkhikāḥ / § 1983

Rasaratnasamuccayaṭikā

10 śaṅkhikāḥ kṣudraśaṅkhamayapātrāṇi // VRrsṬī_7.21ab ;1
§ 1984

-
1. bottle
 2. caṣakaparyāyāḥ

Rasaratnasamuccayaṭīkā

kṣurakā nāpitasya śastraviśeṣāḥ // VRrsṬī_7.21ab ;1
§ 1985

Rasaratnasamuccayaṭīkā

pākyo yavakṣāraḥ // VRrsṬī_7.20 ;1 § 1986

kṣuraprāśca tathā pākyah
yaccānyattatra yujyate / § 1987

Rasaratnasamuccayaṭīkā

pālikā darvī // VRrsṬī_7.21ab ;1 § 1988

5

Rasaratnasamuccayaṭīkā

karnīkā vilīti mahārāṣṭrabhāṣāyām // VRrsṬī_7.21ab ;1
§ 1989

sā cātra vartulākāradantapañktiśikharā grā-
hyā // VRrsṬī_7.21ab ;2 § 1990

pālikā karnīkā caiva

10

śākacchedanaśastrakāḥ // VRrs_7.21
// § 1991

śālāsammārjanādyaṃ hi
rasapākāntakarma yat /

tatropayogi yaccānyattatsarvaṃ
paravidyayā // VRrs_7.22 // § 1993

śrīrasānkuśayā sarvaṃ mantrayitvā
samarcayet /
anyathā tadgataṃ tejaḥ parigrhṇanti
bhairavāḥ // VRrs_7.23 // § 1995

5 rasasaṃcintakā vaidyā nighaṇṭujñāśca
vārttikāḥ /
sarvadeśajabhāṣājñāḥ saṃgrāhyāste+api
sādhakaiḥ // VRrs_7.24 // § 1997

rasapākāvasānaṃ hi sadāghoraṃ ca
jāpayet // VRrs_7.25 // § 1998

sodyamāḥ śucayaḥ sūrā baliṣṭhāḥ
paricārakāḥ // VRrs_7.26 // § 1999

dharmiṣṭhaḥ satyavāgvidvān
śivakeśavapūjakaḥ /
sadayāḥ padmahastaśca saṃyojyo
rasavaidyake // VRrs_7.27 // § 2001

10 patākākumbhapāthojamatsyacāpāṅkapāṅnikaḥ
/
anāmādhastharekhāṅkaḥ sa
syādamṛtahastavān // VRrs_7.28
// § 2003

adeśikaḥ kṛpāmukto lubdho
guruvarjitaḥ /
kṛṣṇarekhākaro vaidyo dagdhahastaḥ sa
ucyate // VRrs_7.29 // § 2005

nigrahamantrajñāste yojyā
nidhisādhane // VRrs_7.30 // § 2006

baliṣṭhāḥ satyavantaśca raktākṣāḥ
kṛṣṇavigrahāḥ /
bhūtrāsanavidyāśca te yojyā
balisādhane // VRrs_7.31 // § 2008

5

nirlobhāḥ satyavaktāro
devabrāhmaṇapūjakāḥ /
yaminaḥ pathyabhoktāro yojanīyā
rasāyane // VRrs_7.32 // § 2010

dhanavanto vadānyāśca
sarvopaskarasamyutāḥ /
guruvākyaratā nityaṃ dhātuvādeṣu te
śubhāḥ // VRrs_7.33 // § 2012

tattadauṣadhanāmajñāḥ śucayo
vañcānojjhitāḥ /
nānāviṣayabhāṣājñāste matā
bheṣajāhṛtau // VRrs_7.34 // § 2014

10

śucīnāṃ satyavākyaṇāmāstikānāṃ
manasvināṃ /

saṃdehojjhitacittānāṃ rasaḥ sidhyati
sarvadā // VRrs_7.35 // § 2016

daśāṣṭakriyayā siddho raso+asau
sādhakottamaḥ /
hā raso naṣṭamityuktvā sevetānyatra
taṃ rasam // VRrs_7.36 // § 2018

5 rasasiddho bhavenmartyo dātā bhoktā
na yācakaḥ /
jarāmukto jagatpūjyo divyakāntiḥ sadā
sukhī // VRrs_7.37 // § 2020

8 Adhyāya 8

kathyate somadevena
mugdhavaidyaprabuddhaye /
paribhāṣā rasendrasya śāstraiḥ
siddhaiśca bhāṣitā // VRrs_8.1
// § 2022

1

ardhaṃ siddharasasya
tailaghṛtayorlehasya bhāgo+aṣṭamaḥ
saṃsiddhākhilalohacūrṇavaṭakādī-
nāṃ tathā saptamaḥ
/

1. dhanvantaribhāga

yo dīyeta bhiṣagvarāya gadibhirnirdiśya
dhanvantarim sarvārogyasukhāptaye
nigadito bhāgaḥ sa dhanvantareḥ //
VRrs_8.2 // § 2024

1

bhaiṣajyagrīṇitadravyabhāgo +apy
ekādaśo hi yaḥ /
vaṇigbhyo gr̥hyate vaidyai rudrabhāgaḥ
sa ucyate // VRrs_8.3 // § 2026

2

pragr̥hyādhipkarudrāṃśaṃ yo
+asamīcīnam auśadham /
dāpayellubdhadhīr vaidyaḥ sa syād
viśvāsaghātakaḥ // VRrs_8.4 // § 2028

3

5

dhātubhir gandhakādyaiśca nirdravair
mardito rasaḥ /
suślakṣṇaḥ kajjalābho +asau
kajjalītyabhidhīyate // VRrs_8.5
// § 2030

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha kajjalīlakṣaṇamāha dhātubhiriti // VRrsTī_8.5 ;1
§ 2031

-
1. rudrabhāga (Def.)
 2. viśvāsaghātaka (bad physician/chemist)
 3. kajjalī

- dhātavaśca / § 2032
 svarṇaṃ rūpyaṃ ca tāmraṃ ca raṅgaṃ jasad-
 ameva ca / § 2033
 sīsaṃ lohaṃ ca saptaite dhātavo girisaṃbha-
 5 vāḥ / § 2034
 iti // VRrsTī_8.5;2 § 2035
 ādyaśabdena haritālamaṇṣīlādisaṃgrahaḥ
 // VRrsTī_8.5;3 § 2036
 cakāreṇopadhātusaṃgrahaḥ // VRrsTī_8.5;4
 10 § 2037
 teṣāṃ bhāgo rasasamo viṣamo vā yathopade-
 śaṃ grāhyaḥ // VRrsTī_8.5;5 § 2038
 saiva kajjalī dravaṃ dattvā marditā cedrasap-
 aṅkasamjñāṃ labhate // VRrsTī_8.5;6 § 2039
 15 kajjalyupayogaśca rasasindūrādividhānārthaṃ
 bodhyaḥ // VRrsTī_8.5;7 § 2040
 rasapaṅkopayogaṃ trailokyasundararasādiv-
 idhānārthaṃ vakṣyati // VRrsTī_8.5;8 § 2041
 1
 sadravā marditā saiva rasapaṅka iti
 smṛtā // VRrs_8.6 // § 2042
 2
 20 arkāṃśatulyād rasato +atha gandhān
 niṣkārdhatulyāt truṭīśo +abhi khalle /
 arkātape tīvratāre vimardiyāt piṣṭī
 bhavet sā navanītarūpā // VRrs_8.7
 // § 2044

1. rasapaṅka

2. piṣṭī (1)

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha piṣṭīlakṣaṇamāha arkāṃṣeti // VRrsṬī_8.7 ;1
§ 2045

niṣkārdhatulyānniṣkārdharūpabhāgamitād ity-
arthaḥ // VRrsṬī_8.7 ;2 § 2046

gandhakād arkāṃṣatulyād rasato+arkaśabdo 5
dvādaśasaṃkhyābodhakaḥ // VRrsṬī_8.7 ;3 § 2047

tasaṃkhyākā ye+aṃśā bhāgā niṣkārdhātm-
akā bhāgāstattulyād rasāt pāradāt // VRrsṬī_8.7 ;4
§ 2048

niṣkārdhetyupalakṣaṇaṃ gr̥hītakim̐cinmāna- 10
sya // VRrsṬī_8.7 ;5 § 2049

tena gandhakasya yo bhāgastato dvādaśa-
gunitaḥ pāradabhāgo+atra grāhya ityarthaḥ //
VRrsṬī_8.7 ;6 § 2050

yathoktabhāgam ubhayaṃ pṛthaggr̥hītvā tī- 15
vre+arkātape lohe khalve truṭīśa īṣanmānena pu-
naḥ punardattvā mardanānavanītarūpā mṛd-
ulā navanītākhyā ca piṣṭī bhavati // VRrsṬī_8.7 ;7
§ 2051

atra navanītākhyo gandhako bhakṣyaḥ pārad- 20
aśca bhakṣakaḥ // VRrsṬī_8.7 ;8 § 2052

sa tu nānārūpapiṣṭīṣu samāna eva // VRrsṬī_8.7 ;9
§ 2053

ato bhakṣyanāmnā bhedabodhakeneyaṃ na-
vanītākhyetyabhidhīyate // VRrsṬī_8.7 ;10 § 2054 25

asyā nāmāntaraṃ gandhakapiṣṭīti // VRrsṬī_8.7 ;11
§ 2055

1

1. piṣṭī (2)

khalle vimardya gandhena dugdhena
 saha pāradam /
 peṣaṇāt piṣṭatāṃ yāti sā piṣṭīti matā
 paraiḥ // VRrs_8.8 // § 2057

1

caturthāṃśasuvarṇena rasena
 ghrṣṭiṣaṣṭikā /
 bhavet pātanapiṣṭī sā
 rasasyottamasiddhidā // VRrs_8.9
 // § 2059

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 atha pātanapiṣṭīlakṣaṇamāha caturthāṃśeti
 // VRrsṬī_8.9;1 § 2060

caturthāṃśaṃ śuddhaṃ svarṇacūrṇaṃ pāra-
 damadhye prakṣipyā taptalohakhalve +amla-
 rasena jambīrādijena yāmaparyantaṃ dviyāmapa-
 10 ryaṅtaṃ vā mardanena saṃjātā cūrṇarūpā sā he-
 mapiṣṭīkāpi pātanopayogena siddhikaratvāt pā-
 tanapiṣṭī ityabhidhīyate // VRrsṬī_8.9;2 § 2061

tādrśīm piṣṭīm kṛtvā pātanāyantre +adhasth-
 apātrāntastala ūrdhvabhājane vā liptvā prahar-
 15 acatuṣṭayaparyantaṃ agniyogenordhvaṃ pāra-
 daṃ pātayet // VRrsṬī_8.9;3 § 2062

tadanantaraṃ pāradāt pṛthagbhūtvādhobhā-
 gasthatatsvarṇacūrṇaṃ ūrdhvalagnapāradaṃ ca

1. pātanapiṣṭī

yantrād bahirniṣkāsyaikīkṛtya punastaptaloha-
khalve+amlena rasena pūrvavanmardayitvā pū-
rvavat pātayet // VRrsTī_8.9;4 § 2063

evam śatadhā pātanena kṣīṇo gatihito ni-
rdoṣaḥ pāradaḥ sthīro+agnisaho bhavati // 5
VRrsTī_8.9;5 § 2064

tataśca bījādijāraṇakrameṇālpāyāsenaiva de-
halohakarātvarūpottamasiddhipradaśca bhavat-
ītyarthaḥ // VRrsTī_8.9;6 § 2065

1

rūpyam vā jātarūpam vā 10
rasagandhādibhirhatam /
samutthitam ca bahuśaḥ sā kṛṣṭī
hematārayoḥ // VRrs_8.10 // § 2067

Rasaratnasamuccayabodhinī

jātarūpam suvarṇam // VRrsBo_8.10;1 § 2068
samutthitam iti antarbhūtaṇyarthaprayogas
tena samutthāpitam śoṣitamityartha ūrdhwapāt-
anāyantre sādhitamityartha vā // VRrsBo_8.10;2 15
§ 2069

sā utthāpanakriyā // VRrsBo_8.10;3 § 2070
kṛṣṭīti // VRrsBo_8.10;4 § 2071
svarṇaraupyayoḥ sā kriyā kṛṣṭīti bodhyam //
VRrsBo_8.10;5 § 2072 20

rasādibhiḥ saha svarṇam vā raupyam vā ken-
acinmāraḥkadravyeṇa saṃmardya bahuśaḥ ātape

1. kṛṣṭī

śoṣayed athavā rasagandhādibhirmāritam sva-
rṇam raupyam vā bahuvāram ūrdhvapātanaya-
ntreṇa samutthāpayet sā kriyā kṛṣṭī bodhyā //
VRrsBo_8.10;6 § 2073

5 piṣṭīm kṣipet suvarṇāntar na varṇo
hīyate tayā // VRrs_8.11 // § 2074

Rasaratnasamuccayabodhinī

pūrvarītyā kṛtayā suvarṇaraupyayor anyatar-
akṛṣṭyā saha suvarṇam saṃmardya puṭanena sv-
arṇasya varṇānyatā na jāyate // VRrsBo_8.11;1
§ 2075

10 svarṇakṛṣṭyā kṛtam bījam rasasya
parirañjanam // VRrs_8.12 // § 2076

Rasaratnasamuccayabodhinī

bījam nirvāpaṇaviśeṣeṇa ityādinā vakṣyamā-
ṇalakṣaṇo dhātuviśeṣāṇām vicitrasaṃskāraviśe-
ṣaḥ // VRrsBo_8.12;1 § 2077

15 uktaparakāreṇaiva kṛtasvarṇakṛṣṭīnirmitam bī-
jam pāradam rañjayet // VRrsBo_8.12;2 § 2078

Rasaratnasamuccayaṭīkā

- atha kṛṣṭīlakṣaṇamāha rūpyamiti // VRrsṬī_8.12 ;1
§ 2079
- jātarūpyaṃ suvarṇam // VRrsṬī_8.12 ;2 § 2080
ādiśabdena māksikahiṅgulādiparigrahaḥ //
VRrsṬī_8.12 ;3 § 2081 5
- tairmāritam punaḥ punaḥ pañcamitrasaṃsk-
āreṇa prakṛtyavasthāpannam kṛtam // VRrsṬī_8.12 ;4
§ 2082
- evam saptavāram daśavāram votthāpitasva-
rṇatāram ca krameṇa hemakṛṣṭī tārakṛṣṭī cābhi- 10
dhīyate // VRrsṬī_8.12 ;5 § 2083
- rasagandhādiyogena malavyapohanād ujja-
lam utkṛṣṭam sārūpyam svarṇam tāram cetya-
rthaḥ // VRrsṬī_8.12 ;6 § 2084
- tām svarṇakṛṣṭim drute hīnavarṇasvarṇe kṣi- 15
pet // VRrsṬī_8.12 ;7 § 2085
- tena kṣepeṇa varṇo na hīyate tatsvarṇam hīn-
avarṇam na drśyate // VRrsṬī_8.12 ;8 § 2086
- pūrṇavarṇam drśyata ityārthaḥ // VRrsṬī_8.12 ;9
§ 2087 20
- evameva hīnavarṇatāre tārakṛṣṭyāḥ kṣepeṇ-
āpi tāram pūrṇavarṇam bhavatītyartha+api bo-
dhyāḥ // VRrsṬī_8.12 ;10 § 2088
- kṛtam kalpitaṃ saṃskṛtam ityārthaḥ // VRrsṬī_8.12 ;11
§ 2089 25
- bījam śuddham svarṇotpādakam lohadhā-
tvādipāradasya pītavarṇatvakaram bhavet //
VRrsṬī_8.12 ;12 § 2090
- rasahrdaye+aṣṭamāvabodhe pāradasya kṛṣṭi-
mapi pūjyapādā udājahruḥ // VRrsṬī_8.12 ;13 30
§ 2091

1

tāmraṃ tīkṣṇasamāyuktaṃ drutaṃ
 nikṣīpya bhūriśaḥ /
 sagandhalakucadrāve nirgataṃ
 varalohakam // VRrs_8.13 // § 2093

Rasaratnasamuccayabodhinī

varalohaprastutaprakāramāha tāmramiti //
 VRrsBo_8.13;1 § 2094

5 tīkṣṇasamāyuktaṃ tīkṣṇalauhasamūyuktaṃ //
 VRrsBo_8.13;2 § 2095

bhūriśaḥ saptavārān ityarthāḥ // VRrsBo_8.13;3
 § 2096

10 tīkṣṇalauhaṃ tāmraṃ ca agnisamṭāpena dr-
 avīkr̥tya gandhakacūrṇamiśritalakucarase nikṣi-
 ped ghanībhūtaṃ tadvayamuttolya punaḥ drā-
 vayitvā pūrvarase nikṣīped evaṃ saptavārān //
 VRrsBo_8.13;4 § 2097

15 drutamityatra mṛtaṃ iti pāṭho mṛtaṃ bhasm-
 ībhūtaṃ // VRrsBo_8.13;5 § 2098

evaṃ prakriyayā tasmād utkr̥ṣṭalauhaṃ nirg-
 amiṣyatīti // VRrsBo_8.13;6 § 2099

2

tena raktīkr̥taṃ svarṇaṃ
 hemaraktīyudāhṛtaṃ // VRrs_8.14
 // § 2100

-
1. varalohakam
 2. hemaraktī

nikṣiptā sā drute svarṇe
varṇotkarṣavidhāyinī /
tārasya rañjanī cāpi bījarāgavidhāyinī
// VRrs_8.15 // § 2102

1

evameva prakartavyā tārarakṭī
manoharā /
rañjanī khalu rūpyasya bījānāmapī
rañjanī // VRrs_8.16 // § 2104

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha hemaraktītārarakṭyōr lakṣaṇaṃ phalaṃ 5
cāha tāmramiti // VRrsṬī_8.16;1 § 2105

tīkṣṇalohena samabhāgena saṃyuktam ekīk-
ṛtaṃ tāmraṃ bahuvāraṃ drutaṃ kṛtvā gandha-
kasahite lakucarase nirvāpayet // VRrsṬī_8.16;2
§ 2106

10

tadvallohamiti khyātaṃ tārasya rañjanī drute
tasminnikṣepeṇetyarthaḥ // VRrsṬī_8.16;3 § 2107

tārarakṭīkaraṇārthaṃ tu varalohena tāram eva
dhamanenaikīkṛtya raktīkṛtaṃ kāryaṃ sāpi rū-
pyasya bījānāṃ ca rañjanī raktavarṇotpādikā // 15
VRrsṬī_8.16;4 § 2108

2

-
1. tārarakṭī
 2. dala

mṛtena vā baddharasena vānyallohena
 vā sādhitamanyaloham /
 sitam ca pītatvamupāgataṃ taddalam hi
 candrānalayoḥ prasiddham //
 VRrs_8.17 // § 2110

māsakṛtabaddhena rasena saha yojitam
 /
 sādhitam vānyallohena sitam pītam ca
 taddalam // VRrs_8.18 // § 2112

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 saṃprati tāradaḷasya svarṇadaḷasya ca lakṣa-
 ṇamāha mṛteneti // VRrsṬī_8.18;1 § 2113

mṛtena bhasmībhūtena pāradena yena kena-
 cidravyeṇa baddho yaḥ pāradastena baddha-
 pāradena mṛtena lohena vā sādhitam saṃskṛ-
 10 tam anyaloham vijātīyam loham sitatvam upā-
 gataṃ prāptaṃ śvetavarṇaviśiṣṭam athavā pīta-
 tvam upāgataṃ prāptaṃ pītavarṇaviśiṣṭam bha-
 vet // VRrsṬī_8.18;2 § 2114

tatkrameṇa candradalam analadalam svarṇa-
 15 dalaṃ śāstre prasiddham // VRrsṬī_8.18;3 § 2115

analaḥ svarṇam // VRrsṬī_8.18;4 § 2116

kṛtrimarajataṃ kṛtrimasvarṇam cetyarthaḥ
 // VRrsṬī_8.18;5 § 2117

ravā iti nāmnā loke prasiddham // VRrsṬī_8.18;6
 20 § 2118

1

1. śulbanāga

mākṣikeṇa hatam tāmraṃ daśavāraṃ
samutthitam /
tadvadviśuddhanāgaṃ hi dvitayaṃ
taccatuṣpalam // VRrs_8.19 // § 2120

nīlāñjanahataṃ bhūyaḥ saptavāraṃ
samutthitam /
iti saṃsiddhametaddhi śulvanāgaṃ
prakīrtyate // VRrs_8.20 // § 2122

Rasaratnasamuccayabodhinī

śulvanāgamāha mākṣikeṇeti // VRrsBo_8.20 ;1 5
§ 2123

svarṇamākṣikeṇa saha mārītaṃ tāmraṃ tathā
sīsakaṃ ca pṛthak pṛthak daśavāraṃ samutth-
āpitaṃ kṛtvā tayoh pratyekaṃ catuṣpalam ād-
āya ekīkuryāttataḥ tadubhayaṃ bhūyaḥ nīlāñja- 10
na saha bhasmīkṛtya saptavāraṃ samutthāpa-
yed evaṃ ca tayoh śulvanāga iti saṃjñā jāyate iti
// VRrsBo_8.20 ;2 § 2124

Rasaratnasamuccayaṭīkā

saṃprati śulbanāgalakṣaṇamāha mākṣikeṇeti
// VRrsṬī_8.20 ;1 § 2125 15

samabhāgamākṣikeṇa mārītaṃ tāmraṃ pañc-
amitrasaṃskāreṇa samutthitam kuryāt // VRrsṬī_8.20 ;2
§ 2126

evam daśavāraṃ kṛtvā tadvattāmrvanmākṣ-
 ikeṇaiva māritaṃ viśuddhaṃ nāgaṃ tadubh-
 ayaṃ mithaḥ samaṃ catuspalamitaṃ grhītvā
 punar nīlāñjanaena samabhāgena māritaṃ pañc-
 5 amitrasaṃskāreṇa punarutthāpitaṃ kuryāt //
 VRrsTī_8.20 ;3 § 2127

evam saptavāraṃ māraṇapūrvakotthāpanena
 saṃśuddham etaddravyadvaṃdvaṃ rasaśāstre
 śulbanāgamiti kīrtitam // VRrsTī_8.20 ;4 § 2128

10 sādhitastena sūtendro vadane vidhr̥to
 nr̥ṇām /
 nihanti māsamātreṇa mehavyūhaṃ
 viśeṣataḥ // VRrs_8.21 // § 2130

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tadupayogamāha sādhitā iti // VRrsTī_8.21 ;1
 § 2131

taccūrṇaṃ pāradena samabhāgena śuddhena
 15 sahājamūtrena saṃmardya vajramūṣāyāṃ dhm-
 ānena jātaṃ khoṭaṃ śodhanagaṇena saha dhm-
 ānācchuddhaṃ kṛtvā taṃ khoṭabaddhaṃ pāra-
 daṃ mukhamadhye yo dhārayettasya mehasam-
 ūhanāśo bhavet // VRrsTī_8.21 ;2 § 2132

20 pathyāśanasya varṣeṇa palitavalibhiḥ
 saha /

ḡṛdhradrṣṭīrasatpuṣṭiḥ

sarvārogyasamanvitaḥ // VRrs_8.22

//§ 2134

1

lohaṃ lohāntare kṣiptaṃ dhmātaṃ

nirvāpitaṃ drave /

pāṇḍupītaprabhaṃ jātaṃ

piñjarītyabhidhīyate // VRrs_8.23

//§ 2136

Rasaratnasamuccayaṭīkā

piñjarīlakṣaṇamāha lohamiti // VRrsṬī_8.23 ;1

§ 2137

5

yathā jasadāṃ mūṣāyāṃ tāmre nikṣipyā dhm-
ānenaikībhūtaṃ patrajādyauṣadhīrase pītavarg-
ajarase vā nikṣepātpittalaṃ bhavati tadvadany-
adapi tādr̥gvarṇaṃ saṃkīrṇalohaṃ piñjarīvā-
cyaṃ bhavati // VRrsṬī_8.23 ;2 § 2138

10

sā oṣadhīpatrajā śabdavācyā // VRrsṬī_8.23 ;3
§ 2139

yasyā utpattau kāraṇaṃ bījasthāne patrameva
bhavati // VRrsṬī_8.23 ;4 § 2140

cīritapatrā hrasvakṣupaviśeṣarūpā ceyamup-
avana utpadyate // VRrsṬī_8.23 ;5 § 2141

15

2

1. piñjarī
2. candrārka

bhāgāḥ ṣoḍaśa tārasya tathā dvādaśa
 bhāsvataḥ /
 ekatrāvartitāstena candrārkaṁ
 kathyate // VRrs_8.24 // § 2143

Rasaratnasamuccayabodhinī

candrārkaṁjñāmāha bhāgā iti // VRrsBo_8.24;1
 § 2144

- 5 bhāsvataḥ tāmrasya // VRrsBo_8.24;2 § 2145
 ekatrāvartitāḥ ekasminneva pātre yugapad
 dravīkṛtya āloḍitāḥ // VRrsBo_8.24;3 § 2146
 tena tathā āloḍanena // VRrsBo_8.24;4 § 2147

Rasaratnasamuccayaṭīkā

10 candrārkaṁ lakṣayati bhāgā iti // VRrsṬī_8.24;1
 § 2148

āvartitā dhmanenaikībhūtarasarūpā ityarthāḥ
 // VRrsṬī_8.24;2 § 2149

- 15 bhāsvatastāmrasya // VRrsṬī_8.24;3 § 2150
 candrārkasya khoṭabaddharasena vedhātka-
 akotpattiśca rasasāre+abhihitā // VRrsṬī_8.24;4
 § 2151

1

sādhyalohe +anyalohaṁ cetprakṣiptaṁ
 vaṅkanālataḥ /

1. nirvāṇam

nirvāpaṇaṃ tu tatproktaṃ
vaidyairnirvāhaṇaṃ khalu //
VRrs_8.25 // § 2153

kṣipennirvāpaṇaṃ dravyaṃ nirvāhye
samabhāgikam /
āvāhyaṃ vāpanīye ca bhāge dṛṣṭe ca
dṛṣṭavat // VRrs_8.26 // § 2155

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha nirvāhalakṣaṇamāha sādhyaloha iti //
VRrsṬī_8.26 ;1 § 2156 5

yasyāṃ kriyāyāṃ sādhyalohē nirvāhye lohe
drute sati tasmimstatrānyalohaṃ vaṅkanāla-
taḥ prakṣiptaṃ vaṅkanālajadhmanēnaiva dru-
taṃ kṛtvā prakṣiptaṃ bhavatītyarthaḥ // VRrsṬī_8.26 ;2
§ 2157 10

vaṅkanāletyuktyā bhastrādiyadhmanavyāvṛ-
tṭiḥ // VRrsṬī_8.26 ;3 § 2158

nirvāhaṇaṃ ekīkaraṇamiti yāvat // VRrsṬī_8.26 ;4
§ 2159

nirvāpaṇaṃ nirvāhaṇaṃ cetyanarthāntaram 15
// VRrsṬī_8.26 ;5 § 2160

ekīkaraṇārthakanirvāpaṇaśabdaprayogastu sa-
mṣprati nopalabhyate // VRrsṬī_8.26 ;6 § 2161

kiṃtu sarvatra tadarthaṃ nirvāhaṇaśabda
eva prayukto dṛṣyate // VRrsṬī_8.26 ;7 § 2162 20

etacca nirvāhaṇaṃ prāyo bījādisaṃskārārthaṃ
kriyate // VRrsṬī_8.26 ;8 § 2163

yathā pārādodare bījānāṃ garbhadrāvaṇa-
yogyatāsaṃpādanārthaṃ nirvāhaṇasaṃskāraṃ
vyājahāra rasahr̥daye / § 2164

mṛtanāgaṃ mṛtavaṅgaṃ mṛtavaraśulbaṃ mṛ-
5 taṃ tathā tīkṣṇaṃ / § 2165

ekaikaṃ hemavare śatanirvyūḍhaṃ dravati
garbhe ca // VRrsṬī_8.26;9 § 2166

iti // VRrsṬī_8.26;10 § 2167

ekaguṇasvarṇe nāgādyanyatamaṃ śataguṇa-
10 nirvāhitaṃ kāryam ityarthah // VRrsṬī_8.26;11
§ 2168

evaṃ saṃskṛtaṃ svarṇaṃ varabījaṃ bhavati
// VRrsṬī_8.26;12 § 2169

atha nirvāpaṇadravyabhāgānuktisthāne ta-
15 ddravyasya kiyaḍbhāgaprakṣepaḥ kāryastadāha
kṣipediti // VRrsṬī_8.26;13 § 2170

kṣipennirvāhayedityarthah // VRrsṬī_8.26;14
§ 2171

kṣepasāmānyād anuktāvāvāpadravyamānam
20 apyāha āvāpyamiti // VRrsṬī_8.26;15 § 2172

āvāpalakṣaṇam asminnevādhyāye vakṣyati //
VRrsṬī_8.26;16 § 2173

vāpanīye lohādye drute dravye // VRrsṬī_8.26;17
§ 2174

tatra bhāge drṣṭa ukte tu drṣṭavaduktabhāga-
mitameva tannirvāhaṇadravyam āvāpadravyaṃ
ca kṣipet // VRrsṬī_8.26;18 § 2175

1

1. vāritaram

mṛtaṃ tarati yattoye lohaṃ vāritaraṃ hi
tat // VRrs_8.27 // § 2176

Rasaratnasamuccayaṭīkā

mṛtalohasya bodhakānāṃ vividhapāribhāṣik-
aśabdānāṃ lakṣaṇānyāha mṛtamiti // VRrsṬī_8.27 ;1
§ 2177

tallohaṃ vāritaram ucyate yanmṛtaṃ sattoye 5
prakṣiptaṃ taratīti // VRrsṬī_8.27 ;2 § 2178

1

aṅguṣṭhatarjanīghrṣṭaṃ yat tad
rekhāntare viśet /
mṛtalohaṃ taduddiṣṭaṃ
rekhāpūrṇābhidhānataḥ //
VRrs_8.28 // § 2180

Rasaratnasamuccayabodhinī

rekhāpūrṇalauhalakṣaṇamāha aṅguṣṭheti //
VRrsBo_8.28 ;1 § 2181 10

tadrekhāntare tayoh tarjanyaṅguṣṭhayoh re-
khāntare rekhāvakāśe aṅguṣṭhatarjanībhyāṃ gh-
arṣaṇe kṛte yatra lauhe tayoraṅgulyoh rekhāsam-
ūhaḥ aṅkito bhavedityarthaḥ // VRrsBo_8.28 ;2
§ 2182 15

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. rekhapūrṇa

tallohaṃ rekhāpūrṇamucyate yanmṛtam aṅg-
uṣṭhatarjanīmadhye saṃmarditaṃ tayoh sūkṣm-
arekhāntaraṃ praviśediti // VRrsTī_8.28;1 § 2183

1

gudaguñjāsukhasparśamadhvājyaiḥ
saha yojitam /
5 nāyāti prakṛtiṃ dhmānād
apunarbhavam ucyate // VRrs_8.29
//§ 2185

Rasaratnasamuccayabodhinī

nirutthalauhalakṣaṇamāha guḍeti // VRrsBo_8.29;1
§ 2186

sukhasparśaḥ ṭaṅkaṇaṃ nirutthīkārakamitra-
pañcakavarge ṭaṅkaṇaśabdagrahaṇāt yaduktaṃ
10 rasendrasāre / § 2187

madhusarpistathā guñjā ṭaṅkaṇaṃ guggulu-
stathā / § 2188

mitrapañcakametattu gaṇitaṃ dhātumelane
// VRrsBo_8.29;2 § 2189

15 iti // VRrsBo_8.29;3 § 2190

mitrapañcakoktagugguloḥ kāryamatra guḍ-
ena saṃpādanīyamiti // VRrsBo_8.29;4 § 2191

prakṛtiṃ svarūpam // VRrsBo_8.29;5 § 2192

20 apunarbhavam apunarutthānaṃ nirutthamiti
yāvat // VRrsBo_8.29;6 § 2193

1. apunarbhava

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha pūrṇamṛtaṃ talloham apunarbhavam
ucyate // VRrsṬī_8.29 ;1 § 2194

yat pratyekaṃ samabhāgair guḍādibhiḥ sa-
mastaiḥ saha miśritaṃ piṇḍīkṛtaṃ mūṣāma-
dhye prakṣipyā dhmānena prakṛtiṃ pūrvāv- 5
asthām āmalohabhāvaṃ na prāpnuyāditi //
VRrsṬī_8.29 ;2 § 2195

1

tasyopari guru dravyaṃ dhānyaṃ
copanayeddhruvam /
haṃsavat tīryate vāriṇyuttamaṃ
parikīrtitam // VRrs_8.30 // § 2197

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athottamākhyamṛtalohalakṣaṇamāha yadvā pū-10
rṇamṛtaṃ yallohaṃ vāritaraṃ svaprṣṭha upanī-
taṃ dhānyaṃ dhārayati // VRrsṬī_8.30 ;1 § 2198

dhānyabhāraṃ sahata ityārthaḥ // VRrsṬī_8.30 ;2
§ 2199

tatra lohe taddhānyaṃ kathaṃ tarati tadupa- 15
mayāha yathā jale haṃsaviśeṣāstaranti tadvat ta-
thā dhānyabhārasahaṃ tanmṛtaloham uttamam
iti nāmnā śāstre kīrtitam // VRrsṬī_8.30 ;3 § 2200

atra bahuṣu pustakeṣu ūnamaṃ parikīrtitam
ityapi pāṭhaḥ // VRrsṬī_8.30 ;4 § 2201

20

1. ūnama, uttama

tasya svayam ūnam ūnabhāraṃ laghvapi ya-
llohaṃ svāpekṣayā gurudravyaṃ gurudhānyaṃ
vā māti sahata iti vyutpattyā kliṣṭārthabodhakaḥ
sa pāṭho nātipriyaḥ // VRrsṬī_8.30 ;5 § 2202

1

5 raupyena saha saṃyuktaṃ dharmātaṃ
raupyena cel laget /
tadā nirutthamityuktaṃ lohaṃ tad
apunarbhavam // VRrs_8.31 // § 2204

Rasaratnasamuccayabodhinī

nirutthasya lakṣaṇāntaramāha raupyeṇeti //
VRrsBo_8.31 ;1 § 2205

10 raupyaṃ lauhaṃ ca ekatra saṃsthāpya bha-
strayā dharmāpanena yadi parasparaṃ miśrībha-
vet tadāpi nirutthaṃ jñeyam // VRrsBo_8.31 ;2
§ 2206

Rasaratnasamuccayaṭīkā

15 athāpunarbhavākhyamṛtalohasyaiva nirutth-
asaṃjñāprāpakam lakṣaṇamāha raupyeṇeti //
VRrsṬī_8.31 ;1 § 2207

saṃyuktaṃ melāpakamadhvājyaṃ dattvā mū-
ṣāyāṃ saṃyojitaṃ na laget na sajjetaikībhāvaṃ
na prāpnuyād ityārthaḥ // VRrsṬī_8.31 ;2 § 2208

1. nirutthāpunarbhava

ekībhāvaśca raupyamānavṛddhyā bodhyaḥ
// VRrsṬī_8.31 ;3 § 2209

spaṣṭīkṛtaṃ caitad rasasaṃketakalikāyām /
§ 2210

lohamadhvājyagaṃ tāraṃ svapramāṇaṃ bh- 5
avedyadā / § 2211

tadā lohaṃ nirutthaṃ syādanyathā sādhave-
tpunaḥ // VRrsṬī_8.31 ;4 § 2212

iti // VRrsṬī_8.31 ;5 § 2213

tāraṃ śuddhatāraṃ // VRrsṬī_8.31 ;6 § 2214 10

1

nirvāpaṇaviśeṣeṇa tattadvarṇaṃ

bhavedyadā /

mṛdulaṃ citrasaṃskāraṃ tadbījamiti

kathyate // VRrs_8.32 // § 2216

Rasaratnasamuccayabodhinī

bījamāha nirvāpaṇeti // VRrsBo_8.32 ;1 § 2217

pūrvanirdiṣṭasādhyalohe tattallohamārakānya-
lohanikṣeparūpanirvāhaṇākhyasaṃskāraviśeṣeṇa 15

yadā sādhyalohaṃ prakṣiptalauhavarṇaṃ bh-
vet tadā mṛdulaṃ sukhasparśaṃ citrasaṃskā-

ram āhitāpūrvaguṇāntaraṃ tat bījamiti jñeyam
// VRrsBo_8.32 ;2 § 2218

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. bīja

atha jāraṇāsaṃskāre prakṣepārhasya bījasya
lakṣaṇamāha nirvāhaṇeti // VRrsṬī_8.32 ;1 § 2219

nirvāhyate prakṣepeṇaikīkriyate +aneneti vy-
utpattyā nirvāhaṇaśabdena nirvāhakam dra-
5 vyaṃ grāhyam // VRrsṬī_8.32 ;2 § 2220

prakṣepeṇa guṇaviśeṣotpādanapūrvakaikībh-
āvasāmānyācca tena śabdena vāpanadravyasy-
āpi saṃgrahaḥ kāryaḥ // VRrsṬī_8.32 ;3 § 2221

etadabhiprāyeṇaiva nirvāpaṇaviśeṣeṇetyapi pā-
10 ṭho drśyate // VRrsṬī_8.32 ;4 § 2222

tena nirvāhaṇena nirvyūḍham yadbījopādā-
narasalohādi tattadvarṇam nirvāhaṇadravyasya
samānavarṇam śāstranirdiṣṭavarṇam ca bhavati
// VRrsṬī_8.32 ;5 § 2223

vāpanadravyeṇa mṛdu ca bhavettathā sattv-
abhasmotpādakavidhibhyāṃ ca prāptamārda-
15 vam // VRrsṬī_8.32 ;6 § 2224

tathā kr̥to vicitrasaṃskāro garbhadrāvako ra-
ktavargakaṣāye niṣecanarūpo melāpakadravyas-
20 aṃyogādiśca yasyetyevaṃguṇaviśiṣṭam rasaśā-
stre siddhabījamityabhidhīyate // VRrsṬī_8.32 ;7
§ 2225

bījam dvividham pītam sitam ceti bhedāt //
VRrsṬī_8.32 ;8 § 2226

tadapi pratyekaṃ dvividham // VRrsṬī_8.32 ;9
§ 2227

akṛtrimam kṛtrimam ca // VRrsṬī_8.32 ;10
§ 2228

yaddhi khanisambhūtam śuddham svarṇam
30 rajatam vā tad akṛtrimam // VRrsṬī_8.32 ;11
§ 2229

yattu dhāturasoparasasamyogakriyāviśeṣaja-
nitasvarṇarajatotpādanayogyatāsaṃpannam pī-
tam svarṇarītyādi śvetam vaṅgādi tatkr̥trimam
ityācakṣate // VRrsTī_8.32 ;12 § 2230

tadapi pratyekaṃ dvividham // VRrsTī_8.32 ;13
§ 2231

śuddham miśram ca // VRrsTī_8.32 ;14 § 2232
śuddhamekaikaṃ miśram mithaḥ saṃkīrṇam
// VRrsTī_8.32 ;15 § 2233

punarapi sarvam etattridhā bhavati // VRrsTī_8.32 ;16
§ 2234

kalpitaṃ rañjitaṃ pakvaṃ ca // VRrsTī_8.32 ;17
§ 2235

tatra tatkalpitaśabdavācyam yacchuddharas-
oparasaśuddhamāritaṃ mithaḥ saṃyuktaṃ mi- 15
śram vā lohādidvaṃdvīkṛtam ekaikaṃ sattvak-
araṇavidhinā nirvāhaṇena dvaṃdvamelāpakav-
idhinā ca militaṃ śuddham jātamārdavam tad
evaikībhāvam vrajati ca raktādivargeṣu secan-
ena prāptavarṇam rañjitasamjñakaṃ bhavati // 20
VRrsTī_8.32 ;18 § 2236

nirvāhaṇena hemaśeṣakṛtaṃ tāraśeṣakṛtaṃ
vā yadbījam bhūddharayantrādiṣu puṭitaṃ tatpa-
kvabījam vadanti // VRrsTī_8.32 ;19 § 2237

evam cedamuktalakṣaṇam sarvabījānām sa- 25
mṅrāhakaṃ bodhyam // VRrsTī_8.32 ;20 § 2238

atra rasoparasānām śodhanaṃ tu sūryāvartā-
digaṇena kuryāt // VRrsTī_8.32 ;21 § 2239

śāsaraktabhāvanayā kāntaṃ śudhyati // VRrsTī_8.32 ;22
§ 2240

30

sauvarṇaṃ rājataṃ patraṃ ca lavaṇakṣārāml-
aravisnuhīkṣīrair liptaṃ dhmātaṃ paścānnirgu-
ṇḍīrase bahuvāraṃ niṣecitaṃ sacchudhyati //
VRrsṬī_8.32 ;23 § 2241

5 nāgavaṅgaghoṣatāmraṇi tu prataptāni nirgu-
ṇḍīrasasekais tanmūlarajaḥpravāpaiśca śudhya-
nti // VRrsṬī_8.32 ;24 § 2242

sarvo+api lohaḥ pratapto māksīkadaradavāp-
ena bahuvāraṃ kṛtena śudhyati // VRrsṬī_8.32 ;25
§ 2243

10 rasoparasānāṃ sattvāni mūloktavidhinā pāt-
ayet // VRrsṬī_8.32 ;26 § 2244

saṃprati bījanirvāhaṇavidhiṃ rasahrdayo-
ktaṃ vakṣyāmi // VRrsṬī_8.32 ;27 § 2245

1

15 idameva vinirdiṣṭaṃ vaidyairuttaraṇaṃ
khalu /
saṃsprṣṭalohayorekalohasya
parināśanam // VRrs_8.33 // § 2247

Rasaratnasamuccayabodhinī

uttaraṇamāha idamiti // VRrsBo_8.33 ;1 § 2248
idaṃ saṃsprṣṭalohayor ityādinā vakṣyamāṇar-
ūpam ityarthah // VRrsBo_8.33 ;2 § 2249

20 uttaraṇamiti saṃjñāviśeṣah // VRrsBo_8.33 ;3
§ 2250

1. uttaraṇa

saṃsr̥ṣṭeti miśritalauhayoḥ ekalohasya pa-
rināśanam dhmāpanādikriyāviśeṣeṇa ekasmāt
anyat pṛthakkr̥tya bhasmīkaraṇam ekasmād any-
asya bahirniṣkāśanam vā // VRrsBo_8.33;4 § 2251

1

pradhmatam vaṅkanālena 5
tattāḍanamudāhṛtam // VRrs_8.34
// § 2252

Rasaratnasamuccayabodhinī

tāḍanamāha pradhmatamiti // VRrsBo_8.34;1
§ 2253

tat uttaraṇakriyāniṣpannam saṃsr̥ṣṭalauhay-
orekaloham // VRrsBo_8.34;2 § 2254

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha tāḍanasamjñāmāha saṃsr̥ṣṭeti // VRrsṬī_8.34;1
§ 2255

parisādhanam dhmānenāvaśeṣakārakam ya-
dvaṅkanālena pradhmatam prakarṣeṇa dhmā-
nam kriyate tadrasaśāstre tāḍanaśabdena kathi-
tam // VRrsṬī_8.34;2 § 2256

15

yathā ghoṣādvaṅgam vināśya tāmrasyāvaśe-
śārtham dhmānam tacca gārakoṣṭhyam kāryam
// VRrsṬī_8.34;3 § 2257

1. tāḍana

1

cūrṇābhraṃ śālisamyuktaṃ
 vastrabaddhaṃ hi kāñjike /
 niryātaṃ
 mardanādvastrāddhānyābhramiti
 kathyate // VRrs_8.35 // § 2259

2

kṣārāmladrāvakairyuktaṃ
 dhmatamākarakoṣṭhake /
 yastato nirgataḥ sāraḥ
 sattvamityabhidhīyate // VRrs_8.36
 // § 2261

Rasaratnasamuccayabodhinī

- 5 sattvamāha kṣāreti // VRrsBo_8.36 ;1 § 2262
 kṣāraḥ ṭaṅkaṇaṃ lauhaśodhakatvāt amlaḥ kā-
 ṅjikādikaṃ drāvakaḥ guñjāṭaṅkaṇamadhvājya-
 guḍāḥ drāvakapañcakāḥ ityuktasvarūpaḥ taiḥ
 // VRrsBo_8.36 ;2 § 2263
- 10 ākarakoṣṭhike koṣṭhikāyantre // VRrsBo_8.36 ;3
 § 2264
 sāraḥ sthirāṃśaḥ prasādabhāga iti yāvat //
 VRrsBo_8.36 ;4 § 2265

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. dhānyābhra
2. sattva

sattvalakṣaṇamāha kṣārāmleti // VRrsṬī_8.36 ;1
§ 2266

kṣāro yavakṣārādiḥ // VRrsṬī_8.36 ;2 § 2267

amlaṃ jambīrarasādi // VRrsṬī_8.36 ;3 § 2268

drāvakaṃ guḍagugguluguñjādi // VRrsṬī_8.36 ;4
§ 2269

drāvako gaṇo vakṣyamāṇaḥ // VRrsṬī_8.36 ;5
§ 2270

pañcājaṃ pañcagavyādi // VRrsṬī_8.36 ;6
§ 2271

10

matsyādipiṇḍīdravyaṃ ca tadyuktaṃ tena pi-
ṇḍīkṛtaṃ rasoparasādi dravyaṃ // VRrsṬī_8.36 ;7
§ 2272

ākarakoṣṭhaka ākaro vakṣyamāṇaḥ // VRrsṬī_8.36 ;8
§ 2273

15

koṣṭhikā varṇanasthānagranthaḥ // VRrsṬī_8.36 ;9
§ 2274

tatrokte yogye koṣṭhe koṣṭhayantre +aṅgāra-
koṣṭhyādaḥ ca mūṣāyāṃ prakṣipyā yadā bhastrā-
vaṅkanālādinā dhmātaṃ syāttadā tato dravyād 20
dravarūpo yaḥ sāro nirgacchati pṛthagākār-
eṇa nipatati tatsattvamucyate // VRrsṬī_8.36 ;10
§ 2275

1

koṣṭhikāśikharāpūrṇaiḥ kokilair
dhmānayogataḥ /
ākaṅṭhamanuprāptair ekakolīsako
mataḥ // VRrs_8.37 // § 2277

25

1. (eka)kolīsaka

Rasaratnasamuccayabodhinī

ekakolīsakamāha koṣṭhiketi // VRrsBo_8.37 ;1
§ 2278

koṣṭhikāyantrāgrabhāgaparyantam aṅgārair-
āpūrya dhmāpanavaśāt māraṇīyadravyaiḥ mū-
5 ṣākaṅṭhaparyantamāgataiḥ upalakṣito yat ka-
rma ekakolīsakākhyāḥ kriyāviśeṣo mataḥ //
VRrsBo_8.37 ;2 § 2279

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha dhmānakriyāyā mānaviśeṣajñānārthaṃ
kṛtāyāḥ kolīsakasamjñāyā lakṣaṇamāha koṣṭhik-
10 āśikhareti // VRrsṬī_8.37 ;1 § 2280

śikharaparyantaṃ paripūrṇakokilānāṃ dhm-
ānena mūṣākaṅṭhaparyantaṃ yadāpacayo bha-
vati tāvaddhmānasyaikakolīsaka iti samjñā //
VRrsṬī_8.37 ;2 § 2281

15 asyā eva nālisaketi paryāyāntaram // VRrsṬī_8.37 ;3
§ 2282

1

drāvaṇe sattvapāte ca mādrukāḥ
khādirāḥ śubhāḥ /
durdrāve vaṃśajāste tu svedane
bādarāḥ śubhāḥ // VRrs_8.38 // § 2284

2

1. passendes Holz für Holzkohle
2. hiṅgulākṛṣṭa

vidyādhārākhyayantrasthād
ārdrakadrāvamarditāt /
samākrṣṭo raso yo +asau hiṅgulākrṣṭa
ucyate // VRrs_8.39 // § 2286

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha hiṅgulākrṣṭarasamāha vidyādhareti //
VRrsṬī_8.39 ;1 § 2287

vidyādhārayantram dvividham nirjalaṃ saja- 5
lam ca // VRrsṬī_8.39 ;2 § 2288

tatra prathamam kanakasundaraprabhṛtiras-
ānām ūrdhvabhāge puṭanārtham upayujyate //
VRrsṬī_8.39 ;3 § 2289

tacca nyubjordhvpātreṇa saṃpuṭitam // 10
VRrsṬī_8.39 ;4 § 2290

yattu dvitīyam uttānapātraghaṭitam tadatra
vidyādharaśabdena grāhyam // VRrsṬī_8.39 ;5
§ 2291

ārdrakamarditād ityasyāgre hiṅgulāditi śeṣaḥ 15
// VRrsṬī_8.39 ;6 § 2292

1

svalpatālayutam kāṃsyam vaṅkanālena
tāḍitam /
muktaraṅgam hi tattāmram
ghoṣākrṣṭam udāhṛtam // VRrs_8.40
// § 2294

1. ghoṣākrṣṭa

Rasaratnasamuccayaṭīkā

ghoṣākṛṣṭasya lakṣaṇamāha svalpeti // VRrsṬī_8.40 ;1
§ 2295

tāditaṃ paridhmātam // VRrsṬī_8.40 ;2 § 2296
atra tālaḥ svalpaśabdena kāṃsyasya caturth-
5 āṃśena grāhyaḥ // VRrsṬī_8.40 ;3 § 2297
raṅgasya tāmṛātprthagbhūtvā vināśārthaṃ
tadupayogo bodhyaḥ // VRrsṬī_8.40 ;4 § 2298

1

tīkṣṇanīlāñjanopetaṃ dhmātaṃ hi
bahuśo dṛḍham /
kṛṣṇaṃ drutadrāvaṃ varanāgaṃ
taducyate // VRrs_8.41 // § 2300

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 varanāgalakṣaṇamāha tīkṣṇeti // VRrsBo_8.41 ;1
§ 2301

atra viśeṣyapadollekhābhāve +api varanāga
iti saṃjñābalādeva tīkṣṇanīlāñjanopetamityatra
nāgamiti viśeṣyapadaṃ śeṣaḥ bodhyaḥ // VRrsBo_8.41 ;2
15 § 2302

tīkṣṇalauhanīlāñjanasaṃyuktaṃ yat sīsakaṃ
bahuvāraṃ dṛḍham ādhmātaṃ sat sukomaḥ
kṛṣṇavarṇaṃ drutadrāvaṃ ca syāt tat sīsakaṃ
varanāgaṃ bodhyam // VRrsBo_8.41 ;3 § 2303

20 tīkṣṇamiti pṛthak pāṭhe nīlāñjanaṃ tīkṣṇalau-
haṃ ca ityārthaḥ // VRrsBo_8.41 ;4 § 2304

1. varanāga

Rasaratnasamuccayaṭīkā

varanāgasya lakṣaṇamāha tīkṣṇamiti // VRrsṬī_8.41 ;1
§ 2305

samabhāganīlāñjanasamṃyutam tīkṣṇalohaṃ sa-
mabhāgena ṭaṅkaṇaṃ dattvāndhamūṣāyāṃ dṛ-
ḍhaṃ dhmātaṃ sadyadā nāgāpekṣayāpyatim- 5
rdu kṛṣṇavarṇaṃ śīghradrāvaṃ ca bhavettada-
itad varanāgam ucyate // VRrsṬī_8.41 ;2 § 2306

arkāpāmārgakadalībhasmatoyena lolayet //
VRrsṬī_8.41 ;3 § 2307

tadvastragālitaṃ grāhyaṃ svacchatoyam tad- 10
ātape // VRrsṬī_8.41 ;4 § 2308

mṛdukrṣṭaṃ drutadrāvamiti pāṭhe dhmātvā
mūṣātaḥ kṛṣṭaṃ bahirākṛṣṭaṃ śītaṃ sadapi sa-
mṃjātamārdavam agniyogena śīghradrāvaṃ ca
bhavedityarthaḥ // VRrsṬī_8.41 ;5 § 2309 15

nāgādvaram śreṣṭham etad varanāgam iti //
VRrsṬī_8.41 ;6 § 2310

uttarapadasya pūrvanipātena siddho+ayam
śabdaḥ // VRrsṬī_8.41 ;7 § 2311

asyopayogaṃ tvasthirāṇaṃ kharparādisattv- 20
ānāṃ sthirīkaraṇārthaṃ pūjyapādā udājahrū ra-
sasāre // VRrsṬī_8.41 ;8 § 2312

tatprakārastu dvitīyādhyāye+atra rasakasa-
ttvavidhivyākhyāyāṃ prakāśita eva // VRrsṬī_8.41 ;9
§ 2313 25

nāgaṃ nīlāñjanopetamiti pāṭhastu prāmādika
eva // VRrsṬī_8.41 ;10 § 2314

sattvānāṃ hi sthirīkaraṇe nāgasyānupayogā-
diti bodhyam // VRrsṬī_8.41 ;11 § 2315

1

mṛtasya punarudbhūtiḥ
 samproktotthāpanākhyayā //
 VRrs_8.42 // § 2316

Rasaratnasamuccayaṭikā

utthāpanaśabdārthamāha mṛtasyeti // VRrsṬī_8.42 ;1
 § 2317

pāradarasoparasalohādīnām atimūrchitānām
 5 prākṛtaguṇakriyāsahitānām vā punarudbhūtiḥ
 punaḥ pūrvavat sthānāpannatvam utthāpanam
 ityabhidhīyate // VRrsṬī_8.42 ;2 § 2318

Rasaratnasamuccayabodhinī

utthāpanāmāha mṛtasyeti // VRrsBo_8.42 ;1
 § 2319

10 punarudbhūtiḥ yantrādiyogena svarūpāpād-
 anam ityarthāḥ // VRrsBo_8.42 ;2 § 2320

2

drutadravyasya nikṣepo drave
 taḍḍhālanam matam // VRrs_8.43
 // § 2321

Rasaratnasamuccayaṭikā

-
1. utthāpana
 2. ḍhālana

ḍhālanasaṃjñāṃ lakṣayati drutadravyasyeti
// VRrsTī_8.43 ;1 § 2322

yathā varalohakavidhau satīkṣṇatāmrasya dhm-
ānena drutasya lakucadrāve nikṣepo+atrādhyāye
prāguktaḥ sa ḍhālanaśabdena paribhāṣyate // 5
VRrsTī_8.43 ;2 § 2323

atha capalo dvividhaḥ // VRrsTī_8.43 ;3 § 2324
pāṣāṇaviśeṣaḥ kṛtrimo dhāturūpaśca // VRrsTī_8.43 ;4
§ 2325

tatra pāṣāṇaviśeṣo dvitīyādhyāya uktaḥ // 10
VRrsTī_8.43 ;5 § 2326

1

triṃśatpalamitaṃ nāgaṃ
bhānudugdhenā marditaṃ /
vimardya
puṭayettāvadyāvātkaṛṣāvaśeṣitaṃ //
VRrs_8.44 // § 2328

2

na tatpuṭasahasreṇa kṣayamāyāti
sarvathā /
capalo+ayaṃ samādiṣṭo vārttikair 15
nāgasambhavaḥ // VRrs_8.45 // § 2330

3

itthaṃ hi capalaḥ kāryo vaṅgasyāpi na
saṃśayaḥ // VRrs_8.46 // § 2331

-
1. capala aus Blei
 2. capala aus Zinn
 3. capala fṃr rasabandha

tatspr̥ṣṭahastasaṃspr̥ṣṭaḥ kevalo
badhyate rasaḥ // VRrs_8.47 // § 2332

sa raso dhātuvādeṣu śasyate na rasāyane
/
ayaṃ hi kharvaṇākhyena lokanāthena
kīrtitaḥ // VRrs_8.48 // § 2334

1

bhūbhujamaṅgaśakṛtoyaiḥ
prakṣālyāpahṛtaṃ rajaḥ /
kṛṣṇavarṇaṃ hi tatproktaṃ
dhautākhyam rasavādibhiḥ //
VRrs_8.49 // § 2336

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

dhautamāha bhūbhujamaṅgeti // VRrsBo_8.49 ;1
§ 2337

apahṛtam apacitam niḥsāritamityarthaḥ //
VRrsBo_8.49 ;2 § 2338

10 rajaḥ puṭanādikāle tatsaṃlagnāṅgārādicūrṇam
// VRrsBo_8.49 ;3 § 2339

tat capalībhūtam nāgaṃ vaṅgaṃ ca // VRrsBo_8.49 ;4
§ 2340

15 bhūnāgamalarasaiḥ tanmalamiśrajalairvā pa-
riśodhitamalādikaṃ kṛṣṇavarṇaṃ capalībhūtam
nāgaṃ vaṅgaṃ ca dhautanāgaṃ dhautavaṅgaṃ
ca proktaṃ iti niṣkarṣaḥ // VRrsBo_8.49 ;5 § 2341

1. dhauta

Rasaratnasamuccayaṭīkā

dhautasya lakṣaṇamāha bhūbhujāṅgeti //
VRrsṬī_8.49 ;1 § 2342

bhūbhujāṅgā bhūnāgāḥ // VRrsṬī_8.49 ;2
§ 2343

teṣāṃ śakṛnmṛdviśeṣarūpameva tatsaṃnidh- 5
āvupalabhyate // VRrsṬī_8.49 ;3 § 2344

etasyopayogastu kharasattvotpādanārthaṃ pa-
ñcamādhyāye prāgabhihita eva // VRrsṬī_8.49 ;4
§ 2345

1

dravyayor mardanādhmānād 10
dvaṃdvānaṃ parikīrtitam //
VRrs_8.50 // § 2346

Rasaratnasamuccayabodhinī

dvandvānam āha dravyayor iti // VRrsBo_8.50 ;1
§ 2347

saṃsr̥ṣṭadravyadvayaṃ mardayitvā dhmāpa-
nena dvandvānasamjñā jāyate // VRrsBo_8.50 ;2
§ 2348

dvandvānam ityatra bandhanam iti pāṭhānta-
ram // VRrsBo_8.50 ;3 § 2349

2

-
1. dvaṃdvāna
 2. bhañjinī

bhāgād dravyādhikakṣepam anu
 varṇasuvarṇake /
 dravairvā vahnikāgrāso bhañjanī
 vādibhir matā // VRrs_8.51 // § 2351

Rasaratnasamuccayabodhinī

bhañjanīmāha bhāgāditi // VRrsBo_8.51 ;1
 § 2352

- 5 varṇena suvarṇa iva tasmin varṇasuvarṇake
 rājapittale bhāgāt māraṇārthanirdiṣṭapraṁkṣe-
 pyabhāgam apekṣya dravyādhikakṣepam dravyā-
 nām praṁkṣeyadravyānām adhikakṣepam adhi-
 kapraṁkṣepam anu paścād adhikapraṁkṣepānant-
 10 aram ityarthah yaḥ vahnikāgrāsaḥ māraṇīyadr-
 avyagatavahninirvāpaṇam vāthavā dravair ja-
 lādibhiḥ yaḥ vahnikāgrāsaḥ sa bhañjanīti sa-
 mājñāyā vādibhiḥ rasavādibhiḥ matā kathitā //
 VRrsBo_8.51 ;2 § 2353

Rasaratnasamuccayaṭīkā

- 15 bhajanīlakṣaṇamāha bhāgādrūpyādhiketi //
 VRrsTī_8.51 ;1 § 2354
 anuvarṇasuvarṇake hīnavarṇasuvarṇe hema-
 krṣṭim dattvā śatāmśavidhinā raktapītavarṇotk-
 arṣārtham yatamānena sādakena pramādātkā-
 20 raṇāntareṇa vā yadā rūpyasya yo bhāgaḥ śāstra
 uktastam vihāya pramāṇāpekṣayādhikah kṣipy-
 ate tādrśakṣepam kṛtvā yadā varṇikāhrāse praḅ-

avasthitapītavarṇasyāpi hrāsaḥ kṣayo bhavati //
VRrsTī_8.51 ;2 § 2355

athavā dravyair vedhādāvanupadiṣṭadravy-
air vaṅganīlāñjanādibhiḥ saṃmīlanenāpi yo va-
rṇikāhrāsaḥ sā rasaśāstre bhañjanīti kathyate // 5
VRrsTī_8.51 ;3 § 2356

hemakṛṣṭerlakṣaṇaṃ tu // VRrsTī_8.51 ;4 § 2357
rūpyaṃ vā jātarūpaṃ vā rasagandhādibhirh-
atam / § 2358

samutthitaṃ ca bahuśaḥ sā kṛṣṭī hematārayoḥ 10
// VRrsTī_8.51 ;5 § 2359

iti prāguktameva // VRrsTī_8.51 ;6 § 2360
atra vidhau hemakṛṣṭiḥ // VRrsTī_8.51 ;7
§ 2361

rasadaradatāpyagandhakamanaḥśilārājavartakaṃ
vimalam / § 2362

puṭamṛtaśulbaṃ tāre nirvyūḍhaṃ hemakṛṣṭi-
riyam // VRrsTī_8.51 ;8 § 2363

iti // VRrsTī_8.51 ;9 § 2364
rasadaradādīnāṃ puṭena mṛtaṃ yacchulbaṃ 20
tattāre nirvāhitaṃ kuryāt // VRrsTī_8.51 ;10
§ 2365

śatāṃśavidhiśca / § 2366
aṣṭānavatir bhāgāstārastveko+api kanakabhā-
gaḥ syāt / § 2367 25

sūtasyaiko bhāgaḥ śatāṃśavidhیرهṣa vikhyā-
taḥ // VRrsTī_8.51 ;11 § 2368

iti rasahr̥daye // VRrsTī_8.51 ;12 § 2369
tatra nirvyūḍhatārabhāgasyādhikakṣepeṇānu
varṇasuvarṇe varṇanāśaḥ spaṣṭa eva // VRrsTī_8.51 ;13
§ 2370

1

pataṅgīkalkato jātā lohe tāre ca hematā
/
dināni katicitsthitvā yātyasau cullakā
matā // VRrs_8.52 // § 2372

Rasaratnasamuccayabodhinī

- cullakāmāha pataṅgīti // VRrsBo_8.52;1 § 2373
pataṅgīkalkataḥ pataṅgīkalkāntar ityarthāḥ
5 katiciddināni sthitvā lauham tāram ceti śeṣaḥ
tatra lauhe viśeṣataḥ tāre ca yā hematā svarṇa-
asādrśyam jātā asau hematā cullakā yāti cull-
akā iti samjñāṃ labhate ityarthāḥ iti matā //
VRrsBo_8.52;2 § 2374
10 cullakā gilṭī iti loke // VRrsBo_8.52;3 § 2375
yadvā lakṣaṇadvayamidam tena pataṅgītyār-
abhya hematā ityantena ślokārdhena hematāla-
kṣaṇam dinānītyādiślokārdhena ca cullakālava-
ṇam jñeyam // VRrsBo_8.52;4 § 2376
15 asmin pakṣe vakṣyamāṇapataṅgīrāgākhyara-
ñjakadravyaviśeṣasya kalkalepanena sarvalauhe
viśeṣataḥ raupye hematā iti samjñā jāyate //
VRrsBo_8.52;5 § 2377
hemno bhāvaḥ iti hematā svarṇasādrśyam //
20 VRrsBo_8.52;6 § 2378
tathā asau lauhatārayor hematā katicidd-
ināni sthitvā pataṅgīkalke ityāśayaḥ cullakā

1. cullakā

yāti cullaketyākhyayā khyātiṃ yātītyarthaḥ //
VRrsBo_8.52 ;7 § 2379

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha cullikālakṣaṇamāha pataṅgīkalkata iti //
VRrsṬī_8.52 ;1 § 2380

pataṅgī aśuddharasoparasādikṛtabījajīrṇaḥ pā- 5
radastadghaṭito yaḥ kalkastena jātaṃ yallohe
tāmrādaḥ gauravatejasvitvādiguṇasahitaṃ tāra-
tvaṃ hematā vā kiṃcitkālaparyantaṃ sthitvā na-
śyati sā kriyā culliketi matā // VRrsṬī_8.52 ;2
§ 2381

uktaṃ ca rasahr̥daye / § 2382

yaḥ punaretaiḥ kurute karmāśuddhair bha-
ved rasastasya / § 2383

avyāpakaḥ pataṅgī na rase rasāyane yojyaḥ //
VRrsṬī_8.52 ;3 § 2384

iti // VRrsṬī_8.52 ;4 § 2385

etai rasoparasaiḥ // VRrsṬī_8.52 ;5 § 2386

karma jāraṇādikarma // VRrsṬī_8.52 ;6 § 2387

pataṅgī pakṣivad ūrdhvagāmī // VRrsṬī_8.52 ;7
§ 2388

pāradaghaṭitakalkastu yogataraṅgiṇyādigrā-
nthokto bodhyaḥ // VRrsṬī_8.52 ;8 § 2389

tathā coktaṃ taraṅgiṇyām / § 2390

pāradaṣṭaṅka ekasyā dvipalaṃ pītakharpa-
ram / § 2391

mardayetsudṛḍhaṃ tāvad raso yāvad vilīyate
// VRrsṬī_8.52 ;9 § 2392

punar jambīranīreṇa guḍena ca samanvitam /
§ 2393

śoṣayeccātape piṣṭvā ślakṣṇam kṛtvā ca dhāry-
ate // VRrsṬī_8.52;10 § 2394

5 arkadugdhasya dātavyā bhāvanāstā yathā ta-
thā / § 2395

asya kalkasya siddhasya bhāga ekaśca ṭaṅka-
ṇaḥ // VRrsṬī_8.52;11 § 2396

10 tāmraṃ bhāgatrayaṃ dattvā dhāmyatām andh-
amūṣayā / § 2397

suvarṇaṃ divyatejaḥ syāt kuṅkumād atiricy-
ate // VRrsṬī_8.52;12 § 2398

iti // VRrsṬī_8.52;13 § 2399

15 evaṃ nāgārjunādigranthe tāratvotpādakaka-
lko+api draṣṭavyaḥ // VRrsṬī_8.52;14 § 2400

1

rañjitāddhi cirāllōhāddhmānādvā

cirakālataḥ /

viniryāsaḥ sa nirdiṣṭaḥ

paṭaṅgīrāgasamjñakaḥ // VRrs_8.53

// § 2402

Rasaratnasamuccayaṭīkā

saṃprati kriyāviśeṣasiddhasyāciravināśino lo-
hasthasya rāgasya samjñāmāha rañjitāditi //
20 VRrsṬī_8.53;1 § 2403

1. paṭaṅgīrāga

atrāpi pataṅgikalkata ityanuvartanīyam //
VRrsTī_8.53;2 § 2404

tādṛśakalkena rañjitāloḥāddhmānādiyatnena
vinā kālāntare dhmanena sadyo vā yo rāgo vi-
niryāti viyuja nirgacchati sa pataṅgīrāgasamjñ- 5
ako rasaśāstre khyātaḥ // VRrsTī_8.53;3 § 2405

Rasaratnasamuccayabodhinī

pūrvaśloke pataṅgī ityuktam ataḥ tāmeva vi-
vṛṇoti rañjitāditi // VRrsBo_8.53;1 § 2406

cirāddīrghakālaṃ vyāpya rañjitād vakṣya-
māṇaraktādivargānyatamavargeṇa rāgapariprā- 10
ptād yasmāt kasmādapi lauhād athavā cirakāla-
taḥ sudīrghakālaṃ dhmanāddhmāpitād yasmāt
kasmādapi rañjitalauhād yaḥ viniryāsaḥ niḥsra-
vaḥ sattvamiti yāvat nirgacchatīti śeṣaḥ sa pat-
aṅgīrāgasamjñakaḥ nirdiṣṭaḥ // VRrsBo_8.53;2 15
§ 2407

1

drute dravyāntarakṣepo lohādye kriyate
hi yaḥ /
sa āvāpaḥ pratīvāpas tadevācchādanam
matam // VRrs_8.54 // § 2409

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. āvāpa, pratīvāpa, ācchādana

- druta iti // VRrsṬī_8.54;1 § 2410
 etadudāharaṇaṃ yathā / § 2411
 suradālibhasma galitaṃ triḥsaptaḥṛtvo+atha
 gojalaṃ śuṣkaṃ / § 2412
 5 vāpena salilasadr̥śaṃ karoti mūṣāgataṃ tī-
 kṣṇaṃ // VRrsṬī_8.54;2 § 2413
 iti // VRrsṬī_8.54;3 § 2414
 tathā / § 2415
 suragopakadeharajaḥ suradāliphalaiḥ samā-
 10 ṃśakair deyaḥ / § 2416
 vāpo drute suvarṇe drutamāste tadrasapra-
 khyam // VRrsṬī_8.54;4 § 2417
 iti // VRrsṬī_8.54;5 § 2418
 rasaprakhyam jalasadr̥śam ityārthaḥ // VRrsṬī_8.54;6
 15 § 2419
 1

drute vahnisthite lohe
 viramyāṣṭanimeṣakam /
 salilasya parikṣepaḥ so +abhiṣeka iti
 smr̥taḥ // VRrs_8.55 // § 2421

Rasaratnasamuccayabodhinī

- abhiṣekamāha drute iti // VRrsBo_8.55;1
 § 2422
 20 vahnisthite prajvalitacullyupari eva avasthite
 // VRrsBo_8.55;2 § 2423

1. abhiṣeka

aṣṭanimeṣakam aṣṭavāram akṣṇor nimīlano-
nmīlanātmakam kālam viramyā dravībhavanān-
antaram apekṣya // VRrsBo_8.55;3 § 2424

1

taptasyāpsu vinikṣepo nirvāpaḥ
snapanam ca tat // VRrs_8.56 // § 2425

2

pratīvāpādikaṃ kāryaṃ drute lohe
sunirmale // VRrs_8.57 // § 2426

3

5

yadā hutāśo dīptārciḥ
śuklotthānasamanvitaḥ /
śuddhāvartas tadā jñeyaḥ sa kālaḥ
sattvanirgame // VRrs_8.58 // § 2428

4

drāvyadravyanibhā jvālā drṣyate
dhamane yadā /
drāvasyonmukhatā seyaṃ bījāvartaḥ sa
ucyate // VRrs_8.59 // § 2430

5

-
1. nirvāpa
 2. Zeitpunkt fñr āvāpa usw.
 3. śuddhāvarta
 4. bījāvarta
 5. svaṅgaśītala

vahnistham eva śītaṃ yattaduktaṃ
svāṅgaśītaḥ // VRrs_8.60 // § 2431

1

agnerākṛṣya śītaṃ yattad
bahiḥśītamucyate // VRrs_8.61
// § 2432

2

kṣārāmlair auṣadhairvāpi dolāyantre
sthitasya hi /
pacanaṃ svedanākhyam
syānmalaśaithilyakāraṅgam //
VRrs_8.62 // § 2434

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 svedanamāha kṣārāmlairiti // VRrsBo_8.62 ;1
§ 2435

auṣadhaiḥ tattallauhaśodhakadravyāṅgaṃ sv-
arasādibhir ityartham // VRrsBo_8.62 ;2 § 2436

10 malaśaithilyakāraṅgam svedanena mārḍave jāte
antarmalānāṃ pṛthakkaṅgam vīkaṅgam vā //
VRrsBo_8.62 ;3 § 2437

Rasaratnasamuccayaṭīkā

idānīm aṣṭādaśasaṃskārāṅgaṃ krameṇa lakṣ-
aṅgamāha kṣārāmlairiti // VRrsTī_8.62 ;1 § 2438

-
1. bahiḥśīta
 2. svedana

kṣārā yavakṣārsasarjanaṭaṅkaṅāḥ // VRrsṬī_8.62;2
§ 2439

amlam kāñjikādi // VRrsṬī_8.62;3 § 2440
auṣadhaistryūṣaṅādibhiḥ sarpākṣyādibhiḥca
// VRrsṬī_8.62;4 § 2441 5

tāstu rasaratnākare parigaṇitā eva svedanādy-
upayogikāñjikavidhau // VRrsṬī_8.62;5 § 2442
tathā ca tadgranthaḥ / § 2443

nānādhānyair yathāprāptaistuṣavarjyair jalā-
nvitaiḥ / § 2444 10

mṛdbhāṅḍe pūritam rakṣa yāvad amlatvam
āpnuyāt // VRrsṬī_8.62;6 § 2445

tanmadhye bhṛṅgarānmuṅḍī viṣṇukrāntā pu-
narnavā / § 2446

mīnākṣī caiva sarpākṣī sahadēvī śatāvarī // 15
VRrsṬī_8.62;7 § 2447

triphalā girikarṇī ca haṃsapādī ca citrakam /
§ 2448

samūlam kaṅḍayitvā tu yathālābham niveśa-
yet // VRrsṬī_8.62;8 § 2449 20

pūrvāmlabhāṅḍamadhye tu dhānyāmlakam
idaṃ smṛtam / § 2450

svedanādiṣu sarvatra rasarājasya yojayet //
VRrsṬī_8.62;9 § 2451

iti // VRrsṬī_8.62;10 § 2452 25

sthitasya tryūṣaṅādikalkalīptavastrāvṛtabhū-
rjapatrapoṭalikāmadhye sthitasya pāradayetya-
rthaḥ // VRrsṬī_8.62;11 § 2453

tryūṣaṅādikalko+api rasaratnākare+abhihitāḥ
/ § 2454 30

tryūṣaṇaṃ lavaṇaṃ rājī rajanī triphalādravam
/ § 2455

mahābalā nāgabalā meghanādā punarnavā
// VRrsṬī_8.62;12 § 2456

5 meṣāśṛṅgī citrakaṃ ca navasāraṃ samaṃ sa-
mam / § 2457

etat samastaṃ vyastaṃ vā pūrvāmlenaiva pe-
ṣayet // VRrsṬī_8.62;13 § 2458

10 tatkalkena lipedvastraṃ yāvad aṅgulamātra-
kam / § 2459

tanmadhye nikṣipet sūtaṃ baddhvā pacyād
dinatrayam // VRrsṬī_8.62;14 § 2460

dolāyantre +amlasaṃyukte svedito jāyate ra-
saḥ / § 2461

15 prakṣālya kāñjikaiḥ soṣṇaistam ādāya vimard-
ayet // VRrsṬī_8.62;15 § 2462

iti // VRrsṬī_8.62;16 § 2463

malaśaithilyakāraṃ malaśca dvādaśa do-
ṣāḥ // VRrsṬī_8.62;17 § 2464

20 tacchaithilyajanakam // VRrsṬī_8.62;18 § 2465
śithilānām eva hi teṣām mocayitum śakyatvāt
// VRrsṬī_8.62;19 § 2466

dvādaśa doṣāśca viṣaṃ vahnir malaśceti nais-
argikāstrayaḥ // VRrsṬī_8.62;20 § 2467

25 nāgaja ekaḥ // VRrsṬī_8.62;21 § 2468

vaṅgaja ekaḥ // VRrsṬī_8.62;22 § 2469

tathā bhūmijo girijo vārjaḥ // VRrsṬī_8.62;23
§ 2470

nāgajau dvau // VRrsṬī_8.62;24 § 2471

30 vaṅgajau ca dvau // VRrsṬī_8.62;25 § 2472

iti sapta kañcukākhyā ityevaṃ dvādaśa doṣā
devaiḥ prārthitamāheśvareṇa pārade saṃyojitā
bhavanti // VRrsṬī_8.62;26 § 2473

1

uditairauṣadhaiḥ sārdhaṃ sarvāmlaiḥ
kāñjikairapi /
peṣaṇaṃ mardanākhyam
syādbahirmalavināśanam //
VRrs_8.63 // § 2475

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

mardanamāha uditairiti // VRrsBo_8.63;1
§ 2476

uditairauṣadhaiḥ tatra tatroktabheṣajadravy-
āṇāṃ svarasaiḥ kvāthairvā ityārthaḥ // VRrsBo_8.63;2
§ 2477

10

Rasaratnasamuccayaṭikā

uditairiti // VRrsṬī_8.63;1 § 2478
vakṣyamāṇamardanavidhyuktair gr̥hadhūm-
ādyaauṣadhaiḥ sarvāmlairamlavetasapramukhair
amlavargoktairdravyaiḥ // VRrsṬī_8.63;2 § 2479
teṣāṃ rasenetyārthaḥ // VRrsṬī_8.63;3 § 2480
tathā kāñjikairapi pāradasya yatpeṣaṇaṃ tri-
dinaparyantaṃ kṛtaṃ tad bahirmalavināśanaṃ
bhavati // VRrsṬī_8.63;4 § 2481

15

1. mardana

bahirmalaḥ svedenāntarviśliṣṭo bhūtvā pār-
adadehādbahiḥ saṃśliṣṭo rāgato naisargikado-
ṣaṃ vihāya navavidho yo malastadvināśako bh-
avatīti // VRrsṬī_8.63;5 § 2482

- 5 kevalaṃ svedamardanābhyāṃ na sarvathā
bhujakañcukadoṣanāśanaṃ bhavati // VRrsṬī_8.63;6
§ 2483

1

mardanādiṣṭabhaiṣajyair
naṣṭapiṣṭatvakāraḥ /
tanmūrchanam hi
vaṅgāhibhujakañcukanāśanam //
VRrs_8.64 // § 2485

Rasaratnasamuccayaṭīkā

- 10 ato mardanapūrvakam agniyogena nāsaṃ
kṛtvā pāradasya yat piṣṭatvotpādanam tanm-
ūrchanasaṃskāranāmnāha mardanādiṣṭeti //
VRrsṬī_8.64;1 § 2486

- 15 mardanārtham vakṣyamāṇamūrchanasaṃsk-
āraavidhau kathitair gr̥hakanyādibhir naṣṭapi-
ṣṭatvakāraḥ yat karma mardanapūrvakapā-
canarūpaṃ tanmūrchanam ityabhidhīyate //
VRrsṬī_8.64;2 § 2487

- 20 samāsato lakṣaṇam tu dattagrāsasya grāsar-
ahitasya vā gālanapātanavyaktirekeṇa pūrvāva-
sthāpannatvam // VRrsṬī_8.64;3 § 2488

1. mūrchana

tacca mardanapākābhyāṃ bhavatīti mardan-
ottaram yantrapuṭānyatareṇa pāko+apyāṅatvena
bodhya iti dvau yaugikau // VRrsṬī_8.64;4 § 2489

bhūjaśabdena bhūjadoṣaprabhṛtītyartha bo-
dhyah // VRrsṬī_8.64;5 § 2490

5

te ca kañcukā āvarakāḥ sapta doṣā vaṅgāhid-
oṣapramukhāḥ // VRrsṬī_8.64;6 § 2491

te ca mardanāgnibhyāṃ naśyanti // VRrsṬī_8.64;7
§ 2492

vaṅgaśabdena vaṅgajadoṣo grāhyaḥ // VRrsṬī_8.64;8
§ 2493

ahiśabdena nāgajadoṣaśca // VRrsṬī_8.64;9
§ 2494

doṣāṅgāṃ nānātvena vividhadṛḍhaśithilasa-
ṃsargatāratamyena tannāśārthaṃ vividhopāya-
pradarśanam ucitam eveti na mardanasamskā-
reṇa mūrchanasya gatārthateti śaṅkyamiti bhā-
vaḥ // VRrsṬī_8.64;10 § 2495

15

tanmūrchanam hi vaṅgāhibhūjakañcukanāśa-
nam iti pāṭham grhītvayam vyākhyā // VRrsṬī_8.64;11
§ 2496

doṣatrayavināśanamiti pāṭhe tu naisargikado-
ṣanāśe sutarāṃ bahirdoṣanāśa ityabhiprāyaḥ //
VRrsṬī_8.64;12 § 2497

ata evāyam pāṭho rasahrdayaṭikāyāṃ catu-
rbhujamiśritair ādrtaḥ // VRrsṬī_8.64;13 § 2498

25

naisargikadoṣetaradoṣāṅgāṃ vāraṇāya pūrvot-
tamardanasamskāro naisargikadoṣavāraṇāyā-
yam iti vyavasthāyāḥ sukaratvāt // VRrsṬī_8.64;14
§ 2499

30

evaṃ ca vaṅgāhibhūjakañcukanāśanam iti pā-
 ṭho na manorama iti bodhyam // VRrsṬī_8.64 ;15
 § 2500

Rasaratnasamuccayabodhini

mūrchanamāha mardanāditi // VRrsBo_8.64 ;1
 5 § 2501

iṣṭabhaiṣajyaiḥ śodhakāditvena abhimatauṣa-
 dhaiḥ // VRrsBo_8.64 ;2 § 2502

naṣṭapiṣṭatvakāraḥ peṣaṇena svarūpanāśāt
 yanmūrtibaddhatvam // VRrsBo_8.64 ;3 § 2503
 10 vaṅgeti // VRrsBo_8.64 ;4 § 2504

nāgavaṅgādidoṣanāśanam // VRrsBo_8.64 ;5
 § 2505

etattu rasam uddiśya uktaṃ dhātvantarāṇām
 api svasvadoṣanāśanam iti ādipadena bodhyam
 15 // VRrsBo_8.64 ;6 § 2506

1

svedātapādiyogena svarūpāpādanam hi
 yat /
 tadutthāpanam ityuktaṃ
 mūrchāvyāpattināśanam //
 VRrs_8.65 // § 2508

Rasaratnasamuccayabodhini

1. utthāpana

utthāpanamāha svedeti // VRrsBo_8.65;1
§ 2509

svedaḥ ūrdhvaḥpātanādinā svedanam ātapaḥ
raudrasaṃtāpaḥ ādinā mardanādīnām graha-
ṇam // VRrsBo_8.65;2 § 2510 5

svarūpāpādanam prakṛtyavasthāpanam //
VRrsBo_8.65;3 § 2511

mūrchāvyāpattināśanam mūrchanakriyājani-
tasvarūpadhvaṃsarūpavipattivāraṇam // VRrsBo_8.65;4
§ 2512 10

Rasaratnasamuccayaṭīkā

svedeti // VRrsṬī_8.65;1 § 2513

svedaḥ kāñjikayā kṣārāmlalavaṇaiśca dolāya-
ntre svedanam // VRrsṬī_8.65;2 § 2514

ātapayogaḥ kāñjikādimarditarasasya kācapā-
tre sūryatāpasthe dhāraṇam // VRrsṬī_8.65;3 15
§ 2515

ādiśabdena sāgnikacullīsthe kaṭāhe vā pāra-
dasya tasya dhāraṇamityādi // VRrsṬī_8.65;4
§ 2516

tena pāradasya mūrchitasya yaccāñcalyatej- 20
asvitvagauravaviśiṣṭatvarūpam ātmarūpaṃ ta-
tpratiprāpaṇam tadutthāpanam ityucyate //
VRrsṬī_8.65;5 § 2517

1

svarūpasya vināśena piṣṭatvād
 bandhanam hi tat /
 vidvadbhirnirjitaḥ sūto naṣṭapiṣṭiḥ sa
 ucyate // VRrs_8.66 // § 2519

Rasaratnasamuccayabodhinī

bandhanamāha svarūpasyeti // VRrsBo_8.66 ;1
 § 2520

5 piṣṭam iṣṭabhaiṣajyaiḥ peṣaṇam piṣṭamiti bh-
 āvoktaḥ tasya bhāvaḥ // VRrsBo_8.66 ;2 § 2521

tattvāt svarūpasya vināśena svakīyaśubhr-
 atvacapalatvādirūpāpāyena yad rūpāpādanam
 iti śeṣastad bandhanam vahninānucchidyamān-
 10 atvaṃ mūrtibaddhatvam iti vā jñeyam iti śeṣaḥ
 // VRrsBo_8.66 ;3 § 2522

asyaiva naṣṭapiṣṭir iti samjñāntaramāha vidv-
 adbhiriti // VRrsBo_8.66 ;4 § 2523

nirjito bandhanena naṣṭasvarūpaḥ yadvā nirj-
 15 ito mṛtaḥ sa sūtaḥ vidvadbhir naṣṭapiṣṭir ucyate
 // VRrsBo_8.66 ;5 § 2524

1

uktauṣadhairmarditapāradasya
 yantrasthitasyordhvam adhaś ca
 tiryak /
 niryātanam pātanasaṃjñam uktaṃ
 vaṅgāhisamparkajakañcukagham
 // VRrs_8.67 // § 2526

1. pātana

Rasaratnasamuccayabodhinī

pātanātrayamāha uktauṣadhairiti // VRrsBo_8.67;1
§ 2527

niryātanam śodhanādyartham yat kdarthan-
amityarthaḥ // VRrsBo_8.67;2 § 2528

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha pātanasaṃskārasya lakṣaṇamāha uktau- 5
ṣadhairiti // VRrsṬī_8.67;1 § 2529

vakṣyamāṇapātanavidhau nirdiṣṭatriphalādi-
bheṣajaiḥ saha marditapāradasya tata ūrdhva-
pātanādiyantrasthitasya yanniryāpaṇam ūrdhv-
ādastiryakprāpaṇam tat pātanam ucyate // 10
VRrsṬī_8.67;2 § 2530

tena vaṅganāgajā yaugikadoṣā bhūjādisapta-
kañcukāśca sarvathā naśyanti // VRrsṬī_8.67;3
§ 2531

1

jalasaindhavayuktasya rasasya 15
divasatrayam /
sthitir āsthāpanī kumbhe yāsau
rodhanamucyate // VRrs_8.68
//§ 2533

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. rodhana

rodhanamāha jaleti // VRrsBo_8.68 ;1 § 2534

jalasaindhavābhyāṃ saha kumbhamadhye di-
vasatrayaṃ rasasya yā āsthāpanī ā samyak sthā-
panī ṣaṇḍhadoṣanāśanapūrvakaṃ svavīrye sth-
5 āpanakāriṇī kriyeti śeṣaḥ asau sthitiḥ sthāpanaṃ
rodhanamityucyate // VRrsBo_8.68 ;2 § 2535

idaṃ hi svedanādikriyājanitakadarthanena
ṣaṇḍhabhāvaprāptasya rasasya taddoṣanāśapū-
rvakavīryaprakarṣādhānārthaṃ jñātavyam //
10 VRrsBo_8.68 ;3 § 2536

granthāntare +asya bodhanam iti samjñā ni-
rdiṣṭā // VRrsBo_8.68 ;4 § 2537

Rasaratnasamuccayaṭīkā

rodhanaṃ lakṣayati jaleti // VRrsṬī_8.68 ;1
§ 2538

15 kumbhe vakṣyamāṇe ghaṭayantre // VRrsṬī_8.68 ;2
§ 2539

āpyāyanī puṣṭikarī // VRrsṬī_8.68 ;3 § 2540

atra saindhavamayamūṣāsampuṭitaṃ kṛtvai-
kaviṃśatidinaparyantaṃ bhūdharapuṭanaṃ sṛ-
20 ṣṭyambujaiḥ saha mardanaṃ ca kṛtvā tataḥ pa-
ram iti vākyaśeṣo bodhyaḥ // VRrsṬī_8.68 ;4
§ 2541

1

rodhanālabdhavīryasya
capalatvanivṛttaye /

1. niyamana

kriyate pārāde svedaḥ proktaṃ
niyamanam hi tat // VRrs_8.69
// § 2543

Rasaratnasamuccayabodhinī

niyamanamāha rodhanāditi // VRrsBo_8.69 ;1
§ 2544

svedaḥ svedanam // VRrsBo_8.69 ;2 § 2545
yadyapyatra svedanārtham dravyanirdeśo na 5
kṛtaḥ tathāpi adhyetṛṇām vijñānārtham granth-
āntaroktaṃ tannirdiśyate tathā ca rasendracintā-
maṇau / § 2546

sarpākṣīciñcikākanyābhṛṅgāraakanakāmbubhiḥ
/ § 2547 10

dinaṃ saṃsveditaḥ sūto niyamāt sthira-
vrajat // VRrsBo_8.69 ;3 § 2548
iti // VRrsBo_8.69 ;4 § 2549

niyamanam capalatvaparihārapūrvakasthira-
tvasaṃpādanam // VRrsBo_8.69 ;5 § 2550 15

Rasaratnasamuccayaṭīkā

labdhavīryasya pārādasyeti śeṣaḥ // VRrsṬī_8.69 ;1
§ 2551

svedaḥ pārādagarbhitamūṣām bhūmimadhye
gūḍhām kṛtvā bhūmyupari karīṣāgnir ityartham
// VRrsṬī_8.69 ;2 § 2552 20

1

1. dīpana

dhātupāṣāṇamūlādyaiḥ saṃyukto
 ghaṭamadyagaḥ /
 grāsārthaṃ tridinaṃ svedo dīpanaṃ
 tanmataṃ budhaiḥ // VRrs_8.70
 // § 2554

Rasaratnasamuccayabodhinī

- dīpanamāha dhātviti // VRrsBo_8.70 ;1 § 2555
 grāsārthaṃ ghanahemādīnām iti śeṣaḥ //
 5 VRrsBo_8.70 ;2 § 2556
 svedaḥ dolāyante kāñjikādīnā rasasya iti śe-
 ṣaḥ // VRrsBo_8.70 ;3 § 2557
 dīpanaṃ grāsaśaktisaṃjananakriyāviśeṣaḥ //
 VRrsBo_8.70 ;4 § 2558
 10 rasendracintāmaṇikāreṇa dīpanadravyāṇi any-
 avidhānyuktāni yathā / § 2559
 kāsīsaṃ pañcalavaṇaṃ rājikā maricāni ca /
 § 2560
 bhūśigrubījam ekatra ṭaṅgaṇena samanvitam
 15 // VRrsBo_8.70 ;5 § 2561
 āloḍya kāñjike dolāyante pākād dinaistribhiḥ
 / § 2562
 dīpanaṃ jāyate samyak sūtarājasya jāraṇe //
 VRrsBo_8.70 ;6 § 2563
 20 athavā citrakadrāvaiḥ kāñjike tridinaṃ pacet
 // VRrsBo_8.70 ;7 § 2564
 iti // VRrsBo_8.70 ;8 § 2565

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha dīpanasaṃskāraṃ lakṣayati dhātupāṣāṅ-
eti // VRrsṬī_8.70 ;1 § 2566

dhātavastāmrapatrādayaḥ // VRrsṬī_8.70 ;2
§ 2567

pāṣāṅḥ sphaṭikā mayūratutthakāsīsādayaḥ 5
// VRrsṬī_8.70 ;3 § 2568

mūlāni sarpākṣyādīmūlikāḥ // VRrsṬī_8.70 ;4
§ 2569

ādyaśabdena kṣāralavaṇodakādi grāhyam //
VRrsṬī_8.70 ;5 § 2570 10

ghaṭamadhyago ghaṭayantramadhyagaḥ pā-
radastridinaparyantaṃ svedyo bhavati yasmin
karmaṇi tad dīpanam iti khyātam // VRrsṬī_8.70 ;6
§ 2571

atha jāraṇāyām ayathābalaṃ ayathākramaṃ 15
ca grāsadānenājīrṇadoṣāt pārade vikriyā syād iti
grāsamānavicāro+avaśyaṃ kāryaḥ // VRrsṬī_8.70 ;7
§ 2572

1

iyānmānasya sūtasya
bhojyadravyātmikā mitiḥ /
iyatītyucyate yāsau grāsamānaṃ 20
samīritam // VRrs_8.71 // § 2574

Rasaratnasamuccayabodhinī

grāsamānamāha iyānmānasyeti // VRrsBo_8.71 ;1
§ 2575

1. grāsamāna

5 iyanmānasya etāvātparimāṇasya sūtasya sa-
 mbandhavivakṣayā ṣaṣṭhī iyanmite sūte itya-
 rthaḥ yā iyatī mitiḥ etāvātparimāṇam bhojya-
 dravyāṇām iti śeṣaḥ iti ucyate bhojyadravyātm-
 ikā grasanīyasvarṇādidravyāṇām mānanirdeśa-
 rūpā asau ukṭiḥ grāsamānaṁ samīritam iyanm-
 ānaḥ sūtaḥ iyanmānaṁ svarṇādidravyaṁ gras-
 ituṁ samarthaḥ evaṁrūpamānanirdeśaḥ grāsa-
 mānaṁ jñeyam // VRrsBo_8.71 ;2 § 2576

Rasaratnasamuccayaṭīkā

10 ato grāsamānākhyasaṁskārasya lakṣaṇam-
 āha iyanmānasyeti // VRrsṬī_8.71 ;1 § 2577

iyacchabdo+atra saṁskāryapāradasya gṛhī-
 tamānaviśeṣapalādivācakaḥ // VRrsṬī_8.71 ;2
 § 2578

15 tādrśamānamitapāradasyeyacatuḥṣaṣṭyaṁśā-
 dimitābhrakasattvabījādyātmakaṁ dravyaṁ bh-
 akṣaṇāya dattaṁ cet sukkena cīrṇaṁ jīrṇaṁ ca
 syāditi niścītā yā bījāder mitis tadgrāsamānaṁ
 khyātam // VRrsṬī_8.71 ;3 § 2579

1

20 grāsasya cāraṇaṁ garbhe drāvaṇaṁ
 jāraṇaṁ tathā /
 iti trirūpā nirdiṣṭā jāraṇā varavārttikaiḥ
 // VRrs_8.72 // § 2581

1. jāraṇā

Rasaratnasamuccayabodhinī

jāraṇātrayamāha grāsasyeti // VRrsBo_8.72 ;1
§ 2582

grāsasya grāsayogyasya svarṇāderityartham
cāraṇam rasāntaḥ kṣepaṇam garbhe drāvaṇam
rasāntaḥ taralībhavanam jāraṇam viḍayantrādi- 5
yogena dravībhūtagrāsasya pākaḥ // VRrsBo_8.72 ;2
§ 2583

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha jāraṇam lilakṣayiṣuḥ prathamam sād-
hāraṇamstadavasthābhedaṅ salakṣaṇān samāsata
āha grāsasyeti // VRrsṬī_8.72 ;1 § 2584 10

śreṣṭhai rasavārttākuśalaiḥ sarvavidhā jāraṇā
trirūpā triprakārā kathitā bhavati // VRrsṬī_8.72 ;2
§ 2585

tatra grāsasya cāraṇam pāradakarṭṛkagrāsa-
bhakṣaṇakaraṇam // VRrsṬī_8.72 ;3 § 2586 15

garbhadrāvaṇam grastabījādeḥ pāradodare
drutikaraṇam // VRrsṬī_8.72 ;4 § 2587

jāraṇam ca pārada ekībhāvo +anantadrḍhasa-
mbandhena // VRrsṬī_8.72 ;5 § 2588

eṣām lakṣaṇānyanupadam vakṣyati // VRrsṬī_8.72 ;6
§ 2589

1

grāsaḥ piṇḍaḥ pariṇāmastisraścākhyāḥ
parā punaḥ // VRrs_8.73 // § 2590

1. jāraṇa :: subtypes :: grāsa, ...

Rasaratnasamuccayabodhinī

jāraṇāyā aparaṃ traividhyamāha grāsa iti //
VRrsBo_8.73 ;1 § 2591

grāsaḥ kavalīkaraṇarūpajāraṇā piṇḍaḥ kardamavat piṇḍībhavanarūpajāraṇā // VRrsBo_8.73 ;2
§ 2592

pariṇāmaḥ avasthāntaraprāpaṇarūpajāraṇā //
VRrsBo_8.73 ;3 § 2593

Rasaratnasamuccayaṭīkā

punarapi jāraṇāyā avasthākṛtanāmāntarāṇi triṇyāha grāsaḥ piṣṭiḥ pariṇāmaśceti // VRrsṬī_8.73 ;1
§ 2594

tatra grāso grasanam // VRrsṬī_8.73 ;2 § 2595
piṣṭiḥ svedanamardanāgnyādibhiḥ pārado-
dare drutagrāsasya pāradasahitasya śuṣkaścū-
rṇaḥ // VRrsṬī_8.73 ;3 § 2596

pariṇāmārthastu prāgukta eva // VRrsṬī_8.73 ;4
§ 2597

punar jāraṇā dvividhā bhavati // VRrsṬī_8.73 ;5
§ 2598

samukhā nirmukhā ceti bhedena // VRrsṬī_8.73 ;6
§ 2599

samukhā nirmukhā ceti jāraṇā dvividhā
punaḥ // VRrs_8.74 // § 2600

1

1. nirmukhajāraṇā

nirmukhā jāraṇā proktā bījādānena
bhāgataḥ // VRrs_8.75 // § 2601

Rasaratnasamuccayabodhinī

tatrādaṁ nirmukhajāraṇāmāha nirmukheti //
VRrsBo_8.75 ;1 § 2602

niḥ nāsti mukhaṁ vakṣyamāṇacatuḥṣaṣṭya-
mśaḥ bījaparakṣeparūpamukhalakṣaṇaṁ yatra jā- 5
raṇāyāṁ tādrśī // VRrsBo_8.75 ;2 § 2603

bījeti // VRrsBo_8.75 ;3 § 2604

bhāgataḥ yathābhāgaṁ tattaddravyajāraṇā-
yāṁ nirdiṣṭabhāgam anatikramya vakṣyamāṇa-
catuḥṣaṣṭibhāgāt nyūnatayā adhikatayā vā itya- 10
rthaḥ bījādānena śuddhasvarṇaraupyātma-kabīj-
agrahaṇam // VRrsBo_8.75 ;4 § 2605

Rasaratnasamuccayaṭīkā

tatrālpavaktavyatvāt prathamam nirmukhāyā
eva lakṣaṇamāha nirmukheti // VRrsṬī_8.75 ;1
§ 2606 15

catuḥṣaṣṭibhāgamitaṁ bījam prathamam ya-
tra pārādodare na dīyate kiṁtu kevalam śuddh-
adhātvādigrāsa eva sṛṣṭitrayanīrakaṇāvāsanauṣ-
adhimardanādyupāyair jāryate sā jāraṇā nirmu-
khetyucyate // VRrsṬī_8.75 ;2 § 2607 20

rasoparasādimṛdudravyajāraṇe tasyā upayo-
gaḥ kāryaḥ // VRrsṬī_8.75 ;3 § 2608

1

śuddham svarṇam ca rūpyam ca bījam
ityabhidhīyate // VRrs_8.76 // § 2609

Rasaratnasamuccayaṭīkā

mukhakarāṇopayogibījaśabdārthamāha śuddh-
amiti // VRrsṬī_8.76;1 § 2610

śuddham akṛtrimam uttamaṃ khanijaṃ sv-
5 arṇam rūpyam vaitacchāstroктаśuddhyā suśu-
ddham kṛtvātra grāhyam // VRrsṬī_8.76;2 § 2611

etena kṛtrimanirvyūḍhamahābījādivyāvṛttiḥ
kṛtā // VRrsṬī_8.76;3 § 2612

2

catuḥṣaṣṭyaṃśato bījapṛakṣepo
mukhamucyate // VRrs_8.77 // § 2613

3

10

evaṃ kṛte raso grāsālolupo mukhavān
bhavet /
kaṭhinānyapi lohāni kṣamo bhavati
bhakṣitum /
iyaṃ hi samukhā proktā jāraṇā
mṛgacāriṇā // VRrs_8.78 // § 2616

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. bīja (def.)
2. samukhajāraṇā
3. samukharasa/-jāraṇā

uktabījasya yathākramam svaṇotpādārtham
raupyajananārtham ca pāradasya catuṣṣaṣṭya-
mśena pāradodare jāraṇārambhe prakṣepaḥ kā-
ryaḥ // VRrsTī_8.78 ;1 § 2617

evam kṛte tasmin bīje pāradodare yathāvidhi 5
cīrṇe jīrṇe ca sati pāradaḥ satvaram grāsabhakṣ-
aṇam karotīti śāstre sa raso mukhavānityucyate
// VRrsTī_8.78 ;2 § 2618

tatkṛtam yat kaṭhinalohādibhakṣaṇam sā jā-
raṇā samukhetyuktā // VRrsTī_8.78 ;3 § 2619 10

mṛgacāriṇā mṛgasahitam vane carati saṃsā-
ram vihāya viriktena kenacidvaravārtikena //
VRrsTī_8.78 ;4 § 2620

Rasaratnasamuccayabodhinī

samukhajāraṇām āha evamiti // VRrsBo_8.78 ;1
§ 2621 15

evam kṛte catuṣṣaṣṭyamśato bījapṛakṣepe kṛte
// VRrsBo_8.78 ;2 § 2622

mukhavān samukhaḥ // VRrsBo_8.78 ;3 § 2623
mṛgacāriṇā tadākhyena kenacid rasatantrak-
rṭā // VRrsBo_8.78 ;4 § 2624 20

1

divyauṣadhisamāyogāt sthitaḥ
prakṛtaḥkoṣṭhiṣu /
bhuñjītākhilalohādyam yo +asau
rākṣasavaktravān // VRrs_8.79
// § 2626

Rasaratnasamuccayabodhinī

rākṣasamukharasam āha divyauṣadhīti //
VRrsBo_8.79;1 § 2627

divyauṣadhiḥ manaḥśilā // VRrsBo_8.79;2
§ 2628

5 prakāṭakoṣṭhiṣu vivṛtānanakoṣṭhikāyantreṣu
// VRrsBo_8.79;3 § 2629

bhuñjīta graset // VRrsBo_8.79;4 § 2630

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha mahāmukhapāradasya lakṣaṇamāha di-
vyauṣadhīti // VRrsṬī_8.79;1 § 2631

10 somalatādikāścatuḥṣaṣṭidivyaauṣadhyas tatsa-
māyogas tadrasena kṛtamardanādinā kṛtasa-
ṃskāraḥ // VRrsṬī_8.79;2 § 2632

tena prakāśamūṣāsvapi sthito+agnisahāḥ pā-
rado dhmānena kaṭhinaṃ mṛdu sarvaṃ lohādi
15 yadā bhunakti asau mahāmukhavān ityucyate
// VRrsṬī_8.79;3 § 2633

1

rasasya jaṭhare grāsakṣapaṇaṃ cāraṇā
matā // VRrs_8.80 // § 2634

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. cāraṇā

jāraṇābheda cāraṇālakṣaṇamāha rasasyeti //
VRrsBo_8.80 ;1 § 2635

jaṭhare madhye ityarthāḥ grāsakṣapaṇam gr-
āsasya grāsārhalauhādeḥ kṣapaṇam kṣayamā-
pādanam rasena saha ekīkaraṇamityarthāḥ // 5
VRrsBo_8.80 ;2 § 2636

Rasaratnasamuccayaṭīkā

pūrvoktacāraṇādīnām lakṣaṇamāha rasasyeti
// VRrsTī_8.80 ;1 § 2637

1

grastasya drāvaṇam garbhe
garbhadrutir udāhṛtā // VRrs_8.81
// § 2638

2

bahireva drutiṃ kṛtvā 10
ghanasattvādikaṃ khalu /
jāraṇāya rasendrasya sā bāhyadrutir
ucyate // VRrs_8.82 // § 2640

Rasaratnasamuccayabodhinī

garbhadrutiprasaṅgena bāhyadrutim āha ba-
hir iti // VRrsBo_8.82 ;1 § 2641

bahir eva cullyuparisthakaṭāhādau na tu rasa-
garbhe ityarthāḥ // VRrsBo_8.82 ;2 § 2642 15

-
1. garbhadruti
 2. bāhyadruti

ghanasattvādikam abhrasattvādikam atrādi-
padena svarṇasattvādīnāṃ grahaṇaṃ bodhyam
// VRrsBo_8.82 ;3 § 2643

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 bahireva drutīkr̥tyeti // VRrsṬī_8.82 ;1 § 2644
abhrakasattvadruṭiḥ prāguktaiva dvitīyādhy-
āye // VRrsṬī_8.82 ;2 § 2645
jāraṇāya taptakhalvamadhye dīyata iti vākya-
śeṣaḥ // VRrsṬī_8.82 ;3 § 2646

1

nirlepatvaṃ drutatvaṃ ca tejastvaṃ
laghutā tathā /
10 asaṃyogaśca sūtena pañcadhā
drutilakṣaṇam // VRrs_8.83 // § 2648

Rasaratnasamuccayabodhinī

druteḥ pañcadhābhedānāha nirlepatvamiti //
VRrsBo_8.83 ;1 § 2649
nirlepatvaṃ niḥ niścayena niḥśeṣeṇa vā lepa-
tvaṃ liptatvaṃ drāvāntareṇa saha niḥśeṣeṇa ek-
15 ībhavanamityarthaḥ yadvā niḥ nirgataḥ lepaḥ li-
ptapadārthaḥ malādiryasmāt tattvaṃ pṛthagbh-
ūtamalādikam ityarthaḥ // VRrsBo_8.83 ;2 § 2650
drutatvaṃ viśeṣeṇa dravībhavanam // VRrsBo_8.83 ;3
§ 2651

1. druti (substance)

tejastvaṃ svarūpāpekṣayā tejobhūyastvam //
VRrsBo_8.83 ;4 § 2652

laghutā svābhāvikagurutvamapekṣya lāgha-
vam // VRrsBo_8.83 ;5 § 2653

asaṃyogaśca sūtena pāradena saha pr̥thakt- 5
ayā avasthānam // VRrsBo_8.83 ;6 § 2654

1

auṣadhādhmānayogena
lohadhātvādikaṃ tathā /
saṃtiṣṭhate dravākāraṃ sā drutiḥ
parikīrtitā // VRrs_8.84 // § 2656

2

drutagrāsaparīṇāmo
viḍayantrādiyogataḥ /
jāraṇetyucyate tasyāḥ prakārāḥ santi 10
koṭīśaḥ // VRrs_8.85 // § 2658

Rasaratnasamuccayabodhinī

jāraṇābheda jāraṇāmāha druteti // VRrsBo_8.85 ;1
§ 2659

viḍaḥ vakṣyamāṇalakṣaṇalakṣitaḥ yantraṃ
koṣṭhikādikaṃ tadādiyogataḥ atrādipadena mū-
ṣāpuṭādīnāṃ grahaṇaṃ drutasya garbhe tara- 15
litasya grāsasya svarṇādeḥ parīṇāmaḥ paripā-
kaḥ svātmani abhedarūpeṇa pariṇāmanam //
VRrsBo_8.85 ;2 § 2660

-
1. druti (process)
 2. jāraṇā (saṃskāra)

rasendracintāmaṇau tu jāraṇā hi pātanagāla-
navyatirekeṇa ghanahemādigrāsapūrvakaṃ pū-
rvāvasthāpannatvam ityanena yat prakārānta-
raṃ jāraṇālakṣaṇamuktaṃ tat cāraṇākhyajāraṇ-
5 ābhiprāyeṇa bodhyam // VRrsTī_8.85 ;3 § 2661

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha jāraṇālakṣaṇam āha drutaḡrāseti //
VRrsTī_8.85 ;1 § 2662

biḡayantrādiyogena pārādodare dravībhūta-
sya grāsasya bījāder yaḡ pariṇāmo+avināśidrḡhatarasaṃbandhena
10 pārādena sahaikībhāvaḡ sā jāraṇetyucyate //
VRrsTī_8.85 ;2 § 2663

tasyāḡ prakārāḡ koṭīso+atibahavaḡ santi //
VRrsTī_8.85 ;3 § 2664

yantrādīnām bahuvidhatvāt // VRrsTī_8.85 ;4
15 § 2665

te ca prakārāḡ patrajāraṇāsattvajāraṇādrutijā-
raṇābījajāraṇāmahābījajāraṇāsiddhabījajāraṇāsa-
dhūmajāraṇānirdhūmajāraṇābāljāraṇāvṛddhajā-
raṇābaddhajāraṇābhūcarījāraṇākhecarījāraṇāpra-
20 bhṛtayo rasārṇavāḡsau savistaraṃ bodhyāḡ //
VRrsTī_8.85 ;5 § 2666

* dolāyantrasomānalayantracakrarājayantra-
vālukāyantrajalakūrmayantrasthalakūrmayantra-
mūṣāprabhṛtīni jāraṇayantrādīni vidyāt // VRrsTī_8.85 ;6
25 § 2667

taptakhalve mardanaṃ tu sarvatra prākkā-
ryam eva // VRrsTī_8.85 ;7 § 2668

ādiśabdena ṣaḍbindukīṭasahitamardanasrṣṭi-
trayādisaṃgrahāḥ // VRrsṬī_8.85 ;8 § 2669

1

kṣārairamlaiśca gandhādyair mūtraiśca
paṭubhis tathā /
rasagrāsasya jirṇārthaṃ tadviḍaṃ
parikīrtitam // VRrs_8.86 // § 2671

2

susiddhabījadhātvādi jāraṇena rasasya 5
hi /
pītādirāgajanaṃ rañjanaṃ
parikīrtitam // VRrs_8.87 // § 2673

Rasaratnasamuccayaṭīkā

ato+abhrapattrajāraṇottaraṃ rāgasamskāraṃ
lakṣayati susiddhabījeti // VRrsṬī_8.87 ;1 § 2674

susiddhaṃ yathāvidhi sādhitam yad bījam
abhrakasattvadhātvādicūrṇam tāj jāraṇena pāra- 10
dasya yā bījadhātvādyanurūpā varṇotpattis tad
rañjanaṃ // VRrsṬī_8.87 ;2 § 2675

tatra bījasādhanavidhistu siddhabījalakṣaṇa-
vyākhyāyāṃ prāgukta eva // VRrsṬī_8.87 ;3
§ 2676

15

jāraṇāvidhistu triṃśattame+adhyāye sphuṭi-
bhaviṣyati // VRrsṬī_8.87 ;4 § 2677

-
1. viḍa
 2. rañjana

ādiśabdo maṇirasoparasādiparigrahaḥ // VRrsṬī_8.87;5

§ 2678

rāgadruvyodāharaṇam vidhiśca rasahr̥daye
// VRrsṬī_8.87;6 § 2679

5 yathā / § 2680

jīrṇābhrako rasendro darśayati ghanānurūpi-
ṇīm chāyām / § 2681

kṛṣṇām raktām pītām sītām tathā saṃkarai-
rmiśrām // VRrsṬī_8.87;7 § 2682

10 tathā / § 2683

krāmati tīkṣṇena rasastīkṣṇena ca jīryate kṣa-
ṇādgrāsaḥ / § 2684

hemno yonistīkṣṇam rāgān gṛhṇāti tīkṣṇena
// VRrsṬī_8.87;8 § 2685

15 tadapi ca daradena hataṃ hatvā vā māksīkeṇa
ravisahitam / § 2686

vāsitamapi vāsanayā ghanavaccāryam ca jā-
ryam ca / § 2687

20 vāsanayā vāsanauśadhena vāsitam bhāvitam-
ityarthaḥ // VRrsṬī_8.87;9 § 2688

tathā / § 2689

kāntam vā tīkṣṇam vā kāñcīm vā vajrasasyak-
ādīnām / § 2690

25 ekatamam sarvam vā rasarañjane saṃkaro+apīṣṭaḥ
// VRrsṬī_8.87;10 § 2691

kāñcīm svarṇamāksīkam // VRrsṬī_8.87;11
§ 2692

ādiśabdena hīrakacapalādaya upadhātavaśc-
aikatra militā apīṣṭaḥ // VRrsṬī_8.87;12 § 2693

30 kuṭile balamadhikam rāgastīkṣṇe tu pannage
snehaḥ // VRrsṬī_8.87;13 § 2694

rāgasnehabalāni tu kamale śaṃsanti dhātuvi-
daḥ // VRrsTī_8.87;14 § 2695

Rasaratnasamuccayabodhinī

rañjanamāha susiddheti // VRrsBo_8.87;1
§ 2696

śodhitasvarṇaraupyābhyāṃ tathā jīrṇatāmrā- 5
diyogena kriyāviśeṣam āśritya rasasya yat pītād-
irāgajananam ityanvayaḥ // VRrsBo_8.87;2 § 2697

1

sūte satailayantrasthe
svarṇādikṣeṇaṃ hi yat /
vedhādhikyakaraṃ lohe sāraṇā sā
prakīrtitā // VRrs_8.88 // § 2699

Rasaratnasamuccayaṭīkā

sāraṇālakṣaṇamāha sūta iti // VRrsTī_8.88;1 10
§ 2700

sāraṇākhyatailenārdhāṃśaṃ saṃbhṛtaṃ yat
sāraṇāyantraṃ tatra sthite pārade yat svarṇādi-
kṣeṇaṃ svarṇādibījanāgavaṅgānāṃ yat kṣe-
ṇaṃ vedhādhikyasiddhyartham kriyate sā sār- 15
aṇeti rasaśāstra uktā // VRrsTī_8.88;2 § 2701

pratisāraṇānusāraṇeti ca tadbhedau // VRrsTī_8.88;3
§ 2702

uktaṃ caitad rasahr̥daye / § 2703

1. sāraṇā

sāritavartitasūtaḥ samānabījena milati yaḥ sā-
ryaḥ / § 2704

dviguṇena pratisāryaḥ sa cānusāryaśca trigu-
ṇena // VRrsṬī_8.88 ;4 § 2705

5 iti // VRrsṬī_8.88 ;5 § 2706

dviguṇamapi suvarṇameva // VRrsṬī_8.88 ;6
§ 2707

vedhādhiyaṃ vedho bhittvāntaḥpraveśaḥ
so+adhiko bhavati // VRrsṬī_8.88 ;7 § 2708

10 pāradasya tāmradalādau śarīrasthadhātvād-
iṣu ca sarvato vyāptiḥ // VRrsṬī_8.88 ;8 § 2709

sāraṇātailaṃ pañcamādhyāyavyākhyāyāṃ pr-
āguktameva // VRrsṬī_8.88 ;9 § 2710

15 yantrādhyāye sāraṇāyantraṃ sāraṇāvidhiśca
sphuṭībhaviṣyati // VRrsṬī_8.88 ;10 § 2711

Rasaratnasamuccayabodhinī

sāraṇāmāha sūte iti // VRrsBo_8.88 ;1 § 2712

satailayantrasthe tailapūrṇāndhamūṣāmadhy-
asthite sūte rase yat svarṇādikṣepaṇaṃ svarṇ-
ādiprakṣepaḥ lohe tāmradāu ityārthaḥ vedhā-
20 dhikyakaraṃ vedhasya svarṇādijananarūpave-
dhaśakteḥ ādhikyakaram ātisayyajanakam //
VRrsBo_8.88 ;2 § 2713

uktaṃ ca rasendracintāmaṇau / § 2714

atha sāraṇocyate // VRrsBo_8.88 ;3 § 2715

25 andhamūṣā tu kartavyā gostanākārasaṃni-
bhā // VRrsBo_8.88 ;4 § 2716

saiva chidrānvitā madhye gambhīrā sāraṇoc-
itā // VRrsBo_8.88 ;5 § 2717

asyām eva mūṣāyāṃ tattailam apagatakalka-
vimalam āpūryam asminnadhikam adhastād dr-
utabījapraṅkṣepasamakālam eva samāvarjanīyaḥ
sūtavarastadanu sadyo mūṣānanam āchhādanī-
yam // VRrsBo_8.88;6 § 2718 5

etat tailāktakhaṇḍagrathibandhena aruṇāsi-
tabījābhyām aśvanāsāra karmaṇā militaścet sārī-
taḥ samyak saṃyamitaḥ vijñātavyaḥ // VRrsBo_8.88;7
§ 2719

sāraṇārthaṃ tailamapi tatraivānveṣṭavyaṃ vi- 10
starabhayānnodhr̥tam iti // VRrsBo_8.88;8
§ 2720

1

vyavāyibheṣajopeto dravye kṣipto rasaḥ
khalu /
vedha ityucyate tajjñaiḥ sa
cānekavidhaḥ smṛtaḥ // VRrs_8.89
// § 2722

Rasaratnasamuccayabodhinī

sāraṇālakṣaṇe vedhādhiakyakaram ityuktaṃ 15
kastāvat vedha ityapekṣāyāmāha vyavāyīti nā-
gavallīkumārikādhustūrādivyavāyiguṇavadbheṣa-
jasamyuktaḥ ityarthaḥ // VRrsBo_8.89;1 § 2723

vyavāyilakṣaṇaṃ śārṅgadhare yathā / § 2724
pūrvam vyāpyākhilam kāyam tataḥ pākam ca 20
gacchati / § 2725

1. vedha

vyavāyi tadyathā bhaṅgā phenam cāhisamu-
dbhavam / § 2726

iti // VRrsBo_8.89 ;2 § 2727

dravye svarṇādirūpeṇa pariṇinamayīṣau lohe
5 // VRrsBo_8.89 ;3 § 2728

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha krāmaṇasya dravyasya sarvadā vedhas-
ahopayogitvena samāsato viśeṣaṇamukhena kr-
āmaṇalakṣaṇasahitam vedhalakṣaṇam ekena śl-
okenāha vyavāyīti // VRrsṬī_8.89 ;1 § 2729

10 dravye śatavedhādau yathābhāgam ḡrḥīte
mūṣāyām drute kṛte prataptamātre vā tāmrraraja-
tādau sādhyadravye kṣipto rasaḥ pārado yasmin
karmaṇi sa vedha ityucyate // VRrsṬī_8.89 ;2
§ 2730

15 sa ca pāradaḥ kīdrśaḥ // VRrsṬī_8.89 ;3 § 2731
vyavāyibheṣajopetaḥ // VRrsṬī_8.89 ;4 § 2732
yat sevitamātram tatkṣaṇa eva śarīrāntaḥsth-
asarvadhātuṣu sahasā sabāhyābhyantaram vyā-
pnoti paścāt pākam prāpnoti tadvyavāyi krāma-
20 ṇetyaparaparyāyam ca bodhyam // VRrsṬī_8.89 ;5
§ 2733

tādrśabheṣajopeto yogavāhī pārado+api sev-
itaścet sahasā sarvam deham sāntaram vyāpn-
oti na kevalam koṣṭha eva sthitim karoti //
25 VRrsṬī_8.89 ;6 § 2734

na vā dhātuṣu kathamcit prāpto+api bahiḥ sa-
mḷagna eva tiṣṭhatīti // VRrsṬī_8.89 ;7 § 2735

lohāntaḥ praviśed yena dravyayogena pāra-
daḥ / § 2736

sadyas tatkrāmaṇam iti kathitaṃ rasasiddhi-
dam / § 2737

iti krāmaṇalakṣaṇapārthakyena bodhyam // 5
VRrsTī_8.89 ;8 § 2738

1

lepaḥ kṣepaśca kuntaśca dhūmākhyah
śabdasaṃjñakah // VRrs_8.90
// § 2739

2

lepanaṃ kurute lohaṃ svarṇaṃ vā
rajataṃ tathā /
lepavedhaḥ sa vijñeyah puṭamatra ca
saurakam // VRrs_8.91 // § 2741

Rasaratnasamuccayabodhinī

teṣu lepavedhalakṣaṇamāha lepanamiti // 10
VRrsBo_8.91 ;1 § 2742

lepanaṃ vedhasāmarthyāpādakakriyāviśeṣa-
siddharasenyā āśayah // VRrsBo_8.91 ;2 § 2743

atra lepavedhe // VRrsBo_8.91 ;3 § 2744

saurakam puṭam dadyāditi śeṣah sūryapa-
kvaṃ kuryādityarthaḥ // VRrsBo_8.91 ;4 § 2745 15

1. vedhabhedāḥ

2. lepavedha

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha vedhabhedānāha lepa iti // VRrsṬī_8.91 ;1
§ 2746

lepeneti // VRrsṬī_8.91 ;2 § 2747

5 yasminvedhe pārado lepena lohaṃ pattrīkṛ-
taṃ tīkṣṇatāmṛādi svarṇaṃ karoti rajataṃ vā ka-
roti sa lepavedha ityuktaḥ // VRrsṬī_8.91 ;3 § 2748

atra lepottaraṃ varṇotkarṣārthaṃ yat puṭaṃ
deyaṃ bhavati tat puṭaṃ saukaraṃ varāhapu-
ṭaṃ kāryam // VRrsṬī_8.91 ;4 § 2749

10 asmin saṃskāre jīrṇacaturthāṃśārdhāṃśasa-
mādibhāgair jīrṇabīja eva sārīto rasa upayokta-
vyaḥ // VRrsṬī_8.91 ;5 § 2750

1

prakṣeṇaṃ drute lohe vedhaḥ
syātkṣeṇasaṃjñitaḥ // VRrs_8.92
// § 2751

Rasaratnasamuccayabodhinī

15 kṣepavedhalakṣaṇamāha prakṣeṇamiti //
VRrsBo_8.92 ;1 § 2752

galitasvarṇetaralauhe rasapṛakṣeṇa yat su-
varṇīkaraṇaṃ sa kṣepākhyavedho jñeyaḥ //
VRrsBo_8.92 ;2 § 2753

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. kṣepavedha

atha kṣepavedham āha prakṣepaṇam iti //
VRrsTī_8.92 ;1 § 2754

dhmānena mūṣāyāṃ lohe tāmṛādu drute sati
krāmaṇadravyakalkasahitasya pāradasya yat pr-
akṣepaṇam sa vedhaḥ kṣepa iti khyātaḥ // 5
VRrsTī_8.92 ;2 § 2755

atra pakṣāntaram apyuktaṃ rasasāre krāma-
ṇakalkasahitalohe dhāmyamāne kevalaṃ pāra-
daṃ kṣipettatreti // VRrsTī_8.92 ;3 § 2756

1

saṃdaṃśadhṛtasūtena 10
drutadravyāhṛtiśca yā /
suvarṇatvādikaraṇaṃ kuntavedhaḥ sa
ucyate // VRrs_8.93 // § 2758

Rasaratnasamuccayabodhinī

kuntavedhamāha saṃdaṃśeti // VRrsBo_8.93 ;1
§ 2759

saṃdaṃśaḥ sāmḍāśī iti khyātaḥ saṃdaṃśa-
yantreṇa mūrtibaddhasūtaṃ dhṛtvā drutalauhe 15
nimajjanena tatsamparkāt svarṇādirūpeṇa pari-
ṇatasya lauhasya yadāharaṇaṃ sa kuntavedhas-
aṃjñako jñeyaḥ // VRrsBo_8.93 ;2 § 2760

2

-
1. kuntavedha
 2. dhūmavedha

vahnau dhūmāyamāne +antaḥ
 prakṣiptarasadhūmataḥ /
 svarṇādyāpādanam lohe dhūmavedhaḥ
 sa ucyate // VRrs_8.94 // § 2762

Rasaratnasamuccayabodhinī

dhūmavedhamāha vahnāviti // VRrsBo_8.94;1
 § 2763

5 sadhūmavahnimadhye vedhasamartharasan-
 ikṣepeṇa yo dhūmaḥ nirgacchati tatsamparkād
 yat kiṃcillohasya svarṇādirūpeṇa yā pariṇatiḥ
 sa dhūmavedhaḥ // VRrsBo_8.94;2 § 2764

Rasaratnasamuccayaṭīkā

10 dhūmavedhalakṣaṇamāha vahnāviti // VRrsṬī_8.94;1
 § 2765

dhūmāyamāne vahnāvantarmūṣāntaḥsthata-
 dvahnimadhye prakṣipto yo rasaḥ pāradas tatsa-
 mbandhidhūmasyordhvasthāpitatāmrādirātre sa-
 mparkād yat svarṇarajatāpādanam sa dhūmave-
 15 dha ityabhidhīyate // VRrsṬī_8.94;2 § 2766

1

mukhasthitarasenālpalohasya
 dhamanāt khalu /
 svarṇarūpyatvajananam śabdavedhaḥ
 sa kīrtitaḥ // VRrs_8.95 // § 2768

1. śabdavedha

Rasaratnasamuccayabodhinī

śabdavedhamāha mukheti // VRrsBo_8.95;1
§ 2769

dhamanāt śabdoccāraṇādityarthaḥ phutkārā-
dityartha vā // VRrsBo_8.95;2 § 2770

dhama dhvāne ityasmāt lyuḥ // VRrsBo_8.95;3⁵
§ 2771

mukhamadhye vedhasamartharasaguṭikāṃ sa-
msthāpya puro lauhakhaṇḍam ekaṃ dhṛtvā śa-
bdoccāraṇe kṛte phutkāre datte vā tat lauhakha-
ṇḍam svarṇādirūpeṇa pariṇatam // VRrsBo_8.95;4⁵
§ 2772

dhamanāt ityatra damanāt iti pāṭhe mukh-
amadhye vedhasamartharasaguṭikāṃ samsthā-
pya kṣudralauhakhaṇḍam tannimne nidhāya ca
pīḍane kṛte adhaḥsthalauhakhaṇḍam yatra ve- 15
dhe svarṇādirūpeṇa pariṇamet sa śabdavedhaḥ
ityarthaḥ // VRrsBo_8.95;5 § 2773

1

siddhadravyasya sūtena
kāluṣyādinivāraṇam /
prakāśanam ca varṇasya
tadudghāṭanam īritam // VRrs_8.96
// § 2775

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. udghāṭana

udghāṭanam āha siddhadravyasyeti // VRrsBo_8.96 ;1
§ 2776

siddhadravyasya mṛtalauhāder ityarthah sū-
ena kriyāviśeṣaniṣpannasūtasamyogena yat kāl-
5 uṣyādinivāraṇam mālinyādiproñchanam varṇa-
sya ca prakāśanam aujvalyasampādanam yadvā
sūtena sūtasamyogena siddhadravyasya mārīta-
lohādeḥ kālūṣyādinivāraṇam yayā kriyayā dra-
vyāntarasamyogajanitamālinyādināśanam syād-
10 ityevaṃ yojanīyam // VRrsBo_8.96 ;2 § 2777

siddhadravyasya sūtena ityatra siddhadravy-
eṇa sūtasya iti pāṭhe mṛtalauhādisamyogadv-
ārā sūtasya yat kālūṣyādinivāraṇam ityarthah //
VRrsBo_8.96 ;3 § 2778

Rasaratnasamuccayaṭīkā

15 sūtena sabāhyābhyantaravyāptyaikībhūtasya
siddhadravyasya suvarṇatvādiprāptasya tāmra-
ādilohātmakadravyasya tadekībhūtasūtasya ca
yathāsambhavaṃ yat kālūṣyādi tannivāraṇam
daśāṃśena yaccūrṇaprakṣepādi karma tad udgh-
20 āṭanam itīritam // VRrsṬī_8.96 ;1 § 2779

kālūṣyaṃ malasamkīrṇatvam // VRrsṬī_8.96 ;2
§ 2780

ādiśabdena chattritvapataṅgitvadurdrāvitva-
durmelitvādidoṣaḥ saṃgrāhyaḥ // VRrsṬī_8.96 ;3
25 § 2781

1

1. svedana

kṣārāmlairauṣadhaiḥ sārddham
bhāṇḍam ruddhvātiyatnataḥ /
bhūmau nikhanyate yatnātsvedanam
samprakīrtitam // VRrs_8.97 // § 2783

Rasaratnasamuccayabodhinī

svedanamāha kṣārāmlairiti // VRrsBo_8.97 ;1
§ 2784

auṣadhaiḥ svedanīyauṣadhaiḥ // VRrsBo_8.97 ;2
§ 2785

bhāṇḍam rasapūrṇabhāṇḍamityarthaḥ // VRrsBo_8.97 ;3
§ 2786

atra uṣṇavīryaiḥ kṣārāmlaiḥ saha bhūmyadh-
aḥsthāpanena taduṣmaṇā anagnisvedo bodhyaḥ 10
// VRrsBo_8.97 ;4 § 2787

Rasaratnasamuccayaṭikā

sāraṇottaram rasāyanam kartum kāmaya-
mānena sādakena pāradasya kartavyau svedas-
amnyāsākhyasamskārau lakṣayati kṣārāmlairiti
// VRrsTī_8.97 ;1 § 2788 15

auṣadhair bhr̥ṅgarānmuṇḍī viṣṇukrāntā ity-
ādibhiḥ svedalakṣaṇavarṇanāvasare prāguktaiḥ
// VRrsTī_8.97 ;2 § 2789

taīśca sārddham saha pāradam bhāṇḍamadhye
pidhānasamdhirodhanādiyatnena ruddhvā ta- 20
dbhāṇḍam bhūmimadhye nikhanyate yasmin

karmaṇi tat svedanaṃ saṃprakīrtitam // VRrsṬī_8.97 ;3

§ 2790

1

rasasyauṣadhayuktasya
bhāṇḍaruddhasya yatnataḥ /
mandāgniyutacullyantaḥ kṣepaḥ
saṃnyāsa ucyate // VRrs_8.98
// § 2792

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 saṃnyāsam āha rasasyeti // VRrsBo_8.98 ;1
§ 2793

auṣadhayuktasya kṣārāmlauṣadhayuktasyety-
arthaḥ // VRrsBo_8.98 ;2 § 2794

10 mandāgniyutacullyantaḥ mṛdvagniviśiṣṭacu-
llīmadhye na tu tīvrāgniyutacullyām ityārthaḥ
// VRrsBo_8.98 ;3 § 2795

Rasaratnasamuccayaṭīkā

15 athauṣadhayuktasya pāradasya mṛnmayabh-
āṇḍasaṃpuṭitasya mandavahniyuktacullīmadhye
kṣiptvā yat puṭanaṃ sa saṃnyāsa ityucyate //
VRrsṬī_8.98 ;1 § 2796

2

1. saṃnyāsa
2. svedanasamnyāsaguṇaḥ

dvāvetau svedasaṃnyāsau rasarājasya
niścitam /
guṇaprabhāvajanakau
śīghravvyāptikarau tathā // VRrs_8.99
//§ 2798

rasanigamamahābdheḥ somadevaḥ
samantāt
sphuṭataraparibhāṣānāmaratnāni
hṛtvā /
vyaracayadatiyatnāttairimāṃ
kaṅṭhamālāṃ kalayatu bhiṣagagryō
maṇḍanārthaṃ sabhāyām //
VRrs_8.100 //§ 2800

bhavetpaṭhitavāro+ayamadhyāyo
rasavādinām /
rasakarmāṇi kurvāṇo na sa muhyati
kutracit // VRrs_8.101 //§ 2802

5

9 Adhyāya 9

atha yantrāṇi vakṣyante rasatantrāṇyaśeṣataḥ /
samālocya samāsenā somadevena
sāmpratam // VRrs_9.1 //§ 2804

svedādikarma nirmātuṃ vārttikendraiḥ
prayatnataḥ /

*yantryate pārado
 yasmāttasmādyantramiti smṛtam //
 VRrs_9.2 // § 2806

1

dravadravyeṇa bhāṇḍasya
 pūritārdhodakasya ca /
 mukhasyobhayato dvāradvayaṃ kṛtvā
 prayatnataḥ // VRrs_9.3 // § 2808

tayostu nikṣiped daṇḍaṃ tanmadhye
 rasapoṭalīm /

5

baddhvā tu svedayedetaddolāyantramiti
 smṛtam // VRrs_9.4 // § 2810

Rasaratnasamuccayabodhinī

dolāyantramāha dravadravyeṇeti // VRrsBo_9.4 ;1
 § 2811

dravadravyeṇa kāñjikādisvedanadravyeṇa //
 VRrsBo_9.4 ;2 § 2812

10

mukhasyeti // VRrsBo_9.4 ;3 § 2813

bhāṇḍakandharāyāḥ prāntadvaye chidradva-
 yaṃ kṛtvetyarthaḥ // VRrsBo_9.4 ;4 § 2814

tayoḥ chidrayoḥ // VRrsBo_9.4 ;5 § 2815

15

tanmadhye daṇḍamadhye // VRrsBo_9.4 ;6
 § 2816

svedanārheṇa kāñjikādinā kenacit draveṇa
 bhāṇḍārdhamāpūrya bhāṇḍakandharāprāntadv-

1. dolāyantra

1 *] yantra :: nirukti

aye chidradvayaṃ kṛtvā tanmadhye daṇḍame-
kaṃ nidhāya tasmin rasapoṭṭalīm baddhvā ca
evaṃ lambayet yathā bhāṇḍasthadrave sā nima-
jjet paraṃ tu bhāṇḍam na spr̥sediti niṣkarṣaḥ //
VRrsBo_9.4;7 § 2817

5

1

sāmbusthālīmukhe baddhavastre
pākyam niveśayet /
pidhāya pacyate yatra
svedanīyantramucyate // VRrs_9.5
// § 2819

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha patrapuṣpādīnāmatimṛdudravyaṅṅāṃ sv-
alpasvedārtham yantrāntaramāha sāmbusthālīti
// VRrsṬī_9.5;1 § 2820

10

sthālīm caturthāṃśajalena pūritodarāṃ jalen-
ārdhapūritodarāṃ vā kṛtvā tasyā mukham ā sa-
mantād vastreṇa baddham yathā syāttathā mu-
khābaddhe vastre pākyam svedyam atikomalaṃ
dravyam vinikṣipya nyubjaśarāvādinā pidhāyā-
cchādya yatra pacyate tat svedanīyantramityu-
cyate // VRrsṬī_9.5;2 § 2821

15

asyaiva yantrasya kandukasamjñāṃ vakṣyati
// VRrsṬī_9.5;3 § 2822

2

-
1. svedanīyantra
 2. pātanāyantra

aṣṭāṅgulaparīṇāhamānāhena
 daśāṅgulam /
 caturaṅgulakotsedham toyādhāraṃ
 galādadhaḥ // VRrs_9.6 // § 2824

adhobhāṇḍe mukhaṃ tasya
 bhāṇḍasyopari vartinaḥ /
 ṣoḍaśāṅgulavistīrṇaprṣṭhasyāsye
 praveśayet // VRrs_9.7 // § 2826

5 pārsvayor
 mahiṣīkṣīracūrṇamaṇḍūraphāṇitaiḥ
 /
 liptvā viśoṣayetsaṃdhiṃ jalādhāre
 jalaṃ kṣipet /
 cullyām āropayed etat
 pātanāyantramucyate // VRrs_9.8
 // § 2829

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athordhvapātanāyantramāha aṣṭāṅguleti //
 VRrsṬī_9.8;1 § 2830

10 atha nyubjasthāpyasya viśālaprṣṭhasya mr̥tp-
 ātrasyāṅgulād adho +aṅgulamitaprṣṭhabhāgād
 adhobhāge toyādhāraḥ kāryaḥ // VRrsṬī_9.8;2
 § 2831

katham // VRrsṬī_9.8;3 § 2832

15 aṣṭāṅgulaparīṇāham aṣṭāṅgulagarbhavistāraṃ
 yathā syāttathā // VRrsṬī_9.8;4 § 2833

tathānāhena bandhena saha daśāṅgulaṃ ya-
thā syāttathā bandha ālavālaṃ tatpradeśaṃ sa-
mṅr̥hya daśāṅgulavistāram ityārthaḥ // VRrsTī_9.8 ;5
§ 2834

evaṃ ca bandhasthaulyam aṅguladvayami- 5
taṃ garbhavistāraścāṣṭāṅgulamitaḥ kārya ityav-
atiṣṭhate // VRrsTī_9.8 ;6 § 2835

na ha bandhane // VRrsTī_9.8 ;7 § 2836

caturaṅgulocchrāyaṃ yathā syāttathā toyādh-
āraḥ pṛṣṭhe kārya ityārthaḥ // VRrsTī_9.8 ;8 § 2837 10

tādṛśādhāraviśiṣṭasya ṣoḍaśāṅgulavistīrṇapṛ-
ṣṭhasyoparivartinastasya bhāṇḍasyāsyē+adho bh-
āṇḍamukhaṃ praveśayet // VRrsTī_9.8 ;9 § 2838

tato mukhapārsvayormahiṣīkṣīrādibhiḥ sa-
m̥dhiṃ liptvā viśoṣayet // VRrsTī_9.8 ;10 § 2839 15

cūrṇaḥ sudhā śvetaṃ lepadravayamityārthaḥ
// VRrsTī_9.8 ;11 § 2840

pātanāyantramīritam // VRrsTī_9.8 ;12 § 2841

ūrdhvapātanāyantramuktamityārthaḥ // VRrsTī_9.8 ;13
§ 2842 20

Rasaratnasamuccayabodhinī

pātanāyantrasya svarūpamāha aṣṭāṅguleti //
VRrsBo_9.8 ;1 § 2843

parīṇāhaḥ vistāraḥ paridhiriti yāvat // VRrsBo_9.8 ;2
§ 2844

ānāhaḥ aunnatyaṃ dairghyamiti yāvat // 25
VRrsBo_9.8 ;3 § 2845

utsedhaḥ upacitiḥ sthaulyamiti yāvat // VRrsBo_9.8 ;4
§ 2846

1

athordhvabhājane liptasthāpitasya jale
 sudhīḥ /
 dīptair vanopalaiḥ kuryādadhāḥ pātaṃ
 prayatnataḥ // VRrs_9.9 // § 2848

Rasaratnasamuccayaṭīkā

adhāḥpātanayantramāha asyordhveti // VRrsṬī_9.9 ;1
 § 2849

- 5 jalādhāravihīnasya vaiparītyena jale sthāpita-
 syāsyoktayantrasya saṃbandhi yad ūrdhvabhāj-
 anaṃ tatra liptasthāpitasya lepaṃ kṛtvā sthāpita-
 sya pāradasya yantropari dīptairvanopalairadh-
 aḥpātaṃ kuryāt // VRrsṬī_9.9 ;2 § 2850
- 10 ityetaḍ adhāḥpātanāyantram abhihitam //
 VRrsṬī_9.9 ;3 § 2851

Rasaratnasamuccayabodhinī

adhāḥpātanāyantrē pātanakramamāha atheti
 / § 2852

- 15 atha uktaṛītyā yantranirmāṇānantaram ūrdhv-
 abhājane uparisthādhomukhabhāṇḍodare itya-
 rthaḥ ādau liptaṃ paścāt sthāpitaṃ tasya lipta-
 sthāpitasya rasasyeti śeṣaḥ jale adhobhāṇḍasth-
 ite iti śeṣaḥ dīptaiḥ vanotpalaiḥ vanyakarīṣāgni-
 bhiḥ // VRrsBo_9.9 ;1 § 2853

1. adhāḥpātanayantra

1

jalapūrṇapātramadhye dattvā
ghaṭakharparam suvistīṇam /
tadupari viḍamadhyagataḥ sthāpyaḥ
sūtaḥ kṛtaḥ koṣṭhyām // VRrs_9.10
//§ 2855

laghulohakaṭorikayā
kṛtaṣaṇmrtsaṃdhilepayācchādya /
pūrvoktaghaṭakharparamadhye
+aṅgāraiḥ khadirakolabhavaiḥ //
VRrs_9.11 //§ 2857

svedanato mardanataḥ
kacchapayantrasthito raso jarati /
agnibalenaiva tato garbhe dravanti
sarvasattvāni // VRrs_9.12 //§ 2859

5

Rasaratnasamuccayaṭīkā

kacchapayantram dvididham jalakacchapam
sthalakacchapam ca // VRrsṬī_9.12;1 § 2860
tatedānīm jalakacchapamāha jalapūrṇeti //
VRrsṬī_9.12;2 § 2861

10

ghaṭakharparam khaṇḍitamukham sacchidram
ghaṭakhaṇḍamuttānam dattvā tadupari koṣṭhīm
mūṣām chidre kiṃcitpraviṣṭabudhnām nīrāv-
iyoginīmuttānam sudṛḍham nīscalam saṃsth-

1. kacchapayantra

āpya koṣṭhīmabhitaḥ kuḍyaṃ vidadhyāt //
VRrsTī_9.12;3 § 2862

koṣṭhyāṃ biḍaṃ tanmadhye pāradam ca da-
ttvā sa samyaksthāpyaḥ // VRrsTī_9.12;4 § 2863

5 tato laghulohakaṭorikayā nyubjayā taṃ pā-
radam koṣṭhyāmācchādya mṛtkarpaṭādinā sa-
m̐dhiṃ ruddhvā tadghaṭakharparam aṅgāraiḥ
karīṣādimiśraiḥ pūrṇam kuryāt pūrṇam tad gh-
aṭakharparam aṅgāraiḥ karīṣatuṣamiśraiḥ //
10 VRrsTī_9.12;5 § 2864

garbhadravantīti sthāne garbhadrutiḥ sarval-
ohānāmiti pāṭhaḥ // VRrsTī_9.12;6 § 2865

evam rītyā kacchapayantrasthaḥ pāradaḥ sv-
edanato vahnitāpena mardanato biḍādinā saha
15 pākāvasare tatraiva jātena mardanena drutaṃ
grāsam tridinaṃ jarati // VRrsTī_9.12;7 § 2866

evam caitadyantram garbhadrutipūrvakaṃ
jāraṇopayogīti bhāvaḥ // VRrsTī_9.12;8 § 2867

20 atra jalapūrṇapātraṃ bhūmāveva nikhātaṃ
kṛtvā tanmukhe sacchidramuttānaṃ śarāvaṃ
dattvā tatra chidre nīrāviyoginīm mūṣāṃ kāca-
vilepitāṃ dhṛtvā tatra pāradasyādhasṭādupari-
ṣṭacca gandhakaṃ dattvā pidhāyoparyupalāgn-
inā gandhakaṃ jārayanti kecit // VRrsTī_9.12;9
25 § 2868

kiṃcaitadghaṭakaśarāve chidrasam̐sthitāṃ pa-
kvamūṣāṃ kṛtvā tasyāmaṣṭāṃśabiḍāvṛtaṃ pā-
radam dhṛtvā lohapātryāṃ sam̐ruddham̐ mudri-
taṃ ca kṛtvā taduparyaṣṭāṅgulamānāṃ vālukāṃ
30 vinikṣipyā haṭhāttadupari dhmānena dhmātaṃ

tadgarbhasambhūtaṃ rasaṃ māyūrapittalīptaṃ
kāñcanaṃ grāsayantīti // VRrsṬī_9.12;10 § 2869

sthalakūrmayantraṃ tu kiñcidgartāyukte bh-
ūtale tathaiva ghaṭakharparaṃ nyubjaṃ nidhāya
saṃdhilepādi kṛtvā tadupari sarvataḥ pārśvabh- 5
āge ca puṭaṃ dadyāditi // VRrsṬī_9.12;11 § 2870

tatra gartāyāṃ vanasūraṇādikandodare bi-
ḍaṃ tanmadhye sagraśaṃ pāraḍaṃ dattvā tat-
andaśakalenaivācchādya mṛtkarpaṭādināveṣṭya
saṃśoṣya dhārayet // VRrsṬī_9.12;12 § 2871 10

prṣṭhe cāgniṃ saṃtataṃ dinatrayaṃ dadyāt
// VRrsṬī_9.12;13 § 2872

antarāntarā kandaparivartanaṃ kāryaṃ ya-
thā kando na dahyeta // VRrsṬī_9.12;14 § 2873

evaṃ sthalakūrmayantraṇa jāraṇaṃ vidadhy- 15
āditi // VRrsṬī_9.12;15 § 2874

kande dagdhaprāye sati anyatrānyatra ka-
nde pūrvavattaṃ pāraḍaṃ dhṛtvā pācayet //
VRrsṬī_9.12;16 § 2875

1

kacchapayantrāntargatamṛnmayapīṭha- 20
sthadīpikāsaṃsthaḥ

/

yasminnipatati sūtaḥ proktaṃ
taddīpikāyantraṃ // VRrs_9.13
// § 2877

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. dīpikāyantra

dīpikāyantramāha kacchapeti // VRrsBo_9.13 ;1
§ 2878

vakṣyamāṇakacchapayantramadhyavartimṛnma-
yaghaṭakharpararūpapīṭhopari pradīpamekam sa-
5 ṁsthāpya tatra sūtaṁ sthāpayet kacchapayantr-
ādhaḥ vahniṁ ca dadyāt evaṁ pradīpasthasūtaḥ
kacchapayanre patati tat dīpikākhyam yantram
jñeyam // VRrsBo_9.13 ;2 § 2879

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha dīpikāyantramāha kacchapayantreti //
10 VRrsṬī_9.13 ;1 § 2880

jalapūrṇapātramadhye ghaṭakalaśamuttānaṁ
nidhāya tatra koṣṭhīmakṛtvā tatsthāne mṛnmaya-
pīṭhaṁ kṛtvā tatra dīpikāṁ nidhāya dīpaṁ prajv-
ālya nāgasvarṇabījasahitaṁ gandhakamanaḥśil-
15 āharītālasahitaṁ ca pāraḍaṁ mardanena piṣṭīkṛ-
taṁ poṭalikāyāṁ baddhvā kacchapākāranyubja-
mṛtpārodare tailamagnāṁ tām poṭalīṁ dīpajv-
ālopari yathā syāttathāvalambitāṁ baddhvā ta-
nnyubjaṁ pātraṁ nyubjaṁ nidhāya dīpoṣmaṇā
20 nāgaṁ bhakṣayitvā pāraḍo jalapātre+adhaḥ pa-
tati yasmin yanre taddīpikāyantramuktam //
VRrsṬī_9.13 ;2 § 2881

nāgajāraṇārthasya yantrasyopayogo bodhyaḥ
// VRrsṬī_9.13 ;3 § 2882

25 tato jīrṇanāgaṁ pāraḍaṁ bhasmamūṣāyāṁ
dhmānena viyuktaṁ nāgaṁ kṛtvā tasminrase
sādhakāvarabījaṁ jārayantīti // VRrsṬī_9.13 ;4
§ 2883

dīpikāsaṃstho dīpikopari samyaksthita itya-
rthaḥ // VRrsTī_9.13;5 § 2884

1

bhāṇḍakaṅṭhādadhāś chidre veṇunālaṃ
vinikṣipet /
kāṃsyapātradvayaṃ kṛtvā sampuṭaṃ
jalagarbhitam // VRrs_9.14 // § 2886

nalikāsyam tatra yojyam dṛḍham 5
taccāpi kārayet /
yuktadravyairvinikṣiptaḥ pūrvam tatra
ghaṭe rasaḥ // VRrs_9.15 // § 2888

agninā tāpito nālāttoye
tasminpatatyadhaḥ /
yāvaduṣṇam bhavet sarvaṃ bhājanam
tāvadeva hi /
jāyate rasasaṃdhānam
ḍekīyantramitīritam // VRrs_9.16
// § 2891

Rasaratnasamuccayabodhinī

ḍekīyantramāha bhāṇḍakaṅṭhāditi // VRrsBo_9.16;1
§ 2892

bhāṇḍasya kaṅṭhanimne chidramekaṃ vidh-
āya tatra vaṃśanirmitaṃ nalamekaṃ saṃyojya
sthāpayet // VRrsBo_9.16;2 § 2893

1. ḍekīyantra

anyacca jalapūrṇakāṃsyapātradvayena sam-
 uṭamekaṃ kṛtvā bhāṇḍakaṇṭhasthanalāgram ta-
 tra praveśya dr̥ḍhaṃ sandhirodhaṃ kuryāt //
 VRrsBo_9.16;3 § 2894

5 tato bhāṇḍamādhye nirdiṣṭadravyaiḥ saha ra-
 saṃ kṣiptvā agnijvālā deyā tena nālacchidrānu-
 sārī rasaḥ kāṃsyapātramadhyasthajale patati //
 VRrsBo_9.16;4 § 2895

10 evaṃ yāvat sarvaṃ pātraṃ uṣṇaṃ bhavet tā-
 vat kuryāt // VRrsBo_9.16;5 § 2896

rasasaṃdhānaṃ rasanirgamanam ityarthāḥ
 // VRrsBo_9.16;6 § 2897

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha ḍhekīyantramāha bhāṇḍakaṇṭhāditi //
 VRrsṬī_9.16;1 § 2898

15 adhaśchidra upakaṇṭhaṃ kṛte chidre jalaga-
 rbhitaṃ svāduśītajalagarbhitaṃ // VRrsṬī_9.16;2
 § 2899

20 yuktadravyaiḥ śuddhiyogyaiḥ kāñjikādibhiḥ
 pātanopayogidravaiśca saha saṃyukto raso gh-
 aṭe sacchidropakaṇṭhe vahnisthite mṛnmayagh-
 aṭe pūrvaṃ viniṣiptaḥ kāryaḥ // VRrsṬī_9.16;3
 § 2900

25 bhājanaṃ samputaḡhaṭakam adhobhājanam
 uṣṇaṃ yāvadbhaved ghaṭe tāvadagniḥ kārya ity-
 arthaḥ // VRrsṬī_9.16;4 § 2901

rasasaṃdhānaṃ pāradasya samyagādhānaṃ
 sthāpanamityarthaḥ // VRrsṬī_9.16;5 § 2902

etadyantrasamaṃ degayantraṃ rāsasāre+abhihitam
/ § 2903

br̥hadbhāṇḍaṃ samādāya kuṣṣau ca chidras-
aṃyutam / § 2904

bhāṇḍe kācaghaṭim̐ kṣiptvā mukhaṃ chidre 5
niyojayet // VRrsṬī_9.16;6 § 2905

tadāsye kācanālaṃ syāttacca nālamadhomu-
kham / § 2906

ruddhvā tadā tayoh̐ samdhimardhaṃ ca nāla-
kaṃ dihet // VRrsṬī_9.16;7 § 2907 10

bhāṇḍaṃ vālukayāpūrya tasya dvāraṃ niru-
dhya ca / § 2908

vahneḥ prajvālanam̐ tāvadyāvattannālakam̐
dravet // VRrsṬī_9.16;8 § 2909

śītam̐ yantraṃ samuttārya ghaṭim̐ prakṣālay- 15
ettataḥ / § 2910

drāvam̐ kṣiptvā punardadyātpunaḥ pāko vi-
dhīyate // VRrsṬī_9.16;9 § 2911

evam̐ raṅgadruṭiḥ proktā degayantre+atīsobhanā
/ § 2912 20

tālo nāgaḥ śilācauraḥ śulvo haṃsaśca gandh-
akaḥ // VRrsṬī_9.16;10 § 2913

ete raṅgam̐ vimuñcanti vidrumam̐ gairikam̐
tathā / § 2914

vālukādegayantreṇa picchakeśā dravanti ca 25
// VRrsṬī_9.16;11 § 2915

iti // VRrsṬī_9.16;12 § 2916

1

lohamūṣādvayaṃ kṛtvā
 dvādaśāṅgulamānataḥ /
 iṣacchidrānvitāmekāṃ tatra
 gandhakasaṃyutāṃ // VRrs_9.17
 //§ 2918

mūṣāyāṃ rasayuktāyāṃ anyasyāṃ tām
 praveśayet /
 toyaṃ syātsūtakasyādha ūrdhvādho
 vahnidīpanam // VRrs_9.18 //§ 2920

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 jāraṇāyantramāha lohetyādi dvābhyāṃ //
 VRrsBo_9.18;1 § 2921

vitastimānaṃ lauhamayamūṣādvayaṃ nirm-
 āya tayloriṣacchidrānvitāyāṃ ekasyāṃ mūṣāyāṃ
 gandhakaṃ saṃsthāpayet tataḥ rasagarbhāyāṃ-
 10 anyasyāṃ mūṣāyāṃ pūrvoktāṃ sagandhakam-
 ūṣāṃ praveśya sūtagarbhāmūṣādho jalaṃ sthā-
 payitvā ūrdhvādhaśca vahniṃ prajvālayediti //
 VRrsBo_9.18;2 § 2922

1

rasonakarasam bhadre yatnato
 vastragālitam /
 15 dāpayetpracuraṃ yatnādāplāvya
 rasagandhakau // VRrs_9.19 //§ 2924

1. jāraṇāyantra (2)

sthālikāyāṃ pidhāyordhvaṃ
sthālīmanyāṃ dṛḍhāṃ kuru /
saṃdhiṃ vilepayedyatnānṃrdā
vastreṇa caiva hi // VRrs_9.20
//§ 2926

sthālyantare kapotākhyāṃ puṭaṃ
karṣāgninā sadā /
yantrasyādhaḥ karīṣāgniṃ
dadyāttīvrāgnimeva vā // VRrs_9.21
//§ 2928

evaṃ tu tridinaṃ kuryāttato yantraṃ 5
vimocayet /
taptodake taptacullyāṃ na
kuryācchītalāṃ kriyāṃ // VRrs_9.22
//§ 2930

na tatra kṣīyate sūto na ca gacchati
kutracit /
anena ca krameṇaiva
kuryādghandhakajāraṇam //
VRrs_9.23 //§ 2932

1

yantraṃ vidyādharmaṃ jñeyaṃ
sthālīdvitayasamputāt /
cullīṃ caturmukhīṃ kṛtvā 10
yantrabhāṇḍaṃ niveśayet //
VRrs_9.24 //§ 2934

1. vidyādhara yantra

tatrauṣadham vinikṣipya
 nirundhyādbhāṇḍakānanam /
 yantram vidyādharam nāma tantrajñaiḥ
 parikīrtitam // VRrs_9.25 // § 2936

Rasaratnasamuccayabodhinī

vidyādharayantramāha yantramiti // VRrsBo_9.25 ;1
 § 2937

5 sthālīdvitayasamputāt haṇḍikādvayakṛtapuṭ-
 aviśeṣāt // VRrsBo_9.25 ;2 § 2938

tadeva vivṛṇoti cullīmiti // VRrsBo_9.25 ;3
 § 2939

10 adhobhāṇḍe auṣadham nikṣipya bhāṇḍānta-
 reṇa mukham pidhāya cullyām caturmukhyām
 samsthāpya ca jvālā deyā // VRrsBo_9.25 ;4 § 2940

koṣṭhīyantramiti samjñāntaramasya // VRrsBo_9.25 ;5
 § 2941

15 granthāntare tu vidyādharayantralakṣaṇam
 anyavidham tatttu agre svayameva vakṣyati //
 VRrsBo_9.25 ;6 § 2942

Rasaratnasamuccayaṭīkā

vidyādharayantramāha // VRrsṬī_9.25 ;1 § 2943

20 tatra prathamam tatsvarūpam samāsata ukv-
 ānantaram savistaramāha yantramiti // VRrsṬī_9.25 ;2
 § 2944

sthālīdvitayasamputāditi // VRrsṬī_9.25 ;3
 § 2945

samasthūlānāmeva saṃpuṭaṃ bhavati na tu
mahadatyalpayoriti // VRrsṬī_9.25;4 § 2946

iti vakṣyamāṇaḥ sthālīyantrādasyākṛtiviśeṣaḥ
sphuṭīkṛtaḥ // VRrsṬī_9.25;5 § 2947

atha vistareṇāha cullīm caturmukhīmiti // 5
VRrsṬī_9.25;6 § 2948

sarvatra sām̐yenāgnipravṛttiyartham caturm-
ukhīm ityuktam // VRrsṬī_9.25;7 § 2949

tatra yantrabhāṇḍam niveśayet // VRrsṬī_9.25;8
§ 2950

nirundhyāt // VRrsṬī_9.25;9 § 2951

nyubjamukhena pātrāntareṇa saṃpuṭet //
VRrsṬī_9.25;10 § 2952

etadyantram vidyādharanāmnā śāstre parikī-
rtitam // VRrsṬī_9.25;11 § 2953

asyopayogastu saumyavīryadravyāṇām mṛ-
dvagninā pākārtham bodhyaḥ // VRrsṬī_9.25;12
§ 2954

ata eva vakṣyati pañcadaśādhyāye kanakasun-
dararase dattvā vidyādhare yantra puṭedāraṇy-
akopalairiti // VRrsṬī_9.25;13 § 2955

1

ūrdhvaṃ vahniradhaścāpo madhye tu
rasasaṃgrahaḥ /
somānalām idaṃ proktaṃ
jārayedgaganādikam // VRrs_9.26
// § 2957

1. somānalayantra

Rasaratnasamuccayabodhinī

somānalayantramāha ūrdhvamiti // VRrsBo_9.26;1

§ 2958

gaganādikam abhrādikam // VRrsBo_9.26;2

§ 2959

- 5 sthālīmadhye rasamūṣāṃ samsthāpya śarāv-
eṇa mukhaṃ pidhāya mṛdvastreṇa sandhiṃ li-
ptvā ca jalapūrṇasthālyantaropari sthālīṃ tām
sthāpayet śarāvopari kariṣāgniṃ ca dadyād iti
// VRrsBo_9.26;3 § 2960

Rasaratnasamuccayaṭīkā

- 10 atha somānalayantram samāsata āha ūrdhvaṃ
vahniriti // VRrsṬī_9.26;1 § 2961

madhya iti // VRrsṬī_9.26;2 § 2962

- adhaḥpātre jalaṃ tadupari uttānaṃ śarāvādi
dattvā tatra laghumūṣāmuttānāṃ dhṛtvā tanm-
15 adhye biḍaṃ biḍamadhye sagraśaṃ pāraḍaṃ ca
dattvā dṛdhaṃ pidhānena pidhāya tadupari kha-
rparaṃ dattvā tatrāgnir deyaḥ // VRrsṬī_9.26;3
§ 2963

- 20 iti vidhinā gaganasattvādikaṃ jārayediti //
VRrsṬī_9.26;4 § 2964

etadeva yantram sanābhinālaṃ kṛtvāgnima-
dho dattvā nābhimadhye pāraḍaṃ sagraśaṃ da-
ttvā jārayediti prakārāntareṇa rasasāre +abhihi-
tam // VRrsṬī_9.26;5 § 2965

- 25 tathā ca tatpāṭhaḥ / § 2966

somānalasya yantrasya nābhimadhye rasam
kṣipet / § 2967

dattvāṣṭāmśam biḍam nābhim kiṃcidamlena
pūrayet // VRrsṬī_9.26 ;6 § 2968

kṣārāmlam tryūṣaṇam mūtram rājikā śigru ci- 5
trakam / § 2969

nālam prapūrayed ebhir nābheṣcopari sādha-
kaḥ // VRrsṬī_9.26 ;7 § 2970

dadyādupari yantrasya sacchidram samabu-
dhnakam / § 2971 10

chidre ca dorakam baddhvā amlaiḥ kharpara-
pūraṇam // VRrsṬī_9.26 ;8 § 2972

rasopari patedbinduḥ stokam stokam punaḥ
punaḥ / § 2973

yantrādhaḥ sthāpayedagnim ahorātratrayaḥ 15
budhaḥ // VRrsṬī_9.26 ;9 § 2974

tridinair jīryate grāsam sūtako nātra saṃśayaḥ
/ § 2975

iti // VRrsṬī_9.26 ;10 § 2976

sacchidram samabudhnakamiti kharparasya 20
viśeṣaṇam // VRrsṬī_9.26 ;11 § 2977

nālam tu kṣārādipūritam kṛtvā kharparacchi-
drasammukham evocchritam kāryamiti bhāvaḥ
// VRrsṬī_9.26 ;12 § 2978

etadeva yantram nābhirahitam kṛtvā vaipa- 25
rītyenāgnijalasthāpanena prāptāgnīṣomākhyam
pāradabandhakaram bhavatītyapi tadgranthe ev-
ābhihitam / § 2979

athādho+agniruparyāpo madhye deyo rase- 30
śvaraḥ / § 2980

agnīṣomākhyayantraṇa badhyate saptarātra-
 taḥ // VRrsTī_9.26;13 § 2981
 iti // VRrsTī_9.26;14 § 2982

1

5 garbhayantraṃ pravakṣyāmi
 piṣṭikābhasmakārakam /
 caturaṅguladīrghāṃ ca
 tryaṅgulonmitavistarām //
 VRrs_9.27 // § 2984

mṛnmayīm sudṛḍhām mūṣām vartulaṃ
 kārayenmukham /
 loṇasya viṃśatirbhāgā bhāga ekastu
 gugguloḥ // VRrs_9.28 // § 2986

suślakṣṇaṃ peṣayitvā tu vāraṃ vāraṃ
 punaḥ punaḥ /
 mūṣālepaṃ dṛḍhaṃ kṛtvā
 lavaṇārdhamṛdambubhiḥ //
 VRrs_9.29 // § 2988

10 karṣet tuṣāgninā bhūmau
 svedayenmṛdu mānavit /
 ahorātraṃ trirātraṃ vā rasendro
 bhasmatām vrajet // VRrs_9.30
 // § 2990

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. garbhayantra

garbhayantramāha garbhayantramiti // VRrsBo_9.30;1
§ 2991

piṣṭikā naṣṭapiṣṭikṛtaḥ rasaḥ ityarthah //
VRrsBo_9.30;2 § 2992

loṇasya lavaṇasya loṇasya ityatra lohasya iti 5
pāṭhāntaraṃ na yuktaṃ lavaṇārdhamṛdambu-
bhiḥ iti vakṣyamāṇavākyavirodhāt // VRrsBo_9.30;3
§ 2993

atra vāraṃ vāramiti padaṃ peṣayitvā tathā
punaḥ punariti padaṃ mūṣālepamityanena yo- 10
janīyam // VRrsBo_9.30;4 § 2994

lavaṇārdhamṛdambubhiriti sahārthe tṛtīyā tena
lavaṇārdhamṛdambubhiḥ saha loṇaguggulū pe-
ṣayitvā iti tathā viṃśatibhāgalavaṇāpekṣayā mṛdo+ardhatvan-
ca bodhyam // VRrsBo_9.30;5 § 2995 15

karṣet ātape śoṣayet // VRrsBo_9.30;6 § 2996

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha garbhayantraṃ pratijānīte garbhayantra-
miti // VRrsṬī_9.30;1 § 2997

yatra sarvaṃ yantraṃ bhūmyudara evāva-
sthitam vidadhyāt tadgarbhayantraṃ nāma // 20
VRrsṬī_9.30;2 § 2998

tadeva spaṣṭīkaroti caturaṅguleti // VRrsṬī_9.30;3
§ 2999

caturaṅguladīrghādilakṣaṇāṃ mūṣāṃ vidh-
āya tanmukhaṃ vartulaṃ kārayet // VRrsṬī_9.30;4
§ 3000

samyak pidhānasamdhānārthaṃ yathoktabh-
āgaṃ lohakiṭṭaguggulayor grhītvā bhāgatrayaṃ

mṛdo gr̥hītvai kabhāgātmakam lavaṇam gr̥hītvā
 sarvametajjalena saṃmardya tena mūṣām sānta-
 rbahirvilipyā tatra dhātvādikṛtapīṣṭikām saṃbh-
 ṛtyā samyak pidhāya bhūmimadhyagām gajap-
 5 uṭaparyāptām gartām karīṣamiśratuṣairardhap-
 ūritām kṛtvā tatra mūṣām dhṛtvā tadupari ga-
 rākaṇṭhadaghnām karīṣatuṣaireva sampūryāva-
 śiṣṭagartām mṛttikayā sampūryāntarvāyuprave-
 śārtham kiṃcidaṅgulīsamam chidram vidhāyā-
 10 gniṃ dattvā svedayet // VRrsṬī_9.30 ;5 § 3001
 evam nirvāṇāgnituṣādiyuktyā niṣkāsyā puna-
 stuṣādipūraṇādisarvamantarāntarā kuryādaho-
 rātraparyantam trirātraparyantam veti // VRrsṬī_9.30 ;6
 § 3002
 15 atra govarapuṭam bhūmāveva deyam //
 VRrsṬī_9.30 ;7 § 3003
 taduktam rasarājasundare // VRrsṬī_9.30 ;8
 § 3004
 20 cūrṇīkṛtakarīṣāgnau bhūmāveva tu yatpuṭam
 / § 3005
 dīyate tattu kṛtibhirgovaram samudāhṛtam
 // VRrsṬī_9.30 ;9 § 3006
 iti // VRrsṬī_9.30 ;10 § 3007
 1
 kharparam sikatāpūrṇam kṛtvā
 tasyopari nyaset /
 25 aparam kharparam tatra śanair
 mṛdvagninā pacet // VRrs_9.31
 // § 3009

pañcakṣāraistathā mūtrair lavaṇaṃ ca
viḍaṃ tataḥ /
haṃsapākaṃ samākhyātaṃ yantraṃ tad
vārttikottamaiḥ // VRrs_9.32 // § 3011

1

sarasāṃ gūḍhavaktrāṃ
mṛdvastrāṅgulaghanāvṛtām /
śoṣitāṃ kācakalaśīm triṣu bhāgeṣu
pūrayet // VRrs_9.33 // § 3013

bhāṇḍe vitastigambhīre
vālukāsupratiṣṭhitā /
tadbhāṇḍaṃ
pūrayettribhiranyābhiravagunṭhayet
// VRrs_9.34 // § 3015

5

bhāṇḍavaktraṃ maṇikayā saṃdhiṃ
limpen mṛdā pacet /
cullyāṃ tṛṇasya cādāhān
maṇikāpṛṣṭhavartinaḥ /
etaddhi vālukāyantraṃ tadyantraṃ
lavaṇāśrayam // VRrs_9.35 // § 3018

Rasaratnasamuccayabodhinī

vālukāyantramāha sarasāmiti // VRrsBo_9.35 ;¹⁰
§ 3019

1. vālukāyantra

sarasāṃ pāradagarbhām // VRrsBo_9.35;2
§ 3020

gūḍhavaktrāṃ saṃkīrṇamukhīm // VRrsBo_9.35;3
§ 3021

5 mṛditi // VRrsBo_9.35;4 § 3022

mṛdvastreṇa mṛlīptavastreṇa aṅgulaghanam
aṅgulamānotsedham yathā tathā āvṛtām //
VRrsBo_9.35;5 § 3023

10 triṣu bhāgeṣu pūrayet pācyarasādinā kāc-
akalasyāḥ bhāgatrayam pūrayedityarthaḥ //
VRrsBo_9.35;6 § 3024

triṣu bhāgeṣviti avacchede saptamī // VRrsBo_9.35;7
§ 3025

15 bhāṇḍe ityatra kācakalasīm sthāpayediti śeṣaḥ
// VRrsBo_9.35;8 § 3026

vālukābhiḥ kiyān bhāgaḥ pūrayitavya itya-
pekṣāyāmāha tadbhāṇḍamiti // VRrsBo_9.35;9
§ 3027

20 tribhurityatra // VRrsBo_9.35;10 § 3028

bhāgairiti śeṣaḥ // VRrsBo_9.35;11 § 3029

trṭiyā cātra abhede bhāṇḍasya bhāgatrayami-
tyarthaḥ pūrayet vālukayeti śeṣaḥ anyābhiḥ vāl-
ukābhurityarthaḥ avaśiṣṭāṃśam pūrayediti śeṣaḥ
// VRrsBo_9.35;12 § 3030

25 avaguṇṭhayedityasya maṇikayā ityanena sa-
mbandhaḥ maṇikayā śarāveṇa // VRrsBo_9.35;13
§ 3031

30 ayamārthaḥ saṃkīrṇamukhīm kācakūpikām
mṛdvastreṇāṅgulotsedhamālipyā śoṣayitvā ca ta-
syā bhāgatrayam rasenāpūrayet tato vitastipra-

māṇagabhīre vālukayā tribhāgapūrṇe bhāṇḍa-
madhye tāṃ niveśya ūrdhvaṃ vālukayā āch-
ādayet tataśca śarāveṇa bhāṇḍavaktraṃ pidh-
āya mṛttikayā saṃdhiṃ liptvā ca tāvat pacet yā-
vat śarāvopari nyastaṃ tṛṇaṃ na dahediti // 5
VRrsBo_9.35;14 § 3032

tulyalakṣaṇatvāt vālukāyantraprasaṅge lava-
ṇayantram apyatidiśati taditi // VRrsBo_9.35;15
§ 3033

tad uktaprakāraṃ yantraṃ lavaṇāśrayam api 10
bhavatīti śeṣaḥ lavaṇayantram api vālukāya-
ntram bhavatītyarthaḥ // VRrsBo_9.35;16 § 3034

Rasaratnasamuccayaṭīkā

vālukāyantraṃ dvividhamāha surasāmiti //
VRrsṬī_9.35;1 § 3035

surasām granthikoṭararekhādyabhāvena sul- 15
akṣaṇām // VRrsṬī_9.35;2 § 3036

gūḍhavaktrām akarālamukhām adrimṛtkarp-
aṭādinā trivāraṃ saptavāraṃ vā kṛtenāṅgulasth-
ūlena veṣṭitām ātape saṃśoṣitām kācaghaṭīm ud-
arasya bhāgacatuṣṭayam parikalpya triṣu bhāg- 20
eṣu pūrayet // VRrsṬī_9.35;3 § 3037

tasyā garbhe bhāgatrayam kajjalyādinā bheṣ-
ajena pūrayet // VRrsṬī_9.35;4 § 3038

evam sampūritām tāṃ vitastigambhīre bhā-
ṇḍe mṛnmaye viśālakharpāre pūritavālukāma- 25
dhye sthāpitām kuryāt // VRrsṬī_9.35;5 § 3039

pūraṇīyavālukāyā mānamapyāha tadbhāṇḍam
pūrayediti // VRrsṬī_9.35;6 § 3040

bhāṇḍodarasyāpi bhāgacatuṣṭayaṃ parika-
lpya tadbhāṇḍaṃ vālukayā tribhirbhāgairmit-
ayā tribhāgapūraṇaparyāptayā pūrayetsambha-
ret // VRrsTī_9.35;7 § 3041

5 anyābhir avaśiṣṭaikabhāgamitābhir vālukā-
bhiḥ kācakalaśīm abhitaḥ prakṣepeṇāvaguṇṭha-
yet // VRrsTī_9.35;8 § 3042

kaṇṭhaparyantam ācchāditāṃ kuryādityarthaḥ
// VRrsTī_9.35;9 § 3043

10 bhāṇḍamukhaṃ ca maṇikayā viśālanyubja-
mr̥tpātreṇācchādyā saṃdhilepādi kṛtvā cullyāṃ
pacet // VRrsTī_9.35;10 § 3044

tatpacanakālamānam āha tṛṇasyeti // VRrsTī_9.35;11
§ 3045

15 maṇikāpṛṣṭhe prakṣiptatṛṇadāhaparyantam pa-
cet // VRrsTī_9.35;12 § 3046

tṛṇadāhetyupalakṣaṇam // VRrsTī_9.35;13
§ 3047

sindūrarasādau raktavarṇotpattiparyantam-
20 api pākasyāvaśyakatvāt // VRrsTī_9.35;14 § 3048

sa ca varṇo jñeyaḥ // VRrsTī_9.35;15 § 3049

kūpīmukhād udgataraktavarṇabāṣpadarśan-
eneti bodhyam // VRrsTī_9.35;16 § 3050

1

pañcādhavālukāpūrṇabhāṇḍe nikṣipyā
yatnataḥ /

25 pacyate rasagolādyam vālukāyantram
īritam // VRrs_9.36 // § 3052

1. vālukāyantra (2)

Rasaratnasamuccayabodhinī

anyavidhaṃ vālukāyantramāha pañceti //
VRrsBo_9.36 ;1 § 3053

catvāriṃśaccharāvamitavālukāpūrṇabhāṇḍe ity-
arthaḥ // VRrsBo_9.36 ;2 § 3054

atra vālukāmadhye eva rasagolādikaṃ sthāp- 5
ayet na tu kācakūpyāmiti viśeṣaḥ // VRrsBo_9.36 ;3
§ 3055

1

evaṃ lavaṇanikṣepātproktaṃ
lavaṇayantrakam // VRrs_9.37
// § 3056

2

antaḥkr̥tarasālepatāmrapātramukhasya
ca /
liptvā mṛllavaṇenaiva saṃdhiṃ
bhāṇḍatalasya ca // VRrs_9.38
// § 3058

10

tadbhāṇḍaṃ paṭunāpūrya kṣārairvā
pūrvavatpacet /
evaṃ lavaṇayantraṃ syād rasakarmani
śasyate // VRrs_9.39 // § 3060

Rasaratnasamuccayaṭīkā

-
1. lavaṇayantra (1)
 2. lavaṇayantra (2)

antaḥ kṛtarasālepa iti // VRrsTī_9.39;1 § 3061

ālepa ityupalakṣaṇam // VRrsTī_9.39;2 § 3062

mṛdbhāṇḍe kharparasamāne viśālamukhe+antastale

nyubjaṃ sthāpanīyaṃ yallaghu tāmrapātraṃ tat

5 pāradādigolakopari nyubjaṃ nidhāya mṛllavaṇ-

ādinā bhāṇḍatalatāmrapātramukhasaṃdhiṃ vi-

lipya tayantrabhāṇḍaṃ lavaṇakṣārādyanyatam-

enāpūrya pidhānena pidhāya praharaparyantaṃ

śālisphuṭanaparyantaṃ praharaparyantaṃ vā

10 pacet // VRrsTī_9.39;3 § 3063

evaṃvidhamapi yantraṃ lavaṇayantrākhy-

ametad rasakarmaṇi pākamūrchanādikarmaṇi

praśastaṃ syāt // VRrsTī_9.39;4 § 3064

Rasaratnasamuccayabodhinī

lavaṇayantrasya prakārāntaramāha antariti

15 // VRrsBo_9.39;1 § 3065

antas tāmrapātramadhye ityārthaḥ kṛtaḥ ra-

sena ālepaḥ yatra tathābhūtaṃ yat tāmrapā-

traṃ tasya mukhaṃ tasya rasaliptodarātām-

rapātramukhasya tathā bhāṇḍatalasya tāmrap-

20 ātramukhopari sthāpitabhāṇḍādadhobhāgasya //

VRrsBo_9.39;2 § 3066

tadbhāṇḍam uparisthabhāṇḍam // VRrsBo_9.39;3

§ 3067

pūrvavat tṛṇasya cādāhād ityārthaḥ // VRrsBo_9.39;4

25 § 3068

tāmrapātrodare rasaṃ nikṣipyā tadupari lav-

aṇapūrṇaṃ kṣārapūrṇaṃ vā bhāṇḍamekaṃ vi-

nyaset tato mṛllavaṇena sandhiṃ ruddhvā pacet
iti // VRrsBo_9.39 ;5 § 3069

1

lohanālagataṃ sūtaṃ bhāṇḍe
lavaṇapūrite /
niruddhaṃ vipacetprāgvan
nālikāyantram īritam // VRrs_9.40
// § 3071

Rasaratnasamuccayabodhinī

nālikāyantramāha loheti // VRrsBo_9.40 ;1 5
§ 3072

lauhamayanālamadhye pāradam āpūrya chi-
drarodhaṃ kṛtvā ca lavaṇapūritabhāṇḍāntaḥ nā-
laṃ taṃ nirundhyāttato maṇikayā bhāṇḍava-
ktram ācchādya ālipya ca sandhiṃ tāvat pacet 10
yāvat śarāvoparisthaṃ tṛṇaṃ na dahet iti //
VRrsBo_9.40 ;2 § 3073

2

vālukāgūḍhasarvāṅgāṃ garte mūṣāṃ
rasānvitām /
dīptopalaiḥ samvṛṇuyād yantraṃ tad
bhūdhārāhvayam // VRrs_9.41
// § 3075

-
1. nālikāyantra
 2. bhūdharayantra

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha bhūdharaṇtramāha vāluketi // VRrsṬī_9.41 ;1
§ 3076

garte rājahastamātragambhīre garte hastam-
ātrāyānavistāre caturasre vartule vā tādr̥ṣe ga-
5 rte rasānvitāṃ pāradagarbhitāṃ mallamūṣāṃ
vālukāgūḍhasarvāṅgāṃ nidhāya gartakaṇṭhap-
aryantaṃ vālukayā prapūryopari kiṃcitpārśve
ca dīptavanyopalaiḥ saṃvṛṇuyādācchādayet //
VRrsṬī_9.41 ;2 § 3077

10 samantato vanyopalairācchādya jvālayeditya-
rthaḥ // VRrsṬī_9.41 ;3 § 3078

atra pāradasya yantraṇamātraṃ vālukāyāṃ
bhūmāveva vahnistūparyeva garbhayantra sarv-
ameva bhūgarbhe // VRrsṬī_9.41 ;4 § 3079

15 bhūdharapuṭe tu na vālukāsaṃbandhaḥ //
VRrsṬī_9.41 ;5 § 3080

iti trayāṇāṃ yantrapuṭānāṃ viśeṣo bodhyaḥ
// VRrsṬī_9.41 ;6 § 3081

1

śarāvasampuṭāntasthaṃ karīṣeṣv
agnimānavit /
20 paceccullyāṃ dviyāmaṃ vā rasam tat
puṭayantrakam // VRrs_9.42 // § 3083

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. puṭayantra

puṭayantramāha śarāveti // VRrsBo_9.42;1
§ 3084

karīṣeṣu pacet athavā agnimānavid dviyā-
maṃ cullyāṃ aṅgāreṣu paced yojyam // VRrsBo_9.42;2
§ 3085

5

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha puṭayantramāha śarāveti // VRrsṬī_9.42;1
§ 3086

bhūmitale karīṣarāśiṃ kṛtvā tatra śarāvasa-
ṃpuṭitaṃ pāradaṃ ca dhṛtvāgnimānavidvaidyo
ghāṭikādvayaparyantaṃ pacet // VRrsṬī_9.42;2 10
§ 3087

atyantasamnihitāgnisaṃyogāt // VRrsṬī_9.42;3
§ 3088

athavā cullyāṃ karīṣāgniṃ dattvādhiśritakh-
arpare śarāvasaṃpuṭitaṃ rasaṃ dhṛtvā kharpar- 15
amukhamācchādya yāmaparyantaṃ dviyāmaṃ
vā pacet // VRrsṬī_9.42;4 § 3089

dūratarāgnisaṃyogāt // VRrsṬī_9.42;5 § 3090
evaṃ nyūnādhikaḥ pacanakālo rasayogidra-
vyādyudgamaśālitvāvayavaśaithilyakāṭhinyādya- 20
nurodhena svabuddhyaiva tarkya iti bhāvaḥ //
VRrsṬī_9.42;6 § 3091

1

ṣoḍaśāṅgulavistīrṇaṃ hastamātrāyataṃ
samam /

1. koṣṭhīyantra

dhātusattvanipātārthaṃ koṣṭhīyantram
iti smṛtam // VRrs_9.43 // § 3093

Rasaratnasamuccayabodhini

koṣṭhīyantramāha ṣoḍaśeti // VRrsBo_9.43 ;1
§ 3094

atra samamiti padena militabhāṇḍadvayasya
5 ṣoḍaśāṅgulatvādi bodhyam evaṃ ca vitastipr-
amāṇadīrghasya aṣṭāṅgulavistīrṇasya ca adho-
bhāṇḍasya mukhopari tāvanmānaṃ bhāṇḍānta-
ram adhomukhaṃ saṃsthāpya adho dṛḍhāṅgā-
rair bhastrayā dhamet tena dhātusattvaṃ nirga-
10 cchatīti // VRrsBo_9.43 ;2 § 3095

atrisaṃhitāyām etacchlokānantaram asyaivā-
parāṃśaḥ paṭhitaḥ tadyathā // VRrsBo_9.43 ;3
§ 3096

paripūrṇaṃ dṛḍhāṅgāriradho vātena koṣṭh-
15 ake / § 3097

mātrayā jvālamārgēṇa jvālayecca hutāśanam
// VRrsBo_9.43 ;4 § 3098
iti // VRrsBo_9.43 ;5 § 3099

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha koṣṭhīyantramāha ṣoḍaśāṅguleti // VRrsṬī_9.43 ;1
20 § 3100

dhātusattveti // VRrsṬī_9.43 ;2 § 3101
viśiṣṭadhātūnāṃ tāpyagairikavimalādīnām an-
udgamaśālināṃ mṛdūnāṃ ca sattvasya nipāt-

ārtham etadyantram vidyāt // VRrsṬī_9.43;3
§ 3102

asyām koṣṭhyām madhya ucitām dhātugarbh-
itām vṛntākādimūṣām saṁsthāpya kokilair mū-
ṣām uparyuparibhāvena pārśvataśca sampūrya 5
yathocitaṁ dhamet // VRrsṬī_9.43;4 § 3103

laghubhastrikādinetyarthaḥ // VRrsṬī_9.43;5
§ 3104

koṣṭhīyan tre sattvanipātanārḥā dhātava udā-
hṛtāśca rasasāre / § 3105 10

vaikrāntaṁ sasyakaṁ tāpyaṁ kāntābhre vim-
alaṁ giriḥ / § 3106

gairikā tutthakaṁ caiva rājāvarto viśeṣataḥ //
VRrsṬī_9.43;6 § 3107

eṣām uparasānāṁ ca koṣṭhe sattvanipātanam 15
/ § 3108

iti // VRrsṬī_9.43;7 § 3109

1

yatra lohamaye pātre
pārśvayorvalayadvayam /
tādṛk svalpataram pātram
valayaprotakoṣṭhakam // VRrs_9.44
//§ 3111

pūrvapātro pari nyasya svalpapātre 20
parikṣipet /
rasaṁ saṁmūrchitaṁ sthūlapātram
āpūrya kāñjikaiḥ // VRrs_9.45
//§ 3113

dviyāmaṃ svedayedeva
 rasotthāpanahetave /
 etatsyād valabhīyantraṃ rase
 śāḍguṇyakāarakam /
 sūkṣmakāntamaye pātre rasah
 syāḍguṇavattarah // VRrs_9.46
 // § 3116

Rasaratnasamuccayabodhinī

- 5 valabhīyantramāha yatreti // VRrsBo_9.46;1
 § 3117
- valayadvayaṃ valayaṃ kaḍā āṃṭā iti khyātaṃ
 // VRrsBo_9.46;2 § 3118
- tādr̥k lohamayam // VRrsBo_9.46;3 § 3119
- valayeti // VRrsBo_9.46;4 § 3120
- 10 valaye br̥hatpātrasthavalaye protam ābaddham
 koṣṭham madhyadeśo yasya tādr̥śam // VRrsBo_9.46;5
 § 3121
- ayamartho br̥hadākāram kāntalauhamayaṃ
 pātramekaṃ nirmāya tasyāntargalād adhaḥpā-
 15 r̥svadvaye valayadvayaṃ saṃyojanīyaṃ kṣudrā-
 kāram aparamapi tathāvidham pātramekaṃ kṛ-
 tvā br̥hatpātrasthe valaye aspr̥ṣṭatalabhāgam ya-
 thā tathā ābadhya tatra mūr̥chitarasaṃ parikṣ-
 ipet kāñjikenā sthūlapātraṃ ca pūrayediti //
 20 VRrsBo_9.46;6 § 3122
- rāse śāḍguṇyakāarakam śāḍguṇyaṃ vidyā vi-
 tarko vijñānam smṛtistatparatā kriyā ityuktaṣ-

aḍguṇapradaśaktijanakam evaṃvidharasopayo-
ktā uktaṣāḍguṇyasiddhiṃ labhate ityārthaḥ //
VRrsBo_9.46 ;7 § 3123

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha khalacarīyantramāha yatreti // VRrsṬī_9.46 ;1
§ 3124

yantrabhūte lohapātra ābhyantaropakaṇṭhe
pārśvayor avasañjanārthaṃ valayadvayaṃ kā-
ryaṃ // VRrsṬī_9.46 ;2 § 3125

valayamadhye tu praveśārhaakoṣṭhakaṃ lau-
haṃ svalpapātramanyadvidhāya mūrchitarasa- 10
garbhitam tatsvalpapātraṃ praveśya valayayor
avasajjitaṃ kṛtvā sthūlapātre kāñjikaṃ prabhū-
taṃ dattvā cullyāṃ mandāgninā praharaparya-
ntaṃ svedayet // VRrsṬī_9.46 ;3 § 3126

tena pārada utthāya kāñjikadrave praviśya ti- 15
ṣṭhati ata evāśya yantrasya jalāhāryayantram ity-
api nāmāntaraṃ kāñjikajalena svalpapātrād ras-
asya hriyamāṇatvāditi // VRrsṬī_9.46 ;4 § 3127

mūrchito rasa utthāya khale+aṅgaṇe caritaṃ
śaknotyaneneti vyutpattyā khalacarītyapi nāma 20
// VRrsṬī_9.46 ;5 § 3128

atra yatsvalpaṃ pātraṃ tatkāntamayam kṛtvā
yantre tatpātramadhye pārado dhṛtaśced atīśay-
ena guṇavānbhavati // VRrsṬī_9.46 ;6 § 3129

uktaṃ ca rasārṇave / § 3130 25
na sūtena vinā kāntaṃ na kāntena vinā rasaḥ
/ § 3131

kāntasūtasamāyogāt prayogo dehadhāraḥ
// VRrsṬī_9.46 ;7 § 3132

iti // VRrsṬī_9.46 ;8 § 3133

1

5 kṣīpedrasaṃ ghaṭe
dīrghanatādthonālasaṃyute /
tannālaṃ
nikṣīpedanyaghaṭakukṣyantare khalu
// VRrs_9.47 // § 3135

tatra ruddhvā mṛdā samyagvadane
ghaṭayoratha /
adhastādrasakumbhasya
jvālayettīvrāpāvakaṃ // VRrs_9.48
// § 3137

itarasminghaṭe toyāṃ prakṣīpetsvādu
śītaḥ /
tiryakpātanam etaddhi vārttikair
abhidhīyate // VRrs_9.49 // § 3139

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 tiryakpātanayantramāha kṣīpediti // VRrsBo_9.49 ;1
§ 3140

dīrghanatādthonālasaṃyute dīrghākāraṃ na-
taṃ nimnābhimukhaṃ ca yat adthonālaṃ tena
saṃyute // VRrsBo_9.49 ;2 § 3141

1. tiryakpātanayantra

ayaṃ vidhiḥ ekasmin ghaṭe rasaṃ nidhāya ta-
sya udarādho dīrgham adholambitaṃ nālame-
kaṃ saṃyojya dvitīyaghaṭodarasthacchidre nā-
lāgraṃ praveśya mṛdvastreṇa sandhimālipya ca
ghaṭayormukham api tathā limpet rasakumbhā- 5
dhaśca tivrāgniṃ prajvālayet dvitīyaghaṭe svād-
uśītaṃ jalaṃ ca prakṣipet iti // VRrsBo_9.49;3
§ 3142

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha tiryakpātanayantramāha kṣipedrasamiti
// VRrsṬī_9.49;1 § 3143 10

natādhonāleti natopakaṅṭhacchidrasaṃlagn-
ādhonālasaṃyute // VRrsṬī_9.49;2 § 3144

anyaghaṭaḥ pārśve nimnadeśe sthitaḥ //
VRrsṬī_9.49;3 § 3145

tato ghaṭayorvadane ruddhvā pidhānābhyāṃ 15
pidhāya saṃdhilepādi kṛtvādho ghaṭayor vada-
nayor adhaḥsthitanalikāyojitacchidrayor api sa-
ṃdhilepaṃ kṛtvā jvālayet // VRrsṬī_9.49;4 § 3146

ghaṭāntare tāpotpattiparyantaṃ pāradaśuddhy-
artham etadyantrasyopayogo bodhyaḥ // VRrsṬī_9.49;5
§ 3147

1

caṣakaṃ vartulaṃ lauhaṃ
vinatāgrordhvadaṅḍakam /

1. pālikāyantra

etaddhi pālikāyantram balijāraṇahetave
// VRrs_9.50 // § 3149

Rasaratnasamuccayaṭīkā

pālikāyantramāha caṣakamiti // VRrsṬī_9.50 ;1
§ 3150

5 caṣakaṃ darvīsamānaṃ pātram // VRrsṬī_9.50 ;2
§ 3151

tattu na tiryagdaṇḍaṃ kiṃtu vinatāya ucchr-
ito daṇḍo yasya tathoktam // VRrsṬī_9.50 ;3
§ 3152

10 etadyantram sadhūmagandhakajāraṇopayogi
tathā bhairavanāthoktaparpaṭyādividhau copā-
yokṣyate // VRrsṬī_9.50 ;4 § 3153

Rasaratnasamuccayabodhinī

pālikāyantramāha caṣakamiti // VRrsBo_9.50 ;1
§ 3154

15 vinatam agraṃ yasya tat nyubjīkṛtāgrabhā-
gam ūrdhvam uccaiḥkṛtaṃ daṇḍaṃ yasya tad
unnatadaṇḍaṃ vinatāgraṃ ca tad ūrdhvada-
ṇḍaṃ ceti vinatāgrordhvadaṇḍakaṃ lauhaṃ lo-
hamayaṃ vartulaṃ golākāraṃ caṣakaṃ kaṭorikā
kāryamiti śeṣaḥ // VRrsBo_9.50 ;2 § 3155

20 caṣakaśabdasya madyapānapātrārthakatve+api
pātramātrārthakatvaṃ prāgeva pradarśitam //
VRrsBo_9.50 ;3 § 3156

balijāraṇahetave gandhakajāraṇārtham // VRrsBo_9.50 ;4
§ 3157

1

catuṣprasthajalādhāraś
caturaṅgulikānaṅḥ /
ghaṭayantram idaṃ proktaṃ
tadāpyāyanakaṃ smṛtaṃ //
VRrs_9.51 // § 3159

Rasaratnasamuccayabodhinī

ghaṭayantramāha caturiti // VRrsBo_9.51;1
§ 3160

ṣoḍaśaśarāvamitajaladhāraṇasamarthaḥ catu- 5
raṅgulavistr̥tamukhaviśiṣṭaśca ghaṭaḥ ghaṭaya-
ntramiti niṣkarṣaḥ // VRrsBo_9.51;2 § 3161

āpyāyanakaṃ rasādīnāṃ tarpaṇaṃ ṣaḍguṇy-
asaṃpādanamiti yāvat // VRrsBo_9.51;3 § 3162

āpyāyanakam ityatra utthāpanakam iti pāṭhe 10
rasotthāpanasādhanamityarthaḥ // VRrsBo_9.51;4
§ 3163

2

vidhāya vartulaṃ gartaṃ mallamatra
nidhāya ca /
vinidhāyeṣṭakāṃ tatra
madhyagartavatīṃ śubhām //
VRrs_9.52 // § 3165

1. ghaṭayantra
2. iṣṭikāyantra

gartasya paritaḥ kuryātpālikām
 aṅgulocchrayām /
 garte sūtaṃ vinikṣipyā gartāsyē
 vasaṇaṃ kṣipet // VRrs_9.53 // § 3167

nikṣipedgandhakaṃ tatra malleṇāsyāṃ
 nirudhya ca /
 mallapālikayormadhye mṛdā samyaṅ
 nirudhya ca // VRrs_9.54 // § 3169

5 vanopalaiḥ puṭaṃ deyaṃ kapotākhyāṃ
 na cādhikam /
 iṣṭikāyantram etat syād gandhakaṃ tena
 jārayet // VRrs_9.55 // § 3171

Rasaratnasamuccayabodhinī

iṣṭakāyantramāha vidhāyeti // VRrsBo_9.55 ;1
 § 3172

10 mallaṃ śarāvapātram // VRrsBo_9.55 ;2 § 3173
 pālikām ālavālam // VRrsBo_9.55 ;3 § 3174

15 golākāraṃ gartamekam kṛtvā tatra śarāvaṃ
 saṃsthāpya tadupari madhyacchidrāmiṣṭakām
 ekāṃ vinyaset iṣṭakāgartāṃ paritaḥ aṅgulimi-
 tonnatam ālavālam ekaṃ ca kuryāt tata iṣṭa-
 20 kārandhre pāraḍaṃ vinikṣipyā randhramukhe
 vastraṃ tadupari gandhakaṃ ca vinyasya śar-
 āvāntareṇa ruddhvā śarāvālavālayoḥ saṃdhiṃ
 mṛdā samyagālipyā ca vanyakarīṣaiḥ kapotākhy-
 apuṭaṃ dadyāditi niṣkarṣaḥ // VRrsBo_9.55 ;4
 § 3175

Rasaratnasamuccayaṭīkā

attheṣṭikāyantram lakṣayati nidhāya vartulām-
iti // VRrsṬī_9.55;1 § 3176

mallam gambhīrodaram kṣudram mṛnma-
yam pātram tadgartāmadhye samsthāpya tatrai-
kām iṣṭikām madhyagartavatīm ca nidhāyeṣṭikā- 5
ghaṭakagartasya paritaḥ samantato+aṅgulocchrāyām
pālikām ālavālam vidhāya tadgarte pāradam kṣ-
iptvā tadgartamukhe vastram prasārya tacca dṛ-
ḍham baddhvā tadupari samabhāgam gandh-
akam dattvā nyubjamallena gartamukham ru- 10
ddhvā mallapālimadhyabhāgam mṛdā samya-
gruddhvopari vanyopalaiḥ kapotapuṭam punaḥ
punardeyam // VRrsṬī_9.55;2 § 3177

iṣṭikayā pāradasya yantraṇād etadyantram
iṣṭikāyantranāmnā kathitam // VRrsṬī_9.55;3 15
§ 3178

tena nirdhūmagandhakajāraṇam kuryāt //
VRrsṬī_9.55;4 § 3179

jīrṇe ca gandhake pārado raktavarṇo bhavet
// VRrsṬī_9.55;5 § 3180 20

atra drutapārade gandhakajāraṇāyām gartā-
sye vastrācchādanam vastropari gandhakam ca
dadyāditi vidhikramam // VRrsṬī_9.55;6 § 3181

yatra tu baddhasya rasasya gandhakajāraṇā
kartavyā syāttadā tu pāradam vastreṇa ba- 25
ddhvā tasyādhasṭād upariṣṭācca gandhakam da-
ttvā jārayedityanukto+api viśeṣo bodhyaḥ //
VRrsṬī_9.55;7 § 3182

1

sthālikopari vinyasya sthālīm samyañ
 nirudhya ca /
 ūrdhvasthālyām jalaṃ kṣiptvā vahnim
 prajvālayed adhaḥ /
 etad vidyādharmaṃ yantraṃ
 hiṅgulākṛṣṭihetave // VRrs_9.56
 // § 3185

Rasaratnasamuccayabodhinī

hiṅgulākṛṣṭividyādharayantramāha sthāliko-
 5 parīti // VRrsBo_9.56;1 § 3186
 sthālīmityatra ūrdhvamukhīmiti śeṣo bodhyaḥ
 // VRrsBo_9.56;2 § 3187
 atra hiṅgulākṛṣṭiprakārasya anuktatvāt gr-
 anthāntaroktastatprakāraḥ pradarśyate tadya-
 10 thā jambīrādirasaśodhitahiṅgulam adhaḥsthā-
 lyām parṇopari samsthāpya kaṭhinīghṛṣṭatalabh-
 āgām uttānām sthālīmaparām tadupari dattvā
 mṛdambarādibhiḥ samdhim ālipya ca adho jvālā
 15 deyā ūrdhvasthālyām jalaṃ ca uṣṇe ca tasmin tat
 nikṣipyā punardeyam evaṃ triṃśadvāraṃ ku-
 ryāt // VRrsBo_9.56;3 § 3188
 granthāntare+asya ūrdhvapātanamiti nāmā-
 ntaram // VRrsBo_9.56;4 § 3189
 kṛcidetad anantaram / § 3190
 20 rasam saṃmūrchitaṃ sthūlapātram āpūrya
 kāñjikaiḥ / § 3191

1. hiṅgulākṛṣṭividyādharayantra

dviyāmaṃ svedayedenaṃ rasotthāpanahet-
ave // VRrsBo_9.56;5 § 3192

ityadhikaḥ pāṭho vidyate // VRrsBo_9.56;6
§ 3193

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha hiṅgulākṛṣṭividyādharayantramāha sth- 5
ālikopari vinyasyeti // VRrsTī_9.56;1 § 3194

antastale nihitaśuṣkahiṅgulāyā viśālamukhā-
yāḥ sthālikāyā uparyuttānāmeva laghusthālīm
vinyasya sthāpayitvā saṃdhilepādinā ruddhvo-
rdhvasthālyāṃ kiṃcicchītalajalaṃ punaḥ puna- 10
rdadyāt // VRrsTī_9.56;2 § 3195

adhaścullyāṃ vahniṃ jvālayeṭpraharatrayap-
aryantam // VRrsTī_9.56;3 § 3196

etadyantram pāradasya hiṅgulād viyujoyo-
rdhwapātratala ākrṣṭikaraṃ syāt // VRrsTī_9.56;4 15
§ 3197

etadākṛṣṭarasasya ṣoḍaśādhyāye caṇḍasaṃgr-
ahagadaikakapāṭavidhāvanyatra copayogaṃ va-
kṣyati // VRrsTī_9.56;5 § 3198

1

yantrasthālyupari sthālīm nyubjāṃ 20
dattvā nirundhayet /
yantram ḍamarukākhyam
tadrasabhasmakṛte hitam //
VRrs_9.57 // § 3200

1. ḍamaruyantra

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha ḍamaruyantramāha pāradauṣadhagarbh-
itayantrasthālyupari nyubjāmeva sthālīm nidh-
āya nirundhayet // VRrsṬī_9.57;1 § 3201

mṛtkarpaṭādinā saṃdhirodhaṃ kuryāt //
5 VRrsṬī_9.57;2 § 3202

yantrasyādhasṭād agniḥ kāryaḥ // VRrsṬī_9.57;3
§ 3203

etad yantraṃ ḍamarukākhyam ūrdhvatalaga-
pāradabhasmakarmaṇyupayujyate // VRrsṬī_9.57;4
10 § 3204

1

mallamadhye caredgartam tatra sūtam
sagandhakam /
gartasya paritaḥ kuḍyam
prakuryādaṅgulocchritam //
VRrs_9.58 // § 3206

tataś cācchādayet samyag
gostanākāramūṣayā /
samyak toyamṛdā ruddhvā
samyagatrocyamānayā // VRrs_9.59
// § 3208

2

15 lehavat kṛtababbūlakvāthena
parimarditam /

-
1. nābhiyantra
 2. (ins.) toyamṛd

jīrṇakiṭṭarajaḥ sūkṣmaḥ
gudacūrṇasamanvitam /
iyam hi jalamṛt proktā durbhedyā
salilaiḥ khalu // VRrs_9.60 // § 3211

1

khaṭikāpaṭukiṭṭaiśca
mahiṣīdugdhamarditaiḥ /
vahnimṛtsnā bhaved
ghoravahnitāpasahā khalu //
VRrs_9.61 // § 3213

etayā mṛtsnayā ruddho na gantuḥ
kṣamate rasaḥ /
vidagdhavanitāpraudhapremṇā
ruddhaḥ pumāniva // VRrs_9.62
// § 3215

5

nandī nāgārjunaścaiva brahmajyotir
munīśvaraḥ /
vetti śrīsomadevaśca nāparaḥ
pṛthivītale // VRrs_9.63 // § 3217

2

tato jalam vinikṣipya vahniḥ
prajvālayedadhaḥ /
nābhyantramidaḥ proktaḥ nandinā
sarvavedinā /

10

1. (ins.) vahnimṛd
2. Fortsetzung : nābhyantra

anena jīryate sūto nirdhūmaḥ
 śuddhagandhakaḥ // VRrs_9.64
 // § 3220

Rasaratnasamuccayabodhinī

nābhiyantramāha mallamadhye iti // VRrsBo_9.64 ;1
 § 3221

kuḍyaṃ bhittiḥ ālavālākāramiti yāvat //
 5 VRrsBo_9.64 ;2 § 3222

atrocyamānayā atra yantra ucyamānayā ka-
 thyamānayā toyamṛdā lehavad ityādinā vakṣya-
 mānayā paribhāṣikamṛdā ityārthaḥ // VRrsBo_9.64 ;3
 § 3223

10 atra prathamam samyag ācchādayed dvitīyam
 samyak ruddhvā tṛtīyam samyag ucyamānayā
 sambadhyate // VRrsBo_9.64 ;4 § 3224

toyamṛtprakāramāha lehavaditi // VRrsBo_9.64 ;5
 § 3225

15 lepārthamṛttikāprastutaprasaṅgakrameṇa va-
 hnimṛtprakāramāha khaṭiketi // VRrsBo_9.64 ;6
 § 3226

20 ayaṃ vidhiḥ pātramadhye kiṃcid gartaṃ kṛ-
 tvā tatra rasagandhau niveśya gartasya caturdi-
 kṣu aṅgulocchrāyam ālavālam kuryāt tato gost-
 anākṛtimūṣayā sālavālam sarasagandhakaṃ ga-
 rtam ācchādya toyamṛdā sandhiṃ limpet tatast-
 atra jalam dattvā yantrādho vahniṃ dāpayed iti
 // VRrsBo_9.64 ;7 § 3227

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha nābhiyantramāha mallamadhya iti //
 VRrsTī_9.64 ;1 § 3228
 dr̥ḍhasthūlavistr̥tamṛtpātramadhye gartaṃ ku-
 ryaṭ // VRrsTī_9.64 ;2 § 3229
 tatra pāraḍaṃ gandhakaṃ ca nidadhyāt // 5
 VRrsTī_9.64 ;3 § 3230
 tato gartasya samantato+aṅgulocchrāyaṃ ku-
 dyākāraṃ bandhaṃ kuryāt // VRrsTī_9.64 ;4
 § 3231
 tatastaṃ gartaṃ gostanākāramūṣayā nyubj- 10
 ayā pidadhyāt // VRrsTī_9.64 ;5 § 3232
 atrocyamānayā toyamṛdākhyayā mṛdā sa-
 m̥dhiṃ ruddhvā saṃśoṣyoparisthitasarvamall-
 abhāgaṃ kaṅṭhaparyantaṃ jalena pūrayet //
 VRrsTī_9.64 ;6 § 3233 15
 yantrasyādhasṭācca cullyāṃ vahniṃ prajvāl-
 ayedityantimaślokena saṃbandho bodhyaḥ //
 VRrsTī_9.64 ;7 § 3234
 atra jalamṛcchabdabodhārthaṃ jalamṛdaṃ ta-
 tprasaṅgācca vahnimṛdaṃ ca madhyasthitagra- 20
 nthenāha lehavaditi // VRrsTī_9.64 ;8 § 3235
 ghanena babbūlatvakkaṣāyeṇa purāṇaṃ loh-
 akiṭṭacūrṇaṃ sūkṣmaṃ kaṇaṃ yathā syāttathā
 saṃmardya tatra guḍacūrṇaṃ samaṃ dattvā pu-
 naḥ saṃmardya kṛteyaṃ mṛjjalamṛditi khyātā 25
 // VRrsTī_9.64 ;9 § 3236
 atha khaṭikāśvetacūrṇadravyaṃ khaḍū cāsa
 iti vākhyātam // VRrsTī_9.64 ;10 § 3237
 paṭu saindhavam // VRrsTī_9.64 ;11 § 3238

lohakiṭṭaṃ ca sarvametanmithaḥ samaṃ grh-
itvā mahiṣīdugdhenā saṃmardya vihiteyaṃ mṛ-
dvahnimṛdākhyātā // VRrsTī_9.64;12 § 3239

5 iyaṃ ca tīkṣṇaṃ vahnipātāṃ sahata ityanva-
rthākhyā // VRrsTī_9.64;13 § 3240

etayā ruddho rasastaruṇyā kṛtasnehena ba-
ddhaḥ puruṣaḥ ivānyatra gantuṃ na śaknoti //
VRrsTī_9.64;14 § 3241

10 asya yantrasya jalayantramiti nāmāntaraṃ ke-
cidvadanti // VRrsTī_9.64;15 § 3242

pāṣāṇabhedirasavidhāvāsyaopayogaṃ vakṣy-
ati // VRrsTī_9.64;16 § 3243

15 rasasāre pāradabandhanārthamapyasya ya-
ntrasyopayogamudājahāra // VRrsTī_9.64;17
§ 3244

1

mūṣāṃ mūṣodarāviṣṭāṃ
ādyantaḥsamavartulām /
cipiṭāṃ ca tale proktaṃ grastayantraṃ
manīṣibhiḥ /
sūtendrarandhanārthaṃ hi rasavidbhir
udīritam // VRrs_9.65 // § 3247

Rasaratnasamuccayabodhinī

20 grastayantramāha mūṣāmiti // VRrsBo_9.65;1
§ 3248

1. grastayantra

sūtendrarandhanārtham rasapākārtham //
VRrsBo_9.65 ;2 § 3249

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha grastayantramāha mūṣāmiti // VRrsṬī_9.65 ;1
§ 3250

sthūlamūṣodare praveśayogyām ādyantama- 5
dhyabhāgeṣu tatsamavartulām laghumūṣām ku-
ryāt // VRrsṬī_9.65 ;2 § 3251

etadyantram grastayantramiti khyātam //
VRrsṬī_9.65 ;3 § 3252

anena hi svodare ruddhagatiḥ pārado grastah 10
pīḍito mārakabheṣajena mārīto vā bhavati //
VRrsṬī_9.65 ;4 § 3253

kajjalīkṛtam bheṣajāntareṇa saṃmarditam vā
pāradam sthūlamūṣāntastale saṃbhr̥tya tadro-
dhārtham kiṃcillaghumūṣām nyubjām tadud- 15
are praveśya dṛḍham yathā syāttathā saṃdhiro-
dham kṛtvā gajapuṭena pāradam bhasmīkurva-
nti bhiṣajah // VRrsṬī_9.65 ;5 § 3254

randhraṇam bandhanam // VRrsṬī_9.65 ;6
§ 3255

20

1

sthālyām tāmrādi nikṣipyā mallenāsyam
nirudhya ca /
pacyate sthālikādhasat sthāliyantram
idam smṛtam // VRrs_9.66 // § 3257

1. sthāliyantra

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha sthālīyantramāha sthālyāmiti // VRrsṬī_9.66;1
§ 3258

sthālyāṃ mṛṇmayapātryāṃ tāmralohādi ni-
kṣīpya mallena niruddhamukhaṃ kṛtvā tadbh-
5 eṣajam sthālikādhaḥsthavahninā pacyate itye-
tat sthālīyantram prasiddham // VRrsṬī_9.66;2
§ 3259

1

vidhāyāṣṭāṅgulaṃ pātram
lauhamaṣṭāṅgulocchrayam /
kaṅṭhādho hy aṅgule deśe galādhāre hi
tatra ca // VRrs_9.67 // § 3261

10

tiryaglohaśalākāśca tanvīstiryag
vinikṣīpet /
tanūni svarṇapatrāṇi tāsāmupari
vinyaset // VRrs_9.68 // § 3263

patrādho nikṣīped vakṣyamāṇam
ihaiva hi /
tatpātram nyubjapātreṇa
chādayedapareṇa hi // VRrs_9.69
// § 3265

mṛdā vilīpya samdhiṃ ca vahniṃ
prajvālayed adhaḥ /

1. dhūpayantra

tena pattrāṇi kṛtsnāni hatāny
uktavidhānataḥ // VRrs_9.70 // § 3267

rasaścarati vegena drutaṃ garbhe
dravanti ca /
gandhālakaśilānāṃ hi kajjalyā vā
mṛtāhinā // VRrs_9.71 // § 3269

dhūpanaṃ svarṇapattrāṇāṃ
prathamāṃ parikīrtitam /
tārārthaṃ tārapattrāṇi mṛtavaṅgena 5
dhūpayet // VRrs_9.72 // § 3271

dhūpayecca
yathāyogyairanyairuparasairapi /
dhūpayantramidaṃ proktaṃ
jāraṇādravyasādhane // VRrs_9.73
// § 3273

Rasaratnasamuccayabodhinī

dhūpayantramāha vidhāyeti // VRrsBo_9.73 ;1
§ 3274

galādhāre śalākāsthāpanārthaṃ galadeśasth- 10
apālikāvad ādhāraviśeṣe ityārthaḥ // VRrsBo_9.73 ;2
§ 3275

atra prathamāṃ tiryak lohaśalākā ityanena
dviṭīyaṃ ca vinikṣipet ityanena sambadhyate //
VRrsBo_9.73 ;3 § 3276 15

tiryak vakrākārāḥ tanvīḥ sūkṣmāḥ lohaśalākāḥ
 tiryak vakrabhāvena vinikṣipet ityanvayaḥ
 // VRrsBo_9.73;4 § 3277

tenetyādi // VRrsBo_9.73;5 § 3278

5 uktavidhinā hatāni kṛtsnāni patrāṇi drutaṃ
 garbhe dravanti tataśca rasaḥ sa svarṇapatradra-
 vaḥ vegena carati svakāryaṃ sādhatītyarthaḥ
 // VRrsBo_9.73;6 § 3279

10 patrādho nikṣipeddhūmamityuktaṃ kiṃta-
 ddhūmamityāha gandheti // VRrsBo_9.73;7
 § 3280

prathamam śreṣṭham // VRrsBo_9.73;8 § 3281

dairghyavistārato +aṣṭāṅgulamānaṃ lohapā-
 tramekaṃ kārayitvā tasya kaṇṭhādhaḥ aṅgulidv-
 15 ayaparimitasthāne galādhāre sūkṣmatiryagloha-
 śalākāḥ tiryagbhāvena vinyasya tadupari kaṇṭ-
 akavedhyasvarṇapatrāṇi sthāpayet tatpatrādhaḥ
 pātrābhyantare gandhakaharītālamaṇṣīlābhiḥ
 kṛtakajjalīm mṛtanāgaṃ vā nikṣipyā adhomukh-
 20 apātrāntareṇa tat pātraṃ pidhāya mṛdādinā sa-
 ndhiṃ ruddhvā ca pātrādho vahnim prajvālaye-
 ttena samṭaptakajjalyādito dhūmaṃ nirgatya sv-
 arṇapatre lagiṣyati patrāṇi tāni bhasmībhavanti
 garbhe dravanti ca // VRrsBo_9.73;9 § 3282

Rasaratnasamuccayaṭīkā

25 atha dhūpayantramāha vidhāyeti // VRrsTī_9.73;1
 § 3283

atra yathoktamānaṃ lauham pātraṃ vidhāya
 tatkaṇṭhādho dvyaṅgule deśe jalādhāraṃ lagh-

upātraviśeṣaṃ nihitaṃ kuryāt // VRrsṬī_9.73;2
§ 3284

jaḍadravyasya dhāraṇārtham āśrayabhūtaṃ
pātraṃ jalādhāraśabdavācyam // VRrsṬī_9.73;3
§ 3285

tatra lohaśalākāstiryañnidhāya tatra svarṇa-
patrāṇi vinyaset sthāpayet // VRrsṬī_9.73;4 § 3286

teṣāmadhobhāge vakṣyamāṇaṃ dhūmadra-
vyam nikṣipet // VRrsṬī_9.73;5 § 3287

tato yantrapātram apareṇa nyubjapātreṇa ch-
ādayet // VRrsṬī_9.73;6 § 3288

mṛdā saṃdhilepaṃ kṛtvā yantrasyādhas-
tādvahnim kuryāt // VRrsṬī_9.73;7 § 3289

uktavidhānena hatāni patrāṇi kṛṣṇāni bhava-
nti // VRrsṬī_9.73;8 § 3290

tatastāni sarase taptakhalve yathāvidhi mard-
anena pārado bhakṣayati // VRrsṬī_9.73;9 § 3291

bhakṣitāni ca tāni pārado dare śīghraṃ drava-
nti // VRrsṬī_9.73;10 § 3292

atra dhūpadravyaṃ māha // VRrsṬī_9.73;11
§ 3293

pāradena sākam gandhakaharitālamanaḥśilā-
nām anyatamasya samastānām vā kṛtāyāḥ kajj-
alyā dhūpanaṃ tayā kajjalyā bhasmīkṛtanāgena
dhūpanaṃ vā svarṇapatrāṇām dhūpanasaṃskā-
rārtham mukhyaṃ dhūpanadravyam udāhṛtam
// VRrsṬī_9.73;12 § 3294

tārārtham dhūpanaṃ tūcyata iti śeṣaḥ //
VRrsṬī_9.73;13 § 3295

tadāha tārapatrāṇyuktakajjalyā mṛtena vaṅg-
ena dhūpayet // VRrsṬī_9.73;14 § 3296

yathāyogyair māraṇayogyair uparasair hiṅg-
ūlarasakamākṣikādibhir api dhūpayet // VRrsṬī_9.73 ;15
§ 3297

5 jāraṇādravasādhanam patrāṇam jāraṇopay-
ogipāradagarbhadrasasādhanam ityarthah //
VRrsṬī_9.73 ;16 § 3298

1

sthūlasthālyām jalam kṣiptvā vāso
baddhvā mukhe dr̥ḍham /
tatra svedyam vinikṣipya tanmukham
prapidhāya ca // VRrs_9.74 // § 3300

10 adhastājvālayedagniṃ yantram
tatkandukābhidham /
svedanīyantramityanye prāhuścedam
manīṣiṇah // VRrs_9.75 // § 3302

Rasaratnasamuccayabodhinī

spaṣṭam // VRrsBo_9.75 ;1 § 3303
svedanīyantratayā prāguktamapi idam samjñ-
āntarapradarśanārtham punaruktam athavā ta-
tra sthālyā viśeṣo noktaḥ ataḥ yā kācit sthālī eva
15 grāhyā atra tu sthūlasthālī eva grāhyā ataḥ sved-
anīyantrāt asya vaiśiṣṭyam iti // VRrsBo_9.75 ;2
§ 3304

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. kandukayantra (1)

prāguktaṃ svedanīyantrameva kandukaya-
ntranāmnāha sthūlasthālyāmiti // VRrsTī_9.75 ;1
§ 3305

anye manīṣiṇo dhīrā vakṣyamāṇaparakāreṇa
prāhuḥ yadveti // VRrsTī_9.75 ;2 § 3306 5

tatkandukayantramiti // VRrsTī_9.75 ;3 § 3307
evaṃ ca teṣāṃ mate svedanīyantram asmād
bhinnam eveti bhāvaḥ // VRrsTī_9.75 ;4 § 3308

puṣpādīnām atimṛdudravyāṇām kalkāder vā
svedanārtham asya yantrasyopayogo bodhyaḥ 10
// VRrsTī_9.75 ;5 § 3309

1

yadvā sthālyāṃ jalaṃ kṣiptvā tṛṇaṃ
kṣiptvā mukhopari /
svedyadravyaṃ parikṣipyā pidhānaṃ
pravidhāya ca /
adhastājivālayedagniṃ yantraṃ tat
kandukaṃ smṛtam // VRrs_9.76
// § 3312

2

khallayogyā śilā nīlā śyāmā snigdḥā 15
dṛḍḥā guruḥ /
ṣoḍaśāṅgulakotsedhā
navāṅgulakavistarā // VRrs_9.77
// § 3314

3

-
1. kandukayantra (2)
 2. khalva :: grindstone
 3. khalva :: pestle

caturviṃśāṅgulā dīrghā gharṣaṇī
 dvādaśāṅgulā /
 viṃśatyaṅguladīrghā vā syādutsedhe
 daśāṅgulā /
 khallapramāṇaṃ tajjñeyaṃ śreṣṭhaṃ
 syādrasakarmaṇi // VRrs_9.78
 // § 3317

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 atha khalvasaṃjñāyogyā sā śilā syāt // VRrsṬī_9.78;1
 § 3318

yā nīlā śyāmavarṇā vā snigdhadiguṇaviśiṣṭā
 ṣoḍaśāṅgulakocchrāyā tathā navāṅgulakavistārā
 caturviṃśāṅgulair ā samantāddīrghā ca syāt //
 VRrsṬī_9.78;2 § 3319

10 sā khalvayogyeti pūrvatra saṃbandhaḥ //
 VRrsṬī_9.78;3 § 3320

gharṣaṇī tu dvādaśāṅguladīrghā syāt // VRrsṬī_9.78;4
 § 3321

15 punaḥ khalvaśilāmānavikalpamāha viṃśaty-
 aṅguleti // VRrsṬī_9.78;5 § 3322

athavā khalvaśilā viṃśatyaṅguladīrghā //
 VRrsṬī_9.78;6 § 3323

utsedha ucchrāye ca daśāṅgulā kāryeti viśe-
 saḥ // VRrsṬī_9.78;7 § 3324

20 navāṅguleti vistāramānaṃ tu prāguktameva
 grāhyam // VRrsṬī_9.78;8 § 3325

Rasaratnasamuccayabodhinī

khallayantramāha khallayogyeti // VRrsBo_9.78;1
§ 3326

utsedhaḥ pārśvata unnataḥ // VRrsBo_9.78;2
§ 3327

dīrghaḥ āyāmena unnataḥ iti dīrghotsedhayor 5
bhedaḥ // VRrsBo_9.78;3 § 3328

gharṣaṇī kaṇḍanī putrikā iti yāvat noīā iti bh-
āṣā // VRrsBo_9.78;4 § 3329

1

khallayantraṃ tridhā proktaṃ
rasādisukhamardane // VRrs_9.79
// § 3330

nirudgārau sumasṛṇau kāryau 10
putrikayā yutau // VRrs_9.80 // § 3331
2

utsedhe sa daśāṅgulaḥ khalu
kalātulyāṅgulāyamavān vistāreṇa
daśāṅgulo munimitairnimnas
tayaivāṅgulaiḥ / § 3332

Rasaratnasamuccayabodhinī

gharṣaḥ śilāputraḥ // VRrsBo_9.80;1 § 3333

-
1. khalva :: subtypes
 2. khalva :: ardhaçandra

pālyāṃ dvyaṅgulivistaraśca masṛṇo
 +atīvārdhacandropamo gharṣo
 dvādaśakāṅgulaśca tadayaṃ khallo
 mataḥ siddhaye // VRrs_9.81 // § 3334

asminpañcapalaḥ sūto mardanīyo
 viśuddhaye /
 tattadaucityayogena khalleṣvanyeṣu
 yojayet // VRrs_9.82 // § 3336

1

dvādaśāṅgulavistāraḥ khallo
 +atimasṛṇopalaḥ /
 5 caturaṅgulanimnaśca madhye
 +atimasṛṇīkṛtaḥ // VRrs_9.83 // § 3338

mardakaś cipiṭo +adhastāt sugrāhaśca
 śikhopari /
 ayaṃ tu vartulaḥ khallo
 mardane+atisukhapradaḥ //
 VRrs_9.84 // § 3340

Rasaratnasamuccayabodhinī

mardanārthaṃ dvitīyaṃ vartulakhallamāha
 dvādaśeti // VRrsBo_9.84 ;1 § 3341
 10 mardaka iti // VRrsBo_9.84 ;2 § 3342

1. khalva (2)

putrikā adhobhāge cipiṭavadvistīrṇā uparibh-
āge ca sukkena yathā dhāraṇīyā bhavati tathā ka-
rtavyā ityarthah // VRrsBo_9.84 ;3 § 3343

1

lauho navāṅgulaḥ khallo nimnatve ca
ṣaḍaṅgulaḥ /
mardako +aṣṭāṅgulaścaiva 5
taptakhallābhidho +apyayam //
VRrs_9.85 // § 3345

kṛtvā khallākṛtiṃ cullīm aṅgāraiḥ
paripūritām /
tasyāṃ niveśya taṃ khallaṃ pārśve
bhastrikayā dhamet // VRrs_9.86
// § 3347

tadantarmarditā piṣṭiḥ kṣārairamlaiśca
saṃyutā /
pradravatyativegena sveditā nātra
saṃśayaḥ /
kṛtaḥ kāntāyasā so +ayaṃ bhavet 10
koṭiguṇo rasaḥ // VRrs_9.87 // § 3350

10 Adhyāya 10

2

-
1. taptakhalva
 2. crucible :: synonyms

mūṣā hi krauñcīkā proktā kumudī karahāṭīkā /
 pācanī vahnimitrā ca rasavādibhirīryate
 // VRrs_10.1 // § 3352

1

muṣṇāti doṣān mūṣā yā sā mūṣeti
 nigadyate // VRrs_10.2 // § 3353

2

upādānaṃ bhavettasyā mṛttikā
 lohameva ca // VRrs_10.3 // § 3354

5

mūṣāmukhaviniṣkrāntā varamekāpi
 kākiṇī /
 durjanapraṇipātena dhiglakṣam api
 māninām // VRrs_10.4 // § 3356

3

mūṣāpidhānayorbandhe bandhanaṃ
 saṃdhilepanam /
 andhraṇaṃ randhraṇaṃ caiva
 saṃśliṣṭaṃ saṃdhibandhanam //
 VRrs_10.5 // § 3358

4

mṛttikā pāṇḍurasthūlā śarkarā
 śoṇapāṇḍurā /

-
1. crucible :: nirukti
 2. crucible :: material
 3. saṃdhilepa
 4. Ton/Lehm fñr Tiegel

cirādhmānasahā sā hi mūṣārtham
atīśasyate /
tadabhāve ca vālmīkī kaulālī vā
samīryate // VRrs_10.6 // § 3361

yā mṛttikā dugdhatuṣaiḥ śaṇena
śikhitrakair vā hayaladdinā ca /
lauhena daṇḍena ca kuṭṭitā sā
sādhāraṇā syāt khalu mūṣikārthe //
VRrs_10.7 // § 3363

śvetāśmānas tuṣā dagdhāḥ śikhitrāḥ 5
śaṇakharpare /
laddiḥ kiṭṭam kṛṣṇamṛtsnā saṃyojyā
mūṣikāmṛdi // VRrs_10.8 // § 3365

Rasaratnasamuccayabodhinī

mūṣārtham praśastamṛttikāmāha mṛttiketi //
VRrsBo_10.8 ;1 § 3366

pāṇḍurasthūlā pāṇḍuvarṇā sthūlā ca // VRrsBo_10.8 ;2
§ 3367 10

athavā śoṇapāṇḍurā raktapāṇḍumiśravarṇā
cirādhmānasahā dīrghakālam vyāpya agnisamṭ-
āpaṃ prāpyāpi avidāraṇaśīlā evaṃvidhā yā śa-
rkarā mṛttikā kaṅkararūpā mṛttikā // VRrsBo_10.8 ;3
§ 3368 15

śarkarāmṛttikābhāve grāhyamṛttikāmāha tad-
iti // VRrsBo_10.8 ;4 § 3369

vālmīkī kṛmiśailodbhavā mṛd uimāṭi iti vaṅg-
abhāṣā // VRrsBo_10.8 ;5 § 3370

kaulālī kumbhakāramṛdityarthaḥ // VRrsBo_10.8;6
§ 3371

hayaladdinā aśvapuriṣena // VRrsBo_10.8;7
§ 3372

5 upādānāntarāṅyāha śvetāsmāna iti // VRrsBo_10.8;8
§ 3373

śvetāsmānaḥ śvetaprastarāḥ // VRrsBo_10.8;9
§ 3374

10 kharparaḥ kapālakhaṇḍaḥ dagdhamṛttikā iti
yāvat // VRrsBo_10.8;10 § 3375

śaṅkharpare ityatra śaṅkarpate iti pāṭhe ka-
rpaṭaṃ chinnavastram // VRrsBo_10.8;11 § 3376

laddiḥ hayaladdiḥ // VRrsBo_10.8;12 § 3377

kiṭṭaṃ maṇḍūram // VRrsBo_10.8;13 § 3378

15 kṛṣṇamṛtsnā kṛṣṇavarṇamṛttikā // VRrsBo_10.8;14
§ 3379

mūṣikāmṛdā mūṣārthagṛāhyamṛttikayā sahe-
tyarthaḥ // VRrsBo_10.8;15 § 3380

Rasaratnasamuccayaṭīkā

20 mūṣārthaṃ praśastamṛttikāyā lakṣaṇamāha
mṛttiketi // VRrsṬī_10.8;1 § 3381

pāṇḍurā sthūlakaṇā śoṇamiśrapāṇḍurakaṇā
vā // VRrsṬī_10.8;2 § 3382

kaulālī kulālabhāṇḍotpādanārtham upādāna-
mṛttikā // VRrsṬī_10.8;3 § 3383

25 atha sarvamūṣopayogisādhāraṇamṛttikām āha
yā mṛttiketi // VRrsṬī_10.8;4 § 3384

dagdhatuṣeti // VRrsṬī_10.8;5 § 3385

caturthāṃsena dagdhatusayuktā pratyekaṃ
tathā bhāgaiḥ śikhitraiḥ kokilair hayaladdināśv-
aśakṛtā ca yuktā sā praśastā // VRrsṬī_10.8;6
§ 3386

mūṣikāmṛdi caturthāṃsena saṃyojyadravyā- 5
ṇyāha śvetāsmāna iti // VRrsṬī_10.8;7 § 3387
gāretyaparaparyāyāḥ // VRrsṬī_10.8;8 § 3388
te ca dagdhā eva grāhyāḥ // VRrsṬī_10.8;9
§ 3389

1

mṛdastribhāgāḥ śaṇaladdibhāgau 10
bhāgaśca nirdagdhatusopalādeḥ /
kiṭṭārdhabhāgaṃ parikhaṇḍya
vajramūṣāṃ vidadhyātkhalu
sattvapāte // VRrs_10.9 // § 3391

Rasaratnasamuccayabodhinī

vajramūṣāmāha mṛda iti // VRrsBo_10.9;1
§ 3392

mṛdaḥ pūrvoktarūpamṛttikāyāḥ // VRrsBo_10.9;2
§ 3393

śaṇaladdibhāgau śaṇasya laddeśca praty-
ekaṃ bhāgadvayam // VRrsBo_10.9;3 § 3394

parikhaṇḍya cūrṇayitvā // VRrsBo_10.9;4
§ 3395

2

-
1. vajramūṣā
 2. yogamūṣā

dagdhāṅgāratuṣopetā mṛtsnā
 valmīkamṛttikā /
 tattadviḍasamāyuktā tattadviḍavilepitā
 // VRrs_10.10 // § 3397

tayā yā vihitā mūṣā yogamūṣeti
 kathyate /
 anayā sādhitāḥ sūto jāyate guṇavattaraḥ
 // VRrs_10.11 // § 3399

Rasaratnasamuccayabodhinī

5 yogamūṣāmāha dagdheti // VRrsBo_10.11 ;1
 § 3400

dagdhaśabdo+atra aṅgāratuṣābhyāṃ pratye-
 kaṃ sambadhyate // VRrsBo_10.11 ;2 § 3401

10 mṛtsnā pāṇdurasthūlādiguṇopetā śarkarāmṛ-
 ttiketyarthaḥ // VRrsBo_10.11 ;3 § 3402

tattadviḍasamāyuktā sūtajāraṇārthaṃ prān-
 irūpitaviḍamiśritā // VRrsBo_10.11 ;4 § 3403

tattadviḍavilepitā tenaiva viḍenāliptā // VRrsBo_10.11 ;5
 § 3404

15 dagdhāṅgārādiviḍāntaṃ sarvamekatra samn-
 īya mūṣāṃ viracayya viḍena liptvā śuṣkīkṛtya gr-
 hṇīyāditi // VRrsBo_10.11 ;6 § 3405

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha yogamūṣāmāha dagdhagāreti // VRrsṬī_10.11 ;1
 § 3406

dagdhā gārā vajraprasavāḥ śvetapāśāṇā da-
gdham śālituṣam ca pratyekaṃ caturthāṃśena
taistathā tattadviḍacūrṇaiśca miśritā yā praśastā
valmīkamṛttikā tayā vihitā ghaṭitā mūṣā yogam-
ūṣeti kīrtyate // VRrsṬī_10.11 ;2 § 3407

5

iyam cābhrakasattvāder jāraṇāyām viśiṣṭo
yo yo viḍastena vilepitā tenaiva kāryā //
VRrsṬī_10.11 ;3 § 3408

atha jāraṇāyām sā pāradagarbhitā koṣṭhīya-
ntre bhastrikayā dhātā cettayā sādhitō jāritat-
āmrasattvādiḥ khoṭādirūpaśca pārado guṇavatt-
aro bhavati // VRrsṬī_10.11 ;4 § 3409

10

evam ceyam yogavāhimūṣā yogamūṣetyanva-
rthanāmiketi bhāvaḥ // VRrsṬī_10.11 ;5 § 3410

1

gārabhūnāgadhautābhyām

15

śaṇairdagdhatuṣairapi /

samaiḥ samā ca

mūṣāmṛnmahiṣīdugdhamarditā //

VRrs_10.12 // § 3412

krauñcikā yantramātraṃ hi bahudhā

parikīrtitā /

tayā viracitā mūṣā vajradrāvaṇikocitā //

VRrs_10.13 // § 3414

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. vajradrāvaṇikamūṣā

vajradrāvaṇopayogimūṣāmāha gāreti // VRrsBo_10.13;1
§ 3415

gāraśabdo+atra koṣṭhāgārikārthakaḥ nāmaik-
adeśenāpi nāmasākalyagrahaṇam iti nyāyāt ko-
5 ṣṭhāgārikā mṛttikāviśeṣaḥ kumīre pokāra moṭī iti
bhāṣā // VRrsBo_10.13;2 § 3416

bhūnāgaśabdenāpi tanmṛttikā grāhyā evaṃ
ca gārabhūnāgadhautābhyāṃ dhautakoṣṭhāg-
ārikākiñculūkamṛdbhyāṃ // VRrsBo_10.13;3
10 § 3417

mūṣāmṛt pūrvoktaśarkarāvālmīkikaulālyādī-
nām anyatamā // VRrsBo_10.13;4 § 3418

gārādituṣāntaṃ sarvaṃ samam mṛttikā ca sa-
rvaiḥ samānā grāhyā // VRrsBo_10.13;5 § 3419

15 krauñciketi // VRrsBo_10.13;6 § 3420

yantramātre hi krauñcikā saṃjñā vartate sā hi
bahudhā vividhaprakārā ityanvayaḥ // VRrsBo_10.13;7
§ 3421

Rasaratnasamuccayaṭīkā

20 atha hīnajātīyanātikaṭhinavajrapramukhaka-
ṭhinapāṣāṇasattvaratnānām drāvaṇakarīm mūṣ-
āmāha gāreti // VRrsṬī_10.13;1 § 3422

gārāḥ śvetā vajrotpādakāḥ pāṣāṇāḥ // VRrsṬī_10.13;2
§ 3423

25 bhūnāgadhautaṃ paribhāṣādhyāyoktaṃ grā-
hyam // VRrsṬī_10.13;3 § 3424

śaṇā dagdhatuṣāścaite mithaḥ samāḥ //
VRrsṬī_10.13;4 § 3425

taiḥ samā samabhāgā prāguktalakṣaṇā mūṣ-
opādānamṛd ekatra kṛtvā mahiṣīdugdhenā sa-
mṃardya saṃskṛtā ceyaṃ mṛtkrauñcikāpakṣa-
mātraṃ nānāvidhamūṣārūpo yo bhāgo yantratu-
lyastannirmāṇārthaṃ praśastatvena bahūṣu gra- 5
ntheṣu kathitā // VRrsṬī_10.13 ;5 § 3426

taddhitamūṣāyāḥ sattvāharaṇādikāryeṣvagn-
inā cirakālaparyantaṃ durbhedyatvāt // VRrsṬī_10.13 ;6
§ 3427

bhūnāgopetatvena śīghradrāvaṇopayogitvā- 10
cca // VRrsṬī_10.13 ;7 § 3428

tayā saṃskṛtayā mṛdā vihitā mūṣā śāstre vajr-
adrāvaṇaketi khyātā // VRrsṬī_10.13 ;8 § 3429

1

dugdhaṣaḍguṇagārāṣṭakittāṅgāraśaṇānvitā
/
kṛṣṇamṛdbhiḥ kṛtā mūṣā 15
gāramūṣetyudāhṛtā /
yāmayugmaparidhmānān nāsau dravati
vahninā // VRrs_10.14 // § 3432

Rasaratnasamuccayabodhinī

gāramūṣāmāha dugdheti // VRrsBo_10.14 ;1
§ 3433

gārasya ṣaḍguṇatvaṃ kittāṅgāraśaṇānām ca
pratyekam aṣṭaguṇatvaṃ kṛṣṇamṛdapekṣayā bo- 20
dhyam // VRrsBo_10.14 ;2 § 3434

1. gāramūṣā

dugdhaṃ ca mardanayogyam // VRrsBo_10.14;3
 § 3435

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha gāramūṣāmāha dagdheti // VRrsṬī_10.14;1
 § 3436

5 dagdhā ye mṛttikāpekṣayā ṣaḍguṇā gārāst-
 adviśiṣṭāstathā lohakiṭṭā aṅgārā nirvāṇāgnayaḥ
 kokilāḥ // VRrsṬī_10.14;2 § 3437

tathā śaṇāḥ tāga iti khyātāḥ // VRrsṬī_10.14;3
 § 3438

10 te ca pratyekaṃ caturthāṃśamitāstairyuktā
 yā kṛṣṇavarṇā mṛttatkr̥tā mūṣā śāstre gāramūṣ-
 eti parikīrtitā // VRrsṬī_10.14;4 § 3439

teṣāṃ pāṣāṇānamātra sādhakamadhye hya-
 dhikabhāgopetatvāditi bhāvaḥ // VRrsṬī_10.14;5
 15 § 3440

1

vajrāṅgāratuṣāstulyās
 taccaturguṇamṛttikā /
 gārā ca mṛttikātulyā sarvair etair
 vinirmitā /
 varamūṣeti nirdiṣṭā yāmamagniṃ
 saheta sā // VRrs_10.15 // § 3443

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. varamūṣā

varamūṣāmāha vajreti // VRrsBo_10.15;1
§ 3444

vajraṃ tadākhyalauhaṃ pūrvoktasamgatya
tatkiṭṭaṃ vā bodhyam // VRrsBo_10.15;2 § 3445

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha varamūṣām āha vajreti // VRrsṬī_10.15;1 5
§ 3446

vajro hīrakaḥ // VRrsṬī_10.15;2 § 3447
tadalābhe vaikrāntaṃ grāhyam // VRrsṬī_10.15;3
§ 3448

aṅgārā haṭhānmṛttikādhūliprakṣeṇa nira- 10
gnayaḥ kokilāḥ // VRrsṬī_10.15;4 § 3449
tathā dagdhatuṣāḥ // VRrsṬī_10.15;5 § 3450
sarve ca mithastulyabhāgāḥ // VRrsṬī_10.15;6
§ 3451

sarvebhyaścaturguṇā mṛttikā tattulyā gārāḥ 15
śvetapāṣāṇāḥ // VRrsṬī_10.15;7 § 3452
etannirmitā mūṣā varamūṣeti kathyate //
VRrsṬī_10.15;8 § 3453

varasya śreṣṭhasya mahāmūlyasya hīrakasyā-
tra ghaṭakatvāt // VRrsṬī_10.15;9 § 3454 20

1

pāṣāṇarahitā raktā raktavargānusādhitā
/
mṛttayā sādhitā mūṣā kṣitikecaralepitā
/

1. varṇamūṣā

varṇamūṣeti sā proktā varṇotkarṣe
niyuḥyate // VRrs_10.16 // § 3457

Rasaratnasamuccayabodhinī

varṇamūṣāmāha pāṣāṇarahiteti // VRrsBo_10.16 ;1
§ 3458

raktā raktavarṇā // VRrsBo_10.16 ;2 § 3459
5 raktavargānusādhitā vakṣyamāṇakusumbhā-
dimākṣikāntavargakvāthena bhāvitā śṛtā vā //
VRrsBo_10.16 ;3 § 3460

kṣitikecaralepitā kṣitiśca khaṃ ca kṣitike ta-
tra carataḥ iti kṣitikecarau bhūnāgamṛt kāśīsaṃ
10 ca yadvā kṣitisthaḥ khecaraḥ kāśīsamityarthaḥ
// VRrsBo_10.16 ;4 § 3461

varṇotkarṣe praśastavarṇatāpādane raktava-
rṇajanane ityāśayaḥ // VRrsBo_10.16 ;5 § 3462

Rasaratnasamuccayaṭīkā

15 atha varṇamūṣāmāha pāṣāṇeti // VRrsṬī_10.16 ;1
§ 3463

pāṣāṇā raktapāṣāṇāḥ // VRrsṬī_10.16 ;2 § 3464
samabhāgaiśca taiḥ sahitā yā raktā raktavarṇā
mṛttikā tayā sādhitā vihitā mūṣā varṇamūṣeti pr-
oktā // VRrsṬī_10.16 ;3 § 3465

20 yasmādiyam niyuḥyata upayuḥyate nirvāha-
ṇena dhātoḥ pāradasya vā raktavarṇotpādanā-
rtham // VRrsṬī_10.16 ;4 § 3466

uktaṃ ca rasahr̥daye // VRrsṬī_10.16 ;5 § 3467

nirguṇḍīrasabhāvitapuṭitaṃ śīlayā vartitaṃ
ślakṣṇam / § 3468

tāvanmr̥ditapuṭitaṃ nirutthabhāvaṃ vraje-
dyāvat // VRrsṬī_10.16;6 § 3469

tāre tannirvyūḍhaṃ yāvat pītaṃ bhavedrucī- 5
ram / § 3470

hemnā samena militaṃ mātrātulyaṃ bhavet
kanakam // VRrsṬī_10.16;7 § 3471

iti // VRrsṬī_10.16;8 § 3472

atra nirvāhaṇaṃ cāsyāṃ mūṣāyāṃ kāryam // 10
VRrsṬī_10.16;9 § 3473

raktavargaḥ śvetavargaścāsminnevādhyāye va-
kṣyamāṇaḥ // VRrsṬī_10.16;10 § 3474

1

pāṣāṇarahitā śvetā śvetavargānusādhitā

/

mṛt tayā sādhitā mūṣā kṣitikecaralepitā 15

/

raupyamūṣeti sā proktā varṇotkarṣe

niyuḥyate // VRrs_10.17 // § 3477

2

tattadbhedamṛdodbhūtā

tattadviḍavilepitā /

dehalohārthayogārthaṃ

viḍamūṣetyudāhṛtā // VRrs_10.18

// § 3479

1. rūpyamūṣā

2. viḍamūṣā

Rasaratnasamuccayabodhinī

viḍamūṣāmāha tattaditi // VRrsBo_10.18;1
§ 3480

tattadbhedamṛdodbhūtā śarkarādīnām anya-
tamamṛdā racitā ityarthāḥ // VRrsBo_10.18;2
5 § 3481

tattadbhedamṛdodbhūtā ityatra tattadviḍam-
ṛdodbhūtā iti pāṭhe pūrvoktaviḍena pūrvoktam-
ṛdā ca udbhūtā nirmītā // VRrsBo_10.18;3 § 3482

dehalohārthayogārthaṃ dehasya lauhavad dā-
10 ṛdhyasampādanārthā ye yogāḥ tadarthaṃ tatka-
rmasampādanārtham ityarthāḥ // VRrsBo_10.18;4
§ 3483

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha viḍamūṣāmāha tattadviḍamṛdudbhūtetī
// VRrsṬī_10.18;1 § 3484

15 abhrasattvajāraṇasvarṇajāraṇopayogīni yāni va-
ḍavānalādiviḍāni yathoddiṣṭarasādibhāvitāni cū-
ṛṇāni tathā sarvalohādijāraṇopayogiviḍātmaka-
ścūrṇaḥ paribhāṣādhyāye viḍavarṇanāvasare pr-
āguktaḥ // VRrsṬī_10.18;2 § 3485

20 tathā pūrvoktā nānāvidhā pāṇḍurādimṛttad-
udbhūtā tatsiddhā tathā tattadviḍair grāsajāraṇ-
asādhanair viśiṣṭaiścūrṇairantarvilepitā yā mūṣā
sā viḍamūṣetyucyate // VRrsṬī_10.18;3 § 3486

25 iyaṃ mūṣā dṛḍhakāyakararasāyanavidhau sā-
dhanatvena dehārthā dehopayoginītyarthāḥ //
VRrsṬī_10.18;4 § 3487

tathā lohamāraṇopayoginī // VRrsṬī_10.18;5
§ 3488

ata eva lohārthā // VRrsṬī_10.18;6 § 3489

tathā artho dhanam tathā suvarṇādyutpāda-
navidhau dhātuvāde sādhanatvenārthārthā // 5
VRrsṬī_10.18;7 § 3490

tathā kāsaghnaratnakaraṇḍakarasārśonāśaka-
sarvalokāśrayarasaprabhṛtinānāvidharogaghna-
savidhau sādhanatvena yogārthā cetīyaṃ catu-
rvidhakāryopayoginī bhavati // VRrsṬī_10.18;8 10
§ 3491

1

gārabhūnāgadhautābhyāṃ
tuṣamrṣṭaśaṇena ca /
samaiḥ samā ca
mūṣāmṛnmahiṣīdugdhamarditā //
VRrs_10.19 // § 3493

krauñcikā yantramātre hi bahudhā
parikīrtitā /
tayā viracitā mūṣā liptā 15
matkuṇaśoṇitaiḥ // VRrs_10.20
// § 3495

bālābdadhvanimūlaiśca
vajradrāvaṇakrauñcikā /
sahate+agniṃ caturyāmaṃ draveṇa
vyādhitā satī // VRrs_10.21 // § 3497

1. vajradrāvaṇikamūṣā (2)

Rasaratnasamuccayabodhinī

pūrvoktavajradrāvaṇopayogimūṣāyāḥ prakā-
rāntaramāha gāreti // VRrsBo_10.21 ;1 § 3498

matkuṇaḥ chārapokā iti khyātaḥ krimiviśeṣaḥ
tasya śoṇitaiḥ // VRrsBo_10.21 ;2 § 3499

5 abdadhvaniḥ vanataṇḍulīyakaḥ kāmṭānaṭe iti
bhāṣā bālābdadhvanimūlaiḥ navotpannataṇḍu-
līyamūlaiḥ yadvā vālaḥ aśvapucchakeśaḥ tathā
abdadhvanimūlaṃ taiḥ liptā ityanenānvayaḥ //
VRrsBo_10.21 ;3 § 3500

10 draveṇa vyādhitā viddhā sprṣṭā ityārthaḥ dr-
avapūrṇā ityāśayaḥ // VRrsBo_10.21 ;4 § 3501

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athāvyabhicāreṇa vajramātradrāvaṇārthaṃ va-
jramūṣāmāha gāreti // VRrsṬī_10.21 ;1 § 3502

vālābdeṭi // VRrsṬī_10.21 ;2 § 3503

15 vālā narakeśāḥ // VRrsṬī_10.21 ;3 § 3504

abdadhvanimūlaṃ tandulīyakamūlam // VRrsṬī_10.21 ;4
§ 3505

iyam mūṣā dravadraveṇa vyathitā satī anta-
ḥsthataijasadravyayogasamyogena bāhyāgnisa-
20 ṃyogena ca saṃtataṃ pīḍitā satyapyagniṃ sah-
ate // VRrsṬī_10.21 ;5 § 3506

1

drave dravībhāvamukhe mūṣāyā
dhmānayogataḥ /

1. mūṣāpyāyana

kṣaṇamuddharaṇam

yattanmūṣāpyāyanam ucyate //

VRrs_10.22 // § 3508

Rasaratnasamuccayabodhinī

mūṣāpyāyanamāha drave iti // VRrsBo_10.22 ;1
§ 3509

dhmāyate aneneti dhmanamagniḥ tadyoga-
taḥ agniṣamyogād drave drāvaṇopayogini dra- 5
vye dravībhāvamukhe dravībhavitum ārabdhe
mūṣāyā yat kṣaṇam uddharaṇam agnitaḥ utt-
olanam avatāraṇamityarthaḥ tad āpyāyanam
tarpaṇam sthāyitvasampādanam ityarthaḥ //
VRrsBo_10.22 ;2 § 3510 10

1

vṛntākākāramūṣāyām nālam

dvādaśakāṅgulam /

dhattūrapuṣpavac cordhvaṃ sudṛḍham

śliṣṭapuṣpavat // VRrs_10.23 // § 3512

aṣṭāṅgulam ca sacchidraṃ sā syād

vṛntākamūṣikā /

anayā kharparādīnām mṛdūnām

sattvamāharet // VRrs_10.24 // § 3514

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. vṛntākamūṣā

vṛntākamūṣāmāha vṛntāketi // VRrsBo_10.24;1
§ 3515

vṛntākam vārttākuḥ vārttākuphalasadṛśākā-
rām mūṣām kṛtvā tatra dvādaśāṅguladīrgham
5 nālam yojayet nālāgrabhāgam ca dhustūrapuṣp-
avad uparyadho yugmarūpāvasthitam aṣṭāṅg-
ulam sacchidram ca kuryāt // VRrsBo_10.24;2
§ 3516

Rasaratnasamuccayaṭīkā

vṛntākamūṣāmāha vṛntākākāreti // VRrsṬī_10.24;1
10 § 3517

dvādaśakāṅgulam // VRrsṬī_10.24;2 § 3518
dvādaśāṅgulam dīrgham ūrdhvam uttānam-
ūṣāyā ūrdhvatanamukhabhāgo dhattūrapuṣpa-
vat krameṇa vistīrṇastadvadeva ca saṃśleṣeṇa
15 tricatuṣkoṇayuto dhmānāvasare pihite+api mu-
khe sati tatkoṇamārgenāntaḥsthadhūmasya ba-
hirnirgamanārtham koṇaghaṭanenaiva tanmu-
kham sacchidram bhavati // VRrsṬī_10.24;3
§ 3519

20 tacca mukham aṣṭāṅgulavistṛtam vartulasūtr-
aveṣṭanenaṣṭāṅgulamitam ityarthaḥ // VRrsṬī_10.24;4
§ 3520

1

mūṣā yā gostanākārā
śikhāyuktapidhānakā /

1. gostanamūṣā

sattvānāṃ drāvaṇe śuddhau mūṣā sā
gostanī bhavet // VRrs_10.25 // § 3522

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha gostanamūṣāmāha mūṣāyā iti // VRrsṬī_10.25 ;1
§ 3523

śikhāyukteti // VRrsṬī_10.25 ;2 § 3524

śikharākārapidhānakasahiteyameva cāndha- 5
mūṣābhidhīyate // VRrsṬī_10.25 ;3 § 3525

dvaṃdvitabījamelāpādividhāvasyā upayogo
bodhyaḥ // VRrsṬī_10.25 ;4 § 3526

yatra tu nyubjayā tayācchādanam kriyate tatra
pidhānarahitā grāhyā // VRrsṬī_10.25 ;5 § 3527 10

yathā nābhiyantre prāguktam / § 3528

tataścācchādayet samyaggostanākāramūṣāyā
/ § 3529

iti // VRrsṬī_10.25 ;6 § 3530

1

nirdiṣṭā mallamūṣā yā 15

malladvitayasamputāt /

parpaṭyādirasādīnām svedanāya

prakīrtitā // VRrs_10.26 // § 3532

Rasaratnasamuccayaṭīkā

mallamūṣāmāha nirdiṣṭeti // VRrsṬī_10.26 ;1
§ 3533

1. mallamūṣā

mallam pidhānopayogi vistīrṇam kiṃcid ga-
bhīrodaram mṛnmayaṃ pātram śarāveti loke pr-
asiddham // VRrsTī_10.26;2 § 3534

5 saptaviṃśatitame+adhyāye+asyā upayogaṃ va-
kṣyati madanasamjīvanarasavidhau // VRrsTī_10.26;3
§ 3535

anyatrāpi prabhūstathale caiṣopayujyate //
VRrsTī_10.26;4 § 3536

10 tadevocyate parpaṭyādīti // VRrsTī_10.26;5
§ 3537

1

kulālabhāṇḍarūpā yā dṛḍhā ca
paripācitā /
pakvamūṣeti sā proktā
poṭṭalyādivipācane // VRrs_10.27
// § 3539

Rasaratnasamuccayabodhinī

15 pakvamūṣāmāha kulāleti // VRrsBo_10.27;1
§ 3540

ghaṭakapālayoḥ pṛthak pṛthak nirmāṇārtham
yaḥ pratirūpaḥ saḥ kulālabhāṇḍaśabdenocyate
tadrūpā ityarthaḥ // VRrsBo_10.27;2 § 3541

poṭṭalyādivipācane ratnagarbhapoṭṭalyādipāke
ityarthaḥ // VRrsBo_10.27;3 § 3542

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. pakvamūṣā

trayodaśādhyāyoktaparpaṭiprabhṛtirasānām alp-
asvedasādhyānām pakvamūṣāmāha kulāleti //
VRrsTī_10.27;1 § 3543

vastramayapoṭalīva bheṣajagarbhitam bheṣa-
jamayamūṣā kapardikāśaṅkhādi bhūmau gaja- 5
puṭādinā pācayitum yatra pātrāntare dhriyate
pākottaram ācchādanasahitam ca gṛhyate //
VRrsTī_10.27;2 § 3544

yathā rājayaḥśmacikitsāyām mṛgāṅkapoṭalīv-
idhau sa rasaḥ poṭalītyucyate // VRrsTī_10.27;3 10
§ 3545

1

nirvaktragolakākārā
puṭanadravyagarbhiṇī /
golamūṣeti sā proktā
satvaradravarodhinī // VRrs_10.28
//§ 3547

Rasaratnasamuccayabodhinī

golamūṣāmāha nirvaktreti // VRrsBo_10.28;1
§ 3548

15

mukhavirahitagolākārā ityarthāḥ // VRrsBo_10.28;2
§ 3549

satvaradravarodhinī dravapadārthasrāvaniv-
āriṇī ityarthāḥ // VRrsBo_10.28;3 § 3550

madhyasthitapuṭanadravyā samyaṅniruddh- 20
ānanā golākṛtimūṣā golamūṣā bodhyā // VRrsBo_10.28;4
§ 3551

1. golamūṣā

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha golamūṣāmāha nirvaktreti // VRrsṬī_10.28;1
§ 3552

5 gatvaradravyaṃ pāradarasakamanaḥśilāhari-
tālaprabhṛti madhye dattvā kulālena yā nirmu-
khaiva vidhīyate etatsamā tāmramūṣā rasahr̥d-
aye +aṣṭādaśāvabodhe +abhihitā // VRrsṬī_10.28;2
§ 3553

10 ata eva tadudāharaṇamatra nopayogi //
VRrsṬī_10.28;3 § 3554
mṛnmayodāharaṇaprayogo nopalabhyate //
VRrsṬī_10.28;4 § 3555

1

tale yā kūrparākārā kramādupari vistr̥tā
/
sthūlavṛntākavat sthūlā
mahāmūṣetyasau smṛtā /
sā cāyo+abhrakasattvādeḥ puṭāya
drāvaṇāya ca // VRrs_10.29 // § 3558

Rasaratnasamuccayabodhinī

15 mahāmūṣāmāha tale iti // VRrsBo_10.29;1
§ 3559

kūrparākārā kūrparaḥ kaphoṇiḥ bhujama-
dhyasandhir ityarthah tadākārā // VRrsBo_10.29;2
§ 3560

1. mahāmūṣā

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha mahāmūṣāmāha tala iti // VRrsṬī_10.29 ;1
§ 3561

ayo+abhraketi // VRrsṬī_10.29 ;2 § 3562
atrāyaḥśabdena kāntaṃ grāhyam // VRrsṬī_10.29 ;3
§ 3563

tasyāntaḥpītarekhāviśiṣṭasya chāgaraktena bh-
āvanayā śuddhasya // VRrsṬī_10.29 ;4 § 3564

piṇḍībaddhasya koṣṭhayantrodare mūṣāyāṃ
laghubhastrayā dhamanādbhavati sattvanipāta-
nam // VRrsṬī_10.29 ;5 § 3565

1

maṇḍūkākārā yā nimnatāyā mavistarā /
ṣaḍaṅgulapramāṇena mūṣā
maṇḍūkasamjñikā /
bhūmau nikhanya tāṃ mūṣāṃ
dadyātputamathopari // VRrs_10.30
// § 3568

Rasaratnasamuccayabodhinī

maṇḍūkamūṣāmāha maṇḍūketi // VRrsBo_10.30 ;1
§ 3569

maṇḍūkaḥ bhekaḥ tadākārā // VRrsBo_10.30 ;2
§ 3570

ṣaḍaṅgulapramāṇena nimnatāyā mavistarā ṣa-
ḍaṅgulapramāṇagabhīratādairghyavistārayuktā //
VRrsBo_10.30 ;3 § 3571

1. maṇḍūkamūṣā

Rasaratnasamuccayaṭīkā

maṇḍūkamūṣāmāha maṇḍūketi // VRrsṬī_10.30 ;1
§ 3572

tadākāramūṣāyā gāmbhīryadairghyapariṇāhāḥ
ṣaḍaṅgulamitāḥ kāryāḥ // VRrsṬī_10.30 ;2 § 3573

5 upari mṛttikayā tām caturaṅgulamitam ācchā-
dya bhūmipṛṣṭhoparītyarthaḥ // VRrsṬī_10.30 ;3
§ 3574

1

mūṣā yā cipiṭā mūle
vartulāṣṭāṅgulocchrayā /
mūṣā sā mūsālākhyā
syācckribaddharase hitā //
VRrs_10.31 // § 3576

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 muṣalamūṣāmāha mūṣeti // VRrsBo_10.31 ;1
§ 3577

vartulā mūlād ūrdhvamiti bodhyam // VRrsBo_10.31 ;2
§ 3578

15 cakribaddharase strīrogādhikārokta auṣadha-
viśeṣaḥ // VRrsBo_10.31 ;3 § 3579

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. mūsala-/muṣalamūṣā

muśalamūṣāmāha mūṣeti // VRrsṬī_10.31;1
§ 3580

cakribaddharaso dvāviṃśādhyāye vakṣyamā-
ṇaḥ // VRrsṬī_10.31;2 § 3581

1

sattvānām pātanārthāya pātītānām 5
viśuddhaye /
koṣṭhikā vividhākārāstāsām lakṣaṇam
ucyate // VRrs_10.32 // § 3583

Rasaratnasamuccayaṭīkā

alpāgnisādhyasya dravyapākasya sādhanāya
mūṣā nānāvidhā uktāḥ // VRrsṬī_10.32;1 § 3584

saṃprati prabhūtāgnisādhyasya dravyapāka-
sya sādhanārtham vividhāḥ koṣṭhīr vaktukāmaḥ 10
prathamam tāsām prayojanamāha sattvānāmiti
// VRrsṬī_10.32;2 § 3585

mūṣāmṛdaiva koṣṭhīr vidadhyād ityabhipr-
āyeṇaivātra koṣṭhīnām mṛdviśeṣo noktaḥ // 15
VRrsṬī_10.32;3 § 3586

rasaratnākare tu mṛttikādravyāṇām pramāṇ-
amapi spaṣṭam kṛtvābhihitam // VRrsṬī_10.32;4
§ 3587

tathā ca tadgranthaḥ / § 3588
gārā dagdhāstuṣā dagdhā valmīkamṛttikā / 20
§ 3589

1. koṣṭhī (general definition)

ajāśvānāṃ malaṃ dagdhaṃ yāvat tat kṛṣṇa-
tāṃ gatam // VRrsṬī_10.32 ;5 § 3590

pāṣāṇabhedapatrāṇi kṛṣṇā mṛcca samaṃ sa-
mam / § 3591

5 vajravallyā dravairmardyaṃ dinaṃ vā peṣay-
eddr̥ḍham // VRrsṬī_10.32 ;6 § 3592

tena koṣṭhīr vaṅkanālā vajramūṣāśca kārayet
/ § 3593

mṛnmayakośasya koṣṭhīti nāma prasiddham
10 // VRrsṬī_10.32 ;7 § 3594

sā ca dvividhā // VRrsṬī_10.32 ;8 § 3595

bhūmikoṣṭhī calatkoṣṭhī ca // VRrsṬī_10.32 ;9
§ 3596

yatkoṣṭhīyantraṃ prāguditam sā calatkoṣṭhīti
15 nigadyate // VRrsṬī_10.32 ;10 § 3597

idānīm ucyamānāstu sarvā bhūmikoṣṭhyaḥ
// VRrsṬī_10.32 ;11 § 3598

tāśca dvividhāḥ // VRrsṬī_10.32 ;12 § 3599

prakāśakoṣṭhī sapidhānakoṣṭhī ceti bhedena
20 // VRrsṬī_10.32 ;13 § 3600

1

rājahastasamutsedhā

tadardhāyāmvistarā /

caturasrā ca kuḍyena veṣṭitā

mṛnmayena ca // VRrs_10.33 // § 3602

ekabhittau careddvāraṃ

vitastyābhogasaṃyutam /

1. aṅgāraḥkoṣṭhī

dvāraṃ sārdhavitastyā ca saṃmitaṃ
sudṛḍhaṃ śubhaṃ // VRrs_10.34
//§ 3604

dehalyadho vidhātavyaṃ dhamanāya
yathocitaṃ /
prādeśapramitā bhittir uttaraṅgasya
cordhvataḥ // VRrs_10.35 //§ 3606

dvāraṃ copari kartavyaṃ
prādeśapramitaṃ khalu /
tataśceṣṭikayā ruddhvā dvārasaṃdhiṃ 5
vilipyā ca // VRrs_10.36 //§ 3608

śikhitraistāṃ samāpūrya
dhamedbhastrādvayena ca /
śikhitrān dhamanadravyam
ūrdhvadvāreṇa nikṣipet //
VRrs_10.37 //§ 3610

sattvapātanagolāṃśca pañca pañca
punaḥ punaḥ /
bhaved aṅgārakoṣṭhīyaṃ kharāṇāṃ
sattvapātinī // VRrs_10.38 //§ 3612

Rasaratnasamuccayabodhinī

aṅgārakoṣṭhikālakṣaṇamāha rājahasteti // VRrsBo_10.38 ;
§ 3613

rājahastasamutsedhā hastadvayonnatā // VRrsBo_10.38 ;2
§ 3614

rājahastasya vistr̥tavyākhyā gajapuṭavyākhy-
āyām draṣṭavyā // VRrsBo_10.38 ;3 § 3615

caturasrā catuṣkoṇā // VRrsBo_10.38 ;4 § 3616

5 vitastyābhogasam̐yutam dvādaśāṅgulavistr̥-
tam // VRrsBo_10.38 ;5 § 3617

dvāram sār̥dhavitastyā ca ityasya dehalya-
dhaḥ ityanena saṁbandhaḥ // VRrsBo_10.38 ;6
§ 3618

10 dehalī dvāranimne piṇḍikā // VRrsBo_10.38 ;7
§ 3619

prādeśapramitā aṅguṣṭhasya pradeśīnyā vyā-
saḥ prādeśa ucyate ityuktalakṣaṇā tarjanīsaḥita-
vistr̥tāṅguṣṭhapramāṇā // VRrsBo_10.38 ;8 § 3620

15 uttaraṅgasya dvārordhvasthadāruṇaḥ // VRrsBo_10.38 ;9
§ 3621

hastadvayotsedham hastamitāyāmavistāram
catuṣkoṇam samantāt mṛṇmayabhittiveṣṭitam ca
cullyākāramekaṁ mārttikaṁ yantram kṛtvā ta-
sya ekabhittau vitastivistaram dvāram dvārap-
20 iṇḍikādhaḥ aṣṭādaśāṅgulamānaṁ dvārāntaram
ca kuryāt // VRrsBo_10.38 ;10 § 3622

25 dvārordhvbhāge aṅguṣṭhatarjanyor madhy-
avat vistr̥tām bhittim sthāpayitvā tadupari tadv-
advistr̥tam dvāramanyat vidadhyāt tataḥ iṣṭak-
ayā dvārasandhiṁ ruddhvā ālipya ca koṣṭhīma-
ṅgāraiḥ paripūrya dvābhyām bhastrābhyām dh-
amet // VRrsBo_10.38 ;11 § 3623

30 bhasmībhūte ca aṅgāre punarapi aṅgāram
sattvapātanagolādikaṁ ca pañca pañca kṛtvā
ūrdhvadvāreṇa punaḥ punaḥ nikṣipet // VRrsBo_10.38 ;12
§ 3624

iyam aṅgāraakoṣṭhī kharadravyāṇaṃ sattvap-
ātane śubhā jñeyā // VRrsBo_10.38 ;13 § 3625

Rasaratnasamuccayaṭīkā

prathamam sapidhānakoṣṭhīmāha rājahasteti
// VRrsṬī_10.38 ;1 § 3626

sapādahastastrimśadaṅgulātmakastanmita uts-5
edha ucchrayo yasyāstathoktā // VRrsṬī_10.38 ;2
§ 3627

tadardhamātrau dairghyavistārau yasyāstath-
oktā // VRrsṬī_10.38 ;3 § 3628

tathā caturasrā catuṣkoṇā sarvato dārḍhyāya 10
mr̥nmayena kuḍyena bhittiyā bahirveṣṭitā kāryā
// VRrsṬī_10.38 ;4 § 3629

tena catasṛṣu dikṣu catasro bhittayah sambh-
avanti // VRrsṬī_10.38 ;5 § 3630

ekabhittāviti sāmānyata uktamapi yogyatayā 15
pūrvabhittau paścimabhittau veti viśeṣārthe pa-
ryavasyati // VRrsṬī_10.38 ;6 § 3631

tasyāṃ diśi sthitāyāṃ bhittau dvāraṃ vitastyā
saṃmitam kāryam // VRrsṬī_10.38 ;7 § 3632

yadvitastimitam dīrgham sūtram tadvartu- 20
lam nidhāyāntaravakāśo yāvān sambhavati ta-
nmitam vartulam caturaṅgulamitam ityarthah
// VRrsṬī_10.38 ;8 § 3633

antaḥsthitajvālāyāḥ sattvanirgamakālabodhi-
kāyāḥ parīkṣārtham caret kuryāt // VRrsṬī_10.38 ;9
§ 3634

tadartham prakāśa āvaśyakaḥ // VRrsṬī_10.38 ;10
§ 3635

sa tu prācyāṃ pratīcyāṃ vādhikyena labhyata
iti prakāśayogyatvād viśiṣṭā digevātra gr̥hītā //
VRrsṬī_10.38 ;11 § 3636

5 taddvārasyādhobhāgo dehalī dvāradehasa-
ṃrakṣikā sā dvitryaṅgulamitā kāryā // VRrsṬī_10.38 ;12
§ 3637

tādṛgdehalyā adhobhāge bhūtaḥ saṃla-
gnaṃ pūrvavadeva sārdhavitastimitasūtrena pa-
ricchinnaṃ arthāt ṣaḍaṅgulaṃ vartulaṃ dvāraṃ
10 bhastrāyojanāya kāryam // VRrsṬī_10.38 ;13
§ 3638

atra vitastidīrghā tāvad bhittireva sārdhavitastidīrghā ca dvāradvayārthaṃ paryāptā na bhavati // VRrsṬī_10.38 ;14 § 3639

15 ata uktaṃ sūtramitaṃ vartulaṃ ceti // VRrsṬī_10.38 ;15
§ 3640

kecittu kramanimnabhūminikhātatiryaggart-
ābhāgo+api sārdhavitastimānārthaṃ saṃgrāhya
iti noktasūtradairghyamānāpekṣā lohakārāṇaṃ
20 tathaiva saṃpradāyo+api saṃprati dhmānavi-
dhau dṛśyata iti vadanti // VRrsṬī_10.38 ;16 § 3641

tattu nocitam // VRrsṬī_10.38 ;17 § 3642

tādṛśagartābhāgasya pātālakōṣṭhikāyāṃ va-
kṣyamāṇatvāt // VRrsṬī_10.38 ;18 § 3643

25 ūrdhvabhāge koṣṭhikāyā uttarāṅgasyordhvā-
ṅgasya ca kartavyā yā bhittiḥ sā caturvidhāpi pr-
ādeśapramitā daśāṅgulamitaivārthācchikhākār-
avat saṃkucitā kāryā // VRrsṬī_10.38 ;19 § 3644

30 śikhāsthāna ūrdhvaṃ dvāraṃ tu prādeśamit-
āyāmavistāram eva kāryam // VRrsṬī_10.38 ;20
§ 3645

tatastaddvāraṃ ceṣṭikayā ruddhvā prāgukta-
vitastimitaṃ dvāraṃ ca kokilaiḥ samāpūrya dh-
amet // VRrsTī_10.38 ;21 § 3646

kiṃ kṛtvā ruddhvā dhamettadāha pratha-
maṃ śikhitrān kokilān dhmanārham abhrakād- 5
idravaṃ cordhavadvāreṇa krameṇa nikṣipet //
VRrsTī_10.38 ;22 § 3647

kiṃ tad dhmanadravyaṃ piṇḍikṛtaṃ bhāga-
śaḥ sakṛdeva vā nikṣiped ityākāṅkṣāyāmāha sa-
ttvapātanagolān iti // VRrsTī_10.38 ;23 § 3648 10

punaḥ punaḥ pratiprakṣepakālāvasaraṃ sa-
mṛtataṃ dhmatvā yadāṅgārāḥ kārśyaṃ prāpn-
uyuh śvetabhasmāvṛtāśca bhavyestadā punaḥ
kokilān dattvā punardhamanaṃ kāryam //
VRrsTī_10.38 ;24 § 3649 15

evaṃ bhastrādvayena praharaparyantaṃ sa-
mṛtataṃ dhmanena prāyaḥ kaṭhinadravyāṇāṃ
sattvanirgamanakālaḥ samupajāyate // VRrsTī_10.38 ;25
§ 3650

paraṃ tu nāyaṃ kālaḥ sattvanirgamanajñāp- 20
akaḥ svātantreṇa kiṃtu śuklā vahnijvālaiva jñā-
yamānā // VRrsTī_10.38 ;26 § 3651

uktaṃ hi paribhāṣādhyāye / § 3652
yadā hutāśo dīptārciḥ śuklotthānasamanvitaḥ
/ § 3653 25

śuddhāvartastadā jñeyaḥ sa kālaḥ sattvanirg-
ame / § 3654

iti // VRrsTī_10.38 ;27 § 3655

tadā sphuṭipiṇḍīr bahir niṣkāśya kiṭṭaṃ pṛth-
akkṛtya gurumārgeṇa sattvamātraṃ grāhyam // 30
VRrsTī_10.38 ;28 § 3656

atha dvitīyaḥ sattvapiṇḍānāṃ prakṣepakālah
prāpnotīti bodhyam // VRrsTī_10.38 ;29 § 3657

atha mṛdudravyaṇāṃ sattvapātārtham alpa-
dhmānāpekṣā // VRrsTī_10.38 ;30 § 3658

1

5 dṛḍhabhūmau caredgartaṃ vitastyā
 saṃmitaṃ śubham /
 vartulaṃ cātha tanmadhye
 gartamanyam prakalpayet //
 VRrs_10.39 // § 3660

 caturaṅgulavistāranimnatvena
 samanvitam /
 gartāddharaṇiparyantaṃ
 tiryañnālasamanvitam // VRrs_10.40
 // § 3662

 kiṃcit samunnataṃ
 bāhyagartābhimukhanimnagam /
10 mṛccakrīṃ pañcarandhrāḍhyāṃ
 garbhagartodare kṣipet //
 VRrs_10.41 // § 3664

 āpūrya kokilaiḥ koṣṭhīm pradhamed
 ekabhastrayā /
 pātālakōṣṭhikā hy eṣā mṛdūnāṃ
 sattvapātinī /

1. pātālakōṣṭhī

dhmānasādhyapadārthānām nandinā
parikīrtitā // VRrs_10.42 // § 3667

Rasaratnasamuccayabodhinī

pātālakōṣṭhikāmāha dr̥ḍhabhūmāviti // VRrsBo_10.42 ;1
§ 3668

kaṭhinamṛttikāyām vitastimānaṃ vartulaṃ
gartam ekaṃ kṛtvā tanmadhye caturaṅgulavist- 5
āraṃ caturaṅgulagabhīraṃ gartād bhūpṛṣṭhap-
aryantayāyivakrākṛtinālasaṃyuktam iṣaducchr-
itaṃ ca gartamanyam kuryāt // VRrsBo_10.42 ;2
§ 3669

tataḥ abhyantaragartamadhye pañcarandhra- 10
saṃyuktām mṛccakrīm sthāpayitvā aṅgaraiḥ ko-
ṣṭhīm paripūrya ca ekabhastrayā pradhamet //
VRrsBo_10.42 ;3 § 3670

mṛdudravyāṇām sattvapātanārtham iyaṃ pā-
tālakoṣṭhīti jñeyamiti niṣkarṣaḥ // VRrsBo_10.42 ;4
§ 3671

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atastadupayogikoṣṭhīviśeṣamāha dr̥ḍhabhū-
māviti // VRrsṬī_10.42 ;1 § 3672

tatra dvādaśāṅgulaṃ gartaṃ vidhāya tattal-
amadhye caturaṅgulagāmbhīryavistāram anyam 20
vartulaṃ gartaṃ kṛtvā garbhagartatalam āra-
bhya pṛṣṭhabhāgaparyantaṃ bāhyagartābhimu-
khaṃ tatsallagnaṃ kiṃcitsamunnataṃ tiryannā-
lasamanvitaṃ dvāraṃ vidhāya garbhagartopari

mṛccakrīm pañcarandhraviśiṣṭām vāyor ūrdhv-
agamanārtham kṣipet // VRrsṬī_10.42 ;2 § 3673

5 taduparyaṅgārāmstadupari sattvapātanagol-
āṃśca nikṣipyā sarvām koṣṭhīm kokilaiḥ pūrayi-
tvaikabhastrayā dhāmet // VRrsṬī_10.42 ;3 § 3674
eṣā pātālakōṣṭhiketyucyate // VRrsṬī_10.42 ;4
§ 3675

1

dvādaśāṅgulanimnā yā prādeśapramitā
tathā /
caturaṅgulataścordhvaṃ valayena
samanvitā // VRrs_10.43 // § 3677

10 bhūricchidravatīm cakrīm valayopari
nikṣipet /
śikhitrāmstatra nikṣipyā pradhamed
vaṅkanālataḥ /
gāraḥkoṣṭhīyam ākhyātā
mṛṣṭalohavināśinī // VRrs_10.44
// § 3680

Rasaratnasamuccayaṭīkā

adhodhmānaviśiṣṭām koṣṭhīmuktordhavadha-
manaviśiṣṭām koṣṭhīmāha dvādaśeti // VRrsṬī_10.44 ;1
15 § 3681

prādeśāyāmvistārā koṣṭhī bhūtalopari kāryā
// VRrsṬī_10.44 ;2 § 3682

1. gāraḥkoṣṭhī

sā ca talabhāgam ārabhyopari caturaṅgulabh-
āgam vihāya tadupari valayena kaṭakena sama-
nvitāṃ tām kṛtvā valayopari prabhūtacchidrayu-
ktāṃ cakrīm nikṣipyā tatra kokilāṃśca dattvā va-
ṅkanālataḥ pradhmet // VRrsṬī_10.44;3 § 3683 5

mṛttikāpekṣayā adhikagārabhāgamiśritamṛd-
upādāneyaṃ koṣṭhī gāraḥkoṣṭhītyucyate // VRrsṬī_10.44;4
§ 3684

iyam kāṃsyarītipramukhaṃ yatsṛṣṭalohaṃ
tanmadhye saṃsargaghaṭakayor madhya ek-
asyāvaśeṣakarī dvitīyaṃ vināśyetyarthaḥ // 10
VRrsṬī_10.44;5 § 3685

Rasaratnasamuccayabodhinī

gāraḥkoṣṭhīmāha dvādaśeti // VRrsBo_10.44;1
§ 3686

dvādaśāṅgulagabhīrā prādeśapramāṇavistār-
aviśiṣṭā koṣṭhī ekā kāryā tasyā ūrdhvaṃ ca
caturaṅgule valayākāram ālavālam ekaṃ dattvā
tadupari bahucchidrāṃ cakrīm nidhāya aṅgā-
raṃ nikṣipyā ca vaṅkanālena pradhmet iti // 15
VRrsBo_10.44;2 § 3687 20

mṛṣṭalohavināśinī śodhitalauhamāriṇī itya-
rthaḥ // VRrsBo_10.44;3 § 3688

1

mūṣāmṛdbhir vidhātavyam
aratnipramitaṃ dṛḍham /

1. vaṅkanāla

adhomukhaṃ ca tadvaktre nālaṃ
 pañcāṅgulaṃ khalu /
 vaṅkanālam idaṃ proktaṃ
 dṛḍhadhmānāya kīrtitam //
 VRrs_10.45 // § 3691

Rasaratnasamuccayabodhinī

gāraakoṣṭhikāyāṃ vaṅkanālam ityuktaṃ kiṃ
 tat vaṅkanālam ityāśaṃsāyāmāha mūṣāmr̥dbh-
 5 iriti // VRrsBo_10.45;1 § 3692

śarkarādīnām anyatamābhiḥ mūṣopayogim-
 r̥dbhiḥ aratnipramitaṃ dṛḍhaṃ nālaṃ kṛtvā
 tanmukhe pañcāṅgulapramāṇam adhomukhaṃ
 nālam ekaṃ yojayet dṛḍhadhmānāya tad vaṅka-
 10 nālaṃ veditavyam // VRrsBo_10.45;2 § 3693

1

koṣṭhī siddharasādīnām vidhānāya
 vidhīyate /
 dvādaśāṅgulakotsedhā sā budhne
 caturaṅgulā /
 tiryakpradhamanāsyā ca
 mṛdudravyaviśodhinī // VRrs_10.46
 // § 3696

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. mūṣākoṣṭhī/tiryakpradhamanakoṣṭhī

atha siddharasānām khoṭabaddhādīnām abhr-
akādisattvānām ca kācaṭaṅkaṇasauvīrādīnā śo-
dhayituṃ sādhanabhūtāṃ koṣṭhīmāha dvādaśā-
ṅguleti // VRrsTī_10.46;1 § 3697

asyām koṣṭhyām sthāpitamūṣāmādhye siddh- 5
arasādi prakṣipyā saṃtatadhmanāvasare +anta-
rāntarā muhuḥ kācacūrṇādi dattvā dhāmet //
VRrsTī_10.46;2 § 3698

mṛdudravyaṃ sattvādi // VRrsTī_10.46;3
§ 3699

iyam koṣṭhī budhnabhāgamārabhya mukha-
bhāgaparyantaṃ kramavistr̥tā prādeśapramita-
vartulamukhī kāryetyanuktamāpi bodhyam //
VRrsTī_10.46;4 § 3700

pūrvasyāstathāmānamukhasyoktatvāt // VRrsTī_10.46;5
§ 3701

1

rasādidravyapākānām
pramāṇajñāpanaṃ puṭam /
neṣṭo nyūnādhikaḥ pākaḥ supākaḥ
hitam auṣadham // VRrs_10.47
// § 3703

lohāderapunarbhāvo guṇādhikyam tato
+agratā /
anapsu majjanaṃ rekhāpūrṇatā puṭato 20
bhavet // VRrs_10.48 // § 3705

1. puṭa

puṭād grāvṇo laghutvaṃ ca
 śīghravyāptiśca dīpanam /
 jāritādapi sūtendrālohanām adhiko
 guṇaḥ // VRrs_10.49 // § 3707

yathāśmani viśed vahnir
 bahiṣthapuṭayogataḥ /
 cūrṇatvāddhi guṇāvāptistathā loheṣu
 niścitam // VRrs_10.50 // § 3709

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 saṃprati mūṣākoṣṭhyapekṣyādhikatarāgnija-
 nakapuṭān vaktuṃ teṣāṃ prayojanamāha raseti
 // VRrsṬī_10.50 ;1 § 3710

rasalohaprabhṛtikaṭhoradravyāṇām samyakp-
 āko bheṣajārthamapekṣyate // VRrsṬī_10.50 ;2
 10 § 3711

sa ca pākaḥ kriyārūpastulayā parimāṇena vā
 paricchettuṃ na śakyate // VRrsṬī_10.50 ;3 § 3712

supākasya pramāṇabodhakaṃ puṭam evāgni-
 dīpakopalatuṣagorvarasampūryagartādiviśeṣa eva
 15 sambhavati // VRrsṬī_10.50 ;4 § 3713

etadgartāpūritopalāgninaikaḥ supāko+abhavaditi
 tatpuṭaviśeṣāvṛttiḥ kāryā // VRrsṬī_10.50 ;5 § 3714

yathoktaguṇalābhaparyantamiti bhāvaḥ //
 VRrsṬī_10.50 ;6 § 3715

20 nyūnapākena gandhavarnararasparśaḥ samy-
 aṇna jāyate // VRrsṬī_10.50 ;7 § 3716

adhipākena tu dravyaṃ niḥsāraṃ dagdhaṃ
 bhavatyodanavat // VRrsṬī_10.50 ;8 § 3717

atha puṭasya yogato guṇāṃllohassthān āha lo-
hāderiti // VRrsṬī_10.50 ;9 § 3718

apunarbhāvo na prākṛtasvarūpāpādanam pa-
ñcamitrasaṃskāreṇāpi // VRrsṬī_10.50 ;10 § 3719

guṇādhikyamāmāvasthāpanne tasmin bha- 5
kṣite jāṭharāgnyapākena rogavārakā guṇāsta-
thā puṣṭyādayo mārḍavādayaścānudbhūtāste-
śām udbhavenādhikyābhāsaḥ // VRrsṬī_10.50 ;11
§ 3720

tena cāgratā śreṣṭhatādhikamūlyatā // VRrsṬī_10.50 ;12
§ 3721

tathāpsu prakṣiptasya tasya na majjanam up-
aritarānam // VRrsṬī_10.50 ;13 § 3722

aṅgulibhyāṃ pīditasya tasya sūkṣmāṅgulire-
khāsu praviṣṭatvaṃ ca // VRrsṬī_10.50 ;14 § 3723 15

abhṛakavajraharitālādirūpapāṣāṇaviśeṣeṣu tu
laghutvādayo guṇāḥ puṭātprādurbhavanti //
VRrsṬī_10.50 ;15 § 3724

kiṃ bahunā guṇavarṇanena // VRrsṬī_10.50 ;16
§ 3725 20

yatra guṇāḥ sarve sambhūyotkaṭā nivasanti
tasmāt pārādādapī jīrṇarasoparasamaṇiloḥāt su-
siddhānāṃ lohānāṃ guṇā yathāvidhisevino na-
rasya śarīre+adhikā eva // VRrsṬī_10.50 ;17 § 3726

bhūriphalayuto+api siddharasasya hi krāma- 25
nārtham kiṃcitsphuṭitayauvanā kāminī saṃnih-
itāpekṣyate bhāṣaṇacumbanāliṅganārtham tatst-
anābhyāmaṅgamardanārtham ca // VRrsṬī_10.50 ;18
§ 3727

tadasaṃnidhau sarvaśarīre krāmaṇābhāvena 30
na manmathaḥ // VRrsṬī_10.50 ;19 § 3728

sāṃnidhye tu pramādena maithunam //
VRrsṬī_10.50 ;20 § 3729

tataśca māraṇam āpadyate // VRrsṬī_10.50 ;21
§ 3730

5 kiṃca rasasevino varṣaparyantaṃ parihārav-
iṣeṣaḥ // VRrsṬī_10.50 ;22 § 3731

āḍau kṣetrīkaraṇam cāvaśyakam // VRrsṬī_10.50 ;23
§ 3732

10 pāradasiddhāvanubhūtasarvakriyāsādhakaḥ pr-
abhūtadravyādisaṃpaccāpekṣyate // VRrsṬī_10.50 ;24
§ 3733

ata eva nātinirapāyasya lohasya guṇānām
ādhikyamupacaryate // VRrsṬī_10.50 ;25 § 3734

15 nanu pāṣāṇato+api kaṭhināṇām lohaviṣeṣā-
nām nāvayavaviśleṣa iti katham uktalābha ityāś-
aṅkyā nidarśanena punarlohaguṇān dṛḍhīkaroti
yathāśmanīti // VRrsṬī_10.50 ;26 § 3735

antaragnipraveśena sarvaṃ sambhavatīti bh-
āvaḥ // VRrsṬī_10.50 ;27 § 3736

1

20 nimnavistarataḥ kuṇḍe dvihaste
caturasrake /
vanotpalasahasreṇa pūrite
puṭanauśadham // VRrs_10.51
// § 3738

krauñcyāṃ ruddhaṃ prayatnena
piṣṭikopari nikṣipet /

1. mahāpuṭa

vanotpalasahasrārdham krauñcikopari
vinyaset /
vahniṃ prajvālayettatra
mahāpuṭamidaṃ smṛtam //
VRrs_10.52 // § 3741

Rasaratnasamuccayaṭikā

saṃprati gartāviśeṣaṃ mahāpuṭamāha bhū-
mimadhyā iṣṭikādibhiḥ kṛte kuḍye kuḍyamaye
garte gāmbhīryavistārābhyāṃ dvihaste tathā ca 5
tuṣkoṇe tādr̥ggarte vanyacchagaṇaiḥ sahasrasa-
m̄khyākaiḥ pūrite sati śarāvasaṃpuṭitaṃ bheṣa-
jaṃ piṣṭikopari pūritacchagaṇopari sthāpayet //
VRrsṬī_10.52 ;1 § 3742

tādr̥śamūṣikoparyardhasahasraṃ chagaṇānām 10
pūrayet // VRrsṬī_10.52 ;2 § 3743
tato dīpayet // VRrsṬī_10.52 ;3 § 3744

1

rājahastapramāṇena caturasraṃ ca
nimnakam /
pūrṇaṃ copalasāṭhībhiḥ
kaṇṭhāvadhyatha vinyaset //
VRrs_10.53 // § 3746

vinyasetkumudīṃ tatra 15
puṭanadravyapūritām /

1. gajapuṭa

pūrṇacchagaṇato +ardhāni giriṇḍāni
 vinikṣipet /
 etadgajapuṭam proktaṃ
 mahāguṇavidhāyakam //
 VRrs_10.54 // § 3749

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha gajapuṭamāha rājahasteti // VRrsṭī_10.54;1
 § 3750

5 rājahastastrimśadaṅgulimitaḥ // VRrsṭī_10.54;2
 § 3751

tanmitaṃ nimnaṃ gambhīraṃ tanmitavistā-
 raṃ ca gartaṃ bodhyaṃ // VRrsṭī_10.54;3 § 3752

10 nimnamityatra vistāraśabdo luptanirdiṣṭaḥ //
 VRrsṭī_10.54;4 § 3753

tadupalaśāṭhībhiḥ kaṇṭhaparyantaṃ pūrayet
 // VRrsṭī_10.54;5 § 3754

upalāḥ kaṭhinā mahānto vanyacchagaṇāstato
 +alpadehāḥ śāṭhyaḥ // VRrsṭī_10.54;6 § 3755

15 tatra mūṣāṃ bheṣajagarbhitāṃ vinyasya pū-
 rvavinyastacchagaṇato+ardhamānāni giriṇḍāni
 vanyacchagaṇāni vinikṣipet ityetadgajapuṭākhyam
 matam // VRrsṭī_10.54;7 § 3756

1

itthaṃ cāratnike kuṇḍe puṭam
 vārāhamucyate // VRrs_10.55
 // § 3757

2

-
1. vārāhapuṭa
 2. kukkuṭapuṭa

puṭam bhūmitale
tattadvitastidvitayocchrayam /
tāvacca talavistīrṇam
tatsyātkukkuṭakam puṭam //
VRrs_10.56 // § 3759

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha kukkuṭapuṭamāha // VRrsṬī_10.56;1
§ 3760

bhūmiprṣṭhabhāge kuḍyena nirmitam catu- 5
rviṃśatyaṅgulocchrāyam tāvanmānameva tale
mukhe ca viṣṭametādṛśam yadgartaṃ bheṣa-
jam paktumupalādibhiḥ pūryate tatkukkuṭapu-
ṭasamjñam bhavati // VRrsṬī_10.56;2 § 3761

Rasaratnasamuccayabodhinī

kukkuṭapuṭamāha puṭamiti // VRrsBo_10.56;1¹⁰
§ 3762

vitastidvitayocchrayam hastapramāṇonnatam
// VRrsBo_10.56;2 § 3763

tāvacca talavistīrṇam adhobhāge+api hastapr-
amāṇavistṛtam // VRrsBo_10.56;3 § 3764 15

etattu bhūmerupari eva kāryam na tu gartaṃ
khanitvā // VRrsBo_10.56;4 § 3765

1

1. kapotapuṭa

yatpuṭaṃ dīyate bhūmāv aṣṭasaṃkhyair
 vanopalaiḥ /
 baddhvā sūtārkabhasmārthaṃ
 kapotapuṭamucyate // VRrs_10.57
 // § 3767

Rasaratnasamuccayaṭīkā

yacca gartaṃ bhūmitale mṛdādibhiḥ kṛtam-
 aṣṭasaṃkhyairvanopalairdīyate jvālayā prajval-
 5 itaṃ kriyate baddhapāradasya bhasmakaraṇā-
 rthaṃ tatkapotapuṭamucyate // VRrsṬī_10.57 ;1
 § 3768

Rasaratnasamuccayabodhinī

baddhvā mūṣāyāṃ ruddhvetyarthaḥ // VRrsBo_10.57 ;1
 § 3769
 10 sūtārkabhasmārthaṃ rasabhasmārthaṃ tā-
 mrabhasmārthaṃ ca // VRrsBo_10.57 ;2 § 3770
 1

goṣṭhāntargokṣurakṣuṇṇaṃ śuṣkaṃ
 cūrṇitagomayam /
 govaram tatsamādiṣṭaṃ variṣṭhaṃ
 2 rasasādhane // VRrs_10.58 // § 3772

1. govāra
 2. govārapuṭa

govarairvā tuṣairvāpi puṭaṃ yatra
pradīyate /
tadgovarapuṭaṃ proktaṃ
rasabhasmaprasiddhaye //
VRrs_10.59 //§ 3774

Rasaratnasamuccayaṭikā

gorvaraistuṣairvā yatra gajapuṭagartāyāṃ pu-
ṭaṃ dīyate bheṣajaṃ pakvaṃ kriyate tadgorvar-
apuṭamucyate // VRrsṬī_10.59 ;1 § 3775

5

1

sthūlabhāṇḍe tuṣāpūrṇe madhye
mūṣāsamanvite /
vahninā vihite pāke
tadbhāṇḍapuṭamucyate //
VRrs_10.60 //§ 3777

2

adhastādupariṣṭācca
krauñcikācchādyate khalu /
vālukābhiḥ prataptābhiryatra
tadvālukāpuṭaṃ // VRrs_10.61
//§ 3779

3

-
1. bhāṇḍapuṭa
 2. vālukāpuṭa
 3. bhūdharapuṭa

vahnimitrāḥ kṣitau samyañnikhanyād
 dvyaṅgulādadhāḥ /
 upariṣṭātpuṭam yatra puṭam tad
 bhūdharāhvayam // VRrs_10.62
 // § 3781

Rasaratnasamuccayabodhinī

vahnimitrāḥ mūṣāḥ dīrghakālam vahninā sa-
 hāvasthānāt asyā vahnimitratvam jñātavyam //
 5 VRrsBo_10.62 ;1 § 3782
 spaṣṭamanyat // VRrsBo_10.62 ;2 § 3783

Rasaratnasamuccayaṭikā

atha bhūdharapuṭamāha vahnimitrāmiti //
 VRrsṬī_10.62 ;1 § 3784
 vahnimitrā mūṣā śarāva iti yāvat // VRrsṬī_10.62 ;2
 10 § 3785
 jayasundarādirasavidhāvasyā upayogo bodhyaḥ
 // VRrsṬī_10.62 ;3 § 3786

1

ūrdhvam ṣoḍaśikāmūtraistuṣairvā
 govaraiḥ puṭam /
 yatra tallāvakākhyam syāt
 sumṛdudravyasādhane //
 VRrs_10.63 // § 3788

1. lāvakaṭa

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha lāvakaṣaṭamāha ūrdhvamiti // VRrsṬī_10.63;1
§ 3789

śarāvākāramūṣāṃ saṃpuṭitāṃ bhūmau nidh-
āya tadupari ṣoḍaśavanopalamitais tuṣair gorv-
arair vā yatpuṭaṃ dīyate pākaḥ kriyate tallāva- 5
kam iti khyātam // VRrsṬī_10.63;2 § 3790

ṣoḍaśa eva ṣoḍaśikā // VRrsṬī_10.63;3 § 3791
sā saṃkhyā cātra vanyopalānāmeva grāhyā //
VRrsṬī_10.63;4 § 3792

tanmātrais tadvanyacchagaṇatulitair ityarthah 10
// VRrsṬī_10.63;5 § 3793

1

anuktapuṭamāne tu
sādhyadravyabalābalāt /
puṭaṃ vijñāya dātavyam
ūhāpohavicakṣaṇaiḥ // VRrs_10.64
// § 3795

Rasaratnasamuccayaṭīkā

puṭānāṃ hi prāyo vanyacchagaṇasādhyatvā-
ttadupasthiḥ // VRrsṬī_10.64;1 § 3796 15

atha kumbhapuṭaṃ granthāntaroktaṃ vakṣy-
āmi / § 3797

mṛdghaṭe bahurandhrāṇi kṛtvāṅgulasamāni
vai / § 3798

1. puṭa :: default dimensions

catvāriṃśattatastasmiñśītamulmukacūrṇakam
// VRrsṬī_10.64 ;2 § 3799

ardham āpūrayitvā ca mukhe dadyāccharāv-
akam / § 3800

5 karpaṭena mṛdā liptvā chāyāśuṣkaṃ ca kāra-
yet // VRrsṬī_10.64 ;3 § 3801

tasminnaṅgārakān kṣiptvā cullyāṃ vā ceṣṭik-
āsu ca / § 3802

10 nidhāya tridinācchītaṃ grhītva uṣadhimāha-
ret // VRrsṬī_10.64 ;4 § 3803

etat kumbhapuṭaṃ jñeyam kathitaṃ śāstrad-
arśibhiḥ / § 3804

iti // VRrsṬī_10.64 ;5 § 3805

1

piṣṭakaṃ chagaṇaṃ chāṇam utpalaṃ

copalaṃ tathā /

15 giriṇḍopalasāṭhī ca varāṭī

chagaṇābhidhāḥ // VRrs_10.65

// § 3807

2

suvarṇaṃ rajataṃ tāmraṃ trapu

sīsakam āyasam /

ṣaḍetāni ca lohāni kṛtrimau

kāṃsyapittalau // VRrs_10.66

// § 3809

3

1. synonyms for upala

2. (a-)kṛtrimalohāni

3. ṣaḍlavaṇa

lavaṇāni ṣaḍ ucyante sāmudraṃ
saindhavaṃ viḍam /
sauvarcalaṃ romaḥ ca
cūlikālavaṇaṃ tathā // VRrs_10.67
//§ 3811

1

kṣāratrayaṃ samākhyātaṃ
yavasarijakaṭaṅkaṇam // VRrs_10.68
//§ 3812

2

palāśamuṣkakakṣārau yavakṣāraḥ
suvarcikā /
tilanālobbhavaḥ kṣāraḥ saṃyuktaṃ
kṣārapañcakam // VRrs_10.69
//§ 3814

3

5

ghṛtaṃ guḍo māḥṣikaṃ ca vijñeyaṃ
madhuratrayam // VRrs_10.70
//§ 3815

Rasaratnasamuccayabodhinī

tumbinī kaṭutumbī saralakāṣṭhaṃ vā // VRrsBo_10.70 ;1
§ 3816

-
1. kṣāratraya
 2. kṣārapañcaka
 3. madhuratraya

1

kaṅguṇī tumbinī ghoṣā
 karīraśrīphalodbhavam /
 kaṭuvārttākasiddhārthasomarājīvibhītajam
 // VRrs_10.71 // § 3818

atasījaṃ mahākālīnimbajaṃ tilajaṃ
 tathā /
 apāmārgāddevadālīdantītumburuvigrahāt
 // VRrs_10.72 // § 3820

5

aṅkolonmattabhallātapalāśebhyas
 tathaiva ca /
 etebhyastailamādāya rasakarmani
 yojayet // VRrs_10.73 // § 3822

2

jambūkamaṇḍūkavasā vasā
 kacchapasambhavā /
 karkaṭīśīśumārī ca gośūkaranarodbhavā
 /
 ajoṣṭrakharameṣāṇaṃ mahiṣasya vasā
 tathā // VRrs_10.74 // § 3825

3

10

mūtrāṇi
 hastikarabhamahiṣīkharavājinām /

-
1. oil :: for saṃskāras
 2. vasāvarga
 3. mūtravarga

go+ajāvīnāṃ striyaḥ puṃsāṃ puṣpaṃ
bījaṃ tu yojayet // VRrs_10.75
//§ 3827

1

māhiṣāmbu dadhi kṣīraṃ sābhighāraṃ
śakṛdrasaḥ /
*tatpañcamāhiṣaṃ jñeyaṃ
tadvacchāgalapañcakam //
VRrs_10.76 //§ 3829

2

amlavetasajambīranimbukaṃ
bījapūrakam /§ 3830

Rasaratnasamuccayabodhinī

amlīkaṃ tintiḍīphalam // VRrsBo_10.77ab ;1 5
§ 3831

cāṅgerī caṅakāmlaṃ ca amlīkaṃ
koladāḍimam // VRrs_10.77 //§ 3832

ambaṣṭhā tintiḍīkaṃ ca nāgaraṃ
rasapattrikā /§ 3833

Rasaratnasamuccayabodhinī

-
1. pañcamāhiṣa
 2. amlavarga

3 *] chāgalapañcaka

rasapattrikā kapitthāmlam // VRrsBo_10.78ab;1
§ 3834

karavandaṃ tathā cānyadamlavargaḥ
prakīrtitaḥ // VRrs_10.78 // § 3835

caṅakāmlaśca sarveṣāmeka eva
praśasyate /
5 amlavetasamekaṃ vā
sarveṣāmuttamottamam /
*rasādīnāṃ viśuddhyarthaṃ drāvaṇe
jāraṇe hitam // VRrs_10.79 // § 3838

1

koladāḍimavṛkṣāmlacullikācukrikārasaḥ
/
pañcāmlakaṃ samuddiṣṭaṃ taccoktaṃ
cāmlapañcakaṃ // VRrs_10.80
// § 3840

2

iṣṭikā gairikā loṇaṃ bhasma
valmīkaṃṛttikā /
10 rasaprayogakuśalaiḥ kīrtitāḥ
pañcamṛttikāḥ // VRrs_10.81 // § 3842

3

-
1. amlapañcaka
 2. pañcamṛttikā
 3. viṣavarga

6 *] amlavarga :: use

śṛṅgīkaṃ kālakūṭaṃ ca vatsanābhaṃ
sakartrimam /
pittaṃ ca viṣavargo +ayaṃ sa varaḥ
parikīrtitaḥ // VRrs_10.82 // § 3844

rasakarmani śasto+ayaṃ
tadbhedanavidhāv api /
ayuktyā sevitaścāyaṃ mārayatyeva
niścitam // VRrs_10.83 // § 3846

1

lāṅgalī viṣamuṣṭiśca karavīraṃ jayā
tathā // § 3847

5

Rasaratnasamuccayabodhinī

nīlakaḥ bhallātakaḥ // VRrsBo_10.84ab;1
§ 3848

nīlakaḥ kanako+arkaśca vargo hy
upaviṣātmakaḥ // VRrs_10.84
// § 3849

2

hastyaśvavanitā dhenurgardabhī
chāgikāvikā /
uṣṭrikodumbarāśvatthabhānunyagroddhatilvakaṃ
// VRrs_10.85 // § 3851

-
1. upaviṣa
 2. dugdhavarga

dugdhikā snugguṇaś caiva
tathaivottamakaṇṭikā / § 3852

Rasaratnasamuccayabodhinī

uttamakaṇṭikā eraṇḍaviśeṣaḥ vāgā bhereṇḍā
jāmāagoṭā iti ca bhāṣā yadvā uttamakaṇṭikā //
VRrsBo_10.86ab ;1 § 3853

5 eṣāṃ dugdhair vinirdiṣṭo dugdhavargo
rasādiṣu // VRrs_10.86 // § 3854

1

pārāvatasya cāṣasya kapotasya
kalāpinaḥ /
gṛdhrasya kukkuṭasyāpi vinirdiṣṭo hi
viḍgaṇaḥ /
*śodhanaṃ sarvalohānāṃ
puṭanāllepanāt khalu // VRrs_10.87
// § 3857

2

10 kusumbhaṃ khadiro lākṣā mañjiṣṭhā
raktacandanam /
akṣī ca bandhujīvaśca tathā
karpūragandhinī / § 3859

1. viṣṭhāvarga
2. raktavarga

8 *] viḍvarga :: use

Rasaratnasamuccayabodhinī

karpūragandhinī karpūragandhiharidrāviše-
ṣaḥ // VRrsBo_10.88a-d ;1 § 3860

1 mākṣikaṃ ceti vijñeyo raktavargo
+atirañjanaḥ // VRrs_10.88 // § 3861

2 kiṃśukaḥ karṇikāraśca
haridrādvitayaṃ tathā /
pītavargo +ayamādiṣṭo rasarājasya 5
karmaṇi // VRrs_10.89 // § 3863

3 tagaraḥ kuṭajaḥ kundo guñjā jīvantikā
tathā /
sitāmbhoruhakandaśca śvetavarga
udāhṛtaḥ // VRrs_10.90 // § 3865

4 kadalī kāravellī ca triphalā nīlikā nalaḥ /
pañkaḥ kāsīsabālāmraṃ kṛṣṇavarga
udāhṛtaḥ // VRrs_10.91 // § 3867

raktavargādivargaiśca dravyaṃ 10
yajjāraṇātmakam /

1. pītavarga
2. śvetavarga
3. kṛṣṇavarga
4. rañjana with colouring vargas

bhāvanīyaṃ prayatnena tādrgrāgāptaye
khalu // VRrs_10.92 // § 3869

Rasaratnasamuccayabodhinī

kācaḥ mṛttikāviśeṣaḥ sa ca kṣāraraṣaḥ uṣṇavī-
ryaḥ añjanāddrṣṭikāraḥ viḍākhyalavaṇo vā //
VRrsBo_10.92 ;1 § 3870

5 śiprā śuktiviśeṣaḥ ityārthaḥ // VRrsBo_10.92 ;2
§ 3871

1

kācaṭaṅkaṇaśiprābhiḥ śodhanīyo gaṇo
mataḥ // VRrs_10.93 // § 3872

sattvānāṃ baddhasūtasya lohānāṃ
malanāśanaḥ /
kāpālīkaṅguṇadhvaṃsī rasavādibhir
ucyate // VRrs_10.94 // § 3874

Rasaratnasamuccayaṭīkā

10 śodhanīgaṇaṃ tadupayogaṃ cāha kācaṭaṅka-
ṇasauvīrairīti // VRrsṬī_10.94 ;1 § 3875
sauvīraṃ añjanaviśeṣam // VRrsṬī_10.94 ;2
§ 3876

15 ayaṃ gaṇaḥ sūtasya khoṭabaddhādirūpasyā-
bhrakasattvādīnāṃ ca yo guṇo vaṅgakāpālīkā

1. śodhanīyavarga

nāgakāpālikā kālikādir doṣātmakastaddhvaṃsī
// VRrsṬī_10.94 ;3 § 3877

ata evāyaṃ rasavādibhir iṣyate // VRrsṬī_10.94 ;4
§ 3878

1

mahiṣī meṣaśṛṅgī ca kaliṅgo
dhavabījayuk /

5

śaśāsthīni ca yogo+ayaṃ

lohakāṭhinyanāśanaḥ // VRrs_10.95

// § 3880

2

guḍagugguluguñjājyasāraghaiḥ

ṭaṅgaṇānvitaiḥ /

durdrāvākhilalohāder drāvaṇāya gaṇo

mataḥ // VRrs_10.96 // § 3882

kṣārāḥ sarve malaṃ hanyur amlaṃ

śodhanajāraṇam /

māndyaṃ viṣāṇi nighnanti snaigdhyaṃ

10

snehāḥ prakurvate // VRrs_10.97

// § 3884

11 Adhyāya 11

3

1. varga :: removing hardness of metals

2. varga :: melting of metals

3. weight units

ṣaṭ truṭyaś caikalikṣā syāt ṣaḍ likṣā yūkam
 ucyate /
 ṣaḍyūkāstu rajaḥsaṃjñam kathitam tava
 suvrate // VRrs_11.1 // § 3886

ṣaḍrajaḥ sarṣapaḥ sākṣātsiddhārthaḥ sa
 ca kīrtitaḥ /
 ṣaṭsiddhārthena deveśi yavastvekaḥ
 prakīrtitaḥ // VRrs_11.2 // § 3888

5 ṣaḍyavair ekaguñjā syāttriguñjo valla
 ucyate /
 ṣaḍbhireva tu guñjābhirmāṣa ekaḥ
 prakīrtitaḥ /
 māsā dvādaśa tolaḥ syādaṣṭau tolāḥ
 palam bhavet // VRrs_11.3 // § 3891

1

truṭiḥ syādaṇubhiḥ ṣaḍbhistairlikṣā
 ṣaḍbhirīritā /
 tābhiḥ ṣaḍbhirbhaved yūkā ṣaḍyūkās
 tad rajaḥ smṛtam // VRrs_11.4
 // § 3893

10 ṣaḍrajaḥ sarṣapaḥ proktastaiḥ
 ṣaḍbhiryava īritaḥ /
 ekā guñjā yavaiḥ ṣaḍbhirniṣpāvastu
 dviguñjakaḥ // VRrs_11.5 // § 3895

1. weight units

syādguñjātritayaṃ vallo dvau vallau
māṣa ucyate /
dvau māṣau dharaṇaṃ te dve
śāṇaniṣkakalāḥ smṛtāḥ // VRrs_11.6
//§ 3897

niṣkadvayaṃ tu vaṭakaḥ sa ca kola
itīritaḥ /
syātkolatritayaṃ tolaḥ karṣo
niṣkacatuṣṭayaṃ // VRrs_11.7
//§ 3899

1

udumbaraṃ pāṇitalaṃ suvarṇaṃ 5
kavalagrahaḥ /
akṣaṃ biḍālapadakaṃ śuktiḥ
pāṇitaladvayaṃ // VRrs_11.8 //§ 3901

śuktidvayaṃ palaṃ kecidanye
śuktitrayaṃ viduḥ /
*tadeva kathitaṃ muṣṭiḥ prakuñco
bilvamityapi // VRrs_11.9 //§ 3903

paladvayaṃ tu prasṛtaṃ tadvayaṃ
kuḍavo+añjaliḥ /
kuḍavau mānikā tau syātprastho dve 10
mānike smṛtāḥ // VRrs_11.10 //§ 3905

1. karṣa :: synonyms

8 *] pala :: synonyms

prasthadvayaṃ śubhaṃ tau dvau
 pātrakaṃ dvayamāḍhakaṃ /
 taiś caturbhir
 ghaṭonmānanalvanārmaṇaśūrpaḱāḥ
 // VRrs_11.11 // § 3907

dronasya śabdāḥ paryāyāḥ palānāṃ
 śatakaṃ tulā /
 catvāriṃśatpalaśatatulā bhāraḥ
 prakīrtitaḥ // VRrs_11.12 // § 3909

5 rasārṇavādiśāstrāṇi nirīkṣya kathitaṃ
 mayā /
 rasopayogi yat kiṃcid diṇmātraṃ
 tatpradarśitaṃ // VRrs_11.13 // § 3911

adhunā rasarājasya saṃskārān
 sampracakṣmahe // VRrs_11.14
 // § 3912

1

syātsvedanaṃ tadanu
 mardanamūrchane ca utthāpanaṃ
 patanarodhaniyāmanāni /
 saṃdīpanaṃ
 gaganabhakṣaṇamānamatra
 saṃcāraṇā tadanu garbhagatā
 drutiśca // VRrs_11.15 // § 3914

1. 18 saṃskāras

bāhyā drutiḥ sūtakajāraṇā syād
grāsastathā sāraṇakarma paścāt /
saṃkrāmaṇaṃ vedhavidhiḥ śarīre
yogas tathāṣṭādaśadhātra karma //
VRrs_11.16 //§ 3916

na yojoyo marmaṇi chinne na ca
kṣārāgnidagdhayoḥ // VRrs_11.17
//§ 3917

1

śuddhaḥ sa mṛdvagnisaho mūrchito
vyādhināśanaḥ // VRrs_11.18
//§ 3918

niṣkampavegas tīvrāgnāv āyurārogyado 5
mṛtaḥ // VRrs_11.19 //§ 3919

2

viṣaṃ vahnirmalaśceti doṣā
naisargikāstrayaḥ /
rase maraṇasaṃtāpamūrchānāṃ
hetavaḥ kramāt // VRrs_11.20
//§ 3921

Rasaratnasamuccayaṭīkā

1. mercury :: properties during saṃskāras
2. tridoṣa

viṣamiti // VRrsṬī_11.20 ;1 § 3922

ete doṣā naisargikāḥ // VRrsṬī_11.20 ;2 § 3923

tadviyogakaraṇaṃ doṣāntarāpekṣayātidurgh-
aṭam iti svābhāvikā ityupacaryante // VRrsṬī_11.20 ;3

5 § 3924

vastutastu devaprārthitamahādevena teṣāṃ
saṃbandhaḥ pārade yojita iti bhāvaḥ // VRrsṬī_11.20 ;4

§ 3925

1

yogikau nāgavaṅgau dvau tau
jāḍyādhmānakuṣṭhau //
VRrs_11.21 // § 3926

Rasaratnasamuccayaṭīkā

10 yogikau doṣāvāha yaugikāviti // VRrsṬī_11.21 ;1
§ 3927

nikaṭavartināgavaṅgakhaniyogena miśraṇāj-
āto nāgākhya eko doṣo vaṅgākhya ekaśceti to
dvau jāḍyamādhmānaṃ kuṣṭhaṃ ca kurutaḥ //

15 VRrsṬī_11.21 ;2 § 3928

2

aupādhikāḥ punaścānye kīrtitāḥ
saptakañcukāḥ /
bhūmijā girijā vārjās te ca dve
nāgavaṅgajau // VRrs_11.22 // § 3930

1. yaugikadoṣāḥ

2. aupādhikāḥ =kañcukāḥ

Rasaratnasamuccayaṭīkā

upādhinā saṁnihitavastusaṁbandhamātreṇa
vastuni bahireva vyāpya tiṣṭhanti kiṁcit kālāva-
sthāyinaśca ye doṣāste aupādhikāḥ // VRrsṬī_11.22 ;1
§ 3931

te ca saptavidhāḥ // VRrsṬī_11.22 ;2 § 3932 5
kañcukākhyayā śāstra uditāḥ // VRrsṬī_11.22 ;3
§ 3933

teṣāṁ madhye bhūmijā ekaparakārāḥ // VRrsṬī_11.22 ;4
§ 3934

teṣāṁ avāntarabhedena śāstre +anupayogā- 10
nnāmato +anādr̥tena bahuvacanam // VRrsṬī_11.22 ;5
§ 3935

girijā ekavidhāḥ // VRrsṬī_11.22 ;6 § 3936
vārjā jalajāścānyavidhāḥ // VRrsṬī_11.22 ;7
§ 3937

tathā nāgena vaṇijādibhir miśrīkṛtena jātau
doṣau dvau // VRrsṬī_11.22 ;8 § 3938

vaṅgajāvapi dvau // VRrsṬī_11.22 ;9 § 3939
ityevaṁ sapta kañcukāḥ pūrvoktāśca pañca
doṣāḥ // VRrsṬī_11.22 ;10 § 3940 20

itthaṁ pārade dvādaśa doṣā rasajñaiḥ proktāḥ
// VRrsṬī_11.22 ;11 § 3941

dvādaśaite rase doṣāḥ proktā

rasaviśāradaīḥ // VRrs_11.23 // § 3942

1

parpaṭī pāṭanī bhedī drāvī malakarī
 tathā /
 andhakārī tathā dhvāṅkṣī vijñeyāḥ sapta
 kañcukāḥ // VRrs_11.24 // § 3944

Rasaratnasamuccayabodhinī

parpaṭyādi sapta kañcukānām samjñāḥ ta-
 tra parpaṭīsadrśaśoṣakatvāt parpaṭī parpaṭī ya-
 5 thā śoṣiṇī grāhiṇī ca pāradasya parpaṭyākhy-
 akañcuko+api naradehe tatkriyājananī vidāra-
 katvāt pāṭanī malabhedakatvād bhedinī śārīr-
 adhātūnām dravatvasaṃpādanād drāvī doṣav-
 ardhakatvāt malakarī andhatvajananād andha-
 10 kārī dhvāṅkṣo yathā karkaśasvaro bhavati ta-
 thā svarapāruṣyajanānād dhvāṅkṣīti jñeyam //
 VRrsBo_11.24 ;1 § 3945

Rasaratnasamuccayaṭīkā

uktasaptakañcukānām krameṇa nāmāntarā-
 ṇyāha parpaṭīti // VRrsṬī_11.24 ;1 § 3946
 15 rasopari parpaṭī parpaṭākārā bhavati // VRrsṬī_11.24 ;2
 § 3947
 sā parpaṭītyucyate // VRrsṬī_11.24 ;3 § 3948
 pāṭanī tvacovidāraṇakarī // VRrsṬī_11.24 ;4
 § 3949
 20 bhedī tvaci randhrakarī // VRrsṬī_11.24 ;5
 § 3950
 drāvī lohādidravakarī // VRrsṬī_11.24 ;6 § 3951

malakarī vātādidoṣakarī // VRrsṬī_11.24;7
§ 3952

andhakārī kṛṣṇatvakarī // VRrsṬī_11.24;8
§ 3953

dhvāṅkṣī kālimā // VRrsṬī_11.24;9 § 3954

5

1

bhūmijāḥ kurvate kuṣṭhaṃ girijā
jāḍyameva ca /
vārijā vātasamghātaṃ doṣādhyam
nāgavaṅgayoḥ // VRrs_11.25 // § 3956

tasmāt sūtaavidhānārthaṃ
sahāyairnipuṇairryutaḥ /
sarvopaskaramādāya rasakarma
samārabhet // VRrs_11.26 // § 3958

2

dve sahasre palānāṃ tu sahasraṃ
śatameva vā /
aṣṭāviṃśat palānyeva daśa
pañcaikameva vā // VRrs_11.27
// § 3960

10

palārdhenaiva kartavyaḥ saṃskāraḥ
sūtakasya ca /

1. kañcukas :: medic. symptoms

2. saṃskāras :: default weights

sudine śubhanakṣatre
 rasaśodhanamārabhet // VRrs_11.28
 //§ 3962

1

tryūṣaṇaṃ lavaṇāsūryau
 citrakārdrakamūlakam /
 kṣiptvā sūto muhuḥ svedyaḥ kāñjikenā
 dinatrayam // VRrs_11.29 //§ 3964

2

gr̥hadhūmeṣṭikācūrṇaṃ tathā dadhi
 guḍānvitam /
 lavaṇāsuriśaṃyuktaṃ kṣiptvā sūtaṃ
 vimardayet // VRrs_11.30 //§ 3966

5

ṣoḍaśāṃśaṃ tu tad dravyaṃ sūtamānān
 niyojayet /
 sūtaṃ kṣiptvā samaṃ tena dināni trīṇi
 mardayet // VRrs_11.31 //§ 3968

jīrṇābhṛakaṃ tathā bījaṃ jīrṇasūtaṃ
 tathaiva ca /
 nairmalyārthaṃ hi sūtasya khalle dhṛtvā
 vimardayet // VRrs_11.32 //§ 3970

10

gr̥hṇāti nirmalo rāgān grāse grāse
 vimarditaḥ /

1. 1. svedana

2. 2. mardana

mardanākhyam hi yatkarma
tatsūtaguṇakṛd bhavet // VRrs_11.33
//§ 3972

1

grhakanyā malam hanyātriphalā
vahnināśinī /
citramūlam viṣam hanti tasmād ebhiḥ
prayatnataḥ // VRrs_11.34 //§ 3974

miśritam sūtakam dravyaiḥ saptavārāṇi
mūrchayet /
ittham saṃmūrchitaḥ sūto doṣasūnyaḥ
prajāyate // VRrs_11.35 //§ 3976

2

asmādvirekāt saṃśuddho rasaḥ
pātyastataḥ param /
uddhṛtaḥ kāñjikakvāthāt
pūtidoṣanivṛttaye // VRrs_11.36
//§ 3978

3

tāmreṇa piṣṭikām kṛtvā
pātayedūrdhvabhājane /
vaṅganāgau parityajya śuddho bhavati
sūtakeḥ // VRrs_11.37 //§ 3980

4

-
1. 3. mūrchana
 2. saṃskāra :: utthāpana
 3. saṃskāra :: pātana
 4. saṃskāra :: ūrdhva-, adhaḥpātana

śulvena pātayet piṣṭim tridhordhvaṃ
saptadhā tv adhaḥ // VRrs_11.38
//§ 3981

1

triphalāśigruśikhibhir
lavaṇāsuriṣaṃyutaiḥ /
naṣṭapiṣṭaṃ rasaṃ kṛtvā
lepayeccordhvabhājane /
tato dīptairadhaḥ pātamutpalaistatra
kārayet // VRrs_11.39 //§ 3984

2

5 haridrāṅkolaśampākakumārītriphalāgnibhiḥ
/§ 3985

Rasaratnasamuccayabodhinī

śampākaḥ āragvadhaḥ // VRrsBo_11.40ab ;1
§ 3986

taṇḍulīyakavarṣābhūhingusaindhavamākṣikaiḥ
// VRrs_11.40 //§ 3987

10 piṣṭaṃ rasaṃ salavaṇaiḥ
sarpākṣyādibhireva vā /
pātayed athavā devi vraṇaghno
yakṣalocanaiḥ // VRrs_11.41 //§ 3989

-
1. saṃskāra :: adhaḥpātana
 2. saṃskāra :: pātana

itthaṃ hy adhaūrdhvapātena pātito
+asau yadā bhavet /
tadā rasāyane yogyo bhaved
dravyaviśeṣataḥ // VRrs_11.42
//§ 3991

1

athavā dīpakayantre nipātitaḥ
sarvadoṣanirmuktaḥ // VRrs_11.43
//§ 3992

2

tiryakpātanavidhinā nipātitaḥ
sūtarājastu /
ślakṣṇīkṛtam abhradalaṃ
rasendrayuktaṃ tathāranālena //
VRrs_11.44 //§ 3994

5

khalle dattvā mṛditaṃ yāvat tan
naṣṭapiṣṭatām eti /
kuryāt tiryakpātanapātitasūtaṃ
krameṇa dṛḍhavahnim //
VRrs_11.45 //§ 3996

saṃsvedyaḥ pātyo +asau na patati
yāvad dṛḍhaś cāgnau /

1. saṃskāra :: adhaḥpātana

2. saṃskāra :: tiryakpātana

tadāsau śudhyate sūtaḥ karmakārī
bhaveddhruvam // VRrs_11.46
//§ 3998

mardanair mūrchanaiḥ pātair mandah
śānto bhaved rasaḥ // VRrs_11.47
//§ 3999

1

sṛṣṭyambujair nirodhena tato
mukhakarō rasaḥ /
svedanādivaśātsūto vīryam
prāpnotyanuttamam // VRrs_11.48
//§ 4001

2

5 niyamyo+asau tataḥ samyak
capalatvanivṛttaye /
karkoṭīphaṇinetrābhyām
vṛścikāmbujamārkavaiḥ /
samam kṛtvāranālena svedayecca
dinatrayam // VRrs_11.49 //§ 4004

3

maricair bhūkhagayuktair
lavaṇāsuriśigruṭaṅkaṇopetaiḥ /

-
1. saṃskāra :: nirodhana
 2. saṃskāra :: niyamana
 3. saṃskāra :: niyamana

kāñjikayuktaistridinaṃ grāsārthī jāyate
svedāt // VRrs_11.50 // § 4006

1

trikṣārasindhukhagabhūśikhiśigrurājīti-
kṣṇāmlavetasamukhair
lavaṇoṣaṇāmlaiḥ /
nepālatāmradalaśoṣitamāranāle
sāmlāsavāmlapuṭitaṃ rasadīpanaṃ
tat // VRrs_11.51 // § 4008

2

svedayedāsavāmlena
vīryatejaḥpravṛddhaye /
yathopayogaṃ svedyaḥ syān
mūlikānāṃ raseṣu ca // VRrs_11.52
// § 4010

5

3

sarpākṣī kṣīriṇī vandhyā matsyākṣī
śaṅkhapuṣpikā /
kākajaṅghā śikhiśikhā
brahmadāṇḍyākhukarṇikā //
VRrs_11.53 // § 4012

varṣābhūḥ kambukī dūrvā
sairyakotpalaśimbikāḥ /

-
1. saṃskāra :: dīpana
 2. saṃskāra :: dīpana
 3. rasamūlikās

śatāvarī vajralatā vajrakandāgnikarṇikā

// VRrs_11.54 // § 4014

śvetārkaśigrudhattūramṛgadūrvārasānkuśāḥ

/

rambhā raktābhanirguṇḍī lajjāluḥ

suradālikā // VRrs_11.55 // § 4016

maṇḍūkaparṇī pātālī citrakam

grīṣmasundarā /

5

kākamācī mahārāṣṭrī haridrā tilaparnīkā

// VRrs_11.56 // § 4018

jātī jayantī śrīdevī bhūkadambaḥ

kusumbhakaḥ /

kośatakī nīram kaṇā lāṅgalī

kaṭutumbikā // VRrs_11.57 // § 4020

cakramardo +amṛtā kandaḥ

sūryāvarteṣu puṅkhikā /

vārāhī hastīsuṇḍī ca prāyeṇa

rasamūlikāḥ // VRrs_11.58 // § 4022

10

rasasya bhāvane svede mūṣālepe ca

pūjitāḥ /

ityaṣṭau sūtasamskārāḥ samā dravye

rasāyane /

kāryāste prathamam śeṣā noktā
dravyopayoginaḥ // VRrs_11.59
//§ 4025

1

pañcaviṁśatisaṁkhyākān rasabandhān
pracakṣmahe /
yena yena hi cāñcalyaṁ durgrahatvaṁ
ca naśyati /
rasarājasya samprokto bandhanārtho hi
vārttikaiḥ // VRrs_11.60 //§ 4028

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha prathamādhyāye mūrchitvā harati rujam 5
itipadyoktā viṣayāstraya evātra granthe vakta-
vyāḥ // VRrsṬī_11.60 ;1 § 4029

mūrchanam bandhanam māraṇam ca //
VRrsṬī_11.60 ;2 § 4030

tatra mūrchanam tu mardanapūrvakam puṭ- 10
ena prāguktameva // VRrsṬī_11.60 ;3 § 4031

yantramūrchanam tvasminnadhyāye dehopa-
yogisarvabandhottaram vakṣyāmi // VRrsṬī_11.60 ;4
§ 4032

dvitīyo viṣayo+atra bandharūpo varṇyate // 15
VRrsṬī_11.60 ;5 § 4033

pañcaviṁśatīti // VRrsṬī_11.60 ;6 § 4034
nanu granthāntare pāṭakhoṭajalūkābhasmeti
bandhaścaturvidha evākhyātaḥ // VRrsṬī_11.60 ;7
§ 4035

20

1. mercury :: bandhana :: introd.

atra tu pañcaviṃśatisaṃkhyāka iti pratijānāti
// VRrsṬī_11.60 ;8 § 4036

5 etadviruddhamiva bhātītyāśaṅkya cāñcalyad-
urgrahatvābhāvarūpasāmānyasya sarvabandh-
eṣu sattve+api bandhajanakakāraṇabhedānuro-
dhenā bandhabhedo+api vārtikairādṛta ityāha
yena yeneti // VRrsṬī_11.60 ;9 § 4037

1

haṭhāroṭau tathābhāsaḥ kriyāhīnaśca
piṣṭikā /
kṣāraḥ khoṭaśca poṭaśca
kalkabandhaśca kajjaliḥ //
VRrs_11.61 // § 4039

10 sajīvaścaiva nirjīvo nirbījaśca sabījakaḥ /
śṛṅkhalādrutibandhau ca bālakaśca
kumārakaḥ // VRrs_11.62 // § 4041

taruṇaś ca tathā vṛddho mūrtibaddhas
tathāparaḥ /
jalabandho +agnibandhaśca
susamskṛtakṛtābhidhaḥ /
mahābandhābhidhaśceti pañcaviṃśatir
īritāḥ // VRrs_11.63 // § 4044

15 kecidvadanti ṣaḍviṃśo
jalūkābandhasaṃjñakaḥ /

1. bandhana :: subtypes

sa tāvanneṣyate dehe strīṇām
drāve+atiśasyate // VRrs_11.64
//§ 4046

1

haṭho rasaḥ sa vijñeyaḥ samyak
śuddhivivarjitaḥ /
sa sevito nṛṇām kuryān mṛtyum vā
vyādhimuddhatam // VRrs_11.65
//§ 4048

Rasaratnasamuccayaṭīkā

pāradam āpaṇād ānīya nimbūrasena saṃma-
rdya gālayitvā mayūratutthādisamabhāgam ca 5
turthāṃśam vā tatra dattvā mardanena baddho
rasaḥ kriyate // VRrsṬī_11.65;1 § 4049

sa sevitaścen mṛtyum kuryādvvyādhim vā //
VRrsṬī_11.65;2 § 4050

2

suśodhito rasaḥ samyagāroṭa iti 10
kathyate /
sa kṣetrīkaraṇe śreṣṭhaḥ
śanairvyādhivināśanaḥ //
VRrs_11.66 //§ 4052

Rasaratnasamuccayaṭīkā

-
1. bandhana :: haṭha
 2. bandhana :: āroṭa

āroṭalakṣaṇam āha suśodhita iti // VRrsṬī_11.66 ;1

§ 4053

trividhapātanena śuddham paścācchuddham
cūrṇīkṛtam abhrakadalam samabhāgam dattvā
5 kāñjikenā mardanapūrvakam pāradam naṣṭa-
piṣṭam kṛtvordhvādhasṭiryakpātanenāsakṛtkṛt-
enāgnisaham pārada āroṭa iti nigadyate //
VRrsṬī_11.66 ;2 § 4054

10 tam ca māksīkaśilājatulohacūrṇapathyākṣavi-
ḍaṅgaghṛtamadhubhiḥ samyutam kṛtvā kṣetrīk-
araṇāya yuñjītetī rasahr̥daye // VRrsṬī_11.66 ;3
§ 4055

15 māksīkasahito naṣṭapiṣṭirūpaḥ pātanenāgn-
isthāyapi pārado+api āroṭa iti kathyate //
VRrsṬī_11.66 ;4 § 4056

1

puṭito yo raso yāti yogam muktvā
svabhāvatām /
bhāvito dhātumūlādyair ābhāso
guṇavaikṛteḥ // VRrs_11.67 // § 4058

Rasaratnasamuccayabodhinī

ābhāsabandhamāha puṭita iti // VRrsBo_11.67 ;1

§ 4059

20 dhātumūlādyaiḥ prāguktasvarṇādīdhātubhi-
stathā sarpākṣyādīmūlikābhiḥ bhāvitaḥ puṭit-
aśca rasaḥ guṇavaikṛteḥ dravyāntarasamyog-

1. ābhāsabandha

ena svābhāvikaḡaṇaviparyayāt svabhāvatām sv-
ābhāvikaḡaṇādikaṃ muktvā yogaṃ yogavāh-
itām yāti sa ābhāsaḡ kathyate iti śeṣaḡ //
VRrsBo_11.67 ;2 § 4060

Rasaratnasamuccayaṭikā

ābhāsalakṣaṇamāha yaḡ pārado dhātubhir 5
manaḡsilāḡandhakādibhistathā mūlikādyaiḡ sa-
rpākṣyādīmūlikābhiḡ patrapuṣpādibhiḡsa saha
bhāvito dravaṃ dattvā marditastato bhūdhara-
yantre puṭena puṭito bhasmīkṛtaḡ svabhāvataḡ
svabhāvaṃ cāñcalyadurgrahatvādi muktvā dhā- 10
tvādiyogaṃ yāti tattadroganāśakayogaḡaṇaṃ ca
yāti ḡaṇaprado bhavati // VRrsṬī_11.67 ;1 § 4061

alpakālaparyantaṃ tataḡ pathyasevino+api
narasya ḡaṇavaikṛte sati ḡaṇavikriyāyām sa-
tyām sa baddhapārada ābhāsa iti kīrtitaḡ // 15
VRrsṬī_11.67 ;2 § 4062

ḡaṇābhāsaakaravāt // VRrsṬī_11.67 ;3 § 4063
vikṛtireva vaikṛtam // VRrsṬī_11.67 ;4 § 4064

1

asaṃśodhitalohādyaiḡ sādḡhito yo
rasottamaḡ /
kriyāhīnaḡ sa vijñeyo vikriyām 20
yātyapathyataḡ // VRrs_11.68
// § 4066

2

-
1. kriyāhīna
 2. piṣṭikābandha

tīvrātape gāḍhatarāvamardātpiṣṭī
 bhavetsā navanītarūpā /
 sa rasaḥ piṣṭikābandho dīpanaḥ
 pācanastarām // VRrs_11.69 // § 4068

1

śaṅkhaśuktivarāṭādyair yo +asau
 saṃsādhito rasaḥ /
 kṣārabandhaḥ param
 dīptipuṣṭikṛcchūlanāśanaḥ //
 VRrs_11.70 // § 4070

Rasaratnasamuccayaṭikā

5 śaṅkhaśuktīti // VRrsṬī_11.70;1 § 4071
 bhasmīkṛtānām śaṅkhaśuktyādīnām vṛkṣakṣ-
 ārādīnām ca mūṣām kṛtvā tatsaṃpuṭe pāradam
 prakṣipyā saṃpuṭitaḥ pārado laghupuṭadānena
 10 bhasmībhavatīti kṣārabandho +asāvagnidīptyā-
 dikṛd bhavet // VRrsṬī_11.70;2 § 4072

Rasaratnasamuccayabodhinī

kṣārabandhamāha śaṅkheti // VRrsBo_11.70;1
 § 4073

saṃsādhitaḥ mardanapuṭanādibhiḥ susamp-
 āditaḥ // VRrsBo_11.70;2 § 4074

15 spaṣṭam anyat // VRrsBo_11.70;3 § 4075

1. kṣārabandha

1

bandho yaḥ khoṭatāṃ yāti dhmāto
dhmātaḥ kṣayaṃ vrajet /
khoṭabandhaḥ sa vijñeyaḥ śīghraṃ
sarvagadāpahaḥ // VRrs_11.71
// § 4077

Rasaratnasamuccayabodhinī

khoṭabandhamāha bandha iti // VRrsBo_11.71 ;1
§ 4078

khoṭatāṃ vahnistho+api anuḍḍayanasvabhā- 5
vatāṃ yaduktam / § 4079

agnimadhye yadā tiṣṭhet khoṭabaddhasya la-
kṣaṇam / § 4080

iti // VRrsBo_11.71 ;2 § 4081

dhmāto dhmātaḥ bhastrayā punaḥ punar 10
ādhmāpita ityarthaḥ kṣayaṃ vrajet dravyānta-
reṇa saha ekībhāvāt adarśanatāṃ gaccheditya-
rthaḥ // VRrsBo_11.71 ;3 § 4082

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha khoṭabandhamāha bandha iti // VRrsṬī_11.71 ;1
§ 4083

khoṭakaraṇaprakārastu rasasāra uvāca / § 4084
bandhane yāśca vikhyātā aṣṭāveva mahauṣa-
dhīḥ / § 4085

1. khoṭabandha

tābhiṣṭaṅkaṇayuktābhir bhāvayecca raseśva-
ram / § 4086

tābhir viliptamūṣāyāṃ dhamanāt khoṭatāṃ
vrajat // VRrsṬī_11.71 ;2 § 4087

5 iti // VRrsṬī_11.71 ;3 § 4088

sa evātidhmānāt kṣayaṃ gacchati // VRrsṬī_11.71 ;4
§ 4089

sa ca khoṭabandho bodhyaḥ // VRrsṬī_11.71 ;5
§ 4090

10 atra pārado jirṇaṣaḍguṇagandho grāhyaḥ //
VRrsṬī_11.71 ;6 § 4091

abhrakadānena piṣṭīkrto vā grāhyaḥ // VRrsṬī_11.71 ;7
§ 4092

15 somavallīrase piṣṭvā dāpayecca puṭatrayam /
§ 4093

somavallīrasenaiva saptavārāṃśca bhāvayet
// VRrsṬī_11.71 ;8 § 4094

tadabhraṃ mṛdbhāṇḍe dadyād rasena saha
saṃyutam / § 4095

20 mūlaṃ tu śarapuṅkhāyā gavyakṣīreṇa gharṣ-
ayet // VRrsṬī_11.71 ;9 § 4096

kalkena melayet sūtaṃ gaganam ca tadadho-
rdhvagam / § 4097

25 sthāpayed ravitāpe tu nirmukho grasate kṣa-
ṇāt / § 4098

jāyate piṣṭikā śīghraṃ nātra kāryā vicāraṇā //
VRrsṬī_11.71 ;10 § 4099

iti // VRrsṬī_11.71 ;11 § 4100

30 piṣṭibandhastu khoṭaka iti varṇanād atra piṣṭ-
ikārūpam ucyate // VRrsṬī_11.71 ;12 § 4101

khoṭalakṣaṇaṃ granthāntare tu / § 4102
dhmāto druto bhavet khoṭa āhataścūrṇatāṃ
vrajat / § 4103

punar dhmāto drutaḥ khoṭa iti khoṭasya lakṣ-
aṇam // VRrsṬī_11.71 ;13 § 4104

ghanasattvapādajīrṇaḥ kāntapādajīrṇaḥ sa-
matīkṣṇajīrṇaścedvāyaṃ kṣetrīkaraṇārtham api
praśastaḥ // VRrsṬī_11.71 ;14 § 4105

1

drutakajjalikā mocāpattrake cipiṭīkṛtā /
sa poṭaḥ parpaṭī saiva
bālādyakhilaroganut // VRrs_11.72
//§ 4107

Rasaratnasamuccayaṭīkā

pāṭabandhaṃ lakṣayati druteti // VRrsṬī_11.72 ;1
§ 4108

adho+agninā kaṭāhe tāpena drutā jātadr-
avā yā kajjalī sā tatkṣaṇe kadalīdale prakṣi-
pya taddalenācchādyā pīḍanena cipiṭīkṛtā pāṭ-
abandhaḥ parpaṭīkābandhaśceti khyātā bālavṛ-
ddhādīnām anupānabhedena sarvarogaghñī //
VRrsṬī_11.72 ;2 § 4109

2

-
1. poṭabandha
 2. kalkabandha

svedādyaiḥ sādhitāḥ sūtaḥ paṅkatvaṃ
 samupāgataḥ /
 kalkabaddhaḥ sa vijñeyo
 yogoktaphaladāyakaḥ // VRrs_11.73
 //§ 4111

Rasaratnasamuccayabodhinī

yogoktaphaladāyakaḥ yasmin yoge sa pray-
 ojyaḥ tasya phalautkarṣyapada ityarthāḥ ath-
 5 avā svedanamardanārthaṃ gr̥hītakalkadravyā-
 ṇām upayoge yat phalaṃ tatphalaprada itya-
 rthaḥ // VRrsBo_11.73 ;1 § 4112

1

kajjalī rasagandhotthā suślakṣṇā
 kajjalopamā /
 tattadyogena saṃyuktā kajjalībandha
 ucyate // VRrs_11.74 // § 4114

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 kajjalībandhamāha kajjalīti // VRrsBo_11.74 ;1
 § 4115

suślakṣṇā cikkaṇā // VRrsBo_11.74 ;2 § 4116
 tattadyogena saṃyuktā rasagandhakaśodha-
 15 kadravysaṃyogena śuddhā ityarthāḥ // VRrsBo_11.74 ;3
 § 4117

1. kajjalībandha

Rasaratnasamuccayaṭīkā

kajjalībandham lakṣayati // VRrsṬī_11.74;1
§ 4118

tattadyogena rogavāarakaviśiṣṭauśadhīmiśra-
ṇamardanayogena yuktā satī kajjalībandha ucy-
ate // VRrsṬī_11.74;2 § 4119 5

atra tattadyogena saṃyukteti na lakṣaṇaghaṭ-
akam // VRrsṬī_11.74;3 § 4120

tena vinā kajjalyāḥ siddhatvāt // VRrsṬī_11.74;4
§ 4121

kiṃtu yogavāhitveneyaṃ sarvaroganāśiketi 10
bodhanāya taduktiḥ // VRrsṬī_11.74;5 § 4122

1

bhasmīkr̥to gacchati vahniyogād rasah
sajīvaḥ sa khalu pradiṣṭah /
saṃsevito+asau na karoti
bhasmakāryaṃ javād rogavināśanaṃ
ca // VRrs_11.75 // § 4124

Rasaratnasamuccayaṭīkā

sajīvabaddham āha bhasmīkr̥teti // VRrsṬī_11.75;1
§ 4125 15

tāmbūlīdalarasamarditaḥ paścād vandhyāka-
rkoṭakīkandamadhye prakṣipya saṃpuṭito bahir
mṛdvastrābhyāṃ saṃpuṭito bhūmau gajapuṭena
puṭito bhasmībhavati // VRrsṬī_11.75;2 § 4126

1. sajīva

evaṃ prakārāntareṇāpi bhasmīkṛtaḥ pārado+agnau
pātre dhṛtaścedākāśe gacchati // VRrsṬī_11.75 ;3

§ 4127

pakṣacchedābhāvāt // VRrsṬī_11.75 ;4 § 4128

5 bhasmakāryaṃ jarāmaraṇābhāvarūpaṃ sa tu
na karoti // VRrsṬī_11.75 ;5 § 4129

vyādhināśamapi na // VRrsṬī_11.75 ;6 § 4130

1

jīrṇābhrako vā parijīrṇagandho
bhasmīkṛtaścākhilalohamauliḥ /
nirjīvanāmā hi sa bhasmasūto
niḥśeṣarogān vinihanti sadyaḥ //
VRrs_11.76 // § 4132

Rasaratnasamuccayabodhinī

10 nirjīvabandhamāha jīrṇābhraka iti // VRrsBo_11.76 ;1
§ 4133

jīrṇābhrakaḥ grāsīkṛtābhra ityārthaḥ // VRrsBo_11.76 ;2
§ 4134

15 parijīrṇagandhaḥ samyaggrāsitagandhaka ity-
ārthaḥ // VRrsBo_11.76 ;3 § 4135

akhileti // VRrsBo_11.76 ;4 § 4136

20 akhilānāṃ sarveṣāṃ lohānāṃ svarṇādīnāmi-
tyārthaḥ mauliḥ śirobhūṣaṇasvarūpaḥ sarvaloh-
opayoge ye guṇā bhavanti tebhyo+apyadhikaguṇapada
ityārthaḥ // VRrsBo_11.76 ;5 § 4137

1. nirjīva

vahniyoge+api nirgamanāsāmarthyāt asya ni-
rjīvatvaṃ bodhyam // VRrsBo_11.76 ;6 § 4138

1

rasastu pādāṃśasuvārṇajīrṇaḥ piṣṭīkr̥to
gandhakayogataśca /
tulyāṃśagandhaiḥ puṭitaḥ krameṇa
nirbījanāmā sakalāmayaghnaḥ //
VRrs_11.77 // § 4140

Rasaratnasamuccayaṭīkā

nirbījabandhaṃ lakṣayati rasastviti // VRrsṬī_11.77 ;1
§ 4141

atra suvarṇaṃ na tu bījīkr̥taṃ kimtu śuddhaṃ
jāraṇāyantre saṃskṛtaṃ pattrarūpaṃ grāhyam
// VRrsṬī_11.77 ;2 § 4142

piṣṭīkr̥to dvādaśāṃśe pārada ekāṃśaṃ ga- 10
ndhakaṃ truṭīśo muhur dattvāmlena saṃm-
arditastatastulyāṃśagandhaiḥ krameṇa puṭitaḥ
prathamam̐ gandhakaṃ caturthāṃśam̐ dattvā
bhūdharayantre puṭitastato+ardhāṃśam̐ gandh- 15
akaṃ dattvā tathā puṭitastataḥ pādonam̐ ga-
ndhakaṃ dattvā puṭitastadūrdhvaṃ samabhā-
gamitam̐ dattvā puṭita iti kramaśabdārthaḥ //
VRrsṬī_11.77 ;3 § 4143

gandhair iti bahuvacanam̐ atantram // VRrsṬī_11.77 ;4
§ 4144

20

1. nirbīja

1

piṣṭīkṛtair

abhrakasattvahematārārkakāntaiḥ

parijārito yaḥ /

hatastataḥ ṣaḍguṇagandhakena

sabījabaddho vipulaprabhāvaḥ //

VRrs_11.78 // § 4146

2

vajrādinihataḥ sūto hataḥ sūtaḥ

samo+aparaḥ /

śṛṅkhalābaddhasūtastu

dehalohavidhāyakaḥ /

5 citraprabhāvāṃ vegena vyāptiṃ jānāti

śaṃkaraḥ // VRrs_11.79 // § 4149

Rasaratnasamuccayaṭīkā

vajreṇa bhasmīkṛtena cūrṇīkṛtena vā nihato
mārīto yaḥ sūtastanmadhye mārītam anyam sūt-
akam api nikṣipet // VRrsṬī_11.79;1 § 4150

10 so+api raso baddhaḥ khoṭarūpaḥ śṛṅkhalāba-
ddha ityucyate // VRrsṬī_11.79;2 § 4151

etanmāraṇaparakārastu rasārṇave uktaḥ //
VRrsṬī_11.79;3 § 4152

Rasaratnasamuccayabodhinī

1. sabījabandhana

2. śṛṅkhalābandha

śṛṅkhalābandhamāha vajrādīti // VRrsBo_11.79 ;1
§ 4153

vajrādinihataḥ hīrakādisahayogena mārītaḥ
sūtaḥ tadvā samaḥ samaparimitaḥ aparāśca ha-
taḥ prakārāntareṇa mārītaḥ sūtaḥ śṛṅkhalāb- 5
addhasūtaḥ ubhayor mardanād iti śeṣaḥ //
VRrsBo_11.79 ;2 § 4154

citraprabhāvām alaukikasāmarthyām vegena
vyāptim śṛṅkhalābandhasūtasya dehe iti śeṣaḥ
// VRrsBo_11.79 ;3 § 4155 10

1

yukto+api bāhyadrutibhiśca sūto
bandhaṅgato vā bhasitasvarūpaḥ /
sa rājikāpādamito nihanti
duḥsādhyarogān drutibaddhanāmā
// VRrs_11.80 // § 4157

Rasaratnasamuccayaṭīkā

atha drutibaddham āha yukto+apīti // VRrsṬī_11.80 ;1
§ 4158

bījānām jāraṇena yadi raso mahāprabhāvo bh- 15
avatīti tanna citram // VRrsṬī_11.80 ;2 § 4159

rasoparasadhātūnām yā bahirdrutayas tābhir
yukto+api tābhir jārito+api pārado baddhamā-
tro bandhottaraṅ bhasmīkṛto vā drutibaddha-
nāmā sarṣapacaturthāṃśamātrayā sevitaśceddu- 20
ḥsādhyarogān nihanti // VRrsṬī_11.80 ;3 § 4160

1. drutibandha

Rasaratnasamuccayabodhinī

drutibandhamāha yukta iti // VRrsBo_11.80 ;1
§ 4161

bāhyadrutibhiḥ rasasya dravatvasampādaka-
kriyāviśeṣaiḥ yuktaḥ api bandhaṃ gataḥ bandh-
5 anatāṃ prāptaḥ vā athavā bhasitasvarūpaḥ bh-
asmībhūtaḥ sūtaḥ drutibaddhanāmā jñeyaḥ //
VRrsBo_11.80 ;2 § 4162

saḥ drutibaddhasūtaḥ rājikā rāī iti khyātaḥ ra-
ktavarṇasarsapaviśeṣaḥ tasyāḥ pādमितāḥ catu-
10 rthabhāgaparimitaḥ // VRrsBo_11.80 ;3 § 4163

1

samābhrajīrṇaḥ śivajastu bālaḥ
saṃsevito yogayuto javena /
rasāyano bhāvigadāpahaśca
sopadravāriṣṭagadānnihanti //
VRrs_11.81 // § 4165

Rasaratnasamuccayaṭīkā

bālākhyabaddhaṃ lakṣayati sameti // VRrsṬī_11.81 ;1
§ 4166

15 abhraṃ kṛṣṇavajrābhraśattvam // VRrsṬī_11.81 ;2
§ 4167

śivajaḥ pāradaḥ // VRrsṬī_11.81 ;3 § 4168
samābhrajīrṇaścatuḥṣaṣṭidvātrimśatṣoḍaśādi-
bhāgakrameṇa // VRrsṬī_11.81 ;4 § 4169

1. bālabandha

asyopayogaḥ pattralepe+api bodhyaḥ // VRrsṬī_11.81 ;5
§ 4170

1

harodbhavo yo dviguṇābhrajīrṇaḥ sa
syātkumāro mitataṇḍulo+asau /
triḥ saptarātraḥ khalu
pāparogasamḥātaghātī ca
rasāyanaṃ ca // VRrs_11.82 // § 4172

2

caturguṇavyomakṛtāśano +asau
rasāyanāgryas taruṇābhidhānaḥ /
sa saptarātrāt sakalāmayaghno rasāyano
vīryabalapradātā // VRrs_11.83
// § 4174

5

3

yasyābhakraḥ ṣaḍguṇito hi jīrṇaḥ
prāptāgnisakhyaḥ sa hi vṛddhanāmā
/
dehe ca lohe ca niyojanīyaḥ śivādr̥te ko
+asya guṇān pravakti // VRrs_11.84
// § 4176

4

-
1. kumārabandha
 2. taruṇabandha
 3. vṛddhabandha
 4. mūrtibandha

yo divyamūlikābhiśca kṛto+atyagnisaho
 rasaḥ /
 vinābhrajaṇātsa syānmūrtibandho
 mahārasaḥ // VRrs_11.85 // § 4178

ayaṃ hi jāryamāṇastu nāgninā kṣīyate
 rasaḥ /
 yojitaḥ sarvayogeṣu
 niraupamyaphalapradahaḥ //
 VRrs_11.86 // § 4180

Rasaratnasamuccayaṭīkā

5 mūrtibaddhaṃ lakṣayati ya iti // VRrsṭī_11.86 ;1
 § 4181

divyamūlikāścatuḥṣaṣṭimūlikāḥ prāguktāstā-
 bhistadrasena mardanasvedanādinā pakṣacche-
 dāt // VRrsṭī_11.86 ;2 § 4182

10 abhrajāṇād vināpyatyagnisaho baddhaḥ kṛto
 dravyāntarānabhivyāptyā kevalaṃ dehenaiva
 baddho mūrtibaddha ityucyate // VRrsṭī_11.86 ;3
 § 4183

15 tathā vaikrāntavajrasaṃsparśāt // VRrsṭī_11.86 ;4
 § 4184

tena cūrṇīkṛtena saha mardanādapi raso ba-
 ddho bhavatīti so+api mūrtibaddha ityucyate //
 VRrsṭī_11.86 ;5 § 4185

20 evaṃ ca mūrtibandho dvididhaḥ sambhavati
 // VRrsṭī_11.86 ;6 § 4186

1

1. jalabandha

śilātoyamukhaistoyair baddho +asau
jalabandhavān /
sa jarārogamṛtyughnaḥ
kalpoktaphaladāyakaḥ //
VRrs_11.87 // § 4188

Rasaratnasamuccayaṭikā

jalabandhaṃ lakṣayati // VRrsṬī_11.87 ;1 § 4189
śilātoyamukhaiḥ śilātoyacandratoyapramukh-
air jalaiḥ saha mardanādinā baddhaḥ pārado ja- 5
labaddha iti kīrtitaḥ // VRrsṬī_11.87 ;2 § 4190
kalpokteti // VRrsṬī_11.87 ;3 § 4191
pāradakalpoktaphaletyarthāḥ // VRrsṬī_11.87 ;4
§ 4192
etasya jalasya vistaro rasārṇave spaṣṭīkṛtaḥ // 10
VRrsṬī_11.87 ;5 § 4193
kṣiptaṃ jale bhavet kāṣṭhaṃ śilābhūtaṃ ca dr-
śyate / § 4194
bahirantaśca deveśi vedhakaṃ tat prakīrtitam
// VRrsṬī_11.87 ;6 § 4195 15
hiṅgulaṃ haritālaṃ ca gandhakaṃ ca mana-
ḥśilā / § 4196
eṣāṃ gandhāpahāraṃ yat kurute tacca vedh-
akam // VRrsṬī_11.87 ;7 § 4197

1

1. agnibandha

kevalo yogeṣu vā dhmātaḥ
 syādguṭikākṛtiḥ /
 akṣīṇaścāgnibaddho+asau
 khecaratvādikṛt sa hi // VRrs_11.88
 //§ 4199

Rasaratnasamuccayabodhinī

agnibandhamāha kevala iti // VRrsBo_11.88 ;1
 § 4200

5 kevalaḥ dravyāntarāsaṃyukta ityarthaḥ //
 VRrsBo_11.88 ;2 § 4201

yogayuktaḥ dravyāntarasāmyuktaḥ // VRrsBo_11.88 ;3
 § 4202

10 dhmātaḥ agnau saṃtaptāḥ // VRrsBo_11.88 ;4
 § 4203

akṣīṇaḥ agnitāpe+api yathāmātrāyāṃ sthitaḥ
 na tu kiṃcid apyūnaḥ // VRrsBo_11.88 ;5 § 4204

15 khecaratvādikṛt mukhe dhṛtaḥ nabhogatis-
 āmarthyapradaḥ ityarthaḥ // VRrsBo_11.88 ;6
 § 4205

20 uddeśagranthe jalabandho+agnibandhaśca su-
 saṃskṛtakṛtābhidhaḥ ityanena agnibandhānant-
 araṃ mahābandhācca prāk susaṃskṛtakṛtākhya-
 bandhāntarasya samullekho vidyate vivaraṇagr-
 anthe tu tadullekhādarśanāt bandhaḥ saḥ lipika-
 rapramādāt pramādāntarādvā adarśanatām gata
 iti manye // VRrsBo_11.88 ;7 § 4206

kiṃca susaṃskṛtakṛtābhidhaḥ ityasya agn-
 ibandhasya viśeṣaṇatvamapi na yujyate tath-

ātve bandhasya caturviṃśatisaṃkhyatvāt pa-
ñcaviṃśatisaṃkhyākān rasabandhān pracakṣm-
ahe iti pratijñāhānyāpatteriti // VRrsBo_11.88 ;8
§ 4207

Rasaratnasamuccayaṭīkā

athāgnibaddhaṃ pāradamāha kevala iti // 5
VRrsṬī_11.88 ;1 § 4208

ādau ṣaḍguṇenābhṛakajāraṇenāgnisahāḥ pā-
rado mañijrṇaḥ pātanāyantreṇotthāpitaḥ sa dr-
uto bhavati // VRrsṬī_11.88 ;2 § 4209

sa ca kevalastīkṣṇalohayukto vā dhmātaḥ san 10
guṭikākṛtiścāgnāvakṣayaśca bhavati // VRrsṬī_11.88 ;3
§ 4210

ata evāyam agnibaddha ityucyate // VRrsṬī_11.88 ;4
§ 4211

ayaṃ mukhe dhṛtaścet puruṣasyākāśagāmi- 15
tvaśastrāgnyabhedyatvasāyujyasārūpyādīmukti-
karo bhavet // VRrsṬī_11.88 ;5 § 4212

1

viṣṇukrāntāśāśilatākumbhīkanakamūlakaiḥ
/
viśālānāginīkandavyāghrapādīkuruṅṭakaiḥ
// VRrs_11.89 // § 4214

vṛścikālībhaśuṅḍībhyāṃ haṃsapādā 20
sahāsuraiḥ /

1. mūrchana

aprasūtagavāṃ mūtraiḥ piṣṭaṃ vā
kulake pacet // VRrs_11.90 // § 4216

pakvamevaṃ mṛtair lohairmarditaṃ
vipaced rasam /
yantreṣu mūrchā sūtānāmeṣa kalpaḥ
samāsataḥ // VRrs_11.91 // § 4218

Rasaratnasamuccayabodhinī

nibiḍaḥ nonnatānataḥ samānasarvāvayavaḥ
5 ityārthaḥ // VRrsBo_11.91 ;1 § 4219

1

hemnā vā rajatena vā sahacaro dhmāto
vrajatyekatām akṣiṇo nibiḍo guruśca
guṭikākāro +atidīrghojjvalaḥ / § 4220

Rasaratnasamuccayabodhinī

nirbandhaḥ yathāyatham asaṃpāditabandh-
anakriyaḥ cet kṣaṇāt dravati agnau iti śeṣaḥ //
VRrsBo_11.92ab ;1 § 4221

10 cūrṇatvaṃ paṭuvat prayāti nihato ghrṣṭo
na muñcenmalaṃ nirgandho dravati
kṣaṇāt sa hi mahābandhābhidhāno
rasaḥ // VRrs_11.92 // § 4222

1. mahābandha

Rasaratnasamuccayaṭīkā

mahābandhamāha hemnā veti // VRrsṬī_11.92 ;1
§ 4223

atra hema caturthāṃsam ardhāṃsam vā grā-
hyam // VRrsṬī_11.92 ;2 § 4224

rajatamapi tathaiva // VRrsṬī_11.92 ;3 § 4225 5

bandhausadhiliptavajramūṣāmadhye tayor any-
atareṇa yukto dhmatō+agnibaddha eva pār-
ado vakṣyamāṇalakṣaṇaviśiṣṭaḥ susaṃskṛtakṛt-
asaṃjñāṃ mahābandhasaṃjñāṃ ca labhate //
VRrsṬī_11.92 ;4 § 4226 10

tānyeva lakṣaṇāny āha dhmatō vrajatyekatām
ityādinā // VRrsṬī_11.92 ;5 § 4227

paṭuvat // VRrsṬī_11.92 ;6 § 4228

saindhavatulyaṃ cūrṇatvaṃ yāti // VRrsṬī_11.92 ;7
§ 4229 15

nihataḥ saṃdravati // VRrsṬī_11.92 ;8 § 4230

agniyogāditi śeṣaḥ // VRrsṬī_11.92 ;9 § 4231

1

sūte garbhaniyojitārdhakanake

pādāṃsanāge+athavā pañcāṅguṣṭha-
kaśālmalikṛtamadāśleṣmātabījais
tathā /

tadvat tejinīkolakākhyaphalajaiś cūrṇaṃ
tilaṃ pattrakam tapte khallatale
nidhāya mṛdite jātā jalūkā varā //
VRrs_11.93 // § 4233

2

1. jalūkābandha

2. jalūkābandha

saiṣā syātkapikacchūromapaṭale
 candrāvatītailake candre
 ṭaṅkaṅakāmapippalījale svinnā
 bhavet tejinī /
 tapte khallatale vimardya
 vidhivadyatnādvaṭī yā kṛtā sā strīṅaṃ
 madadarpanāśanakarī khyātā jalūkā
 varā // VRrs_11.94 // § 4235

bālye cāṣṭāṅgulā yojyā yauvane ca
 daśāṅgulā /
 dvādaśaiva pragalbhānāṃ jalaukā
 trividhā matā // VRrs_11.95 // § 4237

5 dhṛtvā sūtamukhe pātraṃ meṣīkṣīraṃ
 pradāpayet /
 sthāpayedātape tivre
 vāsarāṅyekaviṃśatiḥ // VRrs_11.96
 // § 4239

dvitīyātra mayā proktā jalaukā drāvaṇe
 hitā /
 puruṣāṅgāṃ sthitā mūrdhni
 drāvayedbījam adbhutam //
 VRrs_11.97 // § 4241

1

muniṭattrarasam caiva śālmalīvṛntavāri
 ca /

1. jalūkābandha

jātīmūlasya toyam ca
śiṁśapātoyasaṃyutam //
VRrs_11.98 //§ 4243

śleṣmātakaphalaṃ caiva triphalācūrṇam
eva ca /
kokilākṣasya cūrṇam ca pāradam
mardayed budhaḥ // VRrs_11.99
//§ 4245

jalūkā jāyate divyā rāmājanamanoharā /
sā yojyā kāmakāle tu kāmayetkāmīnī 5
svayam // VRrs_11.100 //§ 4247

1

triphalābhṛṅgamahauṣadhamadhusa-
rpiśchāgadugdhagomūtre
/
nāgam saptaniṣiktaṃ samarasajāritaṃ
jalūkā syāt // VRrs_11.101 //§ 4249

2

bhānusvaradinasamkhyāpramāṇasūtaṃ
gṛhītadīnāram /
aṅkolarājavr̥kṣakakanyārasataśca
śodhanaṃ kuryāt // VRrs_11.102
//§ 4251

-
1. jalūkābandha
 2. jalūkābandha

śaśirekhāvaravarṇinīsakokilākṣāpāmārgakanakānām

/

cūrṇaiḥ sahaikaviṃśatidināni

saṃmardayet samyak // VRrs_11.103

//§ 4253

niśāyāḥ kāñjikaṃ yūṣaṃ dattvā yonau

praveśayet /

bālamadhyamavṛddhāsu yojyā vijñāya

tatkramāt /

5

nīrasānāmapi nṛṇām yoṣā

syātsaṃgamotsukā // VRrs_11.104

//§ 4256

1

rasabhāgaṃ catuṣkaṃ ca vaṅgabhāgaṃ

ca pañcamam /

surasārasamaṃ yuktaṃ ṭaṅkaṇena

samanvitam // VRrs_11.105 //§ 4258

tridinaṃ mardayitvā ca golakaṃ taṃ

rasodbhavam /

liṅgāgre yonikṣiptaṃ yāvad

āyurvaśaṃkaram // VRrs_11.106

//§ 4260

2

1. jalūkabandha

2. jalūkabandha

karpūrasūraṇasubhṛṅgasumeghanādair
nāgaṃ niṣicya tu mitho valayed
rasena /

liṅgasthitena valayena nitambinīnām
svāmī bhavatyānudinam sa tu
jīvahetuḥ // VRrs_11.107 // § 4262

1

ṭaṅkaṇapippalikābhiḥ
sūraṇakarpūramātuluṅgarasaiḥ /
kṛtvā svaliṅgalepaṃ yoniṃ vidrāvayet
strīṇām // VRrs_11.108 // § 4264

2

agnyāvartitanāge harabījaṃ nikṣipettato 5
dviḡuṇam /
munikanakanāgasarpair dantyātha
siñcyācca tanmadhyam //
VRrs_11.109 // § 4266

takreṇa mardayitvā gaṇena
madanavalayaṃ kuryāt /
ratisamaye vanitānām
ratigarvavināśanaṃ kurute //
VRrs_11.110 // § 4268

3

-
1. jalūkabandha
 2. madanavalaya
 3. madanavalaya

vyāghrībr̥hatīphalarasasūraṇakandaṃ
 ca caṇakapatrāmlam /
 kapikacchuvajravallīpippalikāmlīkācūrṇam
 // VRrs_11.111 // § 4270

agnyāvartitanāgaṃ navavāraṃ
 mardayeddhimairdravyaiḥ /
 smaravalayaṃ kṛtvaitadvanitānāṃ
 drāvaṇaṃ kurute // VRrs_11.112
 // § 4272

1

5

palāśabījakaṃ raktajambīrāmlena
 sūtakaṃ /
 sajīvaṃ marditaṃ yantra pācitaṃ
 mriyate dhruvam // VRrs_11.113
 // § 4274

2

kharamañjari bījānvitapuṣkarabījaiḥ
 sucūrṇitaiḥ kalkam /
 kṛtvā sūtaṃ puṭayed dṛḍhamūṣāyāṃ
 bhavedbhasma // VRrs_11.114
 // § 4276

3

kākodumbarikāyā dugdhena subhāvito
 hiṅguḥ /

-
1. mercury :: māraṇa
 2. mercury :: māraṇa
 3. mercury :: māraṇa

mardanapuṭanavidhānātsūtaṃ
bhasmīkarotyeva // VRrs_11.115
//§ 4278

1

devadālīṃ harikrāntāmāranālena
peṣayet /
taddravaiḥ saptadhā sūtaṃ
kuryānmarditamūrchitam //
VRrs_11.116 //§ 4280

tatsūtaṃ kharpāre dadyāddattvā dattvā
tu taddravam /
cullyopari pacec cāhni bhasma
syāllavaṇopamam // VRrs_11.117
//§ 4282

2

apāmārgasya bījāni tathairāṇḍasya
cūrṇayet /
taccūrṇaṃ pārade deyaṃ mūṣāyām
adharottaram /
ruddhvā laghupuṭaiḥ pacyāc caturbhir
bhasmatāṃ nayet // VRrs_11.118
//§ 4285

3

-
1. mercury :: māraṇa
 2. mercury :: māraṇa
 3. mercury :: māraṇa

kaṭutumbyudbhava kande garbhe
 nārīpayahplute /
 saptadhā sveditaḥ sūto mriyate
 gomayāgninā // VRrs_11.119 // § 4287

1

aṅkolasya śiphāvāripiṣṭaṃ khalle
 vimardayet /
 sūtaṃ gandhakasaṃyuktaṃ dinānte
 taṃ nirodhayet /
 puṭayedbhūdhare yantra dinānte sa
 mṛto bhavet // VRrs_11.120 // § 4290

5

2

vaṭakṣīreṇa sūtābhrau
 mardayetpraharatrayam /
 pācayetena kāṣṭhena bhasmībhavati
 tadrasaḥ // VRrs_11.121 // § 4292

3

athāturo rasācāryaṃ sākṣāddevaṃ
 maheśvaram /
 sādhitam ca rasaṃ
 śṛṅgadantaveṇvādidhāritam //
 VRrs_11.122 // § 4294

10

-
1. mercury :: māraṇa
 2. mercury :: māraṇa
 3. rasa :: bhasma :: sevana

parṇakhaṇḍe dhṛtaṃ sūtaṃ jagdhvā
syādanupānataḥ // VRrs_11.123
//§ 4296

ghṛtasaindhavadhānyakajīrakārdrakasaṃskṛtam
/
taṇḍulīyakadhānyakapaṭolālambuṣādikam
// VRrs_11.124 //§ 4298

gojīrṇaśālyannaṃ gavyaṃ kṣīraṃ
ghṛtaṃ dadhi /
haṃsodakaṃ mudgarasaḥ 5
pathyavargaḥ samāsataḥ //
VRrs_11.125 //§ 4300

br̥hatī bilvakūṣmāṇḍaṃ vetrāgraṃ
kāravellakam /
māṣaṃ masūraṃ niṣpāvaṃ kulatthaṃ
sarṣapaṃ tilam // VRrs_11.126
//§ 4302

laṅghanodvartanasnānatāmrasurāsavān
/
ānūpamāṃsaṃ dhānyāmlaṃ bhojanaṃ
kadalīdale /
kāṃsye ca guruviṣṭambhi tīkṣṇoṣṇaṃ ca 10
bhṛśaṃ tyajet // VRrs_11.127 //§ 4305

1

1. kakārādigaṇa

kaṅṭārīphalakāñjikam ca kamaṭhas
 tailam tathā rājikām /
 nimbūkam katakam kaliṅgakaphalam
 kūṣmāṇḍakam karkaṭī /
 kāri kukkuṭakāravellakaphalam
 karkoṭikāyāḥ phalam /
 vṛntākam ca kapitthakam khalu gaṇaḥ
 proktaḥ kakārādikaḥ // VRrs_11.128
 //§ 4309

5 devīśāstroditāḥ so +ayam kakārādigaṇo
 mataḥ /
 *śāstrāntaravinirdiṣṭaḥ
 kathyate+anyaparakārataḥ //
 VRrs_11.129 //§ 4311

kaṅguḥ
 kandukakolakukkuṭakalakroḍāḥ
 kulatthāstathā /
 kaṅṭārī kaṭutailakṛṣṇagalakaḥ kūrmaḥ
 kalāyāḥ kaṇā /
 karkāruśca kaṭhillakam ca katakam
 karkoṭakam karkaṭī kālī
 kāñjikameṣakādikagaṇaḥ
 śrīkṛṣṇadevoditaḥ // VRrs_11.130
 //§ 4314

10 yasminrase ca kaṅṭhoktyā
 kakārādirniṣedhitaḥ /

6 *] kakārādigaṇa

tatra tatra niṣeddhavyaṃ
tadaucityamato+anyataḥ //
VRrs_11.131 //§ 4316

udgāre sati dadhyannaṃ kṛṣṇamīnaṃ
sajīrakam /
abhyaṅgam anilakṣobhe tailair
nārāyaṇādibhiḥ // VRrs_11.132
//§ 4318

aratau śītatoyena mastakopari secanam
/
tṛṣṇāyāṃ nārikelāmbu mudgaṃ
saśarkaram // VRrs_11.133 //§ 4320

drākṣādāḍimakharjūrakadalīnāṃ
phalaṃ bhajet /
rasavīryavivṛddhyarthaṃ
dadhikṣīrekṣuśarkarāḥ /
śītopacāram anyam ca rasatyāgavidhau
punaḥ // VRrs_11.134 //§ 4323

bhakṣayed bṛhatīm bilvaṃ
sakṛtsādhāraṇo vidhiḥ //
VRrs_11.135 //§ 4324

12 Adhyāya 12

jvarasya raktapittasya kāsasya śvāsahidhmayoḥ

/

vaisvaryasya kṣayasyāpi

tathārocaprasekayoḥ // VRrs_12.1

//§ 4326

chardihṛdrogayoś caiva

trṣṇāmadyodbhavārśasām /

udāvartātisārāṇam

grahaṇyartipravāhiṇoḥ // VRrs_12.2

//§ 4328

5

visūcyā vahnimāndyasya

mūtrakṛcchrāśmarujām /

mehasya somarogasya piṭikānām ca

vidradheḥ // VRrs_12.3 //§ 4330

vṛddhigulmādirogāṇam

śūlānāmudarasya ca /

pāṇḍuśophavisarpāṇam

kuṣṭhaśvitranabhasvatām //

VRrs_12.4 //§ 4332

vātāsrasyāvṛtānām ca vandhyānām

garbhiṇīrujām /

10

sūtikābālarogāṇam unmāde

+apasmṛtāv api // VRrs_12.5 //§ 4334

netraroge karṇaroge

nāsārogāsyarogayoḥ /

śiraḥsamjātarogeṣu vraṇe bhaṅge
bhagaṁdare // VRrs_12.6 // § 4336

granthyādau kṣudrarogeṣu guhyaroge
viṣeṣu ca /
jarāyāstvanapatyānām bījapoṣaṇahetave
// VRrs_12.7 // § 4338

paripātyānayā sarvaṁ rogāṇām hi
cikitsanam /
rasalohaviṣair atra yogairvakṣye 5
yathāgamam // VRrs_12.8 // § 4340

romāñcakampau vadane
madhutvamujjṛmbhaṇam
mastakatodadāhau /
vātajvarasyoktam idaṁ hi lakṣma
bhuktottaram syādyadi śaśvadeva //
VRrs_12.9 // § 4342

virekaśoṣāsyakaṭutvatīvratāpapralāpa-
bhramamūrchanāni
/
etāni pittajvaralakṣaṇāni vamiḥ
satṛṣṇāṅgavidāhitā ca // VRrs_12.10
// § 4344

kāsaśvāsau mukhe jāḍyaṁ mādhyamam 10
bahunidratā /

prasvedaḥ svalpadāhaśca
 śleṣmajavaralakṣaṇam // VRrs_12.11
 // § 4346

miśritam lakṣaṇam yattu dvayos triṣu
 bhavacca tat // VRrs_12.12 // § 4347

vimarditābhyām rasagandhakābhyām
 nīreṇa kuryādiha golakam tam /
 bhāṇḍe navīne viniveśya
 paścāttadgolakasyopari tāmrapātram
 // VRrs_12.13 // § 4349

5 sārdham muhūrtaṁ vinirudhya dhīmān
 uddīpayed dīptakṛśānūnāsya /
 adhastataḥ sidhyati parpaṭīyam
 navajvarāraṇyakṛśānumeghaḥ //
 VRrs_12.14 // § 4351

vilipyā pūrvam rasanām ca tāludeśam
 ca sindhūdbhavajīrakārdraiḥ /
 vallonmitām cārdrakatoyamiśrām enām
 niyojya sthagayet paṭena //
 VRrs_12.15 // § 4353

gharmodgamo yāvadataḥ param ca
 takraudanam pathyamiha prayojyam
 /

10 kuryāddinānām tritayam yadītham
 jvarasya śānkāpi tadā bhavetkim //
 VRrs_12.16 // § 4355

sūtārkagandhacapalājayapālatiktāpathyātrivṛcca
viṣatindukajān samāṃśān /
saṃbhāvya vajripayasā madhunā
trivallas trailokyaḍambararaso
+abhinavajvaraghnaḥ // VRrs_12.17
//§ 4357

pādāṃśakaṃ sāraraṃviḥ
samāṃśagandho vipakvaḥ
svakaṣāyapiṣṭaḥ /
rasaḥ kramānmāṣamito +anilādiḥvareṣu
nāmnā kila meghanādaḥ //
VRrs_12.18 //§ 4359

daradajaladayuktaṃ śuddhasūtaṃ ca 5
gandhaṃ praharamatha supiṣṭaṃ
vallyugmaṃ ca dadyāt /
jvaragajaharisamjñāṃ śṛṅgaverodakena
prathamajanitadāhī kṣīrabhaktena
bhojyaḥ // VRrs_12.19 //§ 4361

saṃtaptasīsbhāgaṃ ca pāraḍaṃ
gandhakaṃ kaṇām /
samabhāgaṃ pṛthak tatra melayecca
yathāvidhi // VRrs_12.20 //§ 4363

jambīrasya rase sarvaṃ mardayecca
dinatrayam /
meghanādakumāryośca rase cāpi 10
dinatrayam // VRrs_12.21 //§ 4365

dinadvayamajāmūtre gavāṃ mūtre
 dinatrayam /
 bhāvayecca yathāyogyam tasminnetāni
 dāpayet // VRrs_12.22 // § 4367

saindhavaṃ citrakam bhāgam
 sauvarcalalavaṇam tathā /
 tena sammelanam kṛtvā bhāvayecca
 punaḥ punaḥ // VRrs_12.23 // § 4369

5

anena vidhinā samyak siddho bhavati
 tadrasaḥ /
 śarkarāghṛtasamyuktaṃ
 dadyādvallatrayam rasam //
 VRrs_12.24 // § 4371

godhūmasyaudanam pathyam
 māśasūpaṃ ca vāstukam /
 dhātrīphalasangamayuktaṃ
 sarvajvaravināśanam /
 dīpikārasa ityeṣa tantrajñaiḥ parikīrtitaḥ
 // VRrs_12.25 // § 4374

10

pāradam rasakam tālam tuttham
 gandhakaṭaṅkaṇam /
 sarvametsamam śuddham kāravallyā
 dravairdinam // VRrs_12.26 // § 4376

mardayetena kalkena tāmrapātrodaram
 limpet /

aṅgulārdhārdhamānena taṃ
pacetsikatāhvaye // VRrs_12.27
//§ 4378

yantre yāvatsphuṭantyevaṃ
vrīhayastasya pṛṣṭhataḥ /
tataḥ suśītaḥ grāhyaṃ
tāmrapātrodarād bhiṣak //
VRrs_12.28 //§ 4380

śītabhañjī raso nāma cūrṇayenmaricaiḥ
samam /
māṣaikaṃ parṇakhaṇḍena
bhakṣayennāśayejjvaram /
tridinair viṣamaṃ
tīvramekadvitricaturthakam //
VRrs_12.29 //§ 4383

5

sūtātālaśīlāstulyā mardayetkarkaṭīrase /
tāmrapātre viniṣṭipya tatkalkaṃ
kajjalīkṛtam // VRrs_12.30 //§ 4385

vipacedvālukāyantre yathoktavidhinā
tataḥ /
dadyānmaricacūrṇena māṣamātraṃ
bhiṣagvaraḥ // VRrs_12.31 //§ 4387

10

prapibeduṣṇatoyasya culukaṃ
śītakajvare /

śītabhañjī rasaḥ so +ayaṃ
 śītajvaranivāraṇaḥ // VRrs_12.32
 //§ 4389

kūṣmāṇḍacūrṇatilajaiḥ
 praviśuddhatālaṃ gāḍhaṃ vimardya
 suṣavīsalilena tulyam /
 sūtena hiṅgulabhuvā sikatākhyayantre
 golaṃ vidhāya
 parivṛttakapālamadhye //
 VRrs_12.33 //§ 4391

5 pattreṇa taṃ dinapateśca pidhāya
 ruddhvā saṃdhiṃ
 tayorguḍasudhākhaṭikāśivābhiḥ /
 vahnau pacenmṛduni
 pātraśiraḥsthaśālīvaivarṇyamātram
 avadhiṃ pravidhāya dhīmān //
 VRrs_12.34 //§ 4393

vallaṃ tataḥ surasamiśramamuṣya
 dadyāt sarpiḥ sitākaṇapayomadhu
 cānupeyam /
 jetuṃ jvarān praviṣamān iha
 vāntiśāntyai maulau suśītalajalasya
 dadīta dhārām // VRrs_12.35 //§ 4395

athāmayāntaṃ
 rasarājamaulibhūṣāmaṇiṃ taṃ
 mṛtajīvanākhyam /

sudhāraseneva rasena yena saṃjīvanam
syāt sahasāturāṇām // VRrs_12.36
//§ 4397

rasahiṅgulajepālair vṛddhyā
dantyambumarditaiḥ /
dinārdhena jvaram hanyādguñjakaṃ
sitayā saha // VRrs_12.37 //§ 4399

śuddham sūtam viṣam gandham
dhūrtabījam tribhiḥ samam /
caturbhiḥca samam vyoṣam cūrṇīkṛtya
nidhāpayet // VRrs_12.38 //§ 4401

5

dantabhāṇḍe +atha vā śrīṅge kāṣṭhe
naiva kadācana /
vātaśleṣmajvare deyam dvamdvaje vā
tridoṣaje // VRrs_12.39 //§ 4403

rasena śrīṅgaverasya jambīrasyāthavā
punaḥ /
guñjādvayam ca
jīrṇe+asmindadhibhaktam prayojayet
// VRrs_12.40 //§ 4405

ekadvitridinairhanyāj jvarān
doṣakrameṇa tu /
mahājvarāṅkuśo nāma raso+ayam
śambhunoditaḥ // VRrs_12.41
//§ 4407

10

tālaṃ tāmrajaḥ rasaśca gaganam
 gandhaśca nepālakaṃ
 dīnārapramitaṃ tadardhamuditaṃ
 taṅkaṃ śilāmākṣikaṃ /
 dīnāradvitayaṃ viśasya śikhinaḥ piṣṭvā
 rasaiḥ pācito
 yaścintāmaṇivajjvaraughavijayī
 nāmnā tu mṛtyuṃjayah //
 VRrs_12.42 //§ 4409

tālaṃ tāmraṃ ayorajaśca capalā
 tutthābhraṅkaṃ kāntakaṃ nāgaṃ
 syācca samāṃśakaṃ sumṛditaṃ
 mūlaṃ ca paunarnavam /
 bhṛṅgīkāsaḥarīpunarnavāmahāmandārapattrodbhavaiḥ
 kalkaṃ vālukayantrapācitam idaṃ
 sarvajvarasyāntakṛt // VRrs_12.43
 //§ 4411

5

tutthena tulyaḥ śivajaśca gandho
 jambīranīreṇa vimardanīyaḥ /
 dinatrayaṃ melaya tena tulyaṃ vyoṣaṃ
 tataḥ sidhyati candrasūryaḥ //
 VRrs_12.44 //§ 4413

vallo vijetaṃ viśamāvalambi dalena
 deyo bhujagākhyavallyāḥ /
 dugdhaṃ hitaṃ syādiha
 śṛṅgaverarasena śaityeṣu niṣevaṇīyaḥ
 // VRrs_12.45 //§ 4415

takraṃ saḡarbhājvaraśūlayostu
drākṣāmbunā pathyamanantaroktam
/
rodhaṃ varāyāḡ salilena śūlaṃ
jambīranīreṇa varājalena //
VRrs_12.46 //§ 4417

apasmṛtāv atra
niyojanīyamabhyañjanaṃ
bimbapayobhavābhyām /
ghṛtaudanaṃ syādiha bhojanāya
jambīranīreṇa nihanti gulmam //
VRrs_12.47 //§ 4419

hiṅvamlikānimburasena deyaṃ 5
plīhodare syādiha takrabhaktaḡ /
stambhārthamasminsasitaṃ payaḡ syād
guḡo niyojyo vamanaprasāntyai //
VRrs_12.48 //§ 4421

aśītir yasya varṣāṇi vasuvarṣāṇi yasya
vā /
viṣaṃ tasya na dātavyaṃ dattaṃ ced
doṣakārakam // VRrs_12.49 //§ 4423

meghapāradagandhāśmaviṣavyoṣapaṭūni
ca /
jīrakadvayametāni samabhāgāni kārayet 10
// VRrs_12.50 //§ 4425

sinduvārarasenāpi laśunasya rasena ca /
 apāmārgarasenāpi saptarātram
 vimardayet // VRrs_12.51 // § 4427

tatpakvaṃ vālukāyantre guñjāmātram
 prayojayet /
 sanāgavallīmaricaṃ tataḥ śītāmbu
 pāyayet // VRrs_12.52 // § 4429

5 umāprasādano nāma rasaḥ
 śītajvarāpahaḥ /
 cāturthikaṃ trirātram vā nāśayet
 kimutāparān // VRrs_12.53 // § 4431

ṭaṅkaṇaṃ rasagandhau ca
 samabhāgānprakalpayet /
 nepālaṃ dviguṇaṃ dattvā mardayet
 khallamadhyataḥ // VRrs_12.54
 // § 4433

10 ślakṣṇatām yāti
 tadyāvattāvattanmardayecchanaiḥ /
 saindhavaṃ maricaṃ śaṅkhaṃ
 ciñcākṣāraṃ samākṣikam //
 VRrs_12.55 // § 4435

tattulyam etat kṛtvātha nimbūtoyena
 mardayet /

caṇapramāṇavaṭikām
bhakṣayeddivasatrayam //
VRrs_12.56 //§ 4437

aikāhikaṃ dvyāhikaṃ ca tryāhikaṃ ca
caturthakam /
sarvajvaravināśāya jvarāṅkuśa iti smṛtaḥ
// VRrs_12.57 //§ 4439

abhraḥkaṃ gandhakaṃ sūtaṃ
tolakaikaṃ pṛthakpṛthak /
gṛhītvā viṣatolārdham tolārdham
tintiḍīphalam // VRrs_12.58 //§ 4441

5

etatsarvaṃ samaṃ kṛtvā mardayet
khallamadhyataḥ /
ślakṣṇatām yāti tadyāvat tāvat
saṃmardayecchanaiḥ // VRrs_12.59
//§ 4443

vistāre pariṇāhe ca gartāṃ kṛtvā
ṣaḍaṅgulām /
phaṇivallīdalānyantargartāyāṃ
prakṣipennaraḥ // VRrs_12.60
//§ 4445

parṇeṣu sūtakalkaṃ taṃ gartāyāṃ
sthāpayed dṛḍham /
kalkād upari tatparṇair gartāvakraṃ
prapūrayet // VRrs_12.61 //§ 4447

10

gartāyāṃ tu tato deyaṃ
 puṭamāraṇyakotpalaiḥ /
 svāṅgaśītalatāṃ jñātvā samākarṣettataḥ
 param // VRrs_12.62 // § 4449

sūtalīptadalaiḥ sārdhaṃ kalkaṃ khalle
 vimardayet /
 tolārdhamamṛtaṃ kṣiptvā tolārdhaṃ
 tintiḍīphalam // VRrs_12.63 // § 4451

5

sthāpayetkhallitaṃ kalkaṃ yojayed
 guñjamātrayā /
 śṛṅgaverāmbhasā yuktaṃ
 tīkṣṇacitrakasaindhavaiḥ //
 VRrs_12.64 // § 4453

saṃnipāte tathā vāte tridoṣe
 viṣamajvare /
 agnimāndye grahiṇyāṃ ca tathā
 deyo+atisāriṇi // VRrs_12.65 // § 4455

10

bhojanaṃ dadhibhaktāṃ ca rase+asmin
 saṃprajoyayet /
 vyādhyādikaṃ yathā kuryādudakaṃ
 dhālayet tataḥ // VRrs_12.66 // § 4457

eṣa yogavaraḥ śrīmānprāṇināṃ
 prāṇadāyakaḥ /

cintāmaṇiritikhyāto rasaḥ
sarvāṅgasundaraḥ // VRrs_12.67
//§ 4459

sūtendram parimardya pañcapaṭubhiḥ
kṣārais tribhis taṃ tataḥ piṇḍe
hiṅgumahaṣadhāsūrīmaye
saṃsvedya dhānyodake /
nirguṇḍyambuhutāśamanthatilapa-
rṇyunmattabhrṅgārdrakaṃ
kāmatāgirikarṇikāplavadalāpañcāṅg-
ulotthair jalaiḥ // VRrs_12.68
//§ 4461

sūtendreṇa samair vimardya sahaiḥ
pittaistato bhāvayed
daṃṣtricchāgalulāyamatsyaśikhinām
sā saṃnipātāñjayet /
vikhyātā bhuvi lokanāthaguṭikā
mārīcamātrā hitā syādasyāḥ sahitaṃ
dadhīkṣuśakalaṃ vīryaṃ
bhavecchītaḥ // VRrs_12.69
//§ 4463

vajravaikrāntayor bhasma pratyekaṃ
niṣkasammitam /
śṛṅgīviṣaṃ dviniṣkaṃ ca triniṣkaṃ
cūlikāpaṭu // VRrs_12.70 //§ 4465

pañcaniṣko+agnijāraśca sarvamekatra
melayet /

tāvadbhasma rasaṃ yāvanmardayed
divasatrayam // VRrs_12.71 // § 4467

śārṅgaṣṭādikavargasya kṣāranīreṇa
bhāvayet /
trayoviṃśativārāṇi vimardya ca viśoṣya
ca // VRrs_12.72 // § 4469

5 tato vimardya divasaṃ kṣiped
dantakaraṇḍake /
mṛtasamjīvanākhyo +ayaṃ
sūcikābharaṇo rasaḥ // VRrs_12.73
// § 4471

saṃnipātena tivreṇa mumurṣor
bhūgatasya ca /
tāluni vṛścayitvātha rasamenam
vinikṣipet // VRrs_12.74 // § 4473

sūcyātisūkṣmayā
toyabhinnayātiprayatnataḥ /
tatastailena taṃ liptvā nirvāte
saṃniveśayet // VRrs_12.75 // § 4475

10 tato +ardhapraharād ūrdhvaṃ
muktamūtrapurīṣakam /
labdhasamjñam pratāpādhyam
dolayantaṃ śiro muhuḥ //
VRrs_12.76 // § 4477

āyusmantam vijānīyādanyathā cānyathā
khalu /
tataḥ sītāmbusampūrṇe kaṭāhe tam
niveśayet // VRrs_12.77 // § 4479

tatra cotkvathitam toyam apanīyāparam
kṣipet /
yācamānam amuṃ paścāt pāyayet
sasitam payaḥ // VRrs_12.78 // § 4481

dadhi vā sitayopetaṃ nārikelajalam 5
tathā /
rambhāphalāni dadyācca mriyate so
+anyathā khalu // VRrs_12.79
// § 4483

labdhasaṃjñam prabhāṣantam
yācamānam phalādikam /
tasmādākṛṣya tailāktam tailam
piṣṭvāpanīya ca // VRrs_12.80
// § 4485

lepayedgandhakarṣurair ā
pādatalamastakam /
ityādiśīśirair dravyaiḥ saptarātram 10
upācaret // VRrs_12.81 // § 4487

karṇākṣināsikāvaktre kṣipet potāśrayam
muhuḥ /

aṣṭame +ahani samprāpte
 dardurīmūlajaṃ rasam //
 VRrs_12.82 //§ 4489

sasitaṃ pāyayed vegam avatārayituṃ
 rasam /
 rase+avatārite paścād yatheṣṭaṃ
 bhojanaṃ dadhi // VRrs_12.83
 //§ 4491

5 śvāsocchvāsayaṃ cānyair
 muktajīvanalakṣaṇaiḥ /
 kaṭāhe jalasampūrṇe nikṣiped
 bodhalabdhaye // VRrs_12.84
 //§ 4493

labdhabodhaṃ tamākṛṣya pūrvavat
 samupācaret /
 jīvitvā yāvad āyuṣyaṃ mriyate
 tadanantaram // VRrs_12.85 //§ 4495

saṃnipāte mahāghore majjantaṃ
 mṛtyusāgare /
 uddharetasya dharmasya
 brahmāpyantaṃ na vindati //
 VRrs_12.86 //§ 4497

10 saṃnipātamahāmṛtyubhayanirmuktamānavaḥ
 /
 api sarvasvadānena prāṇācāryaṃ
 prapūjayet // VRrs_12.87 //§ 4499

anyathā narake tāvad yāvat
kalpavikalpanā /
ityājñā śamkarī jñeyā śambhunā
parikīrtitā // VRrs_12.88 // § 4501

prakāśā naiva kartavyā
rasottaraṇamūlikā /
śāstraṃ vinā prayacchante mandā
vittābhikāṅkṣayā /
guruprasādam āsādyā samnipāte
prayujyatām // VRrs_12.89 // § 4504

5

śārṅgaṣṭā ca tathā vyāghrī karīras
tilaparṇikā /
indravāruṇikā mustā
haridrāṅkolamūlikā // VRrs_12.90
// § 4506

apāmārgaḥ kaṇā svarṇaṃ kaṭutumbī ca
tintiḍī /
śārṅgaṣṭādikavargo +ayaṃ
samnipātaḥ param //
VRrs_12.91 // § 4508

sūtaṃ gandhakatālakam maṇīsilāṃ
tāpyam lavaṃ tutthakam jepālam
viṣaṭaṅkaṇam madhuphalam kṛtvā
samāṃsam dṛḍham /

10

kṛtvā kajjalikāṃ viṣolbaṇaphaṇeḥ
 pittaiśca saṃbhāvayet kṣiptvā
 sīsakakūpikē rasavaram sūcīmukhaṃ
 nāmataḥ // VRrs_12.92 // § 4510

brahmadvāri vikīrṇalohitalave
 guñjaikamātraṃ daded dattvā
 sampuṭabaddhatandrikadhanurvāte
 saśākhāhime /
 kāsaṃ śvāsamarocakaṃ pralapaṇaṃ
 kampaṃ ca hikkāturaṃ mūkatvaṃ
 badhiratvaṃ unmadam apasmāraṃ
 jayet tatkṣaṇāt // VRrs_12.93 // § 4512

5 rasagandhakatāmrābhraṃ
 lāṅgalīvahnirāmaṭham /
 vandhyāpaṭolanirguṇḍīsugandhānimbapallavāḥ
 // VRrs_12.94 // § 4514

pāṭhākṣāratrayaṃ
 kṣveḍaboladhattūrataṇḍulaiḥ /
 śṛṅgīmadhukasāraṃ ca jambīrāmlena
 mardayet // VRrs_12.95 // § 4516

kuryāddhi niṣkamānena vaṭikā sā
 niyacchati /
 sasvedadāhābhinyāsaṃ
 saṃnipātagajāmkuśaḥ // VRrs_12.96
 // § 4518

sasārā vaiṣṇavī senā acalā kādi kaṅkaṇā
/
rāgarudropamopetā prauḍhā
mastakaśālinī // VRrs_12.97 // § 4520

tribhāgaṃ tālakaṃ vidyād ekabhāgaṃ
tu pāradam /
tadardhaṃ gandhakaṃ caiva
tadardhaṃ tu manaḥśilā //
VRrs_12.98 // § 4522

kāravallīdalarasair mardayet
tatpraharatrayam /
pācito vālukāyantre cāturthikaharo
rasaḥ // VRrs_12.99 // § 4524

5

syād rasena samāyukto gandhakaḥ
sumanoharaḥ /
hiyāvallitriguṇito nirguṇḍīrasamarditaḥ
// VRrs_12.100 // § 4526

saptavārāṇi tad yojyam
ādrakasvarasena tu /
saṃtatādijvaram
hanyāccāturthikagajāṃkuśaḥ //
VRrs_12.101 // § 4528

10

tāpyatālakajepālavatsanābhamanaḥśilāḥ
/
tāmragandhakasūtaṃ ca
musalīrasamarditaḥ /

mṛtyuṃjaya iti khyātaḥ
 kukkuṭipuṭapācitaḥ // VRrs_12.102
 //§ 4531

valladvayaṃ prayuñjīta yatheṣṭaṃ
 dadhibhojanam /
 navajvaraṃ saṃnipātaṃ hanyādeṣa
 mahārasaḥ // VRrs_12.103 //§ 4533

5 śuddhaṃ sūtaṃ viṣaṃ gandhaṃ
 maricaṃ ṭaṅkaṇaṃ kaṇāṃ /
 mardayed dhūrtajadrāvair dinam ekaṃ
 tu śoṣayet // VRrs_12.104 //§ 4535

pañcavaktro raso nāma dviguñjaḥ
 saṃnipātajit /
 arkamūlakaṣāyaṃ ca satryūṣam
 anupāyayet /
 dadhyodanaṃ hitaṃ tatra jalayogaṃ ca
 kārayet // VRrs_12.105 //§ 4538

10 rasagandhakatulyāṃśaṃ
 dhattūraphalajadravaiḥ /
 mardayed dinamekaṃ tu tattulyaṃ
 trikaṭu kṣipet /
 unmattākhyo raso nāmnā nasye
 syātsaṃnipātajit // VRrs_12.106
 //§ 4541

nistvagjepālajaṃ bījaṃ daśaniṣkaṃ
 pracūrṇayet /

maricaṃ pippalīm sūtaṃ pratiniṣkaṃ
vimiśrayet // VRrs_12.107 // § 4543

bhāvyaṃ jambīrajairdrāvaiḥ saptāhaṃ
tat prayatnataḥ /
saṃnipātaṃ nihantyāśu añjane yaḥ
śivaḥ smṛtaḥ // VRrs_12.108 // § 4545

madanaphalaṃ viḍalavaṇaṃ sarṣapāḥ
pratiniṣkadvayam /
cūrṇayitvā triphalākvāthena
saṭaṅkaṇaṃ pibet // VRrs_12.109
// § 4547

5

kuṣṭhe jvare kāmālāyāṃ kaṅṭharoge hy
ajīrṇake /
nasye ca girikarṇyutthabījaikaṃ
śītavāriṇā // VRrs_12.110 // § 4549

pratyekaṃ rasagandhayor dvipalayoh
kṛtvā maṣīm śuddhayor ramyāṃ
mlecchalulāyalocanamanodhātrīpra-
kuñcatrayam
/

pathyāyā badaratrikaṃ trikaṭu ṣaṭśāṇaṃ
vacā dharminī
vellāmbhodharapatrakadviradaki-
ñjalkāśvagandhāhvayam //
VRrs_12.111 // § 4551

piṣṭvaitat samasāram akhilaṃ
 karṣonmitaṃ nyasya tat pronmardya-
 rdhakarañjakāmṛtayutaṃ
 sāgastikatryūṣaṇaiḥ /
 bhūdhātrīvijayāsaritpatiphalam
 jvālāmukhīmārkavaiḥ pratyekaṃ
 vidadhīta niścalamatiḥ sapta
 kramādbhāvanāḥ // VRrs_12.112
 //§ 4553

pittairatho pañca vidhāya pañcabhiḥ
 karañjapatrāmṛtadhūpanaṃ tataḥ /
 dattvārdrakasya svarasena taṇḍulākṛtiṃ
 vidadhyādguṭikāṃ bhiṣagvaraḥ //
 VRrs_12.113 //§ 4555

5

deyaikā saṃnipāte pratihataviṣaye
 mohanetraprasuptyoḥ syādgulme
 sājamodā pavanavikṛtiṣu tryūṣaṇena
 grahaṇyām /
 dātavyā jīrakaṇa dvipaturaganṛṇām
 prāṇasaṃrakṣaṇāya kāyāmbhodhir
 etaṃ rasakasamarasaṃ
 vaidyanātho+abhyadhata //
 VRrs_12.114 //§ 4557

gandhakābhrasamaḥ sūto
 vārāhīrasamarditaḥ /
 pācito vālukāyantre
 triphalāvyoṣacitrakaiḥ //
 VRrs_12.115 //§ 4559

trikṣāraṃ

pañcalavaṇahingugugguludīpyakaiḥ

/

sajīrakaiḥ sendrayavaiḥ

prthagrasasamairyutaḥ //

VRrs_12.116 // § 4561

māṣamātro+anupānena

dvipalasyoṣṇavāriṇaḥ /

abhinyāsānalabhraṃśagrahaṇīpāṇḍugulminām

// VRrs_12.117 // § 4563

kuryātprāṇaparitrāṇamataḥ

5

prāṇeśvaraḥ smṛtaḥ /

vyādhivṛddhau prayogo+asya dvau

vārau vaidyaśammataḥ //

VRrs_12.118 // § 4565

rasāyovyōṣakaṅkuṣṭhaśilātālābhrahiṅgulān

/

kumbhyagnibhṛṅgamārītaṇḍulīyakamākṣikān

// VRrs_12.119 // § 4567

hastīsuṇḍīyutāṃs tulyāṃs

tadardhaśivagandhakān /

tryaḥam ārdṛāmbunā piṣṭvā kūpīsthaṃ

10

vālukāgninā // VRrs_12.120 // § 4569

jayājambīranirguṇḍīcāṅgerīvāri nikṣipet

/

paktvā caturdaśāhāni piṣṭvārdrāktam
viśoṣayet // VRrs_12.121 // § 4571

mṛtasamjīvanākhyo+ayaṃ raso
vallamito +aśitaḥ /
drāg jayedauśadham samnipātādīn
sakalān gadān // VRrs_12.122
// § 4573

5 rasabhāgo bhavedeko gandhako
dviḡuṇo mataḥ /
viṣatālakakaṅkuṣṭhaśilāhīngulalohakam
// VRrs_12.123 // § 4575

vahnitrikaṭubhṛṅgāhvahemamākṣikamabhrakam
/
hastiśuṅḍī viṣam kumbhī
taṇḍulīyakatāmtrakau // VRrs_12.124
// § 4577

eṣāṃ pratyekamekaikaṃ bhāgamādāya
cūrṇayet /
ārdrakasya draveṇaiva mardayecca
dinatrayam // VRrs_12.125 // § 4579

10 jambīrasya raso grāhyaḥ
palatrayaparīkṣitaḥ /
triphalāyāśca nirguṇḍyāḥ pratyekaṃ ca
palatrayam // VRrs_12.126 // § 4581

rasasya palamātraṃ tu cāngeryāḥ
parikīrtitam /
kācakūpyāṃ vinikṣipya yantre kṣiptvā
prayatnavān // VRrs_12.127 // § 4583

uddhr̥tyārdrakaniryāsair mardayitvā
viśoṣayet /
mṛtasamjīvano nāma raso+ayaṃvidito
bhuvi /
guñjādvayaṃ dadītāsya
samnipātāpanuttaye // VRrs_12.128
// § 4586

5

vaṅgaṃ nāgaṃ ca sūtaṃ ca nepālaṃ
gandhakaṃ tathā /
śulbaṃ viṣaṃ samāṃśena rasenārdreṇa
mardayet // VRrs_12.129 // § 4588

punar mardiyeta nirguṇḍyāś cāngeryā
rasamarditaḥ /
vallaprayogeṇa raso+ayaṃ
samnipātanut // VRrs_12.130 // § 4590

gandhakaṃ ca rasaṃ śuddhaṃ
pratyekaṃ karṣasammitam /
ekatra kajjalīm kṛtvā tataḥ kurvīta
golakam // VRrs_12.131 // § 4592

10

navabhāṇḍe vinikṣipya tāmrapātreṇa
gopayet /

dṛḍham nirudhya tat
 pātramagnāvāropayet tataḥ //
 VRrs_12.132 // § 4594

vrīhisphuṭanamātreṇa svāṅgaśītam
 samuddharet /
 navajvare prayuñjīta rasam
 parpaṭikāhvayam // VRrs_12.133
 // § 4596

5 ādrakasya rasenaiva trivallam tridinam
 bhiṣak /
 jvaritam chādayedgāḍham yāvatsvedaḥ
 samudbhavet // VRrs_12.134 // § 4598

takrabhaktam bhavetpathyam
 jvaramuktasya dehinaḥ /
 navajvarārīr ityeṣa rasaḥ
 paramadurlabhaḥ /
 vātajvare viśeṣeṇa rasaḥ sādharmaṇo
 mataḥ // VRrs_12.135 // § 4601

10 ṭaṅkaṇam rasagandhau ca maricāni
 samāṁśakam /
 sarvam jambīranīreṇa dināni trīṇi
 mardayet // VRrs_12.136 // § 4603

saṁśoṣya śarkarāyuktaṁ matsyapittena
 bhāvayet /

bhāvitaṃ tadrasaṃ
siddhamādrakasvarasaistryaham //
VRrs_12.137 // § 4605

vallaṃ vāratrayaṃ deyaṃ pānārthaṃ
vāri sītaḥ /
takrabhaktaṃ bhavetpathyaṃ
vṛntākaphalasaṃyutaṃ /
sarvān navajvarān hanti raso+ayaṃ
jalamañjarī // VRrs_12.138 // § 4608

kāntasya kaṇṭavedhyānāṃ pātrāṇāṃ 5
bhasma kārayet /
tatsamaśca raso gandhaṣṭaṅkaṇo
nimbavāriṇā /
tataḥ saṃpeṣya tatkalkaṃ
mardayettridinaṃ punaḥ //
VRrs_12.139 // § 4611

rasatulyena matsyasya pittena
paribhāvayet /
siddhaḥ kāntaraso hy eṣa prayojyo
+abhinavajvare /
śṛṅgaverānupānena mātrayā 10
bhiṣaguttamaiḥ // VRrs_12.140
// § 4614

rasagandhau tathā vaṅgam abhrakaṃ
samabhāgataḥ /
melayitvātha vaṅgena samaṃ sūtaṃ
vimardayet // VRrs_12.141 // § 4616

tatraikīkr̥tya gandhābhre peṣyaṃ
 jambīravāriṇā /
 sāmānyaṃ puṭam ādadyāt saptadhā
 sādhitam rasam // VRrs_12.142
 //§ 4618

kumāryā citrakeṇāpi bhāvayitvātha
 saptadhā /
 guḍena jīrakeṇāpi jvare jīrṇe prayojayet
 // VRrs_12.143 //§ 4620

5 kāse śvāse kumāryā ca
 triphalākvāthayogataḥ /
 unmādaṃ ca dhanurvātam
 amṛtākvāthayogataḥ /
 ityevaṃ rogatāpaghno rasaś
 candrodāyābhidhaḥ // VRrs_12.144
 //§ 4623

nāgaṃ vaṅgaṃ rasaṃ tāmraṃ
 gandhakaṃ ṭaṅkaṇaṃ tathā /
 viṣaṃ ca nepālaṃ haritālaṃ samaṃ
 tathā // VRrs_12.145 //§ 4625

10 vaṭakṣīreṇa saṃmardya sarvaṃ
 kuryāttu golakam /
 taṃ golakam bhāṇḍamadhye
 pācayeddīpavahninā // VRrs_12.146
 //§ 4627

taṃ golaṃ śītaḷaṃ kṛtvā bhṛṅgarājena
mardayet /
ārdrakasya rasenāpi mardayecca punaḥ
punaḥ // VRrs_12.147 // § 4629

caṇapramāṇavaṭakān rasenārdrasya
dāpayet /
guñjādvayapramāṇena jvaram jīṛṇaṃ
haratyasau // VRrs_12.148 // § 4631

haraśca gandhakaṃ caiva kunaṭī ca
samaṃ samam /
mardyaṃ karkoṭikāyāśca rasena
viniyojayet // VRrs_12.149 // § 4633

5

navajvaramurāriḥ syādvallaṃ śarkarayā
saha /
taṇḍulīyarsenānupānaṃ śarkarayāpi
vā /
guñjādvayapramāṇena jvarānhanti
navānhaṭhāt // VRrs_12.150 // § 4636

13 Adhyāya 13

kaṭvamlatīkṣṇalavaṇoṣṇavidāhirūkṣaiḥ pittaṃ
praduṣṭam aśanair atisevitaḥ taiḥ /

10

saṃdūṣya raktam
 amunobhayamārgavarti
 niryātyasṛksthālayakṛtphlato
 +atimātram // VRrs_13.1 // § 4638

pāradam hiṅgulukam ca
 ūrdhvayantreṇa melayet /
 kukkuṭāṇḍarasam bhāgam
 taṅkaṅakṣāram eva ca // VRrs_13.2
 // § 4640

5 gandhakasya tathā bhāgam ghr̥tena
 parimardayet /
 siddham rasam samādāya jīratoyena
 dāpayet // VRrs_13.3 // § 4642

dināni trīṇi māṣam ca
 grahaṅīraktadoṣajit /
 jvaradāhavināśam ca
 raktapittavināśanam // VRrs_13.4
 // § 4644

pratyekam tolamānena sūtakam
 tāmrahasmakam /
 dināni trīṇi guṭikām kṛtvā cāgnau
 vinikṣipet // VRrs_13.5 // § 4646

10 tataḥ śuṣkam samādāya punareva ca
 mardayet /

samastaiḥ samagandhaiśca kṛtvā
kajjalikāṃ ca taiḥ // VRrs_13.6
//§ 4648

mustādāḍimadūrvābhiḥ
ketakīstanavāribhiḥ /
sahadevyāḥ kumāryāśca parpaṭasyāpi
vāriṇā // VRrs_13.7 //§ 4650

rāmaśītalikātoyaiḥ śatāvaryā rasena ca /
bhāvayitvā prayatnena divase divase 5
pṛthak // VRrs_13.8 //§ 4652

tiktaṃ guḍūcikāsattvaṃ
parpaṭīśīramāgadhīḥ /
śṛṅgāṭaṃ sārivā caiṣāṃ samānaṃ
sūkṣmacūrṇakam // VRrs_13.9
//§ 4654

drākṣādikakaṣāyeṇa saptadhā
paribhāvayet /
tataḥ potāśrayaṃ kṣiptvā vaṭyaḥ
kāryāścaṇopamāḥ // VRrs_13.10
//§ 4656

ayaṃ candrakalānāmā rasendraḥ 10
parikīrtitaḥ /
sarvapittagadadhvaṃsī
vātapittagadāpahaḥ // VRrs_13.11
//§ 4658

antarbāhyamahādāhavidhvaṃsanamahākṣamaḥ
/
grīṣmakāle śaratkāle viśeṣeṇa
praśasyate // VRrs_13.12 // § 4660

kurute nāgnimāndyaṃ ca
mahātāpajvaraṃ haret /
śramaṃ mūrchāṃ haratyāśu strīṇāṃ
raktamahāsravam // VRrs_13.13
// § 4662

5 ūrdhvādho raktapittaṃ ca raktavāntiṃ
viśeṣataḥ /
mūtrakṛcchrāṇi sarvāṇi nāśayennātra
saṃśayaḥ // VRrs_13.14 // § 4664

paṭolamāyasaṃ cūrṇaṃ sūtendraṃ
samacāritam /
lohārivargasamghrṣṭaṃ
raktapittaharaṃ param //
VRrs_13.15 // § 4666

10 vṛṣādalānāṃ svarasasya karṣaṃ
rasendraguñjāmadhuśarkarāyutam /
lihanprabhāte manujo nihanyād
duḥkhākaraṃ dāruṇaraktapittam //
VRrs_13.16 // § 4668

sapaṭolakahiṅgūlaḥ sakṣaudro
raktapittanut // VRrs_13.17 // § 4669

navanītaṃ sitā lājā drākṣayā saha
bhakṣayet // VRrs_13.18 // § 4670

mastake ca ghr̥taṃ
dadyādraktapittaharaṃ param //
VRrs_13.19 // § 4671

drākṣāvāsāyutaṃ kvāthaṃ
śarkarābhāvitaṃ pibet // VRrs_13.20
// § 4672

vāsārasaṃ sitākṣaudrairlājānvā
śarkarāsamān /
bhakṣayan raktapittārtas
tṛṣṇādāhajvaraṃ jayet // VRrs_13.21
// § 4674

5

dhātrīcūrṇaṃ sitāyuktaṃ
bhakṣayedraktapittanut //
VRrs_13.22 // § 4675

doṣāḥ śoṣamano+abhitāpakupitāḥ
kurvanti kāsaṃ tataḥ pītaṃ
pūtikaphaṃ pratīpanayanaḥ
pūyopamaṃ ṣṭhīvati /
śītoṣṇecchur akāraṇena bahubhuk
snigdhaprasannānaḥ
pārśvārtyalpabalakṣayākṛtir api
prādurbhavatyanyathā //
VRrs_13.23 // § 4677

sārkatīkṣṇābhrako
 +agastyakāsamardavarārasaiḥ /
 mardito vetasāmlena piṇḍitaḥ
 kāsanāśanaḥ // VRrs_13.24 // § 4679

tāre piṣṭāsilāṃ kṣiptvā
 haritālāccaturguṇām /
 vāsāgokṣurasārābhyām mardayet
 praharadvayam // VRrs_13.25
 // § 4681

5 prasvinno vālukāyantre
 guñjādvitayasammitaḥ /
 kāsam trikaṭunirguṇḍīmūlacūrṇayuto
 haret // VRrs_13.26 // § 4683

bhūnāgābhrakayoḥ sattvaṃ
 kāntahemābhrarūpyakam /
 muktāphalāni ratnāni tāpyaṃ
 vaikrāntameva ca // VRrs_13.27
 // § 4685

10 bhasmīkṛtamidaṃ sarvaṃ pṛthaṅ
 māṣamitaṃ matam /
 niṣkamātramitaṃ śuddhaṃ
 rājāvartarajastathā // VRrs_13.28
 // § 4687

etatsarvaṃ samaṃ yojyaṃ
 mardayitvāmlavetasaiḥ /

ruddhvā mūṣodare koṣṭhyāṃ
dhamedākāśadarśanam //
VRrs_13.29 // § 4689

śatavāraṃ dhamedevaṃ
mardayitvāmlavetasaiḥ /
tataḥ saṃcūrṇite cāsminmuktābhasma
dviśāṅakam // VRrs_13.30 // § 4691

maricaṃ pañca śāṇeyaṃ kṣiptvā
saṃmardya yatnataḥ /
ramye karaṇḍake kṣiptvā sthāpayet
tadanantaram // VRrs_13.31 // § 4693

so +ayaṃ ratnakaraṇḍako rasavaro
madhvājyasamkrāmaṇo
hanyācchvāsagadaṃ jvaram
grahaṅikāṃ kāsaṃ ca hidhmāmayam
/

śūlaṃ śoṣamahodaram bahuvidham
kuṣṭham ca hanyād gadān balyo
vṛṣyakaraḥ pradīpanatamaḥ
svasthocito vegavān // VRrs_13.32
// § 4695

śuddhasūtasya bhāgaikaṃ bhāgaikaṃ
śuddhagandhakam /
bhāgatrayaṃ mṛtaṃ tāmraṃ maricaṃ
pañcabhāgikam // VRrs_13.33
// § 4697

5

mṛtābhṛasya caturbhāgaṃ bhāgamekaṃ
 viṣaṃ kṣipet /
 bhūtāṅkuśasya bhāgaikaṃ sarvaṃ
 cāmlena mardayet // VRrs_13.34
 //§ 4699

5 yāmaṃ bhūtāṅkuśo nāma māṣaikaṃ
 vātakāsajit /
 anupānaṃ
 lihetkṣaudrairvibhītakaphalatvacah /
 pittakāsāruciśvāsakṣayakāsāṃśca
 nāśayet // VRrs_13.35 //§ 4702

rasabhasma viṣaṃ tulyaṃ gandhakaṃ
 dviguṇaṃ matam /
 bolatālakavāhlīkakarkoṭīmākṣikaṃ niśā
 // VRrs_13.36 //§ 4704

kaṇṭakārī
 yavakṣāralāṅgalīkṣārasaindhavam /
 madhūkasāraṃ saṃcūrṇya saptāhaṃ
 cādrakadravaiḥ // VRrs_13.37
 //§ 4706

10 guṭikāṃ badarākārāṃ
 śleṣmakāsāpanuttaye /
 bhakṣayed bolabaddho +ayaṃ rasaḥ
 saśvāsapāṇḍujit // VRrs_13.38
 //§ 4708

rasagandhakupippalyo
haritakyakṣavāsakam /
ṣaḍuttaragaṇaṃ cūrṇaṃ
babbulakvāthabhāvitam //
VRrs_13.39 //§ 4710

ekaviṃśativārāṇi śoṣayitvā vicūrṇayet /
bhakṣayenmadhunā hanti kāsam
agniraso hy ayam // VRrs_13.40
//§ 4712

trikaṭu triphalā cailā
jātīphalalavaṃgakam /
eteṣāṃ samabhāgānāṃ samaḥ
pūrvaraso bhavet // VRrs_13.41
//§ 4714

5

sampūryāloḍayet kṣaudre bhakṣyo
niṣkadvayaṃ dvayam /
svayam agniraso nāmnā
kṣayakāsanikṛntanaḥ // VRrs_13.42
//§ 4716

bhr̥ṅgarājasya pattrāṇi madhunā
cūrṇitāni hi /
golakaṃ dhārayedvaktre
kāsaviṣṭambhaśāntaye // VRrs_13.43
//§ 4718

10

arkairañḍasya pattrāṇāṃ rasam pītvā ca
kāsajit // VRrs_13.44 // § 4719

dantīmūlasya dhūmaṃ vā nirguṇḍyā vā
pibejjayet // VRrs_13.45 // § 4720

indravāruṇikāmūlaṃ bhṛṅgīkr̥ṣṇātilaiḥ
saha /

bhakṣayet kṣayakāsārto niṣkamātraṃ
praśāntaye // VRrs_13.46 // § 4722

5

śleṣmoparuddhamanaḥ pavano
+atiduṣṭaḥ saṃdūṣayannanu
jalānavahās ca nāḍiḥ /
āmāśayodbhavam imaṃ vidadhāty
urasthaḥ śvāsam ca vakragamano hi
śarīrabhājām // VRrs_13.47 // § 4724

indravāruṇikāmūlaṃ devadāru
kaṭutrayam /
śarkarāsahitaṃ khāded
ūrdhvaśvāsapraśāntaye //
VRrs_13.48 // § 4726

10

sūtārdham gandhakaṃ mardyaṃ
yāmaikaṃ kanyakādravaiḥ /
dvayoḥ samaṃ tāmrapattraṃ
pūrvakalkena melayet // VRrs_13.49
// § 4728

dinaikaṃ haṇḍikāyantre pakvamādāya
cūrṇayet /
sūryāvartaraso hy eṣa dviguñjaḥ śvāsajit
bhavet // VRrs_13.50 // § 4730

sūtaḥ ṣoḍaśa tatsamo
dinakarastasyārdhabhāgo baliḥ
sindhustasya samah
susūkṣmamṛditaḥ ṣaṭ pippalī
cūrṇitaḥ /
jambīrasvarasena marditam idaṃ
taptaṃ supakvaṃ bhavet
kāsaśvāsasagulmaśūlajaṭharam
pāṇḍuṃ lihannāśayet // VRrs_13.51
// § 4732

sādhāraṇaṃ tu vaṭakaṃ vakṣyāmi śrṇu 5
tattvataḥ /
pāraḍaṃ gandhakaṃ caiva palamekaṃ
pṛthak pṛthak // VRrs_13.52 // § 4734

palatrayaṃ trikaṭukaṃ vaṅgam
ekapalaṃ kṣipet /
sarvam ekatra saṃyojya dināni trīṇi
mardayet // VRrs_13.53 // § 4736

gomūtreṇa tathā trīṇi dināni
parimardayet /
akṣapramāṇavaṭakaṃ chāyāśuṣkaṃ tu 10
kārayet // VRrs_13.54 // § 4738

nityamekaṃ tu vaṭakaṃ dināni
 triṃśadeva ca /
 śvāsakāsajvaraharam
 agnimāndyārucipraṇut //
 VRrs_13.55 //§ 4740

rasabhāgo bhavedeko gandhako
 dviguṇo mataḥ /
 tribhāgā pippalī grāhyā caturbhāgā
 harītakī // VRrs_13.56 //§ 4742

5 vibhītaḥ pañcabhāgastu vāsā ṣaḍguṇitā
 bhavet /
 bhārṅgīsaptaguṇā grāhyā sarvaṃ
 cūrṇaṃ prakalpayet // VRrs_13.57
 //§ 4744

babbulakvātham ādāya bhāvayed
 ekaviṃśatiḥ /
 vibhītakapramāṇena madhunā guṭikāṃ
 caret // VRrs_13.58 //§ 4746

10 ekaikāṃ bhakṣayetprātarvaṭī
 saptāmṛtābhidhā /
 śvāsakāsādikaṃ vyādhiṃ
 tatkṣaṇānnāśayed iyam //
 VRrs_13.59 //§ 4748

sūtaṃ śulbaṃ sulohaṃ balim
amṛtayutaṃ tritrikam reṇukābdam
gaṇḍīram kesarāgnim
dviḡuṇaguḍayutaṃ mardayitvā
samastam /
kuryāt kolāsthimātrān suruciravaṭakān
bhakṣayet prāḡdinādau
pathyāsīsarvarogān harati ca nitarām
nīlakaṇṭhābhidhānaḥ // VRrs_13.60
//§ 4750

tāratām rarasapiṣṭikā śilā
gandhatālasamabhāgikam rasaiḥ /
āṭarūṣasurasārdrasambhavair mardaya
prakuru golakam tataḥ //
VRrs_13.61 //§ 4752

mṛtsnayā ca pariveṣṭya golakam 5
yāmayugmam atha bhūdhare pacet /
gandhakena kuru tatsamam tataś
cāṭarūṣakaṭukair vibhāvayet //
VRrs_13.62 //§ 4754

śvāsakāsakarikesarīraso vallayasya
parisevayed budhaḥ // VRrs_13.63
//§ 4755

rasagandhakatām rābhram
kaṇāśuṇṭhyūṣaṇam samam /
bhūtam ekam viṣam caikam sūryaḥ
kāsādināśanaḥ // VRrs_13.64 //§ 4757

gandhakaṃ maricaṃ sājyaṃ
 pibecchvāsakaphāpaham /
 śilā hiṅgu viḍaṅgaṃ ca maricaṃ
 kuṣṭhasaindhavam /
 madhvājyābhyāṃ lihet karṣaṃ
 śvāsakāśakaphāpaham //
 VRrs_13.65 // § 4760

5 vidāhiguruviṣṭambhirūkṣābhiṣyandibhojanaiḥ
 /
 śītapānāśanasthānarajodhūmātapānilaiḥ
 /
 vyāyāmakarmabhārādhvavegāghātāpatarpaṇaiḥ
 /
 hikkā śvāsaśca kāsaśca nṛṇāṃ
 samupajāyate /
 rasagandhakadhānyābhratālatāpyopalaṃ
 kramāt /
 bhāgavṛddhaṃ
 vacākuṣṭhaharidrākṣāraceutrakaiḥ //
 VRrs_13.66 // § 4766

10 sapāṭhā lāṅgalī
 vyoṣasaindhavākṣaviṣaiḥ samam /
 bhāvitaṃ bhṛṅganīreṇa
 hikkāvaisvaryaśca kāsānut //
 VRrs_13.67 // § 4768

pakvatāmre rasaḥ piṣṭo balinā
hidhminām hitaḥ // VRrs_13.68
//§ 4769

cūrṇaṃ pāṭhendravāruṇyorbhāṇḍe
dattvātha kunaṭim /
tatpṛṣṭhe śuddhasūtaṃ ca
kunaṭyaṃśaṃ pradāpayet //
VRrs_13.69 //§ 4771

sūtārdhaṃ kunaṭicūrṇaṃ tasyārdhaṃ
pūrvamūlikā /
cūrṇaṃ dattvā paceccullyā yāmāṣṭa
mṛduvahninā /
śilāpūto raso nāma hanti hikkāṃ
triguñjakaḥ // VRrs_13.70 //§ 4774

mṛtasūtaṃ mṛtaṃ tāmraṃ hiṅgu
puṣkaramūlakam /
saindhavaṃ gandhakaṃ tālaṃ kaṭukaṃ
cūrṇayet samān // VRrs_13.71
//§ 4776

devadālīpunarnavayor
nirguṇḍīmeghanādayoḥ /
tiktakoṣātakīdrāvair dinaikam
mardayed dṛḍham // VRrs_13.72
//§ 4778

māṣamātraṃ lihet kṣaudraiḥ rasaṃ
manthānabhairavam /

kapharogaprasāntyarthaṃ
 nimbakvāthaṃ pibedanu //
 VRrs_13.73 // § 4780

viśvāditrikanirgatadravaniśā
 kīrapriyotthaṃ dalam
 nīlagrīvagalālayaṃ surapates
 tārtīyanetrābhidham /
 vidvatpuñjavatī kṛmipratibhaṭaṃ
 nirguṇḍikāvāriṇā tulyāṃśās
 caṇakapramāṇavaṭikāḥ
 saśvāsakāsaghnikāḥ // VRrs_13.74
 // § 4782

kvāthaṃ rāsnābr̥hatyagnibalādugdhaiś
 ca pāyayet // VRrs_13.75 // § 4783

5 hikvinaṃ pāyayed dhūmaṃ pattraiḥ
 śikhiniśodbhavaiḥ // VRrs_13.76
 // § 4784

karṣaikaṃ gandhakaṃ śuddhaṃ ghr̥taiś
 coṣṇodakaiḥ pibet /
 kaphaṃ hantyaṭha vā kṣaudraiḥ
 pañcavaktrarasah̥ khalu //
 VRrs_13.77 // § 4786

atyuccabhāṣaṇaviśādhyayanābhigātasam̐dūṣaṇaiḥ
 prakupitāḥ pavanādayas tu /

srotaḥsu te svaravaheṣu gatāḥ
pratiṣṭhām hanyuḥ svaram bhavati
cāpi hi ṣaḍvidhaḥ saḥ // VRrs_13.78
//§ 4788

1

rasam dviguṇagandhena mardayitvā
sabhṛṅgakam /
lohapātre ghṛtābhyakte drāvitam
badarāgninā // VRrs_13.79 //§ 4790

ūrdhvādho gomayam dattvā kadalyāḥ
komale dale /
snigdhayā lohadarvyā ca
parpaṭākāratam nayet // VRrs_13.80
//§ 4792

5

lohapātre vinikṣiptā lohaparpaṭikā
bhavet /
tāmrāpātre vinikṣiptā tāmrarpaṭikā
bhavet // VRrs_13.81 //§ 4794

Rasaratnasamuccayaṭikā

parpaṭīrasamāha rasam dviguṇeti // VRrsṬī_13.81 ;1
§ 4795

sabhṛṅgakam bhṛṅgarājarasena mardayitvā 10
taptam drāvitam tadgomayoparisthe kadale sn-
igdhayā lohadarvyā prakṣipyā tadupari kadalīd-

1. parpaṭī :: production

ale nyubje gomayaṃ dattvā karatalādinā nipīḍya
parpaṭākāraṃ kuryāt // VRrsṬī_13.81 ;2 § 4796

kadalīdalasthāne snigdhe lohapatre vinikṣi-
ptā cellohaparpaṭikā bhavet // VRrsṬī_13.81 ;3
§ 4797

athavā tāmrapatre snigdhe vinikṣiptā tāmrap-
arpaṭikā bhavet // VRrsṬī_13.81 ;4 § 4798

rasopari tu kadalīdalādyeva deyam // VRrsṬī_13.81 ;5
§ 4799

10 viṣapādaṃ ca yuñjīta
tatsādhyeṣvāmayeṣu ca /
surasāyā jayantyāś ca
kanyakāṭarūṣakayoḥ // VRrs_13.82
// § 4801

triphalāyā muner bhārṅgyā muṇḍyās
trikaṭucitrayoḥ /
bhṛṅgarājasya vahneśca pratyahaṃ
dravabhāvitam // VRrs_13.83 // § 4803

15 ārdrakasya rasenāpi saptadhā
bhāvayetpunaḥ /
aṅgāraiḥ svedayed īṣat parpaṭarasam
uttamam // VRrs_13.84 // § 4805

guñjāṣṭakaṃ dadītāsya
tāmbūlipattrasamṃyutam /
pippalīdaśakaiḥ kvāthaṃ nirguṇḍyās
cānupāyayet /

svarabhaṅge kaphe śvāse prayojyaḥ
sarvadā rasaḥ // VRrs_13.85 // § 4808

trikaṅtakasya mūlāni śuṅṭhīm
saṃkṣudya nikṣipet /
ajākṣīre sanīrārdham yāvatkṣīram
vipācayet // VRrs_13.86 // § 4810

tatkṣīram pāyayedrātrau sakaṇam
bhojane +api ca /
kūṣmāṇḍam varjayecciñcām vṛntākam 5
karkaṭim api // VRrs_13.87 // § 4812

āranālam ca tailam ca saṃsargam ca
vivarjayet /
māsatrayam ca seveta
kāsaśvāsanivṛttaye // VRrs_13.88
// § 4814

sajīrahiṅgukavyoṣaiḥ śamayed
grahaṇīm rasaḥ /
daśamūlāmbhasā vātajvaram trikaṭunā
kapham // VRrs_13.89 // § 4816

jvaram madhukasāreṇa pañcakolena 10
sarvajam /
yakṣmāṇam madhupippalyā gomūtreṇa
gudāṅkurān // VRrs_13.90 // § 4818

śūlam eraṇḍatailena pāṇḍuśopham
sagugguluḥ /

kuṣṭhāni bhṛṅgabhallātavākucī
 pañcanimbakaiḥ // VRrs_13.91
 //§ 4820

dhattūrabījasamyogānmehonmādavināśinī
 /
 apasmāraṃ nihantyāśu
 vyoṣanimbudalaiḥ saha //
 VRrs_13.92 //§ 4822

5 stanamdhayaśīśūnāṃ tu raso+ayaṃ
 nitarāṃ hitaḥ /
 pathyākṣacūrṇādivaśād vyādhīmś
 cānyān sudustarān // VRrs_13.93
 //§ 4824

sajātīphalaśītodaṃ yojayetparpaṭīrasam
 /
 pittājīrṇe śiraś cāsyā śītatoiyena secayet
 // VRrs_13.94 //§ 4826

10 nasyaṃ niṣṭhīvanaṃ dhūmaṃ tikṣṇaṃ
 vamanarecanam /
 annaṃ rūkṣālpatikṣṇoṣṇaṃ
 kaṭutiktakaṣāyakam /
 cirakālasthitaṃ madyaṃ
 yojayetkapharogīṇe // VRrs_13.95
 //§ 4829

14 Adhyāya 14

agnimāndyaṃ jvaraḥ śaityaṃ vāntiḥ
śonitapūyayoḥ /
sattvahāniśca daurbalyaṃ rājarogasya
lakṣaṇam // VRrs_14.1 // § 4831

rasasya tulyabhāgena hemabhasma
prakalpayet /
tālakaṃ gandhakaṃ tutthaṃ māḥṣikaṃ
rasakaṃ śilām // VRrs_14.2 // § 4833

rasasāmyena yuñjīta tutthaṃ
bhasmīkṛtaṃ nyaset /
vahnau bhasmīkṛtaṃ cetthaṃ
mayūrakasututthakam // VRrs_14.3
// § 4835

5

kiṃciṭ ṭaṅkaṇakaṃ dattvā mārjārasya
viśā yutam /
prathamam puṭayed dadhnā dvitīyaṃ
madhunā saha // VRrs_14.4 // § 4837

tālakaṃ śodhayedagre
kūṣmāṇḍakṣārapācanāt /
taile pacettataḥ samyak cūrṇe vā
pariśodhayet // VRrs_14.5 // § 4839

10

gandhakaṃ śodhayeddugdhe rasakaṃ
naravāriṇā /

mākṣikaṃ sindhusaṃyuktaṃ
 bījapūraraṣe pacet // VRrs_14.6
 //§ 4841

jayantīdravasampiṣṭāṃ śilāṃ tatraiva
 pācayet /
 ekīkr̥tya tataḥ sarvaṃ arkakṣīreṇa
 mardayet // VRrs_14.7 //§ 4843

5 jayantībhr̥ṅgarājābhyāṃ
 vāsāpāṭhākṣānubhiḥ /
 agastilāṅgalībhyāṃ ca pratyekaṃ
 divasaṃ śanaih // VRrs_14.8 //§ 4845

tatastu golakaṃ baddhvā
 pacetpūrvavadāhṛtaḥ /
 cūrṇayitvā tataḥ samyag
 bhāvayedārdrakāmbunā //
 VRrs_14.9 //§ 4847

saptadhā vyoṣaniryāsai raṣaḥ
 kanakasundaraḥ /
 guñjādvayaṃ trayāṃ vāsya
 rājayaḥkṣmāpanuttaye // VRrs_14.10
 //§ 4849

10 madhunā pippalībhiḥca maricairvā
 ghṛtānvitaiḥ /
 lehayedrogiṇaṃ vaidyo
 balāvasthāviśeṣavit // VRrs_14.11
 //§ 4851

jayapālarajobhīrvā śuṅṭhyā
gavyaghṛtāktayā /
dadīta śūline prājño gulmine ca
viśeṣataḥ // VRrs_14.12 // § 4853

kādivarjyaṃ caretpathyam hr̥dyam
balyam ca pūrvavat /
sannipāte
dadītainamārdrakadravasam̐yutam /
guḍūcītriphalākṛvāthaiḥ saṃskṛto
guggulurvaraḥ // VRrs_14.13 // § 4856

1

rasabhasma trayo bhāgā bhāgaikaṃ
hemabhasmakam /
mṛtatāmrasya bhāgaikaṃ
śilāgandhakatālakam // VRrs_14.14
// § 4858

pratibhāgadvayaṃ śuddhamekīkṛtya
vicūrṇayet /
varāṭānpūrayettena ajākṣīreṇa
ṭaṅkaṇam // VRrs_14.15 // § 4860

piṣṭvā tena mukhaṃ ruddhvā
mṛdbhāṇḍe tannirodhayet /
śuddham̐ gajapuṭe
pacyāccūrṇayetsvāṅgaśītaḥ //
VRrs_14.16 // § 4862

10

1. rājamṛgāṅkarasaḥ

raso rājamṛgāṅko+ayaṃ caturguñjah
 kṣayāpahaḥ /
 daśapippalikākṣaudraimaricaikonaviṃśatiḥ
 /
 saghr̥tairdāpayedvaidyo
 rogarājapraśāntaye // VRrs_14.17
 //§ 4865

1

śaṅkhasya valayānniṣkaṃ caturniṣkaṃ
 varāṭakam /
 niṣkārdham nīlatutthasya sarvatulyaṃ
 tu gandhakam // VRrs_14.18 //§ 4867

5

gandhatulyaṃ mṛtaṃ nāgaṃ
 nāgatulyaṃ mṛtaṃ rasam /
 ṭaṅkaṇaṃ rasatulyaṃ syānmardyaṃ
 pācyam mṛgāṅkavat /
 rājayaḥśmahaḥ so+ayaṃ nāmnā
 śaṅkheśvaro mataḥ // VRrs_14.19
 //§ 4870

2

śaṅkhanābhiṃ gavāṃ kṣīraiḥ
 peṣayenniṣkaṣoḍaśa /
 tena mūṣā prakartavyā tanmadhye
 bhasmasūtakam // VRrs_14.20
 //§ 4872

10

-
1. śaṅkheśvararasaḥ
 2. mṛgāṅkapoṭalīrasaḥ

niṣkārdham gandhakātrīṇi cūrṇikṛtya
vinikṣipet /
ruddhvā tadveṣṭayedvastre mṛttikām
lepayedbahiḥ // VRrs_14.21 // § 4874

śoṣyaṃ gajapuṭe pacyānmūṣayā saha
cūrṇayet /
guñjakamanupānena kṣayaṃ hanti
mṛgāṅkavat // VRrs_14.22 // § 4876

1

dviniṣkaṃ bhasma sūtasya niṣkaikaṃ 5
svaṇabhasmakam /
śuddhagandhakaniṣkau dvau
cūrṇayitvā citrakadravaiḥ //
VRrs_14.23 // § 4878

dviyāmānte viśoṣyātha tena pūryā
varāṭikāḥ /
varāṭānmṛṇmaye bhāṇḍe ruddhvā
gajapuṭe pacet // VRrs_14.24 // § 4880

svāṅgaśītaṃ vicūrṇyātha poṭalīm
hemagarbhitām /
mṛgāṅkavaccaturguñjaṃ bhakṣitaṃ 10
rājayaḥkṣmanut // VRrs_14.25 // § 4882

1. hemagarbhapaṭolīrasaḥ

1 svayamagnirasam khādettriniṣkam
rājayaḥśmanut // VRrs_14.26 // § 4883

bhasmasūtābhralohānām śilājatuvīṣam
samam /
guḍūcītriphalākvāthaiḥ saṃskṛtam
gugguḷum tathā // VRrs_14.27
// § 4885

5 mṛtam nepālatāmraṃ ca sūtasthāne
niyojayet /
ekīkr̥tya dviguñjam
tadbhakṣayedrājayaḥśmanut //
VRrs_14.28 // § 4887

pañcāmṛtaraso nāma hyanupānam ca
pūrvavat // VRrs_14.29 // § 4888

2 haretkṣīrājagandhābhyām jayantī vā
kṣayaśpahā // VRrs_14.30 // § 4889

tulyam pāradagandhakaṃ trikaṭukaṃ
tābhyām rajaḥ kambujam taistulyam
ca bhavetkapardabhasitam
syātpāradāṭṭaṅkaṇam /

-
1. pañcāmṛtarasaḥ
 2. kṣayaśāmakarasaḥ

pādāṃśaṃ sakalaiḥ samānamaricaṃ
lihyātkramātsājyakaṃ
yāvanniṣkamitaṃ bhavetpratidinaṃ
māsātkṣayaḥ śāmyati // VRrs_14.31
//§ 4891

1

rasasya bhasmanā hema pādāṃśena
prakalpayet /
gandhakaṃ dviguṇaṃ dattvā
mardayeccitrakāmbunā //
VRrs_14.32 //§ 4893

carācarāsyē sampūrya ṭaṅkaṇena
nirudhya ca /
bhāṇḍe cūrṇapralipte+atha kṣiptvā
rundhīta mṛtsnayā // VRrs_14.33
//§ 4895

5

śoṣayitvā puṭedgarte+aratnimātre
+aparāhṇake /
svāṅgaśītaḥ uddhṛtya cūrṇayitvātha
vinyaset // VRrs_14.34 //§ 4897

eṣa lokeśvaro nāma
puṣṭivīryavivardhanaḥ /
guñjācatuṣṭayaṃ sājyaṃ maricaiśca
samanvitam // VRrs_14.35 //§ 4899

1. lokanātharasah

khādetparamayā bhaktyā lokeśe
 sarvadarśinī /
 aṅgakārśye+agnimāndye ca raso+ayaṃ
 kāśahikkayoḥ // VRrs_14.36 // § 4901

marīcairghṛtasamyuktaiḥ pradātavyo
 dinatrayam /
 lavaṇaṃ varjayettatra sājyaṃ sadadhi
 bhojanam // VRrs_14.37 // § 4903

5 ekaviṃśaddinaṃ yāvanmaricaṃ
 saghṛtaṃ pibet /
 pathyaṃ mṛgāṅkavaddeyaṃ
 śayītottānapādataḥ // VRrs_14.38
 // § 4905

vamane sampravṛtte tu
 guḍūcīdravamāharet /
 madhunā pāyayetsārdhaṃ
 dagdhavrntākamāśayet //
 VRrs_14.39 // § 4907

10 snānaṃ śītalatoyena mūrdhni dhārāṃ
 vinikṣipet /
 jāte śleṣmavikāre tu kadalīphalamāharet
 // VRrs_14.40 // § 4909

bhr̥ṣṭvā tanmaricaiḥ sārdhaṃ
 bhojayecchleṣmanuttaye /

ārdrakaṃ madhumiśraṃ vā
guḍārdrakamatho+api vā //
VRrs_14.41 //§ 4911

bhr̥ṣṭvā kustumbarīmāṣānnistuṣāmścū-
ṇayettataḥ
/
śarkarāghṛtasammiśrāndadītāruciśāntaye
// VRrs_14.42 //§ 4913

bhr̥ṣṭvā kustumbarīm samyag ghr̥te
śarkarayā pibet /
elām maricasaṃyuktām yāvad vāntiḥ 5
praśāmyati // VRrs_14.43 //§ 4915

ajamodaṃ viḍaṅgaṃ ca piṣṭvā takreṇa
pāyayet /
kṛmikopaprasāntyarthaṃ kvāthaṃ
vātaghnamustayoḥ // VRrs_14.44
//§ 4917

saṃskṛtya dugdhikām vahnau vireke ca
prajayet /
iṣadbhr̥ṣṭvā jayācūrṇaṃ madhunā
khādayenniśi // VRrs_14.45 //§ 4919

aṅgatode ghr̥tenāṅgaṃ 10
mardayitvoṣṇavāriṇā /

1
snāpayedrogiṇaṃ vaidyo lokanāthaṃ
rasaṃ smaraṇ // VRrs_14.46 // § 4921

śaṃkhasya valayaṃ niṣkaṃ
caturṇiṣkaṃ varāṭikāḥ /
karṣāṃśaṃ nīlatutthaṃ ca tālaṃ
gandhāśmaṭaṅkaṇaṃ // VRrs_14.47
// § 4923

5
tutthaṃ nāgarasaṃ cārdhaṃ
niṣkāṃśaṃ pūrvavatpuṭet /
varāṭacūrṇaṃ maṇḍūrakalpitālepane
pacet // VRrs_14.48 // § 4925

asyārdhamāśaṃ maricārdhamāśaṃ
tāmbūlavallīrasabhāvitaṃ ca /
tatpatraliptaṃ
madhunāvalihyāddhaiyaṅgavīnena
ghṛtena vāpi // VRrs_14.49 // § 4927

2
nāḍīmārge nirgate cālpaṃ
pathyaṃ bhojyaṃ
lokanāthopadiṣṭaṃ /
yāme yāme caivam ā maṇḍalāntāt
siddhaṃ sadyaḥ śoṣajidvaidyanāthaḥ
// VRrs_14.50 // § 4929

1. vaidyanātharasah
2. lokanātharasah

adhyardhaniṣkau rasatutthabhāgau
pr̥thakpr̥thagghandhakaṭaṅkakarṣam
/
śaṃkhasya karṣam mṛtatāmtrato dvau
varāṭikānām nava sampuṭasthān //
VRrs_14.51 //§ 4931

paktvā pacedarkadaladravārdrān bhūyo
+ardhabhāgena karīṣakāṇām /
asyārdhapādam maricārdhabhāgam
gandhāśmaniṣkam ca ghr̥tena lihyāt
// VRrs_14.52 //§ 4933

aśnīyātpūrvavatpathyam
vāsarāṇyekaviṣṭatiḥ /
lokanātharaso nāmnā
rogarājanikṛntanaḥ // VRrs_14.53
//§ 4935

5

1

ayorajo viṣṭatiniṣkamānam vibhāvitam
bhr̥ṅgarasāḍhakena /
dhattūrabhārṅgitriphalārasārdram
tulyāṃśatāpyam vipacetpuṭeṣu //
VRrs_14.54 //§ 4937

sūtam ca niṣkam samabhāgatuttham
gandhopalau dvau caturo varāṭān /

1. prāṇanātharasah

paktvā puṭāgnau
 samalohacūrṇānpacettathā
 pūrvarasairvimiśrān // VRrs_14.55
 //§ 4939

cūrṇe+asminmaricāḥ sapta
 tutthaṭaṅkaṇayordaśa /
 saṃsr̥jet tat pṛthaṅniṣkān
 prāṇanāthāhvayoditaḥ // VRrs_14.56
 //§ 4941

5
 1
 ardhapādo rasādbhakṣyaḥ
 kevalādrājayakṣmibhiḥ /
 śoṣodarārśograhaṅijvaragulmādyupadrutaiḥ
 // VRrs_14.57 //§ 4943

karṣaṃ kharparasattvasya ṣaṅmāse
 hemni vidrute /
 ṣaṅniṣkasūtaṃ gandhāśmanyāṣṭaniṣke
 praveśitam // VRrs_14.58 //§ 4945

pravālamuktāphalayoścūrṇaṃ
 hemasamāṃśayoḥ /
 kramāddvitricaturniṣkaṃ mṛtāyaḥ
 sīsabhāskaram // VRrs_14.59 //§ 4947

10
 cāṅgeryamlena yāmāṃstrīnmarditaṃ
 cūrṇitaṃ pṛthak /

1. vajraraśaḥ

dvau niṣkau
nīlavaṭakavyomāyaskāntatālakāt //
VRrs_14.60 //§ 4949

aṅkollakaṅguṇībījatutthebhyaś caturah
pṛthak /
aṣṭau ca ṭaṃkaṅakṣārādvarāṭānām ca
viṃśatiḥ // VRrs_14.61 //§ 4951

mahājambīranīrasya prasthadvandvena
peṣayet /
etadaṣṭaśarāvasthaṃ śuddhaṃ 5
khāryāstuṣasya ca // VRrs_14.62
//§ 4953

karīṣabhāre ca pacedatha māṣadvayaṃ
tataḥ /
etāvadgandhakātpādaṃ
maricādbhāvitādapi // VRrs_14.63
//§ 4955

madhunāloḍitaṃ
lihyāttāmbūlipatralēpitaṃ /
gate+asya ghaṭikāmātre pratiyāmaṃ ca
pathyabhuk // VRrs_14.64 //§ 4957

no ceduddīpito vahniḥ 10
kṣaṅāddhātūnpacatyataḥ /
dinaṃekaṃ niṣevyainaṃ
tyājyānyāmaṅḍalaṃ tyajet //
VRrs_14.65 //§ 4959

tataḥ paraṃ yatheṣṭāśī dvādaśābdaṃ
 sukhī bhavet /
 ekamekaṃ dinaṃ bhuktvā varṣe varṣe
 mahārasam // VRrs_14.66 // § 4961

varṣādaḥ ca tyajettyājyaṃ dvādaśābdaṃ
 jarāṃ jayet /
 eṣa vajraraso nāma
 kṣayaparvatabhedanaḥ //
 VRrs_14.67 // § 4963

1

5 niṣkau dvau tutthabhāgasya rasād ekaṃ
 susaṃskṛtāt /
 niṣkaṃ viṣasya dvau tīkṣṇātkarṣāṃśaṃ
 gandhamauktikāt // VRrs_14.68
 // § 4965

agniparṇīharilatābhrṅgārdrasurasārasaiḥ
 /
 marditaṃ lāṅgalīkandapralipte sampuṭe
 pacet // VRrs_14.69 // § 4967

10 ardhapādaṃ ca poṭalyāḥ kākinyau dve
 viṣasya ca /
 lihenmaricacūrṇaṃ ca madhunā
 poṭalīsamam // VRrs_14.70 // § 4969

1. mahāvīrasaḥ

kṣayagrahaṇyatīsāravahnidaurbalyakāsinām
/
pāṇḍugulmavatām śreṣṭho mahāvīro
hito rasaḥ // VRrs_14.71 // § 4971

atisthūlasya
pūyāsṛkkaphānudvamatākṣaye /
na yojayetkṣīrarasānviruddhakramata-
ttvataḥ // VRrs_14.72
// § 4973

1

mātuluṅgasya mūlāni lājacūrṇam 5
sasaindhavam /
pippalīmadhunā yuktaṁ
khādedvāntiprasāntaye //
VRrs_14.73 // § 4975

rajanīśaṅkhapūgaṁ ca niṣkaikaṁ
vāntināśanam /
niṣkārdhaṁ ṭaṅkaṇam vātha
kākamācīdravaiḥ pibet // VRrs_14.74
// § 4977

sugandhām vā pibetkhādet
sarvavāntiprasāntaye /

1. sāmānyopāyaḥ

alaktakarasaṃ kṣaudrai
 raktavāntiharaṃ param //
 VRrs_14.75 //§ 4979

1

yuktaṃ gandhakapiṣṭyāyastālakam
 svarṇamākṣikam /
 yuktyā tadbhasmatāṃ nītaṃ
 tṛṣṇāchardinivāraṇam // VRrs_14.76
 //§ 4981

2

rājāvarto rasaḥ śulbaṃ mākṣikam
 ghṛtapācitam /
 madhvājyaśarkarāyuktaṃ hanti
 sarvānmadātyayān // VRrs_14.77
 //§ 4983

5

rājāvartarasaḥ śulbaṃ sūtagarbhe
 niyojitam /
 yaṣṭīmadhurasairghṛṣṭam ghṛtamadhye
 vipācitam // VRrs_14.78 //§ 4985

madhvājyaśarkarāyuktaṃ hanti
 sarvānmadātyayān // VRrs_14.79
 //§ 4986

3

-
1. tṛṣṇāhararasaḥ
 2. rājāvartarasaḥ
 3. bhairavanāthī pañcāmṛtaparpaṭī

suvarṇaṃ rajataṃ tāmraṃ sattvābhraṃ
kāntalohakam /
kramavṛddhamidaṃ sarvaṃ śāṇeyau
nāgavaṅgakau // VRrs_14.80 // § 4988

drāvayitvaikataḥ sarvaṃ retayitvā
tataścaret /
pṛthakpalamitaṃ gandhaṃ śilālaṃ
vinidhāya ca // VRrs_14.81 // § 4990

sarvaṃ khalle vinikṣipya mardayed 5
amlavargataḥ /
tāpyaṃ nīlāñjanaṃ tālaṃ śilāgandhaṃ
ca cūrṇitaṃ // VRrs_14.82 // § 4992

dattvā dattvā
puṭettāvadyāvadvimśativāarakam /
lohād dviguṇasūtena tato
dviguṇagandhataḥ // VRrs_14.83
// § 4994

vidhāya kajjalīm ślakṣṇām kṣiptvā tām
lohapātrake /
drāvayed badarāṅgārair mṛdubhiścātha 10
nikṣipet // VRrs_14.84 // § 4996

hemādipañcalohānām bhasma cātha
viloḍayet /
atha tatkadalīpatre gomayasthe
vinikṣipet // VRrs_14.85 // § 4998

patreṇānyena samchādya
 kuryādyatnena cippiṭim /
 tasyopari kṣipetsadyo gomayaṃ
 stokameva ca // VRrs_14.86 // § 5000

svataḥ śītaṃ samāhṛtya paṭacūrṇaṃ
 vidhāya ca /
 nikṣipedūrdhvadaṇḍāyāṃ pālikāyāṃ
 tataḥ param // VRrs_14.87 // § 5002

5 pūrvavadbadarāṅgārair mṛdubhir
 drāvayecchanaiḥ /
 tulyālakaśilāgandhaṃ palārdhaṃ
 viṣabhāvitam // VRrs_14.88 // § 5004

pūrvaparpaṭikātulyaṃ tasmādalpaṃ
 muhurmuḥuḥ /
 jārayetpalikāmadhye yathā dahyenna
 parpaṭī // VRrs_14.89 // § 5006

10 paliketi vinirdiṣṭā
 snehakṣepaṇayantrikā /
 jīrṇe tālādike cūrṇe paṭacūrṇaṃ
 vidhīyatām // VRrs_14.90 // § 5008

pūṭikarañjaṣaṭkolavyāghrīsaubhāñjanāṅghribhiḥ
 /
 etaiḥ pañcapalaiḥ kvāthaṃ
 ṣoḍaśāṃśāvaśeṣitam // VRrs_14.91
 // § 5010

tena kvāthena saṃsvedya
śoṣayetsaptadhā hi tām /
viṣatinduphalodbhūtai
rasairnirguṇḍikārasaiḥ //
VRrs_14.92 //§ 5012

vibhāvya palikāmadhye kṣiptvā
badaravahninā /
īṣatprasvedanaṃ kṛtvā
sthāpayedatīyatnataḥ // VRrs_14.93
//§ 5014

uktā bhairavanāthena syāt
pañcāmṛtaparpaṭī /
vyoṣājyasahitā līḍhā guñjābījena
saṃmitā // VRrs_14.94 //§ 5016

5

sarvalakṣaṇasampūrṇaṃ vinihanti
kṣayāmayam /
śvāsaṃ kāsaṃ viṣūcīṃ ca
pramehamudarāmayam //
VRrs_14.95 //§ 5018

arocakaṃ ca duḥsādhyam prasekaṃ
chardihṛdbhavam /
sarvajaṃ gudarogaṃ ca
śūlakuṣṭhānyaśeṣataḥ // VRrs_14.96
//§ 5020

10

vātajvaram ca viḍbandham grahaṇīm
 kaphajāgadān /
 ekadvandvatridošothān rogān anyān
 mahāgadān // VRrs_14.97 // § 5022

agnimāndyam viśeṣeṇa hantīyam
 parpaṭī dhruvam /
 evam samūhya dātavyā rogeṣu
 bhiṣaguttamaiḥ // VRrs_14.98
 // § 5024

5

tattadrogaharair yogais
 tattadrogānupānataḥ /
 kṣayādisarvarogaghñī syāt
 pañcāmṛtaparpaṭī // VRrs_14.99
 // § 5026

tilasarṣapabilvāmlakāravellakusumbhakam
 /
 tyajetpārāvataṃ māṃsam vṛntākaṃ
 kukkuṭaṃ tathā // VRrs_14.100
 // § 5028

15 Adhyāya 15

1

gudasya bahirantarvā jāyante carmakīlakāḥ /

1. athārśaḥ

sarvarogakarāḥ puṃsāmarśāmsīti hi
viśrutāḥ // VRrs_15.1 // § 5030

rudhirasrāviṇasteṣāṃ pittajāḥ
parikīrtitāḥ // VRrs_15.2 // § 5031

vātajā niḥsahotthānā udāvartaṃ
prakurvate // VRrs_15.3 // § 5032

śvayathuṃ śleṣmajāḥ kuryuḥ sarvaṃ
kryustridoṣajāḥ // VRrs_15.4
// § 5033

1

śuddhasūtaṃ palaikaṃ tu dvipalaṃ 5
śuddhagandhakam /
mṛtaṃ tāmraṃ mṛtaṃ lohaṃ pratyekaṃ
tu palatrayam // VRrs_15.5 // § 5035

tryūṣaṇaṃ lāṅgalī dantī pirukaṃ
citrakaṃ tathā /
pratyekaṃ dvipalaṃ yojyaṃ
yavakṣāraṃ ca ṭaṅkaṇam //
VRrs_15.6 // § 5037

ubhau pañcapalau yojyau saindhavaṃ
palapañcakam /
dvātrimśatpalagomūtraṃ snuhīkṣīraṃ 10
ca tatsamam // VRrs_15.7 // § 5039

1. arśaḥkuṭhārarasah

mṛdvagninā pacetsthālyāṃ sarvaṃ
 yāvatsupiṇḍitam /
 māśadvayaṃ sadā khāded raso
 hyarśaḥkuṭhāraḥ /
 takreṇa dāḍimāmbhobhiḥ
 pakvakandena vātha tat //
 VRrs_15.8 //§ 5042

5 mṛtasūtārkaḥemābhraṭikṣṇamuṇḍaṃ
 sagandhakam /
 maṇḍūraṃ māḥṣikaṃ tulyaṃ mardyaṃ
 kanyādravairdinam // VRrs_15.9
 //§ 5044

1 andhamūśāgataṃ pācyāṃ tridinaṃ
 tuṣavahninā /
 cūrṇitaṃ sitayā māśaṃ
 khādetpittārśasāṃ jayet //
 VRrs_15.10 //§ 5046

śuddhaṃ sūtaṃ palaṃ gandhaṃ
 gandhārdhaṃ tālatāpyakam /
 amṛtaṃ rasakaṃ caiva
 tālakārdhavibhāgikam // VRrs_15.11
 //§ 5048

10 eteṣāṃ kajjalīṃ kuryād dṛḍhaṃ
 saṃmardya vāsaram /

1. sarvalokāśrayaraṣaḥ

tridinaṃ mardayeccātha dattvā
nimbujalaṃ khalu // VRrs_15.12
//§ 5050

vaṭīkr̥tya viśoṣyātha kācakupyāṃ
nidhāpayet /
niṣkatulyārkapatreṇa pidhāyāsyam
prayatnataḥ // VRrs_15.13 //§ 5052

sārdhāṃgulamitotsedhaṃ mṛtsnayā
tāṃ vilepya ca /
nato bhāṇḍatr̥tīyāṃśe sikatāparipūr̥ite 5
// VRrs_15.14 //§ 5054

nidhāya sikatāmūrdhni sikatābhiḥ
prapūrayet /
ruddhvāsyam tadadho vahniṃ
jvālayetsārdhavāsaram // VRrs_15.15
//§ 5056

svāṃgaśītalitaṃ kācaghaṭādākṛṣya taṃ
rasam /
paṭacūrṇaṃ vidhāyātha tāmramabhraṃ
paladvayam // VRrs_15.16 //§ 5058

palārdhamamṛtaṃ caiva maricaṃ ca 10
catuṣpalam /
ekīkr̥tya kṣipetsarvaṃ
nārikelakaraṇḍake // VRrs_15.17
//§ 5060

sājyo guñjādvimāno harati rasavaraḥ
 sarvalokāśrayo+ayaṃ vātaśleṣmotth-
 arogāngudajanitagadaṃ
 śoṣapāṇḍvāmayaṃ ca /
 yakṣmāṇaṃ vātaśūlaṃ jvaramapi
 nikhilaṃ vahnimāndyaṃ ca gulmaṃ
 tattadrogaghnaṃyogaiḥ
 sakalagadacayaṃ dīpanaṃ
 tatkṣaṇena // VRrs_15.18 // § 5062

1

arśoghnaṃ vaṭakaṃ vakṣye putrakaṃ
 śṛṇu bhadraka /
 pippalī pippalīmūlavanāsūraṇacitrakaṃ
 // VRrs_15.19 // § 5064

5

māricaṃ kaṇṭakārī ca raktapuṣpī
 samāṃśakā /
 palamekaṃ pṛthak sarvaṃ ślakṣṇaṃ
 dr̥ṣadi peṣayet // VRrs_15.20 // § 5066

gajājapaśumūtreṣu śubhe bhāṇḍe
 vinikṣipet /
 mṛdvagninā pacetsarvaṃ cūrṇaśeṣaṃ
 yathā bhavet // VRrs_15.21 // § 5068

loṇatrayaṃ ca tatraiva palamekaṃ tu
 nikṣipet /

1. arśoghnavāṭaka

akṣapramāṇavaṭakānkuryādevaṃ
pr̥thakpr̥thak // VRrs_15.22 // § 5070

triṃśaddināni matimānarśoghaṃ
dīpanaṃ param /
ghṛtatakrasamāyuktaṃ bhojanaṃ
saṃpradāpayet // VRrs_15.23
// § 5072

1

gandhakaṃ tāratāmraṃ ca kṛtvā
caikatra piṣṭikāṃ /
tatsamaṃ cābhraṃ tīkṣṇaṃ
gandhakātpañcamāṃśakam //
VRrs_15.24 // § 5074

5

viṣaṃ ca ṣoḍaśāṃśena dvau bhāgau
sūtakasya ca /
ekīkṛtya prayatnena
jambīradravamarditam //
VRrs_15.25 // § 5076

bhājane mṛṇmaye sthāpya varākvāthena
bhāvayet /
daśamūlaśatāvaryoḥ kvāthe pācyah
krameṇa hi // VRrs_15.26 // § 5078

athottārya prayatnena vaṭikāṃ kārayed
budhaḥ /

10

1. arśoghñī vaṭikā

1 guñjātrayapramāṇena hanti śūlaṃ
gudāṅkuram // VRrs_15.27 // § 5080

varanāgaṃ tathā vyomasattvaṃ śulbaṃ
ca tīkṣṇakam /
sarvamekatra vidrāvya kṣiptvālaṃ
cālpamalpakam // VRrs_15.28
// § 5082

5 cālayedaniśaṃ yāvattālakam triguṇaṃ
khalu /
tatastena vimardyātha piṣṭiṃ
kuryādrasena tu // VRrs_15.29
// § 5084

tato bhallātakīvrkṣamūlāntasthām
khanecca tām /
māsādākrṣya tām piṣṭiṃ gavyadugdhe
vinikṣipet // VRrs_15.30 // § 5086

tato bhallātakītailaṃ hr̥taṃ
pātālayanrataḥ /
āyase bhājane snigdhe piṣṭikām tām
niveśya ca // VRrs_15.31 // § 5088

10 prasthamātraṃ hi tattailaṃ jārayed
atiyatnataḥ /

1. mūlakuṭhārasaḥ

tattailabhāvitaigandhaiḥ puṭitvā
bhasmatām vrajet // VRrs_15.32
//§ 5090

tataḥ kārtikamāsothakoraṃṭadalajai
rasaiḥ /
rasaṃ saṃmardya saṃmardya gharṃ
saṃsthāpya mārayet // VRrs_15.33
//§ 5092

tadbhasma melayetpūrvabhasmanā
samabhāgikam /
vanasūraṇanirguṇḍīmahārāṣṭrībhakaṇṭikā
// VRrs_15.34 //§ 5094

vajravallī śikhī caiṣaṃ rasaiḥ piṣṭvā
viśoṣayet /
trivāraṃ mārkaḍādrāvairādrāvayitvā
viśoṣayet /
cūrṇīkr̥tya prayatnena
kṣipetkācakaṇḍake // VRrs_15.35
//§ 5097

so+ayaṃ mūlakuṭhārako rasavaro
dīpyāgnivellottamāsaṃyuktaḥ
sagr̥h̥taśca vallatulitaḥ saṃsevito
nāśayet /
arśaṃsyānananāsikākṣigudajānyatyugrapīḍāni
ca plīhānaṃ grahaṇīm ca
gulmayakṛtau māndyaṃ ca
kuṣṭhāmayān // VRrs_15.36 //§ 5099

rasagrastasamudgīrṇagandhakasya
 palatrayam /
 mṛtasūtābhṛatāmṛāyaḥ karṣaṃ karṣaṃ
 pṛthak pṛthak // VRrs_15.37 // § 5101

palaṃ hiṅgulacūrṇasya māḥṣikasya
 palatrayam /
 palaṃ kampillakasyāpi
 viṣasyārdhapalaṃ tathā //
 VRrs_15.38 // § 5103

5 saptāhaṃ mardayetsarvaṃ dattvā
 cūrṇodakaṃ muhuḥ /
 tatastadgolakaṃ kṛtvā saptāhaṃ cātape
 kṣipet // VRrs_15.39 // § 5105

guḍacūrṇaṃ śilācūrṇaṃ
 limpedaṅgulikāghanam /
 tripalaṃ gandhakaṃ dattvā krauñcyām
 atha ca golakam // VRrs_15.40
 // § 5107

10 golakasyopariṣṭācca
 kṣipettālapalatrayam /
 samrudhyātiprayatnena
 dadyādgajapuṭaṃ khalu //
 VRrs_15.41 // § 5109

svāṅgaśītalāmāhṛtya golakaṃ lepanaiḥ
 saha /

vicūrṇya saptavāraṃ hi
viṣatinduphalodbhavaiḥ //
VRrs_15.42 //§ 5111

dravairathātape śuṣkaṃ kṣipedramye
karaṇḍake /
triṃśadaṃśena vaikrāntabhasma
tasminvinikṣipet // VRrs_15.43
//§ 5113

ayaṃ hi nandīśvarasampradiṣṭo raso
viśiṣṭaḥ khalu rogahantā /
niḥśeṣarogeṣvahatapatāpo
mahodayapratyayasāranāmā //
VRrs_15.44 //§ 5115

5

hanyātsarvagudāmayānkṣayagadaṃ
kuṣṭhaṃ ca mandāgnitāṃ
śūlādhmānagadaṃ kaphaṃ
śvasanatām unmādakāpasmṛtī /
sarvā vātarujo mahājvaragadān
nānāprakārāṃstathā
vātaśleṣmabhavaṃ mahāmayacayaṃ
duṣṭagrahaṇyāmayam // VRrs_15.45
//§ 5117

1

syādrasaṃ dhautamākṣīkaṃ
kāntābhraṃ nāgahāṭakam /

1. kanakasundararasaḥ

pṛthvībhaṭena saṃtulyaṃ sarvatulyaṃ
ca gandhakam // VRrs_15.46 // § 5119

dattvā vidyādhare yantra
puṭedāraṇyakotpalaiḥ /
svāṅgaśītaḥ uddhṛtya tryūṣaṇena
vimiśrayet // VRrs_15.47 // § 5121

5 arśovyādḥau kaṭīśūle cakṣuḥśūle ca
dāruṇe /
sannipāte kṣaye kāse śvāse mandānale
jvare // VRrs_15.48 // § 5123

karnaśūle śiraḥśūle dantaśūle prayojayet
/
pīnase plīhni hṛcchūle granthivāte ca
dāruṇe // VRrs_15.49 // § 5125

ekāṅge vā dhanurvāte kampavāte ca
mūrchte /
jvarāṃśca viṣamān sarvānhanti
rogānanekadhā // VRrs_15.50
// § 5127

10 sevitaḥ pathyayogena rasaḥ
kanakasundaraḥ /
guñjāmātraṃ dadītāsyā
yathāyuktānupānataḥ // VRrs_15.51
// § 5129

ghṛtena saṃyuto vāte madhunā paittike
jvare /
pippalyā ślaiṣmike deyaḥ pittodbhūte
sacandanah // VRrs_15.52 // § 5131

takreṇa śleṣmavātotthe vātapitte
ghṛtānvitaḥ /
śleṣmapitte cārdrakeṇa nirguṇḍyā
sānnipātike // VRrs_15.53 // § 5133

phalatrayeṇa śūleṣu viṣameṣu 5
jvareṣvapi /
ārdrakeṇātha vā dadyādvahnimāndye
viṣeṣataḥ // VRrs_15.54 // § 5135

abhiṣyande śiraḥśūle
gāyatrībolasaṃyutam /
pakṣimāṃsasamāyuktaṃ kaphavāte ca
mūrchite // VRrs_15.55 // § 5137

ekāṅge ca dhanurvāte kṣīrayuktaṃ ca
pīnase /
pāṇḍuroge kṣaye kāse maricājyaiśca 10
kāmale // VRrs_15.56 // § 5139

ajamodāviḍaṅgaiśca
nābhiśūle+agnimāndyajit /
rūkṣajvare+arucāu deyaḥ
kadalīphalasaṃyutaḥ /

bolenārdhakaṭīśūle bhāṣitaṃ
nāgabodhinā // VRrs_15.57 // § 5142

1

nāgaṃ pāradagandhakaṃ trilavaṇaṃ
vāyarkajaṃ melayed ekaikaṃ ca
palaṃ palaṃ trayamataḥ pañca
kramānmardayet /
sarvaṃ taddivasatrayaṃ tadanu
taddattvā puṭaṃ bhāvanāḥ
kuryātsatriphalāgnivetasarasaiḥ
pañcādhikā viṃśatiḥ // VRrs_15.58
// § 5144

pañcaitat kramaśastato guḍabhavair
datto+asya vallo jalair
hantyarśāṃsyakhilāni
sūraṇaghṛtaistasyānnaṃ asminhitam
/

5

arkeśaḥ parivarjyatāmiti muniḥ
śrīvāsudevo+avadat
kūṣmāṇḍīphalamāṣapāyasam
ativyāyāmam arkātapam //
VRrs_15.59 // § 5146

2

rasendrahemārkaḍīphalagolasurāyasa-
lohamalābhragandhāḥ
/

1. arkeśaḥ

2. tīkṣṇamukharasaḥ

tāpyaṃ ca kanyārasamardito+ayaṃ
pakvaḥ puṭe tīkṣṇamukho+arśasāṃ
syāt // VRrs_15.60 // § 5148

1

śreṣṭhā dantyaṅgiyugmatrikaṭukahalin-
īpīlukumbhaṃ vipakvaṃ prasthe
mūtrasya sasnukpayasi rasapalaṃ
dve pale gandhakasya /
lohasya trīṇi tāmratkuḍavamatha
rajaḥkṣārayoścāpi pañca kṣiptvā
sthālyāṃ pacettu jvalati
dahanataścūrṇam arśaḥkuṭhāraḥ //
VRrs_15.61 // § 5150

2

vajrakṣṇābhrajaṃ sattvaṃ śodhitam
kācaṭaṅkaṇam /
retayitvā rajaḥkṛtvā bharjayitvā ghr̥tena 5
tat // VRrs_15.62 // § 5152

aṣṭāṃśasasyakopetaṃ puṭedvāratrayaṃ
tataḥ /
trivāraṃ nṛpavartena
luṅgasvarasayoginā // VRrs_15.63
// § 5154

caturvāraṃ ca
varṣābhūvāsāmatsyākṣikārasaiḥ /

1. arśaḥkuṭhārasaḥ
2. trailokyatilakarasāḥ

guggulutriphalākṛvāthaistriṃśadvārāṇi
yatnataḥ // VRrs_15.64 // § 5156

tulyāṃśarasagandhotthakajjalyāṣṭāṃśabhāgayā
/
puṭetpañcāśataṃ vārānmardayecca puṭe
puṭe // VRrs_15.65 // § 5158

śodhitam retitam kāntasatvam ca
ghṛtamarditam /
5 puṭedaṣṭāṃśadaradaiḥ saṃyuktam
lakucāmbunā // VRrs_15.66 // § 5160

daśavāram tathā samyak tāram
śuddham manohvayā /
tathā viṃśativārāṇi balinā
mīnadr̥grasaiḥ // VRrs_15.67 // § 5162

daśavārāṇi tāpyena kṛṣṇagoghṛtayoginā
/
ubhayaṃ samabhāgam tat
puṭennirguṃḍikārasaiḥ //
VRrs_15.68 // § 5164

10 rasagandhotthakajjalyā daśavāram
puṭetpunah /
tasminnaṣṭāṃśabhāgena
kṣipedvaikrāntabhasmakam //
VRrs_15.69 // § 5166

rājāvartakalāṃśena samabhāgena
parpaṭī /
tatsarvaṃ parimardyaṭha
bhāvayitvārdrakāmbunā //
VRrs_15.70 //§ 5168

guḍūcyāḥ svarasenāpi
bhūkadambarasena vā /
bhṛṅgarājarasenāpi citramūlarasena ca
// VRrs_15.71 //§ 5170

vyoṣagañjākinīkandair bhūyo
+apyārdradraveṇa ca /
paṭacūrṇamataḥ kṛtvā
kṣipeccuddhakaraṇḍake //
VRrs_15.72 //§ 5172

5

trailokyatilakaḥ so+ayaṃ khyātaḥ
sarvarasottamaḥ /
sarvavyādhiharaḥ śrīmāñchambhunā
parikīrtitaḥ // VRrs_15.73 //§ 5174

udāvartaṃ ca viḍbandhaṃ vyathāṃ ca
jaṭharodbhavām /
lohalaṃ mandabuddhitvaṃ śūlitvamapi
vandhyatām // VRrs_15.74 //§ 5176

10

sūtirogān aśeṣāṃśca sūlaṃ nānāvidhaṃ
tathā /
pariṇāmākhyāśūlaṃ ca tathā bhindyāt
samutkaṭam // VRrs_15.75 //§ 5178

raktagulmaṃ ca nārīṇāṃ rajaḥśūlaṃ ca
 duḥsaham /
 anupānaṃ ca pathyaṃ ca
 tattadrogānurūpataḥ // VRrs_15.76
 //§ 5180

1

vacāhiṅguviḍaṅgāni saindhavaṃ
 jīranāgaram /
 maricaṃ pippalī kuṣṭhaṃ pathyā
 vahnyajamodakam // VRrs_15.77
 //§ 5182

5

kramottaraguṇaṃ cūrṇaṃ sarveṣāṃ
 dviḡuṇaṃ guḍam /
 karṣaṃ coṣṇajalenānupibedvātārśasāṃ
 jaye // VRrs_15.78 //§ 5184

mṛtaṃ lohaṃ cendrayavaṃ
 śuṅṭhībhallācitrakam /
 bilvamajjāviḍaṅgāni pathyā tulyaṃ
 vicūrṇayet // VRrs_15.79 //§ 5186

10

sarvatulyaṃ guḍaṃ yojyaṃ karṣaṃ
 bhuktvārśasāṃ jayet /
 śleṣmārśasāṃ praśāntyartham
 deyamānandabhairavam /

1. sāmānyopacāraḥ

mṛtatāmreṇa santulyaṃ deyaṃ
guñjātrayaṃ hi tat // VRrs_15.80
//§ 5189

kusumbhamṛdupatrāṇi kāñjikenaiwa
pācayet /
śākavadbhakṣayennityamarśorogaprasāntaye
// VRrs_15.81 //§ 5191

1

devadālyāśca bījāni saindhavena
sucūrṇitaḥ /
āranālena lepo+ayaṃ
mūlaroganikṛntanaḥ // VRrs_15.82
//§ 5193

5

kāñcanīkusumaṃ cūrṇaṃ
śaṅkhacūrṇaṃ manaḥśilām /
gajapippalikātoyairlepo
hyarśaḥkuṭhārakaḥ // VRrs_15.83
//§ 5195

devadālyāḥ kaṣāyeṇa hyarśoghnaṃ
śaucamācaret /
gudaniḥsaraṇaṃ cāpi śāntimāyāti
nānyathā // VRrs_15.84 //§ 5197

āranālena sampiṣṭā sabījā kaṭutumbikā
/

10

1. sāmānyalepaḥ

saguḍā hanti lepena durnāmāni
samūlataḥ // VRrs_15.85 // § 5199

pīlutailena saṃliptā vartikā
gudamadhyagā /
ghātayatyarśasām śīghraṃ sakalām
vedanām tathā // VRrs_15.86 // § 5201

5 arkakṣīraṃ snuhīkāṃḍaṃ
kaṭulāvupatrakam /
karaṃjaṃ chāgamūtreṇa lepaḥ
srāvyarśasām hitaḥ // VRrs_15.87
// § 5203

śigrumūlārkaḥ patrairlepanaṃ
hitamarśasām // VRrs_15.88 // § 5204

16 Adhyāya 16

rūkṣaiḥ kodravajīrṇamudgacaṇakaiḥ
kruddho+anilo+adho vahan ruddhvā
vartma malaṃ viśoṣya kurute
viṇmūtrasaṃgaṃ tataḥ /
hr̥tpr̥ṣṭhodaravastimastakarujah
saśvāsakāsaṃ jvaraṃ
gacchannūrdhvamasau hi nūnam
aniśaṃ kopādudāvartayet //
VRrs_16.1 // § 5206

kaṃkuṣṭhahiṃgusiṃdhūtthatrivṛddamṭivacābhayāḥ
/
citrakasya tu mūlaṃ ca kalkīkr̥tya paced
ghṛtam // VRrs_16.2 // § 5208

caturguṇe gavāṃ kṣīre yuktaṃ
snukṣīramātrayā /
udāvartodarān hanti pānena sarvadā //
VRrs_16.3 // § 5210

1

atyambupānatilapiṣṭavirūḍharūkṣaśu-
ṣkāmiṣādhyāśanabaddhamalagrahā-
dyaiḥ

5

/
kruddho+anilo +atisaraṇāya ca
kalpate+agniṃ hatvā malaṃ
śithilayannapi toyadhātūn //
VRrs_16.4 // § 5212

2

suślakṣṇatīkṣṇacūrṇaṃ tu
rasendrasamabhāgikam /
kāṃcanārarasairghṛṣṭaṃ
sarvātīsāranāśanam // VRrs_16.5
// § 5214

piṣṭaḥ samena tīkṣṇena
kāñcanārāṃbumarditaḥ /

-
1. atisāraḥ
 2. dardurarasāḥ

puṭapakvo+atisāraghnaḥ sūto+ayaṃ
dardurāhvayaḥ // VRrs_16.6 // § 5216

hiṃgulaṃ vatsanābhaṃ ca maricaṃ
ṭaṃkaṇaṃ kaṇā /
mardayetsamabhāgaṃ ca raso
hyānandabhairavaḥ // VRrs_16.7
// § 5218

5 guṃjaikāṃ vārdhaguñjāṃ vā balam
jñātvā pradāpayet /
madhunā lehayeccānu kuṭajasya phalaṃ
tvacam // VRrs_16.8 // § 5220

1 cūrṇitaṃ karṣamātraṃ tu
tridoṣothhātisārajit /
dadhyannaṃ dāpayetpathyaṃ
gavājyaṃ takrameva vā /
pipāsāyāṃ jalaṃ śītaṃ vijayā ca hitā niśi
// VRrs_16.9 // § 5223

10 pṛthakpalikagaṃdhāśmasūtasamjātakajjalīm
/
pradrāvya nikṣipedvyoma palaikaṃ
gatacandrikam // VRrs_16.10 // § 5225

kāṣṭhenāloḍya tatsarvaṃ
kṣipetkuṭajapatrake /

1. sudhāsārasaḥ

punaḥ saṃcūrṇya yatnena bhāvayet
tadanantaram // VRrs_16.11 // § 5227

bālatinduphaladrāvaiḥ
kṣīrairaudumbarais tathā /
aralutvagrāsaiścāpi
dugdhinīsvarasaistathā //
VRrs_16.12 // § 5229

puṭapakvasya bālasya dāḍimasya rasaiḥ
śubhaiḥ /
kṛṣṇakāambojikāmūlarasaiḥ
kuṭajavalkajaiḥ // VRrs_16.13 // § 5231

5

tulyāṃśaviśvagāṃdhārīcūrṇam
dvipalikam kṣipet /
mustāvatsakadīpyāgnimocasāram
sajīrakam // VRrs_16.14 // § 5233

vatsanābham ca karṣāṃsam pratyekam
tatra nikṣipet /
vicūrṇya bhāvayedbhūyaḥ
śuṅṭhīkvāthena saptadhā //
VRrs_16.15 // § 5235

ittham siddho rasaḥ piṣṭaḥ karaṇḍe
viniveśayet /
sudhāsāra iti khyātaḥ
sudhārasasamadyutiḥ // VRrs_16.16
// § 5237

10

dīpanaḥ pācano grāhī hr̥dyo
 rucikarastathā /
 doṣatrayātisāraṃ ca durjayaṃ
 bheṣajāntaraiḥ // VRrs_16.17 // § 5239

āmaṃ caivamāraktaṃ ca jvarātisāram
 eva ca /
 sātisārāṃ viṣūcīm ca pratibadhnāti
 tatkṣaṇāt /
 5 mānyamānavyatikrāntiriva
 puṇyaphalodayam // VRrs_16.18
 // § 5242

1

piṣṭaviśvābdakalkena vidhāya khalu
 cakrikām /
 nikṣipet svedanīyantre
 paktvārdhaghaṭikāvadhī //
 VRrs_16.19 // § 5244

ākṛṣya tajjalairvaṃ
 saṃpramardiyāhared rasam /
 sudhāsārarasam tatra kṣiptvā
 dhānyakasaṃmitam // VRrs_16.20
 // § 5246

10

pūrvoditeṣu rogeṣu pradadīta
 bhiṣagvaraḥ /

 1. rasottamaḥ

gotakreṇātha dadhnā vā pathyaṃ
deyaṃ hitaṃ mitaṃ // VRrs_16.21
//§ 5248

bālarambhāphalaṃ gurvīphalaṃ
bilvaphalaṃ tathā /
āmrapeśī ca madhukaṃ vṛntākaṃ ca
praśasyate // VRrs_16.22 //§ 5250

sarvātisāraṃ grahaṇīm ca hikkāṃ
mandāgnim ānāhamarocakaṃ ca /
nihanti sadyo vihitāmapāke 5
dvitriprayogaṇa rasottamo+ayam //
VRrs_16.23 //§ 5252

sāmbusthālīmukhābaddhe vastre
pākyam nidhāya ca /
pidhāya pacyate yatra svedanīyantram
ucyate // VRrs_16.24 //§ 5254

1

dvau bhāgau gaṃdhakasyāṣṭau
śamkhacūrṇasya yojayet /
ekameva rasasyāṃśamarkakṣīreṇa
mardayet // VRrs_16.25 //§ 5256

citrakasya draveṇaivaṃ śoṣayitvā punaḥ 10
punaḥ /
ekīkṛtya rasenātha kṣāraṃ dattvā
tadardhakam // VRrs_16.26 //§ 5258

1. lokeśvararasaḥ

arkakṣīreṇa kurvīta golakānatha śoṣayet
/
nirudhya cūrṇalipte+atha bhāṇḍe
dadyātputaṃ tataḥ // VRrs_16.27
//§ 5260

lokeśvararaso hyeṣa
grahaṇīrogakṛntanaḥ /
guñjācatuṣṭayam cāsyā
marīcājyasamanvitam /
5 dadīta dadhibhaktam ca pathyam
lokeśvare tathā // VRrs_16.28 //§ 5263

1

mṛtapāradabhāgaikam catvāraḥ
śuddhagamdhakāt /
yāmaṃ ca mardayetkhalle tena pūrvā
varātakāḥ // VRrs_16.29 //§ 5265

ṭaṅkaṇam tu gavāṃ kṣīraiḥ piṣṭvā tena
mukham lipet /
varāṭānām prayatnena ruddhvā bhāṇḍe
puṭe pacet // VRrs_16.30 //§ 5267

10

svāṅgaśītam samuddhṛtya tataścūrṇya
varātakāḥ /
lokanātharaso nāmnā
kṣaudrairguñjācatuṣṭayam //
VRrs_16.31 //§ 5269

1. lokanātharasaḥ

nāgarātiviṣāmustādevadāruvacānvitam
/
kaṣāyamanupānaṃ
syādvātātīsāranāśanaḥ // VRrs_16.32
//§ 5271

nāgabhasmarasavyomagandhair
ardhapalonmitaiḥ /
kurvīta kajjalīṃ ślakṣṇāṃ
prakṣipettadanantaram //
VRrs_16.33 //§ 5273

dvipalonmitarālāyāṃ drutāyāṃ 5
parimiśritām /
bhṛṣṭair yakṣākṣasiṃdhūtthavacāvyoṣa-
dvijīrakaiḥ // VRrs_16.34
//§ 5275

sapathyāvijayādīpyais tulyāṃśair
avacūrṇitaiḥ /
melayetprāktanāṃ kalkaṃ
bhāvayettadanantaram //
VRrs_16.35 //§ 5277

mahāniṃbatvacāsāraiḥ
kāṃbojīmūlajadravaiḥ /
rasair nāgabalāyāśca guḍūcyāśca tridhā 10
tridhā /

tataśca guṭikāḥ kāryā
 badarāsthipramāṇataḥ // VRrs_16.36
 //§ 5280

hanyādeva hi nāgasundararaso
 vallonmitaḥ sevitaḥ /
 nānātīsaraṇāmayaṃ
 gudaparibhramśaṃ tathā biṃbiśim
 // VRrs_16.37 //§ 5282

1

ṣaṇṇiṣkaṃ tilatailasya niṣkaṃ
 jambīrajaṃ rasam /
 lavaṇaṃ pañcaguñjaṃ ca aṃgulyā
 mardayed dṛḍham /
 āmavātārtasāraghnaṃ lihetpathyaṃ ca
 pūrvavat // VRrs_16.38 //§ 5285

5

2

malaṃ saṃgrhya saṃgrhya kadācid
 atirecayet /
 aruciḥ śvayathur māndyaṃ
 grahaṇīrogalakṣaṇaṃ // VRrs_16.39
 //§ 5287

3

mṛtasūtābhraḥkaṃ gandhaṃ yavaḥśāraṃ
 saṭaṅkaṇaṃ /

-
1. ṣaṇṇiṣkatalam
 2. saṃgrahaṇī
 3. vajrakapāṭarasaḥ

vacā jayā samam sarvam jayanti
bhṛṅgajadravaiḥ // VRrs_16.40
//§ 5289

sajambīraistryaham mardyam
śoṣayettam ca golakam /
mandavahnau śanaiḥ svedyam
yāmārdham lauhapātrake //
VRrs_16.41 //§ 5291

rasasāmye pratiniśā deyā
mocarasastathā /
bhāvayedvijayādrāvaiḥ śoṣyam
peṣyamca saptadhā /
raso vajrakapāto+ayam nişkārdham
madhunā lihet // VRrs_16.42 //§ 5294

1

dagdhām kapardikām piṣṭvā tryūṣaṇam
taṅkaṇam viṣam /
gandhakaṃ śuddhasūtam ca tulyam
jambīrajair dravaiḥ // VRrs_16.43
//§ 5296

mardayedbhakṣayenmāṣam maricājyam
lihedanu /
nihanti grahaṅīrogam pathyam
takraudanam hitam // VRrs_16.44
//§ 5298

5

10

1. agnikumārarasah

hiṅgulaṃ maricaṃ gandhaṃ pippalī
 taṅkaṇaṃ viṣaṃ /
 kanakasya ca bījāni samāṃśaṃ
 vijayādravaiḥ // VRrs_16.45 // § 5300

mardayedyaṃamātraṃ tu caṇamātraṃ
 vaṭīkṛtaṃ /
 bhakṣayed grahaṇīm hanti rasaḥ
 kanakasundaraḥ // VRrs_16.46
 // § 5302

5 agnimāndyaṃ jvaraṃ tīvramatisāraṃ ca
 nāśayet /
 dadhyannaṃ dāpayetpathyaṃ
 gavyājamaṃ takrameva vā //
 VRrs_16.47 // § 5304

1

rasābhragandhāḥ kramavṛddhabhāgā
 jayārasena tridinaṃ vimardyaḥ /
 gadyāṇakārdhaṃ madhunā sametaṃ
 dadīta pathyaṃ dadhibhaktakaṃ ca
 // VRrs_16.48 // § 5306

10 hiṅgulasthitamaheśvarabījaṃ
 pātayantravidhinā haraṇīyaṃ /
 gaṃdhaṭaṃkaṇamṛtābhrakatulyaṃ
 kokilākṣaṃ atha cāyasakhalle //
 VRrs_16.49 // § 5308

1. grahaṇīhararasaḥ

mardanīyam abhidhāraṇayukte
dhūmahīnadahanopari saṁsthe /
yāvadeṣa jalaśoṣaṇadakṣo
jīrakārdrakayutena sa vallaḥ //
VRrs_16.50 //§ 5310

saṁgrahajvaram atisrutigulmān
arśasāṁ ca vinihanti samūham /
vāsudevakathito rasarājaś
caṇḍasaṁgrahagadaikakapāṭaḥ //
VRrs_16.51 //§ 5312

1

samāṁśaṁ rasagaṁdhābhradaradaṁ ca 5
viśodhitam /
lohakhalle viniṣṭipya gavyājyena
samanvitam // VRrs_16.52 //§ 5314

dronīculliyāṁ nyasetkhallaṁ
sāṅgārāyāṁ prayatnataḥ /
mardakenāpi lauhena
mardayeddivasadvayam //
VRrs_16.53 //§ 5316

iti siddho raseṁdro+ayaṁ
laghusiddhābhrako mataḥ /
vallatulyo raso jīravāriṇā sahitaḥ prage 10
// VRrs_16.54 //§ 5318

1. laghusiddhābhrakarasaḥ

pīto harati vegena
 grahaṇīmatidurdharām /
 atisāraṃ mahāghoraṃ sātisāraṃ jvaraṃ
 tathā // VRrs_16.55 // § 5320

pācano dīpano hr̥dyo
 gātralāghavakāraḥ /
 nāgārjunena kathitaḥ sadyaḥ
 pratyayakāraḥ // VRrs_16.56
 // § 5322

1

5 rasam palamitam tulyam śuddhanāgena
 saṃyutam /
 drāvayitvāyase pātre sataile
 nikṣipetkṣitau // VRrs_16.57 // § 5324

tato drute vinikṣipya gaṃdhake tad
 vilōḍya ca /
 punarāyasapātre tatkṣiptvā pradrāvya
 nikṣipet // VRrs_16.58 // § 5326

10 tattulyam jārayettālam punaḥ
 saṃcūrṇya pūrvavat /
 tattulyām jārayetsamyakkunaṭīm
 pariśodhitām // VRrs_16.59 // § 5328

tattulyam cūrṇite tasminkṣipennāgaṃ
 nirutthakam /

1. sarvarogarasah

tāvadeva mṛtaṃ tāpyaṃ sarvamanyacca
tatsamam // VRrs_16.60 // § 5330

tīkṣṇāyaḥ kharparaṃ vyoma hiṃgulaṃ
ca śilājatu /
pṛthakkarṣāṃśamānena ṣaṭkolaṃ
kaṭphalaṃ miśīm // VRrs_16.61
// § 5332

dīpyakaṃ ca caturjātaṃ
reṇukośīravellakam /
tuṃbaruṃ bhāringikāṃ rāsnāṃ
kaṅkolaṃ corapuṣkaram //
VRrs_16.62 // § 5334

5

riṅgiṇīm ciratiktaṃ ca
bījānyunmattakasya ca /
paladvayaṃ ca lāṃgalyāḥ sarveṣāṃ
dvādaśāṃśakam // VRrs_16.63
// § 5336

vatsanābhaṃ sitaṃ bhūri vinikṣipya
tataḥ param /
triphalānāṃ daśāṅghriṇāṃ kaṣāyeṇa
tataḥ param // VRrs_16.64 // § 5338

jayantyārdrakavāsānāṃ mārkaṇḍasya
rasaistathā /
bhāvayitvā ca kartavyā
vaṭakāścaṇakopamāḥ // VRrs_16.65
// § 5340

10

ekaikā vaṭikā sevyā kuryāttīvratarāṃ
 kṣudhāṃ /
 viṣūcīmaratiṃ hikkāṃ sevyāṃ svādu ca
 śītaḷam // VRrs_16.66 // § 5342

sāmāṃ ca grahaṇīm sadāṅgatudanaṃ
 śoṣotkaṭaṃ pāṇḍutām ārtiṃ
 vātakaphatridoṣajanitām śūḷam ca
 gulmāmayam /
 hikkādhmānaviṣūcikām ca kasaṇam
 śvāsārśasām vidradhiṃ
 sarvāropyavaṭī kṣaṇādvijayate
 rogāṃstathānyānapi // VRrs_16.67
 // § 5344

1

5 rasagaṃdhakayoḥ kṛtvā kajjalīm
 tulyabhāgayoḥ /
 drāvayitvāyase pātre rasatulyāṃ
 viniṣipet // VRrs_16.68 // § 5346

carācarabhavaṃ bhasma tatra
 māṅṣikasambhavam /
 gaṃdhapāṣāṇasahitaṃ pātre lohamaye
 kṣipet // VRrs_16.69 // § 5348

tatkāṣṭhena vilodyātha
 niṣipetkadalīdale /

1. grahaṇīgajakesarīrasaḥ

tata ācchādya saṃcūrṇya
nidhāyāyasabhājane // VRrs_16.70
//§ 5350

akṣamātraṃ kṣipedbhasma tatra
mākṣikasambhavam /
samyāñiścandratāṃ nītaṃ
vyomabhasma palonmitam //
VRrs_16.71 //§ 5352

viṣaṃ viṣaṃ ca gandhārīṃ mocaśāraṃ
sajīrakam /
sarvaṃ samāṃśikaṃ kṛtvā rase 5
cārdhāṃśikaṃ kṣipet // VRrs_16.72
//§ 5354

sarvameṭanmardayitvā
bhāvayedatīyatnataḥ /
jayamtyā ca mahārāṣṭryā
gañjākinyāśvagandhayā //
VRrs_16.73 //§ 5356

pañcakolakaṣāyaiśca kuryāccūrṇaṃ
tataḥ param /
itthaṃ siddho rasaḥ so+ayaṃ
grahaṇīgajakesarī // VRrs_16.74
//§ 5358

nāmato nandinā proktaḥ karmataśca 10
sudhānidhiḥ /

vallena pramitaścāyaṃ rasaḥ śuṅṭhyā
ghṛtāktayā // VRrs_16.75 // § 5360

sevito grahaṇīm hanti satsaṅga iva
vighrahaṃ /
pathyamatra pradātavyaṃ svalpājyaṃ
dadhitakrayuk // VRrs_16.76 // § 5362

5 hitaṃ mitaṃ ca viśadaṃ laghu grāhi
rucipradam /
pācano dīpano+atyarthamāmaghno
rucikāraḥ // VRrs_16.77 // § 5364

1 tattadauśadhayogena
sarvātīsāranāśanaḥ /
badhnannapi malaṃ śīghraṃ
nādhmānaṃ kurute nṛṇām //
VRrs_16.78 // § 5366

pāradaṃ gandhakaṃ vyoma tīkṣṇaṃ
tālaṃ manaḥśilā /
sauvīramañjanaṃ śuddhaṃ vimalaṃ ca
samāṃśakam // VRrs_16.79 // § 5368

10 ebhiḥ kajjalikāṃ kṛtvā svalpatailena
bharjayet /
granthikaṃ jīraḥ citraṃ dīpyakaṃ
mustakaṃ viṣam // VRrs_16.80
// § 5370

1. śīghraprabhāvarasaḥ

bālāmraṃ bālabilvaṃ ca mocaśāraṃ
samāṃśakam /
vicūrṇya pūrvavatkaḥkaṃ tadardhena
viniṣṭipet // VRrs_16.81 // § 5372

punarvimardayed yatnādekarūpaṃ
bhavedyathā /
bhāvayetsaptavārāṇi
pañcakolakaṣāyataḥ // VRrs_16.82
// § 5374

aralutvagrāsenāpi daśavārāṇi bhāvayet 5
/
proktena kramayogena raso niṣpadyate
hyayam // VRrs_16.83 // § 5376

jagdho viśvaghanāmbunā sa hi rasaḥ
śīghraprabhāvābhidho
niṣkārdhapramito
mahāgrahaṇikāroge+atisārāmaye /
ādhmāne grahaṇībhāve rucihate vāte ca
mandānale mukte cāpi male
punaścalamalāśāṅkāsu hikkāsu ca //
VRrs_16.84 // § 5378

1

kapardatulyaṃ rasagandhakalkaṃ
lohaṃ mṛtaṃ ṭaṅkaṅkaṃ ca tulyam
/

1. poṭalīrasaḥ

jayārasenaikadinam vimardya cūrṇena
 sampiṣya puṭettu bhāṇḍe //
 VRrs_16.85 // § 5380

dadīta tām poṭalikām ca
 doṣatrayapradhānagrahaṇīnivṛtṭyai
 // VRrs_16.86 // § 5381

1

naṣṭapiṣṭau caturmāṣamekaikam
 rasagaṃdhakau /
 abhrakam māṣamānam ca
 mātulumṅāmlamarditam //
 VRrs_16.87 // § 5383

5

śodhitam saptadhā caiva dvimāṣam
 tryūṣanam pṛthak /
 triśūlī bhrṃgacāṅgerī sātālā
 tīkṣṇaparnīkā // VRrs_16.88 // § 5385

śvetāparājītā kanyā matsyākṣī
 grīṣmasundarā /
 kariṇī karṇamoṭī ca rudamṭī
 citrakārdrakāt // VRrs_16.89 // § 5387

10

dhustūrakākamācībhyām musalyāśca
 pṛthagrasaiḥ /
 marditam dvipalaiḥ kuryādvaṭikā
 māṣasaṃmitā // VRrs_16.90 // § 5389

1. vahnijvālāvaṭirasah

grahaṇyāṃ parṇakhaṇḍena vyoṣayuktā
niṣevitā /
aruciṃ rājayaḥśmāṇaṃ mandāgniṃ
sūtikāgadān /
śamayedvaṭikā nāmnā vahnijvāleti
gīyate // VRrs_16.91 // § 5392

1

rasagaṃdhakatāmrābhraṃ
kṣārāṃstrīnvaruṇo vṛṣam /
apāmārgasya ca kṣāraṃ lavaṇaṃ
dvidvimāśakam // VRrs_16.92
// § 5394

5

cāṅgeryā hastiśuṃḍyāśca rasaiḥ piṣṭaṃ
pacetpuṭe /
bhakṣayitvā tato guñjāṃ grahaṇyāṃ
kāṃjikaṃ pibet // VRrs_16.93
// § 5396

paktiśūle ca kāse ca mandāgnāv
ādrakadravam /
amlapitte ca dhāroṣṇaṃ kṣīraṃ
vajradharo hyayam // VRrs_16.94
// § 5398

2

-
1. vajradhararasaḥ
 2. grahaṇīkapāṭarasaḥ

raseṃdragandhātiviṣābhayābhraṃ
 kṣāradvayaṃ mocaraso vacā ca /
 jayā ca jāmbīrarasena piṣṭaṃ piṇḍīkṛtaṃ
 syādgrahaṇīkapāṭaḥ // VRrs_16.95
 //§ 5400

tasyārdhamāṣaṃ madhunā prabhāte
 śambukabhasmājyamadhūni lihyāt /
 sakṣīriṇījīrakamāṇimanthatīkṣṇāni
 cādau dadhibhojanaṃ ca //
 VRrs_16.96 //§ 5402

1

5

sauvarcalaṃ
 jīrakayugmadhānyajayāyavānī
 kaṇanāgaraṃ ca /
 kapitthasāreṇa samaṃ pragṛhya dadīta
 cūrṇaṃ niśi tīvrapittaiḥ //
 VRrs_16.97 //§ 5404

gadyāṇamātraṃ madhukhaṇḍayuktaṃ
 takreṇa yuktaṃ tvarucipraśāntyai /
 vātapradhāne ca kaphapradhāne rātrau
 kaṣāyaṃ kuṭajasya dadyāt //
 VRrs_16.98 //§ 5406

2

mustāvatsakapāṭhāgnivyoṣaprativiṣāviṣam
 /

-
1. sauvarcalādicūrṇam
 2. mustādicūrṇam

dhātakīmocaniryāsaścūtāsthigrahaṇīharam
// VRrs_16.99 // § 5408

vahniśumṭhībiḍaṃ bilvaṃ lavaṇaṃ
peṣayetsamam /
pibeduṣṇāmbhasā cānu vātotthāṃ
grahaṇīm jayet // VRrs_16.100
// § 5410

dagdhaśambūkasiṃdhūtthaṃ tulyaṃ
kṣaudreṇa lehayet /
niṣkaikaikaṃ nihantyāśu grahaṇīrogam 5
utkaṭam // VRrs_16.101 // § 5412

krśānvajājīdvayamākṣikeṇa
kaṭutrayeṇāpi yutaṃ tvanuṣṇam /
cāṅgerikājīrakayugmadhānyaṃ
dugdhenduśākāya dadīta dadhnā //
VRrs_16.102 // § 5414

1

vireko jaṭhare śūlaṃ vamaṇaṃ ca
muhurmuhuḥ /
hastapādādisaṃkocaḥ sarvājīrṇasya
lakṣaṇam // VRrs_16.103 // § 5416

2

śuddhasūtaṃ viṣaṃ gandhaṃ samaṃ 10
sarvavicūrṇitam /

1. ajīrṇam
2. ajīrṇakaṇṭakarasaḥ

maricaṃ sarvatulyāṃśaṃ kaṃṭakāryā
phaladravaiḥ // VRrs_16.104 // § 5418

mardayed bhāvayet sarvam
ekaviṃśativārakam /
vaṭiṃ guñjātrayīṃ
khādetsarvājīrṇaprasāntaye //
VRrs_16.105 // § 5420

5
1
ajīrṇakaṇṭakaḥ so+ayaṃ raso hanti
viṣūcikām /
vāriṇā tilaparnyutthamūlaṃ piṣṭvā
pibedanu // VRrs_16.106 // § 5422

vimardya gandhopalaṭaṃkaṇena
saṃbhāvya vārānatha saptajātyāḥ /
toyaiḥ phalānāmatha siddhasūto
vidhvaṃsanāmā śamano viṣūcyāḥ //
VRrs_16.107 // § 5424

2
amuṣya guñjā nava dāpanīyā hantuṃ
viṣūcīṃ sitayā sametāḥ /
takraudanaṃ syādiha bhojanāya
pathyaṃ ca śākaṃ kila vāstukasya //
VRrs_16.108 // § 5426

-
1. vidhvaṃsarasaḥ
 2. viṣūcīvijayarasah

rasagaṃdhaṭaṃkabhasitaṃ
samāṃśakaṃ parimardya
jātiphalasaptabhāvitam /
sitayopayujya navaraktikonmitaṃ
mathitānnabhugvijayate viṣūcikām
// VRrs_16.109 // § 5428

1

haṃsapādīrasaiḥ siddhaṃ
rasagaṃdhakayoḥ palam /
kolaṃ ca viṣacūrṇasya
vālukāyaṃtrapācitam //
VRrs_16.110 // § 5430

sāṇaṃ viṣasyārdhapalaṃ maricasya
vimiśrayet /
dīpano+agnikumāro+ayaṃ grahaṇyāṃ
ca viśeṣataḥ // VRrs_16.111 // § 5432

5

savātaśleṣmajānrogānkṣaṇād
evāpakarṣati /
sannipātajvaraśvāsakṣayakāsāṃśca
nāśayet // VRrs_16.112 // § 5434

2

ṭaṃkaṇaṃ maricaṃ tutthaṃ pṛthak
karṣatrayaṃ bhavet /

1. agnikumārarasah

2. vaḍabāgnirasah

sundaram dvādaśam niṣkam
 triṁśanniṣkam ayomalam //
 VRrs_16.113 // § 5436

cūrṇānyetāni saṁyojya
 sthāpayecchuddhabhājane /
 śuddhadeho narastasya pānam
 yadbhojanottaram // VRrs_16.114
 // § 5438

5 adyātpathyam tataḥ svalpam
 tatastāmbūlabhāgbhavet /
 udarāgnirnarasyāsyā vaḍavāgnisamo
 bhavet /
 bahunātra kimuktena rasāyanamayam
 nrṇām // VRrs_16.115 // § 5441

kāntam padmarase ghrṣtam
 puṭapakvam varārase /
 mārkaśvarase ghrṣtam saptakṛtvas
 tvayomalam // VRrs_16.116 // § 5443

10 śuddhau sūtabalī carācararajaḥ
 karṣāṁśataḥ kajjalīm kṛtvā gopayasā
 vimardya divasaṁ ruddhvā ca
 mūṣodare /
 siddham kumbhapuṭe svataśca śīśirā
 piṣṭā karaṇḍe sthitā syād
 vaiśvānarapoṭalīti kathitā
 tīvrāgnidīptipradā // VRrs_16.117
 // § 5445

ekonaviṁśateścūrṇairmaricānāṃ
ghṛtānvitaiḥ /
deyeyaṃ vallamānena vayobalam
avekṣyatām // VRrs_16.118 // § 5447

giled galaviśuddhyartham
dadhibhaktamanuttamam /
kavalatrayamānena
durgandhodgāraśāntaye //
VRrs_16.119 // § 5449

madhyaṃdine tato bhojyaṃ
ghṛtatakropadaṃśayuk /
rātrau ca payasā sārḍham yadvā
rogānusārataḥ // VRrs_16.120
// § 5451

vidāhi dvidalaṃ bhūrilavaṇam
tailapācitam /
bilvaṃ ca kāravellaṃ ca vṛṃtākaṃ
kāṃjikaṃ tyajet // VRrs_16.121
// § 5453

iyam hi poṭalī proktā siṅghaṇena
mahībhṛtā /
maṃdāgniṣrabhavāśeṣarogaṃghātaghātini
// VRrs_16.122 // § 5455

siṅghaṇasya vinirdiṣṭā
bhairavānaṃdayoginā /

lokanāthoktaṭalyā upacārā iha smṛtāḥ
/
ṭalyo dīpanāḥ snigdḥā maṁdāgnau
nitarāṁ hitāḥ // VRrs_16.123 // § 5458

pītavarṇā gurusnigdḥā pṛṣṭhato
granthilāmalā /
carācareti sā proktā varāṭī naṁdinā
khalu // VRrs_16.124 // § 5460

5 sārdhaniṣkamitā śreṣṭhā madhyamā
niṣkamānikā /
pādonaniṣkamānā ca kaniṣṭhātra
varāṭikā // VRrs_16.125 // § 5462

niṣphalāśca tato nyūnāḥ puṁvarāṭāśca
pittalāḥ /
dattvā dattvā guṇānbhūyo
vikārāṅkurvate hi te // VRrs_16.126
// § 5464

1

śulbāyoghanabhasmavellahalinīvyoṣā-
mbunimbacchadaiḥ saṁyuktaiśca
haridrayā samalavaiḥ sārdhaṁ
saśubhrāmṛtaiḥ /
10 bhṛṅgāmbhoviṣatindukārdrakarasaiḥ
saṁpiṣya guṁjāmitā saṁśuṣkā
vaḍavāmukhīti guṭikā nāmnoditā
tārayā // VRrs_16.127 // § 5466

1. vaḍavāmukhī guṭī

kṣipraṃ kṣutparibodhinī khalu matā
sarvāmayadhvaṃsinī
śleṣmavyādhividhūnanī
kasanahr̥cchvāsāpahā śūlanut
kṣudvaiṣamyaharā ca gulmaśamanī
mūlārtimūlaṃkaṣā
śophavyādhiharātra kiṃ bahugirā
sarvāmayotsādinī // VRrs_16.128
//§ 5467

1

dvipalaṃ gandhakaṃ śuddhaṃ
drāvayitvā vinikṣipet /
pāraḍaṃ palamānena mṛtaśulvāyaṣaṃ
punaḥ // VRrs_16.129 //§ 5469

tolaṃnena saṃkṣipyā pañcāṅguladale
kṣipet /
tato vicūrṇya yatnena
nikṣipyāyasabhājane // VRrs_16.130
//§ 5471

5

cullyāṃ niveśya yatnena
jvālayenmṛduvahninā /
pātramātraṃ hi jāmbīraraṣaṃ
samyagvijārayet // VRrs_16.131
//§ 5473

1. kravyādarasaḥ

saṃcūrṇya pañcakolotthaiḥ kaṣāyaiḥ
 sāmlavetasaiḥ /
 bhāvanāḥ khalu kartavyāḥ
 pañcāsatpramitāstataḥ //
 VRrs_16.132 // § 5475

bhr̥ṣṭaṭaṃkaṇacūrṇena tulyena saha
 melayet /
 tadardhaṃ kṛṣṇalavaṇaṃ sarvatulyaṃ
 marīcakam // VRrs_16.133 // § 5477

5

saptadhā
 bhāvayetpaścāccaṇakakṣāravāriṇā /
 tataḥ saṃśoṣya sampiṣya kūpikājāthare
 kṣipet // VRrs_16.134 // § 5479

atyarthaṃ gurumāṃsāni
 gurubhojyānyanekaśaḥ /
 bhuktvā ca kaṃṭhaparyantaṃ
 caturvallamitaṃ rasam //
 VRrs_16.135 // § 5481

10

paṭvamlatakrasahitaṃ
 pibettadanupānataḥ /
 kṣipraṃ tajjīryate bhuktaṃ jāyate
 dīpanaṃ punaḥ // VRrs_16.136
 // § 5483

rasaḥ kravyādanāmāyaṃ prokto
 manthānabhairavaiḥ /

siṃghaṅakṣoṇipālasya
bhūrimāṃsapriyasya ca /
diṣṭo grāmaṃ samāsādya
bhairavānandayoginā // VRrs_16.137
//§ 5486

kuryāddīpanamuddhataṃ ca pacanaṃ
duṣṭāmasaṃśoṣaṇaṃ
tundasthauyanibarhaṇaṃ garaharaṃ
mūlārṭiśūlāpaham /
gulmaplīhavināśanaṃ
grahaṅikāvidhvaṃsanaṃ sraṃsanaṃ
vātagranthimahodarāpaharaṇaṃ
kravyādanāmā rasaḥ // VRrs_16.138
//§ 5488

1

bhāgo mṛtarasasyaiko
vatsanābhāṃśakadvayam /
rasatulyaṃ śivācūrṇaṃ gandhakaṃ
tryūṣaṇaṃ tathā // VRrs_16.139
//§ 5490

5

vicūrṇyātiprayatnena
bhāvayetsaptavāsaram /
tāmbūlapatratoyena
svaṛṇadhustūrajadravaiḥ /
piṣṭvā caṇamitāḥ kuryācchāyāśuṣkāstu
golikāḥ // VRrs_16.140 //§ 5493

1. rājaśekharaṇī

uṣṇāmbhoyutarājaśekharavaṭī
 mandāgninirṇāśinī
 nānākāramahājvarārṭiśamanī
 niḥśeṣamūlāpahā /
 pāṇḍuvyādhimahodarārṭiśamanī
 śūlāntakṛt pācinī śophaghñī
 pavanārtināśanapaṭuḥ
 śleṣmāmayadhvaṃsinī //
 VRrs_16.141 // § 5495

1

śuddhaṃ sūtaṃ viṣaṃ gaṃdhaṃ
 dvikṣāraṃ paṭupañcakam /
 daśakaṃ tulyāṃśaṃ bharjitā vijayā
 navā // VRrs_16.142 // § 5497

5

daśānāṃ tulyabhāgā ca tasyārdhaṃ
 śigrumūlakam /
 tatsarvaṃ vijayādrāvaiḥ
 śigrucitrakabhṛṃgajaiḥ //
 VRrs_16.143 // § 5499

drāvair dinatrayaṃ mardyaṃ ruddhvā
 bhāṇḍe pacellaghu /
 dīpāgninā tu yāmaikaṃ śuṣkaṃ
 yāvatsamuddharet // VRrs_16.144
 // § 5501

1. agnikumārarasah

saptadhā cādrakadrāvairbhāvayeccū-
ṛṇayedbhiṣak

/

dīpako+agnikumāro+ayaṃ niṣkaikaṃ
madhunā lihet /

pratikaṛṣaṃ guḍaṃ śuṃṭhī

hyanupānaṃ ca dīpanam //

VRrs_16.145 // § 5504

1

kuṣṭhagaṃdhaviṣavyomatriphalāpāradaih
samaih /

mṛgāmbumarditair

5

mudgamānāmṛtavaṭī śubhā /

ajīrṇaśleṣmavātaghnī dīpanī

rucivardhinī // VRrs_16.146 // § 5507

2

tāmraṃ pāradagaṃdhakau trikaṭukaṃ

tīkṣṇaṃ ca sauvarcalaṃ khalle

mardya dṛḍhaṃ vidhāya

sikatākumbhe+aṣṭayāmaṃ tataḥ /

svinnaṃ tasya ca raktaśākinibhavaṃ

kṣāraṃ samaṃ melayet sarvaṃ

bhāvitamātuluṃgajarasairnāmṇā

raso rākṣasaḥ // VRrs_16.147 // § 5509

1. amṛtavaṭī

2. rākṣasanāmā rasaḥ

mandāgnau satataṃ dadīta munaye
 prātaḥ purā śaṃkaraḥ sakhya asmai
 cyavanāya maṃdahutabhugvaryāya
 naṣṭaujase /

tenādāya samastalokagurave sūryāya
 tasmai namo martyānāmapī cāsya
 dānasamaye guṃjāṣṭakaṃ varjayet
 // VRrs_16.148 // § 5511

1

rasagaṃdhau sindhukaṇṭaṅkaṇam
 abhayāgnihiyāvalīkatakaphalam /
 kramaśa uttaraṃ ca vicūrṇitayā
 br̥hatīrasasaṃyutabhāvanayā //
 VRrs_16.149 // § 5513

5

ārdrakahṃgupunarnavapūticchinnarasaiḥ
 kramaśastu bhāvanayā /
 tatra kalāṃśaviśaṃ ca vimiśraṃ
 tadrasmānaṃ mānavidhayā //
 VRrs_16.150 // § 5515

sarvamajīrṇaṃ kaphamārutapāṇḍuśo-
 phahalīmakakāmalāśūlam
 /
 nāśayate hyudarāgnikaro+ayaṃ
 dīpanajīvananāmarasendraḥ //
 VRrs_16.151 // § 5517

2

-
1. jīvanāmā rasaḥ
 2. vaḍavānalarasaḥ

śulbaṃ tālakaḡandhakau jalanidheḡ
pheno +agnigarbhāśayaḡ kāntāyo
lavaṇāni hemapavayo nīlāṃjanaṃ
tutthakam /

bhāgo dvādaśako rasasya tu dinaṃ
vallyaṃbughrṣṭaṃ śanaiḡ
siddho+ayaṃ vaḡavānalo gajapuṭe
rogānaśeṣāñjayet // VRrs_16.152
//§ 5519

1

kaṇanāgaragandhakapāradakaṃ
garalaṃ maricaṃ samabhāḡayutam /
lakucasya rasaiścaṇakapramitā guṭikā
janayatyacirādanalam //
VRrs_16.153 //§ 5521

2

śuddhasūtaṃ viṣaṃ gaṃdham
ajamodaṃ phalatrayam /
sarjīkṣāraṃ yavakṣāraṃ
vahnisaindhavajīrakam //
VRrs_16.154 //§ 5523

5

sauvarcalaṃ viḡaṅgāni sāmudraṃ
tryūṣaṇaṃ samam /
viṣamuṣṭiḡ sarvatulyā jaṃbīrāmlena
marditam // VRrs_16.155 //§ 5525

1. agnijananī vaṭī
2. sarvarogāntakā vaṭī

maricābhāṃ vaṭīm
 khādedvahnimāṃdyaprasāṃtaye /
 pathyā śuṅṭhī guḍaṃ cānu palārdhaṃ
 bhakṣayetsadā //
 agnimāṃdye vaṭī khyātā
 sarvarogakulāntakā // VRrs_16.156
 //§ 5528

1

mṛtaṃ tāmraṃ kaṇātulyaṃ cūrṇaṃ
 kṣaudravimiśritam /
 niṣkārdhaṃ bhakṣayennityaṃ
 naṣṭavahnipradīptaye // VRrs_16.157
 //§ 5530

5

ārdrakasvarasaḥ kṣaudraṃ palamātraṃ
 pibedanu /
 yatheṣṭaṃ ghr̥tamāṃsāsī śakto bhavati
 pāvakaḥ // VRrs_16.158 //§ 5532

17 Parts of Adhyāya 17 (input by Oliver Hellwig)

2

kaṭau kukṣipradeśe ca śūlaṃ prathamato bhavet
 /

-
1. sāmānyopāyaḥ
 2. atha mūtrakṛcchrāśmaryādicikitsanam

paścādrodho jvalanmūtram
aśmarīrogalakṣaṇam // VRrs_17.1
//§ 5534

1

rasaṃ dviguṇagamdhena mardayitvā
prayatnataḥ /
vasuḥ punarnavā vāsā śvetā grāhyā
prayatnataḥ // VRrs_17.2 //§ 5536

tadravairbhāvayedenam pratyekaṃ tu
dinatrayam /
pakvaṃ mūṣāgataṃ śuṣkaṃ
svedayejjalayantrataḥ // VRrs_17.3
//§ 5538

5

pāṣāṇabhedī nāmāyaṃ niyuñjītāsyā
vallyuk /
gopālakarkaṭidugdhaṃ
bhūmyāmalakamūlikā /
kulatthakvāthatoyena piṣṭvā
tadanupāyayet // VRrs_17.4 //§ 5541

2 3

rasena sitavarṣābhvā rasaṃ
dviguṇagamdhakam /
ghrṣṭaṃ pacecca mūṣāyāṃ dvau māṣau
tasya bhakṣayet // VRrs_17.9 //§ 5543

10

-
1. pāṣāṇabhedīrasaḥ
 2. vv.17.5-8 to be added
 3. dvitīyaḥ pāṣāṇabhedīrasaḥ

pātālakarkaṭīmūlaṃ kulatthodaiḥ
 pibedanu /
 gokaṅṭakasādābhadrāmūlakvātham
 pibenniśi /
 ayaṃ pāṣāṅabhinnāmnā rasaḥ
 pāṣāṅabhedakaḥ // VRrs_17.10
 //§ 5546

5 gokṣurabījasamuttham
 cūrṇamavikṣīrasaṃyuktam /
 rasavaramiśram
 pibataścūrṇībhūtvāśmarī patati //
 VRrs_17.11 //§ 5548

1

mṛtatāmramajākṣīraiḥ pācyam tulyam
 gate drave /
 tattāmram śuddhasūtam ca
 gaṃdhakam ca samam samam //
 VRrs_17.12 //§ 5550

nirguṇḍyutthadravairmardyam dinam
 tadgolam andhrayet /
 yāmaikam vālukāyamtre pācyam
 yojyam dviguñjakam // VRrs_17.13
 //§ 5552

10 bījapūrasya mūlam tu sajalam
 cānupāyayet /

1. trivikramarasaḥ

rasastrivikramo nāmnā
māsaikenāśmarīpraṇut //
VRrs_17.14 // § 5554

1

tilāpāmārgakāṇḍaṃ ca kāravellyā
yavasya ca /
palāśakāṣṭhasaṃyuktaṃ sarvaṃ tulyaṃ
dahetpṛe // VRrs_17.15 // § 5556

tanniṣkaikamajāmūtrairvaṭīm
cānandabhairavīm /
pāyayedaśmarīm hanti saptāhānnātra
saṃśayaḥ // VRrs_17.16 // § 5558

2

pāṇḍuraṃ phalikāmūlaṃ
jalenaivāśmarīharam // VRrs_17.17
// § 5559

madhunā ca yavakṣāraṃ līḍhaṃ syād
aśmarīharam // VRrs_17.18 // § 5560

3

mṛtasūtasya bhāgaikaṃ catvāraḥ
śuddhagandhakāt /
piṣṭvā varāṭakaṃ tena rasapādaṃ ca
taṃkaṇaṃ // VRrs_17.19 // § 5562

-
1. ānandabhairavīvaṭī
 2. sāmānyopāyaḥ
 3. laghulokeśvararasaḥ

kṣīraiḥ piṣṭvā mukhaṃ ruddhvā
 varāṭaṃścāndhrayetpuṭet /
 svāṃgaśītaṃ vicūrṇyātha
 laghulokeśvaro rasaḥ // VRrs_17.20
 //§ 5564

caturgumjārasaścāyaṃ
 maricaikonaviṃśatiḥ /
 jātimūlapalaikaṃ tu ajākṣīreṇa peṣayet
 /
 5 śarkarābhāvitaṃ cānu pītvā
 kṛcchraharaṃ param // VRrs_17.21
 //§ 5567

1

haridrāguḍakarṣaikaṃ cāranālena vā
 pibet // VRrs_17.25 //§ 5568

vandhyākarkoṭakīkandaṃ bhakṣya
 kṣaudraṃ sitāyutam /
 aśmarīm hanti no citraṃ karṣamātraṃ
 śivoditam // VRrs_17.26 //§ 5570

2

śoṣastāpo+aṅgakārśyaṃ ca
 bahumūtratvam eva ca /

1. vv.17.22-24 to be added

2. prameha

1 2
asvāsthyam sarvagātreṣu mūtramehasya
lakṣaṇam // VRrs_17.27 // § 5572

3
mārkaṇḍīcūrṇamādāya saguḍam
khādayenniśi // VRrs_17.30 // § 5573

18 Adhyāya 17 : atha mūtrakṛcchrāśmaryyādicikitsanam -\-

rasaratnasamuccaya-1927

athāśmaronidānam /-\-

kaṭau kuṣipradeśe ca śūlam prathamato bhavet
/
paścādrodho
jvalanmūtramaśmarīrogalakṣaṇam
// VRs_17.1 // § 5575

athāśmarīmūtrakṛcchracikitsā /-\-

atha pāṣāṇabhedī rasaḥ /-\-

ramam dviguṇagandhena mardayitvā
prayatnataḥ /

5

-
1. vv.17.28-29 to be added
 2. guḍamārkaṇḍī
 3. vv.17.31-21.194 to be added

vasuḥ punarnavā vāsā śvetā grāhyā
 prayatnataḥ // VRs_17.2 // § 5577
 rasaratnasamuccaya-1927

taddravairbhāvayedenamḥ pratyekantu
 dinatrayam /
 pakvamḥ mūṣāgataḥ śuṣkamḥ
 svedayejjalayantrataḥ // VRs_17.3
 // § 5579

5 pāṣāṇabhedī nāmāyamḥ niyuñjītāsyā
 vallayuk /
 gopālakarkaṭīdugdhamḥ
 bhūmyāmalakamūlikā //
 kulatthakvāthatoiyena piṣṭvā
 tadanupāyayet // VRs_17.4 // § 5582

atha gokṣuraprayogaḥ /-\-

gokṣurasya kaṣāyañca saghr̥tamḥ
 pāyayenniśi // VRs_17.5 // § 5583

atha pāṇḍurādiyogaḥ /-\-

pāṇḍuraphalamūlañca
 bhūmyāmalakamūlikā /
 vaṃśasya peṭakāryyāśca mūlamḥ piṣṭvā
 jalamḥ pivet // VRs_17.6 // § 5585

atha śuklapiṇyākādiyogaḥ /-\-

śuklapiṇyākapicchillī-cūrṇamuṣṇena
vāriṇā /

piban vimucyate rogānmūtrakṛcchrāt
sudāruṇāt // VRs_17.7 // § 5587

atha mūtrakvacchrāntako rasaḥ /-\-

śatāvarīrase piṣṭā tutthasūtārkapīṣṭikā /
pācitā kaṭutailena mūtrakṛcchre

praśasyate // VRs_17.8 // § 5589
rasaratnasamuccaya-1927

atha dvitīyapāṣāṇabhedī rasaḥ /-\-

rasena sitavarṣābhvā rasam

dviguṇagandhakam /

ghṛṣṭam pacecca mūṣāyām dvau māṣau

tasya bhakṣayet // VRs_17.9 // § 5591

5

pātālakarkaṭīmūlam kulatthodaiḥ

pibedanu /

gokaṇṭakasādābhadrā-mūlakvātham

pibenniśi //

ayam pāṣāṇabhinnāmnā rasaḥ

pāṣāṇabhedakaḥ // VRs_17.10

// § 5594

atha gokṣurādicūrṇam /-\-

gokṣuravījasamuttham
 cūrṇamavikṣīrasamāyuktam /
 rasavaramiśram
 pibataścūrṇībhūtvā'śmarī patati //
 VRs_17.11 // § 5596

atha trivikramah /-\-

mṛtatāmramajākṣīraiḥ pācyam tulyam
 gate drave /
 tattāmram śuddhasūtañca gandhakañca
 samam samam // VRs_17.12 // § 5598

5

nirguṇḍyutthadravairmardyam dinam
 tadgolamandhrayet /
 yāmaikam bālukāyantre pācyam yojyam
 dviguñjakam // VRs_17.13 // § 5600

rasaratnasamuccaya-1927

vījapūrasya mūlantu
 sajalañcānupāyayet /
 rasastrivikramo nāmnā
 māsaikenāśmarīpraṇut // VRs_17.14
 // § 5602

athānandabhairavī vaṭī /-\-

tilāpāmārgakāṇḍaṅca kāravellyā
 yavasya ca /

palāśakāṣṭhasaṃyuktaṃ sarvaṃ tulyaṃ
dahet puṭe // VRs_17.15 // § 5604

tanniṣkaikabhajāmūtrairvaṭīñcānandabhairavīm
/

pāyayedaśmarīm hanti saptarātrāna
saṃśayaḥ // VRs_17.16 // § 5606

atha aśmarīharayogaḥ /-\-

pāṇḍuraṃ phalikāmūlaṃ
jalenaivāśmarīharam // VRs_17.17
// § 5607

atha yavakṣāraprayogaḥ /-\-

madhunā ca yavakṣāraṃ lī.ḍhaṃ
syādaśmarīharam // VRs_17.18
// § 5608

5

atha laghulokeśvaraḥ /-\-

mṛtasūtasya bhāgaikaṃ catvāraḥ
śuddhagandhakāt /
piṣṭvā varāṭikāstena rasapādañca
ṭaṅkaṇam // VRs_17.19 // § 5610

kṣīraiḥ piṣṭvā mukhaṃ ruddhvā tāsāṃ
tāścāndhrayet puṭet /

svāṅgaśītaṃ vicūrṇyātha
 laghulokeśvaro rasaḥ // VRs_17.20
 //§ 5612

caturguñjā rasaścāyaṃ
 maricaikonaviṃśatiḥ /
 jātīmūlapalaikantu ajākṣīreṇa peṣayet
 //
 śarkarābhāvitañcānu pītvā
 kṛcchraharaṃ dhruvam //
 VRs_17.21 //§ 5615

rasaratnasamuccaya-1927

atha vidāryyādi kaṣāyaḥ /-\-

5 vidārīm gokṣuraṃ yaṣṭim kaseruñca
 samaṃ pacet /
 taṃ kaṣāyaṃ pibet kṣaudraṃ
 rasabhasmayutaṃ tathā //
 mūtrakṛcchraharaṃ khyātaṃ saptāhāt
 pittasambhavam // VRs_17.22
 //§ 5618

atha kṣāraprayogaḥ /-\-

tilāpāmārgakadalī-palāśayavakāṇḍakān
 /
 dagdhvā tadbhasma toyena
 vastrapūtañca kārayet // VRs_17.23
 //§ 5620

taṃ pacettoyaśoṣāntaṃ tataścūrṇaṃ
 dviguñjakam /
 dāpayedavimūtreṇa
 śarkarākṛcchrahṛdbhavet //
 VRs_17.24 // § 5622

atha hāridraprayogaḥ /-\-

haridrāgu.ḍakarṣaikañcāranālena vā
 pibet // VRs_17.25 // § 5623
 rasaratnasamuccaya-1927

atha śaivayogaḥ /-\-

bandhyākarkoṭakīkandaṃ bhakṣyaṃ
 kṣaudrasitāyutam /
 aśmarīm hanti no citraṃ karṣamātraṃ 5
 śivoditam // VRs_17.26 // § 5625

atha pramehanidānam /-\-

śoṣastāpo'ṅgakārśyañca
 bahumūtratvameva ca /
 asvāsthyaṃ sarvagātreṣu mūtramehasya
 lakṣaṇam // VRs_17.27 // § 5627

atha pramehacikitsā /-\-

atha vaṅgeśvaro rasaḥ /-\-

rasasya bhasmanā tulyaṃ vaṅgabhasma
 samāharet /
 madhunā lehayet prājño
 vātamehapraśāntaye // VRs_17.28
 //§ 5629

mudgāmalakayūṣeṇa pathyaṃ deyaṃ
 satakrakam /
 tilapiṇḍīñca takreṇa paktvā dadyāna
 hiṅgukam //
 5 ghṛtaṃ bahu na dadyācca tilatailena
 bhojayet // VRs_17.29 //§ 5632

atha gu.ḍamārkaṇḍī /-\-

mārkaṇḍīcūrṇamādāya sagu.ḍam
 khādayenniśi // VRs_17.30 //§ 5633
 rasaratnasamuccaya-1927

atha tāmrayogaḥ /-\-

tāmreṇa turyyabhāgeṇa kurvīta
 rasapiṣṭikām /
 gokṣurasya drave caiva nikṣipet
 saptakadvayam // VRs_17.31 //§ 5635

nimumadhye vinikṣipyā svedayet
 kāñjike'hani /

nimbvantare vinikṣipya vaktre
sandhārayenniśi // VRs_17.32
//§ 5637

atha raktamehe vaṅgaprayogaḥ /-\-

raktamehe'pi bhasmaiva vaṅgasya
madhunā caret // VRs_17.33 //§ 5638

atha śuklamehe vaṅgaprayogaḥ /-\-

śuklamehapraśāntyarthaṃ
haridrācūrṇasaṃyutam // VRs_17.34
//§ 5639

atha madhumehe vaṅgaprayogaḥ /-\-

madhumehāpanuttyarthaṃ
samālārjunacūrṇakam /
vaṅgabhasmasamāyuktaṃ
khādayeccharkarānvitam //
VRs_17.35 //§ 5641

5

atha śālmalīprayogaḥ /-\-

śālmalīdrutimādāya pāyayenmadhunā
saha // VRs_17.36 //§ 5642

**atha raktamehe bolabaddharasasya
prayogopadeśaḥ /-\-**

bolabaddhaṃ rasaṃ jagdhvā
 raktamehāhimucyate /
 vījakasya kaṣāyañca pibedanu
 sabolakam // VRs_17.37 // § 5644

rasaratnasamuccaya-1927

atha śleṣmātakakvāthaḥ /-\-

śleṣmātamūlajakvāthaṃ saghr̥taṃ niśi
 pāyayet // VRs_17.38 // § 5645

atha kuṣmāṇḍasvarasaprayogaḥ /-\-

kuṣmāṇḍasya rasaṃ
 vella-khaṇḍayuktantu pāyayet //
 VRs_17.39 // § 5646

atha strīṇāṃ raktasrāve tauvarayogaḥ /-\-

5 striyaṃ vā rudhirasrāvāmāmadugdhena
 pāyayet /
 tuvarīmūlamudghr̥ṣṭaṃ samyak
 śarkarayā'nvitam // VRs_17.40
 // § 5648

atha candraprabhā guṣṭikā /-\-

bolam̐ jātiphalam̐ madhūkayugalam̐

sāram̐ tathā khādiram̐

karpūrāmalakī-saṭī-bahusutā-

ghoṇṭāmlasāra-sthirāḥ

/

kāsīsam̐ bhavavīja-dā.ḍima-sahā sarvam̐

samam̐ kalpitam̐

pratyekam̐

dadhidugdhalāṅgulirasaistumbasya

sudgasya ca // VRs_17.41 // § 5652

rasena bhāvitam̐ tasya guṭikā

samprakalpitā /

jayeccandraprabhā nāma tīvrān

mehādikān gadān // VRs_17.42

// § 5654

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha pramehagajasimhaḥ /-\-

cāṇḍālīrākṣasīpuṣpa-

rasamadhvājyaṭaṅkaṇam

/

rasam̐ samāṃśoparasam̐ samam̐ hemnā

vimarditam // VRs_17.43 // § 5656

samāṃśam̐ pūtiloham̐ vā mūṣāyām̐

vipacet kramāt /

pramehagajasimho'yaṃ rasaḥ
 kṣaudrairdvimāṣakam // VRs_17.44
 //§ 5658

atha mahāvidyā guṭikā /-\-

marditaṃ kiṃśukarasaiḥ
 kāntanāgābhrapāradam /
 kaṣāyaiḥ svinnanākulyā
 bālukāyantrapācitam // VRs_17.45
 //§ 5660

rājāvarttaśilādhātu-
 tāpyamaṇḍūramākṣikaiḥ
 /
 5 tutthavaikrāntakāsīsaiḥ samaiḥ
 sarvairimaiḥ samam // VRs_17.46
 //§ 5662

ādhārī kṛṣṇamūlā tu kapitthaśrāvaṇī
 himam /
 nārikelasya mūlānāṃ
 mustācandanasārayoḥ // VRs_17.47
 //§ 5664

rasaratnasamuccaya-1927

kākajambūpasūnānāṃ rasaiḥ saha
 vimardayet /
 guṭikāṃ bhakṣayettasya
 māśadvitayasammitām // VRs_17.48
 //§ 5666

dhātrīrasañcānupibennākulīcūrṇamātrayā

/

rātrau dhātrīraso deyo mahāvidyā

pramehajit // VRs_17.49 // § 5668

atha bahubhābitapramehāriḥ /-\-

vīryyaṃ purārerbalimamlasaṃjñāṃ

jambīranīreṇa vimardya bhasma /

rasārdhabhāgena dadīta śulvaṃ

sarvaṃ tatī gopayasā vimardya //

VRs_17.50 // § 5670

kharjaramatsyaṇḍikahaṃsapādī-

drākṣeṇa sattvena gu.ḍucikāyāḥ

/

māṃsīśivākarkaṭarucyadantī-

vījaistadīyaiḥ salilairvibhāvya //

VRs_17.51 // § 5672

tato rasaḥ sidhyati vallamasya

śuklapramehe sati śālmalinām /

mūlāmbunā vā kusumāmbunā vā

dadyāt payobhaktakamatra yojyam

// VRs_17.52 // § 5674

kṣaudreṇa durnāmni tathā'śmarīṣu

gavāṃ payobhirnikhilapramehe //

VRs_17.53 // § 5675

rasaratnasamuccaya-1927

atha umāśambhuḥ /-\-

rasābhrakau tutthasamānabhāgau
 jambīranīraistridinam vimardya /
 kurvīta mūṣam kuhare niveśya vahnau
 tatastasya puṭāni sapta // VRs_17.54
 //§ 5677

vījāhvamuṣkākṣayugaiścataśraḥ
 syurbhāvanā dve kakubhā trivāram /
 yaṣṭisitāketakajīrarambhā-
 kharjūrikājātidalaiḥ pratisvam //
 VRs_17.55 //§ 5679

5 evam hi siddhasya rasasya vallo
 madhuprayuktaḥ sahasā śīsūnām /
 santāpaśoṣau balahīnatāñca tṛṣāñca
 vāsāsalilaiḥ pramehān // VRs_17.56
 //§ 5681

nivarttayēdvāsarasaptakena
 dugdhaudanaṃ syādiha bhojanāya /
 nīreṇa bavvūlanavaprabālānṣevya
 taiḥ śarkarayā samanvitaiḥ //
 VRs_17.57 //§ 5683

sarvapramehān vinihanti datto
 dinatrayaṃ viṃśativatsarasya /

annaṃ sasarpīḥ sasitaṃ prayojyaṃ
 dināni sapta triguṇāni cātra //
 VRs_17.58 // § 5685

varāmadhubhyāṃ sahitasya yasya
 pañcādhikā vatsaraviṃśatiḥ syāt /
 haiyaṅgavīnena gavāñca pathyaṃ
 triḥsaptasaṅkhyāni dināni kāryyam
 // VRs_17.59 // § 5687

prasvinnagodhūmarasena hanti sa
 triṃśadabdasya dinatrayeṇa /
 annaṃ sasarpīḥ sagu.ḍaṃ hi deyaṃ
 madhvikṣukhaṇḍaistridināṃ
 vidhātum // VRs_17.60 // § 5689

rasaratnasamuccaya-1927

5

aṅgāni samyagvinidāghasaṅgha-gatāni
 khāni sphuṭanaṃ dadīta /
 ciñcāgu.ḍābhyāṃ yutamannamasmin
 drākṣādinīreṇa vimiśritaḥ san //
 VRs_17.61 // § 5691

dinatrayaṃ laṅghanajaṃ viśoṣaṃ
 vināśayedgostanikāsitābhyām //
 VRs_17.62 // § 5692

pathyaṃ deyamumāśambhau
 vāsudevena nirmite /

ṣātum jaganti kṛpayā
 mehadhvāntavivasvati // VRs_17.63
 //§ 5694

atha nāgasūtayogaḥ /-\-

nāgaṃ kapālamadhye kṣiptvā cāgniṃ
 viśodhayet kramaśaḥ /
 ciñcākavacakṣāraṃ svalpaṃ svalpaṃ
 vikīryya kuntalena // VRs_17.64
 //§ 5696

5 māgaṃ pāradasīsaṃ ghrṣṭvā ghrṣṭvā
 vicūrṇitaṃ samyak /
 tilamānamādimadhunā taravaṭavījena
 miśritaṃ kramaśaḥ //
 mehagaṇārttivināśaṃ sapīṭakaṃ
 kuṣṭhamanilañca // VRs_17.65
 //§ 5699

rasaratnasamuccaya-1927

atha kāntādiguḍikā /-\-

kāntābhramaṇḍūraharītakīnāṃ
 vicūrṇitānāṃ kramaśaḥ śarāṃśam /
 rasena bhūtāṃśamatho daśāṃśam
 dvātriṃśadaṣṭottaramuttamāyāḥ //
 VRs_17.66 //§ 5701

ślakṣṇaṃ mṛditvā gu.ḍikāṃ vidhāya
 takreṇa pītaṃ talapoṭakasya /
 vījañca teṣāṃ dviguṇaṃ prakalpya
 mehāmayānāśu jayet pramehī //
 VRs_17.67 // § 5703

atha kāsīsādimodakam /-\-

kāsīsaṃ kṛṣṇanāgaṃ
 kṣitidhararudhiraṃ nīlamabhraṃ
 sukāntaṃ
 hemāṅgaṃ bhūmisāraṃ
 salilaripudalaṃ mehatisyārivījaṃ /
 gorekhā cārimeḍaḥ kṣitiruhaṣaḥitaṃ 5
 śvetaguñjāṅghrivījaṃ
 kāpitthāsṛgvimiśraṃ kṣitiphalaṣaḥitaṃ
 rohiṇī cākṣamiśraṃ // VRs_17.68
 // § 5707

sarvaṃ sampiṣya toyē karivijayabhuvā
 modakānakṣamātrān
 kuryyāttakreṇa deyaṃ kṣapayati
 nikhilaṃ mūtrarogaṃ trirātrāt /
 rasaratnasamuccaya-1927 saptāhāt kalpanāśaṃ tṛṣamatibahulāṃ
 hanti pakṣādvidhatte
 māsāt sarvāṅgavṛddhiṃ 10
 munibhirabhihito mehināṃ
 guhyayogaḥ // VRs_17.69 // § 5711

atha bhīmaparākramaḥ /-\-

tulyābhyāṃ rasagandhābhyāṃ kṛtvā
 kajjalikāṃ tryaham /
 drāvayitvā'yase pātre mṛdunā
 badarāgninā // VRs_17.70 // § 5713

nirutthamaṣṭamāṃśena sīsabhasma
 vinikṣipet /
 sammiśraṃ kadalīpatre nikṣipya
 tadanantaram // VRs_17.71 // § 5715

5

ākṛṣya paripiṣṭvā'tha
 sīsabhasmapramāṇataḥ /
 kāntābhrasattvayorbhasma
 rājāvarttakabhasma ca // VRs_17.72
 // § 5717

pariśuddhañca gomūtre śilādhātuṃ
 nidhāya ca /
 khalle nikṣipya tat sarvaṃ yatnena
 parimardayet // VRs_17.73 // § 5719

10

tulyaguñjākulīvīja-cūrṇakalkotthavāriṇā
 /
 katakāṅghrikaṣāyeṇa nimbapatrarasena
 ca // VRs_17.74 // § 5721

tataḥ saṃśoṣya sañcūrṇya kṣiptvā
 lohasya bhājane /
 triphalānāṃ kaṣāyeṇa saptadhā
 paribhāvayet // VRs_17.75 // § 5723

rasaratnasamuccaya-1927

ākulīvijabarbūra-niryyāsau
 bhrṣṭacūrṇitau /
 samau rasasamau kṛtvā rasena saha
 mardayet // VRs_17.76 // § 5725

iti siddharasaḥ so'yam
 bhavedbhīmaparākramaḥ /
 nāmataḥ sarvamehaghno
 drṣṭapratyayakāraḥ // VRs_17.77
 // § 5727

valladvayamito grāhyo jalaiḥ
 paryyuṣitaiḥ saha /
 pathyam mehocitam deyam varjyam
 sarvam vivarjayet // VRs_17.78
 // § 5729

5

atha sañjīvanaḥ /-\-

palamātram rasam śuddham
 varanāgasamanvitam /
 nikṣipya pātanāyantrē trimśadvārāṇi
 pātayet // VRs_17.79 // § 5731

samāharedrasam samyak
 pātanāyantrake mṛtam /
 mṛte rase kṣipettulyam
 bhūpālāvarttabhasmakam //
 VRs_17.80 // § 5733

10

niruttham trapubhasmāpi
 nikṣipedaṣṭamāṁśataḥ /
 tato nimbadaladrāvaistriṁśadvāram hi
 bhāvayet //
 tataḥ saṁśoṣya sañcūrṇya
 kṣipedvarakaraṇḍake // VRs_17.81
 //§ 5736

5 sañjīvano'yam khalu vallamāno
 niśākulīcūrṇayutaḥ satakraḥ /
 nihanti sarvānapi meharogānṛṇām
 nitāntam kurute kṣudhāñca //
 VRs_17.82 //§ 5738

atha mehamardanaḥ /-\-

śuddhasīsodbhavaṁ bhasma
 nirvyū.ḍham vyomni saptadhā /
 tato vicūrṇya tanmadhye kāntabhasma
 samaṁ kṣipet // VRs_17.83 //§ 5740
 rasaratnasamuccaya-1927

gomūtrakaśilādhātu-draveṇa
 parimardayet /
 śoṣayitvā vicūrṇyātha
 kṣipennāgakaraṇḍake // VRs_17.84
 //§ 5742

mehamardananāmā'yaṃ diṣṭo
 bhālukinā khalu /
 guñjādvayamito deyo
 nimbāmalakasamyutaḥ // VRs_17.85
 //§ 5744

nihanti sakalān mehān
 sarvopadravasamyutān /
 tattadrogaharairdravyaiḥ
 sarvaroganivarhaṇaḥ //
 rogānurūpaṃ dātavyaṃ pathyamatra 5
 yathocitam // VRs_17.86 //§ 5747

atha rāmabāṇarasaḥ /-\-

trapuṇā nihataṃ tāraṃ svarṇaṃ
 nāgahataṃ tathā /
 mṛtasūtaṃ tayostulyaṃ
 mardayeddivasatrayam // VRs_17.87
 //§ 5749

ākulīmūlajaiḥ kvāthaiḥ śoṣayitvā
 muhurmuḥuḥ /
 tāpyavaikrāntarāḍvartta-bhasma
 sarvasamaṃ kṣipet // VRs_17.88
 //§ 5751

vimardya balinā sarvaṃ ṣo.ḍhā 10
 tuṣapuṭaiḥ pacet /

ākulīvījabarbūra-
 kvathitairbhāvayettridhā //
 VRs_17.89 // § 5753

rasaratnasamuccaya-1927

taṃ rasam paricūrṇyātha sthāpayet
 kūpikodare /
 gu.ḍucīsattvasaṃyukto vallatulyo
 rasastvayam // VRs_17.90 // § 5755

nihanti sakalam meham moham dhyāta
 iveśvaraḥ /
 5 bāṇavadrāmacandrasya sajjanasyeva
 bhāṣitam //
 na yāti jātu mehitvaṃ rāmabāṇo
 rasottamaḥ // VRs_17.91 // § 5758

atha rājamṛgāṅkaḥ /-\\-

suvarṇam rajatam kāntam tāmraṃ
 trapu sasīsakam /
 bhasmīkṛtvā ca tat sarvaṃ
 kramavṛddhyā kṛtāṃśakam //
 VRs_17.92 // § 5760

vyomasattvabhavaṃ bhasma
 sarvaistulyaṃ prakalpayet /
 10 kajjalīm sūtarājasya sarvairetaiḥ
 samāṃśikām // VRs_17.93 // § 5762

pradrāvya lohabhasmātha
 pūrvabhasma vinikṣipet /
 kāṣṭhenā"loḍya tat sarvaṃ sadravaṃ hi
 samāharet // VRs_17.94 // § 5764
 rasaratnasamuccaya-1927

tato vicūrṇya tat sarvaṃ saptavāraṃ
 vibhāvayet /
 ākulīvījasambhūta-kvāthalehena
 yatnataḥ // VRs_17.95 // § 5766

ruddhaṃ tanmallamūṣāyāṃ sarvaṃ
 saṃsvedayecchanaiḥ /
 iti siddho rasendro'yaṃ cūrṇitaḥ
 paṭagālitaḥ // VRs_17.96 // § 5768

5

kāntapātrasthitai rātrau
 jalastriphalasaṃyutaiḥ /
 valladvayamitaḥ prātardātavyo
 meharogiṇām // VRs_17.97 // § 5770

mṛgacārimunīndreṇa
 mehavyūhavināśanaḥ /
 nirdiṣṭo'yaṃ raso rāja-mṛgāṅka iti
 kīrttitaḥ // VRs_17.98 // § 5772

10

dīpanaḥ pācano vṛṣyo
 grahaṇīpāṇḍunāśanaḥ /
 tāpaghno rucikṛt sarva-roghno
 yogasaṃvṛtaḥ // VRs_17.99 // § 5774

atha mehaharah /-\-

rājāvarttasya ratnasya bhasma
gandhakasādhitam /
hatañca bhasmanā tena ghanasattvañca
kāntakam // VRs_17.100 // § 5776

nihatam tena sūtañca tattanmāraṇakaiḥ
saha /
sattvatulyena sūtena tāvatā gandhakena
ca // VRs_17.101 // § 5778

rasaratnasamuccaya-1927

5 kajjalyā kṛtayā sārddham pūrvabhasma
niyojayet /
tridinaṃ mardayitvā tu mūṣāyām
vinirudhya ca // VRs_17.102 // § 5780

pañcā.ḍhakamitaiḥ śāli-tuṣaiśca
puṭamācāret /
svāṅgaśītam samāhṛtya
bhāvayettadanantaram //
VRs_17.103 // § 5782

ākulīmūlabarbūra-
vījaguñjājaṭodbhavaiḥ
/
10 kaṣāyairāṣṭavārāṇi paṭacūrṇaṃ vidhāya
tat // VRs_17.104 // § 5784

vinikṣipet karaṇḍānte yatnena
 sthāpayettataḥ /
 tattanmehaharairdravyaiḥ saṃyukto
 rasarā.ḍayam // VRs_17.105 // § 5786

nihanti sakalān rogān
 durātmopakṛtīriva /
 ayaṃ hi sarvarogaghno bheṣajeṣu
 praśasyate // VRs_17.106 // § 5788

dhārmikeṣviva sarveṣu dayāvāniva
 mānavaḥ /
 raso'yaṃ nandinā diṣṭaḥ prakṛṣṭo
 mehahāriṣu // VRs_17.107 // § 5790

5

athodayabhāskaraḥ /-\-

pāraḍaṃ bhāgamekantu gandhakaṃ
 taṅkaṇaṃ tathā /
 abhrakaṃ lohamevantu bhāgamekaṃ
 pṛthak pṛthak // VRs_17.108 // § 5792

śilādhātustathā
 bhāgamamlavetasabhāgakam /
 kaṭphalaṃ bhāgamekantu vaṅgena saha
 yojayet // VRs_17.109 // § 5794

10

rasaṅca pañcamūtreṇa dināni trīṇi
 mardayet /

sarvamekatra saṃyojya
 jambīrarasasaṃyutam // VRs_17.110
 // § 5796

rasaratnasamuccaya-1927

mardayeddinacatvāri khallake
 buddhimān bhiṣak /
 mūṣikālepanaṃ kuryyāt
 māṃsīgokṣurasamṃyutam //
 VRs_17.111 // § 5798

5

mardayecca yathāyogyam
 dinānāmekaviṃśatiḥ /
 puṭamadhye paristhāpya
 kukkuṭimātrake dahet // VRs_17.112
 // § 5800

śītaḷaṃ taṃ samādāya bhāvayecca
 yathākramam /
 kumārīcitrakavyoṣa-jātīphalahiyāvalīm
 // VRs_17.113 // § 5802

viṣamuṣṭim nakhañcāmla-vetasam
 parimardayet /
 śoṣam kṛtvā yathāyogyam dinamekaṃ
 pṛthak pṛthak // VRs_17.114 // § 5804

10

taṃ siddham vallaṃātrantu dāpayet
 buddhimān bhiṣak /

mehasya madhunā yuktaḥ prayojyo
 bhiṣajāṃ varaiḥ // VRs_17.115
 //§ 5806

śarkarādrakasaṃyuktaṃ raktapitte
 prayojayet /
 triṃśaddināni dātavyaḥ śūle ca
 triphalājalah // VRs_17.116 //§ 5808

madhunā cātisārasya śvāsakāsasya
 śarkarā /
 kṣīreṇa cāgnimāndyasya
 tailakāñjikasamṃyutaḥ //
 siddhanāthena samprokto nāmnā
 hyudayabhāskaraḥ // VRs_17.117
 //§ 5811

rasaratnasamuccaya-1927

atha mehakuṭhāraḥ /-\-

piṣṭvā kārpāsatakre rasadharaṇadr̥śā
 tulyanāgaṃ kapitthā-
 nniryyāsaṃ pañcāṣkaṃ
 nihitaśatajalārātivijañca paścāt /
 kṛtvā piṇḍāni tena pratidinamatha tat
 piṇḍamekaṃ kapitthā-
 nniryyāsaṃ pādāṣkaṃ
 mathitamadhuyutaṃ mehajālaṃ
 ruṇaddhi // VRs_17.118 //§ 5815

atha himāṃśuḥ /-\-

rasasya karṣamādāya khalle nikṣipyā
 buddhimān /
 raktāgastyaprasūnasya svarasena
 vimardayet // VRs_17.119 // § 5817

saptavāraṃ tathā sādhu
 śvetadūrvārasena ca /
 niṣkadvayaṃ ṭaṅkaṅaṅca karṣaṃ
 khādirasārataḥ // VRs_17.120 // § 5819

5 karpūraṃ rasatulyaṅca sarvamekatra
 mardayet /
 yāvaccikkaṇatām yāti yuktyā
 candanavāriṅā // VRs_17.121 // § 5821

hareṇumātrān vaṭakāṃśchāyāyāṃ
 pariśoṣitān /
 prātaḥ prātaśca seveta madhyāhne ca
 viśeṣataḥ // VRs_17.122 // § 5823

10 niśāyāṅca viśeṣeṇa sevaniyāḥ
 prayatnataḥ /
 etaddhi mehanuddravyaṃ
 mukhaśoṣaharaṃ param //
 somarogaharaṃ sarva-piṭikānāśanaṃ
 param // VRs_17.123 // § 5826
 rasaratnasamuccaya-1927

atha vasantakusumākaraḥ /- \-

dvibhāgau hemabhūteśca gaganañcāpi
tatsamam /

lohasya ca trayo bhāgāscatvāro
rasabhasmanaḥ // VRs_17.124
// § 5828

vaṅgabhasma tribhāgaṃ syāt
sarvamekatra kārayet /
prabālaṃ mauktikañcaiva rasasāmyena
yojayet // VRs_17.125 // § 5830

bhāvanā gavyadugdhenā
ikṣuvāsārasena ca /
haridrāvārijenaiva mocākandarāsena ca
// VRs_17.126 // § 5832

5

śatapatrarasenaiva mālatyāḥ kusumena
ca /
uśīradvayanīreṇa sapta sapta ca
saṅkhyayā // VRs_17.127 // § 5834

paścāt mṛgamadā bhāvyaṃ susiddho
rasarā.ḍ bhavet /
kusumākaravikhyāto
vasantapadapūrvakaḥ // VRs_17.128
// § 5836

10

guñjāmātraṃ dadītāsyā madhunā
sarvamehajit /

kṣayakāsatṛṣāśvāsa-raktapittaviṣārttijit
 //
 sitācandanasaṃyuktaścāmlapittādiroganut
 // VRs_17.129 // § 5839

atha mehaharaḥ /-\-

pāradabhasmaśilājatukṛṣṇā-
 lohamalatriphalākulivījam
 /
 tāpyaniśārajakopalakānta-vyoṣarajaḥ
 khapuraśca kapitthāt // VRs_17.130
 // § 5841

rasaratnasamuccaya-1927

5

sarvamidaṃ paricūrṇya samāṃśaṃ
 bhāvitabhṛṅgarasaṃ divasādau /
 viṃśativāramidaṃ madhulehaṃ
 viṃśatimehaharaṃ haridrṣṭam //
 VRs_17.131 // § 5843

atha mehāriḥ /-\-

sūtaṃ bāhunitaṃ baliṃ śāsimitaṃ
 sammardya tat kajjalīṃ
 kṛtvā kṛṣṇahiraṇyatoyasahitāṃ
 sammardya ghasraṃ punaḥ /
 kūpyāmabhṛakakālikāṃ supihitāṃ
 mṛtsnāṃśukaiḥ saptabhiḥ

saṃveṣṭya tridinaṃ viśoṣya
lavaṅāpūrṇe kṣipedbhāṅḍake //
VRs_17.132 // § 5847

dagdhvā yāmacatuṣṭaye tu śīśirāṃ
bhittvā ca tāṃ kūpikāṃ
taṃ sūtaṃ dvilavaṃ lavaṅca gaganāṃ
lohaṃ lavaṃ mardayet /
siddho vallamitaḥ sitā ca madhunā
vatsādanīsattvato
no cet kṣaudrakaṅāyutaśca tarasā 5
sarvaprāmehān jayet // VRs_17.133
// § 5851

rogādhīśvarapāṅḍukāmalaharidrābhatvapittodbhavā
sarvāṃśca pradarāmayān vijayate
mehārināmā rasaḥ // VRs_17.134
// § 5853

rasaratnasamuccaya-1927

atha mehabaddharasaḥ /-\-

bhasmasūtaṃ mṛtaṃ kāntaṃ
muṅḍabhasma śilājatu /
tāpyaṃ śuddhaṃ śilā vyoṣaṃ
triphalā'ṅkolavījakam // VRs_17.135
// § 5855

kapittharajanīcūrṇaṃ samaṃ 10
sambhāvya bhrṅgiṇā /

triśadvāraṃ viśoṣyātha madhuyuktaṃ
lihet sadā // VRs_17.136 // § 5857

niṣkamātraṃ harenmehān mehabaddho
raso mahān /
mahānimbasya vījāni ṣaṇṇiṣkaṃ
peṣitāni tu // VRs_17.137 // § 5859

palataṇḍulatoyena ghr̥taniṣkadvayena
ca /

5 ekīkr̥tya pibeccānu hanti mehaṃ
cirantanam // VRs_17.138 // § 5861

atha hariśaṅkararasaḥ /-\-

mṛtaṃ sūtābhrakaṃ tulyaṃ
dhātrīphalanijadravaiḥ /
saptāhaṃ bhāvayet khalle raso'yaṃ
hariśaṅkaraḥ // VRs_17.139 // § 5863

māṣamekāṃ vaṭiṃ
khādennīlamehapraśāntaye /
pūrvayogānupānaṃ syādasādhyam
sādhayet kṣaṇāt // VRs_17.140
// § 5865

10 iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
rasaratnasamuccaye mūtrakṛcchrāśmarī-
mehasomarogapiṭikācikitsitaṃ nāma

saptadaśo'dhyāyaḥ // 17 //

19 Adhyāya 18 : atha vidradhyādicikitsanam --

rasaratnasamuccaya-1927

atha vidradhernidānaṃ samprāptiśca /--

annairadhyuṣitoṣṇaśuṣkaparuṣairanyairasṛgdūṣaṇai-

rvakrairvā śayanādibhistanubhṛtāmant-
arvahirvotthitaḥ

/

medastvakpalakaṇḍarāsthirudhiraṃ
gā.ḍhaṃ pradūṣya kṛto

vṛttaḥ syādathavāyato'dhikarujaḥ

5

śoṭhastvasau vidradhiḥ // VRs_18.1

//§ 5870

atha vidradhicikitsā /--

atha sarveśvaraparpaṭī /--

rasoparasalohāni kārṣikāṇi pṛthak

pṛthak /

teṣu lohāni sarvāṇi pāṣāṇāḥ

kaṭhināstathā // VRs_18.2 //§ 5872

rasaratnasamuccaya-1927

ghanasattvañca tat sarvaṃ bhasmīkṛtya
 prayojayet /
 ratnāni vallatulyāni bhasmīkṛtya ca
 sarvaśaḥ // VRs_18.3 // § 5874

ebhyaścaturguṇaḥ sūto
 gandhastasmāccaturguṇaḥ /
 kṛtvā kajjalikāṃ tābhyāṃ kṣipellohasya
 bhājane // VRs_18.4 // § 5876

5

pradrāvya
 badarāṅgārainnikṣipettadanantaram
 /
 rasoparasalohānāṃ ratnānāmapi
 sarvaśaḥ // VRs_18.5 // § 5878

cūrṇaṃ bhasma ca nikṣipyā
 kāṣṭhenā"loḍya melayet /
 tataśca ṣo.ḍaśāṃsena miśrayitvā'ruṇaṃ
 viṣam // VRs_18.6 // § 5880

10

gomayopari nikṣipyā nikṣipet
 kadalīdale /
 patreṇānyena rambhāyāḥ samācchādyā
 prayatnataḥ // VRs_18.7 // § 5882

karābhyāṃ cipiṭīkṛtya kṣipedupari
 gomayam /
 tataḥ śītaṃ samākṛṣya cūrṇayitvā ca
 parpaṭīm // VRs_18.8 // § 5884

vinikṣipet karaṇḍāntaḥ sampūjya
rasabheṣajam /
sarveśvarābhidhāneyaṃ parpaṭī
parikīrttitā // VRs_18.9 // § 5886

sarvalokahitārthāya nandineyaṃ
prakīrttitā /
raktiyuktasamāneyaṃ
maricārdrasamanvitā // VRs_18.10
// § 5888

rasaratnasamuccaya-1927

vidradhau ṣaṭprakāre syāddeyā
bardhmasu saptasu /
kṣayarogeṣu sarveṣu pāṇḍuroge
viśeṣataḥ // VRs_18.11 // § 5890

5

grahaṇīrogabhedeṣu
gulmeṣvaṣṭavidheṣu ca /
mūlarogeṣvaśeṣeṣu plihārthe
yakṛdāmāye // VRs_18.12 // § 5892

pramehe somaroge ca pradare
jaṭharāttiṣu /
viśeṣeṇa ca mandāgnī
sarveṣvāvarttakeṣu ca // VRs_18.13
// § 5894

10

anukteṣvapi rogeṣu
tattadaucityayogataḥ /

raso'yaṃ khalu dātavyaḥ
 śivatulyaparākramaḥ // VRs_18.14
 //§ 5896

yadyaddravyamasātmyaṃ hi
 janānāmupajāyate /
 tat sarvaṃ sātmyamāyāti rasasyāsyā
 niṣevaṇāt // VRs_18.15 //§ 5898

5 pītaṃ hālāhalaṃ toyāṃ parvatāgre
 varoddhatam /
 salilaṃ tailatattulyaṃ tajjalaṃ syāt
 sudhopamam //
 duḥsādhyo
 vidradhirmāsācchāntimāpnoti
 niścitam // VRs_18.16 //§ 5901
 rasaratnasamuccaya-1927

atha varuṇakaṣāyaḥ /--

varuṇāvalkalakvāthe
 hiṅgukāsīsasaindhavam /
 śilājatusamāyuktamasādhyāṃ
 vidradhiṃ jayet // VRs_18.17 //§ 5903

atha śobhāñjanādikvāthaḥ /--

kvāthaṃ śigruvacāśvatthaṃ
 hiṅgusaindhavacūrṇitaiḥ /

saṃyuktaṃ pāyayecchāntyai
vidradhīrogapī.ḍitam // VRs_18.18
//§ 5905

atha sarvāmayaharo rasaḥ /--

haridrākandamaṅkola-taṇḍulaṃ
gandhakaṃ gu.ḍam /
mūlāni ca mahābharyyāḥ
pṛthagarddhapalānvitam //
VRs_18.19 //§ 5907

tutthañca pañcapalikaṃ nārīstanyena
peṣitam /
liptaṃ nālāndhramūṣāsu dhamanāt
sattvamāharet // VRs_18.20 //§ 5909

5

śastaṃ kṣāraṃ raseṣvetat poṭalyā
pacaṇādanu /
ghṛtenā"varttite
tasminniṣkadvitayasammite //
VRs_18.21 //§ 5911

rasaratnasamuccaya-1927

praveśitaṃ niṣkarasaṃ
mahājambīranīrataḥ /
amlapiṣṭaṃ śarāvāntarliptaṃ
mṛdvastramudritam // VRs_18.22
//§ 5913

adharottaradattānām
 bhraṣṭānāmā.ḍhake sthitam /
 bālukānām tathābhūtaiḥ
 khārīparimitaistuṣaiḥ // VRs_18.23
 //§ 5915

pakvaṃ śītaṃ kṛtaṃ kṣuṇṇamaṣṭau
 niṣkāṇi kharparāt /
 catvāri surabhi
 sthūla-ghanavarttulanīrujām //
 VRs_18.24 //§ 5917

5 pītābhānām sagarbhātvdvarāṭānāñca
 ṣo.ḍaśa /
 amlasya sārddhaprasthena
 ślakṣṇapiṣṭāni pātrayoḥ // VRs_18.25
 //§ 5919

jambīramūlikākalkenāntarliptāni
 liptayoḥ /
 pacecchaṣkakarīṣāṇāmarddhabhāreṇa
 yatnataḥ // VRs_18.26 //§ 5921

10 kṛṣṇavarṇo'nupakvo'sau supakvaḥ
 śaṅkhapāṇḍuraḥ /
 kācaśaṅkhamaye pātre dhāraṇīyaḥ
 surakṣitaḥ //
 paṭacūrṇaśaśāt sarvānāmayān
 viniyacchati // VRs_18.27 //§ 5924

rasaratnasamuccaya-1927

atha vṛddhicikitsā /--

atha dārvīprayogaḥ /--

cūrṇaṃ dāruharidrāyā gavāṃ
mūtraistriniṣkakaṃ /
citraṃ cirothhitāṃ hanti antravṛddhiṃ
na saṃśayaḥ // VRs_18.28 // § 5926

atha vātārirasasya prayogopadeśaḥ /--

raso vātārināmā yaḥ so'tra deyaḥ
pibedanu /
eraṇḍatailakarṣaikaṃ gavāṃ kṣīraṃ
paladvayam //
aṇḍavṛddhiharaṃ khyātaṃ
māsamātrāṇna saṃśayaḥ //
VRs_18.29 // § 5929

5

atha vātāriḥ /--

rasabhāgo bhavedeko dvigūṇo
gandhako mataḥ /
tribhāgā triphalā grāhyā caturbhāgaśca
citrakaḥ // VRs_18.30 // § 5931

gugguluḥ pañcabhāgaḥ
syāderāṇḍasnehamarditaḥ /
kṣiptvā'tra pūrvakaṃ cūrṇaṃ
punastenaiva mardayet // VRs_18.31
// § 5933

guṭikāṃ karṣamātrāntu bhakṣayet
 prātareva hi /
 nāgarairanḍamūlānāṃ kvātham tadanu
 pāyayet // VRs_18.32 // § 5935

rasaratnasamuccaya-1927

abhyajyairanḍatailena svedayet
 pṛṣṭhadeśakam /
 vireke tena sañjāte snigdhamuṣṇaṅca
 bhojayet // VRs_18.33 // § 5937

5

vātārisaṃjñako hyeṣaḥ raso
 nirvātasevitaḥ /
 māsenā sukhayatyeva
 brahmacaryyapuraḥsaraḥ //
 vijayāguṭikāṃ rātrau svalpamātrāṅca
 bhakṣayet // VRs_18.34 // § 5940

atha tailārdrakaprayogaḥ /--

karṣaikāṃ tilatāntu
 palaikaṅcā"rdrakadravam /
 yaḥ pibet prātarutthāya
 tasyāntravṛddhiḥṛdbhavet //
 VRs_18.35 // § 5942

atha antravṛddhau pānīyatailam /--

gomūtrairaṇḍatailañca
chāgamāṃsarasaṃ tathā /
triphālākvāthatulyāṃśaṃ tailaśeṣaṃ
vipācayet //
tattailantu pibet
karṣamantravṛddhipraśāntaye //
VRs_18.36 // § 5945

**atha antravṛddhau pānīyatailāntaraṃ ghṛtañca
/--**

dadhyāranālamadirā-mātuluṅgarasaiḥ
samaiḥ /
tāmracū.ḍarasaistulyaṃ tailaṃ vā
ghṛtameva vā //
snehaśeṣaṃ pacet sarvaṃ tat
pibedantravṛddhijit // VRs_18.37
// § 5948

5

rasaratnasamuccaya-1927

atha antravṛddhau māṃsarasaḥ /--

antravṛddhiharaḥ pāne
mayūrāttittirādrasaḥ // VRs_18.38
// § 5949

atha antravṛddhau dvitīyamāṃsarasaḥ /--

vārttākaṃ kukkuṭaṃ paktvā tadrasaṃ
pānabhojane /

yojayedantravṛddhyārtte śamamāpnoti
nānyathā // VRs_18.39 // § 5951

atha gulmapūrvarūpam /--

udgārabāhulyapurīṣabandha-
trptyakṣamatvāntravikūjanāni
/

āṭopamādhmānamapaktiśaktirāsannagulmasya
vadanti cihnam // VRs_18.40 // § 5953

atha gulmacikitsā /--

atha gandhakādipoṭalīrasaḥ /--

gandhakaṃ tālakaṃ tāpyaṃ śilāhvaṃ
pippalīkṛte /

5 kaṣāye bhāvayet snuhyāḥ kṣīre mūtre ca
saptaśaḥ // VRs_18.41 // § 5955

niṣkārdhamasyāḥ poṭalyāḥ
syādarddhaṃ sājyamākṣikam /
prajojyaṃ sayakṛtplīhni
pañcakolapaśālinā // VRs_18.42
// § 5957

rasaratnasamuccaya-1927

atha gandhakādipoṭalyāḥ prayogāntaram /--

varṣābhūḥ kāravī śauṇḍī sūcī
vacaphalāsanam /
tilākṣiyugamābāṇā-
niśākarkandhusūrikā // VRs_18.43
//§ 5959

raktāgastyendurekhābda-nīlajyotirayo
mṛtam /
valkalaṃ bahuvallaryyāḥ kṛṣṇaḥ
kāambojikāphalam // VRs_18.44
//§ 5961

gavākṣīrajanīkṛṣṇā-
nimbavellakaṭhillakam
/
mānikāṃśaṃ pṛthak kṣuṇṇaṃ tulyaṃ
bhūśarkarā ghr̥tam // VRs_18.45
//§ 5963

5

triphalāvījatailena bhāvitam
karṣasammitam /
prāhṇe ghr̥tena madhyāhne gu.ḍena
madhunā niśi // VRs_18.46 //§ 5965

pādaṃ pādārddhamātraṃ vā poṭalyāśca
rajo bhavet /
haiyaṅgavīnaśālyanna-
kṛṣṇagokṣīravarttinaḥ // VRs_18.47
//§ 5967

10

rasaratnasamuccaya-1927

evaṃ varṣatrayaṃ kuryyāt
 syādbalīpalitojjhitaḥ /
 pratyahaṃ maṇḍalaṃ khādet pathyaṃ
 tyaktvā tataḥparam //
 iṣṭāhāravihārī ca
 sahasrāyurmaveddhruvam //
 VRs_18.48 // § 5970

atha vaṅgeśvaraḥ /--

5 bhasmasūtaṃ vaṅgabhasma
 palaikaikaṃ prakalpayet /
 gandhakaṃ mṛtatāmrañca pratyekañca
 palaṃ palam // VRs_18.49 // § 5972

10 arkakṣīrairdinaṃ mardyaṃ sarvaṃ tat
 golakīkṛtam /
 ruddhvā tadbhūdhare pacyāt puṭaikena
 samuddharet // VRs_18.50 // § 5974

10 eṣa vaṅgeśvaro nāma
 plīhagulmodarāpahaḥ /
 ghṛtairguñjādvayaṃ lehyaṃ niṣkaṃ
 śvetapunarnavā //
 gavāṃ mūtraīḥ pibeccānu rajanīm vā
 gavāṃ jalaiḥ // VRs_18.51 // § 5977

atha devadālīpañcāṅgacūrṇam /--

pañcāṅgadevadālyāstu cūrṇakarṣaṃ
śivāmbunā /
māsamātraṃ pibedyastu plīhā tasya
karoti kim ? // VRs_18.52 // § 5979

atha takrāsavaḥ /--

lavaṇaṃ rajanī rājī pratyekaṃ
palapañcakam /
cūrṇitaṃ nikṣipedbhāṇḍe
śatatakrapalānvite // VRs_18.53
// § 5981

rasaratnasamuccaya-1927

tridinaṃ mudritaṃ rakṣet paścāt
pañcapalaṃ sadā /
pītvā vināśayet plīhaṃ triḥsaptāhāna
saṃśayaḥ // VRs_18.54 // § 5983

5

atha eraṇḍakṣāram /--

samūlapatrameraṇḍaṃ ruddhvā
bhāṇḍe puṭe pacet /
tatkarṣaṃ palagomūtraih pītaṃ
plīhavināśanam // VRs_18.55 // § 5985

atha śarapuṅkhādiyogaḥ /--

śarapuñkhārkayormūlaṃ ciraṃ
 dantaśca carvitam /
 gilitaṃ nāśayet plīhaṃ
 yavāgūpānamācaret // VRs_18.56
 //§ 5987

atha vajrakṣāraprayogopadeśaḥ /--

vajrakṣārantu karṣaikaṃ bhakṣyaṃ
 plīhavināśanam // VRs_18.57 // § 5988

atha kāñcanīprayogaḥ /--

kāñcanīmūlacūrṇantu niṣkamātraṃ
 sadā pibet /
 5 surayā kāñjikairvā'tha hanti plīhaṃ
 cirantanam // VRs_18.58 // § 5990

atha plīhni raktamokṣaṇopadeśaḥ /--

plīhānāṃ pṛṣṭhadeśe tu raktasrāvañca
 kārayet /
 arkakṣīraṃ sasindhūtham kṣipettatra
 rujāpaham // VRs_18.59 // § 5992
 rasaratnasamuccaya-1927

atha śikhibā.ḍavaḥ /--

māritam sūtātāmrābhram gandhakam
mākṣikam samam /
mardayitvā"rdrakadrāvairyavakṣārayutairdinam
// VRs_18.60 // § 5994

triguñjam bhakṣayennityam
nāgavallīdalena ca /
vātagulmaharaḥ khyāto raso'yam
śikhibā.ḍavaḥ // VRs_18.61 // § 5996

vi.ḍaṅgam dā.ḍimam hiṅgu
saindhavailāsuvarcalam /
mātuluṅgarasaiḥ piṣṭvā karṣaikam
surayā saha //
vātagulmaharam deyamanupānam
sukhāvaham // VRs_18.62 // § 5999

5

atha dīptāmarah /--

śuddham sūtam samam gandham
sūtāmśam mṛtatāmrakam /
śākavṛkṣotthapañcāṅga-
dravairmardyam dinatrayam //
VRs_18.63 // § 6001

dinam sarpākṣijairdrāvai ruddhvā
gajapuṭe pacet /
pañcadhā bhūdhare cātha cūrṇam
jaipālatulyakam // VRs_18.64 // § 6003

10

dviguñjaṃ bhakṣayecā'jyaiḥ
 pittagulmapraśāntaye /
 drākṣāharītakīkvāthamanupānaṃ
 prakalpayet //
 raso dīptāmaro nāma pittagulmaṃ
 niyacchati // VRs_18.65 // § 6006
 rasaratnasamuccaya-1927

atha vidyādharah /--

5 gandhakaṃ tālakaṃ tāpyaṃ
 mṛtatāmraṃ manaḥśilām /
 śuddhaṃ sūtañca tulyāṃśaṃ
 mardayedbhāvayeddinam //
 VRs_18.66 // § 6008

pippalyāstu kaṣāyeṇa bhāvayet
 snugbhavena ca /
 niṣkārdham bhakṣayet
 kṣaudrairgulmaṃ plīhaṃ vināśayet
 //
 raso vidyādharo nāma gomūtrañca
 pibedanu // VRs_18.67 // § 6011

atha vyoṣādicūrṇam /--

10 tilakvātho gu.ḍañcā'jyaṃ
 vyoṣabhārgīrajo'nvitam /
 pānaṃ raktabhave gulme naṣṭe puṣpe tu
 yoṣitaḥ // VRs_18.68 // § 6013

atha devadārvādicūrṇam /--

devadāru kaṇā bhārgī śuṇṭhī
karañjavalkalam /
cūrṇaṃ tilānāṃ kvāthena
raktagulmaharaṃ bhavet //
VRs_18.69 // § 6015

atha raktīdarakuṭhāraḥ /--

pāraḍaṃ śikhītuṭṭhañca jaipālaṃ
pippalī samam /
āragvadhaphalānmajjā vajrīdugdhena
bhāvayet // VRs_18.70 // § 6017

sūkṣmamātrāṃ vaṭiṃ khādet strīṇāṃ
hanyājjalodaram /
ciñcāphalarasañcānu pathyaṃ
dadhyodanaṃ hitam //
raktodaraṃ haret saiva kaṭhinaṃ
recayedanu // VRs_18.71 // § 6020

rasaratnasamuccaya-1927

atha vaiśvānararasaḥ /--

viṣṇukrāntā ca jaipālaṃ lāṅgalī
suradārikā /
yavaciñcā'mbusāreṇa tāsāṃ
dviguṇagandhakam // VRs_18.72
// § 6022

pakṣaṃ vimarditaṃ sūtaṃ
 svedayenmr̥dunā'gninā /
 gulme guñjātrayañcāsyā
 soṣṇāmbughṛtasaindhavam //
 VRs_18.73 // § 6024

vātaje kaphaje
 lihyānmadhvārdrakasamanvitam /
 sasiāmākṣikaṃ paitte so'yaṃ
 vaiśvānaro rasaḥ // VRs_18.74
 // § 6026

atha agnikumāraḥ /--

5 nepālavaigandharasatrayāṇām
 phalatrayasyāpi kaṭatrayasyā /
 mūtre gavāṃ ṣo.ḍaśabhāgamāne
 bhāgānnavaikātra dinatrayāñca //
 VRs_18.75 // § 6028

vimardya teṣāṃ badarapramāṇām
 baddhvā vaṭīmuṣṇajalānupānāt /
 ekatra yuktā sahasā nihanti sā recayitvā
 malajālamādau // VRs_18.76 // § 6030

10 gulmaṃ yakṛt pāṇḍuvibandhaśūlaṃ
 māndyaṃ jvarañcātha jalodarañca /
 agneḥ kumāraḥ sahasā
 nihanyāduddīpito dīpa
 ivāndhakāram // VRs_18.77 // § 6032

rasaratnasamuccaya-1927

atha sarvāṅgasundaraḥ prāṇeśvaro rasaḥ /--

śuddhamabhraṃ rasaṃ gandhaṃ
melayitvā samāṃśakam /
tālamūlīrasairmadyaṃ kalkaṃ
sarpādayecchubham // VRs_18.78
//§ 6034

tat kalkaṃ kūpikāmadhye kṛtvā
vaktraṃ nirundhayet /
khaṭīnyā mukhamācchādya mṛdā
kharparasaṃjñayā // VRs_18.79
//§ 6036

kūpikāṃ lepayet sarvāṃ śoṣayedātape 5
khare /
kūpikāṃ bhūgatāyāñca kṛtvā tāṃ
puṭayettataḥ // VRs_18.80 //§ 6038

kūpikāṃ mardayet kṛtsnāṃ khaṭīnyā
saha saṃyutām /
tribhiḥ kṣāraistu taccūrṇaṃ
pañcabhirlavaṇaistathā // VRs_18.81
//§ 6040

tryūṣaṇaṃ triphalā hiṅgu
puramindrayavāstathā /

guñjākinī tathā citramajamodā
yamānikā // VRs_18.82 // § 6042

etāni samabhāgāni samādāya vicūrṇayet
/

yojayet saha sūtena tataḥ sidhyati
sūtakaḥ // VRs_18.83 // § 6044

5 siddhasūtasya cūrṇena māṣaṃ
sarvarujāpaham /
bhakṣayet prātarutthāya rasaḥ
sarvāṅgasundaraḥ // VRs_18.84
// § 6046

uṣṇodakānupānantu
pāyayecculukadvayam /
bhakṣayedekavārantu dvivāraṃ na
kathañcana // VRs_18.85 // § 6048

rasaratnasamuccaya-1927

dinamadhye vāramekaṃ dātavyo
bhiṣajā rasaḥ /
śītodakaṃ sakṛddeyaṃ
tr.ḍabhāve'pyaharṇiśam //
VRs_18.86 // § 6050

10 bhojane varjayettatra śākāmlaṃ
dvidalaṃ tathā /
tailābhyaṅgaṃ brahmacaryyaṃ
varjayecchayanaṃ divā // VRs_18.87
// § 6052

hitam tat sevayet pathyamahitañca
vivarjayet /
anenaiva prakāreṇa yojayet
prativāsaram // VRs_18.88 // § 6054

yastvacetanatām yāti sannipātī
kathañcana /
tasya nātiprayoktavyo raso
yatnādbhiṣagvaraiḥ // VRs_18.89
// § 6056

devāgniṣiviprāṃśca
kumārīyoginīgaṇān /
pūjayitvā yathāśaktyā sevyah
prāṇeśvaro rasaḥ // VRs_18.90
// § 6058

5

gulmañcāṣṭavidham vātaṃ śūlañca
pariṇāmajam /
sannipātajvarañcaiva
plīhānamapakarṣati // VRs_18.91
// § 6060

kāmālā pāṇḍurogañca mandāgniṃ
grahaṇīm tathā /
śivavat sevito hanti rasaḥ
prāṇeśvarastvayam // VRs_18.92
// § 6062

10

atha gulmanāśanaḥ /--

gandhakam rasatulyaṅca dvibhāgam
 saindhavasya ca /
 tribhāgam ṭaṅkaṅam proktaṃ
 caturbhāgaṅca tutthakam //
 VRs_18.93 // § 6064

rasaratnasamuccaya-1927

pañcamantu varātaṃ syāt ṣa.ḍbhāgam
 śaṅkhameva ca /
 vahnimūlakaṣāyeṇa ciravilvarasena ca
 // VRs_18.94 // § 6066

5

ārdrakasya rasenātra pratyekantu
 puṭatrayam /
 tatsamaṃ māricam cūrṇam
 śāṅārdham bhakṣayennaraḥ //
 pañcagulmaṃ kṣayaṃ śvāsam
 mandāgniñcāśu nāśayet //
 VRs_18.95 // § 6069

atha śūlacikitsā /--

atha agnimukhaḥ /--

mṛtasūtābhrakam tāmram
 gandhakañcāmlavetasam /
 viṣam phalatrayaṃ tulyam sarvam
 mardyam dināvadhi // VRs_18.96
 // § 6071

viṣamuṣṭirjayā vāsā vijayā raktaśākinī /
br̥hatī ca mahārāṣṭrī dhustūrah
padmapatrakah // VRs_18.97 // § 6073

nāgavallī śamī jambū
bhāvyaṃebhirdravaistryaham /
samāṃśam pañcalavaṇam
dattvā"rdrakarasena ca // VRs_18.98
// § 6075

rasaratnasamuccaya-1927

dinaṃ peṣyaṃ tataḥ
kuryyādvaṭikāścaṇamātrakāḥ /
bhakṣayedvātaśūlārtaḥ
so'yamagnimukho rasaḥ //
VRs_18.99 // § 6077

5

harītakī prativiṣā hiṅgu sauvarcalaṃ
vacā /
kaliṅgendrayavāstulyaṃ
pāyayeduṣṇavāriṇā //
karṣaikamanupānaṃ
syādvātaśūlaharaṃ param //
VRs_18.100 // § 6080

atha kṣāraprayogaḥ /--

ciñcākṣāraṃ jalaiḥ pītaṃ śūlaṃ
śāntimavāpnuyāt // VRs_18.101
// § 6081

10

atha trinetraḥ /--

khaṇḍitaṃ hāriṇaṃ śṛṅgaṃ svarṇaṃ
 śulvaṃ mṛtaṃ rasam /
 dinaikañcā"rdakadrāvairmardyaṃ
 ruddhvā pacet puṭe // VRs_18.102
 //§ 6083

trinetrākhyo rasaḥ so'yaṃ māṣaṃ
 madhvājyakaairlihet /
 saindhavaṃ jīrakaṃ hiṅgu
 madhvājyābhyāṃ lihedanu //
 5 paktiśūlaharaṃ khyātaṃ māsamātrāna
 saṃśayaḥ // VRs_18.103 //§ 6086

atha saubhāgyayogaḥ /--

ṭaṅkaṇaṃ mūrccitaṃ sūtaṃ
 yavakṣāraṃ samaṃ samam /
 cūrṇitaṃ bhakṣayenmāṣaṃ madhunā
 paktiśūlanut //
 jambūmāṃsājyayoryūṣamanupānaṃ
 pibet sadā // VRs_18.104 //§ 6089

rasaratnasamuccaya-1927

atha cintāmaṇiḥ /--

sūtena gandhaṃ dviguṇaṃ vimardya
 koraṇṭanimbūttharasairdinaṃ tat /

ciñcodbhavacchillirasena caikaṃ
dinañca golaṃ ravisamputastham //
VRs_18.105 // § 6091

liptvā mṛdā śuṣkamatīva kṛtvā
sāmudrayantreṇa puṭaṃ dadīta /
uddhr̥tya śītaṃ rasapādabhāgaṃ
prakṣīpya gandhaṃ vipacenmanāk ca
// VRs_18.106 // § 6093

viṣaṅca dattvā rasapādabhāgaṃ lohasya
pātre tu kṛśānutoyaiḥ /
rasastu cintāmañireṣa ukto vātāritailena 5
samākṣikeṇa // VRs_18.107 // § 6095

vallena mānaṃ pradadīta cāmlaṃ
tailaṅca śītaṃ parivarjayecca //
VRs_18.108 // § 6096

hanti gulmaṃ mahādhmānaṃ tūnīm
pratitunīmapi // VRs_18.109 // § 6097

atha śūlakeśarī /--

śuddhaṃ sūtaṃ dvidhā gandhaṃ
yāmaikaṃ mardayeddr̥ḍham /
dvayostulyaṃ śuddhatāmraṃ sampuṭe
tannirodhayet // VRs_18.110 // § 6099

ūrddhvādho lavaṇaṃ dattvā
 mṛdbhāṇḍe dhārayedbhiṣak /
 ruddhvā gajapuṭe pācyam svāṅgaśītam
 samuddharet // VRs_18.111 // § 6101

sampuṭam cūrṇayet sūkṣmam
 paṇakhaṇḍe dviguñjakam /
 bhakṣayet sarvaśūlārtto hiṅgu śuṅṭhī ca
 jīrakam // VRs_18.112 // § 6103

5 vacāmaricasaṅcūrṇam karṣasuṣṇajalaiḥ
 pibet /
 asādhyam nāśayecchūlam rasaḥ
 syācchūlakesarī // VRs_18.113
 // § 6105

rasaratnasamuccaya-1927

atha bandhyādikṣāraḥ /--

bandhyālāṅgalikāmūlam śaṅkhantu
 dviguṇam tayoh /
 trayāṇām bhāvayeccūrṇam tryaham
 jambīrajadravaiḥ // VRs_18.114
 // § 6107

10 ruddhvā gajapuṭe pacyāt tat kṣāram
 maricaighṛtaiḥ /
 karṣamātram pibecchūlī tatkṣaṇāt
 sukhamāpnuyāt // VRs_18.115
 // § 6109

atha mṛtothhāpanaḥ /--

abhraṃ tāmraṃ tathā lohaṃ pratyekaṃ
saṃskṛtaṃ palam /
sarvametat samāhṛtya gṛhṇīyāt kuśalo
bhiṣak // VRs_18.116 // § 6111

ājye paladvādaśake dugdhe
tatsvarasaṅkhyake /
paktvā tatra kṣipeccūrṇaṃ supūtaṃ
ghanatantunā // VRs_18.117 // § 6113

vi.ḍaṅgatriphalāvahni-trikaṭūnāṃ 5
tathaiva ca /
piṣṭvā palonmitānetān yathā
sammiśratāṃ nayet // VRs_18.118
// § 6115

tataḥ piṣṭvā śubhe bhāṇḍe
sthāpayettadvicakṣaṇaḥ /
ātmanaḥ śobhane cāhni pūjayitvā
guruṃ ravim // VRs_18.119 // § 6117
rasaratnasamuccaya-1927

ghṛtena madhunā madyaiḥ
pāyayenmāśakādikam /
aṣṭau māśān krameṇaiva varddhayettat 10
samāhitaḥ // VRs_18.120 // § 6119

anupānañca dugdhena nārikelodakena
vā /

jīrṇe śarkaraśālyanna-
mudgamāṃsarasādayaḥ //
VRs_18.121 // § 6121

rasapānāvīruddhāni dravyāṅyanyāni
yojayet /

hṛcchūlaṃ pārśvaśūlañca āmavātaṃ
kaṭigrahaṃ // VRs_18.122 // § 6123

5

gulmaśūlaṃ śiraḥśūlaṃ
yakṛtplīhānaśeṣataḥ /
agnimāndyaṃ kṣayaṃ kuṣṭhaṃ kāsaṃ
śvāsaṃ vicarcikāṃ //
aśmarīm mūtrakṛcchrañca yogenānena
sādhayet // VRs_18.123 // § 6126

atha kṣāratāmraṃ /--

rasena tāmrasya dalāni liptvā gandhena
tāmraṃ dviguṇena paścāt /

vastreṇa baddhvā'tha samudrajena
kṣāratrayeṇāpi ca veṣṭayitvā //
VRs_18.124 // § 6128

10

mṛdā ca saṃlipya puṭaṃ dadīta dalāni
tāmrasya vicūrṇayeta /

dhustūracitrārdrā-kaṭutrayaiśca
vimardayettat tridinapramāṇam //
VRs_18.125 // § 6130

kalāpramāṇena viṣaṅca dattvā vallam
dadītāsyā ca vātaśūle // VRs_18.126
//§ 6131

rasaratnasamuccaya-1927

atha śūlāntakaḥ /--

bhasmasūtasya khasyāpi palamekaṃ
pṛthak pṛthak /
tāmrahasmapale tu dve gandhakasya
palatrayam // VRs_18.127 //§ 6133

haritālasya karṣāṃśaṃ vimalaṃ
hemamākṣikam /
palārddhaṃ halinīkandaṃ nāgavaṅgau 5
palārddhakau // VRs_18.128 //§ 6135

catuṣpalantu trivṛtametat sarvaṃ
vicūrṇayet /
bhūdhātrīsvarasenaiva bhāvayet
saptadhā bhiṣak // VRs_18.129
//§ 6137

tathā dantīrasairvallaṃ
dadyādārdrakavāriṇā /
tena koṣṭhe viśuddhe tu
dadhibhaktantu bhojayet //
harecchūlāni sarvāṇi rasaḥ śūlāntako 10
mataḥ // VRs_18.130 //§ 6140

atha dvitīyo'grimukhaḥ /--

pāraḍaṃ māḁṣikaṃ tāṃraṃ
 kṛṣṇābhraṃ gandhakatrāyaṃ /
 māṇimaṅthaṃ viṣaṃ hiṅgu
 tvāgnīśākandhakāñcaṅāṅ //
 VRs_18.131 // § 6142

raktamārīṣaṅirguṅḁī-
 mahārāṣṭryāṭarūṣakam
 /
 jayājayaṅtīṅiryyāsaistathā ca
 viṣatiṅdukāṅ // VRs_18.132 // § 6144

5 marditaṃ kukkuṭapūṭe
 pacedaṅnimukhāhvayaḥ /
 aṣṭaguṅjāmitaḥ so'yaṃ prayojyaḥ
 sājyaṅāgaraḥ //
 hiṅgusaṅvarcaloṣṇāmbu-yuto vā
 gulmaśūlajit // VRs_18.133 // § 6147
 rasaratnasamuccaya-1927

atha dvitīyatrinetraḥ /--

rasatāṃragandhakāṅāṃ
 triṅguṅottaravarddhitaṃśāṅāṃ /
 amlena marditāṅāṃ puṭapakvāṅāṃ
 niṣevitaṃ bhasma // VRs_18.134
 // § 6149

guñjāpramāṇamārdraka-
sindhūtthacūrṇasaṃyuktam
/
eraṇḍatailamākṣikamatha vā
paṭuhingujīrakopetam // VRs_18.135
//§ 6151

śamayati śūlamaśeṣaṃ
tattadrasabhāvitam bahuśaḥ /
upacūrṇairanupānaistaistaiḥ sahitam
kaphānilārttiharam // VRs_18.136
//§ 6153

etacca hariṇaśṛṅga-
mṛtakāñcanaṭaṅkaṇopetam
/
saghṛtamadhu paktiśūlam śamayati
śūlam trinetrarasaḥ // VRs_18.137
//§ 6155

5

atha udayabhāskaraḥ /--

tolatulyaṃ rasaṃ śuddhaṃ gandhakaṃ
taccaturguṇam /
vidhāya kajjalīm ślakṣṇām tato
nimbukavāriṇā // VRs_18.138
//§ 6157

kalkaṃ kurvīta saṃkhalle
 yāvadyāmacatuṣṭayam /
 dvitulamatha tāmrasya tanupatrāṇi
 sarvaśaḥ // VRs_18.139 // § 6159

kalkena tena nimbūka-rasenāplāvya
 khallake /
 sthāpayedātape tivre piṇḍīkr̥tya tataḥ
 param // VRs_18.140 // § 6161

5 mūṣāmadhye nirudhyātha
 kukvuṭākhyāistribhiḥ puṭaiḥ /
 paceccullyāṃ vinikṣipya
 cullīparimitopalaiḥ // VRs_18.141
 // § 6163

rasaratnasamuccaya-1927

tata ākr̥ṣya sammardya karaṇḍe taṃ
 vinikṣipet /
 raso'yaṃ sarvarogaghno
 nṛṇāmudayabhāskaraḥ //
 VRs_18.142 // § 6165

10 hanti śūlāni sarvāṇi tamāṃsīva
 divākaraḥ /
 parṇakhaṇḍikayā sārddham
 deyaścetyapare jaguḥ //
 pathyaṃ rogocitaṃ deyaṃ
 rasasyānucitaṃ tyajet // VRs_18.143
 // § 6168

atha sūlagajakeśarī /--

palapramāṇasūtena balinā dviguṇena
ca /
śuddhatripalatālena kṛtvā kajjalikāṃ
tryaham // VRs_18.144 // § 6170

palamānena karttavyaḥ
śuddhatāmrasya sampuṭaḥ /
pidhānapātrasaṅgrasta-talapātrāsya vān
khalu // VRs_18.145 // § 6172

kajjalīṃ sampuṭasyāntarnidadhyāttada- 5
nantaram
/
adhastādupariṣṭācca sampuṭasya kṣipet
khalu // VRs_18.146 // § 6174

ākaṅṭhaṃ paṭucūrṇaṃ taṃ pidhāya ca
nirudhya ca /
viśoṣya gajasamjñena puṭena
puṭayettataḥ // VRs_18.147 // § 6176

paṭacūrṇaṃ vidhāyātha sindhumadhye
vinikṣipet /
pathyā"rdrakarasopeto vallamānena 10
sevitaḥ //
raso niḥśeṣaśūlaghnaḥ
syācchlagajakeśarī // VRs_18.148
// § 6179

rasaratnasamuccaya-1927

atha dvitīyakṣāratāmram /--

palamitamṛtaśulvaṃ tanmitaṃ
 gandhacūrṇaṃ
 vasumitapalamānaṃ
 tinti.ḍīkṣāracūrṇaṃ /
 trayamidamabhidiṣṭaṃ
 kṣāratāmṛkhyameta-
 ddharati sakalaśūlaṃ pītaṃśnodakena
 // VRs_18.149 // § 6183

atha tāmṛāṣṭakam /--

5 hiṅgu vyoṣaṃ madhukarucakaṃ
 tinti.ḍīkṣāratāmraṃ
 sarvañcaitanmasṛṇamṛditaṃ
 pītaṃśnodakena /
 kṣipraṃ śūlaṃ kṣapayati nṛṇāṃ
 tīvrapīḍāsametaṃ
 dhvāntaṃ bhānoriva samudayaḥ sādhu
 tāmṛāṣṭakam hi // VRs_18.150
 // § 6187

atha ba.ḍavānalaguṭikā /--

tālaṃ tāpyaṃ
 kanakakunaṭī-kāntagandhārkasūtai-

stulyāṃśaistairaruṇamadhuraṃ
dīpyakaṃ sarvatulyam /
rasaratnasamuccaya-1927 etaiḥ sarvaistrikaṭu ca samaṃ
kajjalīkṛtya sarvaṃ
hiṅgumbhobhirmunimitadinairbhāvayet
saptakṛtvah // VRs_18.151 // § 6191

jayantyāḥ kākamācyāśca
nirguṇḍyāścā'rdrakasya ca /
svarasairbhāvayet piṣṭvā sakṛdeva dine 5
dine //
karttavyā maricaistulyāśchāyāśuṣkāśca
golikāḥ // VRs_18.152 // § 6194

hantyeṣā ba.ḍavānalākhyaguṭikā
saṃsevitoṣṇāmbunā
sarvaṃ śūlagadaṃ kṛmiñca sakalaṃ
vaiṣamyavṛttiṃ kṣudhaḥ /
mandāgniṃ grahaṇīgadaṃ
śvayathurukpāṇḍuñca gulmārśasī
vātaśleṣmagadaṃ tathodararujaṃ 10
śvāsañca kāsaṃ jvaram //
VRs_18.153 // § 6198

atha agnikumāraḥ /--

rasagandhakayoḥ kṛtvā kajjalīm
tulyabhāgayoḥ /
pādāṃśamamṛtaṃ dattvā śuktibhasma
kalāṃśakam // VRs_18.154 // § 6200

haṃsapādīrasaiḥ samyañmardayitvā
 dinatrayam /
 sthūlagolaṃ tataḥ kṛtvā pariśoṣya
 kharātape // VRs_18.155 // § 6202

nirudhya bālukāyantre kramapuṣṭena
 vahninā /
 pacedekamahorātraṃ svataḥ śītaṃ
 vicūrṇya ca // VRs_18.156 // § 6204

5

tulyāṃśamamṛtaṃ dattvā
 mardayedārdrakadravaiḥ /
 vilipyā sthālikāmadhye
 tato'nyasthālikodare // VRs_18.157
 // § 6206

palārddhamamṛtaṃ kṣiptvā
 rasasthālīñca tanmukhe /
 nyubjāṃ dattvā dr.ḍhaṃ ruddhvā
 cullyāmāropya yatnataḥ //
 VRs_18.158 // § 6208

rasaratnasamuccaya-1927

10

yāmaṃ prajvālayedagniṃ vicūrṇya
 tadanantaram /
 karaṇḍake vinikṣipyā
 sthāpayedatīyatnataḥ //
 raso hyagnikumārākhyo diṣṭo
 manthānabhairavaiḥ // VRs_18.159
 // § 6211

hanyādatyagnimāndyaṃ
jvaraharamakhilaṃ vātajātaṃ
kṣayārttiṃ
śophāḍhyaṃ pāṇḍurogaṃ
kaphajanitagadān plīhagulmaṃ
gudārttiṃ /
sarvāṅgīṇaṅca śūlaṃ jaṭharabhavarujaṃ
khañjatāṃ paṅgulatvaṃ
sarvāṃścāsādhyaṛogān haririva duritaṃ
raktagulmaṃ badhūnām //
VRs_18.160 //§ 6215

atha śambūkādilauham /--

śambūkaṃ tryūṣaṇaṃ pañca lavaṇāni 5
mṛtāyasam /
samāṃśaṃ peṣayenmūtraiḥ kṛṣṇājasya
dināvadhi //
bhakṣayet karṣamātrantu
pariṇāmākhyasūlanut // VRs_18.161
//§ 6218

athendravāruṇikādicūrṇam /--

indravāruṇikāmūlaṃ
kaṭutrayasamāyutam /
pibeduṣṇāmbunā hanti
śūlamatyantaduḥsaham //
VRs_18.162 //§ 6220

atha bhūdārvādiyogaḥ /--

bhūdāruvaṭamūlañca śūlajit
soṣṇavāriṇā // VRs_18.163 // § 6221

atha sadyaḥśūlaharo yogaḥ /--

sadyobhavaṃ harecchūlaṃ lavaṇaṃ
vā"ranālakaiḥ // VRs_18.164 // § 6222
rasaratnasamuccaya-1927

atha sadyaḥśūlaharayogadvayam /--

ghṛtena saindhavaṃ vā'tha uṣṇatoyaiḥ
suvarcalam // VRs_18.165 // § 6223

atha kṣāravaṭī /--

amṛtaṃ hemabhasmātha śaṅkhaṃ ciñcā
subhāskaram /
5 kramāddvigūṇitaṃ kṛtvā tattulyaṅca
kaṭutrikam // VRs_18.166 // § 6225

tulasī bhṛṅgarājaśca
mātuluṅgārdrakadravaiḥ /
bhāvitaṃ bahuśaścūrṇaṃ rajo vā
gulikā'pi vā // VRs_18.167 // § 6227

guñjāmātrantu seveta gulmāṣṭhīlāṃ
vināśayet /
mandāgniṃ grahaṇīmarśo
śūlarogamarocakam //
eṣā kṣāravaṭī nāma kṛśadeheṣu yujyate
// VRs_18.168 // § 6230

rasaratnasamuccaya-1927

atha kārśyacikitsā /--

athāmṛtārṇavaḥ /--

rasabhasma trayo bhāgā bhāgaikaṃ
hemabhasmakam /
sarvāṃśamamṛtāsattvaṃ
sitāmadhvājyamiśritam //
VRs_18.169 // § 6232

5

dinaikaṃ mardayet khalle māṣaikaṃ
bhakṣayet sadā /
kṛśānāṃ kurute puṣṭiṃ
raso'yamamṛtārṇavaḥ //
aśvagandhāpalārddhañca gavāṃ kṣīraiḥ
pivedanu // VRs_18.170 // § 6235

atha pūrṇacandraḥ /--

mṛtasūtābhralohaṃ vai śilājatu
vi.ḍaṅgakam /

tāpyaṃ kṣaudraṃ ghṛtaṃ
 tulyamekīkr̥tya vimardayet //
 VRs_18.171 // § 6237

pūrṇacandraraso nāmnā māṣaikaṃ
 bhakṣayet sadā /
 śālmalīpuṣpacūrṇaṅca kṣaudraiḥ
 karṣaṃ pibedanu // VRs_18.172
 // § 6239

durbalo balamāpnoti māsaikena yathā
 śaśī /
 5 kṛśānāṃ br̥mhaṇaṃ deyaṃ sarvaṃ
 pānānnabheṣajam //
 nidrā caiva divā rātrau
 chāgamāṃsāśanaṃ tathā //
 VRs_18.173 // § 6242

atha sthauyacikitsā /--

atha ba.ḍavāgnimukhaḥ /--

śuddhasūtaṃ mṛtaṃ tāmraṃ tālaṃ
 bolaṃ samaṃ samam /
 arkakṣīrairdinaṃ mardyaṃ
 kṣaudrairlehyaṃ dviguñjakam //
 VRs_18.174 // § 6244

rasaratnasamuccaya-1927

ba.ḍavāgnimukho nāma sthaulyaṃ
 tundaṃ niyacchati /

palaṃ kṣaudraṃ palaṃ
toyamanupānaṃ pibet sadā //
VRs_18.175 //§ 6246

atha sthauḷye pūrvakṛtyanirdeśaḥ /--

tatrā'dau pañcakarmāṇi
laṅghanādyairupācaret //
VRs_18.176 //§ 6247

atha sadhvādrakaprayogaḥ /--

ārdrakaṃ madhunā
khādenmedo'nilakaphān jayet //
VRs_18.177 //§ 6248

atha agnikumāraḥ /--

gandhakena dvikarṣeṇa śuddhasūtena
tāvata /
vidhāya kajjalīṃ
sūkṣmāmekavāsaramardanāt //
VRs_18.178 //§ 6250

5

karṣamātraṃ viṣaṃ dattvā mardayitvā
dr.ḍhaṃ punaḥ /
haṃsapādīrasaistairvā stokaṃ stokaṃ
muhurmuhuḥ // VRs_18.179 //§ 6252

ku.ḍavārddhamitaiḥ paścādgolaṃ kṛtvā
 viśoṣya ca /
 kācakūpyāṃ vinikṣipya śulve nā.ḍiṃ
 vidhāya ca // VRs_18.180 // § 6254

devīśāstre punaḥ proktaṃ viṣaṃ
 karṣavicūrṇitam /
 ūrddhvādho golakānāṃ hi kācakūpyāṃ
 vinikṣipet // VRs_18.181 // § 6256

rasaratnasamuccaya-1927

5 nikṣipet kajjalīṃ madhye yataścāgryaṃ
 prajāyate /
 tataśca dvyaṅgulotsedha-mṛdā kūpīṃ
 vilipyatām // VRs_18.182 // § 6258

viśoṣya bālukāyantre
 yantravargaparakāśite /
 adhomukhīṃ ghaṭīṃ kṣiptvā
 kṣipedupari bālukām // VRs_18.183
 // § 6260

10 nirudhya bhāṇḍavakrañca
 cullyāmāropya yatnataḥ /
 vahniṃ prajvālayet sārddhaṃ dinaṃ
 kramavivarddhitam // VRs_18.184
 // § 6262

svāṅgaśītaḥ mākṛṣya saha tāmreṇa
 mardayet /

palārdham maricaṃ sūkṣmaṃ
karṣārdham vatsanābhakam //
VRs_18.185 //§ 6264

vinikṣipya vimardyātha
kṣipedramyakaraṇḍake /
nandinā tu samuddiṣṭaṃ rasatulyaṃ
marīcakam //
vatsanābhantu karṣāṃśaṃ miśrayeta
vicūrṇya tat // VRs_18.186 //§ 6267

nirdiṣṭo'gnikumārako rasavaro devyā 5
tathā nandinā
sevyo vaidyayaśaḥprabhūtaphalada-
ścā'nāhavidhvaṃsanaḥ
/
sadyaḥ pācanadīpano rucikaraḥ
śīghraṃ tathā'ṣṭhīlikāṃ
sāmāñca grahaṇīm haret kapharujaḥ
kaṅṭhāmayadhvaṃsanaḥ //
VRs_18.187 //§ 6271

balyo bhojanatoyabhakṣyasukhadaḥ
śreṣṭho rasānāṃ prabhu-
rmandāgniṃ kaphavātajam 10
kṣayagadam niḥśeṣaśūlāmayān /
śvāsaṃ kāsagadam tathā gudarujam
sthaulyañca pāṇḍum tathā
śophaṃ vātagadam tathā khalu
ratītulyo'rddhaparṇānvitaḥ //
VRs_18.188 //§ 6275

rasaratnasamuccaya-1927

kaṇayā sitayā'jyena dātavyo'sau
 mahārasaḥ /
 pratyasṭhīlādirogeṣu jalakūrmagadeṣu
 ca // VRs_18.189 // § 6277

nandinā tu punaḥ
 proktastattadrogaharauṣadhaiḥ /
 nihanti sakalān rogān duṣpatnīva
 manorathān // VRs_18.190 // § 6279

5 rasajanitavidāhe śītatoyābhiṣeko
 malayajaghanasārālepanaṃ
 mandavātaḥ /
 taruṇadadhi sitāktaṃ
 nārikelīphalāmbho
 madhuraśīśirapānaṃ śītamanyacca
 śastam // VRs_18.191 // § 6283

saubhāgyaṃ meghanādānghri-
 sitāmadhukacandanam
 /
 10 tuṣodakena dātavyaṃ sarvasmin
 rasavaikṛte // VRs_18.192 // § 6285

chardiyāṃ tṛṣṇāsu dātavyaṃ kapitthaṃ
 vā sitā'nvitam /
 kumārīśītalepaśca sarvāṅgīṇaḥ
 praśasyate // VRs_18.193 // § 6287

kṣīraṃ madhusitāpītaṃ kvātho
vā'mṛtabandhukaḥ /
upacārā amī sarve praśastā rasatāpinām
// VRs_18.194 // § 6289

rasasyāgnikumārasya prabhāvaṃ vetti
tattvataḥ /
giriajā nandikeśo vā yadvā nārāyaṇaḥ
prabhuḥ // VRs_18.195 // § 6291
rasaratnasamuccaya-1927

athāmlapittanidānam /--

amlodgāravamī
hasta-pādahr̥tkukṣidāhatā /
amlapitte mukhaṃ tiktam
bhavecchūlamarocakam //
VRs_18.196 // § 6293

5

atha amlapittacikitsā /--

athāmlapittopacārāḥ /--

amlapitte tu vamaṇaṃ tadante
mṛdurecanam /
ūrdhvagaṃ vamanairhanyādadhogaṃ
recaṇairjayet //
tiktabhūyiṣṭhamāhāraṃ pānañcāpi
prakalpayet // VRs_18.197 // § 6296

atha vamanayogaḥ /--

amlapitte ca vamanam
 paṭolāriṣṭavāribhiḥ // VRs_18.198
 //§ 6297

atha virecanayogaḥ /--

virecanam trivṛccūrṇam
 madhudhātrīphalairbhavet //
 VRs_18.199 //§ 6298

atha līlāvilāsaḥ /--

śuddhasūtam śuddhagandham mṛtam
 tāmrābhraraupyakam /
 tulyāṃśam mardayediyāmam ruddhvā
 laghupuṭe pacet // VRs_18.200
 //§ 6300

5

akṣadhātrīharītakyaḥ kramavṛddhyā
 vipācayet /
 jalenāṣṭagaṇenaiva
 grāhyamaṣṭāvaśeṣitam //
 VRs_18.201 //§ 6302

rasaratnasamuccaya-1927

anena bhāvayet sarvam pūrvam sūtam
 punaḥ punaḥ /

pañcaviṃśativārañca
tāvadbhirbhr̥ṅgajairdravaiḥ //
VRs_18.202 // § 6304

śuṣkaṃ taccūrṇitaṃ khādet
pañcaguñjaṃ madhuplutaṃ /
raso līlāvilāso'yamamlapittaṃ
niyacchati // VRs_18.203 // § 6306

atha kuṣmāṇḍakhaṇḍam /--

kuṣmāṇḍasya rasasya satpalaśataṃ
tulyaṃ gavāṃ kṣīrakaṃ
dhātrīcūrṇapalāṣṭakaṃ laghu
pacedyāvāt kṛtaṃ piṇḍitaṃ /
dhātrītulyasitaṃ palārddhamamṛtaṃ
tallehakaṃ lehayet
khyātaṃ kuṣmāṇḍakhaṇḍam kṣapayati
nitarāmamlapittaṃ na cānyat //
VRs_18.204 // § 6310

5

atha tāmradrutiḥ /--

palaṃ nepālaśulvasya patrāṇi sutanūni
ca /
kṛtvā kaṇṭakabedhyāni
kārayettadanantaram // VRs_18.205
// § 6312

karṣaikaṃ dviguṇaṃ grāhyaṃ kramāt
 sūtakagandhayoḥ /
 marditavyaṃ śilākhalle
 rasairdantaśaṭhasya vai //
 VRs_18.206 // § 6314

tat kalkaṃ paṅkavat kṛtvā tena parṇāni
 sarvaśaḥ /
 lepayitvā śilākhalle sthāpayedātape
 khare // VRs_18.207 // § 6316

rasaratnasamuccaya-1927

5 yāmaikena samuddhṛtya dravībhavati
 nānyathā /
 vāntiṃ virecanaṃ kṛtvā śuddhakāyo
 yathāvidhi // VRs_18.208 // § 6318

pūjayitvā surān vaidyān viprān
 hemāambarādibhiḥ /
 tāṃ drutiṃ madhusarpirbhyāṃ
 raktikāmāśakādibhiḥ // VRs_18.209
 // § 6320

10 līdhvā tatra pibettakraṃ
 dhānyāmlakamathāpi vā /
 jīrṇe sāyaṃ samaśnīyācchālyannantu
 purātanam // VRs_18.210 // § 6322

sevyamānaṃ nihantyetadamlapittaṃ
 sudāruṇam /

kāsaṃ kṣayaṃ tathā śoṣamarśāṃsi
grahaṇīm tathā // VRs_18.211
//§ 6324

kāmalāṃ pāṇḍurogañca
kuṣṭhānyekādaśaiva ca /
raktapittaṃ sakhālyam
śūlañcaivodarāṇi ca // VRs_18.212
//§ 6326

vātarogaṃ pratiśyāyaṃ vidradhiṃ
viṣamajvaram /
satatābhyāsayogena balīpalitavarjitaḥ
// VRs_18.213 //§ 6328

5

tāmrvata kurute dehaṃ
sarvavyādhivivarjitam /
jīvedvarṣaśataṃ sāgraṃ dvitīya iva
bhāskaraḥ // VRs_18.214 //§ 6330

atha pittarogacikitsā /--

atha pittāntakaraṣaḥ /--

mṛtasūtābhramuṇḍārka-
tikṣṇamākṣikatālakam
/
gandhakañca bhavettulyam
yaṣṭīdrākṣāmṛtādravaiḥ //
VRs_18.215 //§ 6332

jalamaṇḍapikāvāsā-drāvaiḥ
 kṣīraavidārijaiḥ /
 dinaikaṃ mardayet khalle
 sitākṣaudrayutā vaṭī // VRs_18.216
 //§ 6334

rasaratnasamuccaya-1927

niṣkamātraṃ nihantyāśu pittaṃ
 pittajvaram kṣayam /
 dāhaṃ tṛṣṇāṃ bhramaṃ śoṣaṃ vegāt
 pittāntako rasaḥ // VRs_18.217
 //§ 6336

5 sitākṣīraṃ pibeccānu yaṣṭiṃ sitā'nvitāṃ
 jalaiḥ /
 pibedvā pittaśāntyartham śītatoyena
 candanam // VRs_18.218 //§ 6338

atha daśasāram /--

yaṣṭi drākṣā phalaṃ dhātryā
 elācandanabālakam /
 madhūkapuṣpaṃ kharjūraṃ dā.ḍimaṃ
 peṣayet samam // VRs_18.219
 //§ 6340

sarvatulyā sitā yojyā palārddham
 bhakṣayet sadā /

daśasāramidaṃ khyātaṃ
sarvapittavikārajit //
mehatṛṣṇā'ratīścaiva dāhaṃ mūrcchāṃ
jvaraṃ jayet // VRs_18.220 // § 6343
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
rasaratnasamuccaye vidradhivṛddhi-
gulmayakṛtplīhaśūlakārśya sthaulyāṣṭhīlāpra- 5
tyaṣṭhīlājālakūrmarasavaikṛtānāhāmla-
pitta-pittacikitsānāmāṣṭādaśo'dhyāyaḥ // 18 //

20 Adhyāya 19: athodarādicikitsanam --

rasaratnasamuccaya-1927

atha jalodaralakṣaṇam /--

udaraṃ sajalaṃ yasya sadoṣaṃ balivarjitam /
śvayathuḥ pādayoḥ śophaḥ
syājjalodaralakṣaṇam // VRs_19.1
// § 6346

atha vātodaralakṣaṇam /--

udaraṃ vātasampūrṇaṃ savyathañca 10
kṛśāṅgatā /
muhurmuhuḥ śvasityeva tat
vātodaralakṣaṇam // VRs_19.2
// § 6348

**athāta udarapāṇḍuśophakāmalākumbhakāma-
lāhalīmakacikitsā**

/--

atha jīmūtakādigu.ḍikā /--

jīmūtaloharasagandha-śilālatāmra-
vyoṣāgnikuṣṭhamuṣalī-
viṣadīpyacūrṇam

/

nimbūkanīralulitaṃ guṭikīkṛtaṃ tat
bhuktaṃ niśāsu madhunā

sakalodaragham // VRs_19.3

//§ 6352

rasaratnasamuccaya-1927

atha vinodavidyādharah /--

5 rasendrabaliṭaṅkaṅaiḥ sajayapālavījaiḥ
samaiḥ

rasaḥ sumṛdito bhavet khalu

vinodavidyādharah /

payogu.ḍayuto haret

sakalarecanīyāmayān

jvaraṅca jaṭharāmayān gudagadaṃ

saśūlaṃ nṛṇām // VRs_19.4 //§ 6356

samyagvirecanābhāve mudgakvāthaṃ
pibedanu /

10 bhedādhikye pibetakraṃ barbūrāṇāṃ

tvaco rasam // VRs_19.5 //§ 6358

atha dantivījādirasaḥ /--

aṣṭau nistuṣadantivījamapi
cecchuṅṭhyāstrayo gandhakāt
dvau ca dvau maricasya
ṭaṅkaṇarasañcaikaikabhāgaṃ pṛthak
/
guñjāmātramidaṃ surecanakaraṃ
deyañca śītāmbunā
śophaṃ gulmajalodaraṃ praśamayet
plīhāmayaghaṃ param // VRs_19.6
//§ 6362

atha mṛtyuñjayaḥ /--

dvikṣāraṃ tryūṣaṇaṃ pañca-lavaṇaṃ 5
śatapuṣpikām /
samabhāgamidaṃ sarvaṃ paṭacūrṇaṃ
samācaret // VRs_19.7 //§ 6364

tatsamau rasagandhau ca kṛtvā
kajjalikām śubhām /
sarvamekatra sammelya mardayet
divasatrayam // VRs_19.8 //§ 6366
rasaratnasamuccaya-1927

ayaṃ mṛtyuñjayo nāmnā rasaḥ
śīghraphalapradaḥ /
kathito maryyalāryyeṇa sannipātaḥ 10
param // VRs_19.9 //§ 6368

sannipāte prayoktavyaḥ
 raktikāpañcamātrikaḥ /
 citrakārdrakasindhūttha-kaṭubhirvā
 samanvitaḥ // VRs_19.10 // § 6370

pītatoyaṃ tridoṣārttaṃ nirvāte
 vāsayettataḥ /
 pathyaṃ dadhyodanaṃ deyaṃ
 yācamānāya nānyathā //
 5 guṇo na jāyate yasya tasya deyo rasaḥ
 punaḥ // VRs_19.11 // § 6373

hanyādvātagadaṃ tathā kaphagadaṃ
 mandānalatvaṃ jvaraṃ
 śūlaṃ sarvamahāmayān jaṭharajāṃ
 pī.ḍaṃ yakṛt pāṇḍutām /
 śophaṃ gulmarujaṃ tathā grahaṇikāṃ
 plīhāmayam vi.ḍgrahaṃ
 vāntiṃ gulmakṛtāṃ sakāsamabhitaḥ
 śvāsañca hikkāmapi // VRs_19.12
 // § 6377

atha udare virecanavidhiḥ /--

10 ādau sarvodarāṇāñca deyamuktaṃ
 virecanam /
 gomūtrairvā'tha
 gokṣīrairyojyamerāṇḍatailakam //
 karṣamātraṃ prayatnena śuddhe deyo
 rasaḥ punaḥ // VRs_19.13 // § 6380

atha trailokyasundaraḥ /--

śuddhasūtaṃ tathā gandhaṃ
mṛtābhraṃ saindhavaṃ viṣam /
kṛṣṇajīraṃ vi.ḍaṅgañca
gu.ḍūcīsattvacitrakam // VRs_19.14
//§ 6382

rasaratnasamuccaya-1927

elā caiva yavakṣāraṃ pratyekaṃ
syādrasārddhakam /
dinaṃ nirguṇḍikādrāvairvījapūrarasai-
rdinam // VRs_19.15
//§ 6384

mardayecchoṣayet so'yaṃ
rasastrailokyasundaraḥ /
guñjādvayaṃ ghr̥tairlehyo
vātodarakuḷāntakaḥ // VRs_19.16
//§ 6386

5

palamekaṃ citramūlaṃ
dvirgomūtraīscaturjalaiḥ /
pācyam yāvadbhavet kalkaṃ ghr̥taṃ
kalkaṅca yojayet // VRs_19.17
//§ 6388

vallaikañca yavakṣāraṃ kṣiptvā
paktvā'vatārayet /

tat karṣaikam pibeccānu
 snigdhamuṣṇaṅca bhojayet //
 VRs_19.18 // § 6390

atha mahāvahniḥ /--

catuḥ sūtasya gandho'ṣṭau rajanī
 triphalā śivā /
 pratyekaṅca dvibhāgam
 syāttryūṣajīrakadantikāḥ //
 VRs_19.19 // § 6392

5 pratyekamaṣṭabhāgam syādekīkṛtya
 vicūrṇayet /
 jayantīsnukpayobhrṅga-
 vahnivātāritailakaiḥ // VRs_19.20
 // § 6394

rasaratnasamuccaya-1927

pratyekena kramādbhāvyam
 saptavāram pṛthak pṛthak /
 mahāvahniraso nāma niṣkamuṣṇajalaiḥ
 pibet // VRs_19.21 // § 6396

10 virecanam bhavetena takrabhaktam
 sasaindhavam /
 dinānte bhojayet pathyam varjayet
 śītaḥ jalam //
 nābhyuttare jalasrāvam kuryyāddhanti
 jalodaram // VRs_19.22 // § 6399

atha gu.ḍanāgaraprayogaḥ /--

sarvodaraharaṃ yojyaṃ

gu.ḍanāgarayoḥ palam // VRs_19.23

//§ 6400

atha vajrakṣāraḥ /--

sāmudraṃ saindhavaṃ kācaṃ

yavakṣāraṃ suvarcalam /

taṅkaṇaṃ sarjikākṣāraṃ tulyaṃ cūrṇaṃ

vibhāvayet // VRs_19.24 //§ 6402

arkakṣīraiḥ snuhīkṣīrairātape

śoṣayettryaham /

arkapatraṃ lipetena ruddhvā cāntaḥ

puṭe pacet // VRs_19.25 //§ 6404

5

tat kṣāraṃ cūrṇayitvā'tha tryūṣaṇaṃ

triphalārajaḥ /

jīrakaṃ rajanīvahni-cavyakaṃ syāt

samaṃ samam // VRs_19.26 //§ 6406

kṣārameva tadarddhañca ekīkṛtya

prajayet /

agnimāndyeṣvajīrṇeṣu bhakṣyaṃ

niṣkadvayaṃ dvayam // VRs_19.27

//§ 6408

vātādhike jalaiḥ koṣṇairghṛtaiḥ
 pittādhike hitam /
 kaphe gomūtrasaṃyuktamāranālaistri-
 doṣaje // VRs_19.28
 //§ 6410

vajrakṣāramidaṃ siddhaṃ svayaṃ
 proktaṃ pinākinā /
 sarvodaṛeṣu gulmeṣu śophaśūleṣu
 yojayet // VRs_19.29 //§ 6412
 rasaratnasamuccaya-1927

atha khadirādiyogaḥ /--

5 khadiraṃ devadāruṅca karṣaṃ
 gomūtrataḥ pibet /
 udaraṃ pāṇḍurogaṅca hanti śūlaṅca
 plīhakaṃ // VRs_19.30 //§ 6414

atha pippalīprayogaḥ /--

dinaikaṃ pippalīcūrṇaṃ snuhīkṣīreṇa
 bhāvayet /
 niṣkaṃ jalodaraṃ hanti mahiṣīmūtrataḥ
 pibet // VRs_19.31 //§ 6416

atha vaiśvānaraḥ /--

rasagandhakatāmṛāṇi śilājī
 kāntalohakaṃ /

trikaṭu citrakam kuṣṭham nirguṇḍī
muṣalī viṣam // VRs_19.32 //§ 6418

ajamodaśca sarveṣāṃ dvau dvau
bhāgau prakalpayet /
cūrṇīkr̥tya tataḥ sarvaṃ nimbakvāthena
bhāvayet // VRs_19.33 //§ 6420

ekaviṃśatprakāreṇa bhr̥ṅgarājena
saptadhā /
madhunā guṭikāṃ śuṣkāṃ rajanyāntu 5
pradāpayet //
vaiśvānarābhido yogo
jalodaraviśoṣaṇaḥ // VRs_19.34
//§ 6423

rasaratnasamuccaya-1927

atha sūryyaprabhā guṭikā /--

bhārgīvahniyajāyugābhrakadalī pāṭhā
vacā rocanā
cavyaṃ patrakacitrakam trikaṭukam
kṣāradvayaṃ gandhakam /
trāyantīharavījakesariviśadvandvaṃ
lavaṅgaṃ kaṇā
kuṣṭham śallaphalam phalatrāyayutaṃ 10
phenāḥ samudrādapi // VRs_19.35
//§ 6427

brāhmī vījaṃ latāvījaṃ bālavilvaṃ
 virū.dhakam /
 lavaṇāni tathā pañca
 jātyādikusumāṣṭakam // VRs_19.36
 //§ 6429

vātāritailenaiteṣāṃ kalpitā bhiṣajāṃ
 varaiḥ /
 eṣā sūryyaprabhā nāma
 guṭikā'gnipradīpanī // VRs_19.37
 //§ 6431

atha udayamārttaṇḍarasaḥ /--

5 palonmitasya śulvasya sūkṣmapatrāṇi
 kārayet /
 tatsamaṃ gandhakaṃ dattvā khalle
 sarvaṃ vimardayet // VRs_19.38
 //§ 6433

jambīrarasasaṃyuktaṃ dinaṃ gharṃ
 nidhāpayet /
 tataḥ śulve dravībhūte rasakarṣaṃ
 niyojayet // VRs_19.39 //§ 6435

10 tat siddhamudare yojyaṃ śophe caiva
 bhagandare /
 nāmnā tūdayamārttaṇḍa-rasa eṣa
 prakīrttitaḥ // VRs_19.40 //§ 6437
 rasaratnasamuccaya-1927

atha pāṇḍurogasya saṅkṣiptalakṣaṇam /--

vivarṇatā śarīre syācchayathuḥ
kārśyameva hi /
sattvahānirathā"lasyaṃ pāṇḍurogasya
lakṣaṇam // VRs_19.41 // § 6439

atha pāṇḍurogacikitsā /--

atha haṃsamaṇḍūrah /--

maṇḍūraṃ mardayecchlakṣaṇam
gomūtre'ṣṭagūṇe pacet /
tryūṣaṇam triphalāṃ mustāṃ
vi.ḍaṅgaṃ cavyacitrakau //
VRs_19.42 // § 6441

dārvīm granthīm devadāruṃ tulyaṃ 5
tulyaṃ vicūrṇayet /
ghṛtaṃ maṇḍūratulyaṅca pākānte
miśrayettataḥ // VRs_19.43 // § 6443

bhakṣayet karṣamātraṅca jirṇānte
takrabhojanam /
pāṇḍurogaṃ halīmaṅca ūrustambhaṅca
kāmalām //
arśāṃsi hanti no citraṃ
haṃsamaṇḍūrakāhvayam //
VRs_19.44 // § 6446

atha kālavīdhvaṃsanah /--

śuddhasūtaṃ hema tāraṃ tāmraṃ
 tulyaṅca mardayet /
 jambīranīrasaṃyuktamātape
 mardayeddinam // VRs_19.45
 //§ 6448

sarvatulyaṃ punaḥ sūtaṃ kṣiptvā
 piṣṭaṃ prakalpayet /
 dhustūraphalamadhye tu dolāyantre
 tryahaṃ pacet // VRs_19.46 //§ 6450

rasaratnasamuccaya-1927

5 dhustūrotthadravaireva yantraṃ
 pūryyaṃ punaḥ punaḥ /
 ādāya bandhayedvastra iṣṭikāyantraṃ
 pacet // VRs_19.47 //§ 6452

jambīrairgandhakaṃ piṣṭvā
 adhaścorddhvaṅca dāpayet /
 tulyaṃ punaḥ punardeyaṃ ruddhvā
 laghupuṭe pacet // VRs_19.48 //§ 6454

10 ṣa.ḍgūṇe gandhake jīrṇe tattulyaṃ
 mṛtalohakam /
 dattvā mardyaṃ dinaikaṅca
 kaṅṭhakāryyā dravairdinam //
 VRs_19.49 //§ 6456

ruddhvā'tha

kariṣāgnistha-kapotākhyapuṭe pacet

/

punarmardyaṃ punaḥ pācyam trivāram

pūrvajairdravaiḥ // VRs_19.50

//§ 6458

br̥hatyuttharasaistadvattridhā'mardya

puṭettridhā /

vahnyarkanaktamālānām

pr̥thagdrāvairdvidhā dvidhā //

VRs_19.51 //§ 6460

mardyaṃ ruddhvā

puṭettadvaddaśāṃśam

vatsanābhakam /

dattvā tasmin vicūrṇyātha guñjāmātram

prajoyayet // VRs_19.52 //§ 6462

kālavidhvamaṃsano nāma rasaḥ

pāṇḍvāmayāpahaḥ /

abhayā'tha gavāṃ mūtraiḥ piṣṭvā cānu

pradāpayet // VRs_19.53 //§ 6464

rasaratnasamuccaya-1927

atha pañcānaḥ /--

mṛtaṃ kāntaṃ suvarṇaṅca

śulvatārābhrabhasmakam /

pr̥thagakṣamitaṃ sarvaṃ paṭacūrṇaṃ
kṛtaṃ muhuḥ // VRs_19.54 // § 6466

rasagandhakakajjalā tulyayā saha
marditam /
sārddhadvipalamānena tāpyacūrṇena
mardayet // VRs_19.55 // § 6468

5 dvipalaṃ mūṣikāmadhye
vinikṣipyālacūrṇakam /
tatastu kajjalīm kṣiptvā manohvām
tāvatīm kṣipet // VRs_19.56 // § 6470

tato nirudhya yatnena pariśoṣya
puṭenniśi /
puṭena gajasamjñena svataḥ śītaṃ
vicūrṇayet // VRs_19.57 // § 6472

caturguṇena gandhena nirmītaṃ
rasakajjalīm /
kṣiptvā pūrvarase luṅgavāriṇā
parimardayet // VRs_19.58 // § 6474

10 pacet kro.ḍapuṭenaiva daśavāramataḥ
param /
evaṃ tālakakajjalā daśavāraṃ
puṭettataḥ // VRs_19.59 // § 6476

tataśca mṛtavaikrānta-bhasmanā ca
kalāṃśataḥ /

tato vicūrṇya yatnena

karaṇḍāntarvinikṣipet // VRs_19.60

//§ 6478

rasaratnasamuccaya-1927

ayaṃ pañcānāno nāma devarājaena

kīrttitaḥ /

śreṣṭhaḥ sarvarasendreṣu

mahārasasamo guṇaiḥ // VRs_19.61

//§ 6480

pathyāśūraṇaśuṅṭhībhiḥ

saghr̥tābhirniṣevitaḥ /

sarvān pāṇḍugadān hanti kṛtaghna iva

satkṛtim // VRs_19.62 //§ 6482

5

yakṣmāṇaṃ jaṭharaṃ halīmakarujaṃ

vātārttivi.ḍbandhanaṃ

kuṣṭhañca grahaṇīm jvarātisaraṇaṃ

śvāsañca kāsārucī /

śleṣmavyādhimaśeṣato galagadān

durnāma mandāgnitāṃ

mehaṃ gulmarujañca kiṃ bahugirā

hanyādgadāṃścāparān // VRs_19.63

//§ 6486

sevyamāne rase cāsmin vilvamekañca

varjayet /

svasthaḥ sarvaṃ samaśnīyādgadī

pathyaṃ gadāpaham // VRs_19.64

//§ 6488

10

atha ārogyasāgaraḥ /--

ekaikapalagandhāśma-
rasasambhavaḥkajjalīm
/

tasyā madhye dvipalikam tāpyam tālam
palonmitam // VRs_19.65 // § 6490

palamātram manohvāñca
palamabhṛakabhasmakam /
sukhasparśasya karṣaṅca nikṣipya
parimardya ca // VRs_19.66 // § 6492

5 mūṣāmadhye vinikṣipya
pinaddhāntarmukhīm tataḥ /
patreṇa śuddhatāmrasya nirmalena
trikarṣiṇā // VRs_19.67 // § 6494

rasaratnasamuccaya-1927

mūṣām mṛdbhiḥ savastrābhiḥ
parirudhya yathā dr.ḍham /
pariśoṣya giraṇḍaiśca puṭet gajapuṭena
hi // VRs_19.68 // § 6496

10 svāṅgaśītam samuddhṛtya khoṭībhūtam
vicūrṇayet /
gandhatālaśilācūrṇaiḥ sahitam
khallacūrṇakam // VRs_19.69
// § 6498

puṭet kro.ḍapuṭe caiva daśavāraṃ tataḥ
param /
kṣipedviṃśatibhāgena vaikrāntaṃ
bhasmatāṃ gatam // VRs_19.70
//§ 6500

vimardya gālitāṃ kṛtvā kṣipet
raupyakaraṇḍake /
ārogyasāgaro nāma raso'tiguṇavattaraḥ
// VRs_19.71 //§ 6502

hanyāt pāṇḍumarocakaṃ gudagadaṃ
vātañca pittaṃ kaphaṃ
gulmādhmānakaśopharogamatha ca
śvāsaṃ śiro'rttiṃ vamim /
atyarthānalamandatāṃ
gurumudāvarttaṃ vicitrajvarān
rogānapyaparān ratidvayamitaḥ sūtau
marīcājyavān // VRs_19.72 //§ 6506

5

atha pāṇḍughanānilarasaḥ /--

tāmrahasma rasabhasma gandhakaṃ
vatsanābhamatha tulyabhāgataḥ /
rasaratnasamuccaya-1927 vahnitoyaparimarditaṃ pacet
yāmapādamatha mandavahninā //
VRs_19.73 //§ 6508

10

raktikāyugalamānato bhavecchophapā-
ṇḍughanapañkaśoṣaṇaḥ //
VRs_19.74 //§ 6509

atha pāṇḍuhāriharītakī /--

korāṇṭo bhṛṅgarājaśca
 śatāvaripunarnavau /
 ete saptapalā grāhyāḥ pratyekaṃ
 sūkṣmacūrṇitāḥ // VRs_19.75 // § 6511

etatkvāthe pacet samyak harītakyaḥ
 śatatrayam /
 ṣaṣṭyā'dhikaṃ tataḥ śuṣkaṃ
 gavyadugdhenā pācayet //
 VRs_19.76 // § 6513

5 śoṣayitvā śanairhr̥tvā vaṭikābhiḥ
 prapūrayet /
 rasasya tripalaṃ dattvā gandhake
 tripalātmake // VRs_19.77 // § 6515

paktvā'tha pātayet patre cūrṇayitvā
 tataḥ punaḥ /
 gu.ḍūcīsattvamādāya śuṣkaṃ sattvaṃ
 palāṣṭakam // VRs_19.78 // § 6517

10 cūrṇayitvā tataḥ sarvaṃ madhunā
 guṭikāḥ kiret /
 tāstu sūtre samābaddhvā madhubhāṇḍe
 vinikṣipet //
 ekaikāṃ bhakṣayennityaṃ
 śuṣkapāṇḍuvināśinīm // VRs_19.79
 // § 6520

rasaratnasamuccaya-1927

atha pittapāṇḍvariguṭikā /--

rasasya bhāgāścatvāro lohasya dvau
prakīrttitau /
vahnimustāvi.ḍaṅgānāṃ
trikaṭutriphalasya ca // VRs_19.80
//§ 6522

bhāgāstvanekaśo grāhyāḥ kuṭajasya
tathā'paraḥ /
cūrṇayitvā tataḥ sarvaṃ madhunā
guṭikāḥ kiret //
ekaikāṃ bhakṣayet prātaḥ
pittapāṇḍvapanuttaye // VRs_19.81
//§ 6525

5

atha trailokyasundaraḥ /--

rasagandhakalohābhra-
gu.ḍūcīsattvasūkaraḥ
/
triphalāśigrumūlāni bhrṅgasāreṇa
bhāvayet // VRs_19.82 //§ 6527

trailokyasundaraḥ so'yaṃ
saghr̥takṣaudraśarkaraḥ /
mṛgāṅkavat pathyabhujāḥ
pāṇḍuśophaṃ niyacchati //
VRs_19.83 //§ 6529

**atha pāṇḍuśothe trinetrarasasya
prayogavidhiḥ /--**

yutaḥ kiñcidghṛtakṣaudra-
gu.ḍatittiriguggulaiḥ
/

trinetrākhyo raso yojyaḥ śophe

toyānupānataḥ // VRs_19.84 // § 6531

rasaratnasamuccaya-1927

atha vijayā guṭikā /--

palatrayaṃ harītakyaścitrakasya
palatrayam /

elātvakpatramustānāṃ

bhāgo'rddhapaliko mataḥ //

VRs_19.85 // § 6533

5

reṇukārddhapalaṃ proktaṃ

tadarddhaṃ nāgakeśaram /

vyoṣaṅca pippalīmūlaṃ viṣaṅca

palamātrakam // VRs_19.86 // § 6535

rasaḥ palo mahāgandhaḥ

sūkṣmacūrṇāni kārayet /

purātane gu.ḍe pakve tulārdde

tadviniḥṣipet // VRs_19.87 // § 6537

himasparśantu gr̥hṇīyāt ghṛtenāktvā

karaṃ budhaḥ /

badarāsthipramāṇena vijayā guṭikā
matā //
niśāyāṃ khādayedenāṃ
śophapāṇḍuvināśanīm // VRs_19.88
//§ 6540

atha taṅgaṇādiyoḡaḥ /--

taṅkaṇaṃ meghanādaṅca
bhakṣayedviṣaśāntaye // VRs_19.89
//§ 6541

atha jayapālarasaḥ /--

rasaṃ gandhaṃ mṛtaṃ tāmraṃ
jayapālaṅca guggulum /
samāṃśamājyasaṃyuktāṃ guṭikāṃ 5
kārayenmitām //
ekaikāṃ khādayedvaidyaḥ
śophapāṇḍvapanuttaye // VRs_19.90
//§ 6544

atha devadālīpaṅcāṅgaprayoḡaḥ /--

devadālyāstu paṅcāṅgaṃ cūrṇaṃ
kṣīraiśca vā jalaiḥ /
niṣkamātraṃ pibennityaṃ māsāt
pāṇḍugadāpaham // VRs_19.91
//§ 6546

rasaratnasamuccaya-1927

atha kāmālākṣaṇam /--

dagdhamāṃsarudhirāsrappittataḥ
 kāmālā bhramatrṣāvidāhinī /
 pītanetramalavatyupekṣayā
 śophayugbhavati kumbhakāmālā //
 VRs_19.92 // § 6548

atha apāmārgādiyoḡaḥ /--

apāmārgaṃ śamīmūlaṃ piṣṭvā takreṇa
 pāyayet /
 kāmālāṃ śvayathuṃ pāṇḍuṃ
 karṣamātraṃ niyacchati //
 VRs_19.93 // § 6550

atha pañcāsyarasaḥ /--

5 tīkṣṇamākṣikakāntābhra-
 śulvasūtakatālakam
 /
 devadālīrasaiḥ piṣṭaṃ
 bālukāyantramūrcchitam //
 VRs_19.94 // § 6552

amṛtotpalakahlāra-
 kandadrākṣāsamanvitam
 /

piṣṭaṃ yaṣṭyambhasā
kṣaudra-sitābhyāṃ kāmālāpraṇut //
VRs_19.95 // § 6554
rasaratnasamuccaya-1927

atha triyonih /--

tāmrasya turyyabhāgeṇa rasenoṭplutya
lepayet /
nimbudrāveṇa saṃyojya sūryyatāpe
vinikṣipet // VRs_19.96 // § 6556

ūrddhvādho gandhakaṃ dattvā
pācayedatiyatnataḥ /
matsyākṣīmabhito dattvā mṛtsnayā
sannirudhya ca // VRs_19.97 // § 6558

yāmadvayantu pakvañca svāṅgaśītaṃ
samuddharet /
guñjāmātraṃ dadītāsyā sābhayaṃ
gu.ḍasaṃyutam //
triyonyākhyo raso hyeṣa
śophapāṇḍvapanodanaḥ //
VRs_19.98 // § 6561

atha mustādicūrṇam /--

mustāmṛtācitrakayaṣṭipippalī-
vi.ḍaṅgaśuṅṭhītriphalairyathottaram
/

cūrṇaṃ sahāyoraśā ca saṃyutaṃ
 samākṣikaṃ pāṇḍugadāpahaṃ
 param // VRs_19.99 // § 6563

atha kāmeśvaraḥ /--

palaṃ sūtaṃ palaṃ gandhaṃ vajrī
 pathyā trayam trayam /
 mustailāpatrakāṇāñca prati
 sārddhapalaṃ kṣipet // VRs_19.100
 // § 6565

rasaratnasamuccaya-1927

5 tryūṣaṇaṃ pippalīmūlaṃ viṣaṅcaiva
 palaṃ palaṃ /
 nāgakeśarakaṣaikaṃ
 reṇukārddhapalaṃ tathā //
 VRs_19.101 // § 6567

purātanagu.ḍenaiva tulārddhena
 vipācayet /
 mardayet kanyakādrāvairyāmaikānte
 ghr̥tena ca // VRs_19.102 // § 6569

guṭikāṃ badarābhāntu
 kārayedbhaḥṣayenniśi /
 śophapāṇḍuharaḥ so'yaṃ rasaḥ
 kāmeśvaraḥ svayam // VRs_19.103
 // § 6571

atha pāṇḍughanānilarasaḥ /--

tāmrabhasma rasabhasma gandhakaṃ
vatsanābhamatha tulyabhāgataḥ /
vahnitoyaparimarditaṃ
pacedyāmapādamatha
mandavahninā // VRs_19.104 // § 6573

raktikādvitayamānato'nilān
śophapāṇḍughanapañkaśoṣaṇaḥ //
VRs_19.105 // § 6574
rasaratnasamuccaya-1927

atha kaṃsādipañcakam /--

kaṃsena piṣṭaḥ śilayā sahitaḥ pācito
rasaḥ /
hatābhyāṃ tīkṣṇatāmrābhyāṃ yuto
hanti halīmakam // VRs_19.106
// § 6576

5

atha sindūrabhaṣaṇaḥ /--

śuddhasūtañca sindūraṃ palaikaikaṃ
vimardayet /
vāsārasena yāmaikaṃ tena kuryyācca
cakrikām // VRs_19.107 // § 6578

supakvāṃ kārayenmaṣāmuttānāṃ
dvādaśāṅgulām /

tanmadhye gandhakaṃ śuddhaṃ kṣipet
 palacatuṣṭayam // VRs_19.108
 //§ 6580

pūrvoktāṃ cakrikāṃ kṛtvā tat kṣiptvā
 prapuṭellaghu /
 jīrṇe gandhe samuddhṛtya cakrikāṃ
 tāṃ vicūrṇayet // VRs_19.109 //§ 6582

5 cūrṇādrśagaṇaṃ yojyaṃ mṛtalohaṅca
 mardayet /
 laśunena daśāṃśena caṇamātrā vaṭiḥ
 kiret // VRs_19.110 //§ 6584

vātapāṇḍuharaḥ siddho rasaḥ
 sindūrabhūṣaṇaḥ /
 pibeccānu hyapāmārgasyairaṇḍasya ca
 mūlikāṃ //
 takraiḥ piṣṭvā'tha karṣaikam hanti
 pāṇḍuṃ sakāmalam // VRs_19.111
 //§ 6587
 iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya

10 sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau
 rasaratnasamuccaye udarapāṇḍu- śophakāmal-
 ākumbhakāmalāhalomakacikitsitaṃ
 nāmaikonaviṃśo'dhyāyaḥ // 19 //

21 Adhyāya 20 : atha visarpādicikitsanam --

rasaratnasamuccaya-1927

atha visarpakuṣṭhaśvitracikitsā /--

atha kālāgnirudrarasaḥ /--

kāntagandhakatīkṣṇābhra-viṣatāpyasamanvitaḥ

/

bandhyākarkoṭikākande pakvaḥ sūto

visarpajit // VRs_20.1 // § 6590

atha eraṇḍavījādi tailam /--

eraṇḍatumbinīnimba-

bākucīcakramardakam

/

tiktakāśātakīvijamaṅkolaścañcuvījakam

// VRs_20.2 // § 6592

rasaratnasamuccaya-1927

gomūtradadhidugdhaistu

bhāvayettīlajena ca /

mūtreṇājāprasūtena tailam

pātālayantrajam //

visarpaṃ nāśayatyāśu śvetakuṣṭhañca

tatkṣaṇāt // VRs_20.3 // § 6595

atha dvitīyairāṇḍavījādi tailam /--

eraṇḍatumbīkaṭuvimbacakra-

mardotthavījāni ca somarājī

/

aṅkolavījāni samāni kṛtvā
 pātālayanreṇa sutailameṣām //
 VRs_20.4 // § 6597

pragr̥hya tenātha vimardayīta
 visarpakādīni kṛtaṃ prayānti //
 VRs_20.5 // § 6598

atha galatkuṣṭhalakṣaṇam /--

pādayoḥ śvayathustodo
 galantyaṅgulayo yadi /
 nāsikāsvarayorbhaṅgo galatkuṣṭhasya
 lakṣaṇam // VRs_20.6 // § 6600

atha kuṣṭheṣu kriyāsūtram /--

5 sarveṣāṃ kuṣṭhināmādau
 pañcakarmāṇi kārayet /
 pakṣe pakṣe ca vamaṇaṃ māsi māsi
 virecanam // VRs_20.7 // § 6602

rasaratnasamuccaya-1927

ṣaṣṭhe māsi śirāmokṣo nasyaṃ
 saptadināntare /
 idaṃ cirasthite kāryyaṃ kuṣṭhe
 svalpe'lpaśaḥ kriyā // VRs_20.8
 // § 6604

atha vātakuṣṭhāriḥ /--

vipacedgandhakamadhye ghanapiṣṭim
śulvapiṣṭim vā /
saṅkocya kolako'yaṃ śamayati
vātotthakuṣṭhāni // VRs_20.9 // § 6606

atha pittakuṣṭhāriḥ /--

kāmalā'bhrakasaṅkocī
ghṛtagandhakapācitaḥ /
vyoṣāgnivellatvaṅmustā-
vyādhighātaviṣaiḥ samaḥ //
VRs_20.10 // § 6608

triguṇaḥ prāṇado reṇuḥ
pañcāśanmr̥takāñcanaḥ /
badarāsthimito mūtreṇājena guṭikīkṛtaḥ
/
nāśanaḥ
pittakuṣṭhānāmekaviṃśativāsarāt //
VRs_20.11 // § 6611

rasaratnasamuccaya-1927

atha śliṣmakuṣṭhāriḥ /--

kanakābhrakasaṅkocastailagandhakapācitaḥ
/
viṣavyoṣābdavellatvak
tulyastriguṇacitrakaḥ //

guñjāmāno'jamūtreṇa piṇḍitaḥ
 śleṣmakuṣṭhanut // VRs_20.12
 //§ 6614

atha tridoṣakuṣṭhāriḥ /--

tīkṣṇābhrahemasāṅkocastailagandhakapācitaḥ
 /
 tālatāpyaviśālāgni-bolapāṭhājaṭāviṣaiḥ
 // VRs_20.13 //§ 6616

śṛṅgīṭaṅkaṇayaṣṭyāhva-sindhuvāraiḥ
 samanvitaḥ /
 5 rasena śṛṅgaberasya baddho
 badarasannibhaḥ //
 chāyāviśoṣitaḥ kuṣṭhaṃ nihanyāt
 sannipātajam // VRs_20.14 //§ 6619

atha vijayavaṭikā /--

reṇukā pippalīmūlaṃ bākucī
 viṣatindukam /
 aśvagandhā palāśāsthi vyoṣādinavakaṃ
 vacā // VRs_20.15 //§ 6621

viśālā gandhakaṃ kuṣṭhaṃ saviṣaṃ
 rasabhasma ca /
 10 gu.ḍena guṭikāṃ kuryyāt samena
 madhumiśritām // VRs_20.16
 //§ 6623

rasaratnasamuccaya-1927

tām bhakṣayet
sitāsarpiḥ-kṣīraśālyannabhāgbhavet /
jalaudanaṃ vā bhuñjāno
brahmacaryyaparāyaṇaḥ //
VRs_20.17 // § 6625

khādettāpe
sitādhānya-sarpirnāgabalārajaḥ /
vaṭikā vijayākhyeyaṃ
saptakuṣṭhānniyacchati // VRs_20.18
// § 6627

atha sarveśvaraḥ /--

pālikaṃ tāmragandhābhraṃ
karṣāṃśaṃ lohapāradam /
snuhyarkakṣīravātāri-
jambīrośīravāribhiḥ // VRs_20.19
// § 6629

5

marditaṃ bālukāyantre svedayet
divasatrayam /
karṣaṃ kaṇyā niṣkañca viṣasyāsmiṃ
vinikṣipet //
eṣa sarveśvaraḥ sadyo guñjāmātraḥ
prasuptijit // VRs_20.20 // § 6632

atha suptikuṣṭhadalano rasaḥ /--

gandho rasaśca kaṭutailaśrto mṛto'rko
vyoṣāgnivellaviṣameghabhayāvacābhiḥ

/

jvālāmukhīrasavimarditamākṣikāḍhyaḥ
piṇḍīkṛtaḥ śamayati

sthirasuptakuṣṭham // VRs_20.21

//§ 6636

rasaratnasamuccaya-1927

atha pratāpalañkeśvaraḥ /--

5

vipādikāghno rasagandhaṭaṅkaṇaṃ

satāmraakuṣṭhāyasapippalīrajaḥ /

vimarditaṃ kāñcanapatravāriṇā

pratāpalañkeśvarasaṃjñito rasaḥ //

VRs_20.22 //§ 6638

atha kiṭimāritalam /--

snuhyāḥ ku.ḍavaṃ payasaḥ prasthaṃ

dugdhasya nārikelasya /

gandhakaniśayoḥ karṣaṃ

pāradakarṣaṅca sādhu saṃyojyam //

VRs_20.23 //§ 6640

kharatarakiraṇātāpāt pakvaṃ tailaṃ

vilepitaṃ prājñaiḥ /

10

kuṣṭhakiṭime'pahanti prabalaṅca

samīraṇaṃ hanyāt // VRs_20.24

//§ 6642

atha sidhme gandhapāṣāṇalepaḥ /--

mardito mūlakakṣārasyā"rdrakasya ca
vāriṇā /
śamayedgandhapāṣāṇaḥ piṣṭaḥ
sidhmaṃ vilepanāt // VRs_20.25
//§ 6644

rasaratnasamuccaya-1927

atha sidhme varāṭikālepaḥ /--

varāṭapiṣṭī jambīranīrādrā vā"tape
dhṛtā // VRs_20.26 //§ 6645

atha dadrukuṣṭhe mayūrakṣārādilepaḥ /--

mayūramokṣakakṣāraṃ meṣaśṛṅgīramo
rasaḥ /
triṣāradviniśāvyoṣa-śulvaṃ lepena
dadrujit // VRs_20.27 //§ 6647

5

atha carmakuṣṭhe parpaṭīrasaprayogavidhiḥ /--

caturthāṃśena tāmrasya bhasmanā
saktukena ca /
kṛtāvāpo haret kuṣṭhaṃ carmākhyam
parpaṭīrasaḥ // VRs_20.28 //§ 6649

**atha carmakuṣṭhe meghanādādyudvarttanam
/--**

meghanādāmṛtānīlī-gadāḥ kṛṣṇatīlā
 madhu /
 aśvamedhāmṛtañcaitairyuktā
 gandhakakajjalau //
 udvarttanena
 ṣaṅmāsādgajacarmavināsanī //
 VRs_20.29 // § 6652

atha śatāruṣi rasādiṣaṭkam /--

rasagandhakatāpyārka-
 śilājatvamlavetasam
 /
 5 aṣṭamāṃśagu.ḍaṃ sājya-mākṣikaṃ
 syācchatāruṣi // VRs_20.30 // § 6654
 rasaratnasamuccaya-1927

atha kuṣṭhavidhūnano rasaḥ /--

hemamākṣikagandhāśma-
 tikṣṇakāntābhṛakaṃ samam
 /
 dviguṇaṃ haravīryyañca
 daśamāṃśaṅca saktukam //
 VRs_20.31 // § 6656

mañjiṣṭhādikaṣāyeṇa
 bālukāyantrapācitam /

kr̥ṣṇavarṇaikasaṅkāśamidaṃ
bhasmaiva kuṣṭhajit // VRs_20.32
//§ 6658

atha mañjiṣṭhādigaṇaḥ /--

mañjiṣṭhāghanadārukuṣṭhakhadira-
śreṣṭhāvacaḥbākuḥ
pāṭhāparpaṭarājavr̥kṣakaṭukā-
yaṣṭyāhvamūrvānīśā
/
trāyantīkiṭimāravellavr̥ṣakaṃ
nimbāmṛtāvatsakaṃ
kākolī sadurālabhā ca paramaṃ
kuṣṭhakṣayaghno gaṇaḥ //
VRs_20.33 //§ 6662

5

atha sidhmāḍumbarayoḥ kaṅguṇītailam /--

āragvadharaso guñjā-bākuḥcīgandhakaṃ
trayaiḥ /
sarasaiḥ kaṅguṇītailaṃ jayet
sidhmamu.ḍumbaram // VRs_20.34
//§ 6664

atha pāmāri tailam /--

vipakvā kaṭutailena
pāmāhr̥dgandhapiṣṭikā // VRs_20.35
//§ 6665

rasaratnasamuccaya-1927

atha tāleśvaraḥ /--

haritālapale dve dve draṅkṣaṇe
 rasagandhayoḥ /
 kurkuṭīpatrasāreṇa piṣṭam
 tāmramayorajaḥ // VRs_20.36
 //§ 6667

pañcaśo marditam
 dhātrī-kurkuṭīrasamākṣikaiḥ /
 varṣābhūcitrapatrādhyam muṣāgarbhe
 niveśitam // VRs_20.37 //§ 6669

5 pācitam bhūdhare samstham
 parṅkhaṇḍena bhakṣayet /
 hiṅgujambīravātāri-tailaiḥ
 pavanapīḍitaiḥ // VRs_20.38 //§ 6671

mādhūkasārasindhūttha-
 vacāvyoṣairhṛtaujaṣi
 /
 śophe bhaktāmbunā kuṣṭhe ghr̥tena
 payasā'thavā // VRs_20.39 //§ 6673

10 dhāroṣṇenā"rdrakasyāstu kāmālāyāṃ
 rasena ca /
 rasastāleśvarākhyo'yam
 sarvakuṣṭhaharaḥ param //
 VRs_20.40 //§ 6675

rasaratnasamuccaya-1927

atha mahātāleśvaraḥ /--

tālatāpyaśilāṭaṅka-rasendralavaṇaṃ
samam /
tālakāddviguṇaṃ tāmraṃ mṛtaṃ
tadvacca gandhakam // VRs_20.41
//§ 6677

amlena pañcaśaḥ piṣṭaṃ jambīrasya
puṭe pacet /
madanena vamiṃ kuryyādvirekaṃ
pathyayā'pi ca // VRs_20.42 //§ 6679

lohacūrṇasya catvāro bhāgāḥ
siddharasasya ṣaṭ /
aṣṭī nepālatāmrasya gandhakena
hatasya ca // VRs_20.43 //§ 6681

5

jambīrāmlena tat sarvaṃ marditaṃ
puṭapācitam /
ekatriṃśāṃśagaralaṃ
māṣadvitayasammitam // VRs_20.44
//§ 6683

śuddhaḥ saṃśodhanaṃ kurvan madhye
madhye ca bhakṣayet /
sannipāte madhūkena vyōṣeṇa pavane
hitaḥ // VRs_20.45 //§ 6685

10

grahaṇīkāmālāpāṇḍu-gulmārśāṃsi
halīmakam /

kṣayañca śamayatyēṣa mahātāleśvaro

rasaḥ // VRs_20.46 // § 6687

rasaratnasamuccaya-1927

atha sarvakuṣṭhāntakṛttailam /--

kṛṣṇābhraḥkaṃ balivasāṃ nīlajyotīrasaṃ
rasam /

kaṅguṇīnimbakārpāsa-tailañcāyasi
mardayet //

5

tajjayet sarvakuṣṭhāni vahirantaśca
sevitam // VRs_20.47 // § 6690

atha kuṣṭhavidhvaṃsano lepaḥ /--

rasaṭaṅkaṅagandhārka-
pippalīkuṣṭhacandanam
/

kuṣṭhavidhvaṃsano lepo
mātuluṅgāmbumarditaḥ //
VRs_20.48 // § 6692

atha kanakasundaraḥ /--

samatulakanakottha-
vyomasattvotthapiṣṭīm
dviguṇarasasametāṃ golamadhye
vipācyā /

rasaratnasamuccaya-1927 trikaṭudahanavellairvatsanābhārddhabhāgai-

rasasamanavaśṛṅgau-dāruyuktaiḥ
samastaiḥ // VRs_20.49 // § 6696

ajasalilaviṣṭairguñjayā tulyagolaḥ
kupitakaphasamutthaṃ hanti kuṣṭhaṃ
gariṣṭhaṃ /
tadaparamatha 5
vāta-śleṣmajatvagvikāraṃ
gudagadamapi sarvaṃ vahnimāndyaṃ
sunindyaṃ // VRs_20.50 // § 6700

tuṣṭena śambhunā diṣṭaḥ so'yaṃ
kanakasundaraḥ /
tvagvikāravinaśāya kuberāya
mahātmane // VRs_20.51 // § 6702

atha haribalāṅkuśaḥ /--

ghanabhavamṛtasattvaṃ
kāntalohārkabhasma
triguṇarasasametaṃ tulyagandhena 10
yuktam /
samatulakṛtamebhiṣṭaṅkaṇaṃ
tāpyacūrṇaṃ
haridalamatha bolam khaṇḍasaṃjñam
manojñam // VRs_20.52 // § 6706

rasaratnasamuccaya-1927

atha tripurāntakaḥ /--

rasamamṛtamathāpi śṛṅgaberam
 vi.ḍaṅgam
 madhuradahanapāṭhā-sindhuvāraṅca
 bandhyā /
 triphalakanakavījam ṛddhivṛddhī niśe
 dve
 chagalasalilapiṣṭam sarvametena jātā //
 VRs_20.53 // § 6710

5 sulaghubadaravīja-sthūlagolī narāṅam
 harati
 pavanapitta-śleṣmasañjātakuṣṭham
 // VRs_20.54 // § 6712

uktastripurayā pūrvam raso'yam
 tripurāntakaḥ /
 sarvadoṣoṭthakuṣṭhaghnaḥ
 kṛpānighnamanaskayā // VRs_20.55
 // § 6714

atha viśvahitaḥ /--

10 rasendraliptatāmrasya patram
 gandhakamāritam /
 tattāmram palamātram hi palamātram
 hi yāvakaḥ // VRs_20.56 // § 6716

palam cūrṇitaśuddhālam mardayettu
 dinatrayam /

iti siddho rasaḥ prokto nāmnā viśvahito
hitaḥ //

vallābhyāṃ tulitaḥ sevyo
marīcaghr̥tasamyutaḥ // VRs_20.57
//§ 6719

rasaratnasamuccaya-1927

atha nirguṇḍyādipralepaḥ /--

nirguṇḍītailamadhvājya-
kumārīśālmalīrasaḥ
/

yavo gandhakapiṣṭaśca lepaḥ
kuṣṭhakṣayāpahaḥ // VRs_20.58
//§ 6721

atha kuṣṭharākṣasaḥ /--

mahanimbasya sāreṇa marditāṃ
gandhapiṣṭikāṃ /
amṛtābākucīkāntā-
triphalācūrṇasamyutāṃ //
VRs_20.59 //§ 6723

5

bhakṣayedāyase nyastāṃ kuṣṭhe
pāñitalonmitāṃ /
sā kuryyāllepanāt kāntiṃ
ṣaṇmāsādvṛddhimāyuṣaḥ //
VRs_20.60 //§ 6725

atha vyoṣādi gu.ḍikā /--

pālikam vyoṣasūtāgni-gandhakam
 saphalatravam /
 kāko.ḍumbarikākṣīraimarditam
 guṭikīkṛtam //
 māṣapramāṇam sakṣaudram
 kuṣṭhārśaḥśvāsakāsajit // VRs_20.61
 //§ 6728

atha kuṣṭhakuṣṭhārarsaḥ /--

5 rasasya karṣaḥ karṣau dvau gandhakāt
 kajjalam tayoh /
 tilaparṇyalimuṇḍinām svarasaiḥ
 kṛtabhāvanam // VRs_20.62 //§ 6730

karṣaḥ karṣo
 vacādhātrī-kaṇātikṣṇakṛmicchidām /
 śāṇam viṣasya karṣārdham jīrakasya
 sitasya ca // VRs_20.63 //§ 6732

rasaratnasamuccaya-1927

palārdham mṛtatāmrasya tathā
 śuṅṭhyāśca marditam /
 bhr̥ṅgāmbhasi ghaṭe snigdhe
 paceccaṇakasammitāḥ // VRs_20.64
 //§ 6734

vaṭikāḥ kuṣṭhaviśvāgni-
triphālāsaindhavānvitāḥ
/

kuryyāt kuṣṭhakuṣṭhārākhyo raso'yaṃ
sarvakuṣṭhajit // VRs_20.65 // § 6736

atha guñjādyudvarttanam /--

guñjācitrakaśaṅkhacūrṇarajanī
bhallātakam lāṅgalī
snukṣīrottamakanyakā ghanaravā
dhūmodgamaḥ sūtakaḥ /
gomūtrai.ḍagajaṃ vi.ḍaṅgamaricaṃ 5
sakṣaudrakhārījalaṃ
pāmādadruvicarcikākiṭimajit
kaṇḍūghnamudvarttanāt //
VRs_20.66 // § 6740

atha vajraśekharaḥ /--

viṣṇukrāntā ghanarasaḥ sarpākṣī
śaṅkhapuṣpikā /
gojihvā kṣīriṇī nīlī brahmavṛkṣo
rudantikā // VRs_20.67 // § 6742

niculaḥ kākamācī ca rasairesāṃ
vimarditam /
pakvaṃ tuṣakarīṣāgnau 10
rasāddviguṇagandhakam //
VRs_20.68 // § 6744

rasaratnasamuccaya-1927

parpaṭīrasavat pakvaṃ
 khasattvenāruṇena ca /
 pṛthak gandhakatulyena tāpyena ca
 rasānghriṇā // VRs_20.69 // § 6746

kṛtāvāpaṃ gatā
 muṇḍī-hastikarṇyamṛtālikāḥ /
 mūrvāvidāryyāśca rasairmarditaṃ
 ghṛtamiśritam // VRs_20.70 // § 6748

5 kaṣāye daśamūlasya vipakvaṃ lehatāṃ
 gatam /
 rasatulyatrijātāgni-
 vyōṣayaṣṭyāhvasaṃyutam //
 VRs_20.71 // § 6750

snigdhabhāṇḍagataṃ kuṣṭhī kṣayī ca
 kṛtaśodhanaḥ /
 mañjiṣṭhādikaṣāyasya kṛtvā māsaṃ
 niṣevaṇam //
 māṣapramāṇaṃ seveta raso'yaṃ
 vajraśekharaḥ // VRs_20.72 // § 6753

atha kuṣṭhavidrāvaṇatailam /--

10 dvātriṃśatpalabākucīśṛtajaladroṇānghriśeṣe
 catu-

rviṁśatyā danujasya
kāntarasayorniṣkaiḥ pṛthak
pañcabhiḥ /
tāmbūlīrasamarditaistilabhavaprasthaṃ
śṛtaṃ cikkaṇe
pāke satyavatāryya kalkasahitaṃ
dhānye dvipakṣaṃ kṣipet //
VRs_20.73 // § 6757

rasaratnasamuccaya-1927

tat kṣīrānnāśinā pītaṃ liptaṃ
kuṣṭhakulāntakam /
śvitraṃ dāhajamaśvetam rūpamūlañca 5
lumpati // VRs_20.74 // § 6759

atha dadrukuṣṭhavidrāvaṇarasaḥ /--

rasagandhakatāpyābhra-
kāntakṣṇābhrabhasmakam
/
hiṅgulaṃ madhukaṃ kuṣṭhaṃ sarvaṃ
samavibhāgikam // VRs_20.75
// § 6761

amlavetasatoyena tridinaṃ
parimardayet /
viśoṣyā"jyamadhubyāñca mṛditvā
tridinaṃ punaḥ // VRs_20.76 // § 6763

dattvā jīrṇaṃ gu.ḍaṃ tulyaṃ
 kolāsthipramitā vaṭīḥ //
 chāyāśuṣkāḥ prakurvīta śambhoragre ca
 pūjayet // VRs_20.77 // § 6765

iyam hi pañcāṅgakṛtābhidhānā
 nāgārjunoktā guṭikā ca nūnam /
 sarvāṇi kuṣṭhāni vicarcikāñca ḍadrūṇi
 vidrāvayati kṣaṇena // VRs_20.78
 // § 6767

rasaratnasamuccaya-1927

atha māṇikyatilakaḥ /--

5 rasagandhakatāpyāla-
 kāntatikṣṇābhrabhasmakam
 /
 hiṅgulaṃ madhukaṃ kuṣṭhaṃ sarvaṃ
 samavibhāgikam // VRs_20.79
 // § 6769

śatamūlīnijadrāvairmañjiṣṭhādikaśāyataḥ
 /
 tridinaṃ tridinaṃ samyak parimardya
 viśoṣya ca // VRs_20.80 // § 6771

10 tatastu pakvamūṣāyāṃ
 sannirudhyātiyatnataḥ /
 prakṣipya bālukāyantre prapuṭet
 divasadvayam // VRs_20.81 // § 6773

māṇikyatilako nāma raso
nāsatyakīrttitaḥ /
eṣa kuṣṭhaṃ haratyāśu sanmitramiva
hr̥dvyathām // VRs_20.82 // § 6775

atha parahitaḥ /--

śvetaḥ pāṭhā jaṭā śvetā śvetā caiva
punarnavā /
piṣṭvā jalena tatkalkaiḥ
prakuryyānnālamūṣikām //
VRs_20.83 // § 6777

sthālīmadhye ca tāṃ kṣiptvā kṣipet
saṃśodhitam rasam /
kṣipedupari sampeṣya
dvyañjalipramitam paṭu //
VRs_20.84 // § 6779

5

pidhānaṃ tanmukhe dattvā
sannirudhyātiyatnataḥ /
adhastājivālayedvahnim
pidhānyāmambu nikṣipet //
VRs_20.85 // § 6781

yāmatritayaparyyantam jāte'tha śīṣire
tataḥ /
krī.ḍakeśaiḥ samākṛṣya mṛtam
pāradamāharet //

10

na cedetāvātā bhasma punareva
 puṭedrasam // VRs_20.86 // § 6784
 rasaratnasamuccaya-1927

tadbhasmātiviṣaṃ viṣaṃ kṛmiharaṃ
 vyoṣottamā gandhajaṃ
 cūrṇaṃ dvādaśahāṭakaṃ khalu gu.ḍo
 dvātriṃśadamśonmitaḥ /
 tat sarvaṃ paricūrṇitaṃ pratidinaṃ
 vallaiścaturbhirmitaṃ
 5 cetthaṃ hanti samastaroganivahaṃ
 nāgaṃ garutmāniva // VRs_20.87
 // § 6788

viśeṣāt sarvakuṣṭhaghno raso'yaṃ
 parikīrttitaḥ /
 khyātaḥ parahito nāmnā bhānunā
 bhūribhānunā // VRs_20.88 // § 6790

atha tālakeśvaraḥ /--

vīryaṃ purāreṛiḥa nāgatulyaṃ
 bhāgadvayañcāpyatha tālakasya /
 śuddhena nāgena raso viśuddho
 vimardanīyo haritālikañca //
 VRs_20.89 // § 6792
 10 mūtraṃ gavāṃ ṣo.ḍaśabhāgamānaṃ
 nidhāya bhāṇḍe'tha pidhāya tasmin /

dīpāgninā tat pariśoṣya sarvaṃ mūtraṃ
tatastālakaśuddhatā syāt //
VRs_20.90 // § 6794

tatastu jamborarasena sarvaṃ
vimardanīyaṃ tridinaṃ trivāram /
bhāvyaṃ kumāryyāḥ salilena
bhṛṅga-vajrāhvakandena ca
vārayugmam // VRs_20.91 // § 6796
rasaratnasamuccaya-1927

kuṣṭhe dadītāsya rasasya valla-trayaṃ
rasairādrakajairvijetum /
śākhāsu pakvatvamatho suśuptiṃ
stambhañca manyāsvatha maṇḍalāni
// VRs_20.92 // § 6798

5

gavāṃ payaḥ śarkarayā sametaṃ
stambhātireke sati sanniyojyam /
au.ḍumbaram hanti sitāmadhubhyāṃ
kṛṣṇaṅca kuṣṭhaṃ triphalārasena //
VRs_20.93 // § 6800

gu.ḍārdrakābhyāṃ gajacarmasidhma-
vicarcikāsphāṭavisarpadadrūn
/
nihanti pāṇḍuṃ vividhāṃ vipādīṃ
saraktapittāṃ kaṭukīsītābhyāṃ //
VRs_20.94 // § 6802

rogeṣu sarveṣvapi vāsarāṇi
 trisaptasaṅkhyāni rasaḥ pradeyaḥ /
 rasaprayogāvasitau suṣuptyāṃ kvātham
 pibecchinnaruhāsanottham //
 VRs_20.95 // § 6804

māśadvayaṃ mudgaghṛtānvitānnaṃ
 pathyaṃ tato ḍumbarabheṣajānte /
 aṅgāni pañcāpi palonmitāni
 dadyādariṣṭasya tathā".dhakīnām //
 VRs_20.96 // § 6806

5 kvāthena yuktaṃ saghṛtaudanañca
 pathyāya kṛṣṇe'pyatha kṛṣṇavarṇe /
 rasāvasāne sitayā sametāṃ
 pādonmitāmāmalakīm pradadyāt //
 VRs_20.97 // § 6808

rasaratnasamuccaya-1927

annaṃ samudgaṃ saghṛtaṃ niyojyaṃ
 māśadvayaṃ syādathavā vicihnam /
 rasaprayogāvasitau prayuñjyādaṅgāni
 pañca sravaniḥsṛtāni // VRs_20.98
 // § 6810

10 pādonmitānīha ca māśayugmaṃ
 pathyāya dugdhaudanamādādīta /
 syāttālakeśākhyarasaprayoge takrañca
 māṃsañca vivarjanīyam //
 VRs_20.99 // § 6812

atha khageśvaraḥ /--

palena pramitaḥ sūtaḥ palena pramitā
vasā /
khagaḥ palamitaḥ sarvaṃ
mardayedarjunadravaiḥ //
VRs_20.100 //§ 6814

golīkṛtya viśoṣyātha golaṃ kūpyāṃ
nirudhya ca /
tatastāṃ sudṛ.dhe bhāṇḍe mūṣāṃ
kṣiptvā nirudhya ca // VRs_20.101
//§ 6816

pacet sārddhadinaṃ paścāt svāṅgaśītaṃ 5
vicūrṇayet /
khageśvaro raso valla-pramitaḥ
kuṭajānvitaḥ // VRs_20.102 //§ 6818

śvetakuṣṭhaṃ nihantyāśu
śvāsakāsagadānapi /
saghṛtaḥ pittajaṃ kuṣṭhaṃ madhunā
mehameva ca //
pathyaṃ doṣānurūpeṇa buddhena
muninoditam // VRs_20.103 //§ 6821
rasaratnasamuccaya-1927

atha kuṣṭhanāśanaḥ /--

sūtabhasma dviniṣkaṃ
 syādgandhakañca catuṣpalam /
 sārddhaṃ catuṣpalaṃ citraṃ
 caturviṃśat palaṃ bhavet //
 VRs_20.104 // § 6823

bākucīvījacūrṇaṃ syāddvādaśaghaṇaṃ
 marīcakam /
 sarvamekatra saṃyojya
 niṣkadvitayasammitam //
 5 madhunā lehayet prātaḥ
 sarvakuṣṭhavināśanam //
 VRs_20.105 // § 6826

athā"rogyavarddhanī guṭikā /--

rasagandhakalohābhra-śulvabhasma
 samāṃśakam /
 triphalā dviguṇā proktā triguṇaṅca
 śilājatu // VRs_20.106 // § 6828

caturguṇaṃ puraṃ śuddhaṃ
 citramūlaṅca tatsamam /
 tiktā sarvasamā jñeyā sarvaṃ sañcūrṇya
 yatnataḥ // VRs_20.107 // § 6830

10 nimbavṛkṣadalāmbhobhirmardayet
 dvidināvadhi /
 tataśca vaṭikā kāryyā
 rājakolaphalopamā // VRs_20.108
 // § 6832

maṇḍalaṃ sevītā saiṣā hanti
kuṣṭhānyaśeṣataḥ /
vātapittakaphodbhūtān
jvarānnānāprakārajān // VRs_20.109
//§ 6834

deyā pañcadine jāte jvare roge vaṭi
śubhā /
pācanī dīpanī pathyā hr̥dyā
medovināśinī // VRs_20.110 //§ 6836

malaśuddhikarī nityaṃ 5
durddharṣakṣutpravarttinī /
bahunā'tra kimuktena sarvarogeṣu
śasyate // VRs_20.111 //§ 6838
rasaratnasamuccaya-1927

ārogyavarddhanī nāmnā guṭikeyaṃ
prakīrttitā /
sarvarogapraśamanī śrīnāgārjunayoginā
// VRs_20.112 //§ 6840

atha nārāyaṇaḥ /--

rasabhasma samānena gandhakena
samanvitam /
tulyabhāgapuropetaṃ 10
tulyatriphalayā'nvitam //
VRs_20.113 //§ 6842

vātāritailasaṃyuktaṃ sevitañca
 palonmitam /
 māsenā nāśayet kuṣṭhaṃ
 duḥsādhyamāpi dehinām //
 VRs_20.114 // § 6844

kṣayaṃ bhagandaraṃ śūlaṃ mūlaṃ
 gulmañca pāṇḍutām /
 grahaññca mahāghorāṃ
 mandāgnimāpi dustaram //
 VRs_20.115 // § 6846

5 evaṃvidhān mahārogān vinihanti na
 saṃśayaḥ /
 śleṣmarogān haret sarvān raso
 nārāyaṇābhidhaḥ // VRs_20.116
 // § 6848

atha medinīmārasaḥ /--

palatrayaṃ mṛtaṃ lohaṃ mṛtaṃ
 śulvaṃ palatrayam /
 bhṛṅgarājāmbugomūtra-
 triphalākvaṭhitaḥ pṛthak //
 VRs_20.117 // § 6850

puṭettrivāraṃ yatnena tatastasmin
 vinikṣipet /

atyamlakāñjikaṃ paścāt
pacedyāmacatuṣṭayam //
VRs_20.118 //§ 6852

tataśca tulyagandhena puṭānām
viṃśatiṃ pacet /
palamātram mṛtaṃ sūtam
rudrāṃśamamṛtaṃ tathā //
VRs_20.119 //§ 6854
rasaratnasamuccaya-1927

kaṭutrayaṃ samaṃ sarvaiḥ piṣṭvā
samyak vidhārayet /
raso'yaṃ medinīsāro nandinā
parikīrttitaḥ // VRs_20.120 //§ 6856

5

sevito vallamānena
ghṛtatrikaṭukānvitaḥ /
hanti kuṣṭhāni sarvāṇi śvitṛāṇi
vividhāni ca // VRs_20.121 //§ 6858

gulmaṃ plihāmayam hikkāṃ
śūlarogaṃ kṣayaṃ tathā /
udāvarttaṃ mahāvātaṃ kaphaṃ
mandānalaṃ tathā // VRs_20.122
//§ 6860

galagrahaṃ madonmādaṃ
karṇadantāmayam tathā /
sarvādhikaṃ viṣaṃ ghoraṃ vraṇaṃ
lūtābhagandaram //

10

vidradhiñcāntravṛddhiñca śirastodañca
 nāśayet // VRs_20.123 // § 6863
 rasaratnasamuccaya-1927

atha jantughnī guṭikā /--

sūtagandhau samau tābhyāṃ
 maṇḍūram saptamāṃśataḥ /
 vidhāya kajjalīmākhu-karṇyā
 sammardayeddvyaḥam //
 VRs_20.124 // § 6865

5 tato maṇḍuramānena kṣudradīpyaṃ
 vinikṣipet /
 āruṣkarakaṣāyeṇa dinamekaṃ
 vimardayet // VRs_20.125 // § 6867

brahmavījaṃ samudrasya phalaṃ
 jātīphalaṃ tathā /
 viṣatindukavījañca tāpyaṃ sarvaṃ
 samāṃśakam // VRs_20.126 // § 6869

vi.ḍaṅgaṃ samametaīśca
 sūkṣmacūrṇaṃ prakalpayet /
 rasatulyaṃ hitaṃ cūrṇaṃ rasena saha
 melayet // VRs_20.127 // § 6871

10 vāsā ca nimbatvagvaṃśo
 vellavyoṣāmbudaṃ tathā /

eṣāṃ kvāthena saptāhaṃ tryahaṃ
mūrvā".dhake rase // VRs_20.128
//§ 6873

bhāvayitvā caṇapṛāyāḥ karttavyā
vaṭikāḥ śubhāḥ /
aśvanimbādiyakvāthe pradattaikā vaṭi
śubhā // VRs_20.129 //§ 6875

pātayejjaṭharājantūn sarvadehagadān
haret /
kuṣṭhajantūnnihantyāśu
dvitrivāraprayogataḥ // VRs_20.130
//§ 6877

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha dhanvantariḥ /--

sūtagandhārkaśaubhāgya-kaṅkuṣṭhaṃ
raktacandanam /
kaṇā caitāni tulyāni
mardayelluṅgavāriṇā // VRs_20.131
//§ 6879

ekāhamatha saṃśoṣya
sthāpayedatiyatnataḥ /
raso niḥśeṣakuṣṭhaghno dhanvantaririti
smṛtaḥ // VRs_20.132 //§ 6881

nirdiṣṭaḥ śambhunā
 sarva-rogabhītivināśanaḥ /
 pathyāghṛtayuto vāyuḥ
 sindhuviśvānvito'pi vā //
 VRs_20.133 // § 6883

atha vajradhāraḥ /--

vajrasūtābhrahemnāñca bhasma yojyaṃ
 samaṃ samam /
 sarvāṃśaṃ tālakaṃ tulyaṃ
 śigrudhustūrajadravaiḥ //
 VRs_20.134 // § 6885

5

mardyaṃ snuhyarkajaiḥ
 kṣīrairdinaikañcātha bhāvayet /
 saptāhaṃ bākucītailaistanmāṣaikantu
 bhakṣayet //
 vajradhāro rasaḥ khyātaḥ
 sarvakuṣṭhanikṛntanaḥ //
 VRs_20.135 // § 6888

atha sarvakuṣṭhāñkuśaḥ /--

muśalībākucīvījaṃ
 nirguṇḍīmūlatulyakam /
 madhvājyābhyāṃ lihet karṣamanu syāt
 sarvakuṣṭhanut // VRs_20.136
 // § 6890

rasaratnasamuccaya-1927

atha dvitīyamahātāleśvaraḥ /--

tālaṃ tāpyaṃ śilā sūtaṃ śuddhaṃ
saindhavaṭaṅkaṇaṃ /
samāṃśaṃ cūrṇayet khalle
sūtāddviguṇagandhakam //
VRs_20.137 //§ 6892

gandhatulyaṃ mṛtaṃ tāmraṃ
jambīrairdinapañcakam /
mardyaṃ ṣa.ḍbhiḥ puṭaiḥ pācyāṃ
bhūdhare sampuṭodare //
VRs_20.138 //§ 6894

puṭe puṭe dravairmardyaṃ
sarvametattu ṣaṭpalam /
dvipalaṃ mārītaṃ tāmraṃ lohabhasma
catuṣpalam // VRs_20.139 //§ 6896

jambīrāmlena tat sarvaṃ dinaṃ
mardyaṃ puṭellaghu /
triṃśadantaṃ puṭaṅcāsya kṣiptvā
sarvaṃ vicūrṇayet // VRs_20.140
//§ 6898

mahiṣyājyena sammiśraṃ niṣkārdham
bhakṣayet sadā /
madhvājyairbākucīcūrṇaṃ
karṣamātraṃ lihedanu //

5

10

sarvakuṣṭhaṃ nihantyāśu
 mahātāleśvaro rasaḥ // VRs_20.141
 //§ 6901

atha dvitīyakuṣṭhakūṭhāraḥ /--

sūtabhasmasamaṃ gandhaṃ
 mṛtāyastāmragugguluḥ /
 triphalā viṣaśuṅṭhī ca citrakaśca śilājatu
 // VRs_20.142 //§ 6903

pratyekaṃ cūrṇitaṃ kuryyāt pratyekaṃ
 niṣkaṣo.ḍaśa /
 5 catuṣṣaṣṭi karañjasya vījacūrṇaṃ
 prakalpayet // VRs_20.143 //§ 6905
 rasaratnasamuccaya-1927

catuṣṣaṣṭi mṛtaṃ tāmraṃ
 madhvājyābhyāṃ vilo.ḍayet /
 snigdhabhāṇḍagataṃ
 khādeddviniṣkaṃ sarvakuṣṭhajit //
 VRs_20.144 //§ 6907

rasaḥ kuṣṭhakūṭhāro'yaṃ
 galatkuṣṭhanikṛntanaḥ /
 pathyaṃ trimadhurairdadyāttadabhāve
 gu.ḍaudanam // VRs_20.145 //§ 6909

10 pātālagaru.ḍīmūlaṃ madhupuṣpīṅca
 dhānyakam /

sitayā bhakṣayet
karṣamatitāpaprānuttaye //
lihyānnāgabalāmūlaṃ
madhvājyairvāntitāpanut //
VRs_20.146 //§ 6912

atha vajratailam /--

vajrakṣīraṃ ravikṣīraṃ dhustūraṃ
citrakadravam /
mahiṣīvi.dbhavaṃ drāvaṃ sarvāṃśaṃ
tilatailakam // VRs_20.147 //§ 6914

pacetailāvaśeṣantu tattailaṃ
prasthamātrakam /
gandhakāgniśilātālaṃ
vi.ḍaṅgātiviṣāviṣam // VRs_20.148
//§ 6916

5

tiktakośātakī kuṣṭhaṃ vacā māṃsī
kaṭutrayam /
haridrādāru yaṣṭyāhvaṃ sarjīkṣārañca
jīrakam // VRs_20.149 //§ 6918
rasaratnasamuccaya-1927

karṣāṃśaṃ devakāṣṭhañca cūrṇaṃ taile
vimiśrayet /
vajratailamidaṃ khyātaṃ mardanāt
sarvakuṣṭhanut // VRs_20.150
//§ 6920

10

atha svarṇakṣīrah /--

kṣiptvā takraghaṭe pacyāt
 kāñcanīpalapañcakam /
 takre jīrṇe samuddhṛtya punaḥ
 kṣīraghaṭe pacet // VRs_20.151
 //§ 6922

kṣīre jīrṇe samuddhṛtya jalaiḥ prakṣālya
 śoṣayet /
 taccūrṇitaṃ pañcapalaṃ maricānāṃ
 paladvayam // VRs_20.152 //§ 6924

5 palaikaṃ mūrccitaṃ sūtamekīkr̥tya tu
 bhakṣayet /
 niṣkaikaṃ suptakuṣṭhārttaḥ
 svarṇakṣīraraso hyayam //
 VRs_20.153 //§ 6926

atha mahābhallātatailam /--

yatnāddvikhaṇḍitaṃ
 kuryyādbhallātaśatapañcakam /
 kṣiptvā pacyācchanairvahnau taile
 dvādaśapālike // VRs_20.154 //§ 6928

10 yāvattaranti te paktvā tattailaṃ pācayet
 punaḥ /
 madhupāke tu samprāpte hyavatāryya
 tu tatkṣaṇāt //

sarvakuṣṭhāni hantyaśu

mahābhallātatailakam // VRs_20.155

//§ 6931

rasaratnasamuccaya-1927

atha trailokyavijayatailam /--

rasaṃ gandhaṃ viṣaṃ tālaṃ svarṇakṣīrī

rudantikā /

varuṇāmlena sañcūrṇya

pratiniṣkadvayaṃ dvayam //

VRs_20.156 //§ 6933

kṣipettasmin viśoṣyātha kramāniṣkaṃ

sadā lihet /

trailokyavijayaṃ tailaṃ

sarvakuṣṭhaharaṃ dhruvam //

VRs_20.157 //§ 6935

5

atha mahāmārttaṇḍatailam /--

śākaṃ nimbāṅkollavahni-

rājavr̥kṣākṣasnugbhavam

/

garbhaśuṣkaṃ śubhaṃ khaṇḍaṃ

nārikelapriyālakam // VRs_20.158

//§ 6937

vātāricakramardasya vījaṃ bākucijaṃ

tathā /

samaṃ pātālayantreṇa tailaṃ grāhyaṃ
prayatnataḥ // VRs_20.159 // § 6939

prasthau dvau tilatailasya
kuṣṭhacūrṇaṃ paladvayam /
svaṇṇakṣīrīpalaikañca kṣiptvā
paktvā'vatārayet // VRs_20.160
// § 6941

5 pūrvataile catuṣprasthe tailībhūte
vinikṣipet /
mahāmārttaṇḍatailo'yam lepāt kuṣṭhaṃ
niyacchati //
atikaṇḍūṃ kṛmiṃ pākaṃ sphoṭakāni ca
nāśayet // VRs_20.161 // § 6944
rasaratnasamuccaya-1927

atha kāñcanītailaprayogopadeśaḥ /--

kuṣṭhañca kāñcanītailairmardyaḷlepyaṃ
sugharṣitam // VRs_20.162 // § 6945

atha śuṣkakaṇḍūharakumāyyāṃdilepaḥ /--

kumārīsaindhavaṃ lepyaṃ
śuṣkakaṇḍūharaṃ param //
VRs_20.163 // § 6946

atha vipādikāyāṃ saindhavādilepaḥ /--

saindhavena mahāmuṇḍī-lepo hanti
vipādikām // VRs_20.164 // § 6947

atha kaṇḍūvraṇādau śilādiḥ /--

śilā śambhuvījaṃ varam
kuṣṭhagandham
marīcaṃ tathā jīrakaṃ devadhūpaḥ /
niśā sarpiṣā mardito mandavāre
haret kāyakaṇḍūvraṇasphoṭagaṇḍān // 5
VRs_20.165 // § 6951

atha kuṣṭhāntaparpaṭī /--

palaikaṃ śuddhasūtasya karṣaikaṃ
śuddhagandhakam /
gandhatulyaṃ mṛtaṃ tāmraṃ sūtāśaṃ
mardayedviṣam // VRs_20.166
// § 6953

rasaratnasamuccaya-1927

sarvatulyaṃ punargandham dattvā
kiñcidviśoṣayet /
ghṛtābhyakte lohapātre
pacyādyāvaddravībhavet //
VRs_20.167 // § 6955

rambhāpatre paṭe vā'tha pātayet 10
parpaṭiṃ tadā /

māṣaikaṃ cūrṇitaṃ khādedgajacarma
 niyacchati //
 niṣkaikaṃ bākucīcūrṇaṃ
 lehayedanupānakam // VRs_20.168
 //§ 6958

atha kāśīśabaddho rasaḥ /--

palaṃ rasaṃ hi kāśīśairyutaṃ
 pañcaguṇaiḥ saha /
 mardayedyaṃaparyyantamarjunasya
 tvaco rasaiḥ // VRs_20.169 //§ 6960

5 śarāvasampuṭe ruddhvā puṭet
 kro.ḍapuṭena hi /
 rasaḥ kāśīśabaddho'yaṃ madhunā
 vallatulyakaḥ // VRs_20.170 //§ 6962

śāṇabākucikāyuktaḥ sevito hanti
 niścitam /
 tribhirmāsaiḥ kilāsaṃ hi dadrūṇyapi
 viśeṣataḥ // VRs_20.171 //§ 6964

atha dvitīyasarveśvaraḥ /--

10 śuddhasūtaṃ caturgandhaṃ khalle
 yāmaṃ vimardayet /
 mṛtatāmṛābhralohāni hiṅgulañca palaṃ
 palam // VRs_20.172 //§ 6966

suvarṇaṃ rajatañcaiva pratyekaṃ
daśaniṣkakam /
māṣaikaṃ mṛtavajrañca tālasattvaṃ
paladvayam // VRs_20.173 // § 6968

jambīronmattavāsābhiḥ
snuhyarkaviṣamuṣṭibhiḥ /
mardyaṃ hayārijairdrāvaiḥ pratyekena
dinaṃ dinam // VRs_20.174 // § 6970

evaṃ saptadinaṃ mardyaṃ tadgolaṃ 5
vastraveṣṭitam /
bālukāyantragaṃ svedyaṃ tridinaṃ
laghunā'gninā // VRs_20.175 // § 6972
rasaratnasamuccaya-1927

ādāya cūrṇayet sūkṣmaṃ palaikaṃ
yojayedviṣam /
dvipalaṃ pippalīcūrṇaṃ miśraṃ
sarveśvaro rasaḥ // VRs_20.176
// § 6974

dviguñjaṃ bhakṣayet kṣaudraiḥ
suptimaṇḍalakuṣṭhajit /
bākucīm devakāṣṭhañca karṣamātraṃ 10
sucūrṇitam //
lihederanḍatailena hyanupānaṃ
sukhāvaham // VRs_20.177 // § 6977

atha yogarājagugguluprayogopadeśaḥ /--

gugguluryogarājo vā yojyo
 maṇḍalaśāntaye // VRs_20.178
 //§ 6978

atha śvitralakṣaṇam /--

śvitrantu kṛṣṇamaruṇaṃ
 marudasragāmi
 pittena romaśatanañca vidāhitāñca /
 māṃsāsritaṃ bahusitaṃ kaphataḥ
 sakaṇḍu
 5 medogataṃ balavadeva yathottaraṃ
 syāt // VRs_20.179 //§ 6982
 rasaratnasamuccaya-1927

atha śvitrāriḥ /--

kāśīśarasagandhāni mardayet
 surasārasaiḥ /
 sampuṭe puṭayedattvā
 cāṅgerīmadharottaram //
 VRs_20.180 //§ 6984

sarvametacca sañcūrṇya taṇḍulān daśa
 sapta vā /
 ārabhya varddhayeddyāvat pañcaṣaṣṭi
 krameṇa hi // VRs_20.181 //§ 6986

anupānāya madhvājyaṃ dadhyājyaṃ
navanītakaṃ /
dhātryārdrakarasaīścaiva tindukaṃ
kadalīphalaṃ //
śvitrārisaṃjñito hyeṣa
citraakuṣṭhanisūdanaḥ // VRs_20.182
//§ 6989

atha śvitre nimbādicūrṇaṃ /--

nimbapatraniśākṛṣṇā-bākucīvījakaṃ
samam /
cūrṇayitvā pibeddugdhaiḥ prabhāte
śvitranāśanaṃ // VRs_20.183 //§ 6991

5

atha śvitrakuṣṭhāriḥ /--

rasagandhakatutthārkaṃ
bākucīkvāthamarditaṃ /
seviṭaṃ somatailena śvitrakuṣṭhaṃ
niyacchati // VRs_20.184 //§ 6993
rasaratnasamuccaya-1927

atha candraprabhā vaṭikā /--

piṣṭo nimbukagomayūrasalile sārddho
raso gandhakāt
mūṣāyāṃ ghananādapiṇḍasahitaṃ
pakvaṃ karīṣe tilān /

bākucyāśca phalāni gojalakṛtā
 candraprabheti śrutā
 śvitraṃ takrabhujo nihanti vaṭikā
 kṣārāmlatailaṃ tyajet // VRs_20.185
 //§ 6997

atha tāmraliptakajjalī /--

rasadviguṇagandhakam
 triguṇatāmraliptaṃ pacet
 gṛhītamanu kajjalīm
 khadirabākucīnimbajaiḥ /
 5 rasaiḥ puṭavipācitaṃ samalayākaśāyaṃ
 pibet
 kilāsamaruṇaṃ sitaṃ jayati
 śuddhatakrāśinaḥ // VRs_20.186
 //§ 7001

rasaratnasamuccaya-1927

athodayādityaḥ /--

śuddhasūtaṃ dvidhā gandhaṃ
 mardyaṃ kanyādravairdinam /
 tadgolaṃ haṇḍikāmadhye tāmrapātrena
 rādhayet // VRs_20.187 //§ 7003

sūtakāddviguṇenaiva
 śuddhenādhomukhena vai /

pārśve bhasma nidhāyātha pātre'rdhe
gomayaṃ jalam // VRs_20.188
//§ 7005

kiñcit kiñcit pradātavyaṃ cullyāṃ
yāmadvayaṃ pacet /
caṇḍāgninodhr̥tya tataḥ svāṅgaśītaṃ
vicūrṇayet // VRs_20.189 //§ 7007

kākā.ḍumbarikāvahni-
triphalārājavar̥kṣakam
/

vi.ḍaṅgaṃ bākucīvījaṃ kvāthayetena
bhāvayet // VRs_20.190 //§ 7009

5

dinaikamudayādityo raso bhakṣyo
dviguñjakaḥ /
khadirasya kaṣāyeṇa
bākucīvījacūrṇakam // VRs_20.191
//§ 7011

tulyaṃ mṛdvagninā piṇḍaṃ jātaṃ yāvat
pacellaghu /
triniṣkaṃ tat ravikṣīraiḥ kvāthairvā
traiphalairanu // VRs_20.192 //§ 7013

tridinānte bhavet sphoṭaḥ saptāhe vā na
saṃśayaḥ /
nīlīm guñjāñca kāśīsaṃ dhustūraṃ
haṃsapādikām // VRs_20.193
//§ 7015

10

sūryyāvarttañcāmlaparnī-tulyaṃ piṣṭvā
 pralepayet /
 sphoṭasthāne praśāntyartham
 saptarātram punaḥ punaḥ //
 śvetakuṣṭham nihantyaśu
 sādhyāsādhyam na saṃśayaḥ //
 VRs_20.194 // § 7018

rasaratnasamuccaya-1927

atha alpaśvitre śilādilepaḥ /--

5 alpaṃ śvetaṃ nighṛṣyā" dau
 raktamaṇḍalapallavaiḥ /
 śilā'pāmārgabhasmāpi liptvā śvitram
 vināśayet // VRs_20.195 // § 7020

atha aṅkolatailādilepadvayam /--

lepo vā'ṅkolatailena kāñcanyā kāñjikenā
 vā /
 guñjāphalāgnimūlañca lepitaṃ
 śvetakuṣṭhajit // VRs_20.196 // § 7022

atha caturguṇagandhakakajjalī /--

sūte pale bhūdharayantramadhye
 sañjārayedgandhapalaṃ tataśca /

sūtena gandhasya palatrayaṅca
dattvā'tha nimbūttharasairvimardya
// VRs_20.197 // § 7024

svarāṁśikābākucikāgnibhṛṅga-
koraṅṭanīraiḥ parimardayet
/
dinaikamekaṁ
kaṭutumbinījalairmardyaṁ tataḥ
kāñcanakūpikāntaḥ // VRs_20.198
// § 7026

nikṣipya bhāṇḍe
sikatodarāntaryāmadvayaṁ svedaya
taṁ tataśca /
dadīta valladvayamasya kṛṣṇa-parṇena
sārdham tvathavā tadarddham // 5
VRs_20.199 // § 7028

rasaratnasamuccaya-1927

palāśamūlaṁ tvanupāyayīta takreṇa
sārdhaṅca dadīta pathyam /
uṣṇe kṣipetailavimarditaṅca sphoṭā
yadi syuḥ sahasā ca gātre //
VRs_20.200 // § 7030

atha śvetāriyogaḥ /--

palatrayaṁ
gandhakabhṛṅgakṛṣṇa-tilotthatailaṁ
kaṭutumbinī ca /

bhallātataiḥ kaṭunimbavījaṃ sarvaṃ
 samānaṃ paribhāvayeta //
 VRs_20.201 // § 7032

triṣaptakaṃ bhṛṅgarasaistu toyam
 śvetāriyogaḥ samupaiti siddhim /
 palārddhamānena dadīta cāmuḥ
 sitāghṛtāktam dinajanmakāle //
 VRs_20.202 // § 7034

vivarjayet
 śūraṇamāṣamāṃsa-vṛntākamudgāni
 kaṣāyakādi // VRs_20.203 // § 7035

atha kṛṣṇīkaraṇayogaḥ /--

5 kumārgajantīnurapakṣasāgarairvaruṣṭi-
 śābhāskaralokabhāsayā
 /
 kalkīkṛtam yanmadhunā ca saṃyutaṃ
 karoti tāraṃ bhramaraprabhañca tat
 // VRs_20.204 // § 7037

rasaratnasamuccaya-1927

atha gandhakādikṣāraḥ /--

gandhakāśvattharucaka-
 śvetaśūraṇaṭaṅkaṇāḥ
 /

tilapuṣpañca tatkṣāraḥ saptadhā
gojalāplutaḥ // VRs_20.205 // § 7039

tatkarṣaṃ madhunā śvitri tailādyāmaṃ
kharātape /
vikṛte patitā hyevaṃ sphoṭāḥ syastān
varodakaiḥ // VRs_20.206 // § 7041

siñcetturyyadināllipte
niśātaṇḍulatālakaiḥ /
gotakrakodravānnāsī saptāhācchitrajit
khalu // VRs_20.207 // § 7043

5

atha u.ḍumbarādicūrṇam /--

u.ḍumbarasya mūlāni citramūlañca
nimbajam /
avalgujasya vījāni cūrṇayitvā
vicakṣaṇaḥ // VRs_20.208 // § 7045
rasaratnasamuccaya-1927

uṣṇena vāriṇā'kṣāṃsaṃ sevitam
kṣīrabhojinā /
krimijālaṃ śvetakuṣṭhaṃ sahasā
tadvinirharet // VRs_20.209 // § 7047

atha aṅkolāditailam /--

aṅkolanimbanirguṇḍī-
 patrakāṣṭhādyathocitam
 /
 pātālayantravidhinā tailaṃ
 śvitranivarhaṇam // VRs_20.210
 //§ 7049

atha kuṣṭhāritailam /--

nārikelaṃ haridre dve bākucī vacayā
 saha /
 akṣabhr̥ṅgakabhallātaṃ śākakāṣṭhañca
 kāñcanam // VRs_20.211 //§ 7051

5

etāni samabhāgāni tailaṃ
 pātālayantrataḥ /
 saṅgr̥hya lepayetena
 kuṣṭhāṣṭādaśanāśanam //
 VRs_20.212 //§ 7053

atha krimilakṣaṇam /--

jvaro vivarṇatā śūlaṃ hṛdrogaḥ
 śvasanaṃ bhramaḥ /
 bhaktadveṣo'tisāraśca
 sañjātakrimilakṣaṇam // VRs_20.213
 //§ 7055

rasaratnasamuccaya-1927

atha krimicikitsā /--

atha krimiśūlaharo rasaḥ /--

ajamodā phalāsthīni kṣīriṇī
rasagandhakam /
ākhuṣarṇīrasaṃ khādet satāmraṃ
krimiśūlanut // VRs_20.214 // § 7057

atha agrituṇḍarasaḥ /--

rasagandhājamodānām
krimiḡnabrahmavījayoḥ /
ekadvitricatuḥpañca-bhāgān
saviṣatindukān // VRs_20.215
// § 7059

sañcūrṇya madhunā sarvaṃ guṭikām 5
krimināśinīm /
khādayitvā'nu toyañca mustānām
krimiśāntaye // VRs_20.216 // § 7061

udarādhmānanuttyarthaṃ raso hyeṣa
nigadyate /
agnituṇḍeti vikhyātaḥ
sarvodaragadāpahaḥ // VRs_20.217
// § 7063

atha krimijvare ākhuparṇīprayogaḥ /--

ākhuparṇīkaṣāyañca śarkarāṃ piba
 sarvathā /
 krimijvaropaśāntyarthaṃ
 khaṇḍāmalakamatti vā //
 VRs_20.218 // § 7065

rasaratnasamuccaya-1927

atha krimau parpaṭīprayogopadeśaḥ /--

sa jagdhvaivaṃ parpaṭīñca snuhīrasaṃ
 pibedanu /
 snuhīrasaṃ vinā kaścijjantūna
 cchettumarhati // VRs_20.219
 // § 7067

atha krimiśūlasaṃhāraḥ /--

5

rasasyaṃ niṣkamādāya gandhakaṃ
 tatsamaṃ kuru /
 tāmraṃ dehi tadarddhañca
 pañcāṅgaśākavāriṇā // VRs_20.220
 // § 7069

mardyaḍekadinaṃ rātrau kṣipettatraiva
 yatnataḥ /
 kṣīriṇīkvāthamādāya tathā kuru
 dināntare // VRs_20.221 // § 7071

dattvā laghupuṭhaṃ pañca jayapālān
 vimardayet /

dehi guñjādvayañcāsyā sājyaṃ
śūlacchide tathā // VRs_20.222
//§ 7073

atha ajamodādivaṭikā /--

ajamodā palāśāsthi kṣīriṇī
rasagandhakam /
ākhuparṇīrasaṃ khādet satāmraṃ
krimiśūlavān // VRs_20.223 //§ 7075

atha sūtamasmayogah /--

madhumiśranimbapallava-sattvayuto
yadā sūtaḥ /
krimisaṅghātānnāśayati
tribhirahobhiraṣau // VRs_20.224
//§ 7077

rasaratnasamuccaya-1927

atha krimiharo rasaḥ /--

śuddhasūtañcendrayavamajamodā
manaḥśilā /
palāśavījaṃ tulyāṃśaṃ devadālyā
dravairdinam // VRs_20.225 //§ 7079

mardayet bhakṣayennityamākhukarṇīk-
aṣāyakam
/

sitāyutaṃ pibeccānu krimipāto
bhavatyalam // VRs_20.226 // § 7081

atha kīṭamardo rasaḥ /--

śuddhasūtaṃ śuddhagandhamajamodo
vi.ḍaṅgakaṃ /
viṣamuṣṭibrahmavījaṃ
kramāduktaguṇaṃ bhavet //
VRs_20.227 // § 7083

cūrṇayenmadhunā lehyaṃ niṣkaikaṃ
krimijidbhavet /
5 kīṭamardo raso nāma mustātoyaṃ
pibedanu // VRs_20.228 // § 7085
itī śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
rasaratnasamuccaye visarpa-
kuṣṭhaśvitrakrimicikitsā nāma
viṃśatitamo'dhyāyaḥ // 20 //

22 Adhyāya 21 : atha vātavyādhyādicikitsanam --

rasaratnasamuccaya-1927

atha mahāroganāmāni /--

vātavyādhyāśmarīkuṣṭha-
mehodarabhagandarāḥ
/
arśāṃsi grahaṇītyaṣṭau mahārogāḥ
prakīrttitāḥ // VRs_21.1 // § 7088

atha śītavātalakṣaṇam /--

tatrānekānilagadāḥ śītavātādayaḥ
smṛtāḥ /
himavanti hi gātrāṇi romāñcasphuritāni
ca //
śiro'kṣivedanā"lasyaṃ śītavātasya
lakṣaṇam // VRs_21.2 // § 7091

5

atha vātāriḥ /--

rasabhāgo bhavedeko gandhako
dviḡuṇo mataḥ /
tribhāgā triphalā grāhyā caturbhāgaśca
citṛakaḥ // VRs_21.3 // § 7093

guggulaḥ pañcabhāgaḥ
syāderanḍasnehamarditaḥ /
kṣiptvā'tra pūrvakaṃ cūrṇaṃ
punastenaiva mardayet // VRs_21.4
// § 7095

rasaratnasamuccaya-1927

guṭikāṃ karṣamātrāntu bhakṣayet
 prātareva hi /
 nāgarairanḍamūlānāṃ kvātham tadanu
 pāyayet // VRs_21.5 // § 7097

abhyajyairanḍatailena svedayet
 pṛṣṭhadeśakam /
 vireke tena sañjāte snigdhamuṣṇaṅca
 bhojayet // VRs_21.6 // § 7099

5 vātārisamjñako hyeṣa raso
 nirvātasevitaḥ /
 māsenā sukhayatyeva
 brahmacaryyapuraḥsaram //
 VRs_21.7 // § 7101

atha vijayāguṭikāprayogopadeśaḥ /--

vijayāguṭikāṃ rātrau svalpamātrāṅca
 bhakṣayet // VRs_21.8 // § 7102

atha śītāriḥ /--

rasena gandham dviguṇam pragṛhya
 punarnavāvahnirasairvimardya /
 pakvārkapatrottharasena
 paścādvipācayedaṣṭaguṇena yatnāt
 // VRs_21.9 // § 7104

rasārddhabhāgena viṣaṅca dattvā
vipācayedvahnijalaiḥ kṣaṇaṃ tat /
śītārisaṃjño hi raso'yamasya vallaṃ
tadarddhaṃ yadi-vā"rdrakeṇa //
VRs_21.10 //§ 7106

marīcacūrṇena ghṛtaplutena seveta
māsaṃ saghṛtaṅca pathyam //
VRs_21.11 //§ 7107
rasaratnasamuccaya-1927

atha sparśavātalakṣaṇam /--

aṅgeṣu todanaṃ prāyo dāhaḥ sparśaṃ
na vindati /
maṅḍalāni ca drīsyante sparśavātasya
lakṣaṇam // VRs_21.12 //§ 7109

5

atha sarveśvaraḥ /--

karṣamātraṃ rasasya
syāllohahiṅgulayorapi /
bhāsvadgaganayoścātra gandhakasya
palaṃ matam // VRs_21.13 //§ 7111

vyoṣagandhakatāmraṅgāṃ pratyekantu
palaṃ palaṃ /
nimbudrāveṇa sammardya bhāvayet
saptadhā pṛthak // VRs_21.14
//§ 7113

hemārkasnukpayovāsā-
 hayāriṣamuṣṭibhiḥ
 /
 piṇḍitaṃ bālukāyantre
 svedayeddivasadvayam //
 VRs_21.15 //§ 7115

karṣamātrantu pippalyā niṣkamātraṃ
 viṣasya ca /
 sañcūrṇya dāpayedatra
 sarveśvararasākhyake //
 5 guñjāmātraṃ dadītāsya
 sparśavātāpanuttaye // VRs_21.16
 //§ 7118

atha arkeśvaraḥ /--

rasena gandhaṃ dviguṇaṃ pramardya
 tāmrasya cakreṇa sutāpitena /
 ācchādyā bhūtyā tu tataḥ
 prayatnāccakrīvilagnantu rasaṃ
 pragṛhya // VRs_21.17 //§ 7120
 rasaratnasamuccaya-1927

vicūrṇya taddvādaśadhā'rkadugdhaiḥ
 puṭeta vahnitriphalājalaiśca /
 sambhāvito'rkeśvara eṣa sūto
 guñjādvayañcāsya phalatrayeṇa //
 VRs_21.18 //§ 7122

dadīta māsatriyena
supta-vātādvimukto hi bhaveddhitāśī
// VRs_21.19 // § 7123

atha tārādigu.ḍikā /--

tāraṃ rasenaṣṭagaṇaṃ jayāṃśaṃ
vimardya yatnādgulikāṃ gu.ḍena /
nibadhya tāṃ sevaya māsayugmaṃ
dinodaye sparśavikāranuttyai //
VRs_21.20 // § 7125

atha sparśavāte rājavṛkṣaprayogaḥ /--

mūlaṃ pibedrājataroḥ śarīraṃ
māsadvayaṃ tena vilepayeta //
VRs_21.21 // § 7126

atha sparśavāte cakramardādiḥ /--

yadvā sucūrṇīkṛtacakramarda-vījaṃ
sugomūtrapariplutañca /
arkasnuhīkṣīraniśādvayena yuktaṃ
bhajenmaṇḍalanāśanāya //
VRs_21.22 // § 7128

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha sparśavātāntakṛdṛtikā /--

aṣṭau bhāgā rasasya
 syurviṣatindordaśaiva ca /
 gandhakasya daśa dvau ca
 kaṭutriphalayostrayaḥ // VRs_21.23
 //§ 7130

vahnicitrakamustānāṃ
 vacā'śvagandhayorapi /
 reṇukāviṣakuṣṭhānāṃ
 pippalīmūlanāgayoḥ // VRs_21.24
 //§ 7132

5

ekaikastu bhavedbhāga
 ityādyāyāstathaiva ca /
 caturviṃśadgu.ḍasyātra vaṭikā
 caṇakākṛtiḥ //
 krameṇaivānuseveta
 sparśavātāpanuttaye // VRs_21.25
 //§ 7135

atha asparśavātāritailam /--

trigandhakaṃ tutthakamaśvagandhā-
 hayārināgāśitivāyasīnām
 /
 mūlāni sañcūrṇya subhāṇḍake ca tailaṃ
 kṣipetena caturguṇena // VRs_21.26
 //§ 7137

rasaratnasamuccaya-1927

pakvārkapatrottharasena
paścādvipācayedaṣṭaguṇena yatnāt /
asparśavātāya bhaveddhi tailaṃ
vilepayetena ca tat pradeśam //
VRs_21.27 //§ 7139

atha asparśavāte trigandhaprayogaḥ /--

hiyāvalīkvāthavipācitañcāpyasparśanāśāya
dadettrigandham // VRs_21.28
//§ 7140

atha asparśavāte hiyāvalīprayogaḥ /--

hiyāvalīkandavilepanācca asparśadeśaḥ
kṣarameti yatnāt /
yavānikāsiddhaghṛtena
paścādasparśanāśāya vilepayeta //
VRs_21.29 //§ 7142

5

atha asparśavāte arkadugdhaprayogaḥ /--

arkotthadugdhenā vilepanācca
sphāṭībhavettasya tataḥ pradeśaḥ /
ghṛtena coktena vilepanādvā sparśo
layaṃ yāti ca tatkṣaṇena //
VRs_21.30 //§ 7144

atha asparśavāte halyādilepaḥ /--

yadvā halīśūraṇakaṃ
 sitāścāsparśātakahaṃ syāt khalu
 lepanena // VRs_21.31 // § 7145
 rasaratnasamuccaya-1927

atha asparśavāte rasendralepaḥ /--

ādau śīrāmokṣaṇato rasendram
 vilepanaṅcāpi niyojayanti //
 VRs_21.32 // § 7146

atha gandhāśmagarbharasaḥ /--

gandham rasenāṣṭagaṇam vimardya
 kṛśānutoyena vipācayeta /
 mṛdvagninā lohamaye'tha pātre viṣeṇa
 paścādapi siddhimeti // VRs_21.33
 // § 7148

5

gandhāśmagarbho hi raso'sya
 sarvāsparśapraṇuttyai bhaja
 vallayugmam /
 sakṣīramannaṃ saghṛtaṅca bhojyaṃ
 varjyaṅca sarvaṃ parivarjanīyam //
 VRs_21.34 // § 7150

atha dvitīyagandhāśmagarbharasaḥ /--

gandhakam cūrṇitaṃ kṛtvā
sūkṣmavastreṇa badhya ca /
bhāṇḍe godugdhakam dattvā prāvṛtaṃ
kharpareṇa ca // VRs_21.35 // § 7152

agniṃ prajvālayedūrddhvaṃ
paścācchītaṃ samuddharet /
gandhakāṣṭakabhāgena rasam
dattvā'tha pācayet // VRs_21.36
// § 7154

mṛdvagninā śītabhūmāvuttāryyottāryya 5
yatnataḥ /
yāvadgandhakarūpasya pūrvasya
hyanyathā bhavet // VRs_21.37
// § 7156

saptaguñjaṃ dadītāsyā yāvat
syādekaviṃśatiḥ /
pratyahantu harītakyaḥ guñjā
deyaikaviṃśatiḥ // VRs_21.38
// § 7158

rasaratnasamuccaya-1927

sakṣīraṃ saghṛtañcānnaṃ bhojayīta
saśarkaram /
nirvāte cāvatiṣṭheta 10
kampusparśāpanuttaye //
gandhāśmagarbhāsamjño'yam yogibhiḥ
parikīrttitaḥ // VRs_21.39 // § 7161

atha asparśārirasah /--

palāśavījottharasena sūtaṃ gandhena
 yuktaṃ tridinaṃ vimardya /
 ślakṣṇīkr̥te tadviṣamuṣṭivījaṃ
 saṃyojanīyañca kalāpramāṇam //
 VRs_21.40 // § 7163

māsatrayaṃ niṣkamitaṃ
 prayatnādasparśanuttyai khalu
 sevayettat // VRs_21.41 // § 7164

atha raktavātalakṣaṇam /--

pādayośca bhavettāpaḥ śvayathuśca
 prajāyate /
 5 raktacchāyā śarīre ca raktavātasya
 lakṣaṇam // VRs_21.42 // § 7166

atha raktavātacikitsā /--**atha harītakyaḍicūrṇam /--**

triyonirasaguñjaikāṃ prathamam
 dāpayedbhiṣak /
 harītakyaṃmalakyau ca gu.ḍucīm
 kaṭukāṃ tathā //
 pañcāṅgāni ca nimbasya cūrṇayitvā ca
 pāyayet // VRs_21.43 // § 7169

rasaratnasamuccaya-1927

atha kokilākṣādikaṣāyaḥ /--

kokilākṣasya mūlāni gu.ḍūcīnāgaram
tathā /
kvāthayitvā rajanyāntu
pāyayedatiśīṭalam // VRs_21.44
//§ 7171

atha saṃśodhanopadeśaḥ /--

agre śirāvīmokṣārtham
yavaciñcāvirecanam /
vāntimañkolavījena devadālījalena vā
// VRs_21.45 //§ 7173

atha raktavāte apathyam /--

śūraṇam māṣavṛntākaṃ rājikādi
vivarjayet // VRs_21.46 //§ 7174

5

athā"mavātalakṣaṇam /--

kaṭyāṃ vyathā bhavennityaṃ mandhiṣu
śvayathurbhavet /
utthāne'pyasamarthatvamāmavātasya
lakṣaṇam // VRs_21.47 //§ 7176

athāmavātacikitsā /--

atha āmavāte vātārirasaprayogopadeśaḥ /--

eraṇḍatailasamyuktaṃ vātārirasameva
ca /

āmavātapraśāntyarthaṃ dadītoṣṇena
vāriṇā // VRs_21.48 // § 7178

rasaratnasamuccaya-1927

atha anilāriyogaḥ /--

āmānilasyāsya

raso'nilāriścairaṇḍatailena
sakauśikena /

kaṭutrayeṇāpi sagandhakena
vallaikamānaṃ pariṣevayeta //
VRs_21.49 // § 7180

atha āmavāte eraṇḍatailapraśamsā /--

5

āmavātagajendrasya śarīravanacāriṇaḥ /
eka evāgraṇīrhantā eraṇḍasnehakesarī
// VRs_21.50 // § 7182

athāpasmāralakṣaṇam /--

mūrcchā śarīrasya bhavedakasmāt
gātreṣu kampaśca mukhe ca phenāḥ
/

pavantvapasmāragadaṃ veditvā
niyojayet parpaṭikākhyasūtam //
VRs_21.51 // § 7184

athāpasmārācikitsā /--

**atha apasmāre parpaṭīrasasya prayogavidhiḥ
/--**

parpaṭīrasaguñje dve
brāhmīrasasamanvite /
khādayedrogiṇaṃ
vaidyo'pasmārānilāśāntaye //
VRs_21.52 // § 7186

atha brāhmyādinasyam /--

brāhmīśuṅṭhīvacākuṣṭhaṃ
nīlotpalasasaindhavam /
pippalīmapi sañcūrṇya brāhmīdrāveṇa
bhāvayet // VRs_21.53 // § 7188
rasaratnasamuccaya-1927

saptadhā navanītena pacet kṣiptvā
ghṛtaṃ śucī /
varāhakarṇaraktena karkoṭyā
nasyamācaret // VRs_21.54 // § 7190

atha gavākṣyādinasyam /--

śuṣkāṃ gavākṣīmādāya ghrṣṭaṃ
kāṃsyañca kambalam /
goghrṭenā'yasaṃ piṣṭvāpyāgate
nasyamācaret // VRs_21.55 // § 7192

atha śvetāparājitādinasyam /--

śvetāparājitāvījaṃ vijayāvījameva ca /
 naramūtreṇa sampiṣya nasyaṃ
 dadyādbhiṣagvaraḥ // VRs_21.56
 //§ 7194

atha apasmāraharanasyam /--

unmattakaśuno'sthīni ghr̥ṣṭvā tenaiva
 vā kuru // VRs_21.57 //§ 7195

atha apasmāraharo yogaḥ /--

śvetāparājitāmūlaṃ karṇe baddhvā sadā
 budhaḥ /
 5 nirguṇḍīmūlakaṃ jagdhvā
 hyapasmārādvimucyate //
 VRs_21.58 //§ 7197

athonmādalakṣaṇam /--

bahu kṛtvā pralāpaiśca vismṛtiḥ
 kāryyavastuṣu /
 hanti dhāvati sarvatronmādavātasya
 lakṣaṇam // VRs_21.59 //§ 7199
 rasaratnasamuccaya-1927

atha unmādacikitsā /--

atha unmāde parpaṭīrasasya prayogavidhiḥ /--

parpaṭīrasaguñjāṣṭau
dhustūrādvījapañcakam /
goghṛtena ca saṃyojya
khādedunmādaśāntaye // VRs_21.60
//§ 7201

atha unmāde upacāraviśeṣāḥ /--

saghṛtaṃ māṣamaṇḍaṃ vā
pāyayedghṛtadugdhakam /
nimbatailaṃ samuddhṛtya
svabhyajyā'pādamastakam //
VRs_21.61 //§ 7203

gurvannaṃ prāyaśo
dadyācchuṣkaśākañca varjayet /
baddhvā'pi rakṣayettāvadyāvachchāntiṃ
sa gacchati // VRs_21.62 //§ 7205

5

atha māheśvaro dhūpaḥ /--

māheśvarākhyadhūpañca dāpayet
satataṃ niśi /
śrīveṣṭaṃ dāru vāhlīkaṃ mustā
kaṭukarohiṇī // VRs_21.63 //§ 7207

sarṣapā nimbapatrāṇi madanasya
 phalaṃ vacā /
 br̥hatyau sarpanirmokaḥ kārpāsāsthi
 yavāstuṣāḥ // VRs_21.64 // § 7209

gośṛṅgaṃ khararomāṇi barhipicchaṃ
 vi.dālavit /
 chāgaroma ghr̥tañceti vastamūtreṇa
 bhāvitam //

rasaratnasamuccaya-1927

5

eṣa māheśvaro dhūpaḥ
 sarvagrahanivāraṇaḥ // VRs_21.65
 // § 7212

athaikāṅgavātalakṣaṇam /--

ekasmin dehadeśe ca todaḥ kārśyaṃ
 calātmatā /
 himasparśaśca dr̥syetaikāṅgavātasya
 lakṣaṇam // VRs_21.66 // § 7214

athaikāṅgavātacikitsā /--

atha ekāṅgavāte parpaṭīrasaprayogavidhiḥ /--

parpaṭīrasaguñjāṣṭau vakṣyamāṇaṅca
 guggulum /
 karṣārdham khādayet
 sājyamekāṅgānilāśāntaye //
 VRs_21.67 // § 7216

eraṇḍavahniśuṅṭhīnāṃ gu.ḍūcyāśca
kaṣāyakam /
anupānāya dātavyaṃ
caṇakakvāthameva ca // VRs_21.68
//§ 7218

atha sarjatailam /--

nalikāyantrayogena sarjatailam
samuddharet /
tadabhyāṅaprayogena vāto duṣṭaḥ
praśāmyati // VRs_21.69 //§ 7220
rasaratnasamuccaya-1927

atha arddhāṅgavāyau śatāvaryyādigugguluḥ /--

śatāvarī gu.ḍūcī ca sāraṇī gokṣuraḥ kaṇā 5
/
śatāhvā dīpyakā rāsnā aśvagandhā ca
saṃjñakā // VRs_21.70 //§ 7222

kacoro nāgaraścaite cūrṇanīyāḥ
samāṃśakāḥ /
etaiḥ sarvaiḥ samo grāhyo
guggulurmahiṣākṣakaḥ // VRs_21.71
//§ 7224

khaṇḍayitvā ghr̥tenārdraṃ
pūrvacūrṇaṃ vinikṣipet /

sammardya sarpiṣā gā.ḍhaṃ
 karṣārdhdhagulikāṃ kireṭ //
 VRs_21.72 // § 7226

atha vividhavātavyādhicikitsā /--

atha yogarājagugguluḥ /--

pippalīpippalīmūla-
 cavyacitrakanāgaraiḥ
 /
 pāṭhāvi.ḍaṅgendrayava-
 hiṅgubhārgīvacānvitaiḥ //
 VRs_21.73 // § 7228

5

sarṣapātiviṣājājī-reṇukākṛṣṇajīrakaiḥ /
 gajakṛṣṇājamodābhyāṃ
 kaṭukāmūrvamiśritaiḥ // VRs_21.74
 // § 7230

samabhāgānvitaiḥ sarvaistriphalā
 dviguṇā bhavet /
 triphalāsahitairetaiḥ samabhāgastu
 gugguluḥ // VRs_21.75 // § 7232

etaccūrṇīkṛtaṃ sarvaṃ madhunā ca
 pariplutam /
 yogarājamimaṃ vidvān bhakṣayet
 prātarutthitaiḥ // VRs_21.76 // § 7234

rasaratnasamuccaya-1927

arśāṃsi vātagulmañca
pāṇḍurogamarocakam /
nābhiśūlamudāvarttaṃ pramehaṃ
vātaśoṇitam // VRs_21.77 // § 7236

kuṣṭhaṃ kṣayamapasmāraṃ hṛdrogaṃ
grahaṇīgadam /
mahāntamagnisādañca
śvāsakāsabhagandaram //
VRs_21.78 // § 7238

retodoṣāśca ye puṃsāṃ yonidoṣāśca 5
yoṣitām /
nihanyādāśu tān sarvān durvārāna ca
saṃśayaḥ // VRs_21.79 // § 7240

eṣa niṣparihāro'sti
pānabhojanamaithune /
satatābhyāsayogena balīpalitanāśanaḥ
// VRs_21.80 // § 7242

sarvavyādhivinirmukto
jīvedvarṣaśatatrāyam /
kṣīrājyarasabhuktānāṃ 10
doṣadhātumalocitam //
bubhuḁsito
mātrayā'nnamadyādgguggulusevakaḥ
// VRs_21.81 // § 7245

dārvīkvāthena mehaṃ jayatītyādi /

atha dvitīyayogarājaguggulaḥ /--

citrakaṃ pippalīmūlaṃ yavānī kāravī
 tathā /
 viḍaṅgānyajamodaśca jīrakaṃ suradāru
 ca // VRs_21.82 // § 7247

cavyailā saindhavaṃ kuṣṭhaṃ
 rāsnāgokṣuradhānyakam /
 triphalāmustakavyoṣa-tvaguśīraṃ
 yavāgrajam // VRs_21.83 // § 7249

5 tālīśapatraṃ patrañca sūkṣmacūrṇāni
 kārayet /
 etāni samabhāgāni tāvanmātrañca
 guggulum // VRs_21.84 // § 7251

sammardya sarpiṣā gā.ḍhaṃ snigdhe
 bhāṇḍe viniḥṣipet /
 bhakṣayet karṣamātrañca vātarogān
 vināśayet // VRs_21.85 // § 7253

rasaratnasamuccaya-1927

10 tato mātrāṃ prayuñjīta
 yatheṣṭāhārasevanāt /
 yogarāja iti khyāto
 yogo'yamamṛtopamaḥ // VRs_21.86
 // § 7255

āmavātāḍhyavātādīn krimiduṣṭavraṇāni
ca /
plīhagulmodarānāha-durnāmāni
vināśayet //
agniñca kurute dīptam tejovṛddhibalam
tathā // VRs_21.87 // § 7258

atha ba.ḍavānalaḥ /--

śulvam tālakagandhakau jalanidheḥ
pheno'gnigarbhāśayaḥ
kāntāyo lavaṇāni
hemavacayornīlāñjanam tutthakam /
bhāgo dvādaśako rasasya tadidaṃ
vajryambughṛṣṭam śanaiḥ
siddho'yaṃ ba.ḍavānalo gajapuṭe
rogānaśeṣān jayet // VRs_21.88
// § 7262

5

ārdrakasya draveṇāmum daśavārāṇi
bhāvayet /
dinadvayaṃ citrakasya drāveṇaiva tu
bhāvayet // VRs_21.89 // § 7264

pādāṃśamamṛtam dattvā citradrāvaiḥ
kṣaṇam pacet /
mātrayā yojayeccānu daśamūlaśṛtam
payah // VRs_21.90 // § 7266

10

vātaśleṣmapradhāne ca
 dadyātryūṣaṇacitrakam /
 svedaṅca kaṭutumbinyā
 prayuñjītātiyatnataḥ //
 dāhaṅca jayayā hanyācchītavātaṅca
 varjayet // VRs_21.91 // § 7269

rasaratnasamuccaya-1927

atha mārtaṅdeśvaraḥ /--

5 samatāpyayutaṃ śulvaṃ
 palaviṃśatimānakam /
 pradhmatāṃ hi caturvāraṃ
 khaṅḍayitvā tataścaret // VRs_21.92
 // § 7271

tattulyamākṣikopetaṃ
 puṭedviṃśativāarakam /
 gandhakena puṭettāvadyāvāt palamitaṃ
 bhavet // VRs_21.93 // § 7273

kṣipet palamitaṃ tatra gandhakena
 hataṃ rasam /
 śāṅamātraṃ mṛtaṃ vajraṃ
 sarvamekatra mardayet // VRs_21.94
 // § 7275

10 iti siddho rasendro'yaṃ
 mārtaṅdeśvaranāmavān /

kīrttito lokanāthena lokānām
hitakāmyayā // VRs_21.95 // § 7277

marīcaghṛtasamṣuktaḥ sevito
maṇḍalārddhataḥ /
vātādyasṭamahārogān śvāsakāsayutaḥ
kṣayam // VRs_21.96 // § 7279

halīmakañca pāṇḍuñca jvarānapi
sudustarān /
ityādikagadān sarvān vināśayati
niścitam // VRs_21.97 // § 7281

5

karoti dīpanaḥ tīvraḥ
dīptānalaśatopamam /
sannipātaḥ jayatyāśu
vyoṣārdrakasamanvitaḥ //
sarvasaukhyakaro nṛṇām strīṇām
bandhyatvanāśanaḥ // VRs_21.98
// § 7284

atha catuḥsudharasaḥ /--

samabhāge śubhe hemni nirgū.ḍhaḥ
tāpyamuttamam /
śatadhā śatadhā raupye śulve ca
śatavārakam // VRs_21.99 // § 7286

10

rasaratnasamuccaya-1927

itthaṃ siddhamidaṃ vījaṃ
 pṛthagakṣapramāṇataḥ /
 samāvarttya tadekatra rase
 pañcapalātmake // VRs_21.100
 //§ 7288

vakṣyamāṇaparakāreṇa
 jārayedatīyatnataḥ /
 tapte khalle rasaṃ dattvā vījaṃ
 niṣkamitaṃ tathā // VRs_21.101
 //§ 7290

5 mardayedatīyatnena
 bhavedyāvaddinatrayam /
 pūrvoktakacchape yantre
 vakṣyamāṇavi.ḍānvite // VRs_21.102
 //§ 7292

vakṣyamāṇaparakāreṇa
 vījamevamaśeṣataḥ /
 balikāśīsakavyoma-kākṣīsauvarcalaiḥ
 samaiḥ // VRs_21.103 //§ 7294

10 cakrāṅgīrasasambhinnaiḥ śatadhā
 vi.ḍamitravat /
 evaṃ jāritasūtena palamātreṇa tāvatā
 // VRs_21.104 //§ 7296

gandhakenāpi karttavyā susnigdḥā
 varakajjalī /

lohapātre ghṛtopetāṃ drāvayettāntu
kajjalīm // VRs_21.105 // § 7298

tulyasattvābhrabhasitaṃ kṣiptvā
sammiśrya sarvaśaḥ /
rambhāpatre vinikṣipyā kuryyāt
parpaṭikāṃ śubhām // VRs_21.106
// § 7300

vicūrṇya parpaṭim samyak vaikrāntaṃ
triṃśadaṃśataḥ /
nikṣipyā hiṅgutoyena śatadhā
paribhāvitam // VRs_21.107 // § 7302
rasaratnasamuccaya-1927

5

nirudhya mallamūṣāyāṃ
svedayedatīyatnataḥ /
punaḥ sañcūrṇya yatnena karaṇḍe
viniveśayet // VRs_21.108 // § 7304

hanyāt sarvamarudgadān kṣayagadaṃ
pāṇḍuñca naṣṭāgnitāṃ
nirvīryatvamarocakaṃ tvajaraṇaṃ
śūlañca gulmādikam /
aṣṭau caiva mahāgadānatitarāṃ
vyādhiṃ saśoṣaṃ kṣaṇāt
bhukto mudgamitaścatuḥsudharasaḥ
svasthocito bhūbhujām //
VRs_21.109 // § 7308

10

mūlakam varjayedasmin rase nānyattu
 kiñcana /
 trivāramekavāreṇa bubhuḥṣām
 janayeddhruvam // VRs_21.110
 //§ 7310

atha sarvavātāriḥ /--

gandhakāddviguṇam tālam
 tālakāddviguṇā śilā /
 śilāyā dviguṇam tāpyam tāpyācca
 dviguṇam rasam // VRs_21.111
 //§ 7312

rasaratnasamuccaya-1927

5

khallayet sarvamekatra yāvat
 syāddinasaptakam /
 sarvasyāṣṭamabhāgena dattvā
 raktāmṛtam śubham // VRs_21.112
 //§ 7314

viṣatindukajairdrāvaiḥ piṣṭvā
 golakamācaret /
 viśoṣya bālukāyantre
 andhrayeddivasadvayam //
 VRs_21.113 //§ 7316

svāṅgaśītaḥ muddhṛtya
 tulyahiṅvaṣṭakānvitam /

bhāvayedvījapūrasya saptavāraṃ rasena
hi // VRs_21.114 // § 7318

saptavāraṃ rasaiḥ śuṅṭhyāścitraṃ mūlasya
vāriṇā /
iti siddho rasendro'yaṃ
sarvavātārisaṃjñakaḥ // VRs_21.115
// § 7320

ghṛtena sahito lī.ḍho valladvayamito
nṛbhiḥ /
nihantyaśītivātārtīrgulmānaṣṭavidhānapi⁵
// VRs_21.116 // § 7322

caturvidhañca mandāgniṃ
śūlānudarajān krimīn /
ādhmānañca tathā hikkāṃ
mū.ḍhavātañca vi.ḍgraham //
VRs_21.117 // § 7324

atha vātavidhvaṃsanaḥ /--

mṛtamabhṛakasattvaṃ hi kāṃsyaṃ
śulvañca māksikam /
gandhakaṃ tālakaṃ sarvaṃ
bhāgottaravivaraddhitam //
VRs_21.118 // § 7326

kajjalīkṛtya tat sarvaṃ
vātārisnehasaṃyutam /

10

mardayet saptadivasam golīkr̥tya tu
yatnataḥ // VRs_21.119 // § 7328

nimbudraveṇa sampiṣṭam tālakalkena
lepayet /
arddhāṅguladalañcaiva pariśoṣya
prayatnataḥ // VRs_21.120 // § 7330

rasaratnasamuccaya-1927

prapacedbālukāyantre yāmānām
dvādaśāvadhi /

5

paṭacūrṇam
vidhāyaitadbhāvayettadanantaram
// VRs_21.121 // § 7332

pañcakolakacitrāṅghri-
varuṇādikaṣāyataḥ
/

daśamūlakaṣāyeṇa śṛṅgaberarasena ca
// VRs_21.122 // § 7334

raktāmṛtam kalāṃśena dattvā niṣpiṣya
yatnataḥ /

sthūlakolāsthitulitām chāyāśuṣkāṃ
vaṭim kiret // VRs_21.123 // § 7336

10

tattadrogaharairdravyairnṛṇām deyā
sadā hitā /

hanyādaśītidhā bhinnān vātajātān
mahāgadān // VRs_21.124 // § 7338

gulgūmānaṣṭavidhāṃścāpi
śūlānaṣṭavidhānapi /
jaṭharasya rujaḥ sarvāstathā ca
malanigraham // VRs_21.125 // § 7340

ādhmānakamathā'nāhaṃ visūcīm
mandavahnitām /
āmadoṣānaśeṣāṃśca dāhaṃ chardiṅca
durddharām // VRs_21.126 // § 7342

grahaṇīm śvāsakāsau ca
krimirogamaśeṣataḥ /
hanyāt sarvāṅgasadanam
manyāstambhaṅca vājinām //
VRs_21.127 // § 7344

5

rasaratnasamuccaya-1927

jvare caivātisāre ca mūlaroge tridoṣaje /
pathyam rogānurūpeṇa dāpanīyam
bhiṣagvaraiḥ // VRs_21.128 // § 7346

śrīmatā nandinā prokto
vātavidhvaṃsano rasaḥ /
kṣudhārthibhiḥ sadā sevyah
sarvāhāraparairnaraiḥ // VRs_21.129
// § 7348

10

atha vṛkodaraguṭikā /--

sūtagandhakatīkṣṇābhraiḥ satāpyaiḥ
 samabhāgikaiḥ /
 rasāṃśamaparaṃ sarvaṃ ṣaṭkolaṃ
 jīrakadvayam // VRs_21.130 // § 7350

5 sauvarcalaṃ sasindhūtham
 vi.ḍaṅgañca harītakī /
 amlavetasakaṃ sarvaṃ
 vījapūrāmbumarditam //
 guṭikāstena kalkena kāryyāḥ
 kolāsthimātrakāḥ // VRs_21.131
 // § 7353

yoginyā bahughātināmayutayā
 trailokyavikhyātayā
 nirdiṣṭā hi vṛkodarīti guṭikā
 soṣṇāmbunā sevitā /
 niḥśeṣāniladoṣarogajarujāḥ
 śleṣmāmarogodbhavaṃ
 mandāgniṃ grahaṇīm
 caturvidhamahājīrṇaṅca tūrṇaṃ jayet
 // VRs_21.132 // § 7357

rasaratnasamuccaya-1927

atha prabhāvatī vaṭī /--

10 hemābhrālakatīkṣṇatāpyakamalāmeṣāṃ
 samaṃ saptakaṃ
 sūtañca dviguṇaṃ viśodhanabadhūsnu-
 gvahniśaubhāñjanāt
 /

pāṭhāsūraṇasinduvāravijayairanḍadravairmarditaṃ
tailaṃ kāṅguṇigandhakaṃ kaṭu bhavet
kalkaṃ vaṭiṃ kalpayet //
VRs_21.133 //§ 7361

prabhāvatīti
kathitā"rdrakadrāvairniṣevitā /
tataścānu pibettoyaṃ
daśamūlapramādhitam //
VRs_21.134 //§ 7363

sapippalīkaṃ pibato jalaṃ jayet
marudvikārānudarāṇyapasmṛtim //
VRs_21.135 //§ 7365

5

rasaratnasamuccaya-1927

atha ekāṅgavāte parpaṭīrasaprayoge vidhyantaram /--

aṣṭaguṇjamitaṃ khādedekāṅge
parpaṭīrasam /
arddhakarṣaṃ ghr̥tenānu yogarājañca
guggulum // VRs_21.136 //§ 7367

atha vijayabhairavatailam /--

dhānyāmlapiṣṭasurabhitrayasūtalīpta-
tailāktadīptaṭavarttimukhāt
pravṛttam /
kampottarān jayati pānavilepanābhyāṃ

10

vātāmayān vijayabhairavanāma tailam
// VRs_21.137 // § 7371

uktañca--

rasatālaśilāgandham dinam sañcūrṇya
kāñjikaiḥ /
liptvā vastraiḥ kṛtām varttiṃ tailāktām
jvālayet punaḥ // VRs_21.138 // § 7373

5

tadbhūtaṃ saṅgrahe tailamadhaḥpātre
dhr̥te sati /
tattailalepitaṃ patraṃ nāgavallyāśca
bhakṣayet // VRs_21.139 // § 7375

bāhukampaṃ śiraḥkampamekāṅgaṃ
jānukampanam /
nāśayet bhakṣaṇāllepāt tailaṃ
vijayabhairavam // VRs_21.140
// § 7377

rasaratnasamuccaya-1927

atha svacchandabhairavaḥ /--

tīkṣṇāyaskāntagodanta-
mākṣikairmardito rasaḥ
/
samāṃśagandhakaḥ pakvo
haṇḍikāyantramadhyagaḥ //
VRs_21.141 // § 7379

vyoṣāgnimanthasurasā-
kandaśṛṅgyabhayāviṣaiḥ
/
samaiḥ samam tryaham
muṇḍī-nirguṇḍīrasapiṇḍitaḥ //
VRs_21.142 //§ 7381

sevitaḥ śamayedvātānnāmnā
svacchandabhairavaḥ /
viśeṣāt vātaraktañca
dvivallañcā"rdrakairdadet //
VRs_21.143 //§ 7383

atha dvitīyavijayabhairavatailam /--

rasagandhaśilātālam sarvaṃ kuryyāt 5
samāṃśakam /
cūrṇayitvā tataḥ ślakṣṇamāranālena
mardayet // VRs_21.144 //§ 7385

lepayitvā tu kalkena sūkṣmavastraṃ
tataḥ param /
tailāktāṃ kārayedvarttimūrdhvbhāge
pradīpayet // VRs_21.145 //§ 7387

varttyadhaḥsthāpīte pātre tailaṃ patati
śobhanam /
lepayetena gātrāṇi 10
bhakṣayedāturastathā // VRs_21.146
//§ 7389

rasaratnasamuccaya-1927

nāśayet sūtataiḷaṃ tat
 vātarogānānekadhā /
 bāhukampāṃ śiraḥkampāṃ
 jaṅghākampāṃ tataḥ param //
 VRs_21.147 // § 7391

ekāṅgañca tathā vātaṃ hanti
 rogānānekadhā /
 rogaśāntyai sadā deyaṃ taiḷaṃ
 vijayabhairavam // VRs_21.148
 // § 7393

atha dvitīyaba.ḍavānalaḥ /--

5 sūtahāṭakavajrārka-kāntabhasma
 samākṣikam /
 tāḷaṃ nīlāñjanaṃ tutthamabdhiphenam
 samāṃśakam // VRs_21.149 // § 7395

pañcānāṃ lavaṅānāntu bhāgaikaikaṃ
 vimardayet /
 vajrakṣīrairdinaikantu ruddhvā taṃ
 bhūdhare pacet // VRs_21.150
 // § 7397

māṣaikañcā"rdrakadrāvairlehayet
 ba.ḍavānalam /

pippalīmūlajaṃ kvāthaṃ
sapippalyanupāyayet //
dhanurvātaṃ daṇḍavātaṃ
śrīkhalāvātakampanut //
VRs_21.151 //§ 7400

atha dviṭīyasvacchandabhairavaḥ /--

śuddhaṃ sūtaṃ mṛtaṃ lohaṃ
tāpyagandhakatālakam /
pathyāgnimanthanirguṇḍī-tryūṣaṇaṃ
ṭaṅkaṇaṃ viṣam // VRs_21.152
//§ 7402

tulyāṃśaṃ mardayet khalle dinaṃ
nirguṇḍikārasaiḥ /
muṇḍīdrāvairdinaikaṃ taṃ dviguñjaṃ
vaṭakīkṛtaṃ //
bhakṣayet sarvavātārtto nāmnā
svacchandabhairavaḥ // VRs_21.153
//§ 7405

rasaratnasamuccaya-1927

atha ṣa.ḍaṅgagugguluḥ /--

rāsnāmṛtādevadāru-
śuṅṭhīvātāritulyakam
/
gugguḷuṃ sarvatulyāṃśaṃ kuṭṭayet
ghṛtavāsitaṃ //

karṣāṃśaṃ bhakṣayeccānu khyātaḥ
 ṣaṣṭhāṅgagugguluḥ // VRs_21.154
 //§ 7408

atha ṣa.ḍaṅgayogaḥ /--

dhūmasāraṃ varāṃ yaṣṭim taṅkaṇaṃ
 patrakam viṣam /
 tulyaṃ guñjādvayaṃ
 khādedāmavātapraśāntaye //
 VRs_21.155 //§ 7410

atha triphalādyam yamakam /--

eraṇdatailaṃ triphalāṃ gomūtraṃ
 citrakam viṣam /
 5 sarpiṣā sahitaṃ paktvā sarvāṅgaṃ tena
 mardayet //
 tvagvātaghnaṃ mahāśreṣṭhaṃ--(?) //
 VRs_21.156 //§ 7413

**atha tvagvāte ānandabhairavaprayogīpadeśaḥ
 /--**

(?)--deyañcā"nandabhairavam /
 laśunaṃ saindhavaṃ tailamanupānaṃ
 prakalpayet // VRs_21.157 //§ 7415
 rasaratnasamuccaya-1927

atha nirguṇḍīprayogaḥ /--

nirguṇḍīmūlacūrṇantu karṣaṃ tailena
lehayet /
sandhivātaḥ kaṭivātaḥ kampavātaśca
śāmyati // VRs_21.158 //§ 7417

atha raktairāṇḍaprayogaḥ /--

raktasyairāṇḍamūlasya karṣaṃ ghrṣṭvā
jalaiḥ pibet /
sarvavātaharaṃ śreṣṭhaṃ bhagnavāte
viśeṣataḥ // VRs_21.159 //§ 7419

atha indravāruṇīprayogaḥ /--

indravāruṇikāmūlaṃ
māgadhīgu.ḍasaṃyutam /
bhakṣayet karṣamātrantu
sandhivātaharaṃ bhavet //
VRs_21.160 //§ 7421

5

atha sarvāṅgavātārirasah /--

mṛtaṃ sūtaṃ mṛtaṃ tīkṣṇaṃ mardayet
kaṭukīdravaiḥ /
caṇamātrāṃ vaṭīm khādet
sarvāṅgaikāṅgavātanut //
VRs_21.161 //§ 7423

rasaratnasamuccaya-1927

atha tryambakeśvararasaḥ /--

sūtakasya palaṃ pañca palaikam
 tāmracūrṇakam /
 jambīrāṇām dravaiḥ piṣṭam
 sūtatulyaṅca gandhakam //
 VRs_21.162 // § 7425

nāgavallīdalaiḥ piṣṭam tāmrapīṣṭam
 prakalpayet /
 ruddhvā laghupuṭaiḥ pacyādbhūdhare
 yāmapaṅcakam // VRs_21.163
 // § 7427

5 ādāya cūrṇayettulyaistryūṣaṇaiḥ
 samamiśritaiḥ /
 arddhāṅgakampavātārtto bhakṣayecca
 dviguṅjakam // VRs_21.164 // § 7429

atha gaganagarbhā vaṭī /--

sūtābhram tīkṣṇatāmraṅca mṛtam
 tālakagandhakam /
 bhārgīsuṅṭhīvacādhānya-
 kampilāṅcābhayāviṣam //
 VRs_21.165 // § 7431

mardyaṃ parpaṭakadrāvairniṣkaikām
 bhakṣayedvaṭīm /

vātaśleṣmaharā hyāsu vaṭi
gaganagarbhitā // VRs_21.166
//§ 7433

atha vātagajāṅkuśaḥ /--

mṛtaṃ sūtaṃ mṛtaṃ lohaṃ gandhakaṃ
tālamākṣikaṃ /
pathyābhrṅgīviṣaṃ
vyoṣamagnimanthañca ṭaṅkaṇaṃ //
VRs_21.167 //§ 7435
rasaratnasamuccaya-1927

tulyaṃ khalle dinaṃ mardyaṃ
muṇḍīnirguṇḍijairdravaiḥ /
dviguñjāṃ vaṭikāṃ khādet
sarvavātapraśāntaye /
sādhyāsādhyāṃ nihantyaśu raso
vātagajāṅkuśaḥ // VRs_21.168
//§ 7438

5

atha vātaraktalakṣaṇaṃ /--

sandhiṣvanilaraktābhyāṃ
śopho'ntarbahirāśrayaḥ /
chardijvarārucikaro
bhavedvātāsrasaṃjñakaḥ //
VRs_21.169 //§ 7440

atha vātaraktacikitsā /--

atha vātarakte
anyādhikāroktauśadhaprayogopadeśaḥ /--

trinetrākhyam rasam
khādedvātaṣṇitapī.ḍitaḥ /
vātāsrājicchalagaja-
keśaryyudayabhāskaraḥ //
VRs_21.170 // § 7442

pūrvoktā parpaṭi yojyā
sarveṣvāvaraṇeṣu ca /
sarvarogahitā caiva nāmnā sarveśvarī
śubhā // VRs_21.171 // § 7444

atha pittarogacikitsā /--

atha candrāvalehaḥ /--

5 elāyāśca tulā grāhyā jaladroṇe vipācayet
/
aṣṭabhāgāvaśiṣṭantu śarkarārdhatulām
kṣipet // VRs_21.172 // § 7446

rasaratnasamuccaya-1927

śatāvaryyā vidāryyāśca
gokṣīrañcā".ḍhakaṃ pṛthak /
lehavat sādHITE tasmin
drākṣāmadhukapippalīḥ //
VRs_21.173 // § 7448

trijātakañca kharjūraṃ
candanadvayasārivā /
mustāpadmakahrībera-dhātrī
cotpalacorakam // VRs_21.174
//§ 7450

eteṣāṃ palamādāya kṣipet
kṣīryyāścatuspalam /
kṣaudraprasthena saṃyuktaṃ lehayet
prātarutthitaḥ // VRs_21.175 //§ 7452

pittonmādavikāreṣuṃ
śirobhramaṇamūrcchite /
hastapādāṅgadāhe ca
pittaraktottarāvṛtau //
chardikāsakṣaye pāṇḍau
candravaccandrabhāṣitam //
VRs_21.176 //§ 7455

5

atha aileyasarpīḥ /--

aileyakasya svarase ghr̥taṃ kṣīraṃ
samaṃ pacet /
candanaṃ madhukaṃ drākṣā
madhūkañca sitā tugā // VRs_21.177
//§ 7457

aileyakamidaṃ sarpīḥ
sarvapittavikārajit /

10

vātapittavikāraghnam
 śirobhramaṇakampanut //
 VRs_21.178 // § 7459

rasaratnasamuccaya-1927

atha aileyakaprayogaḥ /--

aileyakasya svarase sakṣīrām śarkarām
 pibet /
 kvātham vā śarkarāyuktaṃ
 śirobhramaṇakampanut //
 VRs_21.179 // § 7461

atha aileyakatailam /--

aileyakasya svarasamā.ḍhakantu
 bhiṣagvaraḥ /
 5 kumāryyāḥ svarasaṃ śuddham
 catusprasthantu kārayet //
 VRs_21.180 // § 7463

āmalakyāḥ śatāvaryyā rasam
 prasthadvayam pṛthak /
 tailā.ḍhakasamāyuktaṃ
 kṣīradroṇavimiśritam // VRs_21.181
 // § 7465

cocam malayajam vāri saralam
 kumudotpalam /

dve mede madhukaṃ drākṣā tugākṣīrī
madhūlikā // VRs_21.182 // § 7467

kākolī kṣīrakākolī
jīvakaṣabhakāvubhau /
mṛganābhyajagandhā ca śaśāṅkaśca
pṛthak pṛthak // VRs_21.183 // § 7469

eteṣāñcārddhapalakaṃ ślakṣṇaṃ
cūrṇaṃ viniṣipet /
etat sarvaṃ samāloḍya mandaṃ
mandāgninā pacet // VRs_21.184
// § 7471

5

muhūrte śubhanakṣatre navavastreṇa
pī.ḍayet /
śironetravikāreṣu nasyavat karṇayojitam
// VRs_21.185 // § 7473

abhyaṅgodvarttanālepaiḥ
śirobhramaṅakampanut /
aṅgadāhaṃ śirodāhaṃ netradāhañca
dāruṇaṃ // VRs_21.186 // § 7475

visarpakavikārāṃśca mūrddhni jātān
bahūn vraṇān /
āśyaśoṣaṃ bhramañcaivaṃ
nāśayennātra saṃśayaḥ //
aileyakamidaṃ tailaṃ praśastaṃ
pittarogiṇām // VRs_21.187 // § 7478

10

rasaratnasamuccaya-1927

athaileyakāmṛtaprāśaḥ /--

aileyakaṃ samūlañca mudgaparṇī
 tathaiva ca /
 śatāvarī vidārī ca vārāhīkandameva ca
 // VRs_21.188 // § 7480

madhukañca madhūkañca tugākṣīrī ca
 gostanī /
 etāni dvipalāṃśāni cūrṇīkṛtya pṛthak
 pṛthak // VRs_21.189 // § 7482

5 saralaṃ candanaṃ cocamutpalaṃ
 kumudaṃ jalaṃ /
 kākolī kṣīrakākolī dve mede
 jīvakaṛṣabhau // VRs_21.190 // § 7484

eteṣāñcārddhapalikaṃ pratyekaṃ
 śarkarāyutam /
 aileyakaṃ vidārī ca vārāhī
 mudgaparṇikā // VRs_21.191 // § 7486

10 eteṣāṃ svarase śuddhe śatāvaryyāśca
 bhāvitam /
 etat sarvaṃ samāhṛtya chāyāśuṣkantu
 saptadhā // VRs_21.192 // § 7488

ikṣvāmalakayoḥ kṣaudrairbhāvitam
 saptadhā punaḥ /

payasā tu pibet
prātaryathā'gnibalavānnaraḥ //
VRs_21.193 //§ 7490

aṅgadāhaṃ śirodāhaṃ raktapittaṃ
sudāruṇam /
śiro'kṣikampabhramaṇamityādikagadān
jayet // VRs_21.194 //§ 7492
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
rasaratnasamuccaye śītavāta- sparśavāta- 5
raktavātāmvātāpasmāronmādaikāṅgavāta-
sandhivāta-bhagna-kampa-vātarakta-
śirobhramaṇacikitsānāmaikaviṃśo'dhyāyaḥ //
21 //

23 Parts of Adhyāya 22 (input by Oliver Hellwig)

bhedā vandhyābalānām hi navadhā parikīrtitāḥ 10
/
tatrādivandhyā prathamā
pāpakarmavinirmitā // VRrs_22.1
//§ 7495

raktena ca pṛthagdoṣaiḥ samastaiḥ
pañcadhā bhavet /
bhūtadevābhicāraiśca tisro vandhyāḥ
prakīrtitāḥ // VRrs_22.2 //§ 7497

pumānapi bhavedvandhyo doṣairetaiśca
śukrataḥ // VRrs_22.3 // § 7498

garbhasrāvī smṛtā pūrvam mṛtavatsā
dvitīyakā /
ṛtīyā strīprasūtiḥ syātkākavandhyā
saktprasūḥ // VRrs_22.4 // § 7500

1

suvarṇam rajatam tāmram tāpyasattvam
ca vaikṛtam /
ekaikam niṣkamānena saṁśuddham
parimāritam // VRrs_22.5 // § 7502

5

etaccaturguṇam sūtam
sūtāddvigūṇagandhakam /
mardayellakṣmaṇātoyairbandhujīvarasairapi
// VRrs_22.6 // § 7504

kācakūpyām tataḥ kṣiptvā tāmrapātram
mukhe nyaset /
vilimpedabhitāḥ kūpīmaṅgulotsedhayā
mṛdā // VRrs_22.7 // § 7506

10

viśoṣya ca puṭam dadyādbhūmau
nikṣipyā kūpikām /
gajākhyapuṭaparyāptiḥ
śāṅakarṣamitotpalaiḥ // VRrs_22.8
// § 7508

1. jayasundararasa

svāṃgaśītaṃ vicūrṇyātha
bhāvayellakṣmaṇādravaiḥ /
saptavāraṃ viśoṣyātha
karaṇḍāntarvinikṣipet // VRrs_22.9
//§ 7510

aśvagandhārajoyuktaratāmragokṣīrasaṃyutaḥ
/
sevito guñjayā tulyaḥ sitayā ca
rasottamaḥ // VRrs_22.10 //§ 7512

māsatrāyaprayogeṇa vandhyā bhavati 5
putriṇī /
putriṇyai snānaśuddhāyai
jaratkauśikacakṣuṣī // VRrs_22.11
//§ 7514

gavyājyena ca saṃsādhyā tattadānīm hi
bhojayet /
ṛtāvṛtāvidaṃ deyaṃ yāvanmāsatrāyaṃ
bhavet // VRrs_22.12 //§ 7516

rasendraḥ kathitaḥ so+ayaṃ
campaḥkārāṇyavāsibhiḥ /
pūrṇāmṛtākhyayogīndrair nāmato 10
jayasundaraḥ // VRrs_22.13 //§ 7518

sevite+asminrase strīṇāṃ na bhavet
sūtikāgadaḥ /

bhavetputraśca dīrghāyuh paṇḍito
 bhāgyamaṇḍitaḥ // VRrs_22.14
 //§ 7520

1

vajraṃ marakataṃ padmarāgaṃ
 puṣpaṃ ca nīlakam /
 vaidūryaṃ cātha gomedam mauktikaṃ
 vidrumaṃ tathā // VRrs_22.15
 //§ 7522

pañcaguñjāmitaṃ sarvaṃ ratnaṃ
 bhāgottaraṃ param /
 tattantroktavidhānena
 bhasmīkuryātprayatnataḥ //
 VRrs_22.16 //§ 7524

5

sarvasmād aṣṭaguṇitaṃ bhasma
 vaikrāntasambhavam /
 tattulyaṃ tāpyajaṃ bhasma
 tadvadvimalabhasma ca //
 VRrs_22.17 //§ 7526

sarvatastriguṇāṃ tulyāṃ
 rasagandhakakajjalīm /
 sarvamekatra saṃmardya
 chāgīdugdhenā tadvyaham //
 VRrs_22.18 //§ 7528

1. ratnabhāgottararasa

vidhāya parpaṭīm yatnātparicūrṇya
prayatnataḥ /
vandhyākarkoṭakīparṇakvāthena
parimardayet // VRrs_22.19 // § 7530

kānanotpalaviṃśatyā
puṭeṣṭodaśavāarakam /
evaṃ raso viniṣpanno
ratnabhāgottarābhidhaḥ //
VRrs_22.20 // § 7532

mahāvandhyādivandhyānām sarvāsām 5
saṃtatipradaḥ /
devīśāstre vinirdiṣṭaḥ puṃsām
vandhyatvaroganut // VRrs_22.21
// § 7534

so+ayaṃ pācanadīpano rucikaro
vṛṣyastathā
garbhiṇīsarvavyādhivināśano
ratikaraḥ pāṇḍupracaṇḍārtinut /
dhanyo buddhikaraśca putrajananaḥ
saubhāgyakṛdyoṣitām nirdoṣaḥ
smaramandirāmayaharo
yogādaśeṣārtinut // VRrs_22.22
// § 7536

1

gandhakaḥ palamātraśca pṛthagakṣau
śilālakau /

1. cakribandharasa

tridinaṃ mardayitvātha
 vidadhyātkajjalīm śubhām //
 VRrs_22.23 // § 7538

viṣāṇākāramūṣāyām kajjalīm
 nikṣipettataḥ /
 dvipalasya ca tāmrasya tanmukhe
 cakrikām nyaset // VRrs_22.24
 // § 7540

5 samnirudhyātiyatnena samdhibandhe
 viśoṣite /
 tataḥ karipuṭārdhena pākam samyak
 prakalpayet // VRrs_22.25 // § 7542

svataḥśītam samuddhṛtya cakrikām
 paricūrṇayet /
 sthagayetkūpikāmadhye vastreṇa
 parigālitam // VRrs_22.26 // § 7544

raso+ayaṃ cakrikābandhas
 tattadrogaharauṣadhaiḥ /
 dātavyaḥ śūlarogeṣu mūle gulme
 bhagandare // VRrs_22.27 // § 7546

10 grahaṇyāmagnimāṃdye ca vidradhau
 jaṭharāmaye /
 nāgodare tathaivopaviṣṭake
 jalakūrmake // VRrs_22.28 // § 7548

skandenāmandakṛpayā
trilokatrāṇahetave /
cakrikābandhanāmā+ayaṃ
prasūtastrīgadāpahaḥ //
VRrs_22.29^{§ 7550}

24 Adhyāya 22 : atha bandhyādicikitsanam -\-

rasaratnasamuccaya-1927

atha bandhyāyā doṣabhedādikam /-\-

bhedā bandhyābalānāṃ hi navadhā parikīrtitāḥ
/
tatrā" dibandhyā prathamā
pāpakarmavinirmitā // VRs_22.1
//^{§ 7552}

raktena ca pṛthagdoṣaiḥ samastaiḥ
pañcadhā bhavet /
bhūtadevāpacāraiśca tisro bandhyāḥ
prakīrtitāḥ // VRs_22.2 //^{§ 7554}

5

atha bandhyasya doṣabhedādikam /-\-

pumānapi bhavedbandhyo doṣairetaiśca
śukrataḥ // VRs_22.3 //^{§ 7555}

atha bandhyālakṣaṇam /-\-

garbhasrāvī smṛtā pūrvam mṛtavatsā
 dvitīyakā /
 ṛtīyā strīprasūtiḥ syāt kākabandhyā
 sakṛtprasūḥ // VRs_22.4 // ityādi
 /§ 7557

rasaratnasamuccaya-1927

atha jayasundaraḥ /-\-

suvarṇam rajatam tāmraṃ
 tāpyasattvañca vaikṛtam /
 ekaikam niṣkamānena saṃśuddham
 parimāritam // VRs_22.5 // § 7559

5

etaccaturguṇam sūtam
 sūtāddviguṇagandhakam /
 mardayellakṣmaṇātoyairbandhujīvarasairapi
 // VRs_22.6 // § 7561

kācakūpyām tataḥ kṣiptvā tāmrapātram
 mukhe nyaset /
 vilimpedabhitaḥ kūpīmaṅgulotsedhayā
 mṛdā // VRs_22.7 // § 7563

10

viśoṣya ca puṭam dadyādbhūmau
 nikṣipyā kūpikām /
 gajākhyapuṭaparyyāptiḥ
 śāṅkarṣamitotpalaiḥ // VRs_22.8
 // § 7565

svāṅgaśītaṃ vicūrṇyātha
bhāvayellakṣmaṇādravaiḥ /
saptavāraṃ viśoṣyātha
karaṇḍāntarvinikṣipet // VRs_22.9
//§ 7567

aśvagandhārajoyuktastāmrakṣīrasaṃyutaḥ
/
sevito guñjayā tulyaḥ sitayā ca
rasottamaḥ // VRs_22.10 //§ 7569

māsatrāyaprayogeṇa bandhyā bhavati 5
puttriṇī /
puttriṇyai snānaśuddhāyai
rajaḥkauśikacakṣuṣī // VRs_22.11
//§ 7571

rasaratnasamuccaya-1927

gavyājyena ca saṃsādhyā tattadānīm hi
bhojayet /
ṛtāvṛtāvidaṃ deyaṃ yāvanmāsatrāyaṃ
bhavet // VRs_22.12 //§ 7573

rasendraḥ kathitaḥ so'yaṃ
cāmpakāraṇyavāsibhiḥ /
pūrṇāmṛtākhyayogīndrairnāmato 10
jayasundaraḥ // VRs_22.13 //§ 7575

sevite'smin rase strīṇāṃ na bhavet
sūtikāgadaḥ /

bhavet puttraśca dīrghāyuh paṇḍito
 bhāgyamaṇḍitaḥ // VRs_22.14
 //§ 7577

atha ratnabhāgottaraḥ /-\-

vajraṃ marakataṃ padma-rāgaṃ
 puṣpañca nīlakam /
 vaidūryyañcātha gomedam mauktikaṃ
 vidrumaṃ tathā // VRs_22.15
 //§ 7579

5 pañcaguñjāmitaṃ sarvaṃ ratnaṃ
 bhāgottaraṃ param /
 tat tantroktavidhānena bhasmīkuryyāt
 prayatnataḥ // VRs_22.16 //§ 7581

sarvasmādaṣṭaguṇitaṃ bhasma
 vaikrāntasambhavam /
 tattulyaṃ tāpyajaṃ bhasma
 tadvadvimalabhasma ca //
 VRs_22.17 //§ 7583

sarvatastriguṇāṃ tulyāṃ
 rasagandhakakajjalīm /
 sarvamekatra sammardya
 chāgīdugdhenā tadvyaham //
 VRs_22.18 //§ 7585

rasaratnasamuccaya-1927

vidhāya parpaṭim yātnāt paricūrṇya
prayatnataḥ /
bandhyākarkoṭakīparṇa-kvāthena
parimardayet // VRs_22.19 // § 7587

kānanotpalaviṃśatyā puṭet
ṣo.ḍaśavārakam /
evaṃ raso viniṣpanno
ratnabhāgottarābhidaḥ //
VRs_22.20 // § 7589

mahābandhyādibandhyānām sarvāsām 5
santatipradaḥ /
devīśāstre vinirdiṣṭaḥ puṃsām
bandhyatvaroganut // VRs_22.21
// § 7591

so'yaṃ pācanadīpano rucikaro
vṛṣyastathā garbhiṇī-
sarvavyādhivināśano ratikaraḥ
pāṇḍupracaṇḍārttinut /
dhanyo buddhikaraśca puttrajananaḥ
saubhāgyakṛdyoṣitām
nirdoṣaḥ smaramandirāmayaharo 10
yogādaśeṣārttinut // VRs_22.22
// § 7595

atha cakrikābandhaḥ /-\-

gandhakaḥ palamātraśca pṛthagakṣau
 śilā"lakau
 tridinaṃ mardayitvā'tha vidadhyāt
 kajjalīm śubhām // VRs_22.23
 //§ 7597

viśāṅākāramūṣāyām kajjalīm
 nikṣipettataḥ /
 dvipalasya ca tāmrasya tanmukhe
 cakrikām nyaset // VRs_22.24
 //§ 7599

5 sannirudhyātiyatnena sandhibandhe
 viśoṣite /
 tataḥ karipuṭārddhena pākaṃ samyak
 prakalpayet // VRs_22.25 //§ 7601

svataḥśītaṃ samuddhṛtya cakrikām
 paricūrṇayet /
 sthagayet kūpikāmadhye vastreṇa
 parigālitam // VRs_22.26 //§ 7603

rasaratnasamuccaya-1927

10 raso'yaṃ cakrikābandhastattadrogahar-
 auśadhaiḥ
 /
 dātavyaḥ śūlarogeṣu mūle gulme
 bhagandare // VRs_22.27 //§ 7605

grahaṇyāmagnimāndye ca vidradhau
 jaṭharāmaye /

nāgodare tathaivopa-viṣṭake
jalakūrmake // VRs_22.28 // § 7607

skandenāmandakṛpayā
trilokatrāṇahetave /
cakrikābandhanāmā'yam
prasūtastrīgadāpahaḥ // VRs_22.29
// § 7609

atha varddhamānaḥ /-\-

palārddhapramite svarṇe tāmraṃ
dattvā'kṣamātrayā /
nirvāpayecchatam vāraṃ nikṣipya
śukapicchakam // VRs_22.30 // § 7611

5

tataśca sāraṇāyantre
sūtrasthānasamīrite /
sāraṇātailasaṃyuktaṃ
jīrṇaṣa.ḍguṇagandhakam //
VRs_22.31 // § 7613
rasaratnasamuccaya-1927

rasaṃ hi dvipalaṃ kṣiptvā
sāraṇāvidhiyogataḥ /
sārayitvā tataḥ paścāt piṣṭam sūtam
prayatnataḥ // VRs_22.32 // § 7615

sūtraprokteṣṭikāyantre
svedāveṣṭanavāsasām /

10

mātuluṅgarasaiḥ piṣṭam
 caturṅkaṁ danum //
 VRs_22.33 // § 7617

ūrddhvañca vinidhāyātha jārayitvā
 caturguṇam /
 tamādāya rasam samyak vicūrṇya
 parigālya ca // VRs_22.34 // § 7619

5 ṣaṣṭhāṁsena mṛtam vajram samam
 vaikrāntakaṁ smṛtam /
 nikṣipya liṅgikāpatra-rasairāpūryya
 vāsaram // VRs_22.35 // § 7621
 rasaratnasamuccaya-1927

puṭeddvādaśavārāṇi madhvā
 dvādaśakopalaiḥ /
 bandhujīvarasenātha
 lakṣmaṇāsvarasena ca // VRs_22.36
 // § 7623

punaḥ sañcūrṇya sampūjya
 yoginīpitṛdevatāḥ /
 puttriṇyāḥ pūrṇimāyāśca pūjitāyā
 vidhānataḥ // VRs_22.37 // § 7625

10 iti kṛtvā"pnuyādgarbham
 ṣaṅmāmābhyantarāt khalu /
 ādibandhyādikā bandhyā yāścānyā
 duṣṭayonayaḥ // VRs_22.38 // § 7627

prāpnuyurjīvaputtram hi
bhāgyasaubhāgyasaṃyutam /
puṃsāmapi ca bandhyatvaṃ
hyalparetastvameva ca //
vījadoṣā vicitrāśca vinaśyanti na
saṃśayaḥ // VRs_22.39 // § 7630
rasaratnasamuccaya-1927

brahmajyotirmunivaramato
varddhamāno raso'yam
bandhyārogaṃ harati sakalaṃ
yonidoṣānaśeṣān /
sūtīrogānapi bahuvidhān
duḥkhasādhyān samastān
rogānanyānapi khalu tathā
rogahr̥dyogayuktaḥ // VRs_22.40
// § 7634

5

atha drutisāraḥ /-\-

yuktaṃ hi vyomajadrutyāṃ tulyāṃśam
svarṇayugrasam /
piṣṭīkṛtaṃ ciraṃ piṣṭvā mallasamputake
kṣipet // VRs_22.41 // § 7636

niṣkamātraṃ baliṃ dattvā śatavāraṃ
puṭettataḥ /
samyak niṣpiṣya saṅgālya
karaṇḍāntarvinikṣipet // VRs_22.42
// § 7638

10

ityukto drutisāranāmakaraso
 bandhyāmayadhvaṃsanaḥ
 puttrīyaḥ khalu sūtikāmayaharo
 vṛṣyaścirāyuṣkaraḥ /
 samyaksiddhabalidrutiprakalito
 guñjāmitaḥ sevitaḥ
 kuryyāttīvratarāṃ kṣudhaṃ tvatha
 mahārogādirogān jayet // VRs_22.43
 //§ 7642

rasaratnasamuccaya-1927

5 mataḥ sarvāmayadhvaṃsī raso'yaṃ
 harisūcitaḥ /
 jīvatputtrapradaḥ strīṇāṃ
 yauvanasthairyyadāyakaḥ //
 VRs_22.44 //§ 7644

bhūtapretapiśācānāṃ
 bhayebhyo'bhayadāyakaḥ /
 ja.ḍānāṃ dohadārttānāṃ
 mandabuddhimatāmapi //
 VRs_22.45 //§ 7646

10 maṇḍūkīrasasaṃyukto dātavyo vacayā
 saha /
 janmabandhyāḥ kākabandhyā
 mṛtavatsāśca yāḥ striyaḥ //
 tāsāṃ puttrodāyārthāya śambhunā
 sūcitaḥ purā // VRs_22.46 //§ 7649

atha bandhyāgarbhasamprāptiḥ /-\-

atha sarpākṣīprayogaḥ /-\-

samūlapatrāṃ sarpākṣīṃ ravivāre
samuddharet /
ekavarṇagavāṃ kṣīraiḥ kanyāhastena
peṣayet // VRs_22.47 // § 7651

ṛtukāle pibedbandhyā palārddham
taddine dine /
kṣīraśālyannamudgañca alpāhāraṃ
prakalpayet // VRs_22.48 // § 7653

udvegaṃ tvatha śokañca divā nidrāñca 5
varjayet /
na karma kārayet kiñcit
varjayecchītamātapam //
evaṃ saptadinam kuryyādbandhyā
bhavati garbhiṇī // VRs_22.49
// § 7656

rasaratnasamuccaya-1927

atha devadālīprayogaḥ /-\-

devadālīyamūlantu grāhayet
puṣyabhāskare /
niṣkatrayaṃ gavāṃ kṣīraiḥ
pūrvavatkramayogataḥ //

bandhyā pralabhate garbhaṃ dinaṃ
 pathyaṃ yathā purā // VRs_22.50
 //§ 7659

atha śarapuñkhāprayogaḥ /-\-

śītatoyena sampiṣṭaṃ
 śarapuñkhīyamūlakam /
 karṣaṃ pītvā labhedgarbhaṃ
 pūrvavatkramayogataḥ // VRs_22.51
 //§ 7661

no cedaparamāse tu kārayet pūrvavat
 phalam /
 5 patisaṅge labhedgarbhaṃ nātra kāryyā
 vicāraṇā // VRs_22.52 //§ 7663

atha rudrākṣādiprayogaḥ /-\-

ekameva tu rudrākṣaṃ sarpākṣī
 karṣamātrakam /
 pūrvavacca gavāṃ kṣīrairrtukāle
 pradāpayet // VRs_22.53 //§ 7665

mahāgaṇeśamantreṇa rakṣāṃ tasyāstu
 kārayet /
 evaṃ dinatrayaṃ kuryyādbandhyā
 bhavati puttriṇī // VRs_22.54 //§ 7667

atha śvetakaṇṭakārīprayogaḥ /-\-

suśvetakaṅṭhakāryyāśca mūlaṃ tadvacca
garbhakṛt // VRs_22.55 // § 7668
rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣṇukrāntāprayogaḥ /-\-

pūrvaputtravatī tāsāṃ karma tadvacca
kathyate /
peṣayenmaḥiṣīkṣīrairviṣṇukrāntāṃ
samūlakām // VRs_22.56 // § 7670

maḥiṣīnavanītena ṛtukāle tu bhakṣayet /
evaṃ dinaṃ dinaṃ kuryyāt pathyaṃ 5
yuktyā ca pūrvavat //
garbhaṃ pralabhate nārī kākabandhyā
suśobhanam // VRs_22.57 // § 7673

atha aśvagandhāprayogaḥ /-\-

aśvagandhīyamūlantu grāhayet
puṣyabhāskare /
peṣayenmaḥiṣīkṣīraiḥ palārddhaṃ
pāyayet sadā //
saptāhāllabhate garbhaṃ kākabandhyā
cirāyuṣam // VRs_22.58 // § 7676

atha mṛtavatsālakṣaṇam /-\-

garbhaḥ sambhūtamātrastu pakṣāt
 māsācca vatsarāt /
 mriyate dvitrivarṣairvā yasyāḥ sā
 mṛtavatsakā //
 tatra yogaḥ prakarttavyo yathā
 śaṅkarabhāṣitaḥ // VRs_22.59
 //§ 7679

atha śaṅkaroktadaivavyapāśrayacikitsā /-\-

5 mārḡaśīrṣe'thavā jyaiṣṭhe pūrṇāyāṃ
 lepīte gr̥he /
 nūtanam kalasam pūrṇam
 gandhatoyena kārayet // VRs_22.60
 //§ 7681

śākhāphalāsamāyuktam
 sarvaratnasamanvitam /
 suvarṇamudrikāyuktam ṣaṭkoṇe
 maṇḍale sthitam // VRs_22.61
 //§ 7683

rasaratnasamuccaya-1927

tanmadhye
 pūjayeddevīmekāntānāmaviśrutām /
 gandhapuṣpākṣatairdhūpa-
 dīpairnaivedyasamyutaiḥ //
 VRs_22.62 //§ 7685

arcayedbhaktibhāvena
madyairmāṃsaiḥ samatsyakaiḥ /
brāhmī māheśvarī caiva kaumārī
vaiṣṇavī tathā // VRs_22.63 // § 7687

vārāhī ca tathā caindrī ṣaṭpatreṣu ca
mātrkāḥ /
pūjayenmantraliṅgena
oṅkārairnāmasaṃyutaiḥ //
VRs_22.64 // § 7689

dadhibhaktena piṇḍāni saptasaṅkhyāni 5
kārayet /
ṣaṭsaṅkhyā ṣaṭsu patreṣu āhr̥tya
kalpayet pṛthak // VRs_22.65 // § 7691

ullekhya saptakaṃ piṇḍaṃ śucisthāne
vahiḥ kṣipet /
tairbhuktaigr̥habhāgaccheccakrāgre
yogamācaret // VRs_22.66 // § 7693

kanyakāyoginīrāmā bhojayet
sakuṭumbakam /
dakṣiṇāṃ dāpayettāsāṃ devatāgre 10
nivedya ca // VRs_22.67 // § 7695

visarjya devatāñcātha nadyāṃ tat
kalasodakam /
śakunaṃ vīkṣayeddhīmān śubhena
śubhamādiṣet // VRs_22.68 // § 7697

viparīte punaḥ kuryyādyogaṃ tadvat
 susiddhidam /
 prativarṣamidaṃ kuryyāt dīrghajīvī
 suto bhavet // VRs_22.69 // § 7699
 omṃ hrām hrīm ekāntadevatāyai namaḥ /
 anena mantreṇa pūjā japaśca kāryyaḥ / § 7700
 rasaratnasamuccaya-1927

**atha yuktivyapāśraye
 bandhyākarkoṭakīprayogaḥ /-\-**

5 prānmukhaḥ kṛttikārkṣe
 bandhyākarkoṭakīm haret /
 tatkandaṃ peṣayettoye karṣamātraṃ
 pibet sadā //
 ṛtukāle tu saptāhaṃ dīrghajīvī suto
 bhavet // VRs_22.70 // § 7703

atha prathamamāse padmakādikalkaḥ /-\-

10 akasmāt prathame māse garbhe bhavati
 vedanā /
 gokṣīraiḥ peṣayettulyaṃ
 padmakośīracandanam //
 palamātraṃ pibennārī tryahādgarbhaḥ
 sthiro bhavet // VRs_22.71 // § 7706

atha dvitīyamāse nīlotpalādikalkaḥ /-\-

nīlotpalaṃ mṛṇālañca khaṇḍī
karkaṭaśṛṅgikā /
gokṣīrairdvitīye māsi pītvā śāmyati
vedanā // VRs_22.72 // § 7708

atha tṛtīyamāse śrīkhaṇḍādikalkaḥ /-\-

śrīkhaṇḍaṃ tagaraṃ kuṣṭhaṃ mṛṇālaṃ
padmakeśaram /
pibecchītodakaiḥ piṣṭaṃ tṛtīye vedanā
na hi // VRs_22.73 // § 7710

atha tṛtīyamāse nīlotpalādikalkaḥ /-\-

nīlotpalamṛṇālāni gokṣīraiśca
kaśerukam // VRs_22.74 // § 7711
rasaratnasamuccaya-1927

5

atha garbhiṇījvare pāṭhādikaṣāyaḥ /-\-

pāṭhāmustāvayaḥsthāmbu-
mārivāpadmakaiḥ śṛtam
/
śītaṃ toyam nihantyāśu
garbhiṇījvaravedanām // VRs_22.75
// § 7713

atha garbhiṇījvare chinnādikaṣāyaḥ /-\-

chinnāśrīparṇikākvāthaḥ
 sitākṣaudrayuto haret /
 garbhiṇīnām jvaram ghoram
 laṅkeśamiva rāghavaḥ // VRs_22.76
 //§ 7715

atha garbhiṇījvare payasyādikaśāyaḥ /-\-

payasyāsārivāyaṣṭi-
 balālodhramadhūdbhavaḥ
 /
 dugdhena miśritaḥ kvātho
 haredgarbhavatijvaram // VRs_22.77
 //§ 7717

5 durjayaḥ sarvarogeṣu garbhiṇīnām
 jvaraḥ khalu /
 tāpo jūrttiṣu garbhasya vikriyām
 kurutetarām // VRs_22.78 //§ 7719

**atha garbhiṇyatisāre vṛkṣakatvagādikaśāyaḥ
 /-\-**

vṛkṣakatvagghano
 deva-dārudāruvibhāvarī /
 garbhiṇyā atisāraghnaḥ kvātha eṣām
 bhaveddhruvam // VRs_22.79
 //§ 7721

**atha garbhiṇyatisāre
śrīpaṇyāṃdibalādīkvāthau /-\-**

śrīparṇīyaṣṭigopyabda-
dārvīkvātho'tisāranut
/
balādurālabhāṣāthā-
śuṅṭhīmustākaṣāyavat // VRs_22.80
//§ 7723

rasaratnasamuccaya-1927

**atha garbhiṇyāḥ udāvarttādu
punarnavādīkvāthaḥ /-\-**

jātaḥ punarnavārdrābhyāṃ kvāthaḥ
kṣīrayuto niśi /
pīto haredudāvarttaṃ
gulmārśaḥśophavedanām //
VRs_22.81 //§ 7725

**atha garbhiṇyāḥ śothādu anyādīkvāthaḥ
nirguṇḍyādicūrṇaṅca /-\-**

ghṛtakṣīragu.ḍānyā"rdra-kvāthaḥ
siddhena cūrṇitām /
kaṇāṃ saṃyojya seveta
śophapittāpanuttaye // VRs_22.82
//§ 7727

5

atha garbhiṇīśothe punarnavādīlepaḥ /-\-

punarnavāvacākalka-
 dhānyairlepo'tisophanut //
 VRs_22.83 // § 7728

atha garbhiṇyā udāvarttādu varṣābhūkvāthaḥ
 /-\-

gu.ḍājyasahitaṃ kvāthaṃ
 varṣābhūmūlasādhitam /
 udāvartte ca śophe ca garbhiṇīm
 pāyayedbhiṣak // VRs_22.84 // § 7730

atha garbhiṇyāḥ pittārttau yaṣṭikādiyavāgūḥ
 /-\-

pittārttiṃ hanti
 yaṣṭikā-drākṣāmalakasādhitā /
 5 pītā dugdhayavāgūśca
 garbhiṇīnāmasaṃśayam //
 VRs_22.85 // § 7732

rasaratnasamuccaya-1927

atha garbhiṇyāḥ śvāsakāse tiktādikaṣāyaḥ /-\-

tiktāharītakībhārgī-
 vacāśuṅṭhīkaṣāyakam
 /
 sagu.ḍaṃ pāyayedvaidyaḥ
 śvāsakāsāpanuttaye // VRs_22.86
 // § 7734

atha garbhiṅkāse maricaprayogaḥ /-\-

marīcacūrṇaṃ sakṣaudra-sitājyaṃ
kāsanāśanam // VRs_22.87 // § 7735

atha garbhiṅyā vāntau lājādikaśāyaḥ /-\-

lājailākolamajjāmbu nipītaṃ
vāntināśanam // VRs_22.88 // § 7736

**atha garbhiṅyāḥ hikkāyāṃ vālavilvaprayerogaḥ
/-\-**

bālavilvodbhavaḥ kvātho hikkāṃ
hanyāt samākṣikaḥ // VRs_22.89
// § 7737

**atha garbhiṅyā agnimāndye ajamodādicūrṇam
/-\-**

ajamodā'śvagandhā ca dve kaṇe jīrakaṃ
tathā /
lī.ḍhā madhugu.ḍopetā
nihanyurmandavahnitām //
VRs_22.90 // § 7739

5

**atha garbhiṅyā vātaroge bālādikṣīraṃ
kṣīrayavāgūśca /-\-**

bālavilvavidārībhiḥ pṛśniparṇyā ca
 sādhitam /
 kṣīraṃ kṣīrayavāgvā'pi
 pibedvātakṛtāmaye // VRs_22.91
 //§ 7741

rasaratnasamuccaya-1927

**atha garbhiṇyā mūtraroge
 śvadamṣṭrādīkvāthaḥ /-\-**

śvadamṣṭrābalayoḥ kvātho mūtraroge
 praśasyate // VRs_22.92 //§ 7742

atha garbhiṇyāḥ māsānumāsikayogāḥ /-\-

suradāru vayaḥsthā ca śākavījañca
 yaṣṭikā /
 5 balā kṛṣṇatilāstāmra-vallī
 cāśmantakastathā // VRs_22.93
 //§ 7744

nīlotpalaṃ vayasyā ca gu.ḍracī sārīvā
 tathā /
 madhuyaṣṭī ca padmañca rāsnā sārīvayā
 saha // VRs_22.94 //§ 7746

kāśmaryo bṛhatī kṣīrī śṛṅgavallītvaco
 ghṛtam /

madhuparṇī balā śigru śvadamṣṭrā
pr̥śniparṇikā // VRs_22.95 // § 7748

sitāmadhukaśṛṅgāṭa-
drākṣāvisakaśerukāḥ
/
saptaślokārdhanirdiṣṭān yogān sapta
payo'nvitān //
pibet krameṇa māseṣu
garbhasrāvādivāraṇān // VRs_22.96
// § 7751

rasaratnasamuccaya-1927

atha garbhiṅvāte uśīrādikṣīram /-\-

uśīrayaṣṭīsaṃsiddham garbhiṅvātaḥṛt
payaḥ // VRs_22.97 // § 7752

atha garbhiṅvāte drākṣādiyavāgūḥ /-\-

drākṣāyaṣṭīkasiddhā ca yavāgūśca
tathāphalā // VRs_22.98 // § 7753

atha garbhiṅyāḥ pitte balādikvāthaḥ /-\-

balā vāsā pr̥thakparṇī-niryyūhaścāpi
pittanut // VRs_22.99 // § 7754

atha garbhiṅyāḥ kāmālādu balādikvāthaḥ /-\-

sa punaśchinnayā yukto
 garbhiṅīkāmālāpahaḥ /
 kāsaṃ śvāsaṃ tathā rakta-pittañcāsu
 vināśayet // VRs_22.100 // § 7756

atha garbhiṅyāḥ sarvaroge balāprayogaḥ /-\-

aghr̥taḥ saghr̥to vā'pi sadugdho
 vā'pyadugdhavān /
 eka eva balākvātho
 garbhiṅīsarvaroganut // VRs_22.101
 // § 7758

atha mū.ḍhagarbhāyāḥ lakṣaṇam /-\-

5 vilomavāyunā garbhī jīvan yadi na
 niḥsaret /
 sa garbhasaṅga ityukto
 mū.ḍhagarbho-\-(?) // VRs_22.102
 // § 7760

rasaratnasamuccaya-1927

atha antarmṛtāpatyāyā lakṣaṇam /-\-

(?)-\-mṛte śīśau /
 stabdhādhmānaṃ śīśirajaṭharaṃ
 sāsyāśoṣaṃ samūrccamaṃ

garbhāspandaḥ
śvasanakamahā-pūtigandho
bhramārttiḥ /
kṛcchrocchāso'sitarucivapuḥ
stabdhanetre vyathogrā
viṇmūtrārttirbhavati hi
mṛtāpatyagarbhāṅganāyāḥ //
VRs_22.103 // § 7765

atha mū.ḍhagarbhāyā asādhyalakṣaṇam /-\-

akālaśvāsasaṃyuktā
baddhabhraṣṭabhagānvitā /
śītāṅgī pūtitodgārā mū.ḍhagarbhā na
jīvati // VRs_22.104 // § 7767

5

atha mū.ḍhagarbhacikitsā /-\-

**atha karañjavijādipalepaḥ
advinirmīkasnuhīkṣīraprayogau ca /-\-**

vījaṃ karañjasañjātaṃ kapitthatulasījaṭā
/
dugdhe piṣṭvā vilipyātha
nābhipatkaralepataḥ // VRs_22.105
// § 7769

surayā vā'hinirmokaiḥ
samyagonipradhūpanāt /

sukhaṃ sūte badhūrmūrdhni
 snukpayahkṣepaṇādapi //
 VRs_22.106 // § 7771

rasaratnasamuccaya-1927

atha halinīprayogaḥ /-\-

halinīmūlikā nābhi-guhyavastipralepitā
 /
 viśalyāṃ kurute nārīṃ śvetapuṣpā ca sā
 kṣaṇāt // VRs_22.107 // § 7773

atha yaṣṭikādikalkaḥ /-\-

yaṣṭiluṅgajaṭā piṣṭā pītā sūtikarī
 dhruvam // VRs_22.108 // § 7774

atha lāṅgalyādilepaḥ /-\-

5

lāṅgalīmadhusindhūthairyonilepāt
 sravedbadhūḥ // VRs_22.109 // § 7775

atha mātuluṅgīrambhāprayogī /-\-

mātuluṅgyāśca mūle ca rambhāyā vā
 kaṭisthite // VRs_22.110 // § 7776

atha siddhārthādivastiḥ /-\-

siddhārthamāgadhīkuṣṭha-
golomīmiṣikalkitaḥ
/

nirūhaḥ snehaṭuyuk jarāyum
pātayettarām // VRs_22.111 // § 7778
rasaratnasamuccaya-1927

atha siddhārthakānubāsanam /-\-

siddham siddhārthakam tailam pāyau
vā smaramandire /
anuvāsanataḥ śīghramaparām
pātayeddhruvam // VRs_22.112
// § 7780

atha sūtikācīkṣā /-\-

atha koraṅṭakādikvāthaḥ /-\-

koraṅṭakam kulatthañca sarvairebhiḥ 5
śṛtam jalam /
yuktaḥ śarkarayā pītam
sūtiśūlajvarāpaham // VRs_22.113
// § 7782

atha pañcamūlakvāthaḥ /-\-

lohakhaṇḍayutam
pañca-mūlikāsādhitam jalam /

nāśayet sūtikārogān savātān vividhān

khalu // VRs_22.114 // § 7784

rasaratnasamuccaya-1927

atha bhūnimbāditailam /-\-

bhūnimbanimbabhadrāśva-

gandhasaptacchadatvacā

/

tailaṃ pacettadabhyaṅgāt

sūtikāsarvaroganut // VRs_22.115

// § 7786

atha saubhāgyaśuṅṭhī /-\-

añjalidvitaye toyē

kaṃsamātrapayo'nvite /

5

tulārddhaśarkarāṃ dattvā gu.ḍapāke

kr̥te kṣipet // VRs_22.116 // § 7788

elāriṅgaṇikāvella-vyoṣajīrakadīpyakān /

bhr̥ṅgaṃ lavaṅgaṃ bolañca pratyekañca

palaṃ palam // VRs_22.117 // § 7790

miṣiḥ pañcapalā dhānyaṃ

palatrayamitaṃ tathā /

śuṅṭhīmaṣṭapalāṃ samyak vicūrṇya

parimiśrayet // VRs_22.118 // § 7792

eṣā saubhāgyaśuṅṭhīti śambhudevena
kīrttitā /

sevitā hanti sūtāyā jvaram
rogamanekadhā // VRs_22.119
//§ 7794

rasaratnasamuccaya-1927

plihānaṃ malabandhañca
pāṇḍugulmārucīstathā /
kāsaśvāsakrimīnagni-
māndyādikagadāmstathā
//

kāyāgnijanaṃ hyetat
sūtikāmṛtamucyate // VRs_22.120
//§ 7797

5

atha parpaṭīrasaḥ /-\-

mañjārīmitavajrahemajarasairvyomārkakāntairmṛtaiḥ

rbhāgaistūttaravarddhitaiḥ
samarasaingandhairdvikarṣonmitaiḥ
/

jātaḥ parpaṭīkāraso ghṛtakaṇāyukto
haret sarvaśaḥ
sūtīnāṃ hi mahāgadān gadacayaṃ
nānānupānānvitaiḥ // VRs_22.121
//§ 7801

rasaratnasamuccaya-1927

atha svarṇādiprayogaḥ /-\-

svaṛṇatāraghanabhānutīkṣṇakaṃ teṣu
 caikamatimātramāritam /
 sūtīkāsakalaroganāśanaṃ rogahāri
 vihitānupānataḥ // VRs_22.122
 //§ 7803

atha yonivyāpaccikitsā /-\-

atha yonīśūle nirguṇḍīprayogaḥ /-\-

nirguṇḍīpatraniryyāso gu.ḍo jīrṇaḥ
 surānvitaḥ /
 sevītaṣṭakrabhaktābhyāṃ
 yonīśūlavīnāśanaḥ // VRs_22.123
 //§ 7805

atha prasraṃsinyāṃ kāralīkandaprayogaḥ /-\-

5 nirgatā'pi viśedyoniḥ kāralīkandalepitā
 // VRs_22.124 //§ 7806

atha śīthilayonau indragopaprayogaḥ /-\-

indragopāgnilepena ślathayonirdr.ḍhā
 bhavet // VRs_22.125 //§ 7807
 rasaratnasamuccaya-1927

atha vivṛtāyāṃ mākandamūlādilepaḥ /-\-

mākandamūlakarpūra-madhubhiśca
jaratstriyaḥ /
kurute saṃvṛtāṃ yoniṃ kanyakāyā iva
dhruvam // VRs_22.126 // § 7809

atha śrīparṇītailam /-\-

śrīparṇīrasakalkābhyāṃ tailaṃ siddhaṃ
tilodbhavam /
tattailaṃ tulikenaiva stanayoḥ
paridāpayet // VRs_22.127 // § 7811

patitāvucchritau strīṇāṃ bhaveyātāṃ 5
payodharau /
gajakumbhasamākārāvunnatau
parimaṇḍalau // VRs_22.128 // § 7813

atha bālacikitsā /-\-

atha bālasya garbhakleśanivāraṇopāyaḥ /-\-

garbhanirgatabālasya kaṇāsvarṇaṃ
pradāpayet // VRs_22.129 // § 7814
rasaratnasamuccaya-1927

atha sadyojātabālasya saṃjñājananopāyaḥ /-\-

pāṣāṇadvitayaṃ yuñjyāt
kāṃsyabhājanamuccakaiḥ /

tena trastaḥ sasaṃjñāḥ
 syādyoninirgamapī.ḍitaḥ //
 VRs_22.130 // § 7816

**atha sadyojātabālasya jvarādinivāraṇopāyaḥ
 /-\-**

sukhoṣṇaiḥ kāñjikairbālaṃ samprokṣya
 dvitrivārataḥ /
 deyaḥ śirasi bālasya ghr̥tapiṇḍo
 jvarāpahaḥ //
 śirogatavikāraghno mukhyo
 rakṣākarastathā // VRs_22.131
 // § 7819

atha pittajvare rohiṇīkṣīram /-\-

5 bhakṣaṇaṃ rohiṇīkalke siddham
 pānānulepataḥ /
 jvaraṃ pittottaraṃ hanti mustākvātha
 iva dhruvam // VRs_22.132 // § 7821
 rasaratnasamuccaya-1927

atha pittajvare aśvatthakṣīram /-\-

aśvatthapallavaiścāmbhaḥ kṣīraṃ
 pakvaṃ niṣevitam /
 pittajātaṃ jvaraṃ tīvraṃ bālānāṃ hanti
 niścitam // VRs_22.133 // § 7823

atha gandhotpalajaṭādikalkaḥ /-\-

gandhotpalajaṭāpiṣṭā kaṭukī
nāśayejjvaram // VRs_22.134 // § 7824

atha sahadevyādicūrṇam /-\-

sahadevīkaṇābhrṅga-kṣaudraṃ lī.dham
harecchiśoḥ /
vamikāsajvaravyādhaun
kṣaudreṇātiviṣā tathā // VRs_22.135
// § 7826

atha nyagrodhādi kvāthaḥ /-\-

nyagrodhajambvāmraśirīṣakāṇām
kvātho raso vā navapallavānām /
pittātisārajvaravāntimūrccā-
trṣṇām nihanyānmadhunā śisūnām //
VRs_22.136 // § 7830

5

atha raktātīsāraharacūrṇam /-\-

madhvambuśṅgīpāṭhābdaṃ
raktātīsārahṛcchiśoḥ // VRs_22.137
// § 7831

rasaratnasamuccaya-1927

atha makṣīrabolaprayogaḥ /-\-

kṣīraṃ sabolaṃ

kaṇṭhoraḥ-śiraḥkaphaharaṃ śiśoḥ //

VRs_22.138 // § 7832

atha madhukādikalkaḥ /-\-

madhukaṃ maricaṃ piṣṭaṃ gojalaiḥ

pariṣevitam /

vināśayati vegena bālānāṃ

mūtravi.ḍgraham // VRs_22.139

// § 7834

atha yaṣṭyādighṛtam /-\-

ṣaṣṭīlodhrakaṇāgandha-

bālāśālmalimārivā

/

5

sugandhā māḥṣikañceti siddhaṃ

sarpirniṣevitam //

śuṣyadgātrasya bālasya bṛhaṇaṃ

balakāri tat // VRs_22.140 // § 7837

atha śaṅkhanābhyādivarttiḥ /-\-

śaṅkhanābhikaṇāpathyā-

rasāñjanavinirmitā

/

varttirnihanti madhunā

bālanetrākḥilāmayān // VRs_22.141

// § 7839

atha aśvagandhā ghṛtam /-\-

kṣīre'śvagandhayā tāmra-sūtāntaiḥ saha
sādhitam /
ghṛtaṃ puṣṭikaraṃ varṇyaṃ balakṛt
sukhakāri ca // VRs_22.142 // § 7841
rasaratnasamuccaya-1927

atha tālukaṇṭakalakṣaṇam /-\-

śleṣmā hr̥ttālumāṃsasthaḥ karoti
kupitaḥ śiśoḥ /
tālukaṇṭakametena tāluthāne ca
nimnatā // VRs_22.143 // § 7843

tr̥ṣṇā tāluvīpākaśca stanyadveṣaśca 5
vi.ḍgrahaḥ /
bhramāsyāśoṣaḥ
kaṇḍūti-rgrīvāmūrddhagatā vamiḥ
//
akṣirogādikañcāpi-\-(?) // VRs_22.144
// § 7846

atha tālukaṇṭakacikitsā /-\-

(?)-\-tatra connīya tālukam /
pratisāryya
yavakṣāra-kṣaudrābhyāmatiyatnataḥ
// VRs_22.145 // § 7848

rasaratnasamuccaya-1927

yadvā viśvākaṇāsindhu-
 gomayottharasaistathā
 /
 pathyākuṣṭhavadacākalkaṃ stanyena
 madhunā saha //
 pītaṃ nihanti vegena bālānāṃ
 tālukaṇṭakam // VRs_22.146 // § 7851

atha gudakīṭasya nidānalakṣaṇe /-\-

5

prasvedānmalalepādvā
 raktaśleṣmabhavo gude /
 gudakīṭo
 bhavedrogastīvravraṇasamanvitaḥ //
 VRs_22.147 // § 7853

atha gudakīṭacikitsā /-\-

śṛtaśītāmbuśaileya-lukacūrṇaṃ
 madhūtkāṭam /
 tenāpānavraṇaṃ samyak
 lepayedbhiṣaguttamaḥ //
 VRs_22.148 // § 7855

triphalābadarīpatra-kvāthena
 pariṣecayet /
 rāgakaṇḍumato raktaṃ jalūkābhiḥ
 samanvitam //

pittavraṇacikitsā ca sakalā'tra praśasyate

// VRs_22.149 // § 7858

rasaratnasamuccaya-1927

atha gudapākacikitsā /-\-

gudapāke tu karttavyā pittavraṇaharā

kriyā /

pānapralepayoḥ śastaṃ viśeṣeṇa

rasāñjanam // VRs_22.150 // § 7860

ajādugdhenā sammiśrya

jīrakāñjanacūrṇakaiḥ /

jātīpatrarasopetaiḥ

pūrvaproktarasairapi // VRs_22.151

// § 7862

5

atha mukhapākacikitsā /-\-

mukhapāke mukhaṃ

limpedbodhitvagghṛtasāraghaiḥ /

jātīpatrābhayāyaṣṭī-madhudārvyā ca

lepayet // VRs_22.152 // § 7864

atha nābhipākṛcīkitsā /-\-

nābhipāke praleptavyaṃ siktaṃ tailena

bhūriśaḥ /

rajanīyaṣṭīkālodhra-priyaṅgūṇāñca

kalkataḥ //

cūrṇenaīṣāṃ satailena nābhipākaṃ
 śamaṃ nayet // VRs_22.153 // § 7867
 rasaratnasamuccaya-1927

atha kuṇḍalacikitsā /-\-

apuṣpāśvatthapañcāṅga-kvāthenāpi ca
 kalkataḥ /
 siddhaṃ tailaṃ pralepena
 kuṇḍalavyādhināśanam //
 VRs_22.154 // § 7869

atha bālapañcāmṛtam /-\-

hiṅguśuṅṭhīkaṇāpathyā-
 miṣīpañcāmṛtaṃ matam
 /
 5 sarvabālāmayān hanti pācanaṃ
 dīpanaṃ param // VRs_22.155
 // § 7871

atha tiktādyam ghṛtam /-\-

tiktāgnivyoṣamālūra-
 pathyārucakahiṅgukam
 /
 tulyadugdhaṃ ghṛtaṃ pakvaṃ
 gulmānāhvilambikāḥ //
 kāsaṃ śvāsaṃ gudabhraṃśaṃ vinihanti
 na saṃśayaḥ // VRs_22.156 // § 7874
 rasaratnasamuccaya-1927

atha rājīkuṣṭhādipralepaḥ /-\-

rājī kuṣṭhaniśāgeha-
dhūmavatsakatakrateḥ
/
lepo vicarcikāṃ sidhma hanti pāmāñca
vegataḥ // VRs_22.157 // § 7876

atha grahaghñī guṭikā /-\-

rājīkarañjapunnāṭa-śirīṣārkanīśādvayam
/
priyaṅgutriphalādāru-
hiṅguvyoṣakucandanam //
VRs_22.158 // § 7878

mañjiṣṭhogrā"jamūtrañca guṭikā
grahanāśinī /
pānanasyāñjanālepa-
snānodvarttanadhūpanāt //
VRs_22.159 // § 7880

5

atha māheśvaro dhūpaḥ /-\-

śrīveṣṭadārubāhlīka-mustākaṭukaroḥiṇī
/
sarṣapā nimbapatrāṇi madanasya
phalaṃ vacā // VRs_22.160 // § 7882

br̥hatyau

sarpanirmoka-kārpāsāsthiyavāstuṣāḥ

/

gośṛṅgaṃ khararomāṇi barhipicchaṃ

vi.ḍālaviṭ // VRs_22.161 // § 7884

chāgaroma ghṛtañceti bastramūtreṇa

bhāvitam /

eṣa māheśvaro dhūpaḥ

sarvagrahanivāraṇaḥ // VRs_22.162

// § 7886

atha chinnādi tailam /-\-

5

chinnāphaṇijjhahaṃsādghri-

bhānupatrīrasaiḥ saha

/

sastanyaṃ sādhitam tailaṃ liptaṃ

sarvagrahārttjit // VRs_22.163

// § 7888

rasaratnasamuccaya-1927

atha sphūrjakādi tailam /-\-

sphūrjakaṃ hapuṣāpuṣpaṃ haṃsapādī

kuraṇṭakam /

karañjārkadalaspūrja-śvetapatrañca

kalkitam //

tena saṃsādhitam tailaṃ tenābhyaṅgaṃ

carecchiśoḥ // VRs_22.164 // § 7891

atha nimbādighṛtaṃ kṣīrañca /-\-

nimbāśvatthapalāsānām
vilvakimśukayordalaiḥ /
siddhaṃ sarpistathā kṣīraṃ
pānādbālagrahān jayet //
VRs_22.165 // § 7893

atha śaileyādidhūpaḥ /-\-

śaileyaguggulurasaiḥ sapurapracāṇḍa-
dravyāpahṛtsarasakundurubhiḥ
sakuṣṭhaiḥ /
sadhyāmakaiḥ surabhigandharasaiśca
dhūpaḥ
saubhāgyabuddhijayakṛdvijayo vivāde
// VRs_22.166 // § 7897

rasaratnasamuccaya-1927

5

devāsuroragapiśācapitrgraheṣu
gandharvayakṣapiśitāśiṣu ca graheṣu /
jīrṇajvareṣu vihitaśca viṣātureṣu
dhūpo'yamājivijayārttiṣu pārthivānām
// VRs_22.167 // § 7901
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau
rasaratnasamuccaye bandhā-
garbhiṇī-sūtikā-bālarogacikitsānāma

10

dvāviṃśo'dhyāyaḥ // 22 //

25 Adhyāya 23 : atha unmādavātādicikitsanam --

athonmādasya nidānasamprāptī /--

ādhivyādhikṛśasya durbalatanorāhārato vā
bhayāt

pūjyātikramaṇādviṣādupaviṣāddaivādasāmarthyataḥ
/

vaiṣamyādapi karmaṇām hr̥di malā
buddhervidhāyolvaṇam

5 kālūṣyam hatasaukhyaduḥkhamathana-
munmādamātanvate // VRs_23.1
//§ 7906

rasaratnasamuccaya-1927

athonmādalakṣaṇam /--

sañjalpako dhāvati hanti

caitadunmādavātasya ca lakṣma
bodhyam // VRs_23.2 //§ 7907

athonmādacikitsā /--

atha arkamūrttirasasya prayogavidhiḥ /--

atrārkamūrtyākhyarasasya vallam
dhustūravījena samam prapadyāt /
marīcacūrṇena ghr̥tena vā'pi pathyañca
gurvannamiha praśastam //

VRs_23.3 // § 7909

rasaratnasamuccaya-1927

śuṣkañca śākam parivarjayīta rūkṣam
kaṣāyam bahu śītalañca /
nisbasya tailena vimardayeta kalevaram
śāmyati tena rogaḥ // VRs_23.4
// § 7911

atha nirguṇḍīkādītailam /--

nirguṇḍīkonmattakatumbinīnām
rasaistu tailam paripācayīta /
kalevaram tena vilepayeta
māsārdhataḥ śāntimupaiti rogaḥ //
VRs_23.5 // § 7913

5

atha māheśvaro dhūpaḥ /--

kārpāsāsthimayūrapicchabr̥hatī-
nirmālyapiṇḍītaka-
tvañmāmsīvr̥ṣadamśaviṭtuṣavacā-
keśāhinirmokakaiḥ
/

nāgendradvijaśṛṅgahiṅgumaricaistulyaistu
 dhūpaḥ kṛtaḥ
 skandonmādapiśācarākṣasasurāveśagrahaghnaḥ
 param // VRs_23.6 // § 7917

athāpasmārasamprāptilakṣaṇe /--

5 kruddhairdhātubhirāhate ca manasi
 prāṇī tamaḥ saṃviśan
 dantān khādati phenamudgirati
 doḥpādaḥ kṣipanmū.ḍhadhīḥ /
 paśyan rūpamasat kṣitau nipatati
 prāyaḥ karoti kriyā
 bībhatsāḥ svayameva śāmyati gate vege
 tvapasmāraruk // VRs_23.7 // § 7921

rasaratnasamuccaya-1927

atha apasmāracikitsā /--

atha apasmāranāśano rasaḥ /--

rasagandhaśilātuttha-
 kāntahemābdhiphenakam
 /
 rajanītejanīvijam karṣamātram pṛthak
 pṛthak // VRs_23.8 // § 7923

10 nimbudravārdram tenāntarliptām
 tāmrapalonmitām /
 pātrīm nyubjām subhāṇḍāntā ruddhvā
 kharparikām dhṛtām // VRs_23.9
 // § 7925

bhasmanā"pūryya
bhāṇḍāntardhṛtvā'dho dviniśam
pacet /
svāṅgaśītam vicūrṇyātha
raso'pasmāranāśanaḥ // VRs_23.10
//§ 7927

rasaratnasamuccaya-1927

vallamasyodaye
dadyādvacāvyoṣavi.ḍaṅgayuk /
anu deyamajāmūtram
tato'rddhaprahare gate // VRs_23.11
//§ 7929

sārṣape ṣo.ḍaśapale taile tallepitām
pacet /
nasyam tailena tenāsyā dadyāt
savyoṣakeṇa tu // VRs_23.12 //§ 7931

5

atha dhustūrapañcāṅghṛtam /--

kṛṣṇadhustūrapañcāṅgam
kṛṣṇagonavanītakam /
ṣa.ḍguṇam navanītāttu māśakvātham
caturguṇam // VRs_23.13 //§ 7933

kṣiptvā pacet ghṛtam tatttu pathyam
śākodanādiṣu /
śākeṣu kākamācī syādbhojane
kṛṣṇagopayah // VRs_23.14 //§ 7935

10

atha cūrṇāñjanam /--

śatadhā mārīcaṃ cūrṇaṃ
 kuṣmāṇḍīpuṣpabhāvitam /
 kuryyātenaiva cūrṇena
 rātrāvañjanamācaret // VRs_23.15
 // § 7937

rasaratnasamuccaya-1927

evaṃ nityaṃ kṛte yāti tṛtīyadivase
 dhruvam /
 apasmārastathā māsam
 sevyametanmahauṣadham //
 VRs_23.16 // § 7939

atha masīyogaḥ /--

5 udbaddhamānavagalavyatiṣaktamagnau
 rajjuṃ vidahya nipuṇena kṛtā masī yā /
 sā śītalena salilena samaṃ nipītā
 puṃsāmapasmṛtīvināśakarī prasiddhā
 // VRs_23.17 // § 7943

atha tilajadīpāñjanam /--

10 kṛṣṇaṃ śvānaṃ sthitamanaśanaṃ
 sthāpayitvā virekaṃ
 paścāddaghṇā'sitatilayutaṃ bhojanaṃ
 bhojayitvā /

tadgrīvotthāsitatilajadīpāñjanaṃ
locanasthaṃ
cāpasmāraṃ harati vidhṛtaṃ
naimbasāre śarāve // VRs_23.18
//§ 7947

rasaratnasamuccaya-1927

atha caṇḍabhairavarasaḥ /--

hemnā śuddhena sampiṣṭaṃ
daśamāṃśarasaṃ viṣam /
srotojaṃ marditaṃ toyaiḥ
śūlinīdevadālijaiḥ //
gandhakasya pacettaile
vaṭikonmādahr̥nmatā // VRs_23.19
//§ 7950

5

atha navāṅgavaṭikā /--

trilohapiṣṭasrotoja-sr̥ṣṭitrayayutaṃ
rasam /
bhakṣayet pūrvavat
siddhamapasmārapraṇuttaye //
VRs_23.20 //§ 7952

atha sūtakapratyayaḥ /--

tathaiva parpaṭī sūtaṃ
brāhmīrasavimiśritam /

sūtakaṣṭhāyākyo'sābunmādāpasmṛti

haret // VRs_23.21 // § 7954

rasaratnasamuccaya-1927

atha parpaṭirasaprayogavidhiḥ /--

parpaṭirasaguñjāṣṭau

nākulīvījapañcakam /

goghṛtena tu saṃyojya

khādedunmādaśāntaye //

saghṛtaṃ māṣamaṇḍaṅca pāyayet

ghṛtadugdhakam // VRs_23.22

// § 7957

atha parpaṭiramasya

andhavidhaprayogavidhiḥ /--

5

parpaṭirasaguñjāṣṭau

brāhmīrasasamanvitam /

khādayedrogiṇaṃ vaidyo'pasmārasya

praṇuttaye // VRs_23.23 // § 7959

atha sarveśvaraḥ /--

rasaṃ nāraṅgamūlaṅca danti pāṭhā

prṭhak prṭhak /

palamekaṃ phenaphalamarkamūlaṃ

tathaiva ca // VRs_23.24 // § 7961

palaṃ śaśaviṣāṇaṅca triphalā ca
palatrayam /
eteṣāṃ kvāthamaṃyuktaṃ dināni trīṇi
mardayet // VRs_23.25 // § 7963

amlavetasasaṃyuktamarkakṣīrasamanvitam
/
pañcapañcadine
tadvadamarīrasasaṃyutam //
VRs_23.26 // § 7965

rasaratnasamuccaya-1927

triḥsaptadivasam tadvanmardayet
siddhamauṣadham /
piṣṭam citrakaniṣkvāthe
vallatrayaṇiṣevitam //
unmādāpasmṛtī hanyādeṣa sarveśvaro
rasaḥ // VRs_23.27 // § 7968

5

atha netrarogāṇaṃ saṅkhyā /--

kr̥ṣṇe pañca navaiva sandhiṣu daśa
trīṇyeva śukle'khile
jātāḥ ṣo.ḍaśa vartmajāḥ khalu
caturviṃśo dṛṣorviṃśatiḥ /
saptātaṅkayutāścaturnavatirityakṣṇoraśeṣāmayān
yo vetti vyapaharttumeṣa viduṣāmagre
samartho bhavet // VRs_23.28
// § 7972

rasaratnasamuccaya-1927

atha netrarogacikitsā /--

atha nāgādivarttiḥ /--

śilayā nihataṃ nāgaṃ
 rasarājaprapeṣitam /
 dviguṇaṃ tutthamīṣacca karpūraṃ
 droṇapuṣpajaiḥ //
 rasairvimardayadvarttiresā'bhīṣyandanāśinī
 // VRs_23.29 // § 7975

atha vātābhiṣyande indvādivarttiḥ /--

kārpāsarasapiṣṭendu-
 madhuśulvarasāñjanam
 /
 5 vātābhiṣyandaje tāmre
 tilaparnyambumarditam //
 VRs_23.30 // § 7977
 rasaratnasamuccaya-1927

atha śleṣmābhiṣyande śulvādivarttiḥ /--

śulvajīmūtalohañca sīsañca
 samabhāgikam /
 dviguṇañcāñjanaṃ
 jāti-tilaparnīmayūrajaiḥ //
 piṣṭaṃ nirghṛṣṭadadhnyarke
 śleṣmābhiṣyandanāśanam //
 VRs_23.31 // § 7980

atha tridoṣābhiṣyande rasendrādivarttiḥ /--

rasendrabhujagau tulyau tābhyāṃ
dviḡuṇamañjanam /
īṣatkarṇpūrasaṃyuktaṃ daśamāṃśaṅca
sarjakam // VRs_23.32 // § 7982

balānāgabalājājī-rasaistāmre dinatrayam
/
marditaṃ syādabhiṣyande
sannipātātmake hitam // VRs_23.33
// § 7984

atha pittābhiṣyande tīkṣṇādivarttiḥ /--

cūrṇaṃ tīkṣṇasya tāmrasya
rasendrasamacāritam /
rasaratnasamuccaya-1927 rasāñjanaṅca dviḡuṇaṃ
varṣābhūrasamarditam //
śarkarāmākṣikopetaṃ
pittābhiṣyandasūdanam //
VRs_23.34 // § 7987

5

atha pittābhiṣyande nāgādivarttiḥ /--

nāgapāradadhātrīndu-
ratnājyakaṇasaindhavam
/

rasāñjanaṃ kaṇākṣaudraṃ
 tāmbūlīpatravāriṇā //
 tāmreṇa marditaṃ kāmśye
 pittābhiṣyandamanthanut //
 VRs_23.35 // § 7990

atha tāmṛādivarttiḥ /--

tāmṛāhitārarasapītakarohiṇīndu-
 śauṇḍīrasāñjananadījapurāṇakāmśyaiḥ
 /
 5 varttiḥ kṛtā sakalasammitahaṃsapādī-
 mūlairnihanti nayanāmayajālamāsu //
 VRs_23.36 // § 7994

rasaratnasamuccaya-1927

atha pārādādivarttiḥ /--

pāradanāgarasāñjanasamānadr.ḍhaśimbimūlakaṃ
 sarajam /
 saptadinaṃ ciñcādalarasapiṣṭaṃ
 tāmrapātraparyyuṣitam //
 VRs_23.37 // § 7996

varttiranātapaśuṣkā'dhimanthatimirāmapillaśuklaghnī
 // VRs_23.38 // § 7997

atha ekatrimśāṅgavarttiḥ /--

pāradanāgarasāñjanavidumakāsīsalodhratāmraṇi
/
vṛttatrikaṭukagairikasindhūdbhavatutthaphenavarāḥ
// VRs_23.39 // § 7999

mauktikagandhinyābhāgirikarṇīputtra-
jīvakanakaśiphāḥ // VRs_23.40
// § 8000

ciñcā ṣa.ḍvidhamaurvalavaṇaṃ
picumardapatrarasaiḥ /
piṣṭvā tāmre liptā varttiḥ
syādadhimanthapillaghñī //
VRs_23.41 // § 8002

5

atha ṣa.ḍaṅgavarttiḥ /--

karpūrāñjanasīsapāradakaṇātīkṣṇāni
piṣṭvā sakṛt
nandyāvarttarasairviśoṣya madhunā
piṣṭvā punarbhājane /
śārṅge sphāṭika eva vā vinihitam
śuklārmakācāpahaṃ
taimiryyañca nirākaroti sahasā
netre'ñjanaṃ sarvadā // VRs_23.42
// § 8006

rasaratnasamuccaya-1927

atha garu.ḍāñjanam /--

katakasaindhavatuttharasāñjanam
 trikaṭukasphaṭikābdavarātakam /
 trikaṭutāmramayohimarohiṇī-
 jaladhiphenavacānṛkarōṭikā //
 VRs_23.43 // § 8008

uragapāradaṭaṅkaṇamañjanam
 triphalayā madhukena ca saṃyutam
 /
 karajavalkarasena supeṣitam
 garu.ḍadrṣṭisamām kurute drṣam //
 VRs_23.44 // § 8010

atha nayanāmṛtāñjanam /--

5 rasendrabhujagau tulyau tābhyām
 dviguṇamañjanam /
 īṣatkarpūrasaṃyuktamañjanam
 timirāpaham // VRs_23.45 // § 8012

atha timiraharāñjanam /--

gandhakāddviguṇaḥ sūtaḥ
 sauvīrañcāṣṭamāṃśataḥ /
 kapittharasasampiṣṭamañjanam
 timirapraṇut // VRs_23.46 // § 8014

rasaratnasamuccaya-1927

atha dvādaśāṅgavarttiḥ /--

nepālatutthaṭaṅkaṇatārksya-
varātrikaṭuphenajalajañca
/
jambīranīrapīṣṭam
kācārma-srāvatomiraśuklapillagham
// VRs_23.47 // § 8016

atha paṭalaharendrarasaḥ /--

ruddhaḥ kapardaṭaṅkaṇam
lākṣājambīrayordrāvaiḥ /
māsam dhānye kṣiptaḥ sūtaḥ
paṭalādirogaharaḥ // VRs_23.48
// § 8018

atha svarṇādivarttiḥ /--

svaṛṇam varāṭikā sūtaḥ sāraḥ
pūtikapatrajaḥ /
navanītena saṃyuktā varttiḥ puṣpaṃ
cirantanam // VRs_23.49 // § 8020

5

atha viśādyañjanam /--

viṣam dhātrīphalarasairdinaikaṃ
paribhāvitam /
añjanam śaṅkhasahitaṃ
pragā.ḍhatimirapraṇut // VRs_23.50
// § 8022

atha puṣṭpahaṛāñjanaṃ /--

śambūkaṃ vā varāṭaṃ vā dagdhaṃ
 sūkṣmaṃ vicūrṇayet /
 añjanaṃ navanītena hanti puṣṭpaṃ
 cirantaṇaṃ // VRs_23.51 // § 8024
 rasaratnasamuccaya-1927

atha śiḡrumūlādyāścyotaṇaṃ /--

śiḡrumūlaṃ vacāṃ kṣaudrairghṛṣṭvā
 netraṃ prapūrayet // VRs_23.52
 // § 8025

atha netraśūlaghaṇaṃāścyotaṇaṃ /--

niṣpiṣyā'rdrāṃ niśāṃ vā'tha sadyaḥ
 śūle sukhāvahaṃ // VRs_23.53
 // § 8026

atha paunarnaṃvāñjanaṃ /--

5 śvetaṃ punarnaṃvāmūlaṃ jalenāñjyañca
 śūlanut // VRs_23.54 // § 8027

atha srāvahaṛāñjanaṃ /--

śvetam punarnavāmūlam ghr̥taghr̥ṣṭam
samañjayet /
jalasrāvam nihantyāśu--(?) //
VRs_23.55 //§ 8029

atha vakraromaharāñjanam /--

(?)--tanmūlañca niśāyutam /
añjayedvakraromāṇi na bhavanti
kadācana // VRs_23.56 //§ 8031

atha nr̥kapālāñjanam /--

nirghr̥ṣya nr̥kapālantu nārīstanyena
cāñjayet /
śūlam satimiram hanti puṣpaṃ
sarpākṣidugdhataḥ // VRs_23.57
//§ 8033

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha śigruvījatailāśryotanam /--

ciñcādalasvarasapeṣitaśigruvījam
kāṃsye nighr̥ṣya pariśoṣya kharātapena
/
tailam tataḥ sṛtamidaṃ śaśipādayuktaṃ
yuñjyādbraṇārmatimire
tilamātramakṣṇi // VRs_23.58
//§ 8037

10

atha paṭalaharāñjanam /--

kāravelladravaiḥ sārddham
 samyagbharjyā kapardikā /
 sūtakaṃ ṭaṅkaṇaṃ lākṣā-tulyaṃ
 jambīrajadravaiḥ // VRs_23.59
 //§ 8039

mardayettāmrāpātre tu tasmin ruddhvā
 vinikṣipet /
 dhānyarāśisthitaṃ māsamañjanaṃ
 paṭalaṃ haret // VRs_23.60 //§ 8041

atha timiranāśanāñjanam /--

5 bhṛṅgarājarasairghṛṣṭaṃ palaikaṃ
 raktacandanam /
 tāmrapātre sthitaṃ bhāvyaṃ tadrāsena
 punaḥ punaḥ // VRs_23.61 //§ 8043

śatadhā bhāvayet yatnāt peṣya peṣya
 punaḥ punaḥ /
 madhunā'pyañjanaṃ hanti ṣa.ḍvidhaṃ
 timirāmayam // VRs_23.62 //§ 8045

rasaratnasamuccaya-1927

atha kācāndhyaharāñjanam /--

vījapūrarasairghṛṣṭam
viṣatutthasitāyutam /
añjanam kārayedrātrau
kācamāndhyañca nāśayet //
VRs_23.63 // § 8047

atha śambūkādivarttiḥ /--

śambūkaṃ pāradam nāgaṃ
kāṃsyacūrṇam rasāñjanam /
samaṃ sarvamidaṃ ciñcā-daladrāveṇa
peṣayet // VRs_23.64 // § 8049

tāmrāpātragatām varttiṃ
chāyāśuṣkāntu kārayet /
śuklārmatimiraṃ pillam hanti sā
madhunā'ñjitā // VRs_23.65 // § 8051

5

atha abhiṣyandaharo yogaḥ /--

asakṛcchītatoyena
siñcennetrābhiṣyandajit // VRs_23.66
// § 8052

atha rātryandhaharāñjanam /--

ajasya kṛṣṇamāṃsāntaḥ pippalīmaricaṃ
kṣipet /
sīvayitvā ghṛtaiḥ pacyādghaṭikānte
samuddharet //

madhvājyastanyasampiṣṭam
 rātryandhasyāñjanam hitam //
 VRs_23.67 // § 8055

rasaratnasamuccaya-1927

atha rātryandhe vyoṣāñjanam /--

ajāpittakṛtam vyoṣam dhūmasthāne
 viśoṣya ca /
 ciravilvarasairghṛṣṭam
 rātryandhasyāñjanam hitam //
 VRs_23.68 // § 8057

atha rātryandhe maricāñjanam /--

maricam matkuṇe rakte
 rātryandhaharamañjanam //
 VRs_23.69 // § 8058

atha rātryandhe pañcāṅgagu.ḍikā /--

5 tāmṛāgryalavaṇaśaṅkhaistulyā
 magadhodbhavā'tha vai dhātrī /
 jalapiṣṭā guṭikeyam
 sāyaṃsamayāndhyamapaharati //
 VRs_23.70 // § 8060

atha navanetrādātrī vaṭī /--

dviraṣṭau tāmraṛajaso madhukasya
caturdaśa /
kuṣṭhasya dvādaśāṃśāḥ syurvacāyāśca
daśaiva tu // VRs_23.71 // § 8062

rajatasya ca catvāro dvau bhāgau
kanakasya ca /
saindhavasyāṣṭabhāgāḥ syuḥ
pippalyāśca ṣa.ḍeva tu // VRs_23.72
// § 8064

ajākṣīreṇa sampeṣya tāmrapātre
nidhāpayet /

rasaratnasamuccaya-1927 abhiṣyandamadhīmanthaṃ
vraṇaśuklaṃ kukūṇakam //
timiraṃ paṭalaṃ kācaṃ kaṇḍūṃ hanti
viśeṣataḥ // VRs_23.73 // § 8067

atha dviruttarakaṇādivarttiḥ /--

kaṇalavaṇavacāyugyaṣṭitāmraiḥ
krameṇa
dviguṇadharaṇavṛddhaiśchāgadugdhenā
piṣṭaiḥ /
nikhilanayanarogān hanti varttirviśiṣṭā
raja iva niśi sarpiḥ-kṣaudrayuktaṃ
varāyāḥ // VRs_23.74 // § 8071

atha tāmravarttiḥ /--

ārdrālakucabhṛṅgāṇāṃ rasaḥ piṣṭena
 kasyacit /
 gandhakena samāṃśena
 prāgvattāmrañca māritam //
 VRs_23.75 // § 8073

rasaratnasamuccaya-1927

atha tāmradrutih /--

tāmṛābhṛakañca tutthañca daśaniṣkaṃ
 pṛthak pṛthak /
 kandukasthamidaṃ triṃśatkarṣaṃ
 cūrṇitagandhakam // VRs_23.76
 // § 8075

5 dattvā'lpaśo'gninā'lpena ruddhvā
 dhūmaṃ visarjayet /
 prasthāmbumarditasyāsyā prasādaṃ
 niḥsṛtaṃ yutam // VRs_23.77 // § 8077

tutthanīraśilājābhyāṃ karṣāṃśābhyāṃ
 viśoṣayet /
 tāmradrutiriyam
 sājya-mānuṣīkṣīramākṣikāt //
 VRs_23.78 // § 8079

kācārmapiḷlābhiṣyanda-
 vraṇaśuklapraṇāśinī
 /

tatkiṭṭaṃ dadrukiṭṭima-pāmādīn
lepanājjayet // VRs_23.79 // § 8081

atha dvitīyatāmradruṭiḥ /--

śulyaṃ gandhakamabhṛakañca rasakaṃ
diksaṅkhyaniṣkaṃ pṛthak
sarvaṃ rudrajaṭārasena bahuśo
bhṛṅgasya sāreṇa vā /
prāyaḥ ślakṣṇataraṃ sumarditamidaṃ
samyak puṭaṃ kārayet
sthālyāṃ tat punareva śītalamidam
vinyasya tasyāntare // VRs_23.80
// § 8085

5

rasaratnasamuccaya-1927

niṣkaṃ niṣkamanantaraṃ
paripacejjīrṇaṃ yathā gandhakaṃ
syādevaṃ
śataniṣkamātramasakṛttadbhasma
śītaṃ tataḥ /
prasthenommitavāriṇā vilulitaṃ kalkaṃ
vinā gālitaṃ
saṅgrhyāmbu tadantare śikhinibhaṃ
tutthaṃ sucūrṇīkṛtaṃ // VRs_23.81
// § 8089

karṣāṃśāsitamāñjanaṃ vinihitaṃ
kāmsye paraṃ śoṣayet

10

tāṃ tāmradrutimāmananti
 nikhilānnetrāmāyānnāśayet //
 VRs_23.82 // § 8091

atha gandhakadrutiḥ /--

ārdrakasya rase piṣṭaṃ gandhakena
 vimiśritam /
 tutthantu niṣkadaśakam
 tanmānañcābhraṅgam kṣipet //
 VRs_23.83 // § 8093

5 daśaniṣkeṇa tanmānam tāmrañca
 śakalīkṛtam /
 bharjayet kharpare kṣiptvā dahettadanu
 cūrṇayet // VRs_23.84 // § 8095

tanmiśraṃ kandukasthena cūrṇametenā
 bharjayet /
 gandhakaṃ cūrṇitaṃ kṛtvā karṣantu
 vidhinā śanaiḥ // VRs_23.85 // § 8097

rasaratnasamuccaya-1927

bharjitaṃ tajjalaprasthe nīlañcāpi
 śilājatu /
 karṣapramāṇam niṣipya
 mardayedbhāvayet punaḥ //
 VRs_23.86 // § 8099

prasādaṃ srāvayet paścādātape
pariśoṣayet /
gandhakadrutirityeṣā
sarvanetrāmāyāpahā // VRs_23.87
//§ 8101

viśeṣāt vraṇakuṣṭhañca pillam kācam
kukūṇakam /
jayettasya ghr̥takṣaudraiḥ sarvaṃ tat
parikalpayet // VRs_23.88 //§ 8103

vraṇān kṛcchrān susūkṣmāgrānapi
śīghraṃ nivarttayet /
tatkiṭṭam dadrukiṭṭima-pāmādīn
lepanājjayet // VRs_23.89 //§ 8105
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau
rasaratnasamuccaye unmāda-
vātāpasmāra-netrarogāṇāmupacāro nāma
trayoviṃśo'dhyāyaḥ // 23 //

5

10

26 Adhyāya 24 : atha karṇarogādicikitsanam --

atha karṇarogāṇaṃ nāmāni /--

śūlā doṣacayābhibhūtijanitāḥ pañca
pratīnāharuk
kaṇḍuvidradhipālīśoṣaparipoṭotpātalehyarvudāḥ
/

śophārśaḥkṛmikūcikarṇakavidāryyu-
 nmanthasattanrikā-
 nādaḥ pippaliduḥkhavṛddhivadhirāste
 pūtikarṇena ca // VRs_24.1 // § 8110
 rasaratnasamuccaya-1927

atha karṇarogacikitsā /--

atha karṇaśūle lavaṇārdrakaprayogaḥ /--

karṇaśūlaharaḥ kṣepyo lavaṇārdrakayo
 rasaḥ // VRs_24.2 // § 8111

atha gomakṣikāyāṃ krimikarṇāritailam /--

5 abdhipheno vacā śuṅṭhī saindhavañca
 samaṃ samam /
 samatailārdrakadrāvaiḥ pakve tasmin
 paladvaye // VRs_24.3 // § 8113

pūrvoktacūrṇaṃ karṣāṃśaṃ
 kṣiptvottāryya suśītaḥ /
 tattailaṃ prakṣipet karṇe dhruvaṃ
 gomakṣikā vrajet // VRs_24.4 // § 8115

atha karṇaśūle tilaparṇīprayogaḥ /--

tilaparṇīdravaṃ tailaṃ koṣṇaṃ karṇe
 prapūrayet // VRs_24.5 // § 8116

atha karṇaśūle arkapatraprayogaḥ /--

arkapatradravamaṃ tailamaṃ pūrayet
karṇaśūlanut // VRs_24.6 // § 8117
rasaratnasamuccaya-1927

atha karṇaśūle rasonaprayogaḥ /--

rasonasya rasamaṃ koṣṇamaṃ pūrayet
karṇaśūlanut // VRs_24.7 // § 8118

atha pūyasrāve meghanādaprayogaḥ /--

meghanādadravaiḥ pūrṇe karṇe pūyaḥ
praśāmyati // VRs_24.8 // § 8119

atha vādhiryye muṣalyādicūrṇam /--

muṣalīvākucīcūrṇamaṃ khādet
vādhiryyaśāntaye // VRs_24.9
// § 8120

atha karṇamūlasphoṭe katakādilepaḥ /--

katakamaṃ śigrulavaṇamāranālena
peṣayet /
karṇamūlasthitamaṃ sphoṭamaṃ
soṣṇalepādvinaśayet // VRs_24.10
// § 8122

5

atha karṇamūlasphoṭe putrajīvalepaḥ /--

putrajīvaphalasyaiva majjā jalanipeṣitā
 /
 lepāt karṇe gale kakṣe sphoṭam
 hantiyurumūlakam // VRs_24.11
 //§ 8124

atha gomakṣikāyām tagarādīpūraṇam /--

tagarabrahmavṛkṣasya dantairmūlāni
 carvayet /
 rasena śravaṇam tasya
 pūrayedatīyatnataḥ //
 5 gomakṣikā viniryāti pūraṇasya
 vidhānataḥ // VRs_24.12 //§ 8127
 rasaratnasamuccaya-1927

atha pālīvarddhane muṣalīprayogaḥ /--

muṣalīkandacūrṇam hi
 mahiṣīnavanītataḥ /
 lolayedrodhayedbhāṇḍe dhānyarāśau
 nidhāpayet //
 saptāhādudhr̥tam lepaḥ karṇapālīm
 vivarddhayet // VRs_24.13 //§ 8130

atha pālīvarddhane carmacēṭaprayogaḥ /--

carmaceṭasya raktena lepāt karṇo
vivarddhate // VRs_24.14 // § 8131

atha pālīvarddhane varāhavasāprayogaḥ /--

varāhotthena tailena lepāt karṇo
vivarddhate // VRs_24.15 // § 8132

atha vajrādivaṭikā /--

vajravaikrāntavimala-
tutthanāgaviṣānvitaiḥ
/
tulyapāradagandhāśma-mākṣikaiḥ
kajjalī kṛtā // VRs_24.16 // § 8134

rasonārdrakaśigrūṇāmaruṇyā
mūlakasya ca / § 8135
rasaratnasamuccaya-1927

5

prthagrasaiḥ kadalyāśca saptadhā
paribhāvavet //
evaṃ supiṣṭvā vallena sevitā
karṇaroganut // VRs_24.17 // § 8137

atha kuṣṭhādyam tailam /--

kuṣṭhaśuṅṭhīvacāhiṅgu-
 śatāhvāśigrusaindhavaiḥ
 /

bastamūtraiḥ śṛtaṃ tailaṃ
 sarvakarṇāmayāpaham // VRs_24.18
 //§ 8139

atha nāsārogāṇaṃ nāmāni /--

5 ṣaṭ pīnasāśca malasañcayaraktaduṣṭaiḥ
 pūyāsradiptiṭikā'rbudapūtināsāḥ /
 āsrāvanāhapariśoṣabhṛśakṣavārśaḥ-
 pākastvapīnasayutaiśca gadā nasi syuḥ
 // VRs_24.19 //§ 8143

rasaratnasamuccaya-1927

atha pūyāsralakṣaṇam /--

pūyāsramatidurgandhi
 nāsāyāmatitāpakṛt // VRs_24.20
 //§ 8144

atha nāsārāgacikitsā /--

atha pūyāsre jīrakādinasyam /--

kṛtaṃ nasyena hanyāttacchetajīraṃ
 sitāyutam // VRs_24.21 //§ 8145

atha pīnasaharanasyam /--

ghṛtāktam kuṅkumam ghr̥ṣtam nasyam
pīnasajidbhavet // VRs_24.22 // § 8146

atha kāmālāharāñjanam /--

jalena peṣayeddhingumañjanāt
kāmālām jayet // VRs_24.23 // § 8147
rasaratnasamuccaya-1927

atha kāmālāharadvitīyāñjanam /--

tadvattaṇḍulatoyena
hyākulīmūlamañjayet /
kāmālām hanti no citram
nāsārogaprasaṅgataḥ // VRs_24.24
// § 8149

atha maṇiparpaṭī /--

vajram marakataṃ puṣpamindranīlam 5
sucūrṇitam /
rasahiṅgulagandhañca kajjalīm
kārayedbudhaḥ // VRs_24.25 // § 8151

drāvayettām lohapātre parpaṭyākāratām
nayet /
nirguṇḍītulasīsigru-
dhustūraravivahnijaiḥ // VRs_24.26
// § 8153

rasairvyoṣavarārambhā-surasaiścāpi
 bhāvayet /
 ārdrakasya rasenāpi saptadhā
 paribhāvayet // VRs_24.27 // § 8155

5 evaṃ siddho raso nāmnā vikhyātā
 maṇiparpaṭī /
 sevitā guñjayā tulyā
 nihanyānnāsikāgadān //
 pathyopacārādivaśāt sarvavyādhīn
 viśeṣataḥ // VRs_24.28 // § 8158

atha sukharogāṇaṃ saṅkhyānirdeśaḥ /--

eko gaṇḍabhavo gadaḥ ṣa.ḍuditā
 jihvodbhavāstālujā-
 ścāṣṭāvaṣṭa ca mastajāśca daśanodbhūtā
 daśauṣṭhodbhavāḥ /
 santyekādaśa ca trayodaśa gadā
 dantasya mūlobbhavāḥ
 kaṇṭhe'ṣṭādaśa coditā vadanajāḥ
 pañcādhikā saptatiḥ // VRs_24.29
 // § 8162

rasaratnasamuccaya-1927

atha galakīlake āmalakaprayogaḥ /--

10 cūrṇaṃ tvāmalakasyaiva gavāṃ kṣīreṇa
 pāyayet /
 galakīlakanuttyarthaṃ--(?) //
 VRs_24.30 // § 8164

atha galakīlake viṣatindukādi vaṭī /--

(?)--viṣatindum sanāgaram /
harītakṛyā ca saṃyuktaṃ mukhe
dhāraya santatam // VRs_24.31
//§ 8166

rasaratnasamuccaya-1927

atha galakīlake saindhavaprayogaḥ /--

bahuśo bhānudugdhenā saindhavenā
pralepanam // VRs_24.32 //§ 8167

atha galakīlake bhallātakaprayogaḥ /--

bhallātakarasam dattvā cūrṇaṅcopari
bandhayet // VRs_24.33 //§ 8168

atha dantadārḍhṛye jayāprayogaḥ /--

yaḥ prātaruttejayati dvijān jayākāṣṭhena 5
vajradvija eva jāyate /
tenaiva tailopahitena mārjanājjihvā
jahātyuddhatapūtīgandhitām //
VRs_24.34 //§ 8170

**atha mukhapāke parpaṭīrasaprayogopadeśaḥ
/--**

mukhapākāpanuttyartham madhunā
 parpaṭīrasam /
 khādayet kṛtagaṇḍūṣo
 vaṭikāñcānudhārayet // VRs_24.35
 //§ 8172

rasaratnasamuccaya-1927

atha mukhaśoṣe mahārāṣṭrī guṭikā /--

mahārāṣṭrikacūrṇaṅca catuṣkṛtvā
 vibhāvayet /
 nimbārdrakarasābhyāntu guṭikā
 mukhaśoṣanut // VRs_24.36 //§ 8174

atha mukhavaivarṇye punarnavādyudvarttanam /--

5 śvetam punarnavāmūlam
 sarpākṣīmūlasaṃyutam /
 udvarttanam haret strīṅgam
 mukhacchāyām suduḥsahām //
 VRs_24.37 //§ 8176

atha nīlikāyām rajanyādipralepaḥ /--

mahiṣīkṣīrasampiṣṭam
 rajanīraktacandanam /
 kṛtalepam nihantyāśu śyāmikām
 gaṇḍayoḥ sthitām // VRs_24.38
 //§ 8178

**atha mukhavaivarṇye vaṅgabhasmaprayogaḥ
/--**

mukhacchāyāharaṃ vaṅga-bhasma
syānmahiṣījalaiḥ // VRs_24.39
//§ 8179

**atha mukhavaivarṇyādau
mātuluṅgādipralepaḥ /--**

gomayasya rasaṃ sarpirmātuluṅgaṃ
manaḥśilā /
mukhavarṇakaraṃ śreṣṭhaṃ
tilakānāñca nāśanam // VRs_24.40
//§ 8181

atha mukhavaivarṇye haridrādilepaḥ /--

ubhe haridre mañjiṣṭhā ghr̥taṃ gaurāśca
sarṣapāḥ /
peṣyā gairikasamyuktā ajākṣīreṇa
pācitāḥ // 5
etenaiva bhavedvaktramudayādityasa-
nnibham // VRs_24.41
//§ 8184

rasaratnasamuccaya-1927

atha mukhadīrgandhye kuṣṭhādivaṭī /--

gomūtraiḥ kvāthayet kuṣṭhaṃ bālakaṃ
 saharītakam /
 piṣṭvā sarvaṃ vaṭoṃ kuryyāt
 mukhadaurgandhyanāśinīm //
 VRs_24.42 // § 8186

atha mukhadīrgandhye gṛhadhūmakvāthaḥ /--

gṛhadhūmāranālena kvāthaṃ
 samadhusaindhavam // VRs_24.43
 // § 8187

atha mukhadaurgandhye pathyādivaṭikā /--

5 gomayaiḥ kvāthitā pathyā-miṣī
 kṛṣṇānvitā kaṇā /
 vadanasya durāmodaṃ nihanti
 pariśīlitā // VRs_24.44 // § 8189

atha mukhavairasye lājādicūrṇam /--

lājā jātīphalaṃ pūgaṃ tulyaṃ
 bhakṣyaṃ pibedanu /
 śītatoyaṃ palārdhañca
 āsyavairasyaśāntaye // VRs_24.45
 // § 8191

rasaratnasamuccaya-1927

atha upajihvāyāṃ nirguṇḍyādiyogaḥ /--

nirguṇḍīmutpalaṃ kandaṃ
carvayedupajihvake // VRs_24.46
//§ 8192

atha krimidante abhayāgu.ḍikā /--

tāmrapātre kṣaṇaṃ
pācyamabhayācūrṇakaṃ madhu /
kareṇa gu.ḍikā kāryyā dantairdhāryyā
krimīn haret // VRs_24.47 //§ 8194

atha krimidante kāśīsādigu.ḍikā /--

kāśīsaṃ hiṅgu saurāṣṭrī devadāru
samaṃ jalaiḥ /
gu.ḍikāṃ dhārayeddantaiḥ
kṛmiśūlaharaṃ param // VRs_24.48
//§ 8196

5

atha krimidante viśālādhūmaḥ /--

viśālāyāḥ phalaṃ cūrṇya taptalohopari
kṣipet /
taddhūmādbhṛṣṭadantānāṃ kīṭapāto
bhavatyalam // VRs_24.49 //§ 8198
rasaratnasamuccaya-1927

atha caladante jātīpatrādicarvaṇam /--

jātīkoraṇṭapatrañca carvayet
 prātarutthitaḥ /
 sthirāḥ syuṣcalitā
 dantāstatkāṣṭhaidantadhāvanāt //
 VRs_24.50 // § 8200

atha caladante mūlakavījaprayogaḥ /--

mūlavījaṃ mukhe dhāryyaṃ
 dantadārḍhyakaraṃ param //
 VRs_24.51 // § 8201

atha mukhavairasye āranālaganḍūṣaḥ /--

kiñcillavaṇasaṃyuktamāranālaṃ
 vipācayet /
 5 tena ganḍūṣamātreṇa
 mukhavairasyanāśanam //
 VRs_24.52 // § 8203

atha cūrṇadagdhe taila-kāñjikaganḍūṣau /--

tāmbūlacūrṇadagdhasya
 ganḍūṣastilataitaḥ /
 kāñjikairlavanāktairvā ganḍūṣaḥ
 sukhadāyakaḥ // VRs_24.53 // § 8205

atha sahasraślokadhāriyogaḥ /--

aśvagandhā'jamodā ca vacā kuṣṭhaṃ
kaṭutrayam /
śatapuṣpā brahmavījaṃ saindhavañca
samam samam // VRs_24.54 // § 8207

etadarddhaṃ vacārdhdhañca cūrṇitaṃ
madhusarpiṣā /
rasaratnasamuccaya-1927 bhakṣayet karṣamātrantu jīrṇānte
kṣīrabhojanaḥ //
sahasragranthadhārī syānmūko vā
vākpatirbhavet // VRs_24.55 // § 8210

5

atha kaṅṭhaśālūkādau pāradādipralepaḥ /--

pāradaṃ vimalaṃ tāpyaṃ trikaṭu
tāmrasaindhavam /
tulyaṃ gavāṃ jalaiḥ piṣṭaṃ sukhoṣṇaṃ
lepayenmuhuh //
tryaheṇa kaṅṭhaśālūkaṃ galagranthiñca
nāśayet // VRs_24.56 // § 8213

atha galakīle saindhavapralepaḥ /--

lepayitvā tu dugdhena saindhavaṃ
galakīlanut // VRs_24.57 // § 8214

atha mukharoge tāpyādivaṭī /--

tāpyābhratutthakunaṭī-rājāvarttaśilājatu
/

guggulurharavīryyañca
mukharoganivarhaṇam // VRs_24.58
//§ 8216

atha galaroge maṇḍūralepaḥ /--

mahiṣīmūtrasampiṣṭam lohakiṭṭam
kṣaṇam pacet /
tena lepo nihantyāśu galarogam
suduḥsaham // VRs_24.59 //§ 8218

atha apacīgaṇḍamālayoḥ kāñcanyādilepaḥ /--

5 jalena peṣayettulyam kāñcanīcitrakam
viṣam /
saptāham lepayetena hyapacyā
gaṇḍamālikāḥ //
sphuṭanti nātra sandehaḥ sphoṭe
lepamimam kuru // VRs_24.60
//§ 8221

rasaratnasamuccaya-1927

nijadrāveṇa
sampiṣṭa-muṇḍīmūlapralepanāt /
gaṇḍamālāḥ kṣayam yānti tadbhavañca
pibejjalam // VRs_24.61 //§ 8223

atha gaṇḍamālāyāṃ brahmadanḍīpralepaḥ /--

brahmadanḍīyamūlantu piṣṭaṃ
taṇḍulavāriṇā /
sphuṭitāṃ hanti lepena gaṇḍamālāṃ na
saṃśayaḥ // VRs_24.62 // § 8225

**atha gaṇḍamālāyāṃ pañcāṅgapralepaḥ
muṇḍīpralepaśca /--**

gandhakaṃ sūtakaṃ tulyamarkakṣīreṇa
saindhavam /
piṣṭvā ca kāñcanīmūlaṃ lepo'yaṃ
gaṇḍamālikāṃ // VRs_24.63 // § 8227

adrśyāṃ sphoṭayatyāśu muṇḍīdrāveṇa 5
peṣitam /
tanmūlaṃ lepayettatra triḥsaptāhaṃ
praśāntaye // VRs_24.64 // § 8229

atha gaṇḍamālāyāṃ jaipālapralepaḥ /--

piṣṭvā jaipālapatrāṇi svarasena tato vaṭī
/
chāyāśuṣkā tayā lepāt gaṇḍamālāṃ
vināśayet // VRs_24.65 // § 8231
rasaratnasamuccaya-1927

atha caladante hematārādiguṭikā /--

hematārayutaṃ sūtaṃ tālakaṃ
 kṣīramarditam /
 kṣaudre tilānāṃ tailena prasvinnaṃ
 dantadārdhyakṛt // VRs_24.66
 //§ 8233

atha caladante dhātubaddharasaguṭikā /--

dantadārdhyaprasiddhyartham guṭikāṃ
 dehi sarvadā /
 rasasya dhātubaddhasya cālanam
 dharṣaṇam tathā // VRs_24.67
 //§ 8235

5 rūpyādicūrṇamādāya piṣṭim sādhyaya
 yatnataḥ /
 nimumadhye vinikṣipyā dinānāṃ
 pañca dhāraya // VRs_24.68 //§ 8237

tālacūrṇam samādāya bhānudugdhena
 bhāvayet /
 tanmadhye gulikāṃ kṣiptvā pacasva
 tilatailake // VRs_24.69 //§ 8239

10 dolāyantre nibadhyaināṃ yatnena
 divasatrayam /
 malāpakarṣaṇam kṛtvā madhubhāṇḍe
 nidhāpayet //

mukhe dhāraya dantānāṃ dārḍhyāya
guṭikāmimām // VRs_24.70 // § 8242
rasaratnasamuccaya-1927

atha śīrorogāṇāṃ nāmāni /--

śīrastodāścaturddhoktā doṣaiḥ
sarvāsrajan tubhiḥ /
kampaścārd dhāvabhedaśca
sūryyāvartto'pi śaṅkhakaḥ //
VRs_24.71 // § 8244
rasaratnasamuccaya-1927

atha śīrorogacikitsā /--

atha arddhāvabhedake girikarṇīprayogaḥ /--

girikarṇīphalaṃ mūlaṃ sajalaṃ
nasyamācaret /
mūlaṃ vā bandhayet karṇe
nihantyarddhaśirovyathām //
VRs_24.72 // § 8246

5

atha arddhāvabhedake gu.ḍādinasyam /--

gu.ḍaṃ karaṅjavījañca
nasyamuṣṇajalairhitam // VRs_24.73
// § 8247

atha arddhāvabhedake maricapralepaḥ /--

maricaṃ bhṛṅgajairdrāvairlepo'yaṃ
hanti tāṃ rujam // VRs_24.74 // § 8248

atha candrakānto rasaḥ /--

mṛtasūtābhrakaṃ tīkṣṇaṃ kāntaṃ
tāmraṃ mṛtaṃ samam /
snuhīkṣīrairdinaṃ mardyaṃ piṇḍaṃ
tanmāṣamātrakaṃ //
saptāhāt sūryyāvarttādīn śīrorogān
vināśayet // VRs_24.75 // § 8251

atha śiraḥśūle kuṅkumādīnasyam /--

5 kuṅkumaṃ madhuyaṣṭī ca
sitāghṛtaguṇottaram /
saptāhena kṛte nasye dāhaṃ hanti
śīrīrujām // VRs_24.76 // § 8253

rasaratnasamuccaya-1927

atha arddhāvabhedake maricaprayogaḥ /--

śīrupatrarasairmardyaṃ
maricañcārdhāśūlanut //
VRs_24.77 // § 8254

atha śiraḥśūle kuṅkumaprayogaḥ /--

kuṅkumaṃ ghr̥tasamyuktaṃ
nasyāddhanti śirorujam //
VRs_24.78 // § 8255

atha yūkalikṣāyāṃ pāradaprayogaḥ /--

pāradaṃ mardayenniṣkaṃ
kṛṣṇadhustūrajairdravaiḥ /
nāgavallīdalairvā'tha vastrakhaṇḍaṃ
pralepayet // VRs_24.79 // § 8257

tadvastraṃ mastake veṣṭya dhāryyaṃ
yāmatrayaṃ budhaiḥ /
yūkāḥ patanti niḥśeṣāḥ salikṣā nātra
saṃśayaḥ // VRs_24.80 // § 8259

5

atha dāruṇaharatailam /--

kaṅṭakārīphalarasaistailaṃ tulyaṃ
vipācayet /
jayāpuṣpadravairvā'tha tallepo
dāruṇapraṇut // VRs_24.81 // § 8261

atha keśapāte haridrādilepaḥ /--

dviniśā navanītena lepādvā
khaṇḍakeśanut // VRs_24.82 // § 8262
rasaratnasamuccaya-1927

atha keśapāte tryaṅgajātīpralepaḥ /--

jātīpuṣpadalaṃ mūlaṃ
 kṛṣṇagomūtrapeṣitam /
 lepo'yaṃ saptarātreṇa dr.ḍhakeśakaraḥ
 param // VRs_24.83 // § 8264

atha keśapāte śṛṅgāṭāditailam /--

śṛṅgāṭatriphalābhṛṅgī-
 nīlotpalamayorajaḥ
 /
 sūkṣmacūrṇaṃ samaṃ kṛtvā pacettaile
 caturguṇe //
 5 tallepena dr.ḍhāḥ keśāḥ kuṭilāḥ saralā
 api // VRs_24.84 // § 8267

atha indralupte bhallātādilepaḥ /--

kīṭabhakṣitakeśānta-sthānaṃ svarṇena
 gharṣayet /
 yāvat sutaptatāṃ yāti tato lepamimaṃ
 śṛṇu // VRs_24.85 // § 8269

bhallātakañca bṛhatī guñjāmūlaṃ
 phalaṃ tathā /
 madhunā saha lepena
 cāmpārogacayapraṇut // VRs_24.86
 // § 8271

rasaratnasamuccaya-1927

atha indralupte guñjāprayogaḥ /--

guñjāmūlaṃ phalaṃ cūrṇaṃ
kaṅṭhakāryyāḥ phaladravaiḥ /
tena lepena hantyaśu cācārogaṃ
suduḥsaham // VRs_24.87 // § 8273

atha sūryyāvarttādau abhrādivaṭikā /--

abhrajīrṇarasastīkṣṇaṃ snuhīkṣīraṃ
surāyasam /
śulvañca sūryyāvarttādīn
śīrorogānivarttayet // VRs_24.88
// § 8275

atha palitādau kaṭutailanasyam /--

kaṭutailakṛtaṃ nasyaṃ
palitāruṃṣikāpaham // VRs_24.89
// § 8276

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha khālitye snuhyāditailaṃ viṣatailañca /--

snuhyarkakṣīrabhrṅgāmbu
gomūtrahalinīviṣaiḥ /
guñjāviśālāmaricaiḥ kaṭutailaṃ
vipācitam //

khalatiṃ śamayatyamla
 piṣṭamaṣṭagaṇaṃ viṣāt // VRs_24.90
 // § 8279

atha vraṇasya bhedanirdeśaḥ /--

doṣairdvandvaiḥ samastaiśca
 sāsraistairasṛjā'pi ca /
 vraṇabhedā iti proktā
 vaidyaśāstraviśāradaiḥ // VRs_24.91
 // § 8281

rasaratnasamuccaya-1927

atha vraṇacikitsā /--

atha vraṇaśodhane tāmraprayogaḥ /--

śulvacūrṇaṃ rase jīrṇaṃ
 madayantīpunarnave /
 5 meṣaśṛṅgīrasaścaitadvraṇaśodhanaropaṇam
 // VRs_24.92 // § 8283

atha vraṇaropaṇe paṭolādipūraṇam /--

paṭolanimbapatrañca
 madhuyaṣṭīniśātilāḥ /
 trivṛddantīrasaiḥ piṣṭvā pūrayet
 vraṇaropaṇam // VRs_24.93 // § 8285

atha vraṇaropaṇe nimbapatrādipūraṇam /--

nimbapatraṃ tilaṃ piṣṭvā

pūrayenmadhusarpiṣā // VRs_24.94

//§ 8286

rasaratnasamuccaya-1927

atha jātyādyam ghṛtam /--

jātīpatraṃ paṭolañca

nimbośīrakarañjakam /

mañjiṣṭhā madhuyaṣṭī ca

tutthapatrakasārivāḥ // VRs_24.95

//§ 8288

pratyekaṃ cūrṇayet karṣam gavyājyaṃ

dvādaśam palam /

ghṛtāccaturguṇam toyam

pācyamājyāvaśeṣitam // VRs_24.96

//§ 8290

5

tenābhyaṅgo marmajātān

vraṇānnā.ḍīvraṇānapi /

sravanti sūkṣmarandhrāṇi pūrayennātra

saṃśayaḥ // VRs_24.97 //§ 8292

atha vraṇaropaṇe apāmārgaprayogaḥ /--

apāmārgasya patrottha-rasenā"pūrayet

vraṇam /

kiṃ vā tadvijacūrṇena vraṇam duṣṭam

prarohayet // VRs_24.98 //§ 8294

atha vraṇaropaṇe gu.ḍaṭaṅgaṇavarttiḥ /--

purātanagu.ḍaistulyaṃ ṭaṅkaṇaṃ
 sūkṣmacūrṇitam /
 tadvarttyā pūrayedgū.ḍhaṃ vraṇaṃ
 śīghrataraṃ mahat // VRs_24.99
 // § 8296

atha vraṇalekhane pāradādilepaḥ /--

pāradasya trayo bhāgāḥ
 kamalasyaikaviṃśatiḥ /
 jambīrāmlena tatpiṣṭaṃ māṇimanthasya
 saptatiḥ // VRs_24.100 // § 8298

5

navabhirgandhakasyāṃśairbhrṅgasāreṇa
 mardayet /
 saptāhamātape tivre dhāritaṃ
 śastravallikhet // VRs_24.101 // § 8300

rasaratnasamuccaya-1927

atha bhagnasya medanirdeśaḥ /--

bhagno dvidhā
 nijāgantu-vāhyābhyantarabhedataḥ
 // VRs_24.102 // § 8301

atha bhagnacikitsā /--**atha bhagne parpaṭīrasaprayogavidhiḥ /--**

bhagneṣvairāṇdatailena prayuñjyāt
parpaṭīrasam // VRs_24.103 // § 8302

atha bhagne vajrīlepaḥ kāntapāṣāṇalepaśca /--

vajrīm piṣṭvā bālakasya praṇuttyai
meṣīdugdham kāntapāṣāṇatulyaiḥ /
yuktaṃ lepādasthibhagnaṃ nihanti
vāhyābhyantaḥ saṃsthitam
tatkṣaṇena // VRs_24.104 // § 8304

atha bhagandaralakṣaṇam /--

gudasya pārśve piṭikā'rttikārī
śophādiyuktaḥ sa bhagandaraḥ syāt // 5
VRs_24.105 // § 8306

rasaratnasamuccaya-1927

atha bhagandarasya niruktiḥ /--

vṛṣaṇāsanayormadhye pradeśo bhaga
ucyate /
tameva dārayatyasmādbhagandara iti
smṛtaḥ // VRs_24.106 // § 8308

atha bhagandaracikitsā /--

atha bhagandare upacāraviśeṣaḥ /--

ādaṁ sarvaprayatnena pākam rakṣet
 bhagandare /
 srāvyaṁ raktaṁ vraṇe jāte jalūkāṁ vā
 prayojayet // VRs_24.107 // § 8310

atha lāṅgalyādipralepaḥ /--

lāṅgalīkṛṣṇadhustūra-viṣamuṣṭim
 pralepayet // VRs_24.108 // § 8311
 rasaratnasamuccaya-1927

atha kālāgnirasaḥ /--

rasagandhakasindhūthā-tutthanāgāḥ
 sajīrakāḥ /
 5 tiktakoṣātakīsāraiḥ piṣṭā ghnanti
 bhagandaram // VRs_24.109 // § 8313

atha cakrikābaddharasaprayogopadeśaḥ /--

gulmuktacakrikābaddho
 bhagandarahaḥ param //
 VRs_24.110 // § 8314

atha ravitāṇḍavarasaḥ /--

śuddhasūtaṁ dvidhā gandhaṁ
 kumārīrasamarditam /

tryahānte golakaṃ kṛtvā haṇḍikānte
nirodhayet // VRs_24.111 // § 8316

śuddhena tāmrapātreṇa tayostulyena
yantrataḥ /
tadbhāṇḍaṃ bhasmanā"pūryya cullyāṃ
tīvrāgninā pacet // VRs_24.112
// § 8318

dviyāmānte taduddhṛtya cūrṇayet
svāṅgaśītaḥ /
jambīrasya dravaiḥ piṣṭvā ruddhvā
saptapuṭaiḥ pacet // VRs_24.113
// § 8320

guñjaikaṃ madhurāhāraṃ divā
svāpañca maithunam /
varjayecchītalāhāraṃ rase'smin
ravitaṇḍave // VRs_24.114 // § 8322
rasaratnasamuccaya-1927

atha sphoṭane caturaṅgalepaḥ /--

tāmracūrṇaṃ saptabhāgaṃ
bhāgamekantu pāradaṃ /
saindhavaṃ saptabhāgañca gandhakaṃ
navabhāgikam // VRs_24.115 // § 8324

bhr̥ṅgīdrāvaiḥ sajambīraiḥ saptāhaṃ
gharmamarditam /

tena liptaṃ sphuṭatyāśu yadi pakvaṃ
 bhagandaram //
 na śastraiśchedayet prājñāḥ
 sphoṭayellepanādibhiḥ //
 VRs_24.116 // § 8327

atha sphoṭane haridrādipralepaḥ /--

haridrānimbasindhūtham piṣṭvā liptvā
 sphuṭatyalam // VRs_24.117 // § 8328

atha śoṣaṇe narāsthitalaprayogaḥ /--

narāsthitalalepena sphuṭitaṃ śuṣyati
 vraṇam // VRs_24.118 // § 8329

atha śodhanaropaṇe tāmraprayogaḥ /--

5 tāmrabhasma dinaṃ mardyaṃ
 madayantīpunarnave /
 meṣaśṛṅgīdravaistena
 vraṇaśodhanaropaṇam //
 VRs_24.119 // § 8331

rasaratnasamuccaya-1927

atha ropāṇe mājāmṛāsthīpralepaḥ /--

triphalākṛvāthasayukta-
 mājāmṛāsthīpralepanāt // VRs_24.120
 // § 8332

atha kṣālane triphalākṡvāthaḥ /--

kṣālayettriphalākṡvāthairhanyādduṣṡabhaḡandaram
// VRs_24.121 // § 8333

atha bhūlatāprayogaḥ /--

bhūlatotthaḡ pibeccūrṇaḡ
khararaktena saḡyutam //
VRs_24.122 // § 8334

atha kukkurāsthilepaḥ /--

śvānāsthilepanaḡ kāryyaḡ śīghraḡ
hanyādbhaḡandaram // VRs_24.123
// § 8335

rasaratnasamuccaya-1927

atha grantherlakṣaṇaḡ vyutpattiśca /--

medomāḡsāśragāḥ kuryyurvṛttaḡ
granthitamunnatam /
doṣāḥ śopḡādikaḡ tatra grathanāt
granthimāha tam // VRs_24.124
// § 8337

5

atha medoganthau arimedādibhasmalepaḥ /--

arimedapalāśānāṃ granthibhasma
 vimardayet /
 bhasmanā tena dattaḥ
 sanmedogranthivināśanaḥ //
 VRs_24.125 // § 8339

atha medovṛddhau gu.ḍūcyādiḥ /--

gu.ḍūcīśūraṇaṃ
 niṣka-trayamuṣṇāmbumarditam /
 medovṛddhirasātena hanti rogañca
 pūrvajam // VRs_24.126 // § 8341

**atha
 gaṇḍamālāyāmudayabhāskaraprayogopadeśaḥ
 /--**

5 gaṇḍamālāṃ jayatyāśu
 gulmoktodayabhāskaraḥ //
 VRs_24.127 // § 8342

atha kālasphoṭādu puttrajīvaprayogaḥ /--

puttrajīvasya majjāntu jalaiḥ piṣṭvā
 pralepanāt /
 kālasphoṭaṃ viṣasphoṭaṃ sadyo hanyāt
 savedanam //

granthyādinikhilān rogān

sarvarogāśra(?)n haret // VRs_24.128

//§ 8345

rasaratnasamuccaya-1927

atha sandhigranthau raktasrāvavidhiḥ /--

sandhigranthistāpayukto yadi syāt

kṣīraṃ rātrāvodanaṃ sannidadhyāt /

pādānguṣṭhasyāgradeśeṣu rakta srāvaṃ

kuryyāttena śīghraṃ sukhī syāt //

VRs_24.129 //§ 8347

atha kakṣagrānthyātau puttrajīvaprayogaḥ /--

kakṣagrānthyṃ galagrānthyṃ

kaṭigrānthyiṅca nāśayet /

anyaṅca sphoṭakaṃ tīvraṃ puttrajīvo

vināśayet // VRs_24.130 //§ 8349

5

atha kālasphoṭe guñjāpatrādicūrṇam /--

guñjāpatraṃ śilāṃ yaṣṭiṃ gavāṃ

kṣīreṇa pāyayet /

kālasphoṭaṃ nihantyāśu majjā vā

puttrajīvajā // VRs_24.131 //§ 8351

rasaratnasamuccaya-1927

atha kālasphoṭe viṣṇukrāntādipralepaḥ /--

viṣṇukrāntā ca peṭārī kāñjikenā tu peṣitā
 /
 kālasphoṭaṃ harellepādduṣṭagrantiṣu
 (?) ? // VRs_24.132 // § 8353

atha granthyādaḥ punarnavādipralepaḥ /--

punarnavārkābhayaśigrumuṣṭi-
 karañjasindhūthamahauṣadhañca
 /
 gomūtrapīṣṭañca sukhoṣṇalepāt
 granthyarbudaṃ hantya pacīñca
 sadyaḥ // VRs_24.133 // § 8355

atha arbuda-śoṇitārbudalakṣaṇam /--

5 medo'tra doṣamāṃsotha-granthirūpaṃ
 tato mahat /
 arbudaṃ duṣṭarudhiraṃ
 sravettacchoṇitārbudam //
 VRs_24.134 // § 8357

atha arbudādaḥ puṭapakvarasaḥ /--

taṇḍulīyakavarṣābhū-
 nāgakanyāvarārase
 /

gomūtre ca rasaḥ piṣṭaḥ
puṭapakvo'rbudādijit // VRs_24.135
//§ 8359

rasaratnasamuccaya-1927

atha arbude yavakṣārādilepaḥ /--

liptaṃ yavakṣāravi.ḍaṅgavījaṃ
gandhopalasyānaśanaiḥ kṛtairyat /
raktena miśraiḥ sarasasya sadyaḥ
tadarbudam śāmyati nānyathaitat //
VRs_24.136 //§ 8361

atha gaṇḍamālā'pacīlakṣaṇam /--

medotthā galakakṣavaṅkṣaṇatale
manyādrśoḥ kurvate
vārttākīphalakopamān sakatḥinān
gaṇḍān sakaṇḍūn malāḥ /

5

rasaratnasamuccaya-1927 pacyante'lparujaḥ sravanti nitarāṃ
ruhyanti naśyantyalaṃ
dūrveva kṣayavrddhibhāgini nrṇām sā
gaṇḍamālā'pacī // VRs_24.137
//§ 8365

atha gaṇḍamālāyāṃ saravāruṇyādiyogaḥ /--

suravāruṇyā mūlaṃ gomūtrayutaṃ
mahendrakanyā ca /

apakaroti gaṇḍamālāṃ pittaṃ
 ślakṣṇena parighṛṣṭam //
 VRs_24.138 // § 8367

atha gaṇḍamālāyāmarkakṣīrādilepaḥ /--

arkakṣīrajayāpuṣpa-tailalākṣārasaiḥ
 samaiḥ /
 gaṇḍamālā śamaṃ yāti pralīptā
 saptabhirdinaiḥ // VRs_24.139
 // § 8369

rasaratnasamuccaya-1927

atha apacyāṃ girikarṇikāprayogaḥ /--

puṣye grhītaṃ girikarṇikāyā mūlaṃ
 sitāyā galake nibaddham /
 5 gavyena lī.ḍhaṃ yadi vā ghr̥tena nihanti
 ghorāmapaciṃ tadeva // VRs_24.140
 // § 8371

atha gaṇḍamālāyāṃ chuchundarītailam /--

chuchundarīsādhitailalīptā
 tribhirdinairnaśyati gaṇḍamālā //
 VRs_24.141 // § 8372

atha gaṇḍamālāyāṃ sahadēvīprayogaḥ /--

mūlikā sahadevyutthā ravau grāhyā'tha
dhāritā /
gaṇḍamālāharā karṇe mahādevena
bhāṣitā // VRs_24.142 // § 8374

atha apacyādaḥ guṇjādilepaḥ /--

guṇjāṭaṅkaṇaśigrumūlarajanī-
śampākabhallaṭakaiḥ
snuhyarkāgnikarañjasaindhavavacā-
kuṣṭhābhayālāṅgalī
/

varṣābhūśarabhūśirīṣalavaṇa-
vyoṣāśvamārā
viṣaṃ

gomūtraiḥ śamayedviliptamapacī-
granthyarbudaślīpadam //
VRs_24.143 // § 8378
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya

sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
rasaratnasamuccaye karṇaroga-nāsā-
roga-mukharoga-galaroga-mukhapāka-
mukhacchāyā-jihvā-danta-kaṇṭharoga-
gaṇḍamālā-
śīroroga-yūkā-dāruṇa-keśaroga-vraṇaroga-
bhagnaroga bhagandarāpacī-granthyarbuda-
kālasphoṭādicikitmitaṃ nāma

5

10

caturviṃśo'dhyāyaḥ // 24 //

27 Adhyāya 25: atha kṣudrarogādicikitsanam --

rasaratnasamuccaya-1927

atha kṣudrarogāṇāṃ nāmāni /--

vyāṅgaḥ kacchapanīlikākunakhaviddhotkoṭha-
koṭhālasaiḥ

kakṣāruddhagudaprasuptivivṛtā-
visphoṭavalmīkaruk

/

visphaḥ syāt kadarājagallijatumaṅya-
ndhālajīrājikāḥ

5 kṣudrā lāñchanaśarkareti ca

yava-prakhyāgniroyāpi //

VRs_25.1 // § 8383

jālāśmagardabhavidārimasūrikābhiḥ

satpadmakaṅṭakarujā saha gardabhī ca

/

syāccharkarārbudamaṣānanadūṣikaiśca

gaṇḍāhvayā panasikā tvirivelliketi //

VRs_25.2 // § 8387

rasaratnasamuccaya-1927

atha kṣudrarogacikitsā /--

atha kṣudraroge parpaṭīprayogavidhiḥ /--

sarpiṣā nimbacūrṇena prayuktā parpaṭī
haret /
masūrikāḥ kṣudrarogānanyānapi ca
dustarān // VRs_25.3 // § 8389

atha vyaṅge śaśarudhiraprayogaḥ jātīphalaprayogaśca /--

tatkālaśastraprahataḥ śaśo yastasyāsṛjā
naśyati lipyamānam /
vyaṅgaṃ mukhe jātiphalasya
vāhya-tvacā'thavā santatameva
liptam // VRs_25.4 // § 8391

atha vyaṅge iṅgudīmajjaprayogaḥ /--

iṅgudīphalasangmudbhavamajjā
peṣitā'tiśīṣireṇa jalena /
ekaviṃśatidinapravilīptā
vyaṅgamānanabhavaṃ parimārṣṭi //
VRs_25.5 // § 8393

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha kunakhe snuhīkṣīrādipralepaḥ /--

uddhṛtya kunakhaṃ kṣīraṃ snukparṇī
ṭaṅkaṇaṃ samam /

samyanniruddhadāhañca mūle kṛtvā
nakhī bhavet // VRs_25.6 // § 8395

atha kunakhe abhayāprayogaḥ /--

vraṇapūtipūyajuṣṭaṃ nakhavivaraṃ
mañkṣu ropayatyabhayā /
nānāvidhaiḥ
kimetairāspḥotāravikuraṇṭakakṣīraiḥ
// VRs_25.7 // § 8397

atha kunakhe kuṣṭhādipralepaḥ /--

sakuṣṭhaṃ jīrakaṃ toyaiḥ piṣṭvā lepena
nāśayet // VRs_25.8 // § 8398

atha kunakhe puttrajīvaprayogaḥ /--

5 puttrajīvasya vā majjāṃ toyaiḥ piṣṭvā
pralepayet // VRs_25.9 // § 8399

atha kakṣāgranthau śigruprayogaḥ /--

śigrumūlaṃ niśātoyaiḥ
kakṣāgranthiharaṃ lipet //
VRs_25.10 // § 8400

atha kakṣāgranthau viṣādilepaḥ /--

viṣaṃ punarnavāmūlaṃ jalalepena taṃ
jayet // VRs_25.11 // § 8401
rasaratnasamuccaya-1927

atha stanavidradhau kriyākramaḥ /--

sarveṣāṃ stanarogāṇāṃ raktamokṣaḥ
praśasyate /
pūyapakvaḥ stano yaḥ
syāllepastasyāvapāṭane // VRs_25.12
// § 8403

**atha stanavidradhisphoṭane ekavīraprayogaḥ
/--**

ekavīrasya mūlantu ajāmūtreṇa lepayet
/
tatkṣaṇāt sphuṭate pakvaṃ śastrairvā
sphoṭayedbhiṣak // VRs_25.13
// § 8405

5

atha stanavidradhiropane yaṣṭyādicūrṇam /--

yaṣṭīnimbaharidrā ca
nirguṇḍīdhātakīsamam /
cūrṇaṃ stanavraṇe deyaṃ ropanaṃ
kurute hitam // VRs_25.14 // § 8407

atha stanavidradhiropane dāruvarttiḥ /--

madhvājyairdevadāruñca piṣṭvā varttim
 pralepayet /
 pūyapakve stane kṣiptvā ropaṇam
 kurute kṣaṇāt // VRs_25.15 // § 8409

atha liṅgaroge bolaprayogaḥ /--

liṅgavyādhau lohitaṃ srāvayitvā
 paścādbolaṃ bhakṣayettasya nuttyai //
 VRs_25.16 // § 8411

rasaratnasamuccaya-1927

atha liṅgapāke u.ḍumbarādikṣālanam /--

5

u.ḍumbaravaṭāśvattha-
 sāmrajambūtvacaḥ śṛtam
 /
 jalaiḥ kvāthañca tenaiva
 kṣālayelliṅgapākanut // VRs_25.17
 // § 8413

atha liṅgapāke jīrakaprayogaḥ /--

kumārīrasasampiṣṭam jīrakaṃ
 lepayedbhiṣak /
 tena dāhaśca pākaśca śamamāpnoti
 niścitam // VRs_25.18 // § 8415

atha liṅgapāke mahāśaṅkhaprayogaḥ /--

mahāśaṅkhaṃ jalairghṛṣṭvā tena liṅgaṃ
pralepayet // VRs_25.19 // § 8416

atha liṅgaroge ghoṇṭādilepaḥ /--

ghoṇṭā pūgañca vā toyaiḥ sāraṃ vā
khadirotthitam /
jalaiḥ piṣṭaṃ pralepo'yaṃ
liṅgarogaharaḥ pṛthak // VRs_25.20
// § 8418

atha liṅgapāke gandhakaprayogaḥ /--

sugandhakaghṛtairlepaḥ pakvaliṅge
sukhāvahaḥ // VRs_25.21 // § 8419

atha liṅgapāke nimbādicūrṇam /--

nimbakhādiramañjiṣṭhā-cūrṇaṅca
patanaṃ jayet // VRs_25.22 // § 8420
rasaratnasamuccaya-1927

5

atha liṅgavraṇaropaṇe saindhavaprayogaḥ /--

yavaciñcārasairghṛṣṭaṃ saindhavaṃ
ropayet vraṇam /
granthiḥ kaṭyāñca jaghane
śamamāpnoti nānyathā // VRs_25.23
// § 8422

atha liṅgavraṇādaḥ śigruprayogaḥ /--

śigrumūlaṃ tvacastoyaiḥ piṣṭvā lepena
taṃ jayet // VRs_25.24 // § 8423

atha liṅgādigatagranthau kuṣṭhādilepaḥ /--

kuṣṭhajīrakayorlepastoyairgranthiprasāntaye
// VRs_25.25 // § 8424

**atha guhyādigatapi.ḍakāyāṃ
āsvatthādipralepaḥ /--**

āsvatthasya tvaco bhasma cūrṇena saha
miśritam /
navanītaṃ dvayostulyaṃ mardyaṃ tena
vilepanāt //
5 āsane gudapārśve ca kaṭyāñca piṭikāṃ
jayet // VRs_25.26 // § 8427

**atha liṅgādipi.ḍakāyāṃ
vākucī-citrakaprayogau /--**

gomūtraiḥ kṣālayettāñca lepo
vākucīvījakaiḥ /
kṛtvā kaṇḍūṃ nihantyāśu citrakam vā
gavāṃ jalaiḥ // VRs_25.27 // § 8429

rasaratnasamuccaya-1927

atha liṅgādipiḍakāyāṃ sarpākṣīprayogaḥ /--

naramūtreṇa sarpākṣīm piṣṭvā lepena
tām jayet // VRs_25.28 // § 8430

atha liṅgaroge lavaṅgādidhūmaḥ /--

lavaṅgajānāṃ lavakaṃ karpūraṃ
caṇasammitam /
daradaṃ tolamānaṅca sarvaṃ khalle
vicūrṇayet // VRs_25.29 // § 8432

brahmavṛkṣaṃ kokilākṣaiḥ sarvaṃ
yatnena mardayet /
yāvat kajjalasaṅkāśaṃ śyāmatāṅca
tathaiva ca // VRs_25.30 // § 8434

5

caturdaśasamā kāryyā pū.ḍikā
bandhayedbhiṣak /
ravivāre samādeyā hyaṅgāre
chagaṇodbhave // VRs_25.31 // § 8436

tām nikṣipyātha saṅgopya nāsikāṃ
vivṛtām nayet /
mukhamācchādya śvāsena yātāyātena
grāhayet // VRs_25.32 // § 8438

vīṭikāpūrṇavadano dvivāraṃ kārayet
sadā /

10

evaṃ saptadinam kṛtvā paścāt
 snānādikaṃ caret // VRs_25.33
 //§ 8440

pathyaṃ nirlavaṇaṃ deyaṃ jalaṃ śītaṃ
 niṣevayet /
 anena yogarājena liṅgavyādhiḥ
 praśāmyati // VRs_25.34 //§ 8442
 rasaratnasamuccaya-1927

atha kaṇḍvādaḥ kāñcanīprayogaḥ /--

lepayet kāñcanīmūlaṃ naramūtreṇa
 peṣitam /
 5 kaṇḍūpāmā śamaṃ yāti sarvāṅgīṇā na
 saṃśayaḥ // VRs_25.35 //§ 8444

atha pāmāyāṃ śākhoṭakakvāthaḥ /--

śākhoṭasya tvacastoyaiḥ paktvā
 kvāthaṃ samāharet /
 pibedgomūtrasantulyaṃ pāmārttaḥ
 sukhamāpnuyāt // VRs_25.36
 //§ 8446

atha pādakaṇḍūharayogaḥ /--

pādakaṇḍūharaṃ kuryyānnavanītena
 mṛñkṣaṇam /
 hayāripatradhūpena svedanaṃ
 tadanantaram // VRs_25.37 //§ 8448

atha pādadhāhe tilādicūrṇam /--

pādadhāhaharakvāthe
tilāddviguṇavākucī /
cūrṇitā madhusarpirbhyāṃ dvikarṣaṃ
tatpraśāntaye // VRs_25.38 // § 8450
rasaratnasamuccaya-1927

atha pādakaṇḍūharayogāntaram /--

pādakaṇḍūvinodārtham navaṇītena
mr̥kṣaṇam // VRs_25.39 // § 8451

atha pādasphuṭane pathyāmardanam /--

pathyā ghr̥tena sañcūrṇya mardanaṃ
karapādayoḥ /
sphuṭitatvanivṛttyartham--(?) // 5
VRs_25.40 // § 8453

atha kadare yavaciñcādikaṣāyaḥ /--

(?)--yavaciñcārddhapakvayā /
śilādinā kṛte bhede ṣa.ḍguṇaṅca dravaṃ
kṣipet // VRs_25.41 // § 8455

atha vipādikāyāṃ gu.ḍādipralepaḥ /--

gu.ḍaguggulusindūramuśīraṃ gairikaṃ
 madhu /
 madanaṃ ghṛtasamyuktaṃ pādasphoṭe
 pralepayet //
 saptāhāt sphuṭitau pādaḥ syātām
 pañkajasannibhaḥ // VRs_25.42
 //§ 8458

rasaratnasamuccaya-1927

atha vipādikāyāṃ madanādipralepaḥ /--

5 madanaṃ sikthakaṃ tulyaṃ sāmudraṃ
 lavaṇaṃ tathā /
 mahiṣīnavanītena sutaptālepanādbhavet
 //
 saptāhāt sphuṭitau pādaḥ jāyete
 kamalopamaḥ // VRs_25.43 //§ 8461

atha kaṇḍvādaḥ rasādipralepaḥ /--

rasaṃ gandhaṃ samaṃ mardyaṃ
 dvābhyāṃ tulyaṅca kāñcanaṃ /
 dinaikaṃ citrakadrāvaiḥ piṣṭvā lepaṃ
 prakārayet //
 kaṇḍūgaṇḍaṃ khu.ḍaṃ hanti
 gulphayorantarutthitam //
 VRs_25.44 //§ 8464

atha svarabhaṅge rasādivaṭikā /--

dhātrīphalarasakṣīraiḥ pānaṃ syāt
svaraḥṅganuṭ // VRs_25.45 // § 8465

atha svarabhaṅge devadārvādicūrṇam /--

devadārukaṅavyoṣa-śatāhvāpatrakam
śilā /
vacāsaindhavaśigrūṭṭha-mūlam peṣyam
samam samam // VRs_25.46 // § 8467
rasaratnasamuccaya-1927

karṣaikam madhusarpirbhyām
māsamātram sadā lihet /
māsaikam karṣakarṣaṅca kinnaraiḥ saha 5
gīyate // VRs_25.47 // § 8469

atha galadāhe maindhavādicūrṇam /--

saindhavendrayavam rātrau
maricaṅcoṣṇavāriṇā /
pāyayet karṣamātrantu
galadāhapaśāntaye // VRs_25.48
// § 8471

atha galadāhe karaṅjamajjā-pathyāprayogau /--

karaṅjavījamajjāntu
dviṅkaṅcoṣṇavāriṇā /

galadāhaharaṃ khādet pathyā vā
 kṣaudrasaṃyutā // VRs_25.49
 //§ 8473

atha stanavarddhane balādipralepaḥ /--

balānāgabalākuṣṭha-tvacāṃ cūrṇaṅca
 lepayet /
 mahiṣīnavanītena stanau pīnau sthirau
 bhavet // VRs_25.50 //§ 8475

atha stanavarddhane snehanasyama /--

śyāmānīśābalārājī-lavaṅgaṃ kvāthayet
 samam /
 5 toyairaṣṭagaṅgaireva pādaśeṣaṃ
 samāharet // VRs_25.51 //§ 8477
 rasaratnasamuccaya-1927

tilatailaṃ kvāthapādaṃ tailārddham
 māhiṣaṃ ghṛtam /
 snehaśeṣaṃ pacetena nasyena
 māsamātrake //
 bālādivṛddhanārīṅgaṃ yauvanaṃ
 kurute'dbhutam // VRs_25.52
 //§ 8480

atha stanavidradhau kuruvakatailam /--

kuruvatvakkaṣāyeṇa tatkalakena ca
sādhitam /
tailantu vanitānāñca
kucakumbhavraṇāpaham //
VRs_25.53 //§ 8482

atha stanavidradhau śulvaprayogaḥ /--

śulvacūrṇaṃ rase jīrṇaṃ madayanti
punarnavā /
meṣaśṛṅgīrasaścaitā
vraṇaśoṣaṇaropaṇam // VRs_25.54
//§ 8484

atha snāyuke kumbhīprayogaḥ /--

kumbhīpuṣpāṇi cā'dāya
gilayedravivāsare /
yā vatsaṅkhyāni puṣpāṇi tāvadvarṣāṇi
snāyukaḥ //
na niryāti na sandehaḥ siddhayoga
udāhṛtaḥ // VRs_25.55 //§ 8487
rasaratnasamuccaya-1927

5

atha bhasmakalakṣaṇam /--

yena bhasmībhavantyāśu
bhakṣitānyakhilānyapi /

vastūni sa kṣudhārūpo
 vyādhirbhasmaka ucyate //
 VRs_25.56 // § 8489

atha ślopadasya samprāptilakṣaṇe /--

5 kaphottarā raktacalāśritā malāḥ
 pādeṣvadhakāyamupāśritāḥ śanaiḥ /
 kurvanti śophaṃ ghanamāha ślīpadaṃ
 tat karṇanāsādiṣu pādavadbhavet //
 VRs_25.57 // § 8493

atha ślīpade cakreśvaro rasaḥ /--

tāmracūrṇasamaṃ sūtaṃ śuddhaṃ
 mardyaṃ dinatrayam /
 nāgavallīmeghanāda-
 pāṭhāpaunarnavadravaiḥ //
 VRs_25.58 // § 8495
 rasaratnasamuccaya-1927

gomūtre mardayedgā.ḍhaṃ cakrayantre
 dinaṃ pacet /
 māsaikaṃ bhakṣayet kṣaudraiḥ ślīpadī
 ca pibedanu // VRs_25.59 // § 8497

10 khādiraṃ śallakīkāṣṭhaṃ
 kṣaudrañcāśanakāṣṭhakam /
 gavāṃ mūtraiḥ samaṃ piṣṭvā pibet
 ślīpadanāśanam // VRs_25.60
 // § 8499

atha ślīpade gu.ḍūcyādilepaḥ /--

gu.ḍūcīkaṭukāśuṅṭhī-
devadāruvi.ḍaṅgakam
/
piṣṭvā gomūtrasaṃyukto lepaḥ
ślīpadanāśanaḥ // VRs_25.61 // § 8501

atha valmīke bahubhāvitapittalaprayaḥ /--

brāhmīpalāśayoḥ kvāthe rītipatram
vinikṣipet /
dinadvayaṃ tatastāni punastenaiva
gharṣayet // VRs_25.62 // § 8503

laghubhāṇḍe samādāya cūrṇaṃ
kuṣmāṇḍavāriṇā /
mahattrivāraṃ kurvīta puṭaṃ
karabhavāriṇā // VRs_25.63 // § 8505

rasaratnasamuccaya-1927

mardayitvā puṭaṃ dadyādajāmūtreṇa
bhāvayet /
tato'pyekaṃ puṭaṃ dattvā
tisrastrikaṭubhāvanāḥ // VRs_25.64
// § 8507

amaryyajāvi.ḍaṅgāgni-gojalairatha
bhāvitaḥ /

pratimeṣaḥ susaṃsiddho raso
 valmīkamṛdrasaiḥ // VRs_25.65
 //§ 8509

vallatrayamito deyo valmīke tasya
 mṛtsnayā /
 valmīkaṃ samvilipyaitat
 kṛmisaṅghaprasāntaye // VRs_25.66
 //§ 8511

5

rasairuttaravāruṇyāḥ sabhramaṃ hanti
 mārutam /
 vāsānīrānupānena jayet
 kaphasamīraṇam // VRs_25.67
 //§ 8513

atha sthauye vi.ḍaṅgādicūrṇam /--

vi.ḍaṅgaṃ nāgaram kṣāram
 kālalocharajo madhu /
 yavāmalakacūrṇaṅca
 yogo'tisthaulyadoṣajit // VRs_25.68
 //§ 8515

rasaratnasamuccaya-1927

atha sthauye triphalādi-patrādikaṣāyau /--

varāsanāmnayaḥ patra-niśākvātham
 madhuplutam /
 dviradasthūladeho'pi pibenmāsāt kṛśo
 bhavet // VRs_25.69 //§ 8517

atha viparītaratijavyādhilakṣaṇam /--

viparīte rate prāpte liṅge dāhaḥ
prajāyate /
kārsyañca sarvagātreṣu--(?) //
VRs_25.70 // § 8519

atha viparītaratijavyādhipratīkāraḥ /--

(?)--tatpratīkāra ucyate /
gratyagrastannibadhyaiva liṅge
coṣaṇamācāret // VRs_25.71 // § 8521

kṣaṇe tvetasya sañjāte
kṣālayecchītalāmbunā /
kolaniryāsamādāya pāyayettaṃ
saśarkaram //
śālmalīdūrvayormūlī-
rasapāyasamāśayet // VRs_25.72
// § 8524

rasaratnasamuccaya-1927

atha upadaṃśādipratīkāraḥ /--

puruṣavyādhinuttyarthaṃ raktasrāvo hi
prṣṭhake /
bhakṣaṇaṃ bolabaddhasya
matsyākṣīmūlalepanam //
VRs_25.73 // § 8526

jānuruggranthinuttyartham yavaciñcāḥ
 pralepayet /
 sāmudrakāñjikābhyām hi lepaṃ vidhehi
 satvaram // VRs_25.74 // § 8528

**atha raktavikṛtau
 bolabaddharasaprayogopadeśaḥ /--**

sarvaraktavikāreṣu bolabaddhasya
 sevanam // VRs_25.75 // § 8529

atha asthibhagne lākṣādipralepaḥ /--

meṣīkṣīram dravaṃ cūrṇaṃ kaṭutumbe
 vinikṣipet /
 5 pralepanena sātatyādasthibhagnaḥ
 praśāmyati // VRs_25.76 // § 8531

atha snāyuke asparśāriprayogopadeśaḥ /--

snāyukasyāpanuttyarthamasparśāripraveśanam
 // VRs_25.77 // § 8532
 rasaratnasamuccaya-1927

atha yonivyāpannidānam /--

daivenātirate strīṇāṃ
 viṣamotkaṭakāsanāt /

jāyante vyāpado yonau
duṣṭavījārttavānmataḥ // VRs_25.78
//§ 8534

atha yonivyāpatsu piṣṭiyogaḥ /--

piṣṭi tārārkayorekā taile gandhasya
pācitā /
sevitā madhusarpirbhyāṃ
guhmarogānniyacchati // VRs_25.79
//§ 8536

atha yonīśūle nimbādīgolakam /--

nimbudrāvaiḥ susampiṣṭaṃ
nimbairāṇḍasya vījakam /
yonīśūlaharam kṣiptvā golakam
yonimadhyagam // VRs_25.80
//§ 8538

rasaratnasamuccaya-1927

5

atha yoniroge somarājyādīpralepaḥ /--

somarājī devadāru
nimbādārūnīśāsanam /
takrapīṣṭaṃ pralepo'yaṃ
yonyāmayaharo bhavet // VRs_25.81
//§ 8540

atha yonikṛmīśūle rasonādīpralepaḥ /--

rasonaṃ gr̥hadhūmantu viśālā
 saviḍaṅgakam /
 kaṅṭakārīphalaṃ toyaiḥ piṣṭvā yonau
 pralepayet //
 kṛmiśūlaharaṃ khyātaṃ saptāhānnātra
 saṃśayaḥ // VRs_25.82 // § 8543

atha phalaghṛtam /--

5 mañjiṣṭhā tagaraṃ kuṣṭhaṃ triphalā
 śarkarā vacā /
 medā yaṣṭī haridre dve dīpyakaṃ
 kaṭurohiṇī // VRs_25.83 // § 8545

payasyā hiṅgu kākolī vājigandhā
 śatāvarī /
 pratyekaṃ cūrṇayet karṣaṃ
 dvātriṃśatpalakaṃ ghṛtam //
 VRs_25.84 // § 8547

ghṛtāccaturguṇaṃ kṣīraṃ ghṛtaśeṣaṃ
 vipācayet /
 yoniśūle śukradoṣe garbhiṇīnāñca
 pāyayet // VRs_25.85 // § 8549

rasaratnasamuccaya-1927

atha rajonāśe triyonirasaprayogavidhiḥ /--

triyonirasaguñjekam
triniṣkamabhayāgu.ḍam /
puṣparodhaharam khādet palaikam
tilajīvanam //
tataḥ śītodakam kṣiptvā puṣpam sravati
tatkṣaṇāt // VRs_25.86 // § 8552

atha puṣparodhaharayatrayam /--

lāṅgalīkandacūrṇam vā mūlam
vā'pyāpamārgajam /
indravāruṇīmūlam vā yonistham
puṣparodhanut // VRs_25.87 // § 8554

5

**atha puṣparodha-raktagulmaharayogadvayam
/--**

tilamūlakaṣāyantu
brahmadāṇḍīyamūlakam /
yaṣṭīrikaṭukam cūrṇam
kvāthayuktañca pāyayet //
puṣparodhe raktagulme strīṇām sadyaḥ
praśasyate // VRs_25.88 // § 8557
rasaratnasamuccaya-1927

atha puṣparodhe caṇakaprayogaḥ /--

caṇakānām rasañcaiva śṛtam kṣīram
ghṛtena vā /

śarkarāmadhusaṃyuktaṃ
 raktadoṣaharaṃ pibet // VRs_25.89
 //§ 8559

atha puṣparodhe gu.ḍavyoṣādicūrṇam /--

tilakvātho gu.ḍaṃ vyoṣaṃ
 tilabhārgīyutaṃ pibet /
 kvāthaṃ raktabhave gulme
 naṣṭapuṣpe'tha pāyayet // VRs_25.90
 //§ 8561

atha garbhājanane dhustūraprayogaḥ /--

5 grāhyaṃ kṛṣṇacaturdaśyāṃ
 dhustūrasya tu mūlakam /
 kaṭyāṃ baddhvā ramet svecchaṃ na
 garbhaḥ sambhavet kvacit //
 VRs_25.91 //§ 8563

muktena labhate garbhaṃ purā
 nāgārjunoditam /
 tanmūlacūrṇaṃ yonisthaṃ na garbhaḥ
 sambhavet kvacit // VRs_25.92
 //§ 8565

atha garbhājanane saindhavaprayogaḥ /--

ṛtau jāte kṣīpedyonau
 tilatailāktasaindhavam /

dravate tatkṣaṇādeva tacchukraṃ
puṣpitāmapi // VRs_25.93 // § 8567
rasaratnasamuccaya-1927

atha garbhasrāvaṇe cūrṇaprayogaḥ /--

devālaye tu yaccūrṇaṃ karṣekaṃ
toyapeṣitam /
pibedgarbhavatī nārī garbhaḥ sraṇati
tatṣaṇāt // VRs_25.94 // § 8569

atha garbhasrāvaṇe eraṇḍaprayogaḥ /--

kāṇḍameraṇḍapatrasya
yonāvaṣṭāṅgulaṃ kṣipet /
caturmāsodbhavo garbhaḥ sraṇatyeva hi 5
tatṣaṇāt // VRs_25.95 // § 8571

atha garbhasrāvaṇe citrakaprayogaḥ /--

nirguṇḍīdravasampiṣṭaṃ citramūlaṃ
madhuplutaṃ /
karṣaṃ bhuktvā patatyāśu garbhā
raṇḍākulodbhavaḥ // VRs_25.96
// § 8573

athātiraktasrāve śarapaṅkhāprayogaḥ /--

mūlantu śarapuṅkhāyāstaṇḍulāmbupr-
apeṣitam

/

pāyayet karṣamātram

tadatiraktapraśāntaye // VRs_25.97

// § 8575

rasaratnasamuccaya-1927

athātiraktasrāve

arkamūrttiramaprayogavidhiḥ /--

strīṇām rakte pūyake vā pravṛtte

saimaṃ cūrṇaṃ peṭakārībhavañca /

dadyāt pātarmallakhaṇḍena sārddhaṃ

dattvā sūtaṃ tvarkamūrttiṃ ghr̥tena

// VRs_25.98 // § 8577

atha yonīśūlaharayogadvayam /--

5

yonau śūle nimbavātāripiṣṭiṃ

kuryyādyadvā nāgakarṇotthamūlaiḥ

// VRs_25.99 // § 8578

atha rajodoṣe vyoṣāditailam /--

tailaṃ kvā(?) vyoṣavaṣṭiprayuktaṃ

dadyāt strīṇām raktadoṣāpanuttyai

// VRs_25.100 // § 8579

atha puṣyānuḡaṃ cūrṇaṃ /--

pāṭhā jambāṃrayorasthi śilodbhedāṃ
rasāñjanaṃ /
ambaṣṭhāśālmalīṃ piṣṭvā
samaṅgāvatsakatvacam //
VRs_25.101 //§ 8581

vāhlīkavilvātiviṣā-
lodhratoyadagairikam
/
śuṅṭhīmadhūkamārdvīkaṃ
raktacandanakaṭṭphalam //
VRs_25.102 //§ 8583

rasaratnasamuccaya-1927

kaṭṭvaṅgavatsakānantā- 5
dhātakīmadhukāñjanaṃ
/
puṣye ḡrḥītvā sañcūrṇya sakṣaudraṃ
taṅḡulāmbunā // VRs_25.103 //§ 8585

pibedarśaḡsvatīsāre raktaṃ
yaścopaveśyate /
doṣāṅtukṛtā ye ca bālānāṃ tāṃśca
nāśayet // VRs_25.104 //§ 8587

yonidoṣāṃ rajodoṣāṃ śyāvāṃ
śvetāruṅatviṣāṃ /

cūrṇaṃ puṣyānugaṃ nāma
 hitamātreyaṇītam // VRs_25.105
 //§ 8589

atha trividhaviṣanirdeśaḥ /--

yat kandaṃlādiṣu jāyate tato
 viṣādviṣaṃ sthāvaramugravīryam /
 sarpādikaṃ jaṅgamamucyate
 taddravyairanekaiḥ kṛtakañca yattat
 // VRs_25.106 //§ 8591

rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣacikitsā /--

atha meghanādaprayogaḥ /--

ghananādajaṭā hanti viṣaṃ
 sthāvarajaṅgamam // VRs_25.107
 //§ 8592

atha sūta-śatāvarīyogaḥ /--

5

jyeṣṭhāmbusūtarājena pītā'bhīruśiphā
 tathā // VRs_25.108 //§ 8593

atha sūta-somarājīyogaḥ /--

surabhiśakṛdrasabhāvita-

śaśirājīcūrṇasaṃyutaḥ sūtaḥ

/

sthāvarajaṅgamakṛtrimaviṣajit

guñjāmīto'bhyastaḥ // VRs_25.109

//§ 8595

rasaratnasamuccaya-1927

atha abhrakādipralepaḥ /--

abhrakaṃ tālakaṃ tāpyaṃ śilājītaḥ kuaṭī

rasaḥ /

devadālīraso vyoṣaṃ

lepaṇādvīṣaṇāśanaṃ // VRs_25.110

//§ 8597

atha lūtāviṣe sūtabhasmaprayogaḥ /--

rasena cakramardasya puṭitaḥ

puṭapācitaḥ /

eraṇḍasnehasaṃyuktaḥ sūto

lūtāvīkārajit // VRs_25.111 //§ 8599

5

atha mahāsarpaṇiṣe nāgadamanīprayogaḥ /--

jalena nāgadamanī-mūlaṃ nasye

prayojitaṃ /

mahāsarpaṇiṣe viṣamaṃ viṣaṃ naśyati

tatkṣaṇāt // VRs_25.112 //§ 8601

atha pañcāṅgaśirīṣaprayogaḥ /--

jalapiṣṭam śirīṣasya pañcāṅgam yaḥ
 pibennaraḥ /
 sa nāgarājadaṣṭo'pi mānuṣo nirviṣo
 bhavet // VRs_25.113 // § 8603

atha aśvagandhā-vandhyāprayogau /--

aśvagandhābhavam kandaṁ bandhyāyā
 vā'tha yaḥ pibet /
 tasya dehāntaram yāti viṣam
 sthāvarajaṅgamam // VRs_25.114
 // § 8605

atha vṛścikaviṣe vyoṣāditailam /--

5 vyoṣairāṇdasrāvapakvantu tailam
 lepāyoktam vṛścikānām sadaiva //
 VRs_25.115 // § 8606

rasaratnasamuccaya-1927

atha tārksyasūtaḥ /--

sūtam gandham ṭaṅkaṇam hemayuktam
 gharṣedyāmam meghanādīrasena /
 golam kṛtvā kāntapāṣāṇamūṣā-madhye
 kṣiptvā bhūdhare tam puṭeta //

paścādgharṣenmeghanādīrasena sūtaḥ
siddhastveṣa tārksyo viṣāriḥ //
VRs_25.116 //§ 8609

atha viṣahararasaḥ /--

tārksyaṃ bandhyāṃ
bhakṣayedraktimānaṃ sūtaṃ tasmāt
yānti nāśaṃ viṣāṇi // VRs_25.117
//§ 8610

atha mṛtasañjīvanam /--

sasinduvāratagaramḥ mṛtasañjīvanam
viṣam // VRs_25.118 //§ 8611

atha ākhuviṣe śirīṣaprayogaḥ /--

śirīṣakusumaṃ patraṃ
viṣamākhuviṣāpaham // VRs_25.119
//§ 8612

atha sarvaviṣe devadārvādiyogaḥ /--

devadāru nataṃ māṃsī lavalī vākucī
viṣam /
kuṣṭhañca pānalepābhyāṃ
samastaviṣanāśanam // VRs_25.120
//§ 8614

rasaratnasamuccaya-1927

atha sarvaviṣe ṭaṅgaṇaprayogaḥ /--

sarpādiviṣanāśāya ṭaṅkaṇasya
 rajo'mbhasā /
 pānābhyañjananasyādyairatiguhyopadaṃśinā
 // VRs_25.121 // § 8616

atha vṛścikaviṣe manohvādigu.ḍikā /--

manohvā saindhavaṃ hiṅgu
 mālatīpallavāni ca /
 gośakṛdrasapiṣṭāni gu.ḍikā vṛścikāpahā
 // VRs_25.122 // § 8618

atha vṛścikaviṣe palāśavījagu.ḍikā /--

5

arkapayasā divā
 brāhma-tarorbhāvitairmuhurvījaiḥ /
 gu.ḍikā kṛtā prayatnāt vṛścikaviṣamāśu
 nāśayati // VRs_25.123 // § 8620

atha garaviṣe kanakādivaṭī /--

kanakasārasutīkṣṇanidigdihikā-
 hapuṣāsiddhakalāṃśaniṣevanāt
 /
 jayati sādhu yuvā dhanakāṅkṣayā
 gaṇikayā paridattagarauṣadham //
 VRs_25.124 // § 8622

rasaratnasamuccaya-1927

atha saviṣāṇne vṛkṣāmlādiyoḡaḥ /--

purāṇavṛkṣāmlayutaṃ kaṭutrayaṃ
nareṇa bhuktaṃ tvaśanāvasāne /
asāravṛttābalayā'rthakāṅkṣayā
sahānnadattaṃ viṣamāśu nāśayet //
VRs_25.125 // § 8624
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau
rasaratnasamuccaye kṣudraroga-
guhyaroga-sthāvara-jaṅgamaviṣapratīkāro
nāma pañcaviṃśo'dhyāyaḥ // 25 //

5

**28 Adhyāya 26 : atha
jarārogacikitsanam --**

atha rasāyanagūṇāḥ /--

dīrghamāyuhḥ smṛtiṃ medhāmārogyaṃ
taruṇaṃ vayah /
prabhāvarṇasvaraudāryyaṃ
dehendriyabalodayam //
vāksiddhiṃ vṛṣatāṃ kāntimavāpnoti
rasāyanāt // VRs_26.1 // § 8628
rasaratnasamuccaya-1927

atha jarāyā nidānam /--

panthāḥ śītaṃ kadannañca
 vayovṛddhāśca yoṣitaḥ /
 manasaḥ prātikūlyañca jarāyāḥ pañca
 hetavaḥ // VRs_26.2 // § 8630

atha vārddhakyahara-rasāyanam /--

halinīrasasampiṣṭau tulyāṃśau
 rasagandhakau /
 hastiparṇīlavalikā-
 matsyākṣīkalkaveṣṭitau
 //
 5 triḥpakvau mūkamūṣāyāṃ savyoṣau
 vārddhakāpahau // VRs_26.3 // § 8633
 rasaratnasamuccaya-1927

atha udayādityarasaḥ /--

āvarttite rasapalaṃ kṣiptvā
 dvipalagandhake /
 ādrakadravamuṣṭīnāṃ viṃśatyā
 marditaṃ pacet // VRs_26.4 // § 8635
 mṛdgū.dhatāmramūṣāyāṃ taṃ
 guñjāpramitaṃ rasam /
 sasarpirnāgaramḥ bhuktvā
 taptāmbuprasṛtaṃ pibet //
 10 raso'yamudayādityaḥ
 syājjarārajanīharaḥ // VRs_26.5
 // § 8638

atha sarvarogahara-rasāyanam /--

mūṣāṃ tindukavistārāmāyāme
ṣo.ḍaśāṅgulām /
bhāṇḍavāhyasthapādāṃśāṃ bālukābhiḥ
prapūrayet // VRs_26.6 // § 8640

tasyāṃ niveśya
dviguṇa-gandhagarbhagataṃ rasam
/
yāmamātraṃ paceccullyāṃ
kṣipedgandhasya tūdgame //
VRs_26.7 // § 8642

vāyasīnāginīmatta-meghanādarasaṃ 5
kramāt /
sa rasaḥ sarvarogaghno
balīpalitajidbhavet // VRs_26.8
// § 8644

rasaratnasamuccaya-1927

atha māsika-rasāyanam /--

rasagandhakamadhvājya-
śilājatvamlavetasam
/
dvimāṣapramitaṃ
vegānmāsamātrājarāṃ jayet //
VRs_26.9 // § 8646

atha ṣaṅmāsika-rasāyanam /--

viṣṇukrāntāruṇāgasti-
kṣīriṇītaṇḍulīyakaiḥ
/

rasagandhakayoḥ piṣṭī strīstanyena ca
marditā // VRs_26.10 // § 8648

yavāstilā
ghṛtakṣaudrameṣāmudvarttanam
jayet /

kārśyam jarāñca ṣaṅmāsādvidhatte
vṛddhimāyuṣaḥ // VRs_26.11 // § 8650

atha pākṣika-rasāyanam /--

5

śilājatukṣīdravi.ḍaṅgasarpirlohābhayāpāradatāpyabhakṣaḥ
/

āpūryyate
durbaladehadhātustripañcarātreṇa
yathā śasāñkaḥ // VRs_26.12 // § 8652

atha hemādi-rasāyanam /--

hema dhātrīphalaṃ kṣaudraṃ
gāyatrīrasabhāvitam /
lihannanu pibet kṣīraṃ dṛṣṭariṣṭo'pi
jīvati // VRs_26.13 // § 8654

rasaratnasamuccaya-1927

atha pippalyādi-rasāyanam /--

madhumāgadhikāvi.ḍaṅgasāra-
triphālāhema ghr̥taṃ sitāñca khādan
/
jarayā'navalī.ḍhadēhakāntiḥ
samadhātuśca samāḥ śatañca jīvet //
VRs_26.14 // § 8656

atha aṣṭamāsika-rasāyanam /--

jyotiṣmatīnāma latā pītā pītaphalōjjvalā
/
āṣā.ḍhe pūrvapakṣe syāt gr̥hītvā
vījamuttamam // VRs_26.15 // § 8658

āharettilavattailaṃ muṣṭinā cāpi tat
pacet /
kṣīratulyaṃ caturthāṃśa-mākṣikaṃ
tailaśeṣitam // VRs_26.16 // § 8660

tatastat
kolakarpūra-tvagjātīphalamiśritam /
snigdhabhāṇḍagataṃ
dhānyeṣvanuguptaṃ nidhāpayet //
VRs_26.17 // § 8662

pibet sūryyodaye tailāt palaṃ yāti
visaṃjñatām /

5

tataḥ samjñāṃ śanairlabdhvā tataḥ
krandati roditi // VRs_26.18 // § 8664

evaṃ māse śrutidharaḥ parasmin
sūryyasannibhaḥ /
ṛṭīye pūjyate devaiścaturthe naiva
dṛśyate // VRs_26.19 // § 8666

5 khecaraḥ pañcame ṣaṣṭhe siddhairmilati
saptame /
viṣṇoḥ samadinam
jīvejīvanmukto'ṣṭame bhavet //
VRs_26.20 // § 8668
rasaratnasamuccaya-1927

atha trivārjika-rasāyanam /--

bhūmāvaratnimātrāyāṃ tāmraṃ tailena
pūrayet /
ṣaṇmāsaṃ tāpayedūrdhvaṃ mṛdunā
tuṣavahninā //
pītvā māṣādiniṣkāntaṃ
tattrivarṣānmahākaviḥ // VRs_26.21
// § 8671

atha

ṣaṣṭyadhikatriśatavarṣāyusḥkara-rasāyanam /--

tailaprasthaṃ gṛtaprasthaṃ
catuṣprasthaṃ payaḥ pacet /

dviprasthaśeṣaṃ tat pītvā māsam
tripuruṣāyuṣaḥ // VRs_26.22 // § 8673

atha sahasravarṣāyuṣkara-rasāyanam /--

tailam pibedghṛtakṣīdra-
kṣīrānyatamamiśritam
/

kuryyācca tailamadhvājyairnasyam
kṣīraghṛtāśinaḥ //

bhuktvā śatāyuh ṣaṇmāsāt
sahasrāyurbhavennaraḥ //
VRs_26.23 // § 8676

rasaratnasamuccaya-1927

atha trikalā rasāyanam /--

madhukena tugākṣīrī pippalī
kṣīdrasarpithā /

vi.ḍaṅgapippalībhyāñca triphalā
lavaṇena ca // VRs_26.24 // § 8678

saṃvatsaraprayogeṇa
smṛtamedhābalapradā /
bhavatyāyuspradā puṃsām
jarāroganivarhaṇī // VRs_26.25
// § 8680

atha dvitīyatriphalā-rasāyanam /--

khadirāsanabhṛṅgasātalā-
 kṛmiśatrūdakabhāvitā muhuḥ
 /
 gu.ḍamākṣikasarpiranvitā triphalā hanti
 jarāñca vatsarāt // VRs_26.26 // § 8682

atha tṛtīyatriphalā-rasāyanam /--

triphalāmasanodakena piṣṭvā
 rajanīparyyuṣitāmayaḥkapāle /
 madhurāṃ madhunā lihan hinasti
 sthavamānaṃ jarasaṃ gadāṃśca
 sarvān // VRs_26.27 // § 8684

rasaratnasamuccaya-1927

atha ṣaḍaṅga-rasāyanam /--

5 kāntābhrakaścilādhātu-
 viṣasūtakamākṣikam
 /
 śīlitaṃ madhusarpirbhyāṃ
 vyādhivārdhakamṛtyujit //
 VRs_26.28 // § 8686

atha vārṣika-rasāyanam /--

gandhaṃ lauhaṃ bhasma
 madhvājyayuktaṃ sevyāṃ varṣaṃ
 vāriṇā traiphaleṇa /

śubhre keśe kālimā divyadr̥ṣṭiḥ
puṣṭirvīryyaṃ jāyate dīrghamāyuh
// VRs_26.29 // § 8688

atha kuṣṭhādihara-rasāyanam /--

nīlajyotiḥ kāntacūrṇaṃ
rudantī-dhātrīpatrairvāriṇā
traiphaleṇa /
madhvājyābhyāṃ vatsarārdhaprāyogāt
kuṣṭhaṃ śubhraṃ romajātaṃ nihanti
// VRs_26.30 // § 8690

dehe dārḍhyaṃ divyadr̥ṣṭiḥ
supuṣṭi-rvīryyaṃ śauryyaṃ jāyate
dīrghamāyuh // VRs_26.31 // § 8691
rasaratnasamuccaya-1927

atha jyotiṣmatītaila-rasāyanam /--

jyotiṣmatyāstailamājyaṃ sagandhaṃ 5
guṇjāvṛddhyā sevayenmāṣamātram /
yāvacca syādyastu sa prāpya
mūrttirmedhāyukto
divyadr̥ṣṭirniyakṣmā // VRs_26.32
// § 8693

atha sarvarogāntaka-rasāyanam /--

kāntābhratriphalāvi.ḍaṅgarajanī-
 tāpyābdadevadruma-
 vyoṣailāgnipunarnavādrigirijāṅkolaiḥ
 samaṃ guggulum /
 piṣṭvā bhrṅgajalena sūkṣmagulikāṃ
 khādedyathāsātmyato
 medaḥśleṣmasamīraṇolvaṇagadeṣvanyeṣu
 vā pūruṣaḥ // VRs_26.33 // § 8697

atha kānta-rasāyanam /--

5 kāntaṃ tulyābhrasattvaṃ
 caraṇaparimitaṃ hema
 tattulyamarkaṃ
 vaikrāntaṃ tāpyarūpyaṃ
 kṛmiharakaṭukaistulyabhāgaiḥ
 sametaṃ /
 lī.ḍhaṃ devadrutailairviracayati nrṇāṃ
 dehasiddhiṃ samṛddhāṃ
 pathyaṃ kalpoktabhuktaṃ harati ca
 sakalān rogapūgān jayena //
 VRs_26.34 // § 8701

tadetat sarvarogaghnaṃ ramaṃ
 kāntarasāyanam /
 10 sevyaṃ vṛṣyaṃ suputtrīyaṃ
 maṅgalyaṃ dīpanaṃ param //
 VRs_26.35 // § 8703

rasaratnasamuccaya-1927

atha caturthatriphalā-rasāyanam /--

rātrau kāntaśarāvake trikaphalā bhinnā
jalaiḥ svādubhiḥ
prātarṁṣṭimitāḥ khalu pratidinaṁ
ṣaṅmāsamāsevitāḥ /
hanyuḥ pittakaphāmayān bahavidhaṁ
kuṣṭhaṁ pramehāṁstathā
pāṇḍuṁ yakṣmagadañca kāmalaḡadaṁ
pathyañca takraṁ tathā // VRs_26.36
//§ 8707

atha dvitīyakānta-rasāyanam /--

triphalāmastusaṁyuktaṁ kāntaṁ 5
sarvarasāyanam // VRs_26.37 //§ 8708

atha tṛtīyakānta-rasāyanam /--

etat syādapunarbhavaṁ hi bhasitaṁ
kāntasya divyāmṛtaṁ
samyaksiddharasāyanam
trikaṭukīvellājyamadhvanvitam /
hanyānniṣkamaṁ
jarāmaraṇajavyādhīmśca
satputtradaṁ
proktaṁ śrīgiriśena kālayavanodbhūtyai
purā tatpituḥ // VRs_26.38 //§ 8712
rasaratnasamuccaya-1927

atha kāntābhraka-rasāyanam /--

siddhamabhram samam kāntam
 mardayedārdravāriṇā /
 kalāṃśam hemacūrṇasya vījapūrarase
 punaḥ // VRs_26.39 // § 8714

mardayet khallamadyastham yāvat
 saptadināvadhi /
 āṭarūṣarasenaiva tathā muṇḍīrasena ca
 // VRs_26.40 // § 8716

5 tālamūlīrasenaiva daśamūlīrasena vā /
 tattadrogaharaiḥ kvāthairbhāvayet
 saptadhā bhiṣak // VRs_26.41
 // § 8718

triphalāvyoṣacūrṇaṅca
 madhvājyābhyām prayojayet /
 pañcakarmaviśuddhena
 sevyametadrasāyanam // VRs_26.42
 // § 8720

10 pāṇḍuśophodarānāha-
 grahaṅīśīśakāsajit
 /
 santataṃ satataṅcaiva purāṇam
 viṣamaṃ jvaram // VRs_26.43
 // § 8722

nihanyāt sarvakuṣṭhāni pramehān
viṃśatiṃ jayet /
kāntā(?)kamidaṃ śreṣṭhaṃ
rasāyanamanuttamam // VRs_26.44
//§ 8724

atha pāṭhādighṛtam /--

pālāśolūkhale tanmalaviyuji
vimardoddhṛtairā.ḍhakāṃśai-
rmiśraṃ vrāhmīrasaistairvidhivadiha
pacet prasyamātraṃ gavājyam /
pāṭhādihātrīharidrātrivṛduparacitenāpi 5
kalkena siddhaṃ
yo vā
kīṭārikṛṣṇāsalaṇaṇajaṭilābhirvilī.ḍhaḥ
sadā syāt // VRs_26.45 //§ 8728

rasaratnasamuccaya-1927

saukaryyaḥ
saptarātrānmatimativīśadāṃ pakṣato
māsamātrā-
ccāturyyaṃ satkavitvaṃ
varasakalakalābhijñatāṃ prāpnuyāt
saḥ // VRs_26.46 //§ 8730

atha tāpyādivaṭakaḥ /--

tāpyābhrakatrikaṭututthaśilājakānta-

maṅkollalohamalaṭaṅkaṇasaindhavañca
 /
 bhr̥ṅgīrasena vaṭakāṃśca
 masūramātrān
 khādedrasāyanavaram
 sakalāmayagṇam // VRs_26.47
 // § 8734

atha kamalāvilāso rasah /--

5 lohābhrau balisūtahāṭakamayastulyam
 kumārīrase
 paktvairañḍadalairnibadhya sudṛ.ḍham
 saddhānyarāśau tryaham /
 kṣiptvāddhṛtya vicūrṇitam
 madhuvarā-yuktaṃ yathāsātmyataḥ
 kṛṣṇātreyavinirmitam
 gadajarā-vidhvaṃsi saukhyapradam
 // VRs_26.48 // § 8738

10 ājñāsiddhamidaṃ rasāyanavaram
 sarvapramehapraṇut
 kāsam pañcavidham tathaiva tanugam
 pāṇḍuñca hikkāṃ vraṇam /
 śleṣmāṇam pavanam halīmakagadam
 hanyācca mandānalam
 kaṇḍūkuṣṭhavisarpavidradhimukhāpasmāramukhyān
 jayet // VRs_26.49 // § 8742

rasaratnasamuccaya-1927

gopyādgopyatarah sukkena sulabhaḥ
sarvatra siddho raso
nāmnā'yaṃ kamalāvilāsa iti
sadvaidyasya kīrttipradaḥ //
VRs_26.50 // § 8744

atha lakṣmīvilāsaḥ /--

vedendunetrāṅgarasāṅgabhāgā
bhūsūtagandhoṣaṇatinduṭaṅkāḥ /
bhṛṅgārdraguñjājavanīnavābhirbhāvyam
triśaḥ svedyamado'rkapatre //
VRs_26.51 // § 8746

lakṣmīvilāsaḥ sa viśālalakṣmīm
tanau tanoti kṣayaṇaḥ prayogaiḥ //
VRs_26.52 // § 8748

5

atha nārikelapākaḥ /--

vārāhīmuṣalīkanda-
kanakāhisvarastathā
/
vānarīphalasaṃyuktaṃ cūrṇayitvā
pṛthak pṛthak // VRs_26.53 // § 8750

kārpāsamajjadugdhenā utkalayya
yathākramam /
bhāvanāsaptakaṃ dattvā sūryyatāpe
viśoṣayet // VRs_26.54 // § 8752

10

rasaratnasamuccaya-1927

nārikelañca sambhr̥tya dvāraṃ ruddhvā
 yathāvidhi /
 godugdhenā tu
 tatkvāthya-ṣo.ḍaśadvayamātrataḥ //
 VRs_26.55 // § 8754

darvyā samvarttitam bhāṇḍe yathā
 dārḍhyaṃ na yāti ca /
 śītam cūrṇikṛtam pakvamājyena
 prapacennaraḥ // VRs_26.56 // § 8756

5 jātīphalaṃ lavaṅgañca elācūrṇam
 vinikṣipet /
 niṣpannam śāṇamātrantu gṛhītvā
 prapibet payaḥ // VRs_26.57 // § 8758

vātarogāḥ pramehāśca
 balakṣayastatholvaṇāḥ /
 saptarātraprayogeṇa praśamaṃ yānti
 sarvataḥ // VRs_26.58 // § 8760

10 vṛddho'pi taruṇatvam sa prahaṛṣati
 sadā naraḥ /
 sauśrutākhyam nārikelaṃ guruṇā
 parikīrtitam // VRs_26.59 // § 8762
 iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
 sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
 rasaratnasamuccaye rasāyanavidhīrnāma

ṣa.dviṃśo'dhyāyaḥ // 26 //

29 Adhyāya 27 : atha vājīkaraṇam --

rasaratnasamuccaya-1927

atha vājīkaraṇasya guṇāḥ /--

vājīkaraṇamanvicchet satataṃ viṣayī pumān /
puṣṭistuṣṭirapatyañca guṇavattatra
saṃsthitam // VRs_27.1 // § 8765

atha vājīkaraṇasya niruktiḥ /--

vājīvātibalo yena yātyapratihatī'ṅganāḥ
/
tat vājīkaraṇaṃ viddhi
dehasyaujaskaraṃ param //
VRs_27.2 // § 8767

rasaratnasamuccaya-1927

atha śukrakṣayasya nidānam /--

śukrantu cintāvyāyāma-
vyādhibhirdehakarṣaṇāt
/
kṣayaṃ gacchatyanaśanāt
strīṅñcātinīṣevaṇāt // VRs_27.3
// § 8769

atha vājīkaraṇayogopadeśe pratijñā /--

tasmāt prayogān vakṣyāmi durbalānām
 balapradān /
 sukhopayogāt bālānām bhūyaśca
 balavarddhanāt // VRs_27.4 // § 8771

atha vājīkaraṇaprayoge pūrvakṛtyam /--

śuddhakāyo yathāpakti vṛṣayogān
 prayojayet // VRs_27.5 // § 8772

atha madhukaprayogaḥ /--

karṣaṃ madhukacūrṇasya
 ghṛtakṣīdrasamanvitam /
 5 payo'nupānaṃ yā lihyānnityavegaḥ
 sadā bhavet // VRs_27.6 // § 8774

rasaratnasamuccaya-1927

atha śṛṅgīprayogaḥ /--

kulīraśṛṅgyā yaḥ kalkamāloḍya payasā
 pibet /
 sitāghṛtapayo'nnāśī sa nārīṣu vṛṣāyate
 // VRs_27.7 // § 8776

atha svayaṅguptādicūrṇam /--

svayaṅguptekṣurakayorvījacūrṇaṃ
saśarkaram /
dhāroṣṇena naraḥ pītvā payasā
rāsabhāyate // VRs_27.8 // § 8778

atha tilaprayogaḥ /--

bastāṅḍasiddhe payasi
bhāvitānasakṛttilān /
yaḥ khādet sasiṭān gacchet sa
strīśatamapūrvavat // VRs_27.9
// § 8780

atha sindūrarasaḥ /--

gandhakena samaṃ sūtaṃ
śvetāṅkollajaṭārasaiḥ /
tridinaṃ marditaṃ tena rasena
guṭikīkṛtam // VRs_27.10 // § 8782

raktacitrakavārāhī-patraniryyāsapeṣite /
sadyohatājamāṃsasya piṇḍe nyastaṃ
vipācitam // VRs_27.11 // § 8784

taptataile majjayīta yāvat
sindūrasannibham /
bhakṣayet madhusarpirbhyāṃ
gokṣīraṅca pibedanu // VRs_27.12
// § 8786

rasaratnasamuccaya-1927

striyaḥ seveta tattyāge yataḥ sphuṭati
 locanam /
 na krāmati rasañcāsmin krānte sa khalu
 manmathaḥ // VRs_27.13 // § 8788

atha kāmakalākhyarasaḥ /--

muṣalīkadalīkanda-
 vājigandhākaśerukaiḥ
 /
 marditaṃ hemasūtābhraṃ mūṣāsthaṃ
 puṭapācitam // VRs_27.14 // § 8790

5

śālmalīcūrṇasaṃyuktaṃ
 vāsarāṇyekaviṃśatiḥ /
 bhakṣayitvā caturmāṣaṃ gavyaṃ
 kṣīraṃ pibedanu // VRs_27.15
 // § 8792

sarvāṅgodvarttanam kuryyāt sayavaiḥ
 śālmalīrasaiḥ /
 anvahaṃ madhurāhāraḥ sahasraṃ
 ramate striyaḥ // VRs_27.16 // § 8794

atha kāmadevaḥ /--

hemapādayutaḥ sūto marditaḥ
 śālmalīrasaiḥ /

kadalīkandaniryyāse

kṣīrekṣurasagoghṛte // VRs_27.17

//§ 8796

rasaratnasamuccaya-1927

mākṣike cāsakṛt svinnah

śālmalikṣīragokṣuraiḥ /

śarkarāmalakadrākṣā-

muṣalīmāṣamākṣikaiḥ // VRs_27.18

//§ 8798

yukto rambhāphaladrutyā kāmadeva iti

smṛtaḥ /

sevanādūrddhvaliṅgaḥ

syāddrāvayedvanitāśatam //

VRs_27.19 //§ 8800

5

atha madanasundaraḥ /--

gandhakena rasaḥ piṣṭaḥ

kahlārarasamarditaḥ /

vipakvo bālukāyantre vṛṣyo

madanasundaraḥ // VRs_27.20

//§ 8802

rasaratnasamuccaya-1927

atha pūrṇacandraḥ /--

kāmadeva iha soccaṭāraso

raktapuṣpamunisārabhāvitaḥ /

pūrṇacandra iti viśruto rasaḥ prāṇinām
 caramadhātupūrakaḥ // VRs_27.21
 //§ 8804

rahasyam kusumāstrasya
 śṛṅgārasyādhidaivatam /
 kārmaṇam sudṛśāmūce rasatrayamidaṃ
 haraḥ // VRs_27.22 //§ 8806

atha madanamunmadramaḥ /--

5 māsārddhamātram harajaṃ vimardya
 rasena mocasya rasena tena /
 triṣaptasaṅkhyāni dināni gandham
 tatsammitam goghṛtamadhyapakvam
 // VRs_27.23 //§ 8808

vibhāvya tenaiva viśoṣya yuñjyāt
 kācathayornāgalatādalenā /
 tayorvimardiyātha niṣevya dugdham
 pivenniśāyām kadalīphalam tat //
 VRs_27.24 //§ 8810

rasaratnasamuccaya-1927

madanam madayanmadamujjvalayan
 pramadānivahānativihvalayan /
 surataiḥ sukhadairgatavicyavanairbha-
 vasārajuṣāmayameva suhṛt //
 VRs_27.25 //§ 8812

atha kusumāyudhaḥ /--

sūtasya dvipalaṃ catuṣpalamito gandho
mṛtaṃ kāñcanaṃ
pādanyūnapalaṃ
suvarṇavimalā-tāpyaṃ
rasenonmitam /
lohaṃ kāntamalastathā'sitaghanaṃ
karṣānmitāvekaśo
hantavyaṃ daradena lohamakhilaṃ
cūrṇaṃ tato marditam // VRs_27.26
//§ 8816

rasaratnasamuccaya-1927

mūṣāyāṃ vigatāvṛtau sikatayā yantre 5
kṛte sthāpayet
brāhmīvāri dinaṃ nidhehi tadanu
pratyekamekāttryaham /
vāsākuñjaraśuṅṭhikātrikaṭukaṃ meṣī ca
nirguṇḍikā
tālī kuñjaraśuṅḍikā hutavahastoyāni
dattvā pacet // VRs_27.27 //§ 8820

tatastaṃ nikhilāmbhobhirvimardya
puṭayellaghu /
niryyāsaiḥ śālmalairgrāhyo 10
vallatrayamito rasaḥ //
balīpalitanāśāya trimāsaṃ
madhurāśanaḥ // VRs_27.28 //§ 8823

surateṣu sulocanāśatairgatavīryacyav-
anairmano yadi

/

tadamuṃ rasamāśrayā"śrayaṃ
kusumāstrasya cirāya dhanvinaḥ //
VRs_27.29 //§ 8825

yadi santi sahasraśaḥ
striyaścaturāśleṣamanoharāḥ
prasannāḥ /
sukaveriva gumphanā girāṃ
suraso'nena yuvā rasena bhūyāt //
VRs_27.30 //§ 8827

rasaratnasamuccaya-1927

atha sūtendraḥ /--

5 muktāphalaṃ prabālañca suvarṇaṃ
raupyameva ca /
rasaṃ gandhañca tat sarvaṃ
tolaikaikaṃ prakalpayet //
VRs_27.31 //§ 8829

raktotpalaiḥ
patrarasairmardayettattalīkṛte /
mardayettat punardattvā gandhaṃ
māṣacatuṣṭayam // VRs_27.32
//§ 8831

tanmadhye gandhakaṃ dattvā
mardayettadanantaram /
bhīkṣyā kācaghaṭīmadhye sannirudhya
prayatnataḥ // VRs_27.33 // § 8833

bālukāyantramadhyasthāṃ kṛtvā
kācaghaṭīm tataḥ /
pākastatra tathā kāryyo
bhavedyāmatrayaṃ yathā //
VRs_27.34 // § 8835

kācapātraṃ samākarṣet siddhaṃ sūtaṃ 5
tataḥ param /
bhakṣayedraktikāḥ pañca
rogairākrāntapudgalaḥ // VRs_27.35
// § 8837

bhojanaṃ pūrvarogoktaṃ yatnataḥ
kārayedbhiṣak /
durbalaṃ vapuratyartham balayuktaṃ
karotyasaḥ // VRs_27.36 // § 8839
rasaratnasamuccaya-1927

śukravṛddhiṃ karotyeṣa
dhvajabhaṅgañca nāśayet /
māsenaikena sūtendro roganāśāya 10
kalpate // VRs_27.37 // § 8841

śālayo mudgayuktāśca godhūmā
bhojane hitāḥ /

ghṛtaṃ gavyaṃ tathā kṣīraṃ snigdhaṃ
 pathyaṃ prajayet //
 pārāvatasya māṃsaṅca tittirerlāvakasya
 ca // VRs_27.38 // § 8844

atha kārśyāharayogaḥ /--

śuddhaṃ sūtaṃ vājigandhāṅca yaṣṭiṃ
 paktvā dugdhaṃ tacca kārśye dadīta
 // VRs_27.39 // § 8845

atha kārśyāharayogatrayam /--

5 evaṅcāpyaṃ vāpayitvā ca dadyāt yadvā
 yaṣṭiṃ māgadhīṃ vājigandhām /
 madhvājyābhyāṃ śālmālīsattvayuktāṃ
 śambūkairvā bharjitairvāpyamiśraiḥ
 // VRs_27.40 // § 8847

rasaratnasamuccaya-1927

atha madanakāmadevaḥ /--

golaṃ
 gandhakaśūtaḥstrikaṭukakvāthena
 baddhvā'tha bhū-
 kuṣmāṇḍāntaravasthitaṃ vipihitaṃ
 tenaiva liptvopari /
 māṣairdvyāṅgulamājyapakvamatha tat
 kuṣmāṇḍamadhyāddharet

taccūrṇe lavasammite surakṛtā-cūrṇasya
muṣṭidvayam // VRs_27.41 // § 8851

jayā śatāvarī kṛṣṇā kapikacchaphalaṃ
tilāḥ /
pratyekaṃ palasammānā yavāḥ
pañcapalānmitāḥ // VRs_27.42
// § 8853

tāvanmocaphalaṃ dve ca yaṣṭī
muṣṭidvayam śubhā /
nikṣipya sapta saptātra bhāvanāḥ 5
kramaśāscaret // VRs_27.43 // § 8855

mahābalābalānāga-balābhirdrākṣayā'pi
ca /
kṛṣṇādhātrīkṣubhiścāpi dantapātre
niveśya ca // VRs_27.44 // § 8857

matsyaṅdikāyutaṃ valla-dvayamānaṃ
bhajenniśi /
anupānamiha proktaṃ dhāroṣṇaṃ
surabheḥ payaḥ // VRs_27.45 // § 8859

doṣamārttavajaṃ hatvā 10
kuryyādvīryappravarddhanam /
dhvajotsāhaṃ tathā strīṣu
vājīkaraṇamuttamam // VRs_27.46
// § 8861

rasaratnasamuccaya-1927

alam malayavāyunā
 kumudabāndhavenāpyalam
 madhuvratasukhāyinaḥ kalitapañcamāḥ
 ke pikāḥ ? /
 ato bhaja viśaṅkitam
 ratisarojinībhāskaram
 manojaparidaivatam
 madanakāmadevam rasam //
 VRs_27.47 // § 8865

atha kāmadhenaḥ /--

5 hemābhrasattvakāntārkāḥ pratyekam
 palamātrakāḥ /
 ekatra drāvitāḥ sarve
 karṣabhūnāgasattvakāḥ //
 VRs_27.48 // § 8867

palaviṁśatisūtena taiśca piṣṭim
 prakalpayet /
 śatadhā pātayet sūtam piṣṭim kṛtvā
 punaśca taiḥ // VRs_27.49 // § 8869

10 śiṣṭam dvipalikam sūtam
 sannyāsādbhasmatā nayait /
 bhammībhūte rase tasmin śiṣṭe
 caikapale tataḥ // VRs_27.50 // § 8871

vajraṃ niṣkamitañcābhra-sattvaṃ
ṣaṭpalikaṃ kṣipet /
dvipalaṃ gandhakaṃ śuddhaṃ
dvidinaṃ mardayettataḥ //
VRs_27.51 //§ 8873

tat sarvaṃ lohaje pātre kṣiptvā ca
mṛduvahninā /
śālmalīmūlajaṃ kvāthaṃ
catvāriṃṣaṭpalonmitam //
VRs_27.52 //§ 8875

jārayadrasarājasya dattvā
dattvā'lpamalpakam /
svāṅgaśītaṃ rasaṃ hr̥tvā sugā.ḍhaṃ
parimardayet // VRs_27.53 //§ 8877
rasaratnasamuccaya-1927

5

nālīpātena tat kvāthaṃ rajodagdhaṃ
pradāpayet /
tataḥ karaṇḍake kṣiptvā yatnena
sthāpayet khalu // VRs_27.54 //§ 8879

so'yaṃ guñjāmitaghṛtayutaḥ sevito
hanti rogāṃ-
stattaddoṣaprabhavaakuṭilān
duḥkhasādhyān samastān /
dadyāddīptiṃ jaṭharaśikhinaḥ strīśataṃ
sevayettu

10

sthairyaṃ kuryyādapi ca vapuṣo
 nāmataḥ kāmadhenuḥ // VRs_27.55
 //§ 8883

atha mahābhrasattvam /--

kṛṣṇābhrakasya dhānyābhraṃ kṛtvā
 bhr̥ṅgāmbuni kṣipet /
 tasmim̐śca tutthakaṃ deyaṃ sūkṣmaṃ
 tāpyabhavaṃ rajaḥ // VRs_27.56
 //§ 8885

5 taṅkaṇāñcāgninā bhr̥ṣṭaṃ tāvadeva
 vinikṣipet /
 chāgāsthisambhavaṃ cūrṇaṃ
 caturthāśena nikṣipet // VRs_27.57
 //§ 8887

rasabhasmāṣṭamāṃśaṅca
 gu.ḍaguñjāpurastathā /
 pañcājena viniṣpiṣya golīkṛtya viśoṣya
 ca // VRs_27.58 //§ 8889

10 tato nūtanabhāṇḍasya jalaghr̥ṣṭena
 pāṇḍunā /
 vilipyā vaṭikāḥ sarvā haret sarvaṃ
 puroktavat //
 mahābhrasattvametat
 syādekamapyakhilārttinut //
 VRs_27.59 //§ 8892

rasaratnasamuccaya-1927

atha umāpatiḥ /--

triphalākvaṭhitaiḥ sārddhaṃ puṭitañca
śatāvadhī /
itthaṃ mahābhraṣattvaṃ tanmṛtaṃ
śāṇacatuṣṭayam // VRs_27.60 // § 8894

ekaśāṇamitaṃ samyagraśarājasya
bhasma ca /
ekaśāṇamitaṃ gandhaṃ triphalā ca
triśāṇikā // VRs_27.61 // § 8896

kāntapātre kṣīpedetat sarvaṃ
ghṛtasitāyutam /
mardayedatīyatnena yāvat syāt
praharāṣṭakam //
tat kalkaṃ nikṣīpet
kānta-lohajātakaraṇḍake //
VRs_27.62 // § 8899

5

saṃsiddho'yamumāpatirvararaso
guñjāmitaḥ sevito
māsenaiḥ mahāmayān praśamayet
pathyādiyuktiṃ vinā /
nityaṃ kṣīraghṛtāśanena ca punaḥ
saṃsevito nāśaye-
dabdenaiḥ jarāṃ
balīpalitakairdadyācchatābdaṃ
vayaḥ // VRs_27.63 // § 8903

10

umāpatī rasaḥ so'yamumāpatirivāparaḥ

// VRs_27.64 // § 8904

rasaratnasamuccaya-1927

atha mahākanakasundaraḥ /--

kāntakāñcanagandhāśma-jāritaṃ

māritaṃ rasam /

caturṇiṣkamitañcātha svarṇaṃ

niṣkamitaṃ matam // VRs_27.65

// § 8906

nikṣipya kāntapātre tu

pañcāśanniṣkasammitam /

5

jārayedgandhakaṃ śuddha-gandhena

ba.ḍavāgninā // VRs_27.66 // § 8908

niṣkatulyamidaṃ cūrṇaṃ ślakṣṇīkr̥tya

prayatnataḥ /

nikṣipet madhusampūrṇe

ghṛtasusnigdhabhāṇḍake //

VRs_27.67 // § 8910

amunaiva prakāreṇa pathyānāṃ

ṣaṣṭisaṃyutam /

triśataṃ sādhayet yatnāt

śāstradr̥ṣṭavidhānataḥ // VRs_27.68

// § 8912

tridhā vibhajya tatraikāṃ samādāya
harītakīm /
ekapādaṃ dinābhyāñca dvitīyaṃ
divasaistribhiḥ // VRs_27.69 // § 8914

ṛtīyañca tataḥ pādaṃ
caturbhirdivasairbhajet /
ekaikāñca tataḥ pathyāṃ
bhajedāvatsaraṃ naraḥ // VRs_27.70
// § 8916

rasaratnasamuccaya-1927

jīvedvarṣaśataṃ sāgraṃ 5
balīpalitavarjitaḥ /
sarvavyādhivinirmukto nityaṃ
strīśatasevitaḥ // VRs_27.71 // § 8918

balavān vīryavāṃścaiva
pūrṇasarvendriyodayaḥ /
jāyate nātra sandeha ājñeyaṃ
pārameśvarī // VRs_27.72 // § 8920

hanyādakṣigadāṃśca kuṣṭhamakhilaṃ
māsāntamāsevitaḥ
pāṇḍuñca grahaṇīm pramehagudajān 10
gulmāṃśca śulāmayān /
sthūlatvañca tathā mahā'gnisadanam
rogāṃstathaivāparān
kuryyāddīpanapācanaṃ khalu nṛṇāṃ
bhāvvyāmayārodhanam // VRs_27.73
// § 8924

ayaṃ rasāyano divyo
 mahākanakasundaraḥ // VRs_27.74
 //§ 8925

atha amṛtārṇavaḥ /--

kṛtvā kaṇṭakavedhyāni
 palasvarṇadalānyatha /
 aṣṭaṃśarasalīptāni nikṣipedupale
 tryaham // VRs_27.75 //§ 8927

hiṅguhiṅgulagandhāśma-
 tāpyanīlāñjanaiḥ samaiḥ
 /

5

kṛtaṃ cūrṇamadhaścorddhvaṃ
 patrāṇāṃ vinidhāya ca // VRs_27.76
 //§ 8929

śatavāraṃ puṭet samyak nirutthaṃ
 bhasma jāyate /
 tadbhasmadviguṇaṃ sūtaṃ
 tasmāddviguṇahiṅgulaḥ //
 VRs_27.77 //§ 8931

tasmācca dviguṇaṃ tāpyaṃ
 marvamekatra mardayet /
 rasena mātuluṅgasya
 nirantaradinadvayam // VRs_27.78
 //§ 8933

tuṣaiḥ puṭatrayaṃ dadyāt gokarīṣaiḥ
puṭatrayam /
puṭāni daśa viṃśatyā chagaṇānāṃ
prakalpayet // VRs_27.79 // § 8935
rasaratnasamuccaya-1927

triṃśadbhiśchagaṇairdadyāt
puṭānāmatha viṃśatim /
tasmin vaikrāntajaṃ bhasma
kṣipettatpādamātrayā // VRs_27.80
// § 8937

sarvamekatra sañcūrṇya
bhr̥ṅgarājanijadravaiḥ /
bhāvayet saptavārāṇi
midhyatyevamayam rasaḥ //
śrīmatā nandinā prokto
raso'yamamṛtārṇavaḥ // VRs_27.81
// § 8940

guñjāvījamitaḥ
mitāghṛtakaṇā-saṃyojitaḥ sevitaḥ
kuryyāt vṛṣyamanekaśo
varabadhūsantoṣasampoṣaṇaḥ /
yakṣmavyādhividhūnanaḥ garagaraḥ
paryyāptadīptānalo
mūlavyādhinivāraṇaḥ kimaparam
marvāmayadhvaṃsanaḥ //
VRs_27.82 // § 8944

5

10

rambhāpakvaphalaṃ ghr̥taṃ dadhi
 payaḥ kṣaireyakam̐ maṇḍakā
 bālaṃ tālaphalaṃ sitā ca palalaṃ
 santānikā modakāḥ /
 kharjūraṃ varapānakañca vaṭakāḥ
 puṇḍrekṣavaḥ sārasaṃ
 gurvannaṃ panasam̐ tathā śikhariṇī
 pathyaṃ rase'sminmatam //
 VRs_27.83 // § 8948

atha madanasañjīvanaḥ /--

5 tripalaṃ pāradam̐ śuddham̐
 gandhakañca catuṣpalam /
 mṛtamabhrakasattvañca svarṇam̐
 kāntañca kārṣikam // VRs_27.84
 // § 8950

rasaratnasamuccaya-1927

dvipalaṃ hema vimalaṃ bhūnāgāyāḥ
 palatrayam /
 ebhiḥ sarvaiśca sampeṣya
 prakuryyānaṣṭapiṣṭikām //
 VRs_27.85 // § 8952

10 bālukāyantravinyasta-lohapātre
 kṣipettataḥ /
 adhastājīvālayedagniṃ
 kārayettadanantaram // VRs_27.86
 // § 8954

maṇḍūkabrāhmikāyāśca
muṣalyāścitrakasya ca /
hastisuṇḍyāstathā kṛṣṇa-nirguṇḍyā
gokṣurasya ca // VRs_27.87 // § 8956

rasaṃ ku.ḍavamānena kṣipet khalle
muhurmuhuḥ /
tata ākṛṣya sampiṣya madhunā
saha(?)yatnataḥ // VRs_27.88 // § 8958

mallamūṣodare kṣiptvā vinirudhya 5
viśoṣya ca /
daśabhiśchagaṇairdeyaṃ puṭaṃ
sampūjya bhairavam //
karaṇḍe kṣepayet piṣṭvā
samabhyarcitakanyakaḥ //
VRs_27.89 // § 8961

rasaḥ khyāto nāmnā bhuvi
madanasañjīvana iti
dvivallābhyāṃ tulyo
ghṛtamadhusitādugdhasahitaḥ /
nipītaḥ saptāhaṃ 10
pracuramadhurāhārasahito
naraṃ kuryyānnārīśatasuratasuprītaḥ-
dayam // VRs_27.90
// § 8965

rasaratnasamuccaya-1927

hanyādunmādamugraṃ
 kṣayagadamaruciṃ
 kāmālāmamlapittaṃ
 sarvān pittottharogān
 rudhirabhavagadān
 raktapittajvarāṃśca /
 raktārśaḥ pittagulma satatamatim-
 ahā'nāhamantarvidāhaṃ
 pāṇḍuṃ mehāṃśca mohaṃ
 pradaragadamapi strījanasyogramāśu
 // VRs_27.91 // § 8969

atha madanamodakaḥ /--

5 trailokyavijayāpatraṃ
 ghr̥tenā'bharjitaṃ kiyat /
 trikaṭutriphalāmustā-
 kuṣṭhasaindhavadhānyakam //
 VRs_27.92 // § 8971

śaṭitālīsapatrañca kaṭphalaṃ
 nāgakeśaram /
 ajamodā yamānī ca yaṣṭimadhukameva
 ca // VRs_27.93 // § 8973

10 methī jīrakayugmañca savījaṃ
 bharjitaṃ tathā /
 yāvantyetāni cūrṇāni tāvadeva
 tadauśadham // VRs_27.94 // § 8975

tāvatyeva sitā grāhyā yāvatyā'yāti
bandhanam /
ghṛtena madhunā yuktaṃ modakaṃ
parikalpayet // VRs_27.95 // § 8977

trisugandhisamāyuktaṃ karpūreṇāpi
vāsayet /
sthāpayet ghṛtabhāṇḍe ca
śrīmanmadanamodakam //
VRs_27.96 // § 8979

rasaratnasamuccaya-1927

bhakṣayet prātarutthāya
vātaśleṣmanivāraṇam /
kāsaḡhnaṃ sarvaśūlaghnaṃ
balīpalitanāśanam // VRs_27.97
// § 8981

5

āmavātavikāraghnaṃ
saṅgrahagrahaṇīharam /
sadā niṣevayeddhīmān
rucyamagnivivarddhanam //
VRs_27.98 // § 8983

brahmaṇaḡ pramukhācchratvā
vāsudeve jagatpatau /
etat kāmavivṛddhyarthaṃ nāradena
prakīrttitam //
tena lakṣaṃ varastrīṇāṃ reme sa
yadunandanaḡ // VRs_27.99 // § 8986

10

atha madanāśane karpūrādipralepaḥ /--

śāśisūtakaṭaṅkaṅamāgadhikaṃ
 ghr̥taśūraṅamākṣikahemarasam /
 munipatraramaplatalepavaraṃ
 yuvatīmadapātanavaśyakaram //
 VRs_27.100 // § 8988

atha drāvaṇe sūtaprayogaḥ /--

yoṣāgarbharajaḥ sūtaṃ madhunā saha
 lepayet /
 avaśyaṃ drāvayennārīm
 śuṣkakāṣṭhopamāmapi //
 VRs_27.101 // § 8990

rasaratnasamuccaya-1927

atha puṣpadhanvā rasaḥ /--

5 rambhākande hematārārkaṣṭiṭi pakvā
 yantra bhūdhare tāṃ paceta /
 gandhaṃ dattvā ṣa.ḍguṇārdhamaṃ
 krameṇa paścāt kāntaṃ tena tulyaṃ
 krameṇa // VRs_27.102 // § 8992

dattvā khalle śālmaliyaṣṭitoyaiḥ
 pakṣaikaṃ tanmardayennāgavallyāḥ
 /

nīrairyāmaṃ puṣpadhanvā rasaḥ syāt
vallaṃ dadyādasya pūrvoktayuktyā
// VRs_27.103 // § 8994

puṣṭiṃ vīryyaṃ dīpanaṃ so'tra dadyāt
hanyādrogān rogayogyānupānaiḥ //
VRs_27.104 // § 8995

atha drāvāṇe sindūraprayogaḥ /--

sindūramadhuno lepaṃ liṅgasya kurute
yadi /
atyarthaṃ ramate nārīṃ
drāvayedvaśamānayet // VRs_27.105
// § 8997

atha rasendracū.ḍāmaṇiḥ /--

sūtahemabhujagābhraṅgakāḥ
kāntatāpyavimalāḥ samākṣikāḥ /
bhāgavṛddhimilitā vimarditā
dhūrttapatravijayāsalilena //
VRs_27.106 // § 8999

rasaratnasamuccaya-1927

saptasapta capalāmṛtavallī
sārivāsuraratāñjalatoyaiḥ /
vārivāhamṛtayaṣṭikāvarī-
vānarībhujagadrṣṭyudakena //
VRs_27.107 // § 9001

5

arddhabhāgamahiphenakam nyaset
 mardayet surasapuṣparasena /
 candanārkakarahāṭapippalī-
 śrāvaṇīkṛtarasaiḥ pṛthageva //
 VRs_27.108 // § 9003

kuṅkumena ca tato
 vibhāvayennābhijadravayutaṃ
 vibhāvayet /
 siddhimeti rasarā.ḍayaṃ śubhaḥ
 kāminīmadavidhūnanadakṣaḥ //
 VRs_27.109 // § 9005

5

śarkarāmadhuyuto dvimāṣakaḥ
 stambhakṛnnidhuvane vanitānām //
 VRs_27.110 // § 9006

saṃsevya sūtaṃ na ca rātribhojyaṃ
 kurvīta peyaṃ paya eva caikam /
 ṛṭīyayāme rasasevanantu kṛtvā niśāyāḥ
 prahare vyatīte // VRs_27.111
 // § 9008

seveta kāntāṃ kamanīyagātrāṃ
 ghanastanīmujjvalacāruvastrāṃ /
 ratyutsukāṃ kātalarolanetrāṃ
 vilolahārāvalimādadhānām //
 VRs_27.112 // § 9010

kiṃ kāme tanukāmināṃ
malayajenāvaśyajenā"śu kim ?
kiṃ candreṇa paropatāpajaninā ?
puṃskokilenāpi kim ? // VRs_27.113
//§ 9012

rasaratnasamuccaya-1927

sahasraśaḥ santi yadā taruṇyo
madālasāḥ pīnapayodharā dr.ḍhāḥ /
tadā rasendraḥ pariṣevaṇīyo vikārakārī
bhavatīha nānyathā // VRs_27.114
//§ 9014

atha kāmeśvaro modakaḥ /--

samyānmāritamabhrakaṃ kaṭuphalaṃ 5
kuṣṭhāśvagandhā vacā
methī mocaraso
vidārimuṣalīgokṣurakekṣurakam /
rambhākandaśatāvarī hyajamudā
māśāstilā dhānyakaṃ
yaṣṭīnāgabalākacūramadanaṃ
jātīphalaṃ saindhavam //
VRs_27.115 //§ 9018

bhārgī karkaṭaśṛṅgikā trikaṭukaṃ dve
jīrake citrakaṃ
cāturjātapunarnavāgajakaṇā- 10
drākṣāśaṭhīkaṭphalam
/

śālmalyaṅghriphalatrikaṃ kapibhavaṃ
 vījaṃ samaṃ cūrṇayet
 cūrṇārddhā vijayā sitā dviguṇitā
 madhvājyamiśrantu tat //
 VRs_27.116 // § 9022

rasaratnasamuccaya-1927

karṣārddhāṃ gulikāṃ vilehyamathavā
 kṛtvā ca tat sevayet
 peyā kṣīrasitā'nuvīrya karaṇe
 stambhe'pyayaṃ kāminām /
 5 rāmāvaśyakraḥ sukhātisukhadaḥ
 prau.ḍhāṅganādrāvakaḥ
 kṣīṇe puṣṭikaraḥ kṣayakṣayakaro
 nānā"mayadhvaṃsakaḥ //
 VRs_27.117 // § 9026

nityānandakaro
 viśeṣakavitāvācāvilāsodbhavaṃ
 dhatte sarvaguṇaṃ mahāsthiravayo
 dhyānāvadhāne'pyalam /
 abhyāsenā nihanti mṛtyupalitaṃ
 kāmeśvaro vatsarāt
 10 sarveṣāṃ hitakārako nigaditaḥ
 śrīnityanāthena saḥ // VRs_27.118
 // § 9030

atha stambhane kṛkavākuprayogaḥ /--

kṛkavākūgrāpicchantu
mudrikākāraṁ kṛtam /
ūrṇanābheḥ sujālena veṣṭayitvā'tha
dhārayet //
vāmahastakaniṣṭhāyāṁ naro vīryaṁ
na muñcati // VRs_27.119 // § 9033

rasaratnasamuccaya-1927

atha stambhane karpūrādipralepaḥ /--

karpūraṁ ṭaṅkaṇaṁ sūtaṁ
munipuṣparaṁ madhu /
mardayitvā lipetena lepo yāvattu
tiṣṭhati // VRs_27.120 // § 9035

5

atha stambhane puṇḍarīkaprayogaḥ /--

liṅgantu puṇḍarīkasya cūrṇikṛtya
prayojayet /
madhunā tilakaṁ kṛtvā
retastambhakarō hyalam //
VRs_27.121 // § 9037

atha pūrṇacandaḥ /--

sūtaṁ gandhañcāsvagandhāgu.ḍucī-
yaṣṭītoyairvāsaraikaṁ vighṛṣya
/

kṣudraṃ śaṅkhaṃ mauktikaṃ
 lauhakiṭṭhaṃ bhasmībhūtaṃ
 sūtatulyaṅca dadyāt // VRs_27.122
 //§ 9039

bhūkuṣmāṇḍairvāsaraikaṃ vighṛṣya
 golaṃ kṛtvā bhūdhare taṃ puṭeta /
 cūrṇaṃ kṛtvā nāgavallīrasena
 dadyādekaṃ mardayitvā ca niṣkaṃ
 // VRs_27.123 //§ 9041

5 madhvājyābhyāṃ pūrṇacandraṃ
 rasendraṃ puṣṭiṃ vīryyaṃ
 dīpanaṅcaiva kuryyāt /
 yojyaścāyaṃ pittaroge
 grahaṅyāmarśoroge sevayet
 bolayuktam // VRs_27.124 //§ 9043

strīṅāṃ tāpe śālmalīnīrayuktaṃ
 mātrāmānaṃ kāladeśaṃ vibhajya //
 VRs_27.125 //§ 9044

rasaratnasamuccaya-1927

atha kāmādīpanaḥ /--

śuddhaṃ gandhaṃ vājigandhāṅca
 yaṣṭiṃ
 mākaṇḍamikṣurakamātmaguptām /
 madhvājyābhyāṃ śālmalīsattvayuktām
 śambūkairvā bhujyate vā"jyamiśraiḥ
 // VRs_27.126 //§ 9046

atha madanajīvanah /--

karpūrarasasaṃyuktam
saubhāgyarasasaṃyutam /
lepāya kriyate nityaṃ nāmnā
madanajīvanah // VRs_27.127
//§ 9048

atha mahākalkah /--

dhānyābhrakam vinikṣipya
muṣalīrasamarditam /
sthālyāṃ kṣiptvā nirudhyātha pidhānyā
madhyarandhrayā // VRs_27.128
//§ 9050

sthālyadho jvālayedvahniṃ
yāmaparyantamuddhatam /
tataḥ kṣipet pidhānyāṃ hi
vyomnastvaṣṭagaṇam payah //
VRs_27.129 //§ 9052

jīrṇe payasi piṣṭvā tattālamūlīrasaiḥ
punaḥ /
itthaṃ hi sādhayet vyoma
trivāramatiyatnataḥ // VRs_27.130
//§ 9054

ajādugdhaiḥ puṣet paścādvārāṇi khalu
viṃśatiḥ /

5

kampillakarasenāpi viṣṇukrāntārasena
ca // VRs_27.131 // § 9056
rasaratnasamuccaya-1927

kadalīkandatoyena tālamūlīrasena ca /
śatavāraṃ puṭedevaṃ bhavet vyoma
rasāyanam // VRs_27.132 // § 9058

5 tat vyomabhasitaṃ tāpya-bhasma
tāmrasya bhasma ca /
śulvabhasma ca tat sarvaṃ samāṃśaṃ
parikalpayet // VRs_27.133 // § 9060

bhāvayet saptadhā
nimba-rasairlodhrarasena ca /
ketakyā mārkaṣyāpi
kadalyāstriphalasya ca //
VRs_27.134 // § 9062

korakasyāpi sāreṇa tāvadvārāṇi
yatnataḥ /
iti niṣpannakalke'smiṃstatsamāṃ
triphalāṃ kṣipet // VRs_27.135
// § 9064

10 bhasmasūtaṃ sitā vyoṣaṃ citrakañca
pṛthak pṛthak /
madhunā guṭikāḥ kāryyāḥ śāṇena
pramitāḥ khalu // VRs_27.136
// § 9066

mahākalka iti khyāto dasrābhyām
parikīrttitaḥ /
ekāṃ golīm samārabhya tathaikaikām
vivarddhayet // VRs_27.137 // § 9068

caturgolakaparyyantaṃ maṇḍale
maṇḍale khalu /
sevitā dvādaśābdantu
jarāmṛtyuvivarjitaḥ // VRs_27.138
// § 9070

sarvavyādhivinirmukto
dr.ḍhadīpanapācanaḥ /
bhīmatulyabalaḥ śrīmān
puttrasantatisaṃyutaḥ //
VRs_27.139 // § 9072

5

sarvārogyamayo
bhīma-samānabhujavikramaḥ /
sarvā'yāsasahiṣṇuśca śītātapasahastathā
// VRs_27.140 // § 9074

amandasammadopetaḥ
prau.ḍhastrīratirañjanaḥ /
dr.ḍhasarvendriyo bhūtvā
jīvedvarṣaśatatrāyam // VRs_27.141
// § 9076

10

śvāsaṃ kāsaṃ kṣayaṃ pāṇḍuṃ
tathaivēṣṭau mahāgadān /

maṅḍalārddhena śamayet jvarādīnāntu

kā kathā ? // VRs_27.142 // § 9078

rasaratnasamuccaya-1927

sarvagorasasaṃyuktaṃ pathyaṃ

kāryyaṃ rasāyane /

rogocitamathānyacca dadīta khalu

rogiṇe // VRs_27.143 // § 9080

saṃsārasukhamicchadbhiḥ sukhaṃ

jīvitumicchubhiḥ /

5

nityaṃ raso niṣevyo'yaṃ

divyāmṛtasamo mataḥ //

VRs_27.144 // § 9082

iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya

sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau

rasaratnasamuccaye vājīkaraṇanirūpaṇaṃ nāma

saptaviṃśo'dhyāyaḥ // 27 //

30 Adhyāya 28 : atha lohakalpaḥ --

rasaratnasamuccaya-1927

atha rasasya prādhānyakīrttanam /--

alpamātropayogitvādaruceraṅgataḥ /

10

kṣipramārogyadāyitvādaṣadhebhya'dhiko

rasaḥ // VRs_28.1 // § 9085

rasaratnasamuccaya-1927

atha rasabhedāḥ /--

lohaṃ mṛtaṃ kandaviṣaṃ sūtañceti
nigadyate // VRs_28.2 // § 9086

atha pānīyakaṣāyavidhiḥ /--

kāryyaḥ pānakaṣāyo'smin
ṣo.ḍaśāṃśāvaśeṣitaḥ // VRs_28.3
// § 9087

rasaratnasamuccaya-1927

atha svarṇaśodhanam /--

atha pañcamṛdā liptaṃ hemnaḥ patraṃ
puṭānale /
vipacet--(?) § 9089

atha raupyaśodhanam /--

(?)--nāgamāvāpya
rūpyaṅcorddhvāgninā dhāmet //
VRs_28.4 // § 9090

5

atha tāmraśodhanam /--

snuhyarkakṣīralavaṇa-
kṣārāmlakṛtalepanam
/

taptatāmrasya nirguṇḍyā rase siñcet
 punaḥ punaḥ // VRs_28.5 // § 9092
 rasaratnasamuccaya-1927

atha vaṅganāgayoḥ śodhanam /--

vaṅganāgaṃ rase
 tasmimstanmūlenāvacūrṇakam //
 VRs_28.6 // § 9093

atha kāntalauhasya lakṣaṇam /--

yatpātrādhyuṣite toyē tailavindurna
 sarpati /
 tāreṇā"varttate yattat kāntalohantu tat
 smṛtam // VRs_28.7 // § 9095

atha kāntalauhasya śodhanam /--

5 ayasāmuttamaṃ siñcettaptaṃ taptaṃ
 varārāse // VRs_28.8 // § 9096
 rasaratnasamuccaya-1927

atha dhātūnāṃ sāmānyamāraṇam /--

evaṃ śuddhāni lohāni piṣṭānyamlena
 kenacit /
 mṛtasūtasya pādena pralīptāni puṭānale
 //

pacettulyasya vā
tāpya-gandhāśmāharatejasah //
VRs_28.9 // § 9099

atha svarṇamāraṇam /--

athavā mṛtanāgena snuhīkṣīreṇa
kāñcanam // VRs_28.10 // § 9100

atha raupyamāraṇam /--

rūpyaṃ snukṣīratāmṛābhyāṃ--(?) § 9101

atha tāmramāraṇam /--

(?)--tāmraṃ mūtrāmlagandhakaiḥ //
VRs_28.11 // § 9102

atha vaṅgamāraṇam /--

haritālapalāśābhyāṃ vaṅgaṃ--(?) § 9103
rasaratnasamuccaya-1927

5

atha sīsakamāraṇam /--

(?)--nāgaṃ manohvayā // VRs_28.12
// § 9104

atha vaṅgasya māraṇāntaram /--

pāribhadrasya ca rasenāthavā
 bharjayetrapu // VRs_28.13 // § 9105

atha sīsakasya māraṇāntaram /--

ciñcākṣabhikṣuvīradra-
 bodhivṛkṣairahiṃ punaḥ
 /
 ahimārāhidamanī-vāsāvajralatārjunaiḥ
 // VRs_28.14 // § 9107

rasaratnasamuccaya-1927

atha lauhamāraṇam /--

strīstanye hīngulenāyaḥ pacelliptvā
 puṭe'nale // VRs_28.15 // § 9108

atha asamyañmāritalohasya lakṣaṇam /--

5 sarvameva mṛtaṃ lohaṃ sothhānaṃ
 yadi sevanāt /
 śūkavarṇābhakaṇṭhatvak-
 sphoṭārucivibandhakṛt // VRs_28.16
 // § 9110

atha nirutthalohasya lakṣaṇam /--

pakvaṃ yāvannirutthānaṃ sevyam
 vāritaraṃ hi tat // VRs_28.17 // § 9111

atha nirutthalauhasya parīkṣā /--

kānte punaḥ kalābhāga-tāpye
sakṣaudrasarpiṣi /
kṣiptamāvarttitaṃ tāraṃ svapramāṇaṃ
bhavedyadi //
jānīyāttannirutthānaṃ--(?) //
VRs_28.18 //§ 9114

rasaratnasamuccaya-1927

atha anirutthalauhasya punarmāraṇam /--

(?)--sothhānañca muhurmuḥ /
triphālākvāthasampṛktaṃ vipacet
puṭapāvake // VRs_28.19 //§ 9116

5

atha prathama dvitīyalohakalpau /--

hemno rūpyasya vā bhasma
varībhṛṅgāmbubhāvitam /
guñjāpramāṇaṃ
triphālā-sitāmadhvājyamiśritam //
brhaṇaṃ vṛṣyamāyusaṃ
kāmalāpāṇḍukuṣṭhajit // VRs_28.20
//§ 9119

atha tṛtīyalohakalpaḥ /--

gandhakena samāṃśena
 prāgvattāmrañca māritam /
 dhānyābhrakañca tutthañca daśaniṣkaṃ
 pṛthak pṛthak // VRs_28.21 // § 9121

bhāvitaṃ mātuluṅgāmlenā'rdrakasya
 rasena ca /
 tāmraṃ soṣṇodakaṃ
 gulma-plīhaśūlāmavātajit //
 VRs_28.22 // § 9123

rasaratnasamuccaya-1927

atha tāmradrutisaṃjñakaḥ caturthalohakalpaḥ
 /--

5 ārdṛālakucabhrṅgāṇāṃ rasapiṣṭena
 kasyacit /
 gandhakena samāṃśena
 prāgvattāmrañca māritam //
 VRs_28.23 // § 9125

kañcukasthamiha triṃśatkarṣaṃ
 cūrṇitagandhakam /
 dattvā'lpaśo'gninā'lpena dattvā
 dhūmaṃ visarjayet // VRs_28.24
 // § 9127

prasthāmbumarditasyāsyā
 prasādānniḥsṛtaṃ yutam /

tutthanīlaśilājābhyāṃ karṣāṃśābhyāṃ
viśoṣayet // VRs_28.25 // § 9129

tāmradrutiriyam
sājya-mānuṣīkṣīramākṣikā /
kācārmapiḷlābhiṣyanda-
vraṇaśukragatipraṇut
//

tat kiṭṭam
dadrukiṭṭima-pāmādīṃṃllepanājjayet
// VRs_28.26 // § 9132

rasaratnasamuccaya-1927

atha pañcamalohakalpaḥ /--

māritam trapu sīsam vā hāriṇam
śṛṅgamākulī /
kārpāsavāsitam takram māhiṣaṅca
pramehajit // VRs_28.27 // § 9134

5

atha ṣaṣṭhalohakalpaḥ /--

navanavatistriphalāyā mṛtasya nāgasya
śatatamo bhāgaḥ /
dārvyākulīphalatrayakanakajalaprasthapeṣitam
nikhilam // VRs_28.28 // § 9136

rasaratnasamuccaya-1927

śatagulikāpramitam tat pītam takreṇa
mehaharam /

pibataḥ kaṣāyamabhayā-
 dārvyakṣasamāṃśapāṭhāyāḥ //
 VRs_28.29 // § 9138

atha saptamalohakalpaḥ /--

kṛṣṇalohena yoktavyo bālenopacito hi
 saḥ /
 kumārayūnamadhye tu
 varamadhyāvare kramāt //
 ekadvitriguṇāt kālādupayuktaṃ
 guṇāvaham // VRs_28.30 // § 9141

atha śūle aṣṭamalohakalpaḥ /--

5

eraṇḍavahniśambūka-
 varṣābhūvyoṣasaindhavam
 /
 antardhūmaṃ vidahyāyaścūrṇaṃ
 soṣṇāmbu śūlajit // VRs_28.31
 // § 9143

rasaratnasamuccaya-1927

atha jīrṇajvarāḍau navamalohakalpaḥ /--

triphalāmṛtanirguṇḍī-
 meghanādapunarnavā
 /
 kāsamardālidhustūra-vajriṇīnāṃ
 rasairidam // VRs_28.32 // § 9145

bhāvitam

gu.ḍamadhvājyairjalatakṛānupāyinaḥ
/

svalpakṣīrarasāsasya hanyājīrṇajvaram
kṣayam //

kuṣṭhāsthisrāvapāṇḍvarśaḥ-

paktiśūlaplihamayān // VRs_28.33
//§ 9148

atha kṣayādaḥ daśamalohakalpaḥ /--

vākucīnimbapañcāṅgam

vellacitrakavatsakam /

pathyānāgaraśampāka-

gu.ḍūcīkaṭukīphalam // VRs_28.34
//§ 9150

rasaratnasamuccaya-1927

5

khadirāsanāsāreṇa bhāvitam

lohabhasma ca /

karṣamātram samadhvājyam

kṣayakuṣṭhaniśūdanam // VRs_28.35
//§ 9152

atha vividharoge ekādaśalohakalpaḥ /--

gu.ḍasya ku.ḍave pakvam lohabhasma
palonmitam /

kolapramāṇam rogeṣu taistairyogaiḥ

prayojayet // VRs_28.36 //§ 9154

atha yakṣmādau dvādaśalohakalpaḥ /--

vyoṣādinavakasyāṃśastathāṃ'śo
 lauhabhasmanaḥ /
 aṃśo'śmajatunaḥ khaṇḍasyāṣṭau
 sarvaṃ samākṣikam //
 kāntapātragataṃ
 yakṣma-jvarāpasmāraghasmaram //
 VRs_28.37 // § 9157

atha jarādau trayodaśa-caturdaśalohakalpau /--

nimbamāratrimadhura-
 triphalālohagandhakam
 /
 5 cūrṇamarjunapatryā vā
 sabhr̥ṅgatriphalāyasam //
 sevitaṃ madhusarpirbhyāṃ
 jarāvairūpyanāśanam // VRs_28.38
 // § 9160

rasaratnasamuccaya-1927

atha amlapittādau pañcadaśalohakalpaḥ /--

madhukaṃ mṛtalohañca dhātrī ca
 triguṇottaram /
 rasena bhāvitaṃ chinnaruhāyāḥ
 sājyamākṣikam // VRs_28.39 // § 9162

seviṭaṃ bhojanasyā" dau vātapittāmayān
jayet /
madhye viṣṭambhamante'mla-pittaṃ
śūlañca paktijam // VRs_28.40
//§ 9164

atha grahaṇyādau ṣo.ḍaśalohakalpaḥ /--

bhallātakasahasrābhyāṃ
triphalāmustacitrakaiḥ /
hastipippalyapāmārga-
sahadevīkuṭherakaiḥ // VRs_28.41
//§ 9166

kaṇāmūlāmṛtācavyairdroṇe'pāṃ
ku.ḍavonmitaiḥ /
pakve pādasthe lohasthe tulārddham
tīkṣṇalohataḥ // VRs_28.42 //§ 9168

māṇikāñca ghṛtāt paktvā vi.ḍaṅgam
citrakatvacam /
triphalā pañcalavaṇam tryūṣaṇaṅca
pṛthak palam // VRs_28.43 //§ 9170
rasaratnasamuccaya-1927

palāni śūraṇasyāṣṭau vārāhyā
vṛddhadārakāt /
catuṣpalam
puṣparasasyārddhaprasthañca
nikṣipet // VRs_28.44 //§ 9172

prātarbhojanakāle vā
 lī.ḍhametadrasāyanam /
 nihanti ca
 grahaṇyarsāḥ-śūlagulmakrimikṣayān
 // VRs_28.45 // § 9174

**atha kṣayādau
 khaṇḍakhādyākhyasaptadaśalohakalpaḥ /--**

vāsābhārgyamṛtā'bhīru-
 vacākhadirapuṣkaraiḥ
 /
 muṣalībhikṣukoraṇṭaiḥ sūrpe cāpāñca
 muṣṭikaiḥ // VRs_28.46 // § 9176

5 pakve'ṣṭaśiṣṭe tāmraṣṭhe prasthāṃśe
 khaṇḍasarpīṣī /
 tāpyena rukmalohasya
 hatasyāpyaṅjalitrayam // VRs_28.47
 // § 9178

rasaratnasamuccaya-1927

pakve'smillemḥhatāṃ yāte
 kustumburu śilājatu /
 śṛṅgīvi.ḍaṅgatriphalā-
 jātiphalakaṭutrikam // VRs_28.48
 // § 9180

cāturjātañca śuktyamaṣaṃ
prasthārdhañca madhu kṣipet /
khaṇḍakhādyamidamaṃ lī.ḍhamaṃ
karṣamātraṃ rasāyanamaṃ //
VRs_28.49 // § 9182

kṣīrānupasya kṣapayet
kṣayakāsāruciklamān /
śītapittāmlapittāsra-
vātapittāsrakāmalāḥ
//

kuṣṭhamehaplihanāha-kārśyamaṃ śūlañca 5
paktijamaṃ // VRs_28.50 // § 9185
rasaratnasamuccaya-1927

**atha aṣṭādaśalohakalpārthamaṃ
lauhamāraṇaprakāraḥ /--**

athoṣṇavāripiṣṭhena kāntalohamaṃ
sasindhunā /
kaphe kuṭhāracchinnena pitte vāte
galā'mbunā // VRs_28.51 // § 9187

ubhayena vayaḥstambhe tāpyena
galarukṣu ca /
kaṇḍvāmaṃ manohvayā sroto-vibandhe
maricāṅghriṇā // VRs_28.52 // § 9189

kṣiptamaṃ pakveṣṭakāyantre drāvitaṃ 10
jalasannibhamaṃ /

niṣiktaṃ triphalākvāthe
 parpaṭībhūtamāyase // VRs_28.53
 //§ 9191

sañcūrṇya tena kvāthena piṣṭvā
 sthālyāṃ vipācitam /
 ṣo.ḍaśāṅgulagarttāntaḥ sampuṭe
 cāparīkṣaṇāt // VRs_28.54 //§ 9193

ārdrakābhīrumuṣalī-
 vidārībhṛṅgahastijaiḥ
 /

5 rasaistayā muhustāmraṃ dhānyābhraṃ
 kāñjike plutam // VRs_28.55 //§ 9195

tena piṣṭaṃ ghr̥taṃ kṣaudre
 matsyākṣīmeghanādayoḥ /
 jayantyāstīkṣṇacāṅgeryyormuṣalīmāṇimanthayoḥ
 // VRs_28.56 //§ 9197

rasaratnasamuccaya-1927 1 rasaratnasamuccaya-1927 2 rasaratnasamuccaya-1927

3 rasaratnasamuccaya-1927 4 rasaratnasamuccaya-1927

vajriṅśātalāvāṭyā-varṣābhūṇāṃ rasena
 ca /

kṣīreṇa ca pṛthak kuryyāt
 peṣaṇādikriyātrayam //

10 kajjalābhaṃ dvayañcaitat yathākvāthe
 vibhāvayet // VRs_28.57 //§ 9200

1. Missing page
2. Missing page
3. Missing page
4. Missing page

atha aṣṭādaśalohakalpe dantyādigaṇaḥ /--

dantītrivṛccitrakahastikarṇī-
vyoṣāṣṭavargatriphalāvi.ḍaṅgam
/
palāśavijāmbudajīrakailā vyāghrī ca
dantyādiriha pradiṣṭaḥ // VRs_28.58
//§ 9202

atha aṣṭādaśalohakalpaḥ /--

palāni pañca kāntasya
sarvatrābhrakacūrṇayoḥ /
sārdḍhe dve sapta sārddhāni vāte pitte
punaḥ kramāt // VRs_28.59 //§ 9204
rasaratnasamuccaya-1927

pañca pādena yuktāni pañca pañca
kaphe punaḥ /
tatra kāntābhrake kṣiptvā
triphalākvāthamā.ḍhakam //
VRs_28.60 //§ 9206

5

prasthitāni guṇasyāṣṭau kvāthasya
payasastathā /
palāni ṣo.ḍaśā"jyasya siñcet pākavaśāt
punaḥ // VRs_28.61 //§ 9208

vātādyapekṣayā
pañkotkārīkābālukānibhe /

aphene varṇagandhādhye kaduṣṇe
 pītasarpīṣi // VRs_28.62 // § 9210
 rasaratnasamuccaya-1927

dantyādicūrṇamāvāpya
 sthāpitenetareṇa vā /
 ghṛtena peṣitaṃ bhāṇḍe ghṛtasnigdhe
 nidhāpayet // VRs_28.63 // § 9212
 rasaratnasamuccaya-1927

5 kuryyāttatkalpanāpāko śleṣmaṇīva
 rasāyane /
 svasthaḥ śarannidāghābhyāmanyathā
 kṛtaśodhanaḥ // VRs_28.64 // § 9214

ghṛtamākṣikamātrā vā lauhe lauhena
 marditaḥ /
 rasāyanaṃ dvau divasau dve dve guñje
 tataḥ param // VRs_28.65 // § 9216

dvandvavṛddhyā dine dve dve param
 viṃśativāsarān /
 prātarviṃśatiguñjānāṃ bhāgau dvau
 bhāgameva ca // VRs_28.66 // § 9218
 rasaratnasamuccaya-1927

10 prāgbhaktamarddhamarddhaṃ vā
 bhakṣayeduktakālayoḥ /
 evaṃ mātrāvibhāgena vyādhikṣīṇo'pi
 sarvadā // VRs_28.67 // § 9220

lohādaṣṭagaṇaṃ kṣīraṃ dhāroṣṇaṃ
śrtameva vā /
vayaḥstambhe'nupātavyaṃ vyādhau
kvātho yathoditaḥ // VRs_28.68
//§ 9222

āsvādya cānu mustānāṃ niryyāsaṃ
dantapī.ḍitam /
mūlāni
bhakṣayettāsāmāsyavairasyanuttaye
// VRs_28.69 //§ 9224

krūrakoṣṭhastu dīptāgniranulomayituṃ 5
malān /
taptaṃ kṣīraṃ pibedbhūyastāmbūlaṃ
bhakṣayenmuhuḥ // VRs_28.70
//§ 9226

snānamardanaviṣṭambhi-
vidāhyamlamajāṅgalam
/
saptasaptāhamathavā triḥsaptāhaṃ
parityajet // VRs_28.71 //§ 9228

śālimudgarasaṃ sarpirvetrāgraṃ
br̥hatīdvayam /
dīrghe paṭolavārttāke tālakaṃ 10
mūlakandakam // VRs_28.72 //§ 9230

śatāvaryyāḥ
 sajīvantī-śṛṅgāṭasuniṣaṅṅakam /
 taṇḍulīyakadhānyākam
 sarājakṣavavāstukam // VRs_28.73
 //§ 9232

rasaratnasamuccaya-1927

jāṅgalaṃ śapharāḥ kṛṣṇa-mīnā
 rohitamadgurau /
 drākṣādā.ḍimakharjūra-rambhākolañca
 śasyate // VRs_28.74 //§ 9234

5 jīrṇauśadhastu dīpte'gnau prātaḥ pittāt
 bubhuḁṣitaḥ /
 arddhamātraṃ pibet kṣīraṃ
 sārddhamātraṃ kṛśo naraḥ //
 VRs_28.75 //§ 9236

divasāḥ sapta saptāsmīn dīne
 dvitriḡuṇāḥ kramāt /
 jaghanyamadhyapravaraḥ sevākālo
 vidhīyate // VRs_28.76 //§ 9238

10 pūrvakriyeyaṃ dviguṇā sōttarā nātra
 yantraṇā /
 yathākālaṃ malotsargaḥ
 śarīrodaralāghavam // VRs_28.77
 //§ 9240

hṛdayodgāraśuddhiśca jīrṇalohasya
 jāyate /

lohāpravṛttau sāmatvaṃ

lohakiṭṭaprasāntaye // VRs_28.78

//§ 9242

rasaratnasamuccaya-1927

uṣṇāmbu sayavakṣāraṃ tridinātridināt
pibet /

rasenāgastyapatrāṇāṃ

vi.ḍaṅgañcāntarā'ntarā // VRs_28.79

//§ 9244

kvāthamaśvatthapatrāṇāṃ prasaṅge

chardiśūlayoḥ /

sāmānyasiddhimāvāpya

bhāvanāpuṭapācanaiḥ // VRs_28.80

//§ 9246

5

yathāyogayutaṃ pakvaṃ

triphalākvāthasarpiṣā /

sādhitaṃ bhakṣayet kāntamekaṃ vā

kevalābhṛakam // VRs_28.81 //§ 9248

iha nānupibet kṣīraṃ na kuryyātena

bhojanam /

mudgayūṣaṃ pibettoye koṣṇaṅca niyato

bhavet // VRs_28.82 //§ 9250

etalloharasāyanākhyamamṛtaṃ pakvaṃ

yathoktaṃ kramāt

bhuñjānaḥ prativatsaraṃ navavapuḥ

sārdhdhantu varṇendriyaiḥ /

10

dīrghāyurnavayauvanonnatakuca-
 prau.ḍhāṅganāvallabho
 mādyahantibalo jarāviraḥitaḥ
 puttrāvṛtaḥ syānnaraḥ // VRs_28.83
 // § 9254

rasaratnasamuccaya-1927

atha sarvaroge ekonarviṣṣalohakalpaḥ /--

5 aṅkolalohamaṇiṭaṅkaṇamāṇimantha-
 tāpyārdrakatrikaṭututthaśilājatūnām /
 bhr̥ṅgodakena vaṭikāñca masūramātrāṃ
 khādejjayāya jarasaḥ sakalāmayānām //
 VRs_28.84 // § 9258

atha kuṣṭhe viṣṣalohakalpaḥ /--

aṅkollavellābhrakakāntatāpya-
 śilājatuvyoṣaphalatrayāṇām
 /
 cūrṇaṃ muṣalyāḥ samabhāgametat
 kuṣṭhāni lī.ḍhaṃ madhunā dhunoti
 // VRs_28.85 // § 9260

atha medaḥprabhṛtiṣu ekaviṣṣalohakalpaḥ /--

10 kāntābhratriphalāvi.ḍaṅgarajanī-
 tāpyābdadevadruma-
 vyoṣailā'gnipunarnavāṅghrigirijāṅkollaiḥ
 samaṃ guggulum /

piṣṭvā bhr̥ṅgajalena sūkṣmagulikāṃ
khādet yathāsātmyato
medaḥśleşmasamīraṇolvaṇagadeṣvanyeṣu
vā pūruṣaḥ // VRs_28.86 // § 9264

atha kuṣṭhe dvāviṃśalohakalpaḥ /--

vyoṣaṃ kṛṣṇatilāsanasya kusumaṃ
maṇḍūrasaireyakam
doṣāselusitātrivṛt kṛmiharam bhr̥ṅgāṇi
bhallātakam /
śreṣṭhāvākucikāntalohajarasastat
kāntapātre sthitam
khādet kuṣṭhaharam rasāyanavaram
madhvājyasamyojitam // VRs_28.87
// § 9268

5

rasaratnasamuccaya-1927

atha sarvaroge trayaviṃśalohakalpaḥ /--

maṇḍūratrīphalāsitetaratilā-
jātīvi.ḍaṅgākulī-
vākucyabhṛakakāntagandhakaniśā-
mādhūkasāram rajah
/
piṣṭvā bhr̥ṅgarasena tasya vaṭakān
khādet payaḥpācitān
sarvavyādhiharān rasāyanavarān
mṛtyośca mṛtyupradān // VRs_28.88
// § 9272

10

**atha netraroge
kāntanāgākhyacaturviṃśalohakalpaḥ /--**

baddhvā nyastamastrayam
kamalinī-patre sadhātrīrase
dhautam bhr̥ngarasena
cumbakarajo-yuktaṃ
dvibhāgottaram /
sthālyāṃ ṣa.ḍguṇaraktamāriṣarase
yaddārudarvyā dhṛtau
sañcālyāmbhasi kalkaśeṣitamidaṃ śīte
kṣaṇādgālayet // VRs_28.89 // § 9276

5 tasmādādāya mūṣāyāṃ svalpāyāṃ
 drāvayedghanam /
 kāntanāgo'yamudakenāñjanam
 nayanāmṛtam // VRs_28.90 // § 9278
rasaratnasamuccaya-1927

atha rasāyane pañcaviṃśalohakalpaḥ /--

kāntapātre śṛtaṃ kṣīram
rasāyanamanuttamam // VRs_28.91
// § 9279

**atha mṛtyuhārirasākhyāṣaḍviṃśalohakalpaḥ
/--**

ayaḥpatraṃ tilotsedhaṃ prataptaṃ
caturaṅgulaṃ /
ekaviṃśatiparyyāyaṃ dhātryā
nirvāpayedrase // VRs_28.92 // § 9281

tataḥ śatapalaṃ sthālyāṃ kṣiptvā
dhātrīrasottamaṃ /
kṛtvā tataḥ supihitaṃ bhasmarāśau
vinikṣipet // VRs_28.93 // § 9283

māsi māsi samuddhr̥tya lohadaṇḍena 5
ghaṭṭayet /
tasmin viśuṣyati prāgvadrasaṃ
dhātryāḥ pradāpayet // VRs_28.94
// § 9285

dravībhavati tat sarvaṃ vatsarāt
patramāyasam /
tataḥ samantato'ṅguṣṭha-
parvamātramukhena tu //
VRs_28.95 // § 9287

āyasena sruveṇāyaḥ-pātre kalkīkṛtaṃ
tataḥ /
śṛtaṃ pṛthak samāṃśena seveta 10
madhusarpiṣā // VRs_28.96 // § 9289

jīrṇe sājyaṃ
rasakṣīra-yūṣānyatamamiśritam /
śaṣṭhikaudanamaśnīyādupayujyeta
vatsaram // VRs_28.97 // § 9291

varṣamanyacca śiṣṭānno yantritātmā
 kuṭīm vaset /
 agamyo rugjarāmṛtyu-śastrāgni
 viṣavāribhiḥ //
 jīvedvarṣasahasraṃ vai
 sarvabhāveṣvatīndriyaḥ //
 VRs_28.98 // § 9294

rasaratnasamuccaya-1927

atha saptaviṃśādilohakalputrayam /--

5 tāmraupyasuvarṇānāmameva
 pṛthagvidhiḥ /
 dviguṇaṃ tat
 guṇotkarṣājjanīyāduttarottaram //
 VRs_28.99 // § 9296

atha ariṣṭalakṣaṇe triṃśalohakalpaḥ /--

hema dhātrīrasaṃ kṣaudraṃ
 gāyatrīrasabhāvitam /
 lihannanu pibet kṣīraṃ dṛṣṭariṣṭo'pi
 jīvati // VRs_28.100 // § 9298

atha jarādau ekatriṃśalohakalpaḥ /--

madhumāgadhi-kāviḍaṅgasāra-
 triphalāhemaghṛtaṃ sitāñca khādan
 /

jarayā'navalī.ḍhadehakāntiḥ

samadhātuśca samāḥ śatañca jīvet //

VRs_28.101 //§ 9300

rasaratnasamuccaya-1927

atha dvātriṃśādilohakalpacatuṣṭayam /--

āyusḥkāmaḥ śaṅkhapusṣyā sametaṃ

medhākāmaḥ kāñcanaṃ sogragandham

/

lakṣmīkāmaḥ padmakiñjalkayuktaṃ

khādet kāmāṃ kāmakāmo vidāryyā //

5

VRs_28.102 //§ 9304

atha rasāyane ṣaṭtriṃśalohakalpaḥ /--

sapadmavījāmalakābhayā'kṣaṃ

sarpirmadhubhyāṃ kanakaṃ

lihantaḥ /

dīrghāyusḥ mandajaropatāpāḥ

sarīsrpāṇāñca bhavantyagamyāḥ //

VRs_28.103 //§ 9306

atha mṛtalohānāṃ rasatvakathanam /--

mṛtāni lohāni rasībhavanti nighnanti

rogān pariśīlitāni /

kiñcopacārasya samagrayogāt puṣyanti

dhātūnatidīrghamāyuhḥ //

VRs_28.104 //§ 9308

iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
 sūnorvāgbhaṭācāryasya kṛtau
 rasaratnasamuccaye mṛtalohakalpanirūpaṇaṃ
 nāmāṣṭaviṃśatitamo'dhyāyaḥ // 28 //

31 Adhyāya 29 : atha viṣakalpaḥ --

rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣotpattau paurāṇikī kathā /--

īśvara uvāca--

śṛṇu devi ! pravakṣyāmi yatrotpannaṃ
 mahāviṣam /

5 bhedāmstasya varārohe ! yatra tatra
 savistaram // VRs_29.1 // § 9311

devadaityoragāḥ siddhā gandharvā
 yakṣarākṣasāḥ /

piśācāḥ kinnarāścaiva militvā ca
 varānane ! // VRs_29.2 // § 9313

ekato balirājaśca brahmādyāśca
 tathaikataḥ /

manthānaṃ mandaraṃ kṛtvā
 nāgarājena veṣṭitam // VRs_29.3
 // § 9315

kṣīrābdhimanthanam tatra prārabdham
surasundari ! /
nirgatāstatra ratnaughāḥ
kāmadhenvādayaḥ priye ! //
VRs_29.4 // § 9317

amalā kamaloṭpannā
paścāduccaiḥśravāstataḥ /
airāvato mahākāyo nirgataḥ devi !
cāmṛtam // VRs_29.5 // § 9319

atīva manthanāddevi !
mandarāghātavegataḥ /
ahirājaśramāddevi ! viṣajvālā vinirgatā
// VRs_29.6 // § 9321

5

tato'tighorā sā jvālā nimagnā
kṣīrasāgare /
tayā tatraiva coṭpannam kālakūṭam
mahāviṣam // VRs_29.7 // § 9323

pralayānalasaṅkāśam kruddhaḥ kāla
ivotkataḥ /
taḥ drṣṭvā vibudhāḥ sarve dānavāśca
mahābalāḥ // VRs_29.8 // § 9325

10

viṣaṅṅnavadanāḥ sadyaḥ prāptāścaiva
madantikam /
tatataiḥ prārthyamāno'hamapibaḥ
viṣamuttamam // VRs_29.9 // § 9327

rasaratnasamuccaya-1927

atha sthāvaraviṣāṇām jātibhedāḥ /--

tato'vaśiṣṭamabhavanmūlarūpeṇa tat
 viṣam /
 patrarūpeṇa kutrāpi mṛttikārūpataḥ
 kvacit // VRs_29.10 // § 9329

kutracittoyarūpeṇa dhāturūpeṇa
 kutracit /
 kandarūpeṇa kutrāpi trayodaśavidhaṃ
 viṣam // VRs_29.11 // § 9331

atha kandaviṣāṇām nāmāni /--

5 teṣu śreṣṭhaṃ kandaviṣam
 trayodaśavidhaṃ smr̥tam /
 karkaṭam kālakūṭaṅca vatsanābhaṃ
 halāhalam // VRs_29.12 // § 9333

bālukam kardamaṅcaivam saktukam
 mūlakantathā /
 sarṣapam śṛṅgikam devi ! mustakaṅca
 mahāviṣam //
 hāridrakamiti proktaṃ
 trayodaśavidhaṃ viṣam //
 VRs_29.13 // § 9336

atha karkaṭādikandaviṣāṇām lakṣaṇam /--

karkaṭaṃ kapivarṇaṃ syāt
kākacañcunibhaṃ punaḥ /
kālakūṭaṃ tato jñeyaṃ vatsanābhantu
pāṇḍuram // VRs_29.14 // § 9338

bhaṅgurākandavat devi ! nīlavarṇaṃ
halāhalaṃ /
bālukaṃ bālukābhañca kardamaṃ
kardamopamaṃ // VRs_29.15
// § 9340

saktukaṃ śvetavarṇaṃ 5
syācchuklakandantu mūlakam /
sarṣapaṃ pītarṇaṃ syācchr̥ṅikaṃ
kṛṣṇapiṅgalam // VRs_29.16 // § 9342

mustābhaṃ mustakaṃ proktaṃ
raktavarṇaṃ mahāviṣam /
hāridrakaṃ pītarṇaṃ viṣabhedāḥ
prakīrttitāḥ // VRs_29.17 // § 9344
rasaratnasamuccaya-1927

**atha śvetādivarṇabhedena viṣāṇāṃ jātibhedāḥ
/--**

caturddhā varṇabhedena viṣaṃ jñeyaṃ
manīṣibhiḥ /
brahmakṣattriyaviṣūdrāḥ śvetaraktāśca 10
pītakāḥ //

kṛṣṇavarṇaḥ kramājjñeyo
 varṇānāmanupūrvaśaḥ // VRs_29.18
 //§ 9347

atha varṇabhedena viṣāṇāṃ kriyābhedāḥ /--

māraṇe kṛṣṇavarṇaṃ syādraktantu
 rasakarmani /
 pītavarṇaṃ kṣudrakārye śvetavarṇaṃ
 rasāyane // VRs_29.19 //§ 9349

atha viṣāmṛtayoh tulyayonitvanirdeśaḥ /--

5 kṣīrodasāgare devi ! mathyamāne
 varānane ! /
 utpannamamṛtaṃ devi ! tathotpannaṃ
 mahāviṣam // VRs_29.20 //§ 9351

atha viṣasya mātrānirdeśaḥ /--

āroṭaṃ bhakṣayet devi ! viṣam
 sarṣapamātrakam /
 prathame divase paścāddvitīyādau
 dvisarṣapam // VRs_29.21 //§ 9353
 rasaratnasamuccaya-1927

pañcame divase devi ! bhakṣayet
 sarṣapatrayam /
 ṣaṭsaptaṣṭadine'pyevaṃ navame
 vedasaṅkhyayā //

bhakṣayedrājikāvṛddhyā
yāvadguñjāmitaṃ bhavet //
VRs_29.22 // § 9356

**atha prayogakālabhedena viṣasya kriyāviśeṣaḥ
/--**

māsamātraprayogeṇa kuṣṭhānyaṣṭa
haredviṣam /
puṇḍarīkaṃ savisphoṭaṃ
śvetamau.ḍumbaram tathā //
VRs_29.23 // § 9358

chinnābhinnaṃ kapālākhyam
klinnāhvam śavagandhi ca /
kuṣṭhāni gaditānyaṣṭa hanyāddevi !
mahāviṣam // VRs_29.24 // § 9360

5

ṣaṇmāsasya prayogeṇa kāmarūpo
bhavennaraḥ /
saṃvatsaraprayogeṇa sarvarogān
vyapohati //
dvivatsaraprayogeṇa divyadeho
bhavennaraḥ // VRs_29.25 // § 9363

rasaratnasamuccaya-1927

**atha mātrā'mātrābhedena
viṣāmṛtayorguṇāguṇau /--**

mātrayā bhakṣitaṃ devi !
 viṣamapyamṛtāyate /
 mātṛādhikaṃ varārohe ! hyamṛtaṃ vā
 viṣaṃ bhavet // VRs_29.26 // § 9365

**atha sātmyāsātmyayoramṛtaviṣayoḥ sahasā
 prayoge doṣaḥ /--**

amṛtaṃ sahasā yuktaṃ śīlitaṃ
 viṣameva vā /
 sātmyāsātmyaṃ vikārāya mṛtyave ca
 varānane ! // VRs_29.27 // § 9367

atha sahasā viṣasevane aṣṭau vegāḥ /--

5 vegāścāṣṭa prajāyante sahasā viṣaśīlinaḥ
 /
 prathame tvagvikāraḥ syāddvitiye
 vepathurbhavet // VRs_29.28 // § 9369

dāho vege ṛtīye syāccaturthe vikṛto
 bhavet /
 phenodgatiḥ pañcame syāt
 skandhayorbhaṅgajā tataḥ //
 VRs_29.29 // § 9371

jāḍyatā saptame vege cāṣṭame maraṇaṃ
 dhruvam /
 10 evaṃ jñātvā varārohe ! pratīkāraṃ
 samācāret // VRs_29.30 // § 9373

atha viṣasevane saṃśodhanavidhiḥ /--

pittāntaṃ vamaṇaṃ kuryyādāmāntaṅca
virecanaṃ // VRs_29.31 // § 9374
rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣaghno gaṇaḥ /--

jātīnīśvarīsindhu-
kācamācyadrikarṇikā
/
triphalā karavīraṅca kuṣṭhaṃ
madhukajīrakam //
kṣīrivṛkṣatvageleti viṣaghno'yaṃ gaṇaḥ
smṛtaḥ // VRs_29.32 // § 9377

atha gavyaghṛtasya viṣaghnatvoktiḥ /--

viṣaghnaṃ goghṛtaṃ devi ! māṅgalyaṃ 5
jīvanaṃ smṛtaṃ // VRs_29.33
// § 9378

atha viṣasya prayogavidhiḥ /--

aśvagandhāṃ sagojihvāṃ trisūlīm
triphalāmapi /
prathamam bhakṣayitvā ca
sevayedgaralaṃ tataḥ // VRs_29.34
// § 9380

brahmacaryyaṃ varārohe ! viṣakāle
 samācaret /
 pathyaṃ svasthamanā bhuktvā tadā
 siddhirna saṃśayaḥ // VRs_29.35
 //§ 9382

rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣasevinaḥ pathyāpathyavidhiḥ /--

gavye kṣīraghr̥te peye
 śālyannamidameva ca /
 śītalañca pibettoyaṃ pittalāni ca
 varjayet // VRs_29.36 //§ 9384

5

jāṅgalāni ca māṃsāni chāgalohañca
 madgurān /
 śarkarāṃ māḥṣikāṃ kṣīraṃ sevanīyaṃ
 prayatnataḥ //
 sevyāṃ devi ! sadā pathyamapathyaṃ
 dūratastyajet // VRs_29.37 //§ 9387

atha prayojyaviṣāṇi /--

uddhr̥taṃ phalapākena navāṃ
 snigdhaṃ ghaṇaṃ guru /
 avyāpannaṃ
 viṣaharairavātā"tapaśoṣitam //
 VRs_29.38 //§ 9389

raktasarṣapatailena lipte vāsasi
dhāritam /
saktukaṃ mustakaṃ śṛṅgī bālukaṃ
sarṣapāhvayam // VRs_29.39 // § 9391

vatsanābhañca karmaṇyaṃ
kālakūṭādikam tataḥ /
na jātvanyat prayoktavyam--(?) //
VRs_29.40 // § 9393

atha tīkṣṇaviṣātiyuktaviṣayościkitsā /--

(?)--viṣe tīkṣṇe ca cārīte /
atimātre ca karmaṇye peyaṃ
ghṛtamanantaram // VRs_29.41
// § 9395

5

rasaratnasamuccaya-1927

sabhārgīdadhidhūmottha-
sārivātaṅḍalīyakam
/
āgāradhūmamañjiṣṭhā-yaṣṭyāhvairvā
samanvitam // VRs_29.42 // § 9397

lihyādvā madhusarpirbhyāṃ
cūrṇitāmarjunatvacam /
ṭaṅkaṇaṃ meghanādena madhunā vā'pi 10
pallavān // VRs_29.43 // § 9399

atha rasāyanārthaṃ viṣaprayoge vidhiḥ /--

viṣaṃ yuñjīta nityaṃ vai
 rasāyanaguṇaiṣiṇaḥ /
 ghṛtopaskṛtadehasya viśuddhasya
 hitāśiṇaḥ // VRs_29.44 // § 9401

atha viṣaprayogārhapuruṣakālayornirdeśaḥ /--

sāttvikasyodite bhānau yojyaṃ
 śītavasantayoḥ /
 grīṣme cā"tyayike vyādhau--(?)" //
 VRs_29.45 // § 9403

rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣaprayogānarhakālādinirdeśaḥ /--

5

(?)--na varṣāsu na durdine /
 na krodhini na pittārtte na klīve
 rājaveśmani // VRs_29.46 // § 9405

kṣuttrṣṇābhramagharmādhva-
 vyādhyantaranipī.ḍite
 /
 garbhiṇyāṃ bālavṛddheṣu na rūkṣeṣu
 na marmasu // VRs_29.47 // § 9407

atha viṣe niṣiddhadravyāṇi /--

abhyaste'pi viṣe yatnādvarjyavastu
 nivarttayet /

kaṭvamlalavaṇaṃ tailaṃ
divāsvapnānalātapān // VRs_29.48
//§ 9409

**atha avasthāviśeṣe
viṣasyāpakāra katvanirdeśaḥ /--**

dr̥gvibhramaṃ
karṇarujamanyāṃścānilajān gadān /
viṣaṃ rūkṣāśinaḥ kuryyānmṛtyumeva
tvajīrṇinaḥ // VRs_29.49 //§ 9411

atha viṣaśodhanam /--

atha gomūtrasaṃyuktamātape
śoṣayettryaham /
viṣaṃ bṛmhaṇametaddhi viṣasyā" dau
praśasyate // VRs_29.50 //§ 9413
rasaratnasamuccaya-1927

5

atha navajvare prathamaviṣakalpaḥ /--

tat pibenmastunā vāta-jvare kṣīreṇa
pittaje /
śakṛnmūtreṇa kaphaje sarvaje
triphalāmbhasā // VRs_29.51 //§ 9415

atha jīrṇajvare dvitīyaviṣakalpaḥ /--

rodhracandanaṣa.ḍgranthā-

śarkarāghṛtamākṣikaiḥ

/

kṣīreṇa ca viṣam yuktaṃ

jīrṇajvaraharam param // VRs_29.52

//§ 9417

atha jīrṇajvarādau tṛtīyaviṣakalpaḥ /--

nikumbhakumbhatriphalā-

sarpirmadhuviṣaiḥ kṛtaḥ

/

nihanti mīdako

jīrṇa-jvaramehatvagāmayān //

VRs_29.53 //§ 9419

atha viṣamajvare caturthaviṣakalpaḥ /--

5

śikhikarṇirasopetaṃ

viṣamajvarajidviṣam // VRs_29.54

//§ 9420

atha raktapitte pañcamaviṣakalpaḥ /--

viṣam yaṣṭyāhvayaṃ rāsnā

sevyamutpalakandakam /

taṇḍulodakapītāni raktapittasya

bheṣajam // VRs_29.55 //§ 9422

rasaratnasamuccaya-1927

atha śvāsakāse ṣaṣṭhaviṣakalpaḥ /--

rāsnāvi.ḍaṅgatriphalā-
devadārukaṭutrayam
/
padmakam kṣaudramamṛtā viṣaṅca
śvāsakāsajit // VRs_29.56 // § 9424

atha śvāsahikkayoḥ saptamaviṣakalpaḥ /--

sitā rasaviṣakṣīra-prabālamadhukānvitā
/
śvāsahikkāpahā lī.ḍhā--(?) //
VRs_29.57 // § 9426

atha chardiyāma aṣṭamaviṣakalpaḥ /--

(?)--chardighnāstu viṣānvitāḥ /
kṣaudrośīramadhukṣāra-
rajanīkuṭajatvacah // VRs_29.58
// § 9428

5

atha kṣaye navamaviṣakalpaḥ /--

cyavanaprāśanopetaḥ viṣam kṣapayati
kṣayam // VRs_29.59 // § 9429

**atha viṣavidrāvaṇaghṛtākhyah
daśamaviṣakalpaḥ /--**

vijayā pippalīmūlaṃ
 pippalīdvayacitrakaiḥ /
 puṣkarāhvāśaṭīdrākṣā-
 yamānīkṣāradīpyakaiḥ // VRs_29.60
 //§ 9431

sitāyaṣṭīdvibrhatī saindhavaiḥ pālikaiḥ
 pacet /
 saviṣārdhdhapalaiḥ prasthaṃ
 ghṛtāttajjīrṇabhuk pibet //
 VRs_29.61 //§ 9433

5

durnāmamehagulmārma-
 timirakṛmipāṇḍukān
 /
 galagrahagrahonmāda-kuṣṭhāni ca
 niyacchati //
 viṣavidrāvaṇaṃ nāma ghṛtaṃ viṣarujam
 haret // VRs_29.62 //§ 9436

rasaratnasamuccaya-1927

atha grahaṇyām ekādaśaviṣakalpaḥ /--

mustāvatsakapāṭhāgni-
 vyoṣaprativiṣāviṣam
 /
 dhātakīmocaniryyāsaḥ cūtāsthi
 grahaṇīharam // VRs_29.63 //§ 9438

atha mūtrakṛcchre dvādaśaviṣakalpaḥ /--

kṛcchragṇam

viṣapathyāgni-dantīdrākṣāniśāvṛṣāḥ

// VRs_29.64 // § 9439

atha udāvarttāśmaryoḥ trayodaśaviṣakalpaḥ

/--

śilājatu viṣam

tryūṣamudāvarttāśmarīharam //

VRs_29.65 // § 9440

atha aśmaryāṃ caturdaśaviṣakalpaḥ /--

gomūtrakṣārasindhūttha-

viṣapāṣāṇabhedakam

/

vajravaddārayatyetakataḥ

pītamaśmarīm // VRs_29.66 // § 9442

atha gulme pañcadaśaviṣakalpaḥ /--

triphalāsvarjikākṣārairviṣam

gulmaprabhedanam // VRs_29.67

// § 9443

5

atha śūle ṣoḍaśaviṣakalpaḥ /--

pippalī pippalīmūlaṃ viṣam śūlaharam

tathā // VRs_29.68 // § 9444

**atha gulma plīhnoḥ
saptadaśāṣṭādaśaviṣakalpau /--**

viṣaṃ dravantī madhukaṃ
drākṣārāsnāśaṭhīkaṇāḥ /
viṣaṃ vellamiṣikṣīraṃ
gulmaplīhanivarhaṇam // VRs_29.69
//§ 9446

rasaratnasamuccaya-1927

atha plīhni ekonaviṣaviṣakalpaḥ /--

plīhodaragṇam payasā
śatāhvākṛmijidviṣam // VRs_29.70
//§ 9447

atha kuṣṭhe viṣaviṣakalpaḥ /--

vāyasīmūlaniḥkvātha-pītaṃ
kuṣṭhaharam viṣam // VRs_29.71
//§ 9448

atha kuṣṭhe ekaviṣaviṣakalpaḥ /--

5 payasyārājavṛkṣatvak-
trāyantīvākucībalāt
/
plīhaghñībhakaṇābhyāñca viṣam
kvāthena kuṣṭhajit // VRs_29.72
//§ 9450

atha kuṣṭhe dvāviṃśaviṣakalpaḥ /--

avalgujai.ḍagajayorvījaṃ kṣāradvayaṃ
viṣam /
lepaḥ sasaindhavaḥ piṣṭo vāriṇā
kuṣṭhanāśanaḥ // VRs_29.73 // § 9452

**atha vicarcikādau
trayoviṃśa-caturviṃśaviṣakalpau /--**

citrakārkajaṭāhasti-pippalīvākucīviṣaiḥ
/
sacandrakaire.ḍagaja-
karañjaphalasaindhavaiḥ //
VRs_29.74 // § 9454

savyoṣasarjikākṣāra-
yavakṣāraniśādvayaiḥ
/
agāradhūmasahitairbastamūtreṇa
kalpitaiḥ // VRs_29.75 // § 9456
rasaratnasamuccaya-1927

5

bhallātakāgniśampāka-viṣairvā
mūtrapeṣitaiḥ /
lepo vicarcikādaru-rasikākiṭimāpahaḥ
// VRs_29.76 // § 9458

atha vicarcikādau pañcaviṃśaviṣakalpaḥ /--

śampākapatratvañmūlaṃ viṣaṃ
 takrañca tadguṇam // VRs_29.77
 //§ 9459

atha kuṣṭhe ṣaḍviṃśaviṣakalpaḥ /--

kuṣṭhatumburuvījāni
 vājigandhā'mlavetasam /
 haridrā vāyasī rāsnā haritālaṃ
 manaḥśilā // VRs_29.78 //§ 9461

5 paṭolanimbapatrāni
 kaṇāgandhakasaindhavam /
 viṣaṃ dāru śirīṣāsthi takra lepena
 kuṣṭhajit // VRs_29.79 //§ 9463

**atha kuṣṭhe viṣatailāstyah
 saptaviṃśaviṣakalpaḥ /--**

karañjakaravīrārka-
 mālatīraktacandanaiḥ
 /
 āsphotākuṣṭhamañjiṣṭhā-
 saptacchadaniśānataiḥ // VRs_29.80
 //§ 9465

sindhuvāravacākṣvelairgavāṃ mūtre
 caturguṇe /

siddham kuṣṭhaharam tailam
duṣṭavraṇaviśodhanam // VRs_29.81
//§ 9467

rasaratnasamuccaya-1927

**atha kuṣṭhe kuṣṭhāditailākhyah
aṣṭāvimśaviṣakalpaḥ /--**

kuṣṭhāśvamārabhrṅgārka-mūlasnuk
kṣīrasaindhavaiḥ /
tailam siddham viśāvāpamabhyaṅgāt
kuṣṭhajit param // VRs_29.82 //§ 9469

**atha kuṣṭhādu candanāditailākhyah
ekonatriṃśaviṣakalpaḥ /--**

bhadraśrīdārumarica-
dviharidrātrivṛdghanaiḥ
/
gomūtrapiṣṭaiḥ
palikairviṣasyārddhapalena ca //
VRs_29.83 //§ 9471

5

brāhmīrasārkajakṣīra-
gośakṛdrasasaṃyutam
/
prastham sarṣapatailasya siddhamāśu
vyapohati //
pānādyaiḥ śilitam kuṣṭha
duṣṭanā.ḍivraṇāpacīḥ // VRs_29.84
//§ 9474

atha śvitrādaḥ trimśaviṣakalpaḥ /--

viṣaṃ bhallātakīdvīpi-
guñjānimbaphalairjayet
/

lepo'mlapiṣṭaiḥ śvitrāṇi puṇḍarīkañca
dāruṇam // VRs_29.85 // § 9476

rasaratnasamuccaya-1927

atha śvitre ekatriśaviṣakalpaḥ /--

kakubhāruṣkaradvīpi-
sprkkāpatrailabālukaḥ
/

piṣṭaṃ khādiratāyena trirātramuṣitaṃ
pibet //

5

śvitrī viṣeṇa saṅghaṣṭaṃ--(?) //
VRs_29.86 // § 9479

atha śvitre kriyāntaram /--

(?)--tattatsphoṭān kilāsajān /
kaṅṭakena vibhidyaśu lepairlimpecca
kauṣṭhikaiḥ // VRs_29.87 // § 9481

atha śvitre dvātrimśaviṣakalpaḥ /--

athavā karavīrārka-mūlavākucikāviṣaiḥ
/

bastāmbupiṣṭaiḥ
sadvīpi-dvipapippalyaruṣkaraiḥ //
VRs_29.88 // § 9483

**atha āstikoktaśvitrāritailākhyah
trayastrimśaviṣakalpaḥ /--**

lākṣāsuraḥvamañjiṣṭhā-
kuṣṭhapadmakasārivāḥ
/
guñjā mahī kuravako lāṅgalī
vajrakandakaḥ // VRs_29.89 // § 9485

vārāhīkandakāsphotā saptāhvā
girikarṇikā /
arkāśvamārayormūlaṃ nāgapuṣpaṃ
nataṃ niśe // VRs_29.90 // § 9487
rasaratnasamuccaya-1927

5

dantī viṣaṃ hastiviṣaṃ pippalyo
maricāni ca /
taistailaṃ kaṭutailaṃ vā
citrasyābhyañjanaṃ pacet //
savarnaḥkaraṇaṃ śreṣṭhamāstikasya vaco
yathā // VRs_29.91 // § 9490

atha vāte catustrimśaviṣakalpaḥ /--

eraṇḍatailaṃ triphalā gomūtraṃ
citrakaṃ viṣaṃ /

sarpiṣā sahitam pītam
 vātārttatvamapohati // VRs_29.92
 // § 9492

atha agnidāhe pañcatrimśaviṣakalpaḥ /--

korakam cīraniḥkvāthe
 lāṅgalīviṣasarṣapaiḥ /
 gandhakāṅkollamaricaiḥ
 sasnukṣīrairvipācitam //
 jayejjyotiṣmatītailamanalatvaggadānapi
 // VRs_29.93 // § 9495

atha bandhyāyām ṣaṭtrimśaviṣakalpaḥ /--

5 svarasam vijapūrasya vacābrāhmīrasam
 ghṛtam /
 bandhyā pibantī saviṣam suputtraiḥ
 parivāryyate // VRs_29.94 // § 9497
 rasaratnasamuccaya-1927

atha mū.ḍhagarbhe saptatrimśaviṣakalpaḥ /--

vīrālāṅgalikādantī-
 viṣapāṣāṅabhedakaiḥ
 /
 prajoyyo mū.ḍhagarbhāṅam pralepo
 garbhamocanaḥ // VRs_29.95 // § 9499

**atha buddhivarddhane aṣṭatrimśaviṣakalpaḥ
/--**

devadāru viṣaṃ sarpiṅgomūtraṃ
kaṅṭhakārikā /
vacā vākskhalanaṃ hanti buddheśca
parivarddhanam // VRs_29.96
//§ 9501

atha timire ekonacatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

viṣaṃ sarpiḥ sitā kṣaudraṃ
timirāpahamañjanam // VRs_29.97
//§ 9502

atha timire catvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

viṣaṅcaikamajākṣīra-kalkitaṃ
ghṛtadhūpitaṃ // VRs_29.98 //§ 9503

atha timire ekacatvāriśaviṣakalpaḥ /--

viṣaṃ dhātrīphalarasairasakṛt
paribhāvitam /
añjanaṃ śaṅkhasahitaṃ pragā.ḍhaṃ
timiraṃ jayet // VRs_29.99 //§ 9505
rasaratnasamuccaya-1927

5

atha kāce dvācatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

viṣamindrāyudham stanyairghrṣṭam
 kācajidañjanam // VRs_29.100
 //§ 9506

atha kāce tricatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

vījapūrarasairghrṣṭam viṣam tadvat
 sitānvitam // VRs_29.101 //§ 9507

atha kāce cataścatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

viṣam māgadhikā dve ca niśi
 kācaghnamañjanam // VRs_29.102
 //§ 9508

atha śuklārme pañcacetvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

śuklārmajit viṣam kṛṣṇā-yuktaṃ
 gomūtrabhāvitam // VRs_29.103
 //§ 9509

atha śuklādau ṣaṭcatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

5 samudraphenasphuṭikā-
 kuruvindarasāñjanam
 /
 kūrmapṛṣṭhañca tulyāni
 tebhyo'rddhāṃśamanaḥśilā //
 VRs_29.104 //§ 9511

arddhamānāni

marica-saindhavāyorajāṃsi ca /
atho yathottaraṃ dadyādayasā ca
samaṃ viṣam // VRs_29.105 // § 9513

rasakriyeyaṃ madhunā

śuklapillārmakācanut /
abhīkṣṇaṃ śītatoyena siñcennetre
viṣāñjite // VRs_29.106 // § 9515

rasaratnasamuccaya-1927

**atha śuklādau sūryyaprabhāvarṭtyākhyāḥ
saptacatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--**

raktacandanamañjiṣṭhā-
tinti.ḍīphalasaktukaiḥ
/

abhayālodhrakataka-
niśāśaṅkhakaṇoṣaṇaiḥ //
VRs_29.107 // § 9517

manaḥśilākarañjākṣa-
vījogrāphenasaindhavaiḥ
/

ajākṣīraiḥ samaviṣairvarttayo vihitā
hitāḥ //

śuklārmamāṃsapilleṣu
granthigaṇḍārbudeṣu ca //
VRs_29.108 // § 9520

5

atha pille aṣṭacatvāriṃśaviṣakalpaḥ /--

rasonakandamarica-
 viṣasarṣapasaindhavaiḥ
 /
 pillekṣaṇahitaṃ kārīyaṃ
 surasārasapeṣitaiḥ //
 pūrayet sarpiṣā cānu sarpireva ca
 pāyayet // VRs_29.109 // § 9523

**atha naktāndhye
 ekonapañcāśattamaviṣakalpaḥ /--**

5 madhūkasāramadhuka-
 viṣakṣīrajairghṛtam
 /
 pakvaṃ santarpaṇaṃ śreṣṭhaṃ
 naktāndhye tvacirotthite //
 VRs_29.110 // § 9525
 rasaratnasamuccaya-1927

atha naktāndhye pañcāśattamaviṣakalpaḥ /--

añjanaṃ narapittena
 rocanāmadhuṣṛṅgibhiḥ //
 VRs_29.111 // § 9526

atha karṇasūle ekapañcāśattamaviṣakalpaḥ /--

svarjikākṣāramindhūttham śuklaśuklam
varam viṣam /
karṇayoḥ pūraṇam tīvra
karṇaśūlanivarhaṇam // VRs_29.112
//§ 9528

atha śiraḥśūle dvāpañcāsattamaviṣakalpaḥ /--

nasyam śirorukśamanam
pratyakpuṣpīsitāviṣam //
VRs_29.113 //§ 9529

atha śiraḥśūle tripañcāsattamaviṣakalpaḥ /--

athavā natayaṣṭyāhva-śarkarā
viṣasaṃyutā // VRs_29.114 //§ 9530
rasaratnasamuccaya-1927

**atha pūtinasye catuḥpañcāsattamaviṣakalpaḥ
/--**

śuṅṭhī paśyā viṣam pāṭhā trāyantī
pūtināmajit // VRs_29.115 //§ 9531

5

**atha mukharāge prapaṇḍarokāditailākhyah
pañcapanñcāsattamaviṣakalpaḥ /--**

prapaunḍarīkamañjiṣṭhā-
 viṣatindusamudbhavaiḥ
 /
 nihanti sādhitam tailam gaṇḍūṣeṇa
 mukhāmayān // VRs_29.116 // § 9533

atha mukharoge ṣaṭpañcāśattamaviṣakalpaḥ /--

elākhadirakakkola-
 jātīkarpūracandanaiḥ
 /
 bolābdabālaviguṇa-viṣaiḥ
 sārāmbupeṣitaiḥ //
 5 samūtrā vaṭikāḥ klaptā dhṛtā ghnanti
 mukhāmayān // VRs_29.117 // § 9536

atha palitādaḥ saptañcāśattamaviṣakalpaḥ /--

kaṭutailaviṣam nasyam
 palitārumṣikāpaham // VRs_29.118
 // § 9537

atha khalataḥ aṣṭapañcāśattamaviṣakalpaḥ /--

snuhyarkakṣīrabhr̥ṅgāmbu-
 gomūtrahalinīviṣaiḥ
 /

guñjāviśālāmaricaiḥ kaṭutailaṃ
vipācitam //
khalatiṃ śamayati--(?) // VRs_29.119
//§ 9540

rasaratnasamuccaya-1927

atha digdhāhate ekonaṣaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

(?)--amlapiṣṭamaṣṭagaṇaṃ viṣāt /
sindhūthakārpāsaphalaṃ piṇḍitaṃ
saha sarpiṣā //
kṣīreṇā"jēna vā
lepādviṣadigdhāyudhapraṇut //
VRs_29.120 //§ 9543

5

atha duṣṭavraṇe ṣaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

viṣaṃ rasāñjanaṃ bhārgī vṛścikālī
mahāsahā /
savedane sapāke ca vraṇe duṣṭe
pralepanam // VRs_29.121 //§ 9545

atha apacyāṃ kṛtamālādighṛtākhyāḥ ekaṣaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

kṛtamālārkapūtīka-vatsakātiviṣāviṣam /
siddhaṃ yadiṅgudakvāthaiḥ
sarpistadapacīharam // VRs_29.122
//§ 9547

**atha apacīghnatailākhyah
dviṣaṣṭitamaviṣakalpah /--**

kākādanīmāgadhikā-
nalikātuṇḍikāphalaiḥ
/
jīmūtavījakarkoṭa-viśālākṛtavedhanaiḥ
// VRs_29.123 // § 9549

rasaratnasamuccaya-1927

pāṭhānvitaiḥ
palārddhāṃśairviṣakarṣayutaiḥ pacet
/
prasthaṃ karañjatailasya
nirguṇḍīsvarasā.ḍhake //
5 tajjayedapacīṃ ghorāṃ
nāvanābhyaṅgapānataḥ //
VRs_29.124 // § 9552

atha apacyādau triṣaṣṭitamaviṣakalpah /--

guñjāṭaṅkaṇaśigrumūlarajanī-
śampākabhallātakāḥ
snuhyarkāgnikarañjasaindhavavacā-
kuṣṭhābhayālāṅgalīḥ
/
varṣābhūśaṭhabhūśirīṣavarāṇa-
vyoṣāśvamārā
viṣaṃ

gomūtraṃ śamayedviliptamapacī-
granthyarbudaślīpadām //
VRs_29.125 // § 9556

**atha viṣe mantrādikriyāvaiphalye pratīkāraḥ
/--**

viṣe praviṣaṃ
yuñjyānmantratantrairasidhyati /
atīte pañcame vege
saptamasyānatikrame // VRs_29.126
// § 9558

atha sarpadaṣṭe catuṣṣaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

yuñjyānmūlaviṣaṃ sarpa-daṣṭānāṃ
pānalepayoḥ // VRs_29.127 // § 9559
rasaratnasamuccaya-1927

atha sarpaviṣe mūlaviṣasya mātṛā /--

caturbhiḥ
ṣa.ḍbhiraṣṭābhīrhīnamadhyottamā
yavaiḥ /
mātṛāṃ viṣasya mūlasya prayuñjīta ca
sarvadā // VRs_29.128 // § 9561

atha kīṭaviṣe mūlaviṣasya mātṛā /--

daṣṭasya dvau yavau kīṭaiḥ--(?) § 9562

atha vṛścikaviṣe mūlaviṣasya mātṛā /--

(?)"--tilamātrantu vṛścikaiḥ //
VRs_29.129 // § 9563

atha lūtāviṣe pañcaśaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

naiva tvasṛkthe pāne tu lūtādaṣṭasya
neṣyate /
vraścayā lepayeddaṣṭam tasya jñātvā
suniścitam // VRs_29.130 // § 9565

atha jaṅgamaviṣe ṣaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

kṣīrakṣaudraghrṭairyuktaṃ pītaṃ hanti
viṣaṃ viṣaṃ // VRs_29.131 // § 9566

atha jaṅgamaviṣe saptaśaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

5 sasinduvāratagaramḥ mṛtasañjīvanam
viṣaṃ // VRs_29.132 // § 9567

atha ākhuviṣe aṣṭaśaṣṭitamaviṣakalpaḥ /--

śirīṣakusumaṃ patraṃ
viṣamākhuviṣāpaham // VRs_29.133
// § 9568

rasaratnasamuccaya-1927

atha sarvaviṣe ekonasaptatitamaviṣakalpaḥ /--

devadāru nataṃ māṃsī drāmīlī vākucī
viṣam /
kuṣṭhañca pānalepābhyāṃ
samastaviṣanāśanam // VRs_29.134
//§ 9570

atha saṃjñājanane saptatitamaviṣakalpaḥ /--

manaḥsilā'ñjanālailā-
sinduvārāmarāhvayam
/
saraktam kuṅkumaviṣam dhātām
niḥsaṃjñabodhanam // VRs_29.135
//§ 9572

atha viṣajadāhe ekasaptatitamaviṣakalpaḥ /--

dāhe viṣodbhave lepaḥ
saktukṣīraghr̥tairyutaḥ //
VRs_29.136 //§ 9573

5

**atha duḥsādhyaroge dvāsaptatitamaviṣakalpaḥ
/--**

anyeṣvapi ca rogeṣu śeṣopāyaparikṣaye
/

pratyahaṃ viṣakandasya triyavaṃ
 yavameva vā //
 śuddhasya rājikāvṛddhyā varṣaṃ
 bhuktvā jayedgadān // VRs_29.137
 //§ 9576

rasaratnasamuccaya-1927

atha rasāyane trisaptatitamaviṣakalpaḥ /--

vacāgandhakasindhūttha-
 trāyamāṇāmlavetasam
 /
 vyōṣāgnivellapāṭhāmla-
 karṇīkarikaṇāviṣam // VRs_29.138
 //§ 9578

5

cāṅgerīnāgadamanī-
 vāyasītriphālārasaiḥ
 /
 bhāvitam madhusarpirbhyām
 bhakṣitam syādrasāyanam //
 VRs_29.139 //§ 9580

atha rasāyane catuṣsaptatitamaviṣakalpaḥ /--

viṣaśulvarasavyoṣa gandhakānām
 palam palam /
 paladvayaṃ harītakyaścitrakasya
 palatrayam // VRs_29.140 //§ 9582

kauntīmustācaturjātaṃ karṣāṃśaṅca
vicūrṇitaṃ /
triguṅśca gu.ḍaḥ kārīyā vaṭikā
māṣasammitā //
bhakṣayettāṃ jarāgrasto mahārogaiśca
pī.ḍitaḥ // VRs_29.141 // § 9585

**atha jayāgu.ḍikākhyāḥ pañcasaptatitamādi-
caturdaśādhikaśatatamāntaviṣakalpaḥ
/--**

haridrā nimbapatrāṇi pippalyo maricāni
ca /
mustā vi.ḍaṅgaṃ mūtreṇa piṣtamājena 5
piṇḍitaṃ // VRs_29.142 // § 9587

nāvanāñjanapāneṣu
gomūtrāsṛgrasāñjanaiḥ /
jayet prayuktaṃ viṣama-jvarān
saghṛtasādhitaṃ 75 // VRs_29.143
// § 9589

rasaratnasamuccaya-1927

sarvajam samadhu-vyoṣam 76 gavāṃ
mūtreṇa sūtakam 77 /
candanasya kaṣāyeṇa 78 raktapittaṃ
vr̥sasya vā 79 // VRs_29.144 // § 9591

kṣayam kṣīrāśvagandhābhyām 80 10
kāsaśvāsam samākṣikam 81 /

takreṇa grahaṇīrogaṃ 82 kṛcchraṃ
 taṇḍulavāriṇā 83 // VRs_29.145
 //§ 9593

pramehaṃ madhunā 84 gulmaṃ
 śūlañca gu.ḍavāriṇā 85 /
 pāṇḍuśophaṃ gavāṃ kṣīreṇāmbhasā
 traiphaleṇa vā 86 / 87 // VRs_29.146
 //§ 9595

gavāṃ mūtreṇa kuṣṭhāni 88
 kṣaudreṇo.ḍumbarāhvayam 89 /
 5 takreṇa
 yuktañcā"lepāddadрупāmāvicarcikāḥ
 90 // VRs_29.147 //§ 9597

pītaṃṣṇāmbhasā vāyuraṃ 91
 tulasyā"lepanādgrahān 92 /
 samūtraṃ vismr̥tiṃ nasyena 93
 añjanena dṛgāmayān 94 //
 VRs_29.148 //§ 9599

rasaratnasamuccaya-1927

syandādhiṃmanthau sastanyam 95
 armaḥkopam̐ maṣoṇitam 96 /
 sakāsamardaṃ kācādīn 97
 sabhr̥ṅodaṃ niśāndhatām 98 //
 VRs_29.149 //§ 9601

10 rambhākandāmbhasā puṣpaṃ 99 pillam̐
 tāṃramadhūtkaṭam 100 /

satūlamārttiṃ dantānāṃ gaṇḍūṣeṇa 101
vilepanāt // VRs_29.150 // § 9603

sagomūtraṃ śiraḥśūlaṃ 102
sakṣaudrāmlaṃ kṣatavraṇān 103 /
bhagandarāpacīgranthīn sakṣaudraṃ
104 sagu.ḍaṃ vraṇān 105 //
VRs_29.151 // § 9605

nārikelāmbhasā liṅga-vikārān 106
sevanāt punaḥ /
pradaraṃ bhṛṅgamāreṇa 107
nāgapuṣṭasya sarpiṣā 108 //
VRs_29.152 // § 9607

5

rambhākandāmbusarpirbhyāṃ pītaṃ
liptamaherviṣaṃ 109 /
gotakranaramūtrābhyāmāthā"khoḥ 110
vṛścikasya tu // VRs_29.153 // § 9609
rasaratnasamuccaya-1927

sārkakṣīraṃ vilepena 111 lūtānāntu
jalaudanam 112 /
śatapatrarasājyābhyāṃ viṣaṃ sarvañca
sarvathā 113 // VRs_29.154 // § 9611

bhasmasūtaṃ gu.ḍakṣaudra-ghṛtaiḥ
saha niṣevitam 114 /
jarāṃ jayedato nāmnā gu.ḍikeyaṃ
jayoditā // VRs_29.155 // § 9613

10

**atha jayantīvaṭikākhyah
pañcadaśādhikaśatatamaviṣakalpaḥ /--**

vacā'svagandhāmaricopakulyā-
tālīsamustāpicumardapāṭhāḥ
/

viṣaṅca teṣāṃ vaṭikā jayantyaḥ phale
prayoge ca jayāsamānāḥ //
VRs_29.156 //§ 9615

**atha jayāvaṭikākhyah
ṣo.ḍaśādhikaśatatamaviṣakalpaḥ /--**

vāsā'mṛtākhadiranimbavi.ḍaṅgapathyā-
kvāthe viṣatrikaṭucitrakalohatiktāḥ /
āvāpya māṣatulitā vaṭikā praṇītā
kṣaudrānvitā kṣapayati
kṣayakuṣṭhajātam // VRs_29.157
//§ 9619

5

**atha rasāyane
saptadaśādhikaśatatamaviṣakalpaḥ /--**

kāntābhrakaśilādhātu-
viṣasūtakamākṣikam
/
śīlitaṃ madhusarpirbhyāṃ
vyādhivārdhakamṛtyujit //
VRs_29.158 //§ 9621

rasaratnasamuccaya-1927

**atha vājīkaraṇe
aṣṭādaśādhikaśatatamaviṣakalpaḥ /--**

naṣṭaśukraḥ

payodrākṣā-kapikacchumahāviṣam /
śīlayenmadhusarpirbhyāṃ sakharjūraṃ
sayaṣṭikam // VRs_29.159 // § 9623

atha viṣasevanasya phalam /--

śatruprayuktādviṣato garādvā
lūtābhujāṅgākhuviṣājjarāyāḥ /
akālamṛtyugrahapāpmano'pi viṣāśino
nāsti bhayaṃ narasya // VRs_29.160
// § 9625

iti śrīvaidyapatisimhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau
rasaratnasamuccaye viṣakalpo
nāmaikonatrimśattamo'dhyāyaḥ // 29 //

5

32 Adhyāya 30 : atha rasakalpaḥ --

atha mṛtasūtādhyāyaḥ /--

atha rasajāraṇam /--

pītāsavāmlakhāt sattvaṃ kāntaṃ vā tikṣṇameva
vā /

catuṣṣaṣṭitamāṃśena pramitaṃ

kṣiptamalpaśaḥ // VRs_30.1 // § 9628

rasaratnasamuccaya-1927

taptakhalle'mlayogena ślakṣṇavattāṃ
vimardanāt /

bhūrje

kṣārāmlalavaṇa-snuhyarkakṣīralepite

// VRs_30.2 // § 9630

baddham vastrāvṛte svinnamamle

samarase rasam /

5

dhautamuṣṇāranālena

śuṣkamaṅgulimarditam // VRs_30.3

// § 9632

pacet kacchapyantrasthamaṣṭamāṃś-
avi.ḍāvṛtam

/

svapramāṇo rasastiṣṭhejjīrṇo grāse

tvajīryyati // VRs_30.4 // § 9634

pātayedāsavāmlena mardayet

svedayecca tam /

jāraṇe jāraṇe vahniṃ grāsañca

parivarddhayet //

10

dviguṇam yojayedevam

sattvamabhrakasambhavam //

VRs_30.5 // § 9637

atha rasajāraṇe niṣiddhadravyāṇi /--

pūtilohaṃ viṣaṃ mūtraṃ rasakaṃ
gandhakatrayam /
na yuñjyājāraṇe sūtastairjīrṇaiḥ
sphoṭakuṣṭhakṛt // VRs_30.6 // § 9639
rasaratnasamuccaya-1927

atha ba.ḍavānalo vi.ḍaḥ /--

guñjāsaindhavayoścūrṇaṃ
devadālīdaladravaiḥ /
ṭaṅkaṇaṃ kiṃśukarasairjambīrāmlena
cūlikām // VRs_30.7 // § 9641

mūlakakṣāragomūtra-prasādena ca
gandhakam /
svarjikābhūkhagavyoma
śigrumūlarasena ca // VRs_30.8
// § 9643

5

śataśo bhāvayet sarvaṃ vi.ḍo'yaṃ
ba.ḍavānalaḥ /
evamagnisaho--(?) // VRs_30.9 // § 9645

atha matāntare rasajāraṇam /--

--(?)loha-saṃyuktaḥ kevalo'tha vā /
niyāmakauṣadhasitāṅkolamūlarasādibhiḥ¹⁰
// VRs_30.10 // § 9647

vaikrāntapramukhairvā'pi rasendraḥ
 saha marditaḥ /
 yantrasthaḥ kramavṛddhena
 vahninorddhvena pācitaḥ //
 mṛto'dharāgninā tapto'pyakṣīṇo
 norddhvamāśrayet // VRs_30.11
 //§ 9650

rasaratnasamuccaya-1927

atha dvividhaṃ rasamāraṇam /--

5

athāpāmārgatailena tathā
 puṣkarataṇḍalaih /
 athavā malapūkṣīra-bhāvitaḥ
 śvetahiṅgunā //
 marditaḥ puṭapākena bhasmatām
 pratipadyate // VRs_30.12 //§ 9653

atha rasamāraṇe prakārāntaram /--

gomūtradroṇapuṣpābhyāṃ pākādvā
 kāntabhājane // VRs_30.13 //§ 9654

atha prakārāntaram /--

kaṅguṇīkṛṣṇadhustūra-tailābhyāṃ vā
 vimarditaḥ // VRs_30.14 //§ 9655
 rasaratnasamuccaya-1927

atha prakārāntaram /--

mṛṇālatantuvarttisthaḥ
pīnagandharvatailayuk /
jvalito yāmamātram vā
mṛtavaikrāntasamṛyutaḥ //
VRs_30.15 // § 9657

atha prakārāntaram /--

bandhyā'mṛtākandagataḥ
pacanādbhūdhare'thavā //
VRs_30.16 // § 9658

atha prakārāntaram /--

capalopalanirguṇḍī-rasābhyāṃ
rasakena vā // VRs_30.17 // § 9659

atha prakārāntaram /--

vārāhīrasayuktena cakramardarasena vā 5
// VRs_30.18 // § 9660

atha prakārāntaram /--

gandhapāṣāṇayuktena baddhaṃ vā
vāsasā rasam /
pacet gandhakatailena
yāvadākhoṭabandhanam //
VRs_30.19 // § 9662

rasaratnasamuccaya-1927

gandhāśmapiṣṭam dviguṇa-gandham
 vā kāntasampuṭe /
 gandhakādvā ṛtīyāṃśam
 kāntaparpaṭamiśritam //
 mūlikāmarditam
 loha-parpaṭāntargataṃ dhameṭ //
 VRs_30.20 // § 9665

atha prakārāntaram /--

5 yadvā gandhakapādena marditam
 mūlikārasaiḥ /
 lohasampuṭamadyasthamaṅgārairdhmātamutkhanet
 //
 rogoktayogayukto'yaṃ tattadrogaharo
 bhavet // VRs_30.21 // § 9668

atha jvare prathamarasakalpaḥ /--

samustaparpaṭakvātho bhasmasūto
 harejjvaram // VRs_30.22 // § 9669

atha tridoṣajvare dvitīyarasakalpaḥ /--

daśamūlakaṣāyeṇa pippalyā ca
 samastajam // VRs_30.23 // § 9670

rasaratnasamuccaya-1927

atha raktapitte tṛtīya-caturtharasakalpau /--

mākṣikābhayayā vāsā-pippalyā
vā'srapittanut // VRs_30.24 // § 9671

atha kāse pañcamarasakalpaḥ /--

kaṇṭakārīkaṣāyeṇa pippalyā ca sa kāsajit
// VRs_30.25 // § 9672

atha kṣaye ṣaṣṭha-saptamarasakalpau /--

ajāyāḥ kṣīrasiddhena kaṇāyuktena
sarpiṣā /
triphalāgandhakavyoṣa-gu.ḍairvā
kṣapayet kṣayam // VRs_30.26
// § 9674

atha kṣayādaḥ aṣṭamarasakalpaḥ /--

atha lohamayīm mūṣāmāyāme
dvādaśāṅgulām /
marditaṃ hemavārāhī-gr̥hakanyārasai
rasam // VRs_30.27 // § 9676

5

rasonapiṇḍe dadhatīm lohamayyā
surandhrayā /

nirguṇḍīpatraniryyāsa-
 pītapādasugandhayā // VRs_30.28
 // § 9678

garbhamūṣikayā yuktāṃ sacakrāṃ
 mapidhānakām /
 lambitāṃ jalapātrastha-kharparadvāri
 pācayet // VRs_30.29 // § 9680
 rasaratnasamuccaya-1927

5 ūrddhvaṃ vanotpalaiścitrairaṅgāraiḥ
 khādirairadhaḥ /
 evamaṣṭaguṇe jīrṇe gandhake
 kṣayakuṣṭhajit // VRs_30.30 // § 9682

atha hikkāyāṃ navamarasakalpaḥ /--

hikkāṃ nihanti
 rucaka-vījapūrāmlamākṣikaiḥ //
 VRs_30.31 // § 9683

**atha chardirdāhayoḥ
 daśamaikādaśarasakalpau /--**

chardirdāhau
 madhusitā-lājāmudgasitāmbubhiḥ
 // VRs_30.32 // § 9684

atha arśaḥsa dvādaśarasakalpaḥ /--

arśāṃsi

tailasindhūtha-putapācitasūraṇaiḥ

// VRs_30.33 // § 9685

rasaratnasamuccaya-1927

atha atīsāre trayodaśādirasakalpatrayam /--

tvakpallavaiḥ kaṣāyāṇaṃ

śrtenodaśvidambhasā /

kṣīriṇyā vā'pyatisāraṃ--(?) § 9687

atha visūcyāṃ ṣo.ḍaśarasakalpaḥ /--

(?)--visūcīm kaṇahiṅgunā // VRs_30.34

// § 9688

atha ajīrṇe saptadaśarasakalpaḥ /--

ajīrṇaṃ

5

kāñjikairaṇḍa-kvāthapathyāvalehataḥ

// VRs_30.35 // § 9689

atha pravāhikāyām

aṣṭādaśaikonaṣṭarasakalpau /--

kaṣāyapallavaiḥ pakvaṃ bālavilvaṃ

sanāgaram /

sagu.ḍaṃ sarasaṃ hanti vimbisīm
 dāruṇāmapi //
 vilvakarkaṭikāgarbhaṃ
 masūrakvathitāmbu vā // VRs_30.36
 //§ 9692

rasaratnasamuccaya-1927

atha mūtrakṛcchre viṃśarasakalpaḥ /--

kṛcchraṃ mṛtarasaḥ
 kṣīra-kṣīriṇīkṣuramākṣikaiḥ //
 VRs_30.37 //§ 9693

atha meheṣu ekaviṃśarasakalpaḥ /--

pāradabhasmaśilājatukṛṣṇā-
 lohamalatriphalākulivījam
 /
 5 tāpyaniśārajakopalakānta-vyoṣarajaḥ
 khapuraśca kapitthāt // VRs_30.38
 //§ 9695

sarvamiḍaṃ paricūrṇya samāṃśaṃ
 bhāvitabhṛṅgarasaṃ divasāḍau /
 viṃśativāramiḍaṃ madhulī.ḍhaṃ
 viṃśatimehaharaṃ haridrṣṭam //
 VRs_30.39 //§ 9697

atha plīhāḍau dvāviṃśa-trayoviṃśarasakalpau /--

nyagrodhādyasanādyairvā kvāthayukto
mr̥to rasaḥ /
paścāllaśunagomṛtraiḥ
plīhagulmanivarhaṇaḥ // VRs_30.40
//§ 9699

atha paktiśūle caturviṃśarasakalpaḥ /--

kalāyayūṣaśambūka-kṣārābhyām
paktiśūlanut // VRs_30.41 //§ 9700

atha āmaśule pañcaviṃśarasakalpaḥ /--

satryūṣaṇatilakvāthenā"maśūlasya
nāśanaḥ // VRs_30.42 //§ 9701
rasaratnasamuccaya-1927

atha udare ṣaḍviṃśarasakalpaḥ /--

navanītasudhākṣāra-
bhāvitābhayayodare // VRs_30.43
//§ 9702

5

atha kāmālāyā saptaviṃśarasakalpaḥ /--

sa hitaḥ sahito yaṣṭī-vāriṇā kāmālāmaye
// VRs_30.44 //§ 9703

atha pāṇḍvādau aṣṭaviṃśarasakalpaḥ /--

phalatrikādikvāthena pāṇḍuśophe
sakāmale // VRs_30.45 // § 9704

atha śothe ekonatrimśarasakalpaḥ /--

śophe saviśvabhūnimba-
kvāthagomūtrasaṃyutaḥ
/
nimbāmalakakaṅkuṣṭhaiḥ praśastaḥ sa
mṛto rasaḥ // VRs_30.46 // § 9706

atha kuṣṭhe trimśaikaviṃśarasakalpau /--

rasonarājikāvahni-nīlimārkavapallavaiḥ
/
5 tulyaṃ bhallātakam kṣiptvā kṣīre tailaṃ
vipācitam // VRs_30.47 // § 9708

bhūśirīṣasuparṇākṣyoḥ pañcāṅgaṃ
mākṣikaṃ ghr̥tam /
rasaṅca līḍhvā kuṣṭhārtto
limpetrikaṭunā tanum //
rasagandhakapiṣṭyā vā
kaṭutailābhiyuktayā // VRs_30.48
// § 9711

rasaratnasamuccaya-1927

atha kuṣṭhe dvātrimśa-trayastrimśarasakalpau /--

karpūramūlīsahanimbataila-
pātālamūlīrasabhāvitena
/
rasena lihyāt sakalam haṭham vā
vicūrṇitaṃ puṣparasam sa kuṣṭhī //
VRs_30.49 // § 9713

atha kuṣṭhe catuṣtriṃśarasakalpaḥ /--

phenilaphalāhidarvī-kandarasaṃ
khādato'nudinam /
phenilamūlodvarttanamācarato'pi ca
kutaḥ kuṣṭham // VRs_30.50 // § 9715

atha kilāse pañcatriṃśarasakalpaḥ /--

citrakavānarivāyasītuṇḍī-vākucikā
dviḡuṇāḥ paripītāḥ /
mūtrayutā mṛtasūtasametāstakrabhujāḥ
śamayanti kilāsam // VRs_30.51
// § 9717

5

rasaratnasamuccaya-1927

atha śvitre ṣaṭtriṃśarasakalpaḥ /--

drutagaganamarīcī vākucītālapatryau
salilaripunakulyau kṛṣṇaśuṅṭhyau
sabhṛṅgam /

maricamasitasomaścitrakāṅkolavījaṃ
 varatilaśāilekhe tvak ca śākhoṭakasya
 // VRs_30.52 // § 9721

phalatrayaṅca tat sarvaṃ
 mṛtasūtasamanvitam /
 kṣīrāṅnavarttano jagdhvā śvitramāśu
 nivarttayet // VRs_30.53 // § 9723

atha krimau saptatrimśarasakalpaḥ /--

5 sanimbapallavakṣaudraḥ kṛmīn hanti
 mṛto rasaḥ // VRs_30.54 // § 9724

atha vātaroge aṣṭatrimśarasakalpaḥ /--

pīto laśunasiddhena tailenānilajān
 gadān // VRs_30.55 // § 9725

**atha gṛdhramyāma
 ekonacatvārimśarasakalpaḥ /--**

viśvairāṅdaśṛtakṣīra-sahito gṛdhrasīm
 jayet // VRs_30.56 // § 9726

atha vātarakte catvārimśarasakalpaḥ /--

gu.ḍābhayāgu.ḍūcyambu-yuktaḥ
 pavanaśoṇitam // VRs_30.57 // § 9727
 rasaratnasamuccaya-1927

atha sthaulye ekacatvāriṃśarasakalpaḥ /--

trikaṭutriphalāvellaiḥ samāṃśo
guggulurjayet /
vātāritailasaṃyuktaḥ sthaulyaṃ
bhasmarasānvitaḥ // VRs_30.58
//§ 9729

atha sthaulye dvācatvāriśarasakalpaḥ /--

madhūdakābhyāṃ yukto vā--(?)§ 9730

atha kārśye tricatvāriṃśarasakalpaḥ /--

(?)--kārśyantu śarkarānvitaḥ //
VRs_30.59 //§ 9731

**atha apasmārādu catuścatvāriṃśarasakalpaḥ
/--**

hiṅgusauvarcalavyoṣa-mūtrasiddhena 5
sarpiṣā /
raso hanyādapasmāramunmādañca--(?)
// VRs_30.60 //§ 9733

**atha apasmārādu pañcacetvāriṃśarasakalpaḥ
/--**

(?)"--tathā'ñjanāt /
 madhūkakunaṭītārksya-
 pārāvata malairyutaḥ // VRs_30.61
 //§ 9735

rasaratnasamuccaya-1927

atha pakṣmaśāte ṣaṭcatvāriṃśarasakalpaḥ /--

dhānyāmlapiṣṭāṣṭamarpippalīmḱān
 kārpāsavijān karamardanena /
 ādāya tailaṃ mṛtasūtayuktamakṣṇi
 prayuñjīta viśīrṇaromṇi //
 VRs_30.62 //§ 9737

atha netraroge saptacatvāriṃśaraṃsakalpaḥ /--

5 barbūranimbakisalā"japurīśadhūmaiḥ
 kāsekṣurāśmavanitāstanajena ghrṣṭam /
 bhallātadhūpitarasāñjanamañjayitvā
 sābhyañjanasnapanamakṣṇi rujaṃ
 nihanti // VRs_30.63 //§ 9741

rasaratnasamuccaya-1927

atha timire aṣṭacatvāriṃśarasakalpaḥ /--

10 mahābherīmūlaṃ
 turagaṃrṭhukāmbodhikuvalaṃ
 raso jamborāmla jayati timiraṃ
 kācamapi ca // VRs_30.64 //§ 9743

atha jāḍyo ekonapañcāsattamarasakalpaḥ /--

upāttam

jīmūtādravijadharaparnāmbumṛditāt
rasastailam lepādiha vividhajāḍyañca
gudajān // VRs_30.65 // § 9745

**atha keśakṛṣṇīkarṇe
mahānīlatailākhyapañcāsattamarasakalpaḥ /--**

vaṭapraroḥam

piṇḍīta-mūlatvakkṛṣṇasairyyakaiḥ /
ketakīstananiryyāsa-
śakālītriphālārjunaiḥ // VRs_30.66
// § 9747

pr̥thak daśapalaiḥ sārddham

caturdrīṇeṣvapāḥ pacet /
aṣṭabhāgāvaśiṣṭe'smin

bhr̥ngasvarasapeṣite // VRs_30.67
// § 9749

rasaratnasamuccaya-1927

triphālānīlyayaścūrṇaiḥ pr̥thak

dvipalikairyutam /

tailā.ḍhakaḥ samakṣīraḥ paktvā

mṛtarasānvitam // VRs_30.68 // § 9751

mahānīlam samudgastham maṇḍalam

dhānyamadhyagam /

abhyaṅgavidhiyogena keśānāṃ
 rañjanaṃ param // VRs_30.69
 //§ 9753

atha vraṇe ekapañcāśattamarasakalpaḥ /--

triphalāpaṭolamūlavyoṣagu.ḍūcīvi.ḍaṅgavījāni
 /
 samaguggulāni māritarasamilitāni
 vraṇaghnāni // VRs_30.70 //§ 9755

atha ganthau dvipañcāśattamaramakalpaḥ /--

granthīn vilepayetteṣāṃ lepāt--(?)§ 9756

**atha masūrikāyāṃ tripañcāśattamaramakalpaḥ
 /--**

5 (?)--mūlarasānvitam /
 nārikelodakaṃ tadvat pītaṃ hanti
 masūrikāḥ // VRs_30.71 //§ 9758
 rasaratnasamuccaya-1927

**atha sidhmādau catuḥpañcāśattamarasakalpaḥ
 /--**

mañjiṣṭhā śavarodbhavaṃ tuvarikā
 lākṣā haridrādvayaṃ

nepālī haritālakuṅkumagadā gorocanā
gairikam /
patraṃ pāṇḍu vaṭasya candanayugaṃ
kāleyakaṃ pāradam
pattaṅgaṃ kanakatvacam kamalajaṃ
vījaṃ tathā keśaram // VRs_30.72
//§ 9762

siktham tuttham lohakiṭṭam
vasājyamājam kṣīram kṣīravṛkṣāmbu
cāgnau /
siddham sidhmavyaṅganīlyādināse
vaktracchāyāmaindavīmāśu dhatte
// VRs_30.73 //§ 9764

5

atha asthisrāve pañcapan̄cāsattamarasakalpaḥ
/--

kārpāsapallavānantā-rasatālayuto hitaḥ
/
asthisrāve mṛtaraso--(?) // VRs_30.74
//§ 9766

rasaratnasamuccaya-1927

atha viṣe ṣaṭpan̄cāsattamādirasakalpaṣaṭkam
/--

(?)--viṣe sthāvarajaṅgame /
taṇḍulīyakamūlena vīrāmūlena vā
yutaḥ //

taṇḍulodakasammiśraḥ

pānanāvanalepane // VRs_30.75

//§ 9769

atha viṣe dviṣaṣṭitamarasakalpaḥ /--

surabhiśakṛdrasabhāvitakarpūrasamanvito

mṛtaḥ sūtaḥ /

sthāvarajaṅgamakṛtrimaviṣajidguñjāmito

dadhnā // VRs_30.76 //§ 9771

atha sarpaviṣe triṣaṣṭitamarasakalpaḥ /--

yakṣākṣaphenilarasonakataṭutrayogrā-

5 rājī-varāṅghrivakulaḥ

lakucāmbupiṣṭam /

chāyāviśoṣitamidaḥ naravāriḅhrṣṭam

sarpāpahaḥ sarasamañjanatastrivārān

// VRs_30.77 //§ 9775

atha sarpaviṣe cataḥṣaṣṭitamarasakalpaḥ /--

piśācaḥ pañcavarṇasya vījaḥ mūlaḥ

punarnavāt /

devadālyāḥ phalaḥ mūlaḥ mūlañca

viṣaparnataḥ //

10 peṣitaḥ naramūtreṇa

sarbathā'hiviṣāpahaḥ // VRs_30.78

//§ 9778

rasaratnasamuccaya-1927

**atha unduruviṣe pañcaṣaṣṭhitamarasakalpaḥ
/--**

kapitthapañcakaṃ nīraṃ
rasañcā"khuviṣāpaham // VRs_30.79
//§ 9779

**atha vṛścikaviṣe
ṣaṣaṣṭhitamādirasakalpacatuṣṭayam /--**

kāṃsye tāmbūlyā nāgaram
piṣṭamadbhiḥ
patraṃ śairīṣam pippalī chāgadugdhaiḥ
/
patraṃ kārpāsāt sarpiṣā vā'pi lepāt
sūtenopetaṃ vṛścikānām viṣagṇam // 5
VRs_30.80 //§ 9783

**atha viṣadigdhavraṇe
saptatitamādirasakalpadvayam /--**

bhāvitaṃ caṇakāmlena vastramamlena
mardayet /
tena
vākucicakrāhva-kārpāsāgastipallavān
// VRs_30.81 //§ 9785

ekasya lakucasyāmle svarasena rasena
yaḥ /

prakṣāliṭaḥ prayātyeva
 viṣadigdhavraṇaḥ śamam //
 VRs_30.82 // § 9787

rasaratnasamuccaya-1927

atha rasāyane dvisaptatitamarasakalpaḥ /--

rasāyanoktavidhinā śuddho
 labdhabalaḥ punaḥ /
 prātaḥ prātaḥ
 kaṇāpathyā-viśvasaindhavacitrakam
 // VRs_30.83 // § 9789

pītvā samrakṣaṇāyāgneriṣaduṣṇena
 vāriṇā /
 5 bhṛṅgāmalakaniryyāse bhāvitam
 vyomakāntayoḥ // VRs_30.84 // § 9791

bhasmāyaḥsampute dhānye sthāpitam
 madhusarpiṣā /
 khādenniṣi kaṇāpathyā māsamekam
 tathā punaḥ // VRs_30.85 // § 9793

atha rasāyane trisaptatitamarasakalpaḥ /--

pātanābhasma vā yuktamatha sūtasya
 bhasmanā /
 jīrṇālpahemnaḥ ṣaṇmāsācchatāvaryyā
 rasena ca // VRs_30.86 // § 9795

rasaratnasamuccaya-1927

atha rasāyane catuḥsaptatitamarasakalpaḥ /--

triphālāṃ madhusarpirbhyāṃ
khādirāsanabhāvitāṃ /
mṛtahemarasopetāṃ
bhakṣayedbhakṣayejjarām //
VRs_30.87 // § 9797

atha rasāyane pañcasaptatitamarasakalpaḥ /--

gandhakena hataṃ sūtaṃ kāntaṃ
dhātrīrasena ca /
triphālāsahitaṃ
khādejivedācandratārakam //
VRs_30.88 // § 9799

atha rasāyane ṣaṭsaptatitamarasakalpaḥ /--

citrakaṃ triphalā bhṛṅgo
haridrā'ñjanapatrikā /
rasastrimadhuraścāpi
jarāvairūpyanāśanaḥ // VRs_30.89
// § 9801

5

**atha rasāyane
saptasaptatitamādyāśītitamāntarasakalpaḥ /--**

rasauṣadhīnāṃ rasabhāvitānāṃ
sitāyutaiḥ kṣīramadhūdakājyaiḥ //
VRs_30.90 // § 9802

atha rasāyane ekāśītitarasakalpaḥ /--

jarāṃ raso hanti ca kāntapātre kṣīraṃ
 śṛtaṃ kāñcanapādapiṣṭyā //
 VRs_30.91 // § 9803

rasaratnasamuccaya-1927

atha rasāyane vajrapañjararasākhyah dvyaśītitarasakalpaḥ /--

kṣetrīkaraṇamityuktaṃ
 vajrabhasmasamaṃ rasam /
 haṃsapādīrasairghṛṣṭaṃ vipacettat
 puṭānale // VRs_30.92 // § 9805

tulyamanyam rasam tena
 pūrvavanmarditam pacet /
 yāvachakyaṃ caturthāṃśa-mānena
 rasabhasmanā // VRs_30.93 // § 9807

5

amlapiṣṭena sauvarṇam patramālipya
 mārayet /
 rājikārdhārdhamārabhya
 yāvanmāṣam vivarddhitah //
 VRs_30.94 // § 9809

rasaratnasamuccaya-1927

citrakārdrakasindhūtha-
 tikṣṇāsauvarcalaiḥ saha
 /

sevitaḥ palaparyantaṃ raso'yaṃ
vajrapañjaraḥ //
śaraṇyaḥ paribhūtānāṃ
vyādhivārdhakamṛtyubhiḥ //
VRs_30.95 //§ 9812

**atha rasāyane pañcāmṛtarasākhyāḥ
tryaśītitarasakalpaḥ /--**

hemamākṣikakāntābhra-vajrabhasma
praveśayet /
rase sahemni saptāhaṃ
mūlikārasamarditām // VRs_30.96
//§ 9814

tāṃ piṣṭiṃ yantrayogena pacet
pañcāmṛtāhvayaḥ /
raso'yaṃ madhusarpirbhyāṃ yuktaḥ
pūrvādhiko guṇaiḥ // VRs_30.97
//§ 9816

5

atha rasaprayoge upacāraividhiḥ /--

ghanasāracaturjāta-kakkolaṃ
kaṭukīphalam /
phalaṃ tāmbūlaballināṃ
rasasyā'kramaṇaṃ param //
VRs_30.98 //§ 9818
rasaratnasamuccaya-1927

bhuñjīta

śāligodhūma-yavaṣaṣṭikajāṅgalam /
 mudgayūṣaṃ gavāṃ kṣīraṃ mastu
 snāyāt sukhāmbhasā //
 rūpayauvanasampannāmanurūpāṃ
 priyāṃ bhajet // VRs_30.99 // § 9821

atha rasasevane apathyāni /--

abhyaṅgaṃ kaṭutailena kāñjītailaṃ
 surāṃ dadhi /

5

kāliṅgakāravellāmla-
 laśunāsurimūlakam // VRs_30.100
 // § 9823

dvidalaṃ vilvavārttākaṃ chatrākaṃ
 kākamācīkāṃ /
 saṅgamaṃ mardanaṃ rātrau jāgaram
 svapanaṃ divā // VRs_30.101
 // § 9825

atyamlatiktalavaṇaṃ svādūṣṇaṃ
 śīśirauṣadham /
 śokavātātapakrodha-cintāñca
 parivarjayet //

10

sāhasaṃ rasalohānāṃ mārakañca
 viśeṣataḥ // VRs_30.102 // § 9828

atha niṣiddhadravyavyavahāre doṣaḥ /--

sewayā parihāryyāṅām rasasyājaraṇā
bhavet /

śūlo nābhitale jāḍyaṃ nidrālasyaṃ
jvarastamaḥ //

aṅgabhaṅgo'rucirdāhaḥ--(?) //

VRs_30.103 // § 9831

rasaratnasamuccaya-1927

**atha niṣiddhadravyavyavahārajaḍe
pratīkāraḥ /--**

(?)--pibettatra dinatrayam /

sauvarcalaṃ sagomūtraṃ

karkoṭīmūlavāriṇā //

mātuluṅgasya vā'mlena māṇimanthaṃ

sanāgaram // VRs_30.104 // § 9834

5

atha nāgavaṅgayuktarasasevane pratīkāraḥ /--

nāgavaṅgayutaḥ sūtaḥ

pramādādbhakṣito yadi /

saindhavaṃ kāravellasya kandaṃ

mūtraih pibedgavām // VRs_30.105

// § 9836

karkoṭīgaru.ḍīpathyā-

śarapuṅkhairvipācitaih

/

aṣṭabhāgāvaśiṣṭaṃ vā gomūtraṃ
 saindhavānvitam // VRs_30.106
 //§ 9838

yat kṣetrīkaraṇaṃ pūrvam vedhakañca
 rasaṃ tataḥ /
 seveta tasya siddhiḥ syādanyathā
 maraṇaṃ dhruvam // VRs_30.107
 //§ 9840

**atha rasāyane mṛtasañjīvanyākhyāḥ
 caturaśautitamarasakalpaḥ /--**

5 kāntābhratāpyasattvānāṃ vajrahemno
 rasasya ca /
 saptāhamamlapiṣṭānāṃ golake
 lepitemnvaham // VRs_30.108 //§ 9842

gojihvāvāyasīpathyā-
 nirguṇḍīmadhusaindhavam
 /
 svinne bhūdhara yantrasthe pakṣāt
 kaṭhinatāṃ gate // VRs_30.109
 //§ 9844

rasaratnasamuccaya-1927

yavaciñcāpalāśākṣa-
 rājīkārpāsataṇḍulaiḥ
 /

āvarttitāntarliptāyāṃ mūṣāyāṃ
khadirāgninā // VRs_30.110 // § 9846

ṭaṅgaṇaṃ śvetakācañca dattvā dattvā
viśoṣite /
mūṣāyāṃ vi.ḍayogena samāṃśaṃ hema
jārayet // VRs_30.111 // § 9848

saṃvatsaraṃ mukhadhṛtā
mṛtasañjīvanī matā /
guṭikā śukrastambhaṃ kurute harate ca 5
jarāmaraṇaṃ // VRs_30.112 // § 9850

**atha vājīkaraṇe madanavarddhanākhyāḥ
pañcāśītitarasakalpaḥ /--**

samacīrṇajīrṇahemamākṣikayogena
mārīto vṛṣyāḥ /
ghṛtamadhuśatāvarīrasadugdhayuto
madanavarddhanāḥ sūtaḥ //
VRs_30.113 // § 9852

atha vājīkaraṇe ṣa.ḍaśītitarasakalpaḥ /--

lohitāgastyasāreṇa
kṛṣṇarambhāphaladrutam /
rasañca ghanasārañca pītvā strīṣu
vṛṣāyate // VRs_30.114 // § 9854
rasaratnasamuccaya-1927

atha rasāyane sandigdhān prati uktiḥ /--

yugasvabhāvāt yadi cīśadhīnām kriyāsu
 śaktiḥ parikalpate'lpā /
 āyurbalādiṣvapi sā tatheti
 tasmāniṣevyāni rasāyanāni //
 VRs_30.115 // § 9856

na cīśadhīnāmapi sarvathaiva
 prabhāvahāniḥ parikalpanīyā /
 phalaṃ prayātyūrdhvamadhastrivṛcca
 pratyakṣataḥ kasya na siddhametat ?
 // VRs_30.116 // § 9858

**atha auśadhānām guṇadoṣavattve prayoktuḥ
 jñatvājñatvayoḥ hetutā /--**

5 adeśakālopahitāni
 sātmyānyatyuṣṇatīkṣṇāni
 yathauśadhāni /
 nāśaṃ nayante sahasaiva dehaṃ
 samyak pravṛttāni yathaiva vṛddhim
 // VRs_30.117 // § 9860

jitvā tasmāndriyādipraduṣṭān
 kālopetāḥ śraddadhānā yathāvat /
 āyusprajñātejasāṃ yadvivṛddhyai
 vīryyopetaṃ śīlayedaśadham tat //
 VRs_30.118 // § 9862

atha ācārarasāyanam /--

śāstrānusāriṇī caryyā cittajñāḥ
pārśvavarttinaḥ /
buddhiraskhalitā'rtheṣu paripūrṇaṃ
rasāyanam // VRs_30.119 // § 9864
rasaratnasamuccaya-1927

dānaṃ śīlaṃ dayā satyaṃ
brahmacaryyaṃ kṛtajñatā /
rasāyanāni maitrī ca
puṅyāyurvṛddhikṛdgaṇaḥ //
VRs_30.120 // § 9866

**atha āyurvedopadeśasya avaśyapālanīyatoktiḥ
/--**

etadāgamasiddhatvāt
pratyakṣaphaladarśanāt /
mantravat samprayoktavyaṃ na
mīmāṃsyaṃ kathañcana //
VRs_30.121 // § 9868

5

atha kuvaidyānā varjanīyatoktiḥ /--

lobhayantyāturaṃ mūrkhā vicitraiḥ
karmakauśalaiḥ /
tebhyo rakṣet sadā"tmānamātmā yasmāt
sudurlabhaḥ // VRs_30.122 // § 9870

te ghuṇākṣaravat kañcidutthāpya
 niyatāyuṣam /
 ghnanti vaidyābhimānena
 śatānyaniyatāyuṣām // VRs_30.123
 //§ 9872

ajñātaśāstrasadbhāvān
 śāstramātraparāyaṇān /
 tān varjayedbhiṣakpāśān pāśān
 vaivasvatāniva // VRs_30.124 //§ 9874
 rasaratnasamuccaya-1927

atha śāstrajñavaidyasya sāphalyoktiḥ /--

5 pradīpabhūtaṃ śāstraṃ hi darśanaṃ
 vipulā matiḥ /
 tābhyāṃ bhiṣak suyuktābhyāṃ
 cikitsannāparādhyati // VRs_30.125
 //§ 9876
 rasaratnasamuccaya-1927

atha cikitmāyāḥ trivargasādhakatvoktiḥ /--

kvacidarthaḥ kvacinmairī
 kvaciddharmaḥ kvacit yaśaḥ /
 kvacidabhyāsayogaśca cikitsā nāsti
 niṣphalā // VRs_30.126 //§ 9878

atha kuvaidyasya nirayabhāktvoktiḥ /--

ye kriyāṃ vikriyāṃ kurvantupekṣante
skhalanti vā /
khādanti te paraprāṇān nijāni sukṛtāni
ca // VRs_30.127 // § 9880

**atha yāvachhvāsaṃ cikitsāyāḥ karttavayatvoktiḥ
/--**

yāvaducchasiti prāṇī yāvadbheṣajamatti
ca /
tāvaccikitsā karttavayā daivasya kuṭilā
gatiḥ // VRs_30.128 // § 9882

**atha vaidyāturayoranyo'nyakarttavyanirdeśaḥ
/--**

anāthān rogiṇo vaidyaḥ puttravat
samupācaret /
prāṇācāryyaśca pitṛvat sampūjyaḥ
śaktibhaktitaḥ // VRs_30.129 // § 9884

5

atha vaidyānāṃ sulabhājīvatvanirdeśaḥ /--

na prāṇirahito deśo na ca prāṇī
nirāmayāḥ /
tasmāt sarvatra bhiṣajāṃ kalpitā eva
vṛttayaḥ // VRs_30.130 // § 9886

rasaratnasamuccaya-1927

**atha purāvṛttavarṇanadvārā vaidyasya
sarvapūjyatvanirdeśaḥ /--**

yajñasya ca śiraśchinnamaśvibhyāṃ
sandhitam purā /
pātītā daśanāḥ pūṣṇo bhagasya ca
vilocane // VRs_30.131 // § 9888

rājayaśmārditaścandrastābhyāmeva
cikitsitaḥ /
bhārgavaścyavanaḥ kāmī vṛddhaḥ san
vikṛtiṃ gataḥ //
5 vīryavarṇabalopetaḥ kṛtastābhyāṃ
punaryuvā // VRs_30.132 // § 9891

ebhiścānyaiśca bahubhiḥ
karmabhirbhiṣaguttamau /
babhūvaturbhr̥śam pūjyāvindrādīnām
mahātmanām // VRs_30.133 // § 9893

sautrāmaṇyāñca bhagavānaśvibhyāṃ
saha modate /
aśvibhyāṃ sahitaḥ somaṃ prāyaḥ pibati
vāsavaḥ // VRs_30.134 // § 9895

10 aśvibhyāṃ kalpito bhāgo yajñeṣu ca
maharṣibhiḥ /
aśvināvagnirindraśca vedeṣu sutarām
stutāḥ // VRs_30.135 // § 9897

vaidyāvityaśvinau devau pūjyete
vibudhairapi /
ajarairamarairnityaṃ
sukhitairevamāḍṛtaiḥ // VRs_30.136
//§ 9899

vyādhimṛtyujarāgrastairduḥkhaprāyaiḥ
sukhārthibhiḥ /
kiṃ punarbhiṣajo marttyaiḥ pūjyāḥ
syurnā'tmaśaktitaḥ ? // VRs_30.137
//§ 9901

rasaratnasamuccaya-1927

atha upasaṃhāraḥ /--

rasaratnamamuccayo mayetthaṃ racitaḥ 5
sādhu nitāntamādriyantām /
sudhiyo yadi vidyate'tra doṣaḥ
kvacidarhanti mamāpyalaṃ
viso.ḍhum // VRs_30.138 //§ 9903
iti śrīvaidyapatisiṃhaguptasya
sūnorvāgbhaṭācāryyasya kṛtau
rasaratnasamuccaye rasakalpo nāma
triṃśattamo'dhyāyaḥ // 30 //

The TEI Header